។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

ខុទ្ទកនិកាយេ

ពុទ្ធវំស-អដ្ឋកថា

គន្ថារម្ភកថា

អនន្តញាណំ ករុណាលយំ លយំ, មលស្ស **ពុទ្ធំ** សុសមាហិតំ ហិតំ;
នមាមិ **ធម្មំ** ភវសំវរំ វរំ, គុណាករញ្ចេវ និរង្គណំ **គណំ**។

បញ្ញាយ សេដ្ឋោ ជិនសាវកានំ, យំ ធម្មសេនាបតិ ធម្មរាជំ;
អបុច្ឆិ សត្ថារមបារបារគុំ, និរង្គណំ ញាតិគណស្ស មជ្ឈេ។

សុពុទ្ធវំសេនិធ **ពុទ្ធវំសោ**, វិសុទ្ធវំសេន វិនាយកេន;
ហតាវកាសេន បកាសិតោ យោ, សមាធិវាសេន តថាគតេន។

យាវជ្ជកាលា អវិនាសយន្តា, បាឡិក្កមញ្ចេវ ច បាឡិយត្ថំ;
កថានុសន្ធី សុគតស្ស បុត្តា, យថាសុតំយេវ សមាហរិំសុ។

តស្សេវ សម្ពុទ្ធវរន្វយស្ស, សទា ជនានំ សវនាមតស្ស;
បសាទបញ្ញាជននស្ស យស្មា, សំវណ្ណនានុក្កមតោ បវត្តា។

សក្កច្ចសទ្ធម្មរតេន **ពុទ្ធសីហេន** សីលាទិគុណោទិតេន;
អាយាចិតោហំ សុចិរម្បិ កាលំ, តស្មាស្ស សំវណ្ណនមារភិស្សំ។

សទា ជនានំ កលិនាសនស្ស, ចិរដ្ឋិតត្ថំ ជិនសាសនស្ស;
មមាបិ បុញ្ញោទយវុទ្ធិយត្ថំ, បសាទនត្ថញ្ច មហាជនស្ស។

មហាវិហារាគតបាឡិមគ្គសន្និស្សិតា សង្ករទោសហីនា;
សមាសតោយំ បន ពុទ្ធវំសសំវណ្ណនា ហេស្សតិ សារភូតា។

សោតព្ពរូបំ បន **ពុទ្ធវំសកថាយ** អញ្ញំ ឥធ នត្ថិ យស្មា;
បសាទនំ ពុទ្ធគុណេ រតានំ, បវាហនំ បាបមហាមលស្ស។

តស្មា ហិ សក្កច្ចសមាធិយុត្តា, វិហាយ វិក្ខេបមនញ្ញចិត្តា;
សំវណ្ណនំ វណ្ណយតោ សុវណ្ណំ, និធាយ កណ្ណំ មធុរំ សុណាថ។

សព្ពម្បិ ហិត្វា បន កិច្ចមញ្ញំ, សក្កច្ច មច្ចេនិធ និច្ចកាលំ;
សោតុំ កថេតុម្បិ ពុធេន យុត្តា, កថា បនាយំ អតិទុល្លភាតិ។

តត្ថ “ពុទ្ធវំសសំវណ្ណនា ហេស្សតិ សារភូតា”តិ វុត្តត្តា ពុទ្ធវំសោ តាវ វវត្ថបេតព្ពោ។ តត្រិទំ វវត្ថានំ – ឥតោ ហេដ្ឋា កប្បសតសហស្សាធិកេសុ ចតូសុ អសង្ខ្យេយ្យេសុ ឧប្បន្នានំ បញ្ចវីសតិយា ពុទ្ធានំ ឧប្បន្នកប្បាទិបរិច្ឆេទវសេន បវេណិវិត្ថារកថា “ពុទ្ធវំសោ នាមា”តិ វេទិតព្ពោ។

ស្វាយំ កប្បបរិច្ឆេទោ នាមបរិច្ឆេទោ គោត្តបរិច្ឆេទោ ជាតិបរិច្ឆេទោ នគរបរិច្ឆេទោ បិតុបរិច្ឆេទោ មាតុបរិច្ឆេទោ ពោធិរុក្ខបរិច្ឆេទោ ធម្មចក្កប្បវត្តនបរិច្ឆេទោ អភិសមយបរិច្ឆេទោ សាវកសន្និបាតបរិច្ឆេទោ អគ្គសាវកបរិច្ឆេទោ ឧបដ្ឋាកបរិច្ឆេទោ អគ្គសាវិកាបរិច្ឆេទោ បរិវារភិក្ខុបរិច្ឆេទោ រំសិបរិច្ឆេទោ សរីរប្បមាណ

បរិច្ឆេទោ ពោធិសត្តាធិការបរិច្ឆេទោ ព្យាករណបរិច្ឆេទោ ពោធិសត្តបធានបរិច្ឆេទោ អាយុបរិច្ឆេទោ បរិនិព្ពានបរិច្ឆេទោតិ ឥមេហិ បាឡិយា អាគតេហិ ពាវីសតិយា បរិច្ឆេទេហិ បរិច្ឆិន្នោ វវត្ថិតោ។

បាឡិអនារុឡ្ហោ បន **សម្ពហុលវារោ**បេត្ថ អានេតព្ពោ។ សោ អគារវាសបរិច្ឆេទោ បាសាទត្តយបរិច្ឆេទោ នាដកិត្ថិបរិច្ឆេទោ អគ្គមហេសិបរិច្ឆេទោ បុត្តបរិច្ឆេទោ យានបរិច្ឆេទោ អភិនិក្ខមនបរិច្ឆេទោ បធានបរិច្ឆេទោ ឧបដ្ឋាកបរិច្ឆេទោ វិហារបរិច្ឆេទោតិ ទសធា វវត្ថិតោ ហោតិ។

តំ សម្ពហុលវារម្បិ, យថាដ្ឋានេ មយំ បន;
ទស្សេត្វាវ គមិស្សាម, តត្ថ តត្ថ សមាសតោ។

សោ ឯវំ វវត្ថិតោ បន –

កេនាយំ ទេសិតោ កត្ថ, កស្សត្ថាយ ច ទេសិតោ;
កិមត្ថាយ កទា កស្ស, វចនំ កេន ចាភតោ។

សព្ពមេតំ វិធិំ វត្វា, បុព្ពមេវ សមាសតោ;
បច្ឆាហំ ពុទ្ធវំសស្ស, ករិស្សាមត្ថវណ្ណនន្តិ។

តត្ថ **កេនាយំ ទេសិតោ**តិ អយំ ពុទ្ធវំសោ កេន ទេសិតោ? សព្ពធម្មេសុ អប្បដិហតញាណចារេន ទសពលេន ចតុវេសារជ្ជវិសារទេន ធម្មរាជេន ធម្មស្សាមិនា តថាគតេន សព្ពញ្ញុនា សម្មាសម្ពុទ្ធេន ទេសិតោ។

កត្ថ ទេសិតោតិ? កបិលវត្ថុមហានគរេ និគ្រោធារាមមហាវិហារេ បរមរុចិរសន្ទស្សនេ ទេវមនុស្សនយននិបាតភូតេ រតនចង្កមេ ចង្កមន្តេន ទេសិតោ។

កស្សត្ថាយ ច ទេសិតោតិ? ទ្វាសីតិយា ញាតិសហស្សានំ អនេកកោដីនញ្ច ទេវមនុស្សានំ អត្ថាយ ទេសិតោ។

កិមត្ថាយ ទេសិតោតិ? ចតុរោឃនិត្ថរណត្ថាយ ទេសិតោ។

កទា ទេសិតោតិ ភគវា ហិ បឋមពោធិយំ វីសតិវស្សានិ អនិពទ្ធវាសោ ហុត្វា យត្ថ យត្ថ ផាសុកំ ហោតិ, តត្ថ តត្ថេវ គន្ត្វា វសិ។ កថំ? **បឋមំ** វស្សំ ឥសិបតនេ ធម្មចក្កំ (សំ. និ. ៥.១០៨១; មហាវ. ១៣ អាទយោ; បដិ. ម. ២.៣០) បវត្តេត្វា អដ្ឋារស ព្រហ្មកោដិយោ អមតបានំ បាយេត្វា ពារាណសី ឧបនិស្សាយ ឥសិបតនេ មិគទាយេ វសិ។ **ទុតិយំ** វស្សំ រាជគហំ ឧបនិស្សាយ វេឡុវនេ មហាវិហារេ។ **តតិយចតុត្ថានិ**បិ តត្ថេវ។ **បញ្ចមំ** វេសាលី ឧបនិស្សាយ មហាវនេ កូដាគារសាលាយំ។ **ឆដ្ឋំ** មកុលបព្ពតេ។ **សត្តមំ** តាវតិំសភវនេ។ **អដ្ឋមំ** ភគ្គេសុ សំសុមារគិរិំ ឧបនិស្សាយ ភេសកឡាវនេ។ **នវមំ** កោសម្ពិយំ។ **ទសមំ** បាលិលេយ្យកវនសណ្ឌេ។ **ឯកាទសមំ** នាឡាយំ ព្រាហ្មណគាមេ។ **ទ្វាទសមំ** វេរញ្ជាយំ។ **តេរសមំ** ចាលិយបព្ពតេ។ **ចុទ្ទសមំ** ជេតវនមហាវិហារេ។ **បញ្ចទសមំ** កបិលវត្ថុមហានគរេ។ **សោឡសមំ** អាឡវកំ ទមេត្វា ចតុរាសីតិបាណសហស្សានិ អមតបានំ បាយេត្វា អាឡវិយំ។ **សត្តរសមំ** រាជគហេយេវ។ **អដ្ឋារសមំ** ចាលិយបព្ពតេយេវ។ តថា **ឯកូនវីសតិមំ**។ **វីសតិមំ** បន វស្សំ រាជគហេយេវ វសិ។ តេន វុត្តំ – "ភគវា ហិ បឋមពោធិយំ វីសតិវស្សានិ អនិពទ្ធវាសោ ហុត្វា យត្ថ យត្ថ ផាសុកំ ហោតិ, តត្ថ តត្ថេវ គន្ត្វា វសី"តិ។ តតោ បដ្ឋាយ បន សាវត្ថិយេវ ឧបនិស្សាយ ជេតវនមហាវិហារេ ច បុព្ពារាមេ ច ធុវបរិភោគវសេន វសិ។

យទា បន សត្ថា ពុទ្ធោ ហុត្វា ពារាណសិយំ ឥសិបតនេ មិគទាយេ បឋមំ វស្សំ វសិត្វា វុដ្ឋវស្សោ បវារេត្វា ឧរុវេលំ គន្ត្វា តត្ថ តយោ មាសេ វសន្តោ តេភាតិកជដិលេ ទមេត្វា ភិក្ខុសហស្សេហិ កតបរិវារោ ផុស្សមាសបុណ្ណមាយំ រាជគហំ គន្ត្វា ទ្វេ មាសេ តត្ថេវ វសិ, តទា ពារាណសិតោ និក្ខន្តស្ស បនស្ស បញ្ច មាសា ជាតា។ សកលោ ហេមន្តោ អតិក្កន្តោ។ ឧទាយិត្ថេរស្ស អាគតទិវសតោ សត្តដ្ឋទិវសា វីតិវត្តា។ សោ បន ផគ្គុនីបុណ្ណមាសិយំ ចិន្តេសិ – "អតិក្កន្តោ ហេមន្តោ, វសន្តកាលោ អនុប្បត្តោ, សមយោ តថាគតស្ស កបិលបុរំ គន្តុ"ន្តិ។ សោ ឯវំ ចិន្តេត្វា កុលនគរគមនត្ថាយ សដ្ឋិមត្តាហិ គាថាហិ គមនវណ្ណំ វណ្ណេសិ។ អថ សត្ថា តស្ស វចនំ សុត្វា ញាតិសង្គហំ កាតុកាមោ ហុត្វា អង្គមគធវាសីនំ កុលបុត្តានំ ទសហិ សហស្សេហិ កបិលវត្ថុវាសីនំ ទសហិ សហស្សេហីតិ សព្ពេហេវ វីសតិយា ខីណាសវសហស្សេហិ បរិវុតោ រាជគហាតោ និក្ខមិត្វា ទិវសេ ទិវសេ យោជនំ

គច្ឆន្តោ រាជគហតោ សដ្ឋិយោជនំ កបិលវត្ថុបុរំ ទ្វីហិ មាសេហិ សម្បាបុណិត្វា តត្ថ ញាតីនំ វន្ទាបនត្ថំ **យមកបាដិហារិយំ** អកាសិ។ តទាយំ ពុទ្ធវំសោ ទេសិតោ។

កស្ស វចនន្តិ? សាវកបច្ចេកពុទ្ធានំ អសាធារណំ សម្មាសម្ពុទ្ធស្សេវ វចនំ។

កេនាភតោតិ? អាចរិយបរម្បរាយ អាភតោ។ អយញ្ហិ សារិបុត្តត្ថេរោ ភទ្ទជិ តិស្សោ កោសិយបុត្តោ សិគ្គវោ មោគ្គលិបុត្តោ សុទត្តោ ធម្មិកោ ទាសកោ សោណកោ រេវតោតិ ឯវមាទីហិ យាវ តតិយសង្គីតិកាលា អាភតោ, តតោ ឧទ្ធម្បិ តេសំយេវ សិស្សានុសិស្សេហីតិ ឯវំ តាវ អាចរិយបរម្បរាយ យាវជ្ជកាលា អាភតោតិ វេទិតព្ពោ។

ឯត្តាវតា –

> “កេនាយំ ទេសិតោ កត្ថ, កស្សត្ថាយ ច ទេសិតោ;
> កិមត្ថាយ កទា កស្ស, វចនំ កេន ចាភតោ”តិ។ –

អយំ គាថា វុត្តត្ថា ហោតិ។

និទានកថា

ពាហិរនិទានំ

ឯវំ អាភតស្ស បនស្ស ឥទានិ អត្ថវណ្ណនា ហោតិ, សា បនាយំ អត្ថវណ្ណនា យស្មា ទូរេនិទានំ អវិទូរេនិទានំ សន្តិកេនិទានន្តិ, ឥមានិ តីណិ និទានានិ ទស្សេត្វាវ វណ្ណិតា សុវណ្ណិតា នាម ហោតិ។ យេ ច នំ សុណន្តិ, តេហិ សមុទាគមតោ បដ្ឋាយ វិញ្ញាតត្តា សុវិញ្ញាតាវ ហោតិ, តស្មា តានិ និទានានិ ទស្សេត្វាវ វណ្ណយិស្សាម។

តត្ថ អាទិតោ បដ្ឋាយ តាវ តេសំ និទានានំ បរិច្ឆេទោ វេទិតព្ពោ។ តត្រាយំ សង្ខេបតោ អត្ថទីបនា – **ទីបង្ករ**ទសពលស្ស បាទមូលេ កតាភិនីហារស្ស មហាសត្តស្ស យាវ **វេស្សន្តរ**ត្តភាវា ចវិត្វា តុសិតភវនេ និព្ពត្តិ, តាវ បវត្តា កថា **ទូរេនិទានំ** នាម។ តុសិតភវនតោ ចវិត្វា យាវ ពោធិមណ្ឌេ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណប្បត្តិ, តាវ បវត្តា កថា **អវិទូរេនិទានំ** នាម។ “ឯកំ សមយំ ភគវា សាវត្ថិយំ វិហរតិ ជេតវនេ អនាថបិណ្ឌិកស្ស អារាមេ”តិ ច, “រាជគហេ វិហរតិ វេឡុវនេ កលន្ទកនិវាបេ”តិ ច, “វេសាលិយំ វិហរតិ មហាវនេ កូដាគារសាលាយ”ន្តិ ច ឯវំ មហាពោធិមណ្ឌេ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណប្បត្តិតោ យាវ បរិនិព្ពានមញ្ចា ឯតស្មិំ អន្តរេ ភគវា យត្ថ យត្ថ វិហាសិ, តំ តំ **សន្តិកេនិទានំ** នាមាតិ វេទិតព្ពំ។ ឯត្តាវតា សង្ខេបេនេវ តិណ្ណំ ទូរាវិទូរសន្តិកេនិទានានំ វសេន **ពាហិរនិទានវណ្ណនា** សមត្តា ហោតីតិ។

អព្ភន្តរនិទានំ

១. រតនចង្កមនកណ្ឌវណ្ណនា

ឥទានិ បន –

១. “ព្រហ្មា ច លោកាធិបតី សហម្បតី, កតញ្ជលី អនធិវរំ អយាចថ;
សន្តីធ សត្តាប្បរជក្ខជាតិកា, ទេសេហិ ធម្មំ អនុកម្បិមំ បជ”ន្តិ។ –

អាទិនយប្បវត្តស្ស **អព្ភន្តរនិទានស្ស** អត្ថវណ្ណនា ហោតិ។

ឯត្ថ “ឯកំ សមយំ ភគវា រាជគហេ វិហរតិ វេឡុវនេ កលន្ទកនិវាបេ”តិអាទិសុត្តន្តេសុ វិយ – “ឯកំ សមយំ ភគវា សក្កេសុ វិហរតិ កបិលវត្ថុស្មឹ និគ្រោធារាមេ។ អថ ខោ អាយស្មា សារិបុត្តោ យេន ភគវា តេនុបសង្កមិ; ឧបសង្កមិត្វា ភគវន្តំ ពុទ្ធវំសំ អបុច្ឆី”តិ ឯវមាទិនា នយេន និទានំ អវត្វា កស្មា “ព្រហ្មា ច លោកាធិបតី សហម្បតី, កតញ្ជលី អនធិវរំ អយាចថា”តិអាទិនា នយេន និទានំ វុត្តន្តិ? វុច្ចតេ – ភគវតោ សព្ពធម្មទេសនាការណភូតាយ ព្រហ្មុនោ ធម្មទេសនាយាចនាយ សន្ទស្សនត្ថំ វុត្តន្តិ។

“កទាយំ ធម្មទេសនត្ថំ, អជ្ឈិដ្ឋោ ព្រហ្មុនា ជិនោ;
កទា កត្ថ ច កេនាយំ, គាថា ហិ សមុទីរិតា”តិ។

វុច្ចតេ – ពុទ្ធភូតស្ស បន ភគវតោ អដ្ឋមេ សត្តាហេ សត្ថា ធម្មទេសនត្ថាយ ព្រហ្មុនា អជ្ឈិដ្ឋោ អាយាចិតោ។ តត្រាយំ អនុបុព្ពិកថា – មហាបុរិសោ កិរ កតាភិនីហារោ មហាភិនិក្ខមនទិវសេ វិវដបាកដពីភច្ឆសយនាសនចេដិកា នាដកិត្ថិយោ ទិស្វា អតីវ សំវិគ្គហទយោ បដេកទេសាវច្ឆន្នំ **ឆន្នំ** អាមន្តេត្វា – “អរិនវរមន្ថកំ កណ្ឋកំ នាម តុរង្គវរមាហរា”តិ កណ្ឋកំ អាហរាបេត្វា ឆន្នសហាយោ វរតុរង្គមារុឡ្ហោ នគរទ្វារេ អធិវត្ថាយ ទេវតាយ នគរទ្វារេ វិវដេ នគរតោ និក្ខមិត្វា តីណិ រជ្ជានិ តេន រត្តាវសេសេន អតិក្កមិត្វា អនោមសត្តោ **អនោមាយ** នាម នទិយា តីរេ ឋត្វា ឆន្នមេវមាហ – “ឆន្ន, ត្វំ មម ឥមានិ អញ្ញេហិ អសាធារណានិ អាភរណានិ កណ្ឋកញ្ច វរតុរង្គមាទាយ កបិលបុរំ គច្ឆាហី”តិ ឆន្នំ វិស្សជ្ជេត្វា អសិតោរគនីលុប្បលសទិសេនាសិនា សកេសមកុដំ ឆិន្ទិត្វា អាកាសេ ឧក្ខិបិត្វា ទេវទត្តិយំ បត្តចីវរំ គហេត្វា សយមេវ បព្ពជិត្វា អនុបុព្ពេន ចារិកំ ចរមានោ អនិលពលសមុទ្ធុតតរង្គភង្គំ អសង្គំ គង្គំ នទី ឧត្តរិត្វា មណិគណរំសិជាលវិជ្ជោតិតរាជគហំ រាជគហំ នាម នគរំ បវិសិត្វា តត្ថ ឥស្សរិយមទមត្តំ ជនំ បរិហាសេន្តោ វិយ ច ឧទ្ធតវេសស្ស ជនស្ស លជ្ជមុប្បាទយមានោ វិយ ច វយកន្តីហិ នាគរជនហទយានិ អត្តនិ ពន្ធន្តោ វិយ ច ទ្វត្តឹសវរមហាបុរិសលក្ខណវិរាជិតាយ រូបសិរិយា សព្ពជននយនានិ វិលុម្បមានោ វិយ ច រូបីបាទសញ្ចរោ បុញ្ញសញ្ចយោ វិយ ច បព្ពតោ វិយ ច គមនេន និស្សង្គោ សន្តិន្ទ្រិយោ សន្តមានសោ យុគមត្តំ បេក្ខមានោ **រាជគហំ** បិណ្ឌាយ ចរិត្វា យាបនមត្តំ ភត្តំ គហេត្វា នគរតោ និក្ខមិត្វា **បណ្ឌវបព្ពត**បស្សេ ឆាយូទកសម្បន្នេ សុចិភូមិភាគេ បរមរមណីយេ បវិវិត្តេ ឱកាសេ និសីទិត្វា បដិសង្ខានពលេន មិស្សកភត្តំ បរិភុញ្ជិត្វា បណ្ឌវគិរានុសារេន ពិម្ពិសារេន មគធមហារាជេន មហាបុរិសស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា នាមគោត្តំ បុច្ឆិត្វា តេន បមុទិតហទយេន “មម រជ្ជភាគំ គណ្ហាហី”តិ រជ្ជេន និមន្តិយមានោ – “អលំ, មហារាជ, ន មយ្ហំ រជ្ជេនត្ថោ អហំ រជ្ជំ បហាយ លោកហិតត្ថាយ បធានមនុយុញ្ជិត្វា លោកេ វិវដច្ឆទោ ពុទ្ធោ ភវិស្សាមីតិ និក្ខន្តោ”តិ វត្វា តេន ច “ពុទ្ធោ ហុត្វា សព្ពបឋមំ មម វិជិតំ ឱសរេយ្យាថា”តិ វុត្តោ ‘សាធូ’តិ តស្ស បដិញ្ញំ ទត្វា អាឡារញ្ច ឧទកញ្ច ឧបសង្កមិត្វា តេសំ ធម្មទេសនាយ សារំ អវិន្ទន្តោ តតោ បក្កមិត្វា ឧរុវេលាយំ ឆព្ពស្សានិ ទុក្ករការិកំ ករោន្តោបិ អមតំ អធិគន្តុំ អសក្កោន្តោ ឱឡារិកាហារបដិសេវនេន សរីរំ សន្តប្បេសិ។

តទា បន ឧរុវេលាយំ **សេនានិគមេ** សេនានិគមកុដុម្ពិកស្ស ធីតា **សុជាតា** នាម ទារិកា វយប្បត្តា ឯកស្មឹ និគ្រោធរុក្ខេ បត្ថនមកាសិ – “សចាហំ សមជាតិកំ កុលឃរំ គន្ត្វា បឋមគព្ភេ បុត្តំ លភិស្សាមិ, ពលិកម្មំ ករិស្សាមី”តិ។ តស្សា សា បត្ថនា សមិជ្ឈិ។ សា វេសាខបុណ្ណមទិវសេ “អជ្ជ ពលិកម្មំ ករិស្សាមី”តិ បាតោវ បាយាសំ អនាយាសំ បរមមធុរំ សម្បដិបាទេសិ។ ពោធិសត្តោបិ តទហេវ កតសរីរបដិជគ្គនោ ភិក្ខាចារកាលំ អាគមយមានោ បាតោវ គន្ត្វា តស្មឹ និគ្រោធរុក្ខមូលេ និសីទិ។ អថ ខោ **បុណ្ណា** នាម ទាសី តស្សា ធាតី រុក្ខមូលសោធនត្ថាយ គតា ពោធិសត្តំ បាចីនលោកធាតុំ ឱលោកយមានំ និសិន្នំ សញ្ឈាប្បភានុរញ្ជិតវរកនកគិរិសិខរសទិសសិរិសោភំ តិមិរនិករនិធានករំ កមលវនវិកសនករំ ឃនវិវរមុបគតំ ទិវសករមិវ តរុវរមុបគតំ មុនិទិវសករមទ្ទស។ សរីរតោ ចស្ស និក្ខន្តាហិ បភាហិ សកលញ្ច តំ រុក្ខំ សុវណ្ណវណ្ណំ ទិស្វា តស្សា ឯតទហោសិ – “អជ្ជ

អម្ហាកំ ទេវតា រុក្ខតោ ឱរុយ្ហ សហត្ថេនេវ ពលឹ បដិគ្គហេតុកាមា ហុត្វា និសិន្នា”តិ។ សា វេគេន គន្ត្វា សុជាតាយ ឯតមត្ថំ អារោចេសិ។

តតោ សុជាតា សញ្ញាតសទ្ធា ហុត្វា សព្ពាលង្ការេន អលង្ករិត្វា សតសហស្សគ្ឃនិកំ សុវណ្ណបាតិំ បរមមធុរស្ស មធុបាយាសស្ស បូរេត្វា អបរាយ សុវណ្ណបាតិយា បិទហិត្វា សីសេនាទាយ និគ្រោធរុក្ខាភិមុខី អគមាសិ។ សា គច្ឆន្តី ទូរតោវ តំ ពោធិសត្តំ រុក្ខទេវតមិវ សកលំ តំ រុក្ខំ សរីរប្បភាយ សុវណ្ណវណ្ណំ កត្វា បុញ្ញសញ្ចយមិវ រូបវន្តំ និសិន្នំ ទិស្វា បីតិសោមនស្សជាតា សុជាតា “រុក្ខទេវតា”តិ សញ្ញាយ ទិដ្ឋដ្ឋានតោ បដ្ឋាយ ឱនតោនតា គន្ត្វា សីសតោ តំ សុវណ្ណបាតិំ ឱតារេត្វា មហាសត្តស្ស ហត្ថេ ឋបេត្វា បញ្ចបតិដ្ឋិតេន វន្ទិត្វា – “យថា មម មនោរថោ និប្ផន្នោ, ឯវំ តុម្ហាកម្បិ និប្ផជ្ជតូ”តិ វត្វា បក្កាមិ។

អថ ខោ ពោធិសត្តោបិ សុវណ្ណបាតិំ គហេត្វា **នេរញ្ជរាយ** នទិយា តីរំ គន្ត្វា **សុប្បតិដ្ឋិតស្ស** នាម តិត្ថស្ស តីរេ សុវណ្ណបាតិំ ឋបេត្វា ន្ហត្វា បច្ចុត្តរិត្វា ឯកូនបញ្ញាសបិណ្ឌេ ករោន្តោ តំ បាយាសំ បរិភុញ្ជិត្វា – “សចាហំ អជ្ជ ពុទ្ធោ ភវិស្សាមិ, អយំ សុវណ្ណបាតិ បដិសោតំ គច្ឆតូ”តិ ខិបិ។ សា បាតិ បដិសោតំ គន្ត្វា **កាឡស្ស** នាម នាគរាជស្ស ភវនំ បវិសិត្វា តិណ្ណំ ពុទ្ធានំ ថាលកានិ ឧក្ខិបិត្វា តេសំ ហេដ្ឋា អដ្ឋាសិ។

មហាសត្តោ តត្ថេវ វនសណ្ឌេ ទិវាវិហារំ វីតិនាមេត្វា សាយន្ហសមយេ **សោត្ថិយេន** នាម តិណហារកេន មហាបុរិសស្ស អាការំ ញត្វា ទិន្នា អដ្ឋ តិណមុដ្ឋិយោ គហេត្វា ពោធិមណ្ឌមារុយ្ហ ទក្ខិណទិសាភាគេ អដ្ឋាសិ។ សោ បន បទេសោ បទុមិនិបត្តេ ឧទកពិន្ទុ វិយ អកម្បិត្ថ។ មហាបុរិសោ – “អយំ បទេសោ មម គុណំ ធារេតុំ អសមត្ថោ”តិ បច្ឆិមទិសាភាគមគមាសិ។ សោបិ តថេវ កម្បិត្ថ។ បុន ឧត្តរទិសាភាគមគមាសិ។ សោបិ តថេវ កម្បិត្ថ។ បុន បុរត្ថិមទិសាភាគមគមាសិ។ តត្ថ បល្លង្កប្បមាណដ្ឋានំ និច្ចលំ អហោសិ។ មហាបុរិសោ – “ឥទំ ឋានំ កិលេសវិទ្ធំសនដ្ឋាន”ន្តិ សន្និដ្ឋានំ កត្វា តានិ តិណានិ អគ្គេ គហេត្វា ចាលេសិ។ តានិ តូលិកគ្គេន បរិច្ឆិន្នានិ វិយ អហេសុំ។ ពោធិសត្តោ – “ពោធឹ អបត្វាវ ឥមំ បល្លង្កំ ន ភិន្ទិស្សាមី”តិ ចតុរង្គវីរិយំ អធិដ្ឋហិត្វា បល្លង្កំ អាភុជិត្វា ពោធិក្ខន្ធំ បិដ្ឋិតោ កត្វា បុរត្ថាភិមុខោ និសីទិ។

តង្ខណញ្ញេវ សព្ពលោកាភិហារោ មារោ ពាហុសហស្សំ មាបេត្វា ទិយឌ្ឍយោជនសតិកំ ហិមគិរិសិខរសទិសំ **គិរិមេខលំ** នាម អរិវរវារណំ វរវារណំ អភិរុយ្ហ នវយោជនិកេន ធនុអសិផរសុសរសត្តិសពលេនាតិពហលេន មារពលេន សម្បរិវុតោ សមន្តា បត្ថតោ វិយ អជ្ឈោត្ថរន្តោ មហាសបត្តំ វិយ មហាសត្តំ សមុបាគមិ។ មហាបុរិសោ សូរិយេ ធរន្តេយេវ អតិតុមូលំ មារពលំ វិធមិត្វា វិកសិតជយសុមនកុសុមសទិសស្ស ចីវរស្ស ឧបរិ បតមានេហិ រត្តបវាលង្កុរសទិសរុចិរទស្សនេហិ ពោធិរុក្ខង្កុរេហិ បីតិយា វិយ បូជិយមានោ ឯវ បឋមយាមេ បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណំ លភិត្វា មជ្ឈិមយាមេ ទិព្ពចក្ខុញាណំ វិសោធេត្វា បច្ឆិមយាមេ បដិច្ចសមុប្បាទេ ញាណំ ឱតារេត្វា វដ្ដវិវដ្ដំ សម្មសន្តោ អរុណោទយេ ពុទ្ធោ ហុត្វា –

> “អនេកជាតិសំសារំ, សន្ធាវិស្សំ អនិព្ពិសំ;
> គហការំ គវេសន្តោ, ទុក្ខា ជាតិ បុនប្បុនំ។
>
> “គហការក ទិដ្ឋោសិ, បុន គេហំ ន កាហសិ;
> សព្ពា តេ ផាសុកា ភគ្គា, គហកូដំ វិសង្ខតំ;
> វិសង្ខារគតំ ចិត្តំ, តណ្ហានំ ខយមជ្ឈគា”តិ។ (ធ. ប. ១៥៣-១៥៤) –

ឥមំ **ឧទានំ** ឧទានេត្វា សត្តាហំ វិមុត្តិសុខបដិសេវនេន វីតិនាមេត្វា អដ្ឋមេ ទិវសេ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ ទេវតានំ កង្ខំ ញត្វា តាសំ កង្ខាវិធមនត្ថំ អាកាសេ ឧប្បតិត្វា យមកបាដិហារិយំ ទស្សេត្វា តាសំ កង្ខំ វិធមិត្វា បល្លង្កតោ ឦសកំ បាចីននិស្សិតេ ឧត្តរទិសាភាគេ ឋត្វា – “ឥមស្មិំ វត មេ បល្លង្កេ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បដិវិទ្ធ”ន្តិ ចត្តារិ អសង្ខេយ្យានិ កប្បសតសហស្សញ្ច បូរិតានំ បារមីនំ ផលាធិគមដ្ឋានំ បល្លង្កញ្ចេវ ពោធិរុក្ខញ្ច អនិមិសេហិ អក្ខីហិ ឱលោកយមានោ សត្តាហំ វីតិនាមេសិ, តំ ឋានំ **អនិមិសចេតិយំ** នាម ជាតំ។

អថ បល្លង្កស្ស ច ឋិតដ្ឋានស្ស ច អន្តរេ បុរត្ថិមបច្ឆិមតោ អាយតេ រតនចង្កមេ ចង្កមន្តោ សត្តាហំ វីតិនាមេសិ, តំ ឋានំ **រតនចង្កមចេតិយំ** នាម ជាតំ។ តតោ បច្ឆិមទិសាភាគេ ទេវតា រតនឃរំ នាម មាបេសុំ, តត្ថ បល្លង្កេន និសីទិត្វា អភិធម្មបិដកំ វិសេសតោ ចេត្ថ អនន្តនយសមន្តបដ្ឋានំ វិចិនន្តោ សត្តាហំ វីតិនាមេសិ។ តំ ឋានំ **រតនឃរចេតិយំ** នាម ជាតំ។ ឯវំ ពោធិសមីបេយេវ ចត្តារិ សត្តាហានិ វីតិនាមេត្វា បញ្ចមេ

សត្តាហេ ពោធិរុក្ខមូលា យេន អជបាលនិគ្រោធោ តេនុបសង្កមិ; តត្ថាបិ ធម្មំ វិចិនន្តោយេវ វិមុត្តិសុខញ្ច បដិសំវេទេន្តោ **អជបាលនិគ្រោធេ** សត្តាហំ វីតិនាមេសិ។

ឯវំ អបរំ សត្តាហំ **មុចលិន្ទេ** និសីទិ។ តស្ស និសិន្នមត្តស្សេវ ភគវតោ សកលចក្កវាឡគព្ភំ បូរេន្តោ មហាអកាលមេឃោ ឧទបាទិ។ តស្មិំ បន ឧប្បន្នេ **មុចលិន្ទោ នាគរាជា** ចិន្តេសិ – “អយំ មហាមេឃោ សត្ថរិ មយ្ហំ ភវនំ បវិដ្ឋមត្តេ ឧប្បន្នោ វាសាគារមស្ស លទ្ធុំ វដ្ដតី”តិ។ សោ សត្តរតនមយំ ទេវវិមានសទិសំ ទិព្ពវិមានំ និម្មិនិតុំ សមត្ថោបិ ឯវំ កតេ – “ន មយ្ហំ មហប្ផលំ ភវិស្សតិ, ទសពលស្ស កាយវេយ្យាវច្ចំ ករិស្សាមី”តិ អតិមហន្តំ អត្តភាវំ កត្វា សត្ថារំ សត្តក្ខត្តុំ ភោគេហិ បរិក្ខិបិត្វា ឧបរិ មហន្តំ ផណំ កត្វា អដ្ឋាសិ។ អថ ភគវា បរិក្ខេបស្ស អន្តោវ មហតិ ឱកាសេ សព្ពរតនមយេ បច្ចគ្ឃបល្លង្កេ ឧបរិ វិនិគ្គលន្តវិវិធសុរភិកុសុមទាមវិតានេ វិវិធសុរភិគន្ធវាសិតេ គន្ធកុដិយំ វិហរន្តោ វិយ វិហាសិ។ ឯវំ ភគវា តំ សត្តាហំ តត្ថ វីតិនាមេត្វា តតោ អបរំ សត្តាហំ រាជាយតនេ និសីទិ។ តត្ថាបិ វិមុត្តិសុខបដិសំវេទិយេវ។ ឯត្តាវតា សត្តសត្តាហានិ បរិបុណ្ណានិ អហេសុំ។ ឯត្ថន្តរេ ភគវា ឈានសុខេន ផលសុខេន ច វីតិនាមេសិ។

អថស្ស សត្តសត្តាហាតិក្កមេ – “មុខំ ធោវិស្សាមី”តិ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិ។ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ **អគទហរីតកំ** អាហរិត្វា អទាសិ។ អថស្ស សក្កោ **នាគលតា**ទន្តកដ្ឋញ្ច មុខធោវនឧទកញ្ច អទាសិ។ តតោ ភគវា ទន្តកដ្ឋំ ខាទិត្វា អនោតត្តទហោទកេន មុខំ ធោវិត្វា **រាជាយតនមូលេ** និសីទិ។ តស្មិំ សមយេ ចតូហិ លោកបាលេហិ ឧបនីតេ បច្ចគ្ឃេ សេលមយេ បត្តេ **តបុស្សភល្លិកានំ** វាណិជានំ មន្ថញ្ច មធុបិណ្ឌិកញ្ច បដិគ្គហេត្វា បរិភុញ្ជិត្វា បច្ចាគន្ត្វា អជបាលនិគ្រោធរុក្ខមូលេ និសីទិ។ អថស្ស តត្ថ និសិន្នមត្តស្សេវ អត្តនា អធិគតស្ស ធម្មស្ស គម្ភីរភាវំ បច្ចវេក្ខន្តស្ស សព្ពពុទ្ធានំ អាចិណ្ណោ – “អធិគតោ ខោ ម្យាយំ ធម្មោ គម្ភីរោ ទុទ្ទសោ ទុរនុពោធោ សន្តោ បណីតោ អតក្កាវចរោ និបុណោ បណ្ឌិតវេទនីយោ”តិ (ម. និ. ២.២៨១; សំ. និ. ១.១៧២; មហាវ. ៧) បរេសំ ធម្មំ អទេសេតុកាមតាការប្បត្តោ បរិវិតក្កោ ឧទបាទិ។

អថ **ព្រហ្មា សហម្បតិ** ទសពលស្ស ចេតសា ចេតោបរិវិតក្កមញ្ញាយ – “នស្សតិ វត, ភោ, លោកោ, វិនស្សតិ វត, ភោ, លោកោ”តិ (សំ. និ. ១.១៧២; ម. និ. ១.២៨២; មហាវ. ៨) វាចំ និច្ឆារេន្តោ ទសសហស្សចក្កវាឡព្រហ្មគណបរិវុតោ សក្កសុយាមសន្តុសិតបរនិម្មិតវសវត្តីហិ អនុគតោ អាគន្ត្វា ភគវតោ បុរតោ បាតុរហោសិ។ សោ អត្តនោ បតិដ្ឋានត្ថាយ បថវិំ និម្មិនិត្វា ទក្ខិណំ ជាណុមណ្ឌលំ បថវិយំ និហន្ត្វា ជលជាមលាវិកលកមលមកុលសទិសំ ទសនខសមោធានសមុជ្ជលមញ្ជលិំ សិរស្មិំ កត្វា – “ទេសេតុ, ភន្តេ , ភគវា ធម្មំ, ទេសេតុ សុគតោ ធម្មំ, សន្តិ សត្តា អប្បរជក្ខជាតិកា, អស្សវនតា ធម្មស្ស បរិហាយន្តិ, ភវិស្សន្តិ ធម្មស្ស អញ្ញាតារោ”តិ (សំ. និ. ១.១៧២; មហាវ. ៨) –

> “បាតុរហោសិ មគធេសុ បុព្ពេ, ធម្មោ អសុទ្ធោ សមលេហិ ចិន្តិតោ;
> អបាបុរេតំ អមតស្ស ទ្វារំ, សុណន្តុ ធម្មំ វិមលេនានុពុទ្ធំ។
>
> “សេលេ យថា បព្ពតមុទ្ធនិដ្ឋិតោ, យថាបិ បស្សេ ជនតំ សមន្តតោ;
> តថូបមំ ធម្មមយំ សុមេធ, បាសាទមារុយ្ហ សមន្តចក្ខុ;
> សោកាវតិណ្ណំ ជនតមបេតសោកោ, អវេក្ខស្សុ ជាតិជរាភិភូតំ។
>
> “ឧដ្ឋេហិ វីរ វិជិតសង្គាម, សត្ថវាហ អនណ វិចរ លោកេ;
> ទេសស្សុ ភគវា ធម្មំ, អញ្ញាតារោ ភវិស្សន្តី”តិ។ (ម. និ. ១.២៨២; សំ. និ. ១.១៧២; មហាវ. ៨) –

“ននុ តុម្ហេហិ ‘ពុទ្ធោ ពោធេយ្យំ តិណ្ណោ តារេយ្យំ មុត្តោ មោចេយ្យ’”ន្តិ –

> “កិំ មេ អញ្ញាតវេសេន, ធម្មំ សច្ឆិកតេនិធ;
> សព្ពញ្ញុតំ បាបុណិត្វា, តារយិស្សំ សទេវក”ន្តិ។ (ពុ. វំ. ២.៥៥) –

បត្ថនំ កត្វា បារមិយោ បូរេត្វា សព្ពញ្ញុភាវំ បត្តោតិ ច, “តុម្ហេហិ ធម្មេ អទេសិយមានេ កោ ហិ នាម អញ្ញោ ធម្មំ ទេសេស្សតិ, កិមញ្ញំ លោកស្ស សរណំ តាណំ លេណំ បរាយន”ន្តិ ច ឯវមាទីហិ អនេកេហិ នយេហិ ភគវន្តំ ធម្មទេសនត្ថំ អយាចិ។ តេន វុត្តំ – “ពុទ្ធភូតស្ស បន ភគវតោ អដ្ឋមេ សត្តាហេ សត្ថា ធម្មទេសនត្ថាយ ព្រហ្មុនា អាយាចិតោ”តិ។

ឥទានិ “កទា កត្ថ ច កេនាយំ, គាថា ហិ សមុទីរិតា”តិ ឥមេសំ បញ្ហានំ វិស្សជ្ជនាយ ឱកាសោ អនុប្បត្តោ។ តត្ថ **កទា វុត្តា**តិ? បឋមមហាសង្គីតិកាលេ វុត្តា។ បឋមមហាសង្គីតិ នាមេសា សង្គីតិក្ខន្ធេ (ចូឡវ. ៤៣៧) វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។ **កត្ថ កេន វុត្តា**តិ? ភគវតិ កិរ បរិនិព្ពុតេ រាជគហនគរេ **វេភារបព្ពតបស្សេ សត្តបណ្ណិគុហាទ្វារេ** វិជិតសព្ពសត្តុនា អជាតសត្តុនា មគធមហារាជេន ធម្មសង្គាយនត្ថំ ការិតេ បរិបុណ្ណចន្ទមណ្ឌលសង្កាសេ ទេវវិមានសារមណ្ឌេ មណ្ឌបេ ធម្មាសនគតេនាយស្មតា **អានន្ទត្ថេរេន** “ព្រហ្មា ច លោកាធិបតី”តិ អយំ គាថា វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។ អយមេត្ថ គាថាសម្ពន្ធោ។

ឯត្តាវតា –

> “កទាយំ ធម្មទេសនត្ថំ, អជ្ឈិដ្ឋោ ព្រហ្មុនា ជិនោ;
> កទា កត្ថ ច កេនាយំ, គាថា ហិ សមុទីរិតា”តិ។ –

អយម្បិ គាថា វុត្តត្ថា ហោតិ។ ឯវំ ឥមិនា សម្ពន្ធេន វុត្តាយ បនស្សា អនុត្តានបទវណ្ណនំ ករិស្សាម។

តត្ថ **ព្រហ្មា**តិ ព្រូហិតោ តេហិ តេហិ គុណវិសេសេហីតិ ព្រហ្មា។ អយំ បន **ព្រហ្ម**-សទ្ទោ មហាព្រហ្មព្រាហ្មណតថាគតមាតាបិតុសេដ្ឋាទីសុ ទិស្សតិ។ តថា ហិ “ទ្វិសហស្សោ ព្រហ្មា”តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.១៦៦) មហាព្រហ្មាតិ អធិប្បេតោ។

> “តមោនុទោ ពុទ្ធោ សមន្តចក្ខុ, លោកន្តគូ សព្ពភវាតិវត្តោ;
> អនាសវោ សព្ពទុក្ខប្បហីនោ, សច្ចវ្ហយោ ព្រហ្មេ ឧបាសិតោ មេ”តិ។ (សុ. និ. ១១៣៩) –

ឯត្ថ ព្រាហ្មណោ។ “ព្រហ្មាតិ ខោ, ភិក្ខវេ, តថាគតស្សេតំ អធិវចន”ន្តិ ឯត្ថ តថាគតោ។ “ព្រហ្មាតិ មាតាបិតរោ បុព្ពាចរិយាតិ វុច្ចរេ”តិ (អ. និ. ៣.៣១; ៤.៦៣; ឥតិវុ. ១០៦; ជា. ២.២០.១៨១) ឯត្ថ មាតាបិតរោ។ “ព្រហ្មចក្កំ បវត្តេតី”តិ (ម. និ. ១.១៤៨; សំ. និ. ២.២១; អ. និ. ៤.៨; ៥.១១; បដិ. ម. ២.៤៤) ឯត្ថ សេដ្ឋោ អធិប្បេតោ។ ឥធ បន បឋមជ្ឈានំ បណីតំ ភាវេត្វា បឋមជ្ឈានភូមិយំ និព្ពត្តោ កប្បាយុកោ មហាព្រហ្មា អធិប្បេតោ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.៣)។ **ច**-សទ្ទោ សម្បិណ្ឌនត្ថោ, ព្រហ្មា ច អញ្ញេ ច ទសសុ ចក្កវាឡសហស្សេសុ ព្រហ្មានោ ចាតិ អត្ថោ, បទបូរណមត្តោ វា។ **លោកាធិបតី**តិ ឯត្ថ **លោកោ**តិ សង្ខារលោកោ សត្តលោកោ ឱកាសលោកោតិ តយោ លោកា។ តេសុ ឥធ សត្តលោកោ អធិប្បេតោ។ តស្ស ឥស្សរោ អធិបតីតិ **លោកាធិបតិ,** លោកេកទេសស្សាបិ អធិបតិ លោកាធិបតីតិ វុច្ចតិ ទេវាធិបតិ នរាធិបតិ វិយ។

សហម្បតីតិ សោ កិរ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនេ សហកោ នាម ថេរោ បឋមជ្ឈានំ និព្ពត្តេត្វា អបរិហីនជ្ឈានោ ជីវិតបរិយោសានេ បឋមជ្ឈានភូមិយំ កប្បាយុកមហាព្រហ្មា ហុត្វា និព្ពត្តោ, តត្រ បន នំ “សហម្បតិ ព្រហ្មា”តិ សញ្ជានន្តិ។ “សហកបតី”តិ វត្តព្ពេ អនុស្សរាគមំ កត្វា រុឡ្ហីវសេន “សហម្បតី”តិ វទន្តិ។ **កតញ្ជលី**តិ កតញ្ជលិកោ, អញ្ជលិបុដំ សិរសិ កត្វាតិ អត្ថោ។ **អនធិវរ**ន្តិ អច្ចន្តវរោ អធិវរោ នាស្ស អត្ថីតិ **អនធិវរោ,** ន តតោ អធិកោ វរោ អត្ថីតិ វា អនធិវរោ, អនុត្តរោតិ អត្ថោ, តំ អនធិវរំ។ **អយាចថា**តិ អយាចិត្ថ អជ្ឈេសិ។

ឥទានិ យស្សត្ថាយ សោ ភគវន្តំ អយាចិ, តមត្ថំ ទស្សេតុំ **“សន្តីធ សត្តា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **សន្តី**តិ សំវិជ្ជន្តិ ឧបលព្ភន្តិ, ពុទ្ធចក្ខុស្ស អាបាថំ អាគច្ឆន្តា អត្ថីតិ អត្ថោ។ **ឥធា**តិ អយំ ទេសាបទេសេ និបាតោ ។ ស្វាយំ កត្ថចិ សាសនំ ឧបាទាយ វុច្ចតិ។ យថាហ – “ឥធេវ, ភិក្ខវេ, សមណោ, ឥធ ទុតិយោ សមណោ, ឥធ តតិយោ សមណោ, ឥធ ចតុត្ថោ សមណោ, សុញ្ញា បរប្បវាទា សមណេភិ អញ្ញេហី”តិ (ម. និ. ១.១៣៩; ទី. និ. ២.២១៤; អ. និ. ៤.២៤១)។ កត្ថចិ ឱកាសំ, យថាហ –

> “ឥធេវ តិដ្ឋមានស្ស, ទេវភូតស្ស មេ សតោ;
> បុនរាយុ ច មេ លទ្ធោ, ឯវំ ជានាហិ មារិសា”តិ។ (ទី. និ. ២.៣៦៩) –

កត្ថចិ បទបូរណមត្តមេវ ហោតិ។ យថាហ – “ឥធាហំ, ភិក្ខវេ, ភុត្តាវី អស្សំ បវារិតោ”តិ (ម. និ. ១.៣០)។ កត្ថចិ លោកំ ឧបាទាយ, យថាហ – “ឥធ តថាគតោ លោកេ ឧប្បជ្ជតិ ពហុជនហិតាយ ពហុជនសុខាយា”តិ (អ. និ. ១.១៧០)។ ឥធាបិ លោកមេវ ឧបាទាយ វុត្តោតិ វេទិតព្ពោ។ តស្មា ឥមស្មិំ សត្តលោកេតិ អត្ថោ។ **សត្តា**តិ រូបាទីសុ

ខន្ធេសុ ឆន្ទរាគេន សត្តា វិសត្តា អាសត្តា លគ្គា លគិតាតិ សត្តា, សត្តាតិ បាណិនោ វុច្ចន្តិ។ រុឡ្ហីសទ្ទេន បន វីតរាគេសុបិ អយំ វោហារោ វត្តតិយេវ។

អប្បរជក្ខជាតិកាតិ បញ្ញាមយេ អក្ខិម្ហិ អប្បំ បរិត្តំ រាគទោសមោហរជំ ឯតេសំ ឯវំសភាវា ច តេតិ អប្បរជក្ខជាតិកា, អប្បំ រាគាទិរជមេវ វា យេសំ តេ អប្បរជក្ខា, តេ អប្បរជក្ខសភាវា អប្បរជក្ខជាតិកាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ តេសំ អប្បរជក្ខជាតិកានំ។ “សត្តាន”ន្តិ វិភត្តិវិបរិណាមំ កត្វា – “ទេសេហិ ធម្ម”ន្តិ ឥមិនា សម្ពន្ធំ កត្វា អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **ទេសេហី**តិ អាយាចនវចនមេតំ, ទេសេហិ កថេហិ ឧបទិសាតិ អត្ថោ។ **ធម្ម**ន្តិ ឯត្ថ អយំ **ធម្ម**-សទ្ទោ បរិយត្តិសមាធិបញ្ញាបកតិសភាវសុញ្ញតាបុញ្ញអាបត្តិញេយ្យចតុសច្ចធម្មាទីសុ ទិស្សតិ។ តថា ហិ – “ឥធ ភិក្ខុ ធម្មំ បរិយាបុណាតិ សុត្តំ គេយ្យំ វេយ្យាករណំ…បេ…. វេទល្ល”ន្តិអាទីសុ (ម. និ. ១.២៣៩; អ. និ. ៤.១០២) បរិយត្តិយំ ទិស្សតិ។ “ឯវំធម្មា តេ ភគវន្តោ អហេសុ”ន្តិអាទីសុ សមាធិម្ហិ។

> “យស្សេតេ ចតុរោ ធម្មា, វានរិន្ទ យថា តវ;
> សច្ចំ ធម្មោ ធិតិ ចាគោ, ទិដ្ឋំ សោ អតិវត្តតី”តិ។ –

អាទីសុ (ជា. ១.២.១៤៧) បញ្ញាយ។ “ជាតិធម្មា ជរាធម្មា, អថោ មរណធម្មិនោ”តិអាទីសុ (អ. និ. ៣.៣៩) បកតិយំ។ “កុសលា ធម្មា, អកុសលា ធម្មា, អព្យាកតា ធម្មា”តិអាទីសុ (ធ. ស. តិកមាតិកា) សភាវេ។ “តស្មិំ ខោ បន សមយេ ធម្មា ហោន្តិ ខន្ធា ហោន្តី”តិអាទីសុ (ធ. ស. ១២១) សុញ្ញតាយំ។ “ធម្មោ សុចិណ្ណោ សុខមាវហាតី”តិអាទីសុ (សុ. និ. ១៨៤; ថេរគា. ៣០៣; ជា. ១.១០.១០២; ១.១៥.៣៨៥) បុញ្ញេ។ “ទ្វេ អនិយតា ធម្មា”តិអាទីសុ អាបត្តិយំ។ “សព្ពេ ធម្មា សព្ពាការេន ពុទ្ធស្ស ភគវតោ ញាណមុខេ អាបាថំ អាគច្ឆន្តី”តិអាទីសុ (មហានិ. ១៥៦; ចូឡនិ. មោឃរាជមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ៨៥) ញេយ្យេ។ “ទិដ្ឋធម្មោ បត្តធម្មោ វិទិតធម្មោ”តិអាទីសុ (ទី. និ. ១.២៩៩; មហាវ. ២៧, ៥៧) ចតុសច្ចធម្មេ។ ឥធាបិ ចតុសច្ចធម្មេ ទដ្ឋព្ពោ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.សុត្តនិក្ខេបវណ្ណនា; ធ. ស. អដ្ឋ. ចិត្តុប្បាទកណ្ឌ ១)។ **អនុកម្បា**តិ អនុកម្បំ អនុទ្ទយំ ករោហិ។ **ឥម**ន្តិ បជំ និទ្ទិសន្តោ អាហ។ **បជ**ន្តិ បជាតត្តា បជា, តំ បជំ, សត្តនិកាយំ សំសារទុក្ខតោ មោចេហីតិ អធិប្បាយោ។ កេចិ បន –

> “ភគវាតិ លោកាធិបតី នរុត្តមោ,
> កតញ្ជលី ព្រហ្មគណេហិ យាចិតោ”តិ។ –

បឋន្តិ។ ឯត្តាវតា សព្ពសោ អយំ គាថា វុត្តត្ថា ហោតិ។

អថ ភគវតោ តំ ព្រហ្មុនោ សហម្បតិស្ស អាយាចនវចនំ សុត្វា អបរិមិតសមយសមុទិតករុណាពលស្ស ទសពលស្ស បរហិតករណនិបុណមតិចារស្ស សព្ពសត្តេសុ ឱកាសករណមត្តេន មហាករុណា ឧទបាទិ។ តំ បន ភគវតោ ករុណុប្បត្តិំ ទស្សេន្តេហិ សង្គីតិកាលេ សង្គីតិការកេហិ –

> **២**. “សម្បន្នវិជ្ជាចរណស្ស តាទិនោ, ជុតិន្ធរស្សន្តិមទេហធារិនោ;
> តថាគតស្សប្បដិបុគ្គលស្ស, ឧប្បជ្ជិ ការុញ្ញតា សព្ពសត្តេ”តិ។ –

អយំ គាថា ឋបិតា។

តត្ថ **សម្បន្នវិជ្ជាចរណស្សា**តិ សម្បន្នំ នាម តិវិធំ បរិបុណ្ណសមង្គិមធុរសេន។ តត្ថ –

> “សម្បន្នំ សាលិកេទារំ, សុវា ភុញ្ជន្តិ កោសិយ;
> បដិវេទេមិ តេ ព្រហ្មេ, ន នំ វារេតុមុស្សហេ”តិ។ (ជា. ១.១៤.១) –

ឥទំ **បរិបុណ្ណសម្បន្នំ** នាម។ “ឥមិនា បាតិមោក្ខសំវរេន ឧបេតោ ហោតិ សមុបេតោ ឧបគតោ សមុបគតោ សម្បន្នោ សមន្នាគតោ”តិ (វិភ. ៥១១) ឥទំ **សមង្គិសម្បន្នំ** នាម។ “ឥមិស្សា, ភន្តេ, មហាបថវិយា ហេដ្ឋិមតលំ សម្បន្នំ, សេយ្យថាបិ ខុទ្ទមធុំ អនីលកំ, ឯវមស្សាទ”ន្តិ (បារា. ១៨) ឥទំ **មធុរសម្បន្នំ** នាម។ ឥធ បរិបុណ្ណសម្បន្នម្បិ សមង្គិសម្បន្នម្បិ យុជ្ជតិ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.៦៤)។ **វិជ្ជា**តិ បដិបក្ខធម្មេ វិជ្ឈនដ្ឋេន វិទិតករណដ្ឋេន វិន្ទិតព្ពដ្ឋេន ច វិជ្ជា។ តា បន តិស្សោបិ វិជ្ជា អដ្ឋបិ វិជ្ជា។ តិស្សោ វិជ្ជា **ភយភេរវសុត្តេ** (ម. និ. ១.៥០ អាទយោ) អាគតនយេនេវ វេទិតព្ពា, អដ្ឋ **អម្ពដ្ឋសុត្តេ** (ទី. និ. ១.២៧៨ អាទយោ)។ តត្រ ហិ វិបស្សនាញាណេន មនោមយិទ្ធិយា ច សហ ឆ អភិញ្ញា បរិគ្គហេត្វា អដ្ឋ វិជ្ជា វុត្តា។ **ចរណ**ន្តិ សីលសំវរោ

ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារតា ភោជនេ មត្តញ្ញុតា ជាគរិយានុយោគោ សទ្ធា ហិរិ ឱត្តប្បំ ពាហុសច្ចំ អារទ្ធវីរិយតា ឧបដ្ឋិតស្សតិតា បញ្ញាសម្បន្នតា ចត្តារិ រូបាវចរជ្ឈានានីតិ ឥមេ បន្នរស ធម្មា វេទិតព្ពា។ ឥមេយេវ ហិ បន្នរស ធម្មា យស្មា ឯតេហិ ចរតិ អរិយសាវកោ គច្ឆតិ អមតំ ទិសំ, តស្មា "ចរណា"ន្តិ វុត្តា។ យថាហ – "ឥធ, មហានាម, អរិយសាវកោ សីលវា ហោតី"តិ (ម. និ. ២.២៤) សព្ពំ **មជ្ឈិមបណ្ណាសកេ** វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ វិជ្ជា ច ចរណញ្ច វិជ្ជាចរណានិ, សម្បន្នានិ បរិបុណ្ណានិ វិជ្ជាចរណានិ យស្ស សោយំ សម្បន្នវិជ្ជាចរណោ, វិជ្ជាចរណេហិ សម្បន្នោ សមង្គីភូតោ, សមន្នាគតោតិ វា សម្បន្នវិជ្ជាចរណោ។ ឧភយថាបិ អត្ថោ យុជ្ជតេវ, តស្ស សម្បន្នវិជ្ជាចរណស្ស (បារា. អដ្ឋ. ១.១ វេរញ្ជកណ្ឌវណ្ណនា)។

តាទិនោតិ "ឥដ្ឋេបិ តាទី អនិដ្ឋេបិ តាទី"តិអាទិនា នយេន **មហានិទ្ទេសេ** (មហានិ. ៣៨, ១៩២) អាគតតាទិលក្ខណេន តាទិនោ, ឥដ្ឋានិដ្ឋាទីសុ អវិការស្ស តាទិសស្សាតិ អត្ថោ។ **ជុតិន្ធរស្សា**តិ ជុតិមតោ, យុគន្ធរេ សរទសមយេ សមុទិតទិវសករាតិរេកតរសស្សិរិកសរីរជុតិវិសរធរស្សាតិ អត្ថោ។ "បញ្ញាបជ្ជោតធរស្សា"តិ វា វត្តុំ វដ្ដតិ។ វុត្តញ្ហេតំ –

"ចត្តារោ លោកេ បជ្ជោតា, បញ្ចមេត្ថ ន វិជ្ជតិ;
ទិវា តបតិ អាទិច្ចោ, រត្តិមាភាតិ ចន្ទិមា។

"អថ អគ្គិ ទិវារត្តិំ, តត្ថ តត្ថ បភាសតិ;
សម្ពុទ្ធោ តបតំ សេដ្ឋោ, ឯសា អាភា អនុត្តរា"តិ។ (សំ. និ. ១.២៦, ៨៥);

តស្មា ឧភយថាបិ សរីរបញ្ញាជុតិវិសរធរស្សាតិ អត្ថោ។ **អន្តិមទេហធារិនោ**តិ សព្ពបច្ឆិមសរីរធារិនោ, អបុនព្ភវស្សាតិ អត្ថោ។

តថាគតស្សាតិ ឯត្ថ អដ្ឋហិការណេហិ ភគវា "តថាគតោ"តិ វុច្ចតិ។ កតមេហិ អដ្ឋហិ? តថា អាគតោតិ តថាគតោ, តថា គតោតិ តថាគតោ, តថលក្ខណំ អាគតោតិ តថាគតោ, តថធម្មេ យាថាវតោ អភិសម្ពុទ្ធោតិ តថាគតោ, តថទស្សិតាយ តថាគតោ, តថវាទិតាយ តថាគតោ, តថាការិតាយ តថាគតោ, អភិភវនដ្ឋេន តថាគតោតិ។

កថំ ភគវា **តថា អាគតោតិ តថាគតោ**? យថា យេន អភិនីហារេន ទានបារមី បូរេត្វា សីលនេក្ខម្មបញ្ញាវីរិយខន្តិសច្ចអធិដ្ឋានមេត្តុបេក្ខាបារមី បូរេត្វា ឥមា ទស បារមិយោ ទស ឧបបារមិយោ ទស បរមត្ថបារមិយោតិ សមត្តិំស បារមិយោ បូរេត្វា អង្គបរិច្ចាគំ ជីវិតបរិច្ចាគំ ធនរជ្ជបុត្តទារបរិច្ចាគន្តិ ឥមេ បញ្ច មហាបរិច្ចាគេ បរិច្ចជិត្វា យថា វិបស្សិអាទយោ សម្មាសម្ពុទ្ធា អាគតា, តថា អម្ហាកម្បិ ភគវា អាគតោតិ តថាគតោ។ យថាហ –

"យថេវ លោកម្ហិ វិបស្សិអាទយោ, សព្ពញ្ញុភាវំ មុនយោ ឥធាគតា;
តថា អយំ សក្យមុនីបិ អាគតោ, តថាគតោ វុច្ចតិ តេន ចក្ខុមា"តិ។

កថំ **តថា គតោតិ តថាគតោ?** យថា សម្បតិជាតា វិបស្សិអាទយោ សមេហិ បាទេហិ បថវិយំ បតិដ្ឋាយ ឧត្តរាភិមុខា សត្តបទវីតិហារេន គតា, តថា អម្ហាកម្បិ ភគវា គតោតិ តថាគតោ។ យថាហ –

"មុហុត្តជាតោវ គវម្បតី យថា, សមេហិ បាទេហិ ផុសី វសុន្ធរំ;
សោ វិក្កមី សត្តបទានិ គោតមោ, សេតញ្ច ឆត្តំ អនុធារយុំ មរូ។

"គន្ត្វាន សោ សត្តបទានិ គោតមោ, ទិសា វិលោកេសិ សមា សមន្តតោ;
អដ្ឋង្គុបេតំ គិរមព្ភុទីរយិ, សីហោ យថា បព្ពតមុទ្ធនិដ្ឋិតោ"តិ។

កថំ **តថលក្ខណំ អាគតោតិ តថាគតោ?** សព្ពេសំ រូបារូបធម្មានំ សលក្ខណំ សាមញ្ញលក្ខណញ្ច តថំ អវិតថំ ញាណគតិយា អាគតោ អវិរជ្ឈិត្វា បត្តោ អនុពុទ្ធោតិ តថាគតោ។

"សព្ពេសំ បន ធម្មានំ, សកសាមញ្ញលក្ខណំ;
តថមេវាគតោ យស្មា, តស្មា សត្ថា តថាគតោ"តិ។

កថំ **តថធម្មេ យាថាវតោ អភិសម្ពុទ្ធោតិ តថាគតោ**? តថធម្មា នាម ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ។ យថាហ – “ចត្តារិមានិ, ភិក្ខវេ, តថានិ អវិតថានិ អនញ្ញថានិ។ កតមានិ ចត្តារិ? ‘ឥទំ ទុក្ខ’ន្តិ, ភិក្ខវេ, តថមេតំ អវិតថមេតំ អនញ្ញថមេត”ន្តិ (សំ. និ. ៥.១០៩០) វិត្ថារោ។ តានិ ច ភគវា អភិសម្ពុទ្ធោ, តស្មា តថានំ អភិសម្ពុទ្ធត្តា “តថាគតោ”តិ វុច្ចតិ។ អភិសម្ពុទ្ធត្ថោ ហិ ឯត្ថ គតសទ្ទោ។

“តថនាមានិ សច្ចានិ, អភិសម្ពុជ្ឈិ នាយកោ;
តស្មា តថានំ សច្ចានំ, សម្ពុទ្ធត្តា តថាគតោ”។

កថំ **តថទស្សិតាយ តថាគតោ**? ភគវា ហិ អបរិមាណាសុ លោកធាតូសុ អបរិមាណានំ សត្តានំ ចក្ខុសោតឃានជិវ្ហាកាយមនោទ្វារេសុ អាបាថំ អាគច្ឆន្តំ រូបសទ្ទគន្ធរសផោដ្ឋព្ពធម្មារម្មណំ តថាគតោ សព្ពាការតោ ជានាតិ បស្សតីតិ, ឯវំ តថទស្សិតាយ តថាគតោ។ អថ វា យំ លោកេ តថំ, តំ លោកស្ស តថេវ ទស្សេតិ។ តតោបិ ភគវា តថាគតោ។ ឯត្ថ តថទស្សិអត្ថេ “តថាគតោ”តិ បទសម្ភវោ វេទិតព្ពោ។

“តថាការេន យោ ធម្មេ, ជានាតិ អនុបស្សតិ;
តថទស្សីតិ សម្ពុទ្ធោ, តស្មា វុត្តោ តថាគតោ”។

កថំ **តថវាទិតាយ តថាគតោ**? យញ្ច អភិសម្ពោធិយា បរិនិព្ពានស្ស ច អន្តរេ បញ្ចចត្តាលីសវស្សបរិមាណកាលេ សុត្តាទិនវង្គសង្គហិតំ ភាសិតំ លបិតំ តថាគតេន, សព្ពំ តំ ឯកតុលាយ តុលិតំ វិយ តថមេវ អវិតថមេវ ហោតិ។ តេនេវាហ –

“យញ្ច, ចុន្ទ, រត្តិំ តថាគតោ អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិំ អភិសម្ពុជ្ឈតិ, យញ្ច រត្តិំ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាយតិ, យំ ឯតស្មិំ អន្តរេ ភាសតិ លបតិ និទ្ទិសតិ, សព្ពំ តំ តថេវ ហោតិ, នោ អញ្ញថា។ តស្មា ‘តថាគតោ’តិ វុច្ចតី”តិ។

ឯត្ថ បន គទអត្ថោ ហិ គតសទ្ទោ។ ឯវំ តថវាទិតាយ តថាគតោ។ អាគទនំ អាគទោ, វចនន្តិ អត្ថោ។ តថោ អវិបរីតោ អាគទោ អស្សាតិ តថាគតោ។ ទ-ការស្ស ត-ការំ កត្វា វុត្តោ។

“តថាវាទី ជិនោ យស្មា, តថធម្មប្បកាសកោ;
តថាមាគទនញ្ចស្ស, តស្មា ពុទ្ធោ តថាគតោ”។

កថំ **តថាការិតាយ តថាគតោ?** ភគវា ហិ យំ យំ វាចំ អភាសិ, តំ តំ ឯវ កាយេន ករោតិ, វាចាយ កាយោ អនុលោមេតិ, កាយស្សបិ វាចា។ តេនេវាហ –

“យថា វាទី, ភិក្ខវេ, តថាគតោ តថា ការី, យថា ការី តថា វាទី…បេ.… តស្មា ‘តថាគតោ’តិ វុច្ចតី”តិ (អ. និ. ៤.២៣; ចូឡនិ. បោសាលមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ៨៣)។

យថា ច វាចា គតា, កាយោបិ តថា គតោ, យថា កាយោ គតោ, វាចាបិ តថា គតា។ ឯវំ តថាការិតាយ តថាគតោ។

“យថា វាចា គតា តស្ស, តថា កាយោ គតោ យតោ;
តថាវាទិតាយ សម្ពុទ្ធោ, សត្ថា តស្មា តថាគតោ”។

កថំ **អភិភវនដ្ឋេន តថាគតោ?** ឧបរិ ភវគ្គំ ហេដ្ឋា អវីចឹ បរិយន្តំ កត្វា តិរិយំ អបរិមាណាសុ លោកធាតូសុ សព្ពសត្តេ អភិភវតិ សីលេនបិ សមាធិនាបិ បញ្ញាយបិ វិមុត្តិយាបិ វិមុត្តិញាណទស្សនេនបិ, ន តស្ស តុលា វា បមាណំ វា អត្ថិ, អថ ខោ អតុលោ អប្បមេយ្យោ អនុត្តរោ។ តេនេវាហ –

“សទេវកេ, ភិក្ខវេ, លោកេ…បេ.… តថាគតោ អភិភូ អនភិភូតោ អញ្ញទត្ថុ ទសោ វសវត្តី, តស្មា ‘តថាគតោ’តិ វុច្ចតី”តិ (អ. និ. ១.២៣; បោសាលមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ៨៣)។

តត្រេវំ បទសិទ្ធិ វេទិតព្ពា – អគទោ វិយ អគទោ។ កោ បនេស? ទេសនាវិលាសោ ចេវ បុញ្ញុស្សយោ ច។ តេន ហេស មហានុភាវោ ភិសក្កោ ទិព្ពាគទេន សប្បេ វិយ សព្ពបរប្បវាទិនោ សទេវកញ្ច លោកំ អភិភវតិ, ឥតិ

សព្ពលោកាភិភវនតោ អវិបរីតោ ទេសនាវិលាសោ ចេវ បុញ្ញុស្សយោ ច អគទោ អស្សាតិ ទ-ការស្ស ត-ការំ កត្វា “តថាគតោ”តិ វេទិតព្ពោ។ ឯវំ អភិភវនដ្ឋេន តថាគតោ។

“តថោ អវិបរីតោ ច, អគទោ យស្ស សត្ថុនោ;
វសវត្តីតិ សោ តេន, ហោតិ សត្ថា តថាគតោ”។

អប្បដិបុគ្គលស្សាតិ បដិបុគ្គលវិរហិតស្ស, អញ្ញោ កោចិ “អហំ ពុទ្ធោ”តិ ឯវំ បដិញ្ញំ ទាតុំ សមត្ថោ នាមស្ស បុគ្គលោ, នត្ថីតិ អប្បដិបុគ្គលោ, តស្ស អប្បដិបុគ្គលស្ស។ **ឧប្បជ្ជី**តិ ឧប្បន្នោ ឧទបាទិ។ **ការុញ្ញតា**តិ ករុណាយ ភាវោ ការុញ្ញតា។ **សព្ពសត្តេ**តិ និរវសេសសត្តបរិយាទានវចនំ, សកលេ សត្តនិកាយេតិ អត្ថោ។ ឯត្តាវតា អយម្បិ គាថា វុត្តត្ថា ហោតិ។

អថ ភគវា ព្រហ្មុនា ធម្មទេសនត្ថាយ អាយាចិតោ សត្តេសុ ការុញ្ញតំ ឧប្បាទេត្វា ធម្មំ ទេសេតុកាមោ មហាព្រហ្មានំ គាថាយ អជ្ឈភាសិ –

“អបារុតា តេសំ អមតស្ស ទ្វារា, យេ សោតវន្តោ បមុញ្ចន្តុ សទ្ធំ;
វិហឹសសញ្ញី បគុណំ ន ភាសឹ, ធម្មំ បណីតំ មនុជេសុ ព្រហ្មេ”តិ។ (ម. និ. ១.២៨៣; ទី. និ. ២.៧១; សំ. និ. ១.១៧២; មហាវ. ៩);

អថ ខោ **ព្រហ្មា សហម្បតិ** “កតាវកាសោ ខោម្ហិ ភគវតា ធម្មទេសនាយា”តិ ញត្វា ទសនខសមោធានសមុជ្ជលំ អញ្ជលឹ សិរសិ កត្វា ភគវន្តំ អភិវាទេត្វា បទក្ខិណំ កត្វា ព្រហ្មគណបរិវុតោ បក្កាមិ។ អថ សត្ថា តស្ស ព្រហ្មុនោ បដិញ្ញំ ទត្វា – “កស្ស នុ ខោ អហំ បឋមំ ធម្មំ ទេសេយ្យ”ន្តិ (ម. និ. ១.២៨៣; មហាវ. ១០) ចិន្តេន្តោ – “អាឡារោ បណ្ឌិតោ សោ ឥមំ ធម្មំ ខិប្បំ អាជានិស្សតី”តិ ចិត្តំ ឧប្បាទេត្វា បុន ឱលោកេន្តោ តស្ស សត្តាហំ កាលង្កតភាវំ ញត្វា ឧទកស្ស ច អភិទោសកាលង្កតភាវំ ញត្វា បុន – “កហំ នុ ខោ ឯតរហិ បញ្ចវគ្គិយា ភិក្ខូ វិហរន្តី”តិ បញ្ចវគ្គិយេ អាវជ្ជេន្តោ “ពារាណសិយំ ឥសិបតនេ មិគទាយេ”តិ ញត្វា អាសាឡ្ហិយំ បភាតាយ រត្តិយា កាលស្សេវ បត្តចីវរមាទាយ អដ្ឋារសយោជនិកំ មគ្គំ បដិបន្នោ អន្តរាមគ្គេ **ឧបកំ** នាម អាជីវកំ ទិស្វា តស្ស អត្តនោ ពុទ្ធភាវមាវិកត្វា តំទិវសមេវ សាយន្ហសមយេ ឥសិបតនមគមាសិ។ តត្ថ បញ្ចវគ្គិយានំ អត្តនោ ពុទ្ធភាវំ បកាសេត្វា បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនគតោ បញ្ចវគ្គិយេ ភិក្ខូ អាមន្តេត្វា **ធម្មចក្កប្បវត្តនសុត្តន្តំ** (សំ. និ. ៥.១០៨១; មហាវ. ១៣ អាទយោ; បដិ. ម. ២.៣០) ទេសេសិ។

តេសុ អញ្ញាសិកោណ្ឌញ្ញត្ថេរោ ទេសនានុសារេន ញាណំ បេសេត្វា សុត្តបរិយោសានេ អដ្ឋារសហិ ព្រហ្មកោដីហិ សទ្ធឹ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាសិ។ សត្ថា តត្ថេវ វស្សំ ឧបគន្ត្វា បុនទិវសេ វប្បត្ថេរំ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាបេសិ។ ឯតេនេវ ឧបាយេន សព្ពេ តេ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាបេត្វា បុន បញ្ចមិយំ បក្ខស្ស បញ្ចបិ តេ ថេរេ សន្និបាតេត្វា **អនត្តលក្ខណសុត្តន្តំ** (សំ. និ. ៣.៥៩; មហាវ. ២០ អាទយោ) ទេសេសិ, ទេសនាបរិយោសានេ បញ្ចបិ ថេរា អរហត្តេ បតិដ្ឋហឹសុ។

អថ សត្ថា តត្ថេវ **យសស្ស** កុលបុត្តស្ស ឧបនិស្សយំ ទិស្វា តេហំ បហាយ និក្ខន្តំ ទិស្វា – “ឯហិ យសា”តិ (មហាវ. ២៦) បក្កោសិត្វា តស្មិញ្ញេវ រត្តិភាគេ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាបេត្វា បុនទិវសេ អរហត្តេ ច បតិដ្ឋាបេត្វា អបរេបិ តស្ស សហាយកេ **ចតុបណ្ណាសជនេ** ឯហិភិក្ខុបព្ពជ្ជាយ បព្ពាជេត្វា អរហត្តេ បតិដ្ឋាបេសិ។ ឯវំ លោកេ ឯកសដ្ឋិយា អរហន្តេសុ ជាតេសុ សត្ថា វុដ្ឋវស្សោ បវារេត្វា ភិក្ខូ អាមន្តេត្វា ឯតទវោច –

“បរត្ថំ ចត្តនោ អត្ថំ, ករោន្តា បថវី ឥមំ;
ព្យាហរន្តា មនុស្សានំ, ធម្មំ ចរថ ភិក្ខវោ។

“វិហរថ វិវិត្តេសុ, បព្ពតេសុ វនេសុ ច;
បកាសយន្តា សទ្ធម្មំ, លោកស្ស សគតំ មម។

“ករោន្តា ធម្មទូតេយ្យំ, វិខ្យាបយថ ភិក្ខវោ;
សន្តិ អត្ថាយ សត្តានំ, សុព្ពតា វចនំ មម។

“សព្ពំ បិទហថ ទ្វារំ, អបាយានមនាសវា;

សគ្គមោក្ខស្ស មគ្គស្ស, ទ្វារំ វិវរថាសមា។

“ទេសនាបដិបត្តីហិ, ករុណាទិគុណាលយា;
ពុទ្ធី សទ្ធញ្ច លោកស្ស, អភិវឌ្ឍេថ សព្ពសោ។

“គិហីនមុបករោន្តានំ, និច្ចមាមិសទានតោ;
ករោថ ធម្មទានេន, តេសំ បច្ចុបការកំ។

“សមុស្សយថ សទ្ធម្មំ, ទេសយន្តា ឥសិទ្ធជំ;
កតកត្តព្ពកម្មន្តា, បរត្ថំ បដិបជ្ជថា”តិ។

ឯវញ្ច បន វត្វា ភគវា តេ ភិក្ខូ ទិសាសុ វិស្សជ្ជេត្វា សយំ ឧរុវេលំ គច្ឆន្តោ អន្តរាមគ្គេ កប្បាសិកវនសណ្ឌេ **តឹស ភទ្ទវគ្គិយកុមារេ** វិនេសិ។ តេសុ យោ សព្ពបច្ឆិមកោ, សោ សោតាបន្នោ, សព្ពសេដ្ឋោ អនាគាមី, ឯកោបិ អរហា វា បុថុជ្ជនោ វា នាហោសិ។ តេបិ សព្ពេ ឯហិភិក្ខុបព្ពជ្ជាយ បព្ពាជេត្វា ទិសាសុ បេសេត្វា សយំ ឧរុវេលំ គន្ត្វា អឌ្ឍុឌ្ឍានិ បាដិហារិយសហស្សានិ ទស្សេត្វា ឧរុវេលកស្សបាទយោ សហស្សជដិលបរិវារេ **តេភាតិកជដិលេ** ទមេត្វា ឯហិភិក្ខុភាវេន បព្ពាជេត្វា គយាសីសេ និសីទាបេត្វា **អាទិត្តបរិយាយទេសនាយ** (សំ. និ. ៤.២៨; មហាវ. ៥៤) អរហត្តេ បតិដ្ឋាបេត្វា តេន អរហន្តសហស្សេន ភគវា បរិវុតោ “ពិម្ពិសារស្ស រញ្ញោ បដិញ្ញំ មោចេស្សាមី”តិ រាជគហនគរូបចារេ លដ្ឋិវនុយ្យានំ នាម អគមាសិ។ តតោ ឧយ្យានបាលកោ រញ្ញោ អារោចេសិ។ រាជា – “សត្ថា អាគតោ”តិ សុត្វា ទ្វាទសនហុតេហិ ព្រាហ្មណគហបតិកេហិ បរិវុតោ ទសពលំ ឧបសង្កមិត្វា ចក្កាលង្កតតលេសុ ជលជាមលាវិកលកមលកោមលេសុ ទសពលស្ស បាទេសុ មកុដមណិជុតិវិសរវិច្ឆុរិតេន សិរសា និបតិត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ សទ្ធិំ បរិសាយ។

អថ ខោ តេសំ ព្រាហ្មណគហបតិកានំ ឯតទហោសិ – “កឹ នុ ខោ មហាសមណោ ឧរុវេលកស្សបេ ព្រហ្មចរិយំ ចរតិ, ឧទាហុ ឧរុវេលកស្សបោ មហាសមណេ”តិ? អថ ខោ ភគវា តេសំ ចេតោបរិវិតក្កមញ្ញាយ ថេរំ គាថាយ អជ្ឈភាសិ –

“កិមេវ ទិស្វា ឧរុវេលវាសិ, បហាសិ អគ្គឹ កិសកោវទានោ;
បុច្ឆាមិ តំ កស្សប ឯតមត្ថំ, កថំ បហីនំ តវ អគ្គិហុត្ត”ន្តិ។ (មហាវ. ៥៥);

ថេរោ ភគវតោ អធិប្បាយំ វិទិត្វា –

“រូបេ ច សទ្ទេ ច អថោ រសេ ច, កាមិត្ថិយោ ចាភិវទន្តិ យញ្ញា;
ឯតំ មលន្តិ ឧបធីសុ ញត្វា, តស្មា ន យិដ្ឋេ ន ហុតេ អរញ្ជិ”ន្តិ។ (មហាវ. ៥៥) –

ឥមំ គាថំ វត្វា អត្តនោ សាវកភាវប្បកាសនត្ថំ តថាគតស្ស បាទេសុ សិរសា និបតិត្វា – “សត្ថា មេ, ភន្តេ, ភគវា, សាវកោហមស្មី”តិ វត្វា ឯកតាលទ្វិតាល…បេ.… សត្តតាលប្បមាណំ វេហាសំ សត្តក្ខត្តុំ អព្ភុគ្គន្ត្វា បាដិហារិយំ កត្វា អាកាសតោ ឱរុយ្ហ ភគវន្តំ វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ។

អថ ខោ មហាជនោ តស្ស តំ បាដិហារិយំ ទិស្វា – “អហោ មហានុភាវា ពុទ្ធា នាម, ឯវំ ថាមគតទិដ្ឋិកោ អត្តានំ ‘អរហា អហ’ន្តិ មញ្ញមានោ ឧរុវេលកស្សបោបិ ទិដ្ឋិជាលំ ភិន្ទិត្វា តថាគតេន ទមិតោ”តិ ទសពលស្ស គុណកថំ កថេសិ។ តំ សុត្វា សត្ថា – “នាហមិទានិយេវ ឥមំ ឧរុវេលកស្សបំ ទមេមិ, អតីតេបិ ឯស មយា ទមិតោយេវា”តិ អាហ។ អថ ខោ សោ មហាជនោ ឧដ្ឋាយាសនា ភគវន្តំ វន្ទិត្វា សិរសិ អញ្ជលិំ បគ្គហេត្វា ឯវមាហ – “ភន្តេ, ឥទានិ អម្ហេហិ ឯស ទមិតោ ទិដ្ឋោ, កថំ បនេស អតីតេ ភគវតា ទមិតោ”តិ។ តតោ សត្ថា តេន មហាជនេន យាចិតោ ភវន្តរេន បដិច្ឆន្នំ **មហានារទកស្សបជាតកំ** (ជា. ២.២២.១១៥៣) កថេត្វា ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ បកាសេសិ។ តតោ សត្ថុ ធម្មកថំ សុត្វា រាជា ពិម្ពិសារោ ឯកាទសនហុតេហិ សទ្ធិំ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាសិ, ឯកនហុតំ ឧបាសកត្តំ បដិវេទេសិ។ រាជា សរណំ គន្ត្វា ស្វាតនាយ ភគវន្តំ សទ្ធិំ ភិក្ខុសង្ឃេន និមន្តេត្វា ភគវន្តំ តិក្ខត្តុំ បទក្ខិណំ កត្វា វន្ទិត្វា បក្កាមិ។

បុនទិវសេ ភគវា ភិក្ខុសហស្សបរិវុតោ មរុគណបរិវុតោ វិយ ទសសតនយនោ ទេវរាជា, ព្រហ្មគណបរិវុតោ វិយ មហាព្រហ្មា រាជគហំ បាវិសិ។ រាជា ពុទ្ធប្បមុខស្ស ភិក្ខុសង្ឃស្ស ទានំ ទត្វា ភោជនបរិយោសានេ ភគវន្តំ ឯតទវោច – “អហំ, ភន្តេ, តីណិ រតនានិ វិនា វសិតុំ ន សក្ខិស្សាមិ, វេលាយ វា អវេលាយ វា ភគវតោ សន្តិកំ អាគមិស្សាមិ, លដ្ឋិវនំ នាម អតិទូរេ, ឥទំ បន អម្ហាកំ វេឡុវនំ នាម ឧយ្យានំ បវិវេកកាមានំ នាតិទូរំ នច្ចាសន្នំ គមនាគមនសម្បន្នំ និជ្ជនសម្ពាធំ បវិវេកសុខំ ឆាយូទកសម្បន្នំ សីតលសិលាតលសមលង្កតំ បរម រមណីយភូមិភាគំ សុរភិកុសុមតរុវរនិរន្តរំ រមណីយបាសាទហម្មិយវិមានវិហារឌ្ឍយោគមណ្ឌបាទិបដិមណ្ឌិតំ។ ឥទំ មេ, ភន្តេ, ភគវា បដិគ្គណ្ហាតុ នវតបនង្គារសង្កាសេន សុវណ្ណភិង្ការេន សុរភិកុសុមវាសិតំ មណិវណ្ណឧទកំ គហេត្វា វេឡុវនារាមំ បរិច្ចជន្តោ ទសពលស្ស ហត្ថេ ឧទកំ បាតេសិ។ តស្មឹ អារាមបដិគ្គហណេ “ពុទ្ធសាសនស្ស មូលានិ ឱតិណ្ណានី”តិ បីតិវសំ គតា នច្ចន្តី វិយ អយំ មហាបថវី កម្បិ។ ជម្ពុទីបេ បន ឋបេត្វា វេឡុវនមហាវិហារំ អញ្ញំ បថវី កម្បេត្វា គហិតសេនាសនំ នាម នត្ថិ។ អថ សត្ថា វេឡុវនារាមំ បដិគ្គហេត្វា រញ្ញោ វិហារទានានុមោទនមកាសិ –

“អាវាសទានស្ស បនានិសំសំ, កោ នាម វត្តុំ, បុរិសោ សមត្ថោ;
អញ្ញត្រ ពុទ្ធា បន លោកនាថា, យុត្តោ មុខានំ នហុតេន ចាបិ។

“អាយុញ្ច វណ្ណញ្ច សុខំ ពលញ្ច, វរំ បសត្ថំ បដិភានមេវ;
ទទាតិ នាមាតិ បវុច្ចតេ សោ, យោ ទេតិ សង្ឃស្ស នរោ វិហារំ។

“ទាតា និវាសស្ស និវារណស្ស, សីតាទិនោ ជីវិតុបទ្ទវស្ស;
បាលេតិ អាយុំ បន តស្ស យស្មា, អាយុប្បទោ ហោតិ តមាហុ សន្តោ។

“អច្ចុណ្ហសីតេ វសតោ និវាសេ, ពលញ្ច វណ្ណោ បដិភា ន ហោតិ;
តស្មា ហិ សោ ទេតិ វិហារទាតា, ពលញ្ច វណ្ណំ បដិភានមេវ។

“ទុក្ខស្ស សីតុណ្ហសរីសបា ច, វាតាតបាទិប្បភវស្ស លោកេ;
និវារណា នេកវិធស្ស និច្ចំ, សុខប្បទោ ហោតិ វិហារទាតា។

“សីតុណ្ហវាតាតបឌំសវុដ្ឋិ , សរីសបាវាឡមិគាទិទុក្ខំ;
យស្មា និវារេតិ វិហារទាតា, តស្មា សុខំ វិន្ទតិ សោ បរត្ថ។

“បសន្នចិត្តោ ភវភោគហេតុំ, មនោភិរាមំ មុទិតោ វិហារំ;
យោ ទេតិ សីលាទិគុណោទិតានំ, សព្ពំ ទទោ នាម បវុច្ចតេ សោ។

“បហាយ មច្ឆេរមលំ សលោភំ, គុណាលយានំ និលយំ ទទាតិ;
ខិត្តោវ សោ តត្ថ បរេហិ សគ្គេ, យថាភតំ ជាយតិ វីតសោកោ។

“វរេ ចារុរូបេ វិហារេ ឧឡារេ, នរោ ការយេ វាសយេ តត្ថ ភិក្ខូ;
ទទេយ្យន្នបានញ្ច វត្ថញ្ច នេសំ, បសន្នេន ចិត្តេន សក្កច្ច និច្ចំ។

“តស្មា មហារាជ ភវេសុ ភោគេ, មនោរមេ បច្ចនុភុយ្យ ភិយ្យោ;
វិហារទានស្ស ផលេន សន្តំ, សុខំ អសោកំ អធិគច្ឆ បច្ឆា”តិ។

ឥច្ចេវំ មុនិរាជា នររាជស្ស ពិម្ពិសារស្ស វិហារទានានុមោទនំ កត្វា ឧដ្ឋាយាសនា ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ បរមទស្សនីយាយ អត្តនោ សរីរប្បភាយ សុវណ្ណរសសេកបិញ្ជរានិ វិយ នគរវនវិមានាទីនិ កុរុមានោ អនោបមាយ ពុទ្ធលីឡាយ អនន្តាយ ពុទ្ធសិរិយា វេឡុវនមហាវិហារមេវ បាវិសីតិ។

“អកីឡនេ វេឡុវនេ វិហារេ, តថាគតោ តត្ថ មនោភិរាមេ;
នានាវិហារេន វិហាសិ ធីរោ, វេនេយ្យកានំ សមុទិក្ខមានោ”។

អថេវំ ភគវតិ តស្មឹ វិហរន្តេ **សុទ្ធោទន**មហារាជា “បុត្តោ មេ ឆព្ពស្សានិ ទុក្ករការិកំ កត្វា បរមាភិសម្ពោធឹ បត្វា បវត្តិតវរធម្មចក្កោ រាជគហំ បត្វា វេឡុវនមហាវិហារេ វិហរតី”តិ សុត្វា អញ្ញតរំ មហាមច្ចំ អាមន្តេសិ –

“ឯហិ, ភណេ, បុរិសសហស្សបរិវារោ រាជគហំ គន្ត្វា មម វចនេន ‘បិតា វោ សុទ្ធោទនមហារាជា តំ ទដ្ឋុកាមោ’តិ វត្វា បុត្តំ មេ គណ្ហិត្វា ឯហី”តិ។ សោ “សាធុ, ទេវា”តិ រញ្ញោ បដិស្សុណិត្វា បុរិសសហស្សបរិវារោ សដ្ឋិយោជនមគ្គំ គន្ត្វា ធម្មទេសនវេលាយ វិហារំ បាវិសិ។ សោ “តិដ្ឋតុ តាវ រញ្ញា បហិតសាសន”ន្តិ បរិសបរិយន្តេ ឋិតោ សត្ថុ ធម្មទេសនំ សុត្វា យថាឋិតោវ សទ្ធឹ បុរិសសហស្សេន អរហត្តំ បត្វា បព្ពជ្ជំ យាចិ។ ភគវា – “ឯថ, ភិក្ខវោ”តិ ហត្ថំ បសារេសិ។ តេ សព្ពេ តង្ខណញ្ញេវ ឥទ្ធិមយបត្តចីវរធរា វស្សសដ្ឋិកត្ថេរា វិយ អាកប្បសម្បន្នា ហុត្វា ភគវន្តំ បរិវារេសុំ។ រាជា “នេវ គតោ អាគច្ឆតិ, ន ច សាសនំ សុយ្យតី”តិ ចិន្តេត្វា តេនេវ នីហារេន នវក្ខត្តុំ អមច្ចេ បេសេសិ។ តេសុ នវសុ បុរិសសហស្សេសុ ឯកោបិ រញ្ញោ នារោចេសិ, ន សាសនំ វា បហិណិ។ សព្ពេ អរហត្តំ បត្វាវ បព្ពជឹសុ។

អថ រាជា ចិន្តេសិ – “កោ នុ ខោ មម វចនំ ករិស្សតី”តិ សព្ពរាជពលំ ឱលោកេន្តោ **ឧទាយឹ** អទ្ទស។ សោ កិរ រញ្ញោ សព្ពត្ថសាធកោ អមច្ចោ អព្ភន្តរិកោ អតិវិស្សាសិកោ ពោធិសត្តេន សទ្ធឹ ឯកទិវសេយេវ ជាតោ សហបំសុកីឡិតោ សហាយោ។ អថ នំ រាជា អាមន្តេសិ – “តាត ឧទាយិ, អហំ មម បុត្តំ ទដ្ឋុកាមោ នវបុរិសសហស្សានិ បេសេសឹ, ឯកបុរិសោបិ អាគន្ត្វា សាសនមត្តម្បិ អារោចេតា នត្ថិ, ទុជ្ជានោ ខោ បន មេ ជីវិតន្តរាយោ, អហំ ជីវមានោវ បុត្តំ ទដ្ឋុមិច្ឆាមិ។ សក្ខិស្សសិ មេ បុត្តំ ទស្សេតុ”ន្តិ? សោ “សក្ខិស្សាមិ, ទេវ, សចេ បព្ពជិតុំ លភិស្សាមី”តិ អាហ។ “តាត, ត្វំ បព្ពជិត្វា វា អបព្ពជិត្វា វា មយ្ហំ បុត្តំ ទស្សេហី”តិ។ សោ “សាធុ, ទេវា”តិ រញ្ញោ សាសនំ អាទាយ រាជគហំ គន្ត្វា សត្ថុ ធម្មទេសនំ សុត្វា សទ្ធឹ បុរិសសហស្សេន អរហត្តំ បត្វា ឯហិភិក្ខុភាវេ បតិដ្ឋាយ ផគ្គុនីបុណ្ណមាសិយំ ចិន្តេសិ – “អតិក្កន្តោ ហេមន្តោ, វសន្តសមយោ អនុប្បត្តោ, សុបុប្ផិតា វនសណ្ឌា, បដិបជ្ជនក្ខមោ មគ្គោ, កាលោ ទសពលស្ស ញាតិសង្គហំ កាតុ”ន្តិ ចិន្តេត្វា ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា សដ្ឋិមត្តាហិ គាថាហិ ភគវតោ កុលនគរំ គមនត្ថាយ គមនវណ្ណំ វណ្ណេសិ –

“អង្គារិនោ ទានិ ទុមា ភទន្តេ, ផលេសិនោ ឆទនំ វិប្បហាយ;
តេ អច្ចិមន្តោវ បភាសយន្តិ, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“ទុមា វិចិត្តា សុវិរាជមានា, រត្តង្កុរេហេវ ច បល្លវេហិ;
រតនុជ្ជលមណ្ឌបសន្និភាសា, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“សុបុប្ផិតគ្គា កុសុមេហិ ភូសិតា, មនុញ្ញភូតា សុចិសាធុគន្ធា;
រុក្ខា វិរោចន្តិ ឧភោសុ បស្សេសុ, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“ផលេហិនេកេហិ សមិទ្ធិភូតា, វិចិត្តរុក្ខា ឧភតោវកាសេ;
ខុទ្ទំ បិបាសម្បិ វិនោទយន្តិ, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“វិចិត្តមាលា សុចិបល្លវេហិ, សុសជ្ជិតា មោរកលាបសន្និភា;
រុក្ខា វិរោចន្តិ ឧភោសុ បស្សេសុ, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“វិរោចមានា ផលបល្លវេហិ, សុសជ្ជិតា វាសនិវាសភូតា;
តោសេន្តិ អទ្ធានកិលន្តសត្តេ, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“សុផុល្លិតគ្គា វនគុម្ពនិស្សិតា, លតា អនេកា សុវិរាជមានា;
តោសេន្តិ សត្តេ មណិមណ្ឌបាវ, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“លតា អនេកា ទុមនិស្សិតាវ, បិយេហិ សទ្ធឹ សហិតា វធូវ;
បលោភយន្តី ហិ សុគន្ធគន្ធា, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“វិចិត្តនីលាទិមនុញ្ញវណ្ណា , ទិជា សមន្តា អភិកូជមានា;
តោសេន្តិ មញ្ជុស្សរតា រតីហិ, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“មិគា ច នានា សុវិរាជមានា, ឧត្តុង្គកណ្ណា ច មនុញ្ញនេត្តា;
ទិសា សមន្តា មភិធាវយន្តិ, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“មនុញ្ញភូតា ច មហី សមន្តា, វិរាជមានា ហរិតាវ សទ្ទលា;

សុបុប្ផិរុក្ខា មោឡិនិវលង្កតា, សមយោ មហាវិរ អង្គីរសានំ។

“សុសជ្ជិតា មុត្តមយាវ វាលុកា, សុសណ្ឋិតា ចារុសុផស្សទាតា;
វិរោចយន្តេវ ទិសា សមន្តា, សមយោ មហាវិរ អង្គីរសានំ។

“សមំ សុផស្សំ សុចិភូមិភាគំ, មនុញ្ញបុប្ផោទយគន្ធវាសិតំ;
វិរាជមានំ សុចិមញ្ច សោភំ, សមយោ មហាវិរ អង្គីរសានំ។

“សុសជ្ជិតំ នន្ទនកាននំវ, វិចិត្តនានាទុមសណ្ឌមណ្ឌិតំ;
សុគន្ធភូតំ បវនំ សុរម្មំ, សមយោ មហាវិរ អង្គីរសានំ។

“សរា វិចិត្តា វិវិធា មនោរមា, សុសជ្ជិតា បង្កជបុណ្ឌរីកា;
បសន្នសីតោទកចារុបុណ្ណា, សមយោ មហាវិរ អង្គីរសានំ។

“សុផុល្លនានាវិធបង្កជេហិ , វិរាជមានា សុចិគន្ធគន្ធា;
បមោទយន្តេវ នរាមរានំ, សមយោ មហាវិរ អង្គីរសានំ។

“សុផុល្លបង្កេរុហសន្និសិន្នា, ទិជា សមន្តា មភិនាទយន្តា;
មោទន្តិ ភរិយាហិ សមង្គិនោ តេ, សមយោ មហាវិរ អង្គីរសានំ។

“សុផុល្លបុប្ផេហិ រជំ គហេត្វា, អលី វិធាវន្តិ វិកូជមានា;
មធុម្ហិ គន្ធោ វិទិសំ បវាយតិ, សមយោ មហាវិរ អង្គីរសានំ។

“អភិន្ននាទា មទវារណា ច, គិរីហិ ធាវន្តិ ច វារិធារា;
សវន្តិ នជ្ជោ សុវិរាជិតាវ សមយោ មហាវិរ អង្គីរសានំ។

“គិរី សមន្តាវ បទិស្សមានា, មយូរគីវា តវ នីលវណ្ណា;
ទិសា រជិន្ទាវ វិរោចយន្តិ, សមយោ មហាវិរ អង្គីរសានំ។

“មយូរសង្ឃា គិរិមុទ្ធនស្មិំ, នច្ចន្តិ នារីហិ សមង្គិភូតា;
កូជន្តិ នានាមធុរស្សរេហិ, សមយោ មហាវិរ អង្គីរសានំ។

“សុវាទិកា នេកទិជា មនុញ្ញា, វិចិត្តបត្តេហិ វិរាជមានា;
គិរិម្ហិ បត្វា អភិនាទយន្តិ, សមយោ មហាវិរ អង្គីរសានំ។

“សុផុល្លបុប្ផាករមាភិកិណ្ណា , សុគន្ធនានាទលលង្កតា ច;
គិរី វិរោចន្តិ ទិសា សមន្តា, សមយោ មហាវិរ អង្គីរសានំ។

“ជលាសយា នេកសុគន្ធគន្ធា, សុរិន្ទឧយ្យានជលាសយាវ;
សវន្តិ នជ្ជោ សុវិរាជមានា, សមយោ មហាវិរ អង្គីរសានំ។

“វិចិត្តតិត្ថេហិ អលង្កតា ច, មនុញ្ញនានាមិគបក្ខិបាសា;
នជ្ជោ វិរោចន្តិ សុសន្ទមានា, សមយោ មហាវិរ អង្គីរសានំ។

“ឧភោសុ បស្សេសុ ជលាសយេសុ, សុបុប្ផិតា ចារុសុគន្ធរុក្ខា;
វិភូសិតគ្គា សុរសុន្ទរី ច, សមយោ មហាវិរ អង្គីរសានំ។

“សុគន្ធនានាទុមជាលកិណ្ណំ , វនំ វិចិត្តំ សុរនន្ទនំវ;
មនោភិរាមំ សតតំ គតីនំ, សមយោ មហាវិរ អង្គីរសានំ។

“សម្បន្នានាសុចិអន្នបានា, សព្យញ្ជនា សាទុរសេន យុត្តា;

បថេសុ គាមេ សុលភា មនុញ្ញា, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“វិរាជិតា អាសិ មហី សមន្តា, វិចិត្តវណ្ណា កុសុមាសនស្ស;
រត្តិន្ទគោបេហិ អលង្កតាវ សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“វិសុទ្ធសទ្ទាទិគុណេហិ យុត្តា, សម្ពុទ្ធរាជំ អភិបត្ថយន្តា;
ពហូហិ តត្ថេវ ជនា សមន្តា, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“វិចិត្រអារាមសុបោក្ខរញ្ញោ, វិចិត្រនានាបទុមេហិ ឆន្នា;
ភិសេហិ ខីរំវ រសំ បវាយតិ, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“វិចិត្រនីលច្ឆទនេនលង្កតា, មនុញ្ញរុក្ខា ឧភតោវកាសេ;
សមុគ្គតា សត្តសមូហភូតា, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“វិចិត្រនីលព្ភមិវាយតំ វនំ, សុរិន្ទលោកេ ឥវ នន្ទនំ វនំ;
សព្ពោតុកំ សាធុសុគន្ធបុប្ផំ, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“សុភញ្ជសំ យោជនយោជនេសុ, សុភិក្ខគាមា សុលភា មនុញ្ញា;
ជនាភិកិណ្ណា សុលភន្នបានា, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“បហូតឆាយូទករម្មភូតា, និវាសិនំ សព្ពសុខប្បទាតា;
វិសាលសាលា ច សភា ច ពហូ, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“វិចិត្តនានាទុមសណ្ឌមណ្ឌិតា, មនុញ្ញឧយ្យានសុបោក្ខរញ្ញោ;
សុមាបិតា សាធុសុគន្ធគន្ធា, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“វាតោ មុទូសីតលសាធុរូបោ, នភា ច អព្ភា វិគតា សមន្តា;
ទិសា ច សព្ពាវ វិរោចយន្តិ, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“បថេ រជោនុគ្គមនត្ថមេវ, រត្តឹ បវស្សន្តិ ច មន្ទវុដ្ឋី;
នភេ ច សូរោ មុទុកោវ តាបោ, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“មទប្បពាហា មទហត្ថិសង្ឃា, ករេណុសង្ឃេហិ សុកីឡយន្តិ;
ទិសា វិធាវន្តិ ច គជ្ជយន្តា, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“វនំ សុនីលំ អភិទស្សនីយំ, នីលព្ភកូដំ ឥវ រម្មភូតំ;
វិលោកិតានំ អតិវិម្ហនីយំ, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“វិសុទ្ធមព្ភំ គគនំ សុរម្មំ, មណិមយេហិ សមលង្កតាវ;
ទិសា ច សព្ពា អតិរោចយន្តិ, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“គន្ធព្ពវិជ្ជាធរកិន្នរា ច, សុគីតិយន្តា មធុរស្សរេន;
ចរន្តិ តស្មឹ បវនេ សុរម្មេ, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“កិលេសសង្ឃស្ស ភិតាសកេហិ, តបស្សិសង្ឃេហិ និសេវិតំ វនំ;
វិហារអារាមសមិទ្ធិភូតំ, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“សមិទ្ធិនានាផលិនោ វនន្តា, អនាកុលា និច្ចមនោភិរម្មា;
សមាធិបីតី អភិវឌ្ឍយន្តិ, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“និសេវិតំ នេកទិជេហិ និច្ចំ, គាមេន គាមំ សតតំ វសន្តា;

បុរេ បុរេ គាមវរា ច សន្តិ, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“វត្ថន្នបានំ សយនាសនញ្ច, គន្ធញ្ច មាលញ្ច វិលេបនញ្ច;
តហិំ សមិទ្ធា ជនតា ពហូ ច, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“បុញ្ញិទ្ធិយា សព្ពយសគ្គបត្តា, ជនា ច តស្មិំ សុខិតា សមិទ្ធា;
បហូតភោគា វិវិធា វសន្តិ, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“នភេ ច អព្ភា សុវិសុទ្ធវណ្ណា, ទិសា ច ចន្ទោ សុវិរាជិតោវ;
វត្តិញ្ច វាតោ មុទុសីតលោ ច, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“ចន្ទុគ្គមេ សព្ពជនា បហដ្ឋា, សកង្គណេ ចិត្រកថា វទន្តា;
បិយេហិ សទ្ធិំ អភិមោទយន្តិ, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“ចន្ទស្ស រំសីហិ នភំ វិរោចិ, មហី ច សំសុទ្ធមនុញ្ញវណ្ណា;
ទិសា ច សព្ពា បរិសុទ្ធរូបា, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“ទូរេ ច ទិស្វា វរចន្ទរំសីំ, បុប្ផីសុ បុប្ផានិ មហីតលស្មិំ;
សមន្តតោ គន្ធគុណគ្ឃិកានំ, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“ចន្ទស្ស រំសីហិ វិលិម្បិតាវ, មហី សមន្តា កុសុមេនលង្កតា;
វិរោចិ សព្ពង្គសុមាលិនីវ, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“កុចន្តិ ហត្ថីបិ មទេន មត្តា, វិចិត្តបិញ្ឆា ច ទិជា សមន្តា;
ករោន្តិ នាទំ បវនេ សុរម្មេ, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“បថញ្ច សព្ពំ បដិបជ្ជនក្ខមំ, ឥទ្ធញ្ច រដ្ឋំ សធនំ សភោគំ;
សព្ពត្តុតំ សព្ពសុខប្បទានំ, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“វនញ្ច សព្ពំ សុវិចិត្តរូបំ, សុមាបិតំ នន្ទនកាននំវ;
យតីន បីតិំ សតតំ ជនេតិ, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“អលង្កតំ ទេវបុរំវ រម្មំ, កបិលវត្ថុំ ឥតិ នាមធេយ្យំ;
កុលនគរំ ឥធ សស្សិរិកំ, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“មនុញ្ញអដ្ដាលវិចិត្តរូបំ, សុផុល្លបង្កេរុហសណ្ឌមណ្ឌិតំ;
វិចិត្តបរិខាហិ បុរំ សុរម្មំ, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“វិចិត្តបាការញ្ច តោរណញ្ច, សុភង្គណំ ទេវនិវាសភូតំ;
មនុញ្ញវីថិ សុរលោកសន្និភំ, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“អលង្កតា សាកិយរាជបុត្តា, វិរាជមានា វរភូសនេហិ;
សុរិន្ទលោកេ ឥវ ទេវបុត្តា, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“សុទ្ធោទនោ មុនិវរំ អភិទស្សនាយ, អមច្ចបុត្តេ ទសធា អបេសយិ;
ពលេន សទ្ធិំ មហតា មុនិន្ទ, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“នេវាគតំ បស្សតិ នេវ វាចំ, សោកាភិភូតំ នរវីរសេដ្ឋំ;
តោសេតុមិច្ឆាមិ នរាធិបត្តំ, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“តំទស្សនេនព្ភុតបីតិរាសិ, ឧទិក្ខមានំ ទ្វិបទានមិន្ទំ;

តោសេហិ តំ មុនិន្ទ គុណសេដ្ឋំ, សមយោ មហាវីរ អង្គីរសានំ។

“អាសាយ កស្សតេ ខេត្តំ, ពីជំ អាសាយ វប្បតិ;
អាសាយ វាណិជា យន្តិ, សមុទ្ទំ ធនហារកា;
យាយ អាសាយ តិដ្ឋាមិ, សា មេ អាសា សមិជ្ឈតុ។

“នាតិសីតំ នាតិឧណ្ហំ, នាតិទុព្ភិក្ខឆាតកំ;
សទ្ទលា ហរិតា ភូមិ, ឯស កាលោ មហាមុនី”តិ។

អថ នំ សត្ថា – “កឹ នុ ខោ, ឧទាយិ, គមនវណ្ណំ វណ្ណេសី”តិ អាហ។ “ភន្តេ, តុម្ហាកំ បិតា សុទ្ធោទនមហារាជា ទដ្ឋុកាមោ, ករោថ ញាតកានំ សង្គហ”ន្តិ អាហ។ “សាធុ, ឧទាយិ, ករិស្សាមិ ញាតិសង្គហំ, តេន ហិ ភិក្ខុសង្ឃស្ស អារោចេហិ , **គមិយវត្តំ** បូរេស្សន្តី”តិ អាហ។ “សាធុ, ភន្តេ”តិ ថេរោ ភិក្ខុសង្ឃស្ស អារោចេសិ។

សត្ថា អង្គមគធវាសីនំ កុលបុត្តានំ ទសហិ សហស្សេហិ, កបិលវត្ថុវាសីនំ ទសហិ សហស្សេហីតិ សព្ពេហេវ វីសតិយា ខីណាសវភិក្ខុសហស្សេហិ បរិវុតោ រាជគហា និក្ខមិត្វា ទិវសេ ទិវសេ យោជនំ យោជនំ គច្ឆន្តោ ទ្វីហិ មាសេហិ កបិលវត្ថុបុរំ សម្បាបុណិ។ សាកិយាបិ អនុប្បត្តេយេវ ភគវតិ – “អម្ហាកំ ញាតិសេដ្ឋំ បស្សិស្សាមា”តិ ភគវតោ វសនដ្ឋានំ វីមំសមានា “និគ្រោធសក្កស្សារាមោ រមណីយោ”តិ សល្លក្ខេត្វា សព្ពំ បដិជគ្គនវិធឹ ការេត្វា គន្ធបុប្ផហត្ថា បច្ចុគ្គមនំ ករោន្តា សព្ពាលង្ការេហិ សមលង្កតគត្តា គន្ធបុប្ផចុណ្ណាទីហិ បូជយមានា ភគវន្តំ បុរក្ខត្វា និគ្រោធារាមមេវ អគមំសុ។

តត្រ ភគវា វីសតិយា ខីណាសវសហស្សេហិ បរិវុតោ បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនេ និសីទិ។ សាកិយា បន មានជាតិកា មានត្ថទ្ធា, “សិទ្ធត្ថកុមារោ អម្ហេហិ ទហរតរោ, អម្ហាកំ កនិដ្ឋោ ភាតា, បុត្តោ, ភាគិនេយ្យោ, នត្តា”តិ ចិន្តេត្វា ទហរទហរេ រាជកុមារេ អាហំសុ – “តុម្ហេ វន្ទថ, មយំ តុម្ហាកំ បិដ្ឋិតោ បិដ្ឋិតោ និសីទិស្សាមា”តិ។ តេស្វេវ និសិន្នេសុ ភគវា តេសំ អជ្ឈាសយំ ឱលោកេត្វា – “ឥមេ ញាតកា អត្តនោ មោឃជិណ្ណភាវេន ន មំ វន្ទន្តិ, ន បនេតេ ជានន្តិ ‘ពុទ្ធោ នាម កីទិសោ, ពុទ្ធពលំ នាម កីទិស’ន្តិ វា, ‘ពុទ្ធោ នាម ឯទិសោ, ពុទ្ធពលំ នាម ឯទិស’ន្តិ វា, ហន្ទាហំ អត្តនោ ពុទ្ធពលំ ឥទ្ធិពលញ្ច ទស្សេន្តោ បាដិហារិយញ្ច ករេយ្យំ, អាកាសេ ទសសហស្សចក្កវាឡវិត្ថតំ សព្ពរតនមយំ ចង្កមំ មាបេត្វា តត្ថ ចង្កមន្តោ មហាជនស្ស អជ្ឈាសយំ ឱលោកេត្វា ធម្មញ្ច ទេសេយ្យ”ន្តិ ចិន្តេសិ។ តេន វុត្តំ សង្គីតិការកេហិ ភគវតោ បរិវិតក្កទស្សនត្ថំ –

៣. “ន ហេតេ ជានន្តិ សទេវមានុសា, ពុទ្ធោ អយំ កីទិសកោ នរុត្តមោ;
ឥទ្ធិពលំ បញ្ញាពលញ្ច កីទិសំ, ពុទ្ធពលំ លោកហិតស្ស កីទិសំ។

៤. “ន ហេតេ ជានន្តិ សទេវមានុសា, ពុទ្ធោ អយំ ឯទិសកោ នរុត្តមោ;
ឥទ្ធិពលំ បញ្ញាពលញ្ច ឯទិសំ, ពុទ្ធពលំ លោកហិតស្ស ឯទិសំ។

៥. “ហន្ទាហំ ទស្សយិស្សាមិ, ពុទ្ធពលមនុត្តរំ;
ចង្កមំ មាបយិស្សាមិ, នភេ រតនមណ្ឌិត”ន្តិ។

តត្ថ **ន ហេតេ ជានន្តី**តិ ន ហិ ឯតេ ជានន្តិ។ **ន**-ការោ បដិសេធត្ថោ។ **ហិ**-ការោ ការណត្ថេ និបាតោ។ យស្មា បនេតេ មម ញាតិអាទយោ ទេវមនុស្សា មយា ពុទ្ធពលេ ច ឥទ្ធិពលេ ច អនាវិកតេ ន ជានន្តិ “ឯទិសោ ពុទ្ធោ, ឯទិសំ ឥទ្ធិពល”ន្តិ, តស្មា អហំ មម ពុទ្ធពលញ្ច ឥទ្ធិពលញ្ច ទស្សេយ្យន្តិ អត្ថោ។ **សទេវមានុសា**តិ ឯត្ថ ទេវាតិ ឧបបត្តិទេវា អធិប្បេតា។ សហ ទេវេហីតិ សទេវា។ កេ តេ? មានុសា, សទេវា ឯវ មានុសា សទេវមានុសា។ អថ វា **ទេវោ**តិ សម្មុតិទេវោ, សុទ្ធោទនោ រាជា អធិប្បេតោ។ សហ ទេវេន រញ្ញា សុទ្ធោទនេនាតិ សទេវា។ **មានុសា**តិ ញាតិមានុសា, សទេវា សសុទ្ធោទនា មានុសា សទេវមានុសា សរាជានោ វា ឯតេ មម ញាតិមានុសា មម ពលំ ន វិជានន្តីតិ អត្ថោ។ សេសទេវាបិ សង្គហំ គច្ឆន្តិយេវ។ សព្ពេបិ ទេវា ទេវនដ្ឋេន “ទេវា”តិ វុច្ចន្តិ។ ទេវនំ នាម ធាតុអត្ថោ កីឡាទិ។ អថ វា ទេវា ច មានុសា ច ទេវមានុសា, សហ ទេវមានុសេហិ សទេវមានុសា។ កេ តេ? លោកាតិ វចនសេសោ ទដ្ឋព្ពោ។ **ពុទ្ធោ**តិ ចតុសច្ចធម្មេ ពុទ្ធោ អនុពុទ្ធោតិ ពុទ្ធោ។ យថាហ –

“អភិញ្ញេយ្យំ អភិញ្ញាតំ, ភាវេតព្ពញ្ច ភាវិតំ;
បហាតព្ពំ បហីនំ មេ, តស្មា ពុទ្ធោស្មិ ព្រាហ្មណា”តិ។ (ម. និ. ២.៣៩៩; សុ. និ. ៥៦៣);

ឥធ បន កត្តការកេ ពុទ្ធសទ្ទសិទ្ធិ ទដ្ឋព្ពា។ អធិគតវិសេសេហិ ទេវមនុស្សេហិ “សម្មាសម្ពុទ្ធោ វត សោ ភគវា”តិ ឯវំ ពុទ្ធត្តា ញាតត្តា ពុទ្ធោ។ ឥធ កម្មការកេ ពុទ្ធសទ្ទសិទ្ធិ ទដ្ឋព្ពា។ ពុទ្ធមស្ស អត្ថីតិ វា ពុទ្ធោ, ពុទ្ធវន្តោតិ អត្ថោ។ តំ សព្ពំ សទ្ទសត្ថានុសារេន វេទិតព្ពំ។ **កីទិសកោ**តិ កីទិសោ កីសរិក្ខកោ កីសទិសោ កីវណ្ណោ កីសណ្ឋានោ ទីឃោ វា រស្សោ វាតិ អត្ថោ។

នរុត្តមោតិ នរានំ នរេសុ វា ឧត្តមោ បវរោ សេដ្ឋោតិ នរុត្តមោ។ **ឥទ្ធិពល**ន្តិ ឯត្ថ ឥជ្ឈនំ ឥទ្ធិ និប្ផត្តិអត្ថេន បដិលាភដ្ឋេន ច ឥទ្ធិ។ អថ វា ឥជ្ឈន្តិ តាយ សត្តា ឥទ្ធា វុទ្ធា ឧក្កំសគតា ហោន្តីតិ ឥទ្ធិ។ សា បន ទសវិធា ហោតិ។ យថាហ –

> “ឥទ្ធិយោតិ ទស ឥទ្ធិយោ។ កតមា ទស? អធិដ្ឋានា ឥទ្ធិ, វិកុព្ពនា ឥទ្ធិ, មនោមយា ឥទ្ធិ, ញាណវិប្ផារា ឥទ្ធិ, សមាធិវិប្ផារា ឥទ្ធិ, អរិយា ឥទ្ធិ, កម្មវិបាកជា ឥទ្ធិ, បុញ្ញវតោ ឥទ្ធិ, វិជ្ជាមយា ឥទ្ធិ, តត្ថ តត្ថ សម្មាបយោគបច្ចយា ឥជ្ឈនដ្ឋេន ឥទ្ធី”តិ (បដិ. ម. ៣.១០)។

តាសំ ឥទំ នានត្តំ – បកតិយា ឯកោ ពហុកំ អាវជ្ជេតិ, សតំ វា សហស្សំ វា អាវជ្ជិត្វា ញាណេន អធិដ្ឋាតិ “ពហុកោ ហោមី”តិ (បដិ. ម. ៣.១០) ឯវំ វិភជិត្វា ទស្សិតា ឥទ្ធិ អធិដ្ឋានវសេន និប្ផន្នត្តា **អធិដ្ឋានា ឥទ្ធិ** នាម។ តស្សាយមត្ថោ – អភិញ្ញាបាទកំ ចតុត្ថជ្ឈានំ សមាបជ្ជិត្វា តតោ វុដ្ឋាយ សចេ សតំ ឥច្ឆតិ “សតំ ហោមិ, សតំ ហោមី”តិ កាមាវចរបរិកម្មចិត្តេហិ បរិកម្មំ កត្វា បុន អភិញ្ញាបាទកំ ឈានំ សមាបជ្ជិត្វា តតោ វុដ្ឋាយ បុន អាវជ្ជិត្វា អធិដ្ឋាតិ, អធិដ្ឋានចិត្តេន សហេវ សតំ ហោតិ។ សហស្សាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

តត្ថ បាទកជ្ឈានចិត្តំ និមិត្តារម្មណំ បរិកម្មចិត្តានិ សតារម្មណានិ វា សហស្សាទីសុ អញ្ញតរារម្មណានិ វា, តានិ ច ខោ វណ្ណវសេន, នោ បណ្ណត្តិវសេន។ អធិដ្ឋានចិត្តម្បិ សតារម្មណមេវ, តំ បន អប្បនាចិត្តំ វិយ គោត្រភុអនន្តរមេវ ឧប្បជ្ជតិ រូបាវចរចតុត្ថឈានិកំ ។ សោ បន បកតិវណ្ណំ វិជហិត្វា កុមារវណ្ណំ វា ទស្សេតិ នាគវណ្ណំ វា ទស្សេតិ។ សុបណ្ណវណ្ណំ វា…បេ.… វិវិធម្បិ សេនាព្យូហំ វា ទស្សេតីតិ (បដិ. ម. ៣.១៣) ឯវំ អាគតា ឥទ្ធិ បកតិវណ្ណវិជហនវិការវសេន បវត្តត្តា **វិកុព្ពនិទ្ធិ** នាម។

“ឥធ ភិក្ខុ ឥមម្ហា កាយា អញ្ញំ កាយំ អភិនិម្មិនាតិ រូបិំ មនោមយំ សព្ពង្គបច្ចង្គិំ អហីនិន្ទ្រិយ”ន្តិ (បដិ. ម. ៣.១៤) ឥមិនា នយេន អាគតា ឥទ្ធិ សរីរស្សេវ អព្ភន្តរេ អញ្ញស្ស មនោមយស្ស សរីរស្ស និប្ផត្តិវសេន បវត្តត្តា **មនោមយិទ្ធិ** នាម។

ញាណុប្បត្តិតោ បុព្ពេ វា បច្ឆា វា តង្ខណេ វា តេន អត្តភាវេន បដិលភិតព្ពអរហត្តញាណានុភាវេន និព្ពត្តោ វិសេសោ **ញាណវិប្ផារោ ឥទ្ធិ** នាម។ អាយស្មតោ ពាកុលស្ស ច អាយស្មតោ សំកិច្ចស្ស ច ញាណវិប្ផារា ឥទ្ធិ, តេសំ វត្ថុ ចេត្ថ កថេតព្ពំ (អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.២២៦)។

សមាធិតោ បុព្ពេ វា បច្ឆា វា តង្ខណេ វា សមថានុភាវេន និព្ពត្តោ វិសេសោ **សមាធិវិប្ផារា ឥទ្ធិ** នាម។ អាយស្មតោ សារិបុត្តស្ស សមាធិវិប្ផារា ឥទ្ធិ (ឧទា. ៣៤), អាយស្មតោ សញ្ជីវស្ស សមាធិវិប្ផារា ឥទ្ធិ (ម. និ. ១.៥០៧), អាយស្មតោ ខាណុកោណ្ឌញ្ញស្ស សមាធិវិប្ផារា ឥទ្ធិ (ធ. ប. អដ្ឋ. ១.ខាណុកោណ្ឌញ្ញត្ថេរវត្ថុ), ឧត្តរាយ ឧបាសិកាយ សមាធិវិប្ផារា ឥទ្ធិ (ធ. ប. អដ្ឋ. ២.ឧត្តរាឧបាសិកាវត្ថុ; អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.២៦២), សាមាវតិយា ឧបាសិកាយ សមាធិវិប្ផារា ឥទ្ធីតិ (ធ. ប. អដ្ឋ. ១.សាមាវតីវត្ថុ; អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.២៦០-២៦១) តេសំ វត្ថូនេត្ថ កថេតព្ពានិ, គន្ថវិត្ថារទោសបរិហារត្ថំ បន មយា ន វិត្ថារិតានិ។

កតមា អរិយា ឥទ្ធិ? ឥធ ភិក្ខុ សចេ អាកង្ខតិ “បដិក្កូលេ អប្បដិក្កូលសញ្ញី វិហរេយ្យ”ន្តិ អប្បដិក្កូលសញ្ញី តត្ថ វិហរតិ, សចេ អាកង្ខតិ “អប្បដិក្កូលេ បដិក្កូលសញ្ញី វិហរេយ្យ”ន្តិ បដិក្កូលសញ្ញី តត្ថ វិហរតិ…បេ.… ឧបេក្ខកោ តត្ថ វិហរតិ សតោ សម្បជានោតិ (បដិ. ម. ៣.១៧)។ អយញ្ហិ ចេតោវសិប្បត្តានំ អរិយានំយេវ សម្ភវតោ **អរិយា ឥទ្ធិ** នាម។

កតមា កម្មវិបាកជា ឥទ្ធិ? សព្ពេសំ បក្ខីនំ សព្ពេសំ ទេវានំ បឋមកប្បិកានំ មនុស្សានំ ឯកច្ចានញ្ច វិនិបាតិកានំ វេហាសគមនាទិកា **កម្មវិបាកជា ឥទ្ធិ** នាម។ កតមា បុញ្ញវតោ ឥទ្ធិ? រាជា ចក្កវត្តី វេហាសំ គច្ឆតិ សទ្ធិំ ចតុរង្គិនិយា សេនាយ។ ជដិលកស្ស គហបតិស្ស អសីតិហត្ថោ សុវណ្ណបព្ពតោ និព្ពត្តតិ។ អយំ **បុញ្ញវតោ ឥទ្ធិ** នាម។ ឃោសកស្ស គហបតិនោ (ធ. ប. អដ្ឋ. ១.កុម្ភឃោសកសេដ្ឋិវត្ថុ) សត្តសុ ឋានេសុ មារណត្ថាយ ឧបក្កមេ

កតេបិ អរោគភាវោ **បុញ្ញវតោ ឥទ្ធិ**។ មេណ្ឌកសេដ្ឋិស្ស (ធ. ប. អដ្ឋ. ២.មេណ្ឌកសេដ្ឋិវត្ថុ) អដ្ឋករីសមត្តេ បទេសេ សត្តរតនមយានំ មេណ្ឌកានំ បាតុភាវោ **បុញ្ញវតោ ឥទ្ធិ**។

កតមា វិជ្ជាមយា ឥទ្ធិ? វិជ្ជាធរា វិជ្ជំ បរិជប្បិត្វា វេហាសំ គច្ឆន្តិ, អាកាសេ អន្តលិក្ខេ ហត្ថិម្បិ ទស្សេន្តិ...បេ. ... វិវិធម្បិ សេនាព្យូហំ ទស្សេន្តីតិ (បដិ. ម. ៣.១៨)។ អាទិនយប្បវត្តា **វិជ្ជាមយា ឥទ្ធិ** នាម។ តំ តំ កម្មំ កត្វា និព្ពត្តោ វិសេសោ ‘សម្មាបយោគបច្ចយា ឥជ្ឈនដ្ឋេន ឥទ្ធី’តិ អយំ **តត្ថ តត្ថ សម្មាបយោគបច្ចយា ឥជ្ឈនដ្ឋេន ឥទ្ធិ** នាម។ ឥមិស្សា ទសវិធាយ ឥទ្ធិយា ពលំ ឥទ្ធិពលំ នាម, ឥទំ មយ្ហំ ឥទ្ធិពលំ ន ជានន្តីតិ អត្ថោ (វិសុទ្ធិ. ២.៣៧៥ អាទយោ)។

បញ្ញាពលន្តិ សព្ពលោកិយលោកុត្តរគុណវិសេសទាយកំ អរហត្តមគ្គបញ្ញាពលំ អធិប្បេតំ, តម្បិ ឯតេ ន ជានន្តិ។ កេចិ “ឆន្នំ អសាធារណញាណានមេតំ អធិវចនំ បញ្ញាពល”ន្តិ វទន្តិ។ **ពុទ្ធពល**ន្តិ ឯត្ថ ពុទ្ធពលំ នាម ពុទ្ធានុភាវោ, ទសពលញាណានិ វា។ តត្ថ ទសពលញាណានិ នាម ឋានាដ្ឋានញាណំ, អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នកម្មវិបាកជាននញាណំ, សព្ពត្ថគាមិនិបដិបទាញាណំ, អនេកធាតុនានាធាតុលោកជាននញាណំ, នានាធិមុត្តិកញាណំ, អាសយានុសយញាណំ, ឈានវិមោក្ខសមាធិសមាបត្តីនំ សំកិលេសវោទានវុដ្ឋានេសុ យថាភូតញាណំ, បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណំ, ចុតូបបាតញាណំ, អាសវក្ខយញាណន្តិ ឥមានិ ទស។ ឥមេសំ ទសន្នំ ញាណានំ អធិវចនំ ពុទ្ធពលន្តិ។ **ឯទិស**ន្តិ ឦទិសំ, អយមេវ វា បាឋោ។

ហន្ទាតិ វវស្សគ្គត្ថេ និបាតោ។ **អហ**ន្តិ អត្តានំ និទ្ទិសតិ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? យស្មា បនេតេ មម ញាតកា ពុទ្ធពលំ វា ពុទ្ធគុណេ វា ន ជានន្តិ, កេវលំ អត្តនោ មោឃជិណ្ណភាវំ និស្សាយ មានវសេន សព្ពលោកជេដ្ឋសេដ្ឋំ មំ ន វន្ទន្តិ។ តស្មា តេសំ មានកេតុ អត្ថិ, តំ ភញ្ជិត្វា វន្ទនត្ថំ ពុទ្ធពលំ ទស្សេយ្យន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **ទស្សយិស្សាមី**តិ ទស្សេយ្យំ។ “ទស្សេស្សាមី”តិ ច បាឋោ, សោយេវត្ថោ។ **ពុទ្ធពល**ន្តិ ពុទ្ធានុភាវំ, ពុទ្ធញាណវិសេសំ វា។ **អនុត្តរ**ន្តិ និរុត្តរំ។ **ចង្កម**ន្តិ ចង្កមិតព្ពដ្ឋានំ វុច្ចតិ។ **មាបយិស្សាមី**តិ មាបេយ្យំ។ “ចង្កមនំ មាបេស្សាមី”តិ ច បាឋោ, សោយេវត្ថោ។ **នភេ**តិ អាកាសេ។ **សព្ពរតនមណ្ឌិត**ន្តិ សព្ពេហិ រតិជននដ្ឋេន រតនេហិ មុត្តា-មណិ-វេឡុរិយ-សង្ខ-សិលា-បវាឡ-រជត-សុវណ្ណ-មសារគល្ល-លោហិតង្កេហិ ទសហិ ទសហិ មណ្ឌិតោ អលង្កតោ សព្ពរតនមណ្ឌិតោ, តំ សព្ពរតនមណ្ឌិតំ។ “នភេ រតនមណ្ឌិត”ន្តិ បឋន្តិ កេចិ។

អថេវំ ភគវតា ចិន្តិតមត្តេ ទសសហស្សចក្កវាឡវាសិនោ ភុម្មាទយោ ទេវា បមុទិតហទយា សាធុការមទំសុ។ តមត្ថំ បកាសេន្តេហិ សង្គីតិការកេហិ –

៦. “ភុម្មា មហារាជិកា តាវតឹសា, យាមា ច ទេវា តុសិតា ច និម្មិតា;
បរនិម្មិតា យេបិ ច ព្រហ្មកាយិកា, អានន្ទិតា វិបុលមកំសុ ឃោស”ន្តិ។ –

អាទិគាថាយោ ឋបិតាតិ វេទិតព្ពា។

តត្ថ **ភុម្មា**តិ ភុម្មដ្ឋា, បាសាណបព្ពតវនរុក្ខាទីសុ ឋិតា។ **មហារាជិកា**តិ មហារាជបក្ខិកា។ ភុម្មដ្ឋានំ ទេវតានំ សទ្ទំ សុត្វា អាកាសដ្ឋកទេវតា, តតោ អព្ភវលាហកា ទេវតា, តតោ ឧណ្ហវលាហកា ទេវតា, តតោ សីតវលាហកា ទេវតា, តតោ វស្សវលាហកា ទេវតា, តតោ វាតវលាហកា ទេវតា, តតោ ចត្តារោ មហារាជានោ, តតោ តាវតឹសា, តតោ យាមា, តតោ តុសិតា, តតោ និម្មានរតី, តតោ បរនិម្មិតវសវត្តី, តតោ ព្រហ្មកាយិកា, តតោ ព្រហ្មបុរោហិតា, តតោ មហាព្រហ្មានោ, តតោ បរិត្តាភា, តតោ អប្បមាណាភា, តតោ អាភស្សរា, តតោ បរិត្តសុភា, តតោ អប្បមាណសុភា, តតោ សុភកិណ្ហា, តតោ វេហប្ផលា, តតោ អវិហា, តតោ អតប្បា, តតោ សុទស្សា, តតោ សុទស្សី, តតោ អកនិដ្ឋា ទេវតា សទ្ទំ សុត្វា មហន្តំ សទ្ទំ អកំសុ។ អសញ្ញិនោ ច អរូបាវចរសត្តេ ច ឋបេត្វា សោតាយតនបវត្តិដ្ឋានេ សព្ពេ ទេវមនុស្សនាគាទយោ បីតិវសំ គតហទយា ឧក្កុដ្ឋិសទ្ទមកំសូតិ អត្ថោ។ **អានន្ទិតា**តិ បមុទិតហទយា, សញ្ជាតបីតិសោមនស្សា ហុត្វាតិ អត្ថោ។ **វិបុល**ន្តិ បុថុលំ។

អថ សត្ថា ចិន្តិតសមនន្តរមេវ ឱទាតកសិណសមាបត្តឹ សមាបជ្ជិត្វា – “ទសសុ ចក្កវាឡសហស្សេសុ អាលោកោ ហោតូ”តិ អធិដ្ឋាសិ។ តេន អធិដ្ឋានចិត្តេន សហេវ អាលោកោ អហោសិ បឋវិតោ បដ្ឋាយ យាវ អកនិដ្ឋភវនា។ តេន វុត្តំ –

៧. “ឱភាសិតា ច បឋវី សទេវកា, បុថូ ច លោកន្តរិកា អសំវុតា;
តមោ ច តិព្ពោ វិហតោ តទា អហុ, ទិស្វាន អច្ឆេរកំ បាដិហីរ”ន្តិ។

តត្ថ **ឱភាសិតា**តិ បកាសិតា។ **បថវី**តិ ឯត្ថាយំ បថវី ចតុព្ពិធា – កក្ខឡបថវី, សសម្ភារបថវី, និមិត្តបថវី, សម្មុតិបថវីតិ។ តាសុ “កតមា ចាវុសោ, អជ្ឈត្តិកា បថវីធាតុ? យំ អជ្ឈត្តំ បច្ចត្តំ កក្ខឡំ ខរិគត”ន្តិអាទីសុ (វិភ. ១៧៣) វុត្តា អយំ **កក្ខឡបថវី** នាម។ “យោ បន ភិក្ខុ បថវីំ ខណេយ្យ វា ខណាបេយ្យ វា”តិអាទីសុ (បាចិ. ៨៥) វុត្តា សសម្ភារបថវី, យេ ច កេសាទយោ វីសតិ កោដ្ឋាសា, អយោលោហាទយោ ច ពាហិរា; សាបិ វណ្ណាទីហិ សម្ភារេហិ សទ្ធឹ បថវីតិ **សសម្ភារបថវី** នាម។ “បថវីកសិណមេកោ សញ្ជានាតី”តិអាទីសុ (ទី. និ. ៣.៣៦០) **និមិត្តបថវី** “អារម្មណបថវី”តិបិ វុច្ចតិ។ បថវីកសិណឈានលាភី ទេវលោកេ និព្ពត្តោ អាគមនវសេន “បថវីទេវោ”តិ នាមំ លភតិ។ វុត្តញ្ហេតំ – “អាបោ ច ទេវា បថវី”តិអាទីសុ (ទី. និ. ២.៣៤០) អយំ **សម្មុតិបថវី,** បញ្ញត្តិបថវី នាមាតិ វេទិតព្ពា។ ឥធ បន សសម្ភារបថវី អធិប្បេតា (ម. និ. អដ្ឋ. ១.២ បថវីវារវណ្ណនា)។

សទេវកាតិ សទេវលោកា។ “សទេវតា”តិបិ បាឋោ អត្ថិ ថេ សុន្ទរតរំ, សទេវកោ មនុស្សលោកោ ឱភាសិតោតិ អត្ថោ។ **បុថូ**តិ ពហូ។ **លោកន្តរិកា**តិ អសុរកាយនរកានមេតំ អធិវចនំ, តា បន តិណ្ណំ ចក្កវាឡានំ អន្តរា ឯកា លោកន្តរិកា ហោតិ, តិណ្ណំ សកដចក្កានំ អញ្ញមញ្ញំ អាហច្ច ឋិតានំ មជ្ឈេ ឱកាសោ វិយ ឯកេកោ លោកន្តរិកនិរយោ, បរិមាណតោ អដ្ឋយោជនសហស្សោ ហោតិ។ **អសំវុតា**តិ ហេដ្ឋា អប្បតិដ្ឋា។ **តមោ ចា**តិ អន្ធការោ។ **តិព្ពោ**តិ ពហលោ ឃនោ។ ចន្ទិមសូរិយាលោកាភាវតោ និច្ចន្ធការោវ ហោតិ។ **វិហតោ**តិ វិទ្ធស្តោ។ **តទា**តិ យទា បន ភគវា សត្តេសុ ការុញ្ញតំ បដិច្ច បាដិហារិយករណត្ថំ អាលោកំ ផរិ, តទា សោ តមោ តិព្ពោ លោកន្តរិកាសុ ឋិតោ, វិហតោ វិទ្ធស្តោ អហោសីតិ អត្ថោ។

អច្ឆេរកន្តិ អច្ឆរាបហរណយោគ្គំ, វិម្ហយវសេន អង្គុលីហិ បហរណយោគ្គន្តិ អត្ថោ។ **បាដិហីរ**ន្តិ បដិបក្ខហរណតោ បាដិហីរំ។ បដិហរតិ សត្តានំ ទិដ្ឋិមានោបគតានិ ចិត្តានីតិ វា បាដិហីរំ, អប្បសន្នានំ សត្តានំ បសាទំ បដិអាហរតីតិ វា បាដិហីរំ។ “បាដិហេរ”ន្តិបិ បាឋោ, សោយេវត្ថោ។ ឯត្ថ អាលោកវិធានវិសេសស្សេតំ អធិវចនំ។ **ទិស្វាន អច្ឆេរកំ បាដិហីរ**ន្តិ ឯត្ថ ទេវា ច មនុស្សា ច លោកន្តរិកាសុ និព្ពត្តសត្តាបិ ច តំ ភគវតោ បាដិហារិយំ ទិស្វា បរមប្បីតិសោមនស្សំ អគមំសូតិ ឥទំ វចនំ អាហរិត្វា អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ, ឥតរថា ន បុព្ពេន វា បរំ, ន បរេន វា បុព្ពំ យុជ្ជតិ។

ឥទានិ ន កេវលំ មនុស្សលោកេសុយេវ អាលោកោ អត្ថិ, សព្ពត្ថ តិរិយេបិ សង្ខារសត្តោកាសសង្ខាតេ លោកេ អាលោកោយេវាតិ ទស្សនត្ថំ –

៨.
“សទេវគន្ធព្ពមនុស្សរក្ខសេ,
អាភា ឧឡារា វិបុលា អជាយថ;
ឥមស្មិ លោកេ បរស្មិញ្ចោភយស្មិ,
អធោ ច ឧទ្ធំ តិរិយញ្ច វិត្ថត”ន្តិ។ – អយំ គាថា វុត្តា;

តត្ថ **ទេវា**តិ សម្មុតិទេវា ឧបបត្តិទេវា វិសុទ្ធិទេវាតិ សព្ពេបិ ទេវា ឥធ សង្គហិតា។ ទេវា ច គន្ធព្ពា ច មនុស្សា ច រក្ខសា ច ទេវគន្ធព្ពមនុស្សរក្ខសា។ សហ ទេវគន្ធព្ពមនុស្សរក្ខសេហីតិ **សទេវគន្ធព្ពមនុស្សរក្ខសោ**។ កោ បន សោ? លោកោ, តស្មិំ សទេវគន្ធព្ពមនុស្សរក្ខសេ លោកេ។ **អាភា**តិ អាលោកោ។ **ឧឡារា**តិ ឯត្ថាយំ ឧឡារ-សទ្ទោ មធុរសេដ្ឋវិបុលាទីសុ ទិស្សតិ។ តថា ហេស “ឧឡារានិ ខាទនីយភោជនីយានិ ខាទន្តិ ភុញ្ជន្តី”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៣៦៦) មធុរេ ទិស្សតិ។ “ឧឡារាយ ខោ បន ភវំ វច្ឆាយនោ បសំសាយ សមណំ គោតមំ បសំសតី”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.២៨៨) សេដ្ឋេ។ “អតិក្កម្ម ទេវានំ ទេវានុភាវំ អប្បមាណោ ឧឡារោ ឱភាសោ”តិអាទីសុ (ទី. និ. ២.៣២; ម. និ. ៣.២០១) វិបុលេ។ ស្វាយំ ឥធ សេដ្ឋេ ទដ្ឋព្ពោ (ទី. និ. អដ្ឋ. ៣.១៤២; វិ. វ. អដ្ឋ. ១)។ **វិបុលា**តិ អប្បមាណា។ **អជាយថា**តិ ឧប្បជ្ជិ ឧទបាទិ បវត្តិត្ថ។ **ឥមស្មិ លោកេ បរស្មិញ្ចា**តិ ឥមស្មិំ មនុស្សលោកេ ច បរស្មិំ ទេវលោកេ ចាតិ អត្ថោ។ **ឧភយស្មិ**ន្តិ តទុភយស្មិំ, អជ្ឈត្តពាហិទ្ធាទីសុ វិយ ទដ្ឋព្ពំ។ **អធោ ចា**តិ អវីចិអាទីសុ និរយេសុ។ **ឧទ្ធ**ន្តិ ភវគ្គតោបិ ឧទ្ធំ អជដាកាសេបិ។ **តិរិយញ្ចា**តិ តិរិយតោបិ ទសសុ ចក្កវាឡសហស្សេសុ។ **វិត្ថត**ន្តិ វិសដំ។ អន្ធការំ វិធមិត្វា វុត្តប្បការំ លោកញ្ច បទេសញ្ច អជ្ឈោត្ថរិត្វា អាភា បវត្តិត្ថាតិ អត្ថោ។ អថ វា **តិរិយញ្ច វិត្ថត**ន្តិ តិរិយតោ វិត្ថតំ មហន្តំ, អប្បមាណំ បទេសំ អាភា ផរិត្វា អដ្ឋាសីតិ អត្ថោ។

អថ ភគវា ទសសហស្សចក្កវាឡេសុ អាលោកផរណំ កត្វា អភិញ្ញាបាទកំ ចតុត្ថជ្ឈានំ សមាបជ្ជិត្វា តតោ វុដ្ឋាយ អាវជ្ជិត្វា អធិដ្ឋានចិត្តេន អាកាសមព្ភុគ្គន្ត្វា តេសំ ញាតីនំ សីសេសុ បាទបំសុំ ឱកិរមានោ វិយ មហតិយា ទេវមនុស្សបរិសាយ មជ្ឈេ យមកបាដិហារិយំ ទស្សេតិ។ តំ បន បាឡិតោ ឯវំ វេទិតព្ពំ (បដិ. ម. ១.១១៦) –

“កតមំ តថាគតស្ស យមកបាដិហីរេ ញាណំ? ឥធ តថាគតោ យមកបាដិហីរំ ករោតិ អសាធារណំ សាវកេហិ ឧបរិមកាយតោ អគ្គិក្ខន្ធោ បវត្តតិ, ហេដ្ឋិមកាយតោ ឧទកធារា បវត្តតិ។ ហេដ្ឋិមកាយតោ អគ្គិក្ខន្ធោ បវត្តតិ, ឧបរិមកាយតោ ឧទកធារា បវត្តតិ...បេ.... បុរត្ថិមកាយតោ អគ្គិក្ខន្ធោ បវត្តតិ, បច្ឆិមកាយតោ ឧទកធារា បវត្តតិ។ បច្ឆិមកាយតោ អគ្គិក្ខន្ធោ បវត្តតិ, បុរត្ថិមកាយតោ ឧទកធារា បវត្តតិ...បេ.... ទក្ខិណអក្ខិតោ អគ្គិក្ខន្ធោ បវត្តតិ, វាមអក្ខិតោ ឧទកធារា បវត្តតិ។ វាមអក្ខិតោ អគ្គិក្ខន្ធោ បវត្តតិ, ទក្ខិណអក្ខិតោ ឧទកធារា បវត្តតិ...បេ.... ទក្ខិណកណ្ណសោតតោ អគ្គិក្ខន្ធោ ប វត្តតិ, វាមកណ្ណសោតតោ ឧទកធារា បវត្តតិ។ វាមកណ្ណសោតតោ អគ្គិក្ខន្ធោ បវត្តតិ, ទក្ខិណកណ្ណសោតតោ ឧទកធារា បវត្តតិ...បេ.... ទក្ខិណនាសិកាសោតតោ អគ្គិក្ខន្ធោ បវត្តតិ, វាម នាសិកាសោតតោ ឧទកធារា បវត្តតិ។ វាមនាសិកាសោតតោ អគ្គិក្ខន្ធោ បវត្តតិ, ទក្ខិណ នាសិកាសោតតោ ឧទកធារា បវត្តតិ...បេ.... ទក្ខិណអំសកូដតោ អគ្គិក្ខន្ធោ បវត្តតិ, វាមអំសកូដតោ ឧទកធារា បវត្តតិ។ វាមអំសកូដតោ អគ្គិក្ខន្ធោ បវត្តតិ, ទក្ខិណអំសកូដតោ ឧទកធារា បវត្តតិ...បេ.... ទក្ខិណហត្ថតោ អគ្គិក្ខន្ធោ បវត្តតិ, វាមហត្ថតោ ឧទកធារា បវត្តតិ។ វាមហត្ថតោ អគ្គិក្ខន្ធោ ប វត្តតិ, ទក្ខិណហត្ថតោ ឧទកធារា បវត្តតិ...បេ.... ទក្ខិណបស្សតោ អគ្គិក្ខន្ធោ បវត្តតិ, វាមបស្សតោ ឧទកធារា បវត្តតិ។ វាមបស្សតោ អគ្គិក្ខន្ធោ បវត្តតិ, ទក្ខិណបស្សតោ ឧទកធារា បវត្តតិ...បេ.... ទក្ខិណបាទតោ អគ្គិក្ខន្ធោ បវត្តតិ, វាមបាទតោ ឧទកធារា បវត្តតិ។ វាមបាទតោ អគ្គិក្ខន្ធោ បវត្តតិ, ទក្ខិណបាទតោ ឧទកធារា បវត្តតិ...បេ.... អង្គុលង្គុលេហិ អគ្គិក្ខន្ធោ បវត្តតិ, អង្គុលន្តរិកាហិ ឧទក ធារា បវត្តតិ។ អង្គុលន្តរិកាហិ អគ្គិក្ខន្ធោ បវត្តតិ, អង្គុលង្គុលេហិ ឧទកធារា បវត្តតិ...បេ.... ឯកេកលោមតោ អគ្គិក្ខន្ធោ បវត្តតិ, ឯកេកលោមតោ ឧទកធារា បវត្តតិ។ លោមកូបតោ លោមកូបតោ អគ្គិក្ខន្ធោ បវត្តតិ, លោមកូបតោ លោមកូបតោ ឧទកធារា បវត្តតិ – ឆន្នំ វណ្ណានំ នីលានំ បីតកានំ លោហិតកានំ ឱទាតានំ មញ្ជិដ្ឋានំ បភស្សរានំ។

“ភគវា ចង្កមតិ, និម្មិតោ តិដ្ឋតិ វា និសីទតិ វា សេយ្យំ វា កប្បេតិ។ ភគវា តិដ្ឋតិ, និម្មិតោ ចង្កមតិ វា និសីទតិ វា សេយ្យំ វា កប្បេតិ។ ភគវា និសីទតិ, និម្មិតោ ចង្កមតិ វា តិដ្ឋតិ វា សេយ្យំ វា កប្បេតិ។ ភគវា សេយ្យំ កប្បេតិ, និម្មិតោ ចង្កមតិ វា តិដ្ឋតិ វា និសីទតិ វា។ និម្មិតោ ចង្កមតិ, ភគវា តិដ្ឋតិ វា និសីទតិ វា សេយ្យំ វា កប្បេតិ។ និម្មិតោ តិដ្ឋតិ, ភគវា ចង្កមតិ វា និសីទតិ វា សេយ្យំ វា កប្បេតិ។ និម្មិតោ និសីទតិ, ភគវា ចង្កមតិ វា តិដ្ឋតិ វា សេយ្យំ វា កប្បេតិ។ និម្មិតោ សេយ្យំ កប្បេតិ, ភគវា ចង្កមតិ វា តិដ្ឋតិ វា និសីទតិ វា, ឥទំ តថាគតស្ស យមកបាដិហីរេ ញាណន្តិ វេទិតព្ពំ”។

តស្ស បន ភគវតោ តេជោកសិណសមាបត្តិវសេន ឧបរិមកាយតោ អគ្គិក្ខន្ធោ បវត្តតិ។ អាបោកសិណ សមាបត្តិវសេន ហេដ្ឋិមកាយតោ ឧទកធារា បវត្តតីតិ បុន ឧទកធារាយ បវត្តដ្ឋានតោ អគ្គិក្ខន្ធោ បវត្តតិ, អគ្គិក្ខន្ធស្ស បវត្តដ្ឋានតោ ឧទកធារា បវត្តតីតិ ទស្សេតុំ, “ហេដ្ឋិមកាយតោ អគ្គិក្ខន្ធោ បវត្តតិ, ឧបរិម កាយតោ ឧទកធារា បវត្តតី”តិ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពា។ ឯសេវ នយោ សេសបទេសុបិ។ អគ្គិក្ខន្ធោ បនេត្ថ ឧទក ធារាយ អសម្មិស្សោវ អហោសិ។ តថា ឧទកធារា អគ្គិក្ខន្ធេន។ រស្មីសុ បន ទុតិយា ទុតិយា រស្មិ បុរិមាយ បុរិមាយ យមកា វិយ ឯកក្ខណេ បវត្តតិ។ ទ្វិន្នញ្ហ ចិត្តានំ ឯកក្ខណេ បវត្តិ នាម នត្ថិ, ពុទ្ធានំ បន ភវង្គបរិវាសស្ស លហុកតាយ បញ្ចហាការេហិ ចិណ្ណវសិតាយ ឯតា រស្មិយោ ឯកក្ខណេ វិយ បវត្តន្តិ, តស្សា បន រស្មិយា អាវជ្ជន បរិកម្មាធិដ្ឋានានិ វិសុំយេវ។ នីលរស្មិអត្ថាយ ហិ ភគវា នីលកសិណំ សមាបជ្ជតិ។ បីតរស្មិអាទីនំ អត្ថាយ បីត កសិណាទីនិ សមាបជ្ជតិ។

ឯវំ ភគវតោ យមកបាដិហីរេ កយិរមានេ សកលស្សាបិ ទសសហស្សចក្កវាឡស្ស អលង្ការករណកាលោ វិយ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៨. “សត្តុត្តមោ អនធិវរោ វិនាយកោ, សត្ថា អហូ ទេវមនុស្សបូជិតោ;
មហានុភាវោ សតបុញ្ញលក្ខណោ, ទស្សេសិ អច្ឆេរកំ បាដិហីរ”ន្តិ។

តត្ថ **សត្តុត្តមោ**តិ អត្តនោ សីលាទីហិ គុណេហិ សព្ពេសុ សត្តេសុ ឧត្តមោ បវរោ សេដ្ឋោតិ សត្តុត្តមោ, សត្តានំ វា ឧត្តមោ សត្តុត្តមោ។ **សត្ត**ន្តិ ហិ ញាណស្ស នាមំ, តេន ទសពលចតុវេសារជ្ជឆ អសាធារណញាណសង្ខាតេន សត្តេន សេដ្ឋោ ឧត្តមោតិ សត្តុត្តមោ, សមានាធិករណវសេន សត្តោ ឧត្តមោតិ វា សត្តុត្តមោ។ យទិ ឯវំ “ឧត្តមសត្តោ”តិ វត្តព្ពំ ឧត្តម-សទ្ទស្ស បុព្ពនិបាតបាបតោ។ ន បនេស ភេទោ អនិយមតោ ពហុលវចនតោ ច នរុត្តមបុរិសុត្តមនរវរាទិ-សទ្ទា វិយ ទដ្ឋព្ពោ។ អថ វា សត្តំ ឧត្តមំ យស្ស សោ សត្តុត្តមោ, ឥធាបិ ច ឧត្តម-សទ្ទស្ស បុព្ពនិបាតោ ភវតិ។ ឧត្តមសត្តោតិ វិសេសនស្ស បុព្ពនិបាតបាបតោ

“ចិត្តគូ បទ្ទគូ”តិ ឯត្ថ វិយាតិ នាយំ ទោសោ។ ឧភយវិសេសនតោ វា អាហិតគ្គិអាទិបាឋោ វិយ ទដ្ឋព្ពោ។ **វិនាយកោ**តិ ពហូហិ វិនយនូបាយេហិ សត្តេ វិនេតិ ទមេតីតិ វិនាយកោ។ **សត្ថា**តិ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកត្ថេហិ យថារហំ សត្តេ អនុសាសតីតិ សត្ថា។ **អហូ**តិ អហោសិ។ **ទេវមនុស្សបូជិតោ**តិ ទិព្ពេហិ បញ្ចកាមគុណេហិ ទិព្ពន្តិ កីឡន្តីតិ ទេវា។ មនស្ស ឧស្សន្នត្តា មនុស្សា, ទេវា ច មនុស្សា ច ទេវមនុស្សា, ទេវមនុស្សេហិ បូជិតោ ទេវមនុស្សបូជិតោ។ បុប្ផាទិបូជាយ ច បច្ចយបូជាយ ច បូជិតោ, អបចិតោតិ អត្ថោ។ កស្មា បន ទេវមនុស្សាន មេវ គហណំ កតំ, ននុ ភគវា តិរច្ឆានគតេហិបិ អាវាឡកាឡាបលាលធនបាលបាលិលេយ្យកនាគាទីហិ សាតាគិរាឡវកហេមវតសូចិលោមខរលោមយក្ខាទីហិ វិនិបាតគតេហិបិ បូជិតោយេវាតិ? សច្ចមេវេតំ, ឧក្កដ្ឋ បរិច្ឆេទវសេន សព្ពបុគ្គលបរិច្ឆេទវសេន ចេតំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ **មហានុភាវោ**តិ មហតា ពុទ្ធានុភាវេន សមន្នាគតោ។ **សតបុញ្ញលក្ខណោ**តិ អនន្តេសុ ចក្កវាឡេសុ សព្ពេ សត្តា ឯកេកំ បុញ្ញកម្មំ សតក្ខត្តុំ ករេយ្យុំ ឯត្តកេហិ ជនេហិ កតកម្មំ ពោធិសត្តោ សយមេវ ឯកកោ សតគុណំ កត្វា និព្ពត្តោ។ តស្មា “សតបុញ្ញលក្ខណោ”តិ វុច្ចតិ។ កេចិ បន “សតេន សតេន បុញ្ញកម្មេន និព្ពត្តឯកេកលក្ខណោ”តិ វទន្តិ។ “ឯវំ សន្តេ យោ កោចិ ពុទ្ធោ ភវេយ្យា”តិ តំ អដ្ឋកថាសុ បដិក្ខិត្តំ។ **ទស្សេសី**តិ សព្ពេសំ ទេវមនុស្សានំ អតិវិម្ហយករំ យមកបាដិហារិយំ ទស្សេសិ។

អថ សត្ថា អាកាសេ បាដិហារិយំ កត្វា មហាជនស្ស ចិត្តាចារំ ឱលោកេត្វា តស្ស អជ្ឈាសយានុកូលំ ធម្មកថំ ចង្កមន្តោ កថេតុកាមោ អាកាសេ ទសសហស្សចក្កវាឡវិត្ថតំ សព្ពរតនមយំ រតនចង្កមំ មាបេសិ។ តេន វុត្តំ –

១០. “សោ យាចិតោ ទេវវរេន ចក្ខុមា, អត្ថំ សមេក្ខិត្វា តទា នរុត្តមោ;
ចង្កមំ មាបយិ លោកនាយកោ, សុនិដ្ឋិតំ សព្ពរតននិម្មិត”ន្តិ។

តត្ថ **សោ**តិ សោ សត្ថា។ **យាចិតោ**តិ បឋមមេវ អដ្ឋមេ សត្តាហេ ធម្មទេសនាយ យាចិតោតិ អត្ថោ។ **ទេវវរេនា**តិ សហម្បតិព្រហ្មុនា។ **ចក្ខុមា**តិ ឯត្ថ ចក្ខតីតិ ចក្ខុ, សមវិសមំ វិភាវយតីតិ អត្ថោ។ តំ បន ចក្ខុ ទុវិធំ – ញាណចក្ខុ, មំសចក្ខូតិ។ តត្ថ ញាណចក្ខុ បញ្ចវិធំ – ពុទ្ធចក្ខុ, ធម្មចក្ខុ, សមន្តចក្ខុ, ទិព្ពចក្ខុ, បញ្ញាចក្ខូតិ។ តេសុ **ពុទ្ធចក្ខុ** នាម អាសយានុសយញាណញ្ចេវ ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តញាណញ្ច, យំ “ពុទ្ធចក្ខុនា លោកំ វោលោកេន្តោ”តិ (ទី. និ. ២.៦៩; ម. និ. ១.២៨៣; ២.៣៣៩; សំ. និ. ១.១៧២; មហាវ. ៩) អាគតំ។ **ធម្មចក្ខុ** នាម ហេដ្ឋិមា តយោ មគ្គា តីណិ ច ផលានិ, យំ “វិរជំ វីតមលំ ធម្មចក្ខុំ ឧទបាទី”តិ (ទី. និ. ១.៣៥៥; សំ. និ. ៥.១០៨១; មហាវ. ១៦; បដិ. ម. ២.៣០) អាគតំ។ **សមន្តចក្ខុ** នាម សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ , យំ “តថូបមំ ធម្មមយំ, សុមេធ, បាសាទមារុយ្ហ សមន្តចក្ខូ”តិ (ទី. និ. ២.៧០; ម. និ. ១.២៨២; ២.៣៣៨; សំ. និ. ១.១៧២; មហាវ. ៨) អាគតំ។ **ទិព្ពចក្ខុ** នាម អាលោកវឌ្ឍនេន ឧប្បន្នាភិញ្ញាចិត្តេន សម្បយុត្តញាណំ, យំ “ទិព្ពេន ចក្ខុនា វិសុទ្ធេនា”តិ (ម. និ. ១.១៤៨, ២៨៤, ៣៨៥, ៤៣២; ២.៣៤១; ៣.៨២, ២៦១; មហាវ. ១០) អាគតំ។ **បញ្ញាចក្ខុ** នាម “ចក្ខុំ ឧទបាទិ, ញាណំ ឧទបាទី”តិ (សំ. និ. ៥.១០៨២; មហាវ. ១៥; កថា. ៤០៥; បដិ. ម. ២.៣០) ឯត្ថ បុព្ពេនិវាសាទិញាណំ បញ្ញាចក្ខូតិ អាគតំ។

មំសចក្ខុ នាម “ចក្ខុញ្ច បដិច្ច រូបេ ចា”តិ (ម. និ. ១.២០៤, ៤០០; ៣.៤២១, ៤២៥-៤២៦; សំ. និ. ២.៤៣; ៤.៦០; កថា. ៤៦៥, ៤៦៧) ឯត្ថ បសាទមំសចក្ខុ វុត្តំ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.២១៣)។ តំ បន ទុវិធំ – សសម្ភារចក្ខុ បសាទចក្ខូតិ។ តេសុ យ្វាយំ អក្ខិកូបកេ អក្ខិបត្តកេហិ បរិវារិតោ មំសបិណ្ឌោ យត្ថ ចតស្សោ ធាតុយោ វណ្ណគន្ធរសោជា សម្ភវោ ជីវិតំ ភាវោ ចក្ខុបសាទោ កាយបសាទោតិ សង្ខេបតោ តេរស សម្ភារា ហោន្តិ។ វិត្ថារតោ បន សម្ភវមានានិ ចតុសមុដ្ឋានានិ ឆត្តឹស ជីវិតំ ភាវោ ចក្ខុបសាទោ កាយបសាទោតិ ឥមេ កម្មសមុដ្ឋានា ចត្តារោ ចាតិ សសម្ភារា ហោន្តិ, ឥទំ **សសម្ភារចក្ខុ** នាម។ យំ បន សេតមណ្ឌលបរិច្ឆិន្នេន កណ្ហមណ្ឌលេន បរិវារិតេ ទិដ្ឋមណ្ឌលេ សន្និវិដ្ឋំ រូបទស្សនសមត្ថំ បសាទមត្តំ, ឥទំ **បសាទចក្ខុ** នាម។ សព្ពានិ បនេតានិ ឯកវិធានិ អនិច្ចតោ សង្ខតតោ, ទុវិធានិ សាសវានាសវតោ លោកិយលោកុត្តរតោ, តិវិធានិ ភូមិតោ ឧបាទិណ្ណត្តិកតោ, ចតុព្ពិធានិ ឯកន្តបរិត្តអប្បមាណានិយតារម្មណតោ, បញ្ចវិធានិ រូបនិព្ពានា រូបសព្ពារម្មណានារម្មណវសេន, ឆព្ពិធានិ ហោន្តិ ពុទ្ធចក្ខាទិវសេន។ ឥច្ចេវមេតានិ វុត្តប្បការានិ ចក្ខូនិ អស្ស ភគវតោ សន្តីតិ ភគវា **ចក្ខុមា**តិ វុច្ចតិ។ **អត្ថំ សមេក្ខិត្វា**តិ ចង្កមំ មាបេត្វា, ធម្មទេសនានិមិត្តំ ទេវមនុស្សានំ ហិតត្ថំ ឧបបរិក្ខិត្វា ឧបធារេត្វាតិ អធិប្បាយោ។ **មាបយី**តិ មាបេសិ។ **លោកនាយកោ**តិ សគ្គមោក្ខាភិមុខំ លោកំ នយតីតិ លោកនាយកោ។ **សុនិដ្ឋិត**ន្តិ សុដ្ឋុ និដ្ឋិតំ, បរិយោសិតន្តិ អត្ថោ។ **សព្ពរតននិម្មិត**ន្តិ ទសវិធរតនមយំ។

ឥទានិ ភគវតោ តិវិធបាដិហារិយសម្បត្តិទស្សនត្ថំ –

១១. “ឥទ្ធី ច អាទេសនានុសាសនី, តិបាដិហីរេ ភគវា វសី អហុ;
ចង្កមំ មាបយិ លោកនាយកោ, សុនិដ្ឋិតំ សព្ពរតននិម្មិត”ន្តិ។ – វុត្តំ;

តត្ថ **ឥទ្ធី**តិ ឥទ្ធិវិធំ ឥទ្ធិបាដិហារិយំ នាម។ តំ បន ឯកោបិ ហុត្វា ពហុធា ហោតិ, ពហុធាបិ ហុត្វា ឯកោ ហោតីតិអាទិនយប្បវត្តំ (ទី. និ. ១.២៣៥; ម. និ. ១.១៤៧; បដិ. ម. ៣.១០)។ **អាទេសនា**តិ បរស្ស ចិត្តាចារំ ញត្វា កថនំ អាទេសនាបាដិហារិយំ, តំ សាវកានញ្ច ពុទ្ធានញ្ច សតតធម្មទេសនា។ **អនុសាសនី**តិ អនុសាសនិបាដិហារិយំ, តស្ស តស្ស អជ្ឈាសយានុកូលមោវាទោតិ អត្ថោ។ ឥតិ ឯតានិ តីណិ បាដិហារិយានិ។ តត្ថ ឥទ្ធិបាដិហារិយេន អនុសាសនិបាដិហារិយំ មហាមោគ្គល្លានស្ស អាចិណ្ណំ, អាទេសនាបាដិហារិយេន អនុសាសនិបាដិហារិយំ ធម្មសេនាបតិស្ស, អនុសាសនិបាដិហារិយំ បន ពុទ្ធានំ សតតធម្មទេសនា។ **តិបាដិហីរេ**តិ ឯតេសុ តីសុ បាដិហារិយេសូតិ អត្ថោ។ **ភគវា**តិ ឥទំ គុណវិសិដ្ឋសត្តុត្តមគរុគារវាធិវចនំ។ វុត្តញ្ហេតំ បោរាណេហិ –

“ភគវាតិ វចនំ សេដ្ឋំ, ភគវាតិ វចនមុត្តមំ;
គរុគារវយុត្តោ សោ, ភគវា តេន វុច្ចតី”តិ។ (វិសុទ្ធិ. ១.១៤២; ម. និ. អដ្ឋ. ១.មូលបរិយាយសុត្តវណ្ណនា; បារា. អដ្ឋ. ១.១ វេរញ្ជកណ្ឌវណ្ណនា; ឥតិវុ. អដ្ឋ. និទានវណ្ណនា; មហានិ. អដ្ឋ. ៥០);

វសីតិ ឯតស្មិំ តិវិធេបិ បាដិហារិយេ វសិប្បត្តោ, ចិណ្ណវសីតិ អត្ថោ។ **វសិយោ** នាម បញ្ច វសិយោ – អាវជ្ជនសមាបជ្ជនអធិដ្ឋានវុដ្ឋានបច្ចវេក្ខណសង្ខាតា។ តត្រ យំ យំ ឈានំ យថិច្ឆកំ យទិច្ឆកំ យាវតិច្ឆកំ អាវជ្ជតិ អាវជ្ជនាយ ទន្ធាយិតត្តំ នត្ថីតិ សីឃំ អាវជ្ជេតុំ សមត្ថតា **អាវជ្ជនវសី** នាម។ តថា យំ យំ ឈានំ យថិច្ឆកំ...បេ.... សមាបជ្ជតិ សមាបជ្ជនាយ ទន្ធាយិតត្តំ នត្ថីតិ សីឃំ សមាបជ្ជនសមត្ថតា **សមាបជ្ជនវសី** នាម។ ទីឃំ កាលំ ឋបេតុំ សមត្ថតា **អធិដ្ឋានវសី** នាម។ តថេវ លហុំ វុដ្ឋាតុំ សមត្ថតា **វុដ្ឋានវសី** នាម។ **បច្ចវេក្ខណវសី** បន បច្ចវេក្ខណជវនានេវ ហោន្តិ តានិ អាវជ្ជនានន្តរានេវ ហុត្វា ឧប្បជ្ជន្តីតិ អាវជ្ជនវសិយា ឯវ វុត្តានិ។ ឥតិ ឥមាសុ បញ្ចសុ វសីសុ ចិណ្ណវសិតា វសី នាម ហោតិ។ តេន វុត្តំ – “តិបាដិហីរេ ភគវា វសី អហូ”តិ។

ឥទានិ តស្ស រតនចង្កមស្ស និម្មិតវិធានស្ស ទស្សនត្ថំ –

១២. “ទសសហស្សីលោកធាតុយា, សិនេរុបព្ពតុត្តមេ;
ថម្ភេវ ទស្សេសិ បដិបាដិយា, ចង្កមេ រតនាមយេ”តិ។ – អាទិគាថាយោ វុត្តា;

តត្ថ **ទសសហស្សីលោកធាតុយា**តិ ទសសុ ចក្កវាឡសហស្សេសុ។ **សិនេរុបព្ពតុត្តមេ**តិ មហាមេរុសង្ខាតេ សេដ្ឋបព្ពតេ។ **ថម្ភេវា**តិ ថម្ភេ វិយ ទសចក្កវាឡសហស្សេសុ យេ សិនេរុបព្ពតា, តេ បដិបាដិយា ឋិតេ សុវណ្ណថម្ភេ វិយ កត្វា តេសំ ឧបរិ ចង្កមំ មាបេត្វា ទស្សេសីតិ អត្ថោ។ **រតនាមយេ**តិ រតនមយេ។

១៣. **ទសសហស្សី អតិក្កម្មា**តិ រតនចង្កមំ បន ភគវា មាបេន្តោ តស្ស ឯកំ កោដឹ សព្ពបរិយន្តំ បាចីនចក្កវាឡមុខវដ្ដឹ ឯកំ កោដឹ បច្ឆិមចក្កវាឡមុខវដ្ដឹ អតិក្កមិត្វា ឋិតំ កត្វា មាបេសិ។ តេន វុត្តំ –

“ទសសហស្សី អតិក្កម្ម, ចង្កមំ មាបយី ជិនោ;
សព្ពសោណ្ណមយា បស្សេ, ចង្កមេ រតនាមយេ”តិ។

តត្ថ **ជិនោ**តិ កិលេសាវិជយនតោ ជិនោ។ **សព្ពសោណ្ណមយា បស្សេ**តិ តស្ស បន ឯវំ និម្មិតស្ស ចង្កមស្ស ឧភយបស្សេសុ សុវណ្ណមយា បរមរមណីយា មរិយាទភូមិ អហោសិ, មជ្ឈេ មណិមយាតិ អធិប្បាយោ។

១៤. **តុលាសង្ឃាដា**តិ តុលាយុគឡា, តា នានារតនមយាតិ វេទិតព្ពា។ **អនុវគ្គា**តិ អនុរូបា។ **សោវណ្ណផលកត្ថតា**តិ សោវណ្ណមយេហិ ផលកេហិ អត្ថតា, តុលាសង្ឃាតានំ ឧបរិ សុវណ្ណមយោ បទរច្ឆទោតិ អត្ថោ។ **វេទិកា សព្ពសោវណ្ណា**តិ វេទិកា បន សព្ពាបិ សុវណ្ណមយា, យា បនេសា ចង្កមនបរិក្ខេបវេទិកា, សា ឯកាវ អញ្ញេហិ រតនេហិ អសម្មិស្សាតិ អត្ថោ។ **ទុភតោ បស្សេសុ និម្មិតា**តិ ឧភោសុ បស្សេសុ និម្មិតា។ **ទ**-ការោ បទសន្ធិករោ។

១៥. **មណិមុត្តាវាលុកាកិណ្ណា**តិ មណិមុត្តាមយវាលុកាកិណ្ណា។ អថ វា មណយោ ច មុត្តា ច វាលុកា ច មណិមុត្តាវាលុកា។ តាហិ មណិមុត្តាវាលុកាហិ អាកិណ្ណា សន្ថតាតិ មណិមុត្តាវាលុកាកិណ្ណា។ **និម្មិតោ**តិ ឥមិនាការេន និម្មិតោ កតោ។ **រតនាមយោ**តិ សព្ពរតនមយោ, ចង្កមោតិ អត្ថោ។ **ឱភាសេតិ ទិសា សព្ពា**តិ សព្ពាបិ ទស

ទិសា ឱភាសេតិ បកាសេតិ។ **សតរំសីវា**តិ សហស្សរំសិអាទិច្ចោ វិយ។ **ឧគ្គតោ**តិ ឧទិតោ។ យថា បន អព្ភុគ្គតោ សហស្សរំសិ សព្ពាបិ ទស ទិសា ឱភាសេតិ, ឯវមេវ ឯសោបិ សព្ពរតនមយោ ចង្កមោ ឱភាសេតីតិ អត្ថោ។

ឥទានិ បន និម្មិតេ ចង្កមេ តត្ថ ភគវតោ បវត្តិទស្សនត្ថំ –

១៦. “តស្មិំ ចង្កមនេ ធីរោ, ទ្វត្តិំសវរលក្ខណោ;
វិរោចមានោ សម្ពុទ្ធោ, ចង្កមេ ចង្កមី ជិនោ។

១៧. “ទិព្ពំ មន្ទារវំ បុប្ផំ, បទុមំ បារិឆត្តកំ;
ចង្កមនេ ឱកិរន្តិ, សព្ពេ ទេវា សមាគតា។

១៨. “បស្សន្តិ តំ ទេវសង្ឃា, ទសសហស្សី បមោទិតា;
នមស្សមានា និបតន្តិ, តុដ្ឋហដ្ឋា បមោទិតា”តិ។ – គាថាយោ វុត្តា;

តត្ថ **ធីរោ**តិ ធិតិយុត្តោ។ **ទ្វត្តិំសវរលក្ខណោ**តិ សុប្បតិដ្ឋិតបាទតលាទីហិ ទ្វត្តិំសមហាបុរិសលក្ខណេហិ សមន្នាគតោតិ អត្ថោ។ **ទិព្ព**ន្តិ ទេវលោកេ ភវំ ជាតំ ទិព្ពំ។ **បារិឆត្តក**ន្តិ ទេវានំ តាវតិំសានំ កោវិឡាររុក្ខស្ស និស្សន្ទេន សមន្តា យោជនសតបរិមាណោ បរមទស្សនីយោ បារិច្ឆត្តករុក្ខោ និព្ពត្តិ។ យស្មិំ បុប្ផិតេ សកលំ ទេវនគរំ ឯកសុរភិគន្ធវាសិតំ ហោតិ, តស្ស កុសុមរេណុឱកិណ្ណានិ នវកនកវិមានានិ បិញ្ជរានិ ហុត្វា ខាយន្តិ។ ឥមស្ស បន បារិច្ឆត្តករុក្ខស្ស បុប្ផញ្ច បារិច្ឆត្តកន្តិ វុត្តំ។ **ចង្កមេ ឱកិរន្តី**តិ តស្មិំ រតនចង្កមេ អវកិរន្តិ, តេន វុត្តប្បការេន បុប្ផេន តស្មិំ ចង្កមេ ចង្កមមានំ ភគវន្តំ បូជេន្តីតិ អត្ថោ។ **សព្ពេ ទេវា**តិ កាមាវចរទេវាទយោ ទេវា។ តេនាហ “បស្សន្តិ តំ ទេវសង្ឃា”តិ។ តំ ភគវន្តំ រតនចង្កមនេ ចង្កមន្តំ សកេសុ អាលយេសុបិ បស្សន្តីតិ អត្ថោ។ **ទសសហស្សី**តិ ភុម្មត្ថេ បច្ចត្តវចនំ, ទសសហស្សិយំ ទេវសង្ឃា តំ បស្សន្តីតិ អត្ថោ។ **បមោទិតា**តិ ប មុទិតា។ **និបតន្តី**តិ សន្និបតន្តិ។ **តុដ្ឋហដ្ឋា**តិ បីតិវសេន តុដ្ឋហដ្ឋា។ **បមោទិតា**តិ ឥទានិ វត្តព្ពេហិ តាវតិំសាទិ ទេវេហិ សទ្ធិន្តិ សម្ពន្ធោ ទដ្ឋព្ពោ, ឥតរថា បុនរុត្តិទោសតោ ន មុច្ចតិ។ អថ វា បមោទិតា តំ ភគវន្តំ បស្សន្តិ, តុដ្ឋហដ្ឋា បមោទិតា តហិំ តហិំ សន្និបតន្តីតិ អត្ថោ។

ឥទានិ យេ បស្សីសុ យេ សន្និបតីសុ, តេ សរូបតោ ទស្សេតុំ –

១៩. “តាវតិំសា ច យាមា ច, តុសិតា ចាបិ ទេវតា;
និម្មានរតិនោ ទេវា, យេ ទេវា វសវត្តិនោ;
ឧទគ្គចិត្តា សុមនា, បស្សន្តិ លោកនាយកំ។

២០. “សទេវគន្ធព្ពមនុស្សរក្ខសា , នាគា សុបណ្ណា អថ វាបិ កិន្នរា;
បស្សន្តិ តំ លោកហិតានុកម្បកំ, នភេវ អច្ចុគ្គតចន្ទមណ្ឌលំ។

២១. “អាភស្សរា សុភកិណ្ហា, វេហប្ផលា អកនិដ្ឋា ច ទេវតា;
សុសុទ្ធសុក្កវត្ថវសនា, តិដ្ឋន្តិ បញ្ជលីកតា។

២២. “មុញ្ចន្តិ បុប្ផំ បន បញ្ចវណ្ណិកំ, មន្ទារវំ ចន្ទនចុណ្ណមិស្សិតំ;
ភមេន្តិ ចេលានិ ច អម្ពរេ តទា, អហោ ជិនោ លោកហិតានុកម្បកោ”តិ។ –

ឥមា គាថាយោ វុត្តា។

តត្ថ **ឧទគ្គចិត្តា**តិ បីតិសោមនស្សវសេន ឧទគ្គចិត្តា។ **សុមនា**តិ ឧទគ្គចិត្តត្តា ឯវ សុមនា។ **លោកហិតានុកម្បក**ន្តិ លោកហិតញ្ច លោកានុកម្បកញ្ច។ លោកហិតេន វា អនុកម្បកំ លោកហិតានុកម្បកំ។ **នភេវ អច្ចុគ្គតចន្ទមណ្ឌល**ន្តិ ឯត្ថ អាកាសេ អភិនវោទិតំ បរិបុណ្ណំ សព្ពោបទ្ទវវិនិមុត្តំ សរទសមយេ ចន្ទមណ្ឌលំ វិយ ពុទ្ធសិរិយា វិរោចមានំ នយនានន្ទករំ បស្សន្តីតិ អត្ថោ។

អាភស្សរាតិ ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទវសេន វុត្តំ។ បរិត្តាភអប្បមាណាភអាភស្សរាបរិត្តមជ្ឈិមបណីតភេទេន ទុតិយជ្ឈានេនាភិនិព្ពត្តា សព្ពេវ គហិតាតិ វេទិតព្ពា។ **សុភកិណ្ហា**តិ ឥទំ ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទវសេនេវ វុត្តំ, តស្មា បរិត្តសុភអប្បមាណសុភសុភកិណ្ហាបរិត្តាទិភេទេន តតិយជ្ឈានេន និព្ពត្តា សព្ពេវ គហិតាតិ វេទិតព្ពា។ **វេហប្ផលា**តិ វិបុលា ផលាតិ វេហប្ផលា។ តេ ចតុត្ថជ្ឈាននិព្ពត្តា អសញ្ញសត្តេហិ ឯកតលវាសិនោ។ ហេដ្ឋា បន បឋមជ្ឈាននិព្ពត្តា ព្រហ្មកាយិកាទយោ ទស្សិតា។ តស្មា ឥធ ន ទស្សិតា។ ចក្ខុសោតានមភាវតោ អសញ្ញសត្តា

ច អរូបិនោ ច ឥធ ន ឧទ្ទិដ្ឋា។ **អកនិដ្ឋា ច ទេវតា**តិ ឥធាបិ ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទវសេនេវ វុត្តំ។ តស្មា អវិហាតប្បសុទស្សាសុទស្សិអកនិដ្ឋសង្ខាតា បញ្ចបិ សុទ្ធាវាសា គហិតាតិ វេទិតព្ពា។ **សុសុទ្ធសុក្កវត្ថវសនា**តិ សុដ្ឋុ សុទ្ធានិ សុសុទ្ធានិ សុក្កានិ ឱទាតានិ។ សុសុទ្ធានិ សុក្កានិ វត្ថានិ និវត្ថានិ ចេវ បារុតានិ ច យេហិ តេ សុសុទ្ធសុក្កវត្ថវសនា, បរិទហិតបរិសុទ្ធបណ្ឌរវត្ថាតិ អត្ថោ។ “សុសុទ្ធសុក្កវសនា”តិបិ បាឋោ។ **បញ្ជលីកតា**តិ កតបញ្ជលិកា កមលមកុលសទិសំ អញ្ជលី សិរសិ កត្វា តិដ្ឋន្តិ។

មុញ្ចន្តីតិ ឱកិរន្តិ។ **បុប្ផំ បនា**តិ កុសុមំ បន។ “បុប្ផានិ វា”តិបិ បាឋោ, វចនវិបរិយាសោ ទដ្ឋព្ពោ, អត្ថោ បនស្ស សោយេវ។ **បញ្ចវណ្ណិក**ន្តិ បញ្ចវណ្ណំ – នីលបីតលោហិតោទាតមញ្ជិដ្ឋកវណ្ណវសេន បញ្ចវណ្ណំ។ **ចន្ទនចុណ្ណមិស្សិត**ន្តិ ចន្ទនចុណ្ណេន មិស្សិតំ។ **ភមេន្តិ ចេលានី**តិ ភមយន្តិ វត្ថានិ។ **អហោ ជិនោ លោកហិតានុកម្បកោ**តិ “អហោ ជិនោ លោកហិតោ អហោ ច លោកហិតានុកម្បកោ អហោ ការុណិកោ”តិ ឯវមាទីនិ ថុតិវចនានិ ឧគ្គិរន្តា។ មុញ្ចន្តិ បុប្ផំ ភមយន្តិ ចេលានីតិ សម្ពន្ធោ។

ឥទានិ តេហិ បយុត្តានិ ថុតិវចនានិ ទស្សេតុំ ឥមា គាថាយោ វុត្តា –

២៣. “តុវំ សត្ថា ច កេតូ ច, ធជោ យូបោ ច បាណិនំ;
បរាយនោ បតិដ្ឋា ច, ទីបោ ច ទ្វិបទុត្តមោ។

២៤. “ទសសហស្សីលោកធាតុយា, ទេវតាយោ មហិទ្ធិកា;
បរិវារេត្វា នមស្សន្តិ, តុដ្ឋហដ្ឋា បមោទិតា។

២៥. “ទេវតា ទេវកញ្ញា ច, បសន្នា តុដ្ឋមានសា;
បញ្ចវណ្ណិកបុប្ផេហិ, បូជយន្តិ នរាសភំ។

២៦. “បស្សន្តិ តំ ទេវសង្ឃា, បសន្នា តុដ្ឋមានសា;
បញ្ចវណ្ណិកបុប្ផេហិ, បូជយន្តិ នរាសភំ។

២៧. “អហោ អច្ឆរិយំ លោកេ, អព្ភុតំ លោមហំសនំ;
ន មេទិសំ ភូតបុព្ពំ, អច្ឆេរំ លោមហំសនំ។

២៨. “សកសកម្ហិ ភវនេ, និសីទិត្វាន ទេវតា;
ហសន្តិ តា មហាហសិតំ, ទិស្វានច្ឆេរកំ នភេ។

២៩. “អាកាសដ្ឋា ច ភូមដ្ឋា, តិណបន្ថនិវាសិនោ;
កតញ្ជលី នមស្សន្តិ, តុដ្ឋហដ្ឋា បមោទិតា។

៣០. “យេបិ ទីឃាយុកា នាគា, បុញ្ញវន្តោ មហិទ្ធិកោ;
បមោទិតា នមស្សន្តិ, បូជយន្តិ នរុត្តមំ។

៣១. “សង្គីតិយោ បវត្តេន្តិ, អម្ពរេ អនិលញ្ជសេ;
ចម្មនទ្ធានិ វាទេន្តិ, ទិស្វានច្ឆេរកំ នភេ។

៣២. “សង្ខា ច បណវា ចេវ, អថោបិ ឌិណ្ឌិមា ពហូ;
អន្តលិក្ខស្មឹ វជ្ជន្តិ, ទិស្វានច្ឆេរកំ នភេ។

៣៣. “អព្ភុតោ វត នោ អជ្ជ, ឧប្បជ្ជិ លោមហំសនោ;
ធុវមត្ថសិទ្ធី លភាម, ខណោ នោ បដិបាទិតោ។

៣៤. “ពុទ្ធោតិ តេសំ សុត្វាន, បីតិ ឧប្បជ្ជិ តាវទេ;
ពុទ្ធោ ពុទ្ធោតិ កថយន្តា, តិដ្ឋន្តិ បញ្ជលីកតា។

៣៥. “ហិង្ការា សាធុការា ច, ឧក្កុដ្ឋិ សម្បហំសនំ;
បជា ច វិវិធា គគនេ, វត្តន្តិ បញ្ជលីកតា។

៣៦. “គាយន្តិ សេឡេន្តិ ច វាទយន្តិ ច, ភុជានិ បោថេន្តិ ច នច្ចយន្តិ ច;
មុញ្ចន្តិ បុប្ផំ បន បញ្ចវណ្ណិកំ, មន្ទារវំ ចន្ទនចុណ្ណមិស្សិតំ។

៣៧.“យថា គុយ្ហំ មហាវីរ, បាទេសុ ចក្កលក្ខណំ;
ធជវជិរបដាកា, វឌ្ឍមានង្កុសាចិត”ន្តិ។

តត្ថ ឥធលោកបរលោកហិតត្ថំ សាសតីតិ **សត្ថា**។ **កេតូ**តិ កេតុនោ អបចិតិកាតព្ពដ្ឋេន កេតុ វិយាតិ កេតុ។ **ធជោ**តិ ឥន្ទធជោ សមុស្សយដ្ឋេន ទស្សនីយដ្ឋេន ច តុវំ ធជោ វិយាតិ ធជោតិ។ អថ វា យថា ហិ លោកេ យស្ស កស្សចិ ធជំ ទិស្វាវ – “អយំ ធជោ ឥត្ថន្នាមស្សា”តិ ធជវា ធជីតិ បញ្ញាយតិ, ឯវមេវ ភគវា បញ្ញា និព្ពានាធិគមាយ ភគវន្តំ ទិស្វាវ និព្ពានាធិគមោ បញ្ញាយតិ។ តេន វុត្តំ – “**ធជោ យូបោ ចា**”តិ។ **កូដទន្តសុត្តេ** វុត្តានំ ទានាទិអាសវក្ខយញាណបរិយោសានានំ សព្ពយាគានំ យជនត្ថាយ សមុស្សិតោ យូបោ តុវន្តិ អត្ថោ។ **បរាយនោ**តិ បដិសរណំ។ **បតិដ្ឋា**តិ យថា មហាបថវី សព្ពបាណីនំ អាធារភាវេន បតិដ្ឋា និស្សយភូតា, ឯវំ តុវម្បិ បតិដ្ឋាភូតា។ **ទីបោ ចា**តិ បទីបោ។ យថា ចតុរង្គេ តមសិ វត្តមានានំ សត្តានំ អារោបិតោ បទីបោ រូបសន្ទស្សនោ ហោតិ។ ឯវំ អវិជ្ជន្ធការេ វត្តមានានំ សត្តានំ បរមត្ថសន្ទស្សនោ បទីបោ តុវន្តិ អត្ថោ។ អថ វា មហាសមុទ្ទេ ភិន្ននាវានំ សត្តានំ សមុទ្ទទីបោ យថា បតិដ្ឋា ហោតិ, ឯវំ តុវម្បិ សំសារសាគរេ អលព្ភនេយ្យបតិដ្ឋេ ឱសីទន្តានំ បាណីនំ ទីបោ វិយាតិ ទីបោតិ អត្ថោ។

ទ្វិបទុត្តមោតិ ទ្វិបទានំ ឧត្តមោ ទ្វិបទុត្តមោ, ឯត្ថ បន និទ្ធារណលក្ខណស្ស អភាវតោ ឆដ្ឋីសមាសស្ស បដិសេធោ នត្ថិ, និទ្ធារណលក្ខណាយ ឆដ្ឋិយា សមាសោ បដិសិទ្ធោ។ សម្ភាសម្ពន្ធោ បន អបទានំ ទ្វិបទានំ ចតុប្បទានំ ពហុប្បទានំ រូបីនំ អរូបីនំ សញ្ញីនំ អសញ្ញីនំ នេវសញ្ញីនាសញ្ញីនំ ឧត្តមោវ។ កស្មា បនិធ “ទ្វិបទុត្តមោ”តិ វុត្តោតិ ចេ? សេដ្ឋតរវសេន។ ឥមស្មិញ្ហិ លោកេ សេដ្ឋោ នាម ឧប្បជ្ជមានោ អបទចតុប្បទពហុប្បទេសុបិ នុប្បជ្ជតិ។ អយំ ទ្វិបទេសុយេវ ឧប្បជ្ជតិ។ កតរទ្វិបទេសូតិ? មនុស្សេសុ ចេវ ទេវេសុ ច។ មនុស្សេសុ ឧប្បជ្ជមានោ តិសហស្សិមហាសហស្សិលោកធាតុ វសេ កត្តុំ សមត្ថោ ពុទ្ធោ ហុត្វា និព្ពត្តតិ។ ទេវេសុ ឧប្បជ្ជមានោ ទសសហស្សិលោកធាតុ វសវត្តី មហាព្រហ្មា ហុត្វា និព្ពត្តតិ។ សោ តស្ស កប្បិយការកោ វា អារាមិកោ វា សម្បជ្ជតិ។ ឥតិ តតោបិ សេដ្ឋតរវសេន “ទ្វិបទុត្តមោ”តិ វុត្តោ។

ទសសហស្សិលោកធាតុយាតិ ទសសហស្សិសង្ខាតាយ លោកធាតុយា។ **មហិទ្ធិកា**តិ មហតិយា ឥទ្ធិយា យុត្តា, មហានុភាវាតិ អត្ថោ។ **បរិវារេត្វា**តិ ភគវន្តំ សមន្តតោ បរិក្ខិបិត្វា។ **បសន្នា**តិ សញ្ជាតសទ្ធា។ **នរាសភ**ន្តិ នរបុង្គវំ។ **អហោ អច្ឆរិយ**ន្តិ ឯត្ថ អន្ធស្ស បព្ពតារោហនំ វិយ និច្ចំ ន ហោតីតិ អច្ឆរិយំ, អច្ឆរាយោគ្គន្តិ វា អច្ឆរិយំ, “អហោ, ឥទំ វិម្ហយ”ន្តិ អច្ឆរំ បហរិតុំ យុត្តន្តិ អត្ថោ។ **អព្ភុត**ន្តិ អភូតបុព្ពំ អភូតន្តិ អព្ភុតំ។ ឧភយម្បេតំ វិម្ហយាវហស្សាធិវចនំ។ **លោមហំសន**ន្តិ លោមានំ ឧទ្ធគ្គភាវករណំ។ **ន មេទិសំ ភូតបុព្ព**ន្តិ ន មយា ឦទិសំ ភូតបុព្ពំ, អព្ភុតំ ទិដ្ឋន្តិ អត្ថោ។ ទិដ្ឋន្តិ វចនំ អាហរិត្វា គហេតព្ពំ។ **អច្ឆេរ**ន្តិ អច្ឆរិយំ។

សកសកម្ហិ ភវនេតិ អត្តនោ អត្តនោ ភវនេ។ **និសីទិត្វានា**តិ ឧបវិស្ស។ **ទេវតា**តិ ឥទំ បន វចនំ ទេវានម្បិ ទេវធីតានម្បិ សាធារណវចនន្តិ វេទិតព្ពំ។ **ហសន្តិតា**តិ តា ទេវតា មហាហសិតំ ហសន្តិ, បីតិវសំ គតហទយតាយ មិហិតមត្តំ អកត្វា អដ្ដហាសំ ហសន្តីតិ អត្ថោ។ **នភេ**តិ អាកាសេ។

អាកាសដ្ឋាតិ អាកាសេ វិមានាទីសុ ឋិតា, ឯសេវ នយោ ភូមដ្ឋេសុបិ។ **តិណបន្ថនិវាសិនោ**តិ តិណគ្គេសុ ចេវ បន្ថេសុ ច និវាសិនោ។ **បុញ្ញវន្តោ**តិ មហាបុញ្ញា។ **មហិទ្ធិកា**តិ មហានុភាវា។ **សង្គីតិយោ បវត្តេន្តី**តិ ទេវនាដកសង្គីតិយោ បវត្តេន្តិ, តថាគតំ បូជនត្ថាយ បយុជ្ជន្តីតិ អត្ថោ។ **អម្ពរេ**តិ អាកាសេ។ **អនិលញ្ជសេ**តិ អនិលបថេ, អម្ពរស្ស អនេកត្ថត្តា “អនិលញ្ជសេ”តិ វុត្តំ, បុរិមស្សេវ វេវចនំ។ **ចម្មនទ្ធានី**តិ ចម្មវិនទ្ធានិ។ អយមេវ វា បាឋោ, ទេវទុន្ទុភិយោតិ អត្ថោ។ **វាទេន្តី**តិ វាទយន្តិ ទេវតា។

សង្ខាតិ ធមនសង្ខា។ **បណវា**តិ តនុមជ្ឈតុរិយវិសេសា។ **ឌិណ្ឌិមា**តិ តិណវាឌុទ្ទកភេរិយោ វុច្ចន្តិ។ **វជ្ជន្តី**តិ វាទយន្តិ។ **អព្ភុតោ វត នោ**តិ អច្ឆរិយោ វត នុ។ **ឧប្បជ្ជី**តិ ឧប្បន្នោ។ **លោមហំសនោ**តិ លោមហំសនករោ។ **ធុវន្តិ** យស្មា បន អព្ភុតោ អយំ សត្ថា លោកេ ឧប្បន្នោ, តស្មា ធុវំ អវស្សំ អត្ថសិទ្ធី លភាមាតិ អធិប្បាយោ។ **លភាមា**តិ លភិស្សាម។ **ខណោ**តិ អដ្ឋក្ខណវិរហិតោ នវមោ ខណោតិ អត្ថោ។ **នោ**តិ អម្ហាកំ។ **បដិបាទិតោ**តិ បដិលទ្ធោ។

ពុទ្ធោតិ តេសំ សុត្វានាតិ ពុទ្ធោតិ ឥទំ វចនំ សុត្វា តេសំ ទេវានំ បញ្ចវណ្ណា បីតិ ឧទបាទីតិ អត្ថោ។ **តាវទេ**តិ តស្មិំ កាលេ។ **ហិង្ការា**តិ ហិង្ការសទ្ទា, ហីហិន្តិ យក្ខាទយោ បហដ្ឋកាលេ ករោន្តិ។ **សាធុការា**តិ សាធុការសទ្ទា ច បវត្តន្តិ។ **ឧក្កុដ្ឋី**តិ ឧក្កុដ្ឋិសទ្ទោ ច ឧន្នាទសទ្ទោ ចាតិ អត្ថោ។ **បជា**តិ ទេវាទយោ អធិប្បេតា។ កេចិ “បដាកា វិវិធា គគនេ វត្តន្តី”តិ បឋន្តិ។ **គាយន្តី**តិ ពុទ្ធគុណបដិសំយុត្តំ គីតំ គាយន្តិ។

សេឡេន្តីតិ មុខេន សេឡិតសទ្ទំ ករោន្តិ។ **វាទយន្តីតិ** មហតី វិបញ្ចិកាមករមុខាទយោ វីណា ច តុរិយានិ ច តថាគតស្ស បូជនត្ថាយ វាទេន្តិ បយោជេន្តិ។ **ភុជានិ បោថេន្តីតិ** ភុជេ អប្ផោដេន្តិ។ លិង្គវិបរិយាសោ ទដ្ឋព្ពោ។ **នច្ចន្តិ ចាតិ** អញ្ញេ ច នច្ចាបេន្តិ សយញ្ច នច្ចន្តិ។

យថា តុយ្ហំ មហាវីរ, បាទេសុ ចក្កលក្ខណន្តិ ឯត្ថ យេន បការេន **យថា**។ មហាវីរិយេន យោគតោ **មហាវីរោ**។ **បាទេសុ ចក្កលក្ខណន្តិ** តវ ឧភោសុ បាទតលេសុ សហស្សារំ សនេមិកំ សនាភិកំ សព្ពាការបរិបូរំ ចក្កលក្ខណំ សោភតីតិ អត្ថោ។ **ចក្ក**-សទ្ទោ បនាយំ សម្បត្តិរថង្គឥរិយាបថទានរតនធម្មខុរចក្កលក្ខណាទីសុ ទិស្សតិ។ “ចត្តារិមានិ, ភិក្ខវេ, ចក្កានិ យេហិ សមន្នាគតានំ ទេវមនុស្សាន”ន្តិអាទីសុ (អ. និ. ៤.៣១) សម្បត្តិយំ ទិស្សតិ។ “ចក្កំវ វហតោ បទ”ន្តិអាទីសុ (ធ. ប. ១) រថង្គេ។ “ចតុចក្កំ នវទ្វារ”ន្តិអាទីសុ (សំ. និ. ១.២៩) ឥរិយាបថេ។ “ទទំ ភុញ្ជ ច មា ច បមាទោ, ចក្កំ វត្តយ សព្ពបាណិន”ន្តិ (ជា. ១.៧.១៤៩) ឯត្ថ ទានេ។ “ទិព្ពំ ចក្ករតនំ បាតុភូត”ន្តិ (ទី. និ. ២.២៤៣; ៣.៨៥; ម. និ. ៣.២៥៦) ឯត្ថ រតនចក្កេ។ “មយា បវត្តិតំ ចក្ក”ន្តិ (សុ. និ. ៥៦២; ពុ. វំ. ២៨.១៧) ឯត្ថ បន ធម្មចក្កេ។ “ឥច្ឆាហតស្ស បោសស្ស, ចក្កំ ភមតិ មត្ថកេ”តិ (ជា. ១.១.១០៤; ១.៥.១០៣) ឯត្ថ ខុរចក្កេ, បហរណចក្កេតិ អត្ថោ។ “បាទតលេសុ ចក្កានិ ជាតានី”តិ (ទី. និ. ២.៣៥; ៣.២០០, ២០៤; ម. និ. ២.៣៨៦) ឯត្ថ លក្ខណេ។ ឥធាបិ លក្ខណចក្កេ ទដ្ឋព្ពោ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.១៤៨; អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.១៨៧; ២.៤.៨; បដិ. ម. អដ្ឋ. ២.២.៤៤)។ **ធជវជិរបដាកា, វឌ្ឍមានង្កុសាចិតន្តិ** ធជេន ច វជិរេន ច បដាកាយ ច វឌ្ឍមានេន ច អង្កុសេន ច អាចិតំ អលង្កតំ បរិវារិតំ បាទេសុ ចក្កលក្ខណន្តិ អត្ថោ។ ចក្កលក្ខណេ បន គហិតេ សេសលក្ខណានិ គហិតានេវ ហោន្តិ។ តថា អសីតិ អនុព្យញ្ជនានិ ព្យាមប្បភា ច។ តស្មា តេហិ ទ្វត្តិំសមហាបុរិសលក្ខណាសីតិអនុព្យញ្ជនព្យាមប្បភាហិ សមលង្កតោ ភគវតោ កាយោ សព្ពផាលិផុល្លោ វិយ បារិច្ឆត្តកោ វិកសិតបទុមំ វិយ កមលវនំ វិវិធរតនវិចិត្តំ វិយ នវកនកតោរណំ តារាមរីចិវិរាជិតមិវ គគនតលំ ឥតោ ចិតោ ច វិធាវមានា វិប្ផន្ទមានា ឆព្ពណ្ណពុទ្ធរស្មិយោ មុញ្ចមានោ អតិវិយ សោភតិ។

ឥទានិ ភគវតោ រូបកាយធម្មកាយសម្បត្តិទស្សនត្ថំ –

៣៨. “រូបេ សីលេ សមាធិម្ហិ, បញ្ញាយ ច អសាទិសោ;
វិមុត្តិយា អសមសមោ, ធម្មចក្កប្បវត្តនេ”តិ។ – អយំ គាថា វុត្តា;

តត្ថ **រូបេតិ** អយំ **រូប**-សទ្ទោ ខន្ធភវនិមិត្តបច្ចយសរីរវណ្ណសណ្ឋានាទីសុ ទិស្សតិ។ យថាហ – “យំ កិញ្ចិ រូបំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្ន”ន្តិ (ម. និ. ១.៣៦១; ៣.៨៦, ៨៩; វិភ. ២; មហាវ. ២២) ឯត្ថ រូបក្ខន្ធេ ទិស្សតិ។ “រូបូបបត្តិយា មគ្គំ ភាវេតី”តិ (ធ. ស. ១៦០-១៦១; វិភ. ៦២៤) ឯត្ថ រូបភវេ។ “អជ្ឈត្តំ អរូបសញ្ញី ពហិទ្ធា រូបានិ បស្សតី”តិ (ទី. និ. ៣.៣៣៨; ម. និ. ២.២៤៩; អ. និ. ១.៤៣៥-៤៤២; ធ. ស. ២០៤-២០៥) ឯត្ថ កសិណនិមិត្តេ។ “សរូបា, ភិក្ខវេ, ឧប្បជ្ជន្តិ បាបកា អកុសលា ធម្មា នោ អរូបា”តិ (អ. និ. ២.៨៣) ឯត្ថ បច្ចយេ។ “អាកាសោ បរិវារិតោ រូបន្ត្វេវ សង្ខំ គច្ឆតី”តិ (ម. និ. ១.៣០៦) ឯត្ថ សរីរេ។ “ចក្ខុញ្ច បដិច្ច រូបេ ច ឧប្បជ្ជតិ ចក្ខុវិញ្ញាណ”ន្តិ (ម. និ. ១.២០៤, ៤០០; ៣.៤២១, ៤២៥-៤២៦; សំ. និ. ៤.៦០; កថា. ៤៦៥) ឯត្ថ វណ្ណេ។ “រូបប្បមាណោ រូបប្បសន្នោ”តិ (អ. និ. ៤.៦៥) ឯត្ថ សណ្ឋានេ។ ឥធាបិ សណ្ឋានេ ទដ្ឋព្ពោ (អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.១ រូបាទិវគ្គវណ្ណនា)។ **សីលេតិ** ចតុព្ពិធេ សីលេ។ **សមាធិម្ហីតិ** តិវិធេបិ សមាធិម្ហិ។ **បញ្ញាយាតិ** លោកិយលោកុត្តរាយ បញ្ញាយ។ **អសាទិសោតិ** អសទិសោ អនុបមោ។ **វិមុត្តិយាតិ** ផលវិមុត្តិយា ។ **អសមសមោតិ** អសមា អតីតា ពុទ្ធា តេហិ អសមេហិ ពុទ្ធេហិ សីលាទីហិ សមោតិ អសមសមោ។ ឯត្តាវតា ភគវតោ រូបកាយសម្បត្តិ ទស្សិតា។

ឥទានិ ភគវតោ កាយពលាទី ទស្សេតុំ –

៣៩. “ទសនាគពលំ កាយេ, តុយ្ហំ បាកតិកំ ពលំ;
ឥទ្ធិពលេន អសមោ, ធម្មចក្កប្បវត្តនេ”តិ។ – វុត្តំ;

តត្ថ **ទសនាគពលន្តិ** ទសឆទ្ទន្តនាគពលំ។ ទុវិធញ្ហិ តថាគតស្ស ពលំ – កាយពលំ, ញាណពលញ្ចាតិ។ តត្ថ កាយពលំ ហត្ថិកុលានុសារេន វេទិតព្ពំ។ កថំ?

“កាឡាវកញ្ច គង្គេយ្យំ, បណ្ឌរំ តម្ពបិង្គលំ;
គន្ធមង្គលហេមញ្ច, ឧបោសថឆទ្ទន្តិមេ ទសា”តិ។(ម. និ. អដ្ឋ. ១.១៤៨; សំ. និ. អដ្ឋ. ២.២.២២; អ. និ. អដ្ឋ. ៣.១០.២១; ទី. និ. អដ្ឋ. ២.១៩៨; វិភ. អដ្ឋ. ៧៦០; ឧទា. អដ្ឋ. ៧៥; ចូឡនិ. អដ្ឋ. ៨១; បដិ. ម. អដ្ឋ. ២.២.៤៤) –

ឥមានិ ទស ហត្ថិកុលានិ វេទិតព្ពានិ។ កាឡាវកោតិ បកតិហត្ថិកុលំ។ យំ ទសន្នំ បុរិសានំ កាយពលំ, តំ ឯកស្ស កាឡាវកស្ស ហត្ថិនោ ពលំ។ យំ ទសន្នំ កាឡាវកានំ ពលំ, តំ ឯកស្ស គង្គេយ្យស្សាតិ ឯតេនេវ ឧបាយេន យាវ ឆទ្ទន្តពលំ នេតព្ពន្តិ។ យំ ទសន្នំ ឆទ្ទន្តានំ ពលំ, តំ ឯកស្ស **តថាគតស្ស ពលំ,** នារាយនពលំ វជិរពលន្តិ ឥទមេវ វុច្ចតិ។ តទេតំ បកតិហត្ថិគណនាយ ហត្ថិកោដិសហស្សានំ ពលំ, បុរិសគណនាយ ទសន្នំ បុរិសកោដិសហស្សានំ ពលំ ហោតិ។ ឥទំ តាវ តថាគតស្ស បកតិកាយពលំ, ញាណពលំ បន អប្បមេយ្យំ ទសពលញាណំ ចតុវេសារជ្ជញាណំ អដ្ឋសុ បរិសាសុ អកម្បនញាណំ ចតុយោនិបរិច្ឆេទកញាណំ បញ្ចគតិបរិច្ឆេទកញាណំ ចុទ្ទសពុទ្ធញាណានីតិ ឯវមាទិកំ ញាណពលំ។ ឥធ បន កាយពលំ អធិប្បេតំ។ **កាយេ, តុយ្ហំ បាកតិកំ ពល**ន្តិ តញ្ច បន តវ កាយេ បាកតិកពលន្តិ អត្ថោ។ តស្មា “ទសនាគពល”ន្តិ ទសឆទ្ទន្តនាគពលន្តិ អត្ថោ។

ឥទានិ ញាណពលំ ទស្សេន្តោ “**ឥទ្ធិពលេន អសមោ, ធម្មចក្កប្បវត្តនេ**”តិ អាហ។ តត្ថ **ឥទ្ធិពលេន អសមោ**តិ វិកុព្ពនាធិដ្ឋានាទិនា ឥទ្ធិពលេន អសមោ អសទិសោ អនុបមោ។ **ធម្មចក្កប្បវត្តនេ**តិ ទេសនាញាណេបិ អសមោតិ អត្ថោ។

ឥទានិ “យោ ឯវមាទិគុណសមន្នាគតោ សត្ថា, សោ សព្ពលោកេកនាយកោ, តំ សត្ថារំ នមស្សថា”តិ តថាគតស្ស បណាមនេ និយោគទស្សនត្ថំ –

៤០. “ឯវំ សព្ពគុណូបេតំ, សព្ពង្គសមុបាគតំ;
មហាមុនី ការុណិកំ, លោកនាថំ នមស្សថា”តិ។ – វុត្តំ;

តត្ថ **ឯវ**ន្តិ វុត្តប្បការនិទស្សនេ និបាតោ។ **សព្ពគុណូបេត**ន្តិ ឯត្ថ **សព្ពោ**តិ អយំ និរវសេសវាចី។ **គុណោ**តិ អយំ **គុណ**-សទ្ទោ អនេកេសុ អត្ថេសុ ទិស្សតិ។ តថា ហេស – “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, អហតានំ វត្ថានំ ទិគុណំ សង្ឃាដិ”ន្តិ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.៥៤៦; មហាវ. ៣៤៨) ឯត្ថ បដលត្ថេ ទិស្សតិ។ “អច្ចេន្តិ កាលា តរយន្តិ រត្តិយោ, វយោគុណា អនុបុព្ពំ ជហន្តី”តិ (សំ. និ. ១.៤) ឯត្ថ រាសត្ថេ។ “សតគុណា ទក្ខិណា បាដិកង្ខិតព្ពា”តិ (ម. និ. ៣.៣៧៩) ឯត្ថ អានិសំសត្ថេ។ “អន្តំ អន្តគុណំ” (ទី. និ. ២.៣៧៧; ម. និ. ១.១១០, ៣០២; ២.១១៤; ៣.១៥៤, ៣៤៩; ខុ. បា. ៣.ទ្វត្តឹសាការ) “កយិរា មាលាគុណេ ពហូ”តិ (ធ. ប. ៥៣) ឯត្ថ ពន្ធនត្ថេ។ “អដ្ឋគុណសមុបេតំ, អភិញ្ញាពលមាហរិ”ន្តិ (ពុ. វំ. ២.២៩) ឯត្ថ សម្បត្តិអត្ថេ។ ឥធាបិ សម្បត្តិអត្ថេ ទដ្ឋព្ពោ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.៥៤៦; ម. និ. អដ្ឋ. ១.១៦៦; ចូឡនិ. អដ្ឋ. ១៣៦)។ តស្មា សព្ពេហិ លោកិយលោកុត្តរេហិ គុណេហិ សព្ពសម្បត្តីហិ ឧបេតំ សមន្នាគតន្តិ អត្ថោ។ **សព្ពង្គសមុបាគត**ន្តិ សព្ពេហិ ពុទ្ធគុណេហិ គុណង្គេហិ វា សមុបាគតំ សមន្នាគតំ។ **មហាមុនិ**ន្តិ អញ្ញេហិ បច្ចេកពុទ្ធាទីហិ មុនីហិ អធិកភាវតោ មហន្តោ មុនីតិ វុច្ចតិ មហាមុនិ។ **ការុណិក**ន្តិ ករុណាគុណយោគតោ ការុណិកំ។ **លោកនាថ**ន្តិ សព្ពលោកេកនាថំ, សព្ពលោកេហិ “អយំ នោ ទុក្ខោបតាបស្ស អាហន្តា សមេតា”តិ ឯវមាសីសីយតីតិ អត្ថោ។

ឥទានិ ទសពលស្ស សព្ពនិបច្ចាការស្ស អរហភាវទស្សនត្ថំ –

៤១. “អភិវាទនំ ថោមនញ្ច, វន្ទនញ្ច បសំសនំ;
នមស្សនញ្ច បូជញ្ច, សព្ពំ អរហសី តុវំ។

៤២. “យេ កេចិ លោកេ វន្ទនេយ្យា, វន្ទនំ អរហន្តិ យេ;
សព្ពសេដ្ឋោ មហាវីរ, សទិសោ តេ ន វិជ្ជតី”តិ។ – វុត្តំ;

តត្ថ **អភិវាទន**ន្តិ អញ្ញេហិ អត្តនោ អភិវាទនការាបនំ។ **ថោមន**ន្តិ បរម្មុខតោ ថុតិ។ **វន្ទន**ន្តិ បណាមនំ។ **បសំសន**ន្តិ សម្មុខតោ បសំសនំ។ **នមស្សន**ន្តិ អញ្ជលិករណំ, មនសា នមស្សនំ វា។ **បូជន**ន្តិ មាលាគន្ធវិលេបនាទីហិ បូជនញ្ច។ **សព្ព**ន្តិ សព្ពម្បិ តំ វុត្តប្បការំ សក្ការវិសេសំ តុវំ អរហសិ យុត្តោតិ អត្ថោ។ **យេ កេចិ លោកេ វន្ទនេយ្យា**តិ យេ កេចិ លោកេ វន្ទិតព្ពា វន្ទនីយា វន្ទនំ អរហន្តិ។ **យេ**តិ យេ បន លោកេ វន្ទនំ អរហន្តិ។ ឥទំ បន បុរិមបទស្សេវ វេវចនំ។ **សព្ពសេដ្ឋោ**តិ សព្ពេសំ តេសំ សេដ្ឋោ ឧត្តមោ, ត្វំ មហាវីរ សទិសោ តេ លោកេ កោចិ ន វិជ្ជតីតិ អត្ថោ។

អថ ភគវតិ យមកបាដិហារិយំ ទស្សេត្វា រតនចង្កមំ មាបេត្វា តត្រ ចង្កមមានេ អាយស្មា សារិបុត្តោ រាជគហេ វិហរតិ គិជ្ឈកូដេ បព្ពតេ បញ្ចហិ បរិវារភិក្ខុសតេហិ។ អថ ថេរោ ភគវន្តំ ឱលោកេន្តោ អទ្ទស កបិលបុរេ អាកាសេ រតនចង្កមេ ចង្កមមានំ។ តេន វុត្តំ –

៤៣. “សារិបុត្តោ មហាបញ្ញោ, សមាធិជ្ឈានកោវិទោ;
គិជ្ឈកូដេ ឋិតោយេវ, បស្សតិ លោកនាយក”ន្តិ។ – អាទិ;

តត្ថ **សារិបុត្តោ**តិ រូបសារិយា នាម ព្រាហ្មណិយា បុត្តោតិ សារិបុត្តោ។ **មហាបញ្ញោ**តិ មហតិយា សោឡសវិធាយ បញ្ញាយ សមន្នាគតោតិ មហាបញ្ញោ។ **សមាធិជ្ឈានកោវិទោ**តិ ឯត្ថ **សមាធី**តិ ចិត្តំ សមំ អាទហតិ អារម្មណេ ឋបេតីតិ សមាធិ។ សោ តិវិធោ ហោតិ សវិតក្កសវិចារោ អវិតក្កវិចារមត្តោ អវិតក្កអវិចារោ សមាធីតិ។ **ឈាន**ន្តិ បឋមជ្ឈានំ ទុតិយជ្ឈានំ តតិយជ្ឈានំ ចតុត្ថជ្ឈានន្តិ ឥមេហិ បឋមជ្ឈានាទីហិ មេត្តាឈានាទីនិបិ សង្គហិតានេវ ហោន្តិ, ឈានម្បិ ទុវិធំ ហោតិ លក្ខណូបនិជ្ឈានំ អារម្មណូបនិជ្ឈានន្តិ។ តត្ថ អនិច្ចាទិលក្ខណំ ឧបនិជ្ឈាយតីតិ វិបស្សនាញាណំ “លក្ខណូបនិជ្ឈាន”ន្តិ វុច្ចតិ។ បឋមជ្ឈានាទិកំ បន អារម្មណូបនិជ្ឈានតោ បច្ចនីកឈាបនតោ វា ឈានន្តិ វុច្ចតិ។ សមាធីសុ ច ឈានេសុ ច កោវិទោតិ សមាធិជ្ឈានកោវិទោ, សមាធិជ្ឈានកុសលោតិ អត្ថោ។ **គិជ្ឈកូដេ**តិ ឯវំនាមកេ បព្ពតេ ឋិតោយេវ **បស្សតី**តិ បស្សិ។

៤៤. **សុផុល្លំ សាលរាជំ វា**តិ សមវដ្ដក្ខន្ធំ សមុគ្គតវិបុលកោមលផលបល្លវង្កុរសមលង្កតសាខំ សព្ពផាលិផុល្លំ សាលរាជំ វិយ សីលមូលំ សមាធិក្ខន្ធំ បញ្ញាសាខំ អភិញ្ញាបុប្ផំ វិមុត្តិផលំ ទសពលសាលរាជំ **ឱលោកេសី**តិ ឯវំ ឱលោកបទេន សម្ពន្ធោ។ **ចន្ទំវ គគនេ យថា**តិ អព្ភាហិមធូមរជោរាហុបសគ្គវិនិមុត្តំ តារគណបរិវុតំ សរទសមយេ បរិបុណ្ណំ វិយ រជនិករំ សព្ពកិលេសតិមិរវិធមនករំ វេនេយ្យជនកុមុទវនវិកសនករំ មុនិវររជនិករំ ឱលោកេតីតិ អត្ថោ។ **យថា**តិ និបាតមត្តំ។ **មជ្ឈន្ហិកេវ សូរិយ**ន្តិ មជ្ឈន្ហិកសមយេ សិរិយា បដុតរកិរណមាលិនំ អំសុមាលិនមិវ វិរោចមានំ។ **នរាសភ**ន្តិ នរវសភំ។

៤៥. **ជលន្ត**ន្តិ ទទ្ទល្លមានំ, សរទសមយំ បរិបុណ្ណចន្ទសស្សិរិកចារុវទនសោភំ លក្ខណានុព្យញ្ជនសមលង្កតវរសរីរំ បរមាយ ពុទ្ធសិរិយា វិរោចមានន្តិ អត្ថោ។ **ទីបរុក្ខំ វា**តិ អារោបិតទីបំ ទីបរុក្ខមិវ។ **តរុណសូរិយំវ ឧគ្គត**ន្តិ អភិនវោទិតាទិច្ចមិវ, សោម្មភាវេន ជលន្តន្តិ អត្ថោ។ សូរិយស្ស តរុណភាវោ បន ឧទយំ បដិច្ច វុច្ចតិ។ ន ហិ ចន្ទស្ស វិយ ហានិវុទ្ធិយោ អត្ថិ។ **ព្យាមប្បភានុរញ្ជិត**ន្តិ ព្យាមប្បភាយ អនុរញ្ជិតំ។ **ធីរំ បស្សតិ លោកនាយក**ន្តិ សព្ពលោកេកធីរំ បស្សតិ នាយកន្តិ អត្ថោ។

អថាយស្មា ធម្មសេនាបតិ អតិសីតលសលិលធរនិករបរិចុម្ពិតកូដេ នានាវិធសុរភិតរុកុសុមវាសិតកូដេ បរមរុចិរចិត្តកូដេ គិជ្ឈកូដេ បព្ពតេ ឋត្វាវ ទសហិ ចក្កវាឡសហស្សេហិ អាគតេហិ ទេវព្រហ្មគណេហិ បរិវុតំ ភគវន្តំ អនុត្តរាយ ពុទ្ធសិរិយា អនោបមាយ ពុទ្ធលីឡាយ សព្ពរតនមយេ ចង្កមេ ចង្កមមានំ ទិស្វា – “ហន្ទាហំ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា ពុទ្ធគុណបរិទីបនំ ពុទ្ធវំសទេសនំ យាចេយ្យ”ន្តិ ចិន្តេត្វា អត្តនា សទ្ធិំ វសមានានិ បញ្ច ភិក្ខុសតានិ សន្និបាតេសិ។ តេន វុត្តំ –

៤៦. “បញ្ចន្នំ ភិក្ខុសតានំ, កតកិច្ចាន តាទិនំ;
ខីណាសវានំ វិមលានំ, ខណេន សន្និបាតយី”តិ។

តត្ថ **បញ្ចន្នំ ភិក្ខុសតាន**ន្តិ បញ្ច ភិក្ខុសតានិ, ឧបយោគត្ថេ សាមិវចនំ ទដ្ឋព្ពំ។ **កតកិច្ចាន**ន្តិ ចតូសុ សច្ចេសុ ចតូហិ មគ្គេហិ បរិញ្ញាបហានសច្ឆិកិរិយភាវនាវសេន បរិនិដ្ឋិតសោឡសកិច្ចានន្តិ អត្ថោ។ **ខីណាសវាន**ន្តិ បរិក្ខីណចតុរាសវានំ។ **វិមលាន**ន្តិ វិគតមលានំ , ខីណាសវត្តា វា វិមលានំ បរមបរិសុទ្ធចិត្តសន្តានានន្តិ អត្ថោ។ **ខណេនា**តិ ខណេយេវ។ **សន្និបាតយី**តិ សន្និបាតេសិ។

ឥទានិ តេសំ ភិក្ខូនំ សន្និបាតេ គមនេ ច ការណំ ទស្សេតុំ –

៤៧. “លោកប្បសាទនំ នាម, បាដិហីរំ និទស្សយិ;
អម្ហេបិ តត្ថ គន្ត្វាន, វន្ទិស្សាម មយំ ជិនំ។

៤៨. “ឯថ សព្ពេ គមិស្សាម, បុច្ឆិស្សាម មយំ ជិនំ;
កង្ខំ វិនោទយិស្សាម, បស្សិត្វា លោកនាយក”ន្តិ។ – ឥមា គាថាយោ វុត្តា;

តត្ថ **លោកប្បសាទនំ នាមា**តិ លោកស្ស បសាទករណតោ លោកប្បសាទនំ បាដិហីរំ វុច្ចតិ។ “ឧល្លោកប្បសាទនំ នាមា”តិបិ បាឋោ, តស្ស លោកវិវរណបាដិហារិយន្តិ អត្ថោ។ តំ បន ឧទ្ធំ អកនិដ្ឋភវនតោ ហេដ្ឋា យាវ អវីចិ ឯត្ថន្តរេ ឯកាលោកំ កត្វា ឯត្ថន្តរេ សព្ពេសម្បិ សត្តានំ អញ្ញមញ្ញំ ទស្សនករណាធិដ្ឋានន្តិ វុច្ចតិ។

និទស្សយីតិ ទស្សេសិ។ **អម្ហេបី**តិ មយម្បិ។ **តត្ថា**តិ យត្ថ ភគវា, តត្ថ គន្ធានាតិ អត្ថោ។ **វន្ទិស្សាមា**តិ មយំ ភគវតោ បាទេ សិរសា វន្ទិស្សាម។ ឯត្ថ បន អម្ហេបិ, មយន្តិ ឥមេសំ ទ្វិន្នំ សទ្ទានំ បុរិមស្ស គមនកិរិយាយ សម្ពន្ធោ ទដ្ឋព្ពោ, បច្ឆិមស្ស វន្ទនកិរិយាយ។ ឥតរថា ហិ បុនរុត្តិទោសតោ ន មុច្ចតិ។

ឯថាតិ អាគច្ឆថ។ **កង្ខំ វិនោទយិស្សាមា**តិ ឯត្ថាហ – ខីណាសវានំ បន កង្ខា នាម កាចិបិ នត្ថិ, កស្មា ថេរោ ឯវមាហាតិ? សច្ចមេវេតំ, បឋមមគ្គេនេវ សមុច្ឆេទំ គតា។ យថាហ –

“កតមេ ធម្មា ទស្សនេន បហាតព្ពាតិ? ចត្តារោ ទិដ្ឋិគតសម្បយុត្តចិត្តុប្បាទា វិចិកិច្ឆាសហគតោ ចិត្តុប្បាទោ អបាយគមនីយោ លោភោ ទោសោ មោហោ មានោ តទេកដ្ឋា ច កិលេសា”តិ (ធ. ស. ១៤០៥ ថោកំ វិសទិសំ)។

ន បនេសា វិចិកិច្ឆាសង្ខាតា កង្ខាតិ, កិន្តុ បញ្ញត្តិអជាននំ នាម។ ថេរោ បន ភគវន្តំ ពុទ្ធវិសំ បុច្ឆិតុកាមោ, សោ បន ពុទ្ធានំយេវ វិសយោ, ន បច្ចេកពុទ្ធពុទ្ធសាវកានំ, តស្មា ថេរោ អវិសយត្តា ឯវមាហាតិ វេទិតព្ពំ។ **វិនោទយិស្សាមា**តិ វិនោទេស្សាម។

អថ ខោ តេ ភិក្ខូ ថេរស្ស វចនំ សុត្វា អត្តនោ អត្តនោ បត្តចីវរមាទាយ សុវម្មិតា វិយ មហានាគា បភិន្ន កិលេសា ឆិន្នពន្ធនា អប្បិច្ឆា សន្តុដ្ឋា បវិវិត្តា អសំសដ្ឋា សីលសមាធិបញ្ញាវិមុត្តិវិមុត្តិញាណទស្សនសម្បន្នា តរមានា សន្និបតិំសុ។ តេន វុត្តំ –

៤៩. “សាធូតិ តេ បដិស្សុត្វា, និបកា សំវុតិន្ទ្រិយា;
បត្តចីវរមាទាយ, តរមានា ឧបាគមុ”ន្តិ។

តត្ថ **សាធូ**តិ អយំ **សាធុ**-សទ្ទោ អាយាចនសម្បដិច្ឆនសម្បហំសនសុន្ទរាទីសុ ទិស្សតិ។ តថា ហេស – “សាធុ មេ, ភន្តេ ភគវា, សំខិត្តេន ធម្មំ ទេសេតូ”តិអាទីសុ (សំ. និ. ៤.៩៥; ៥.៣៨២; អ. និ. ៤.២៥៧) អាយាចនេ ទិស្សតិ។ “សាធុ, ភន្តេតិ ខោ សោ ភិក្ខុ ភគវតោ ភាសិតំ អភិនន្ទិត្វា អនុមោទិត្វា”តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.៨៦) សម្បដិច្ឆនេ។ “សាធុ សាធុ, សារិបុត្តា”តិអាទីសុ (ទី. និ. ៣.៣៤៩) សម្បហំសនេ។

“សាធុ ធម្មរុចិ រាជា, សាធុ បញ្ញាណវា នរោ;
សាធុ មិត្តានមទ្ទុព្ភោ, បាបស្សាករណំ សុខ”ន្តិ។ –

អាទីសុ (ជា. ២.១៨.១០១) សុន្ទរេ។ ឥធ សម្បដិច្ឆនេ។ តស្មា សាធុ សុដ្ឋូតិ ថេរស្ស វចនំ សម្បដិច្ឆិត្វាតិ អត្ថោ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.១៨៩; ម. និ. អដ្ឋ. ១.១ សុត្តនិក្ខេបវណ្ណនា; សំ. និ. អដ្ឋ. ១.១១៥ អគ្គិកភារទ្វាជសុត្តវណ្ណនា)។ **និបកា**តិ បណ្ឌិតា បញ្ញវន្តោ។ **សំវុតិន្ទ្រិយា**តិ ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារា, ឥន្ទ្រិយសំវរសមន្នាគតាតិ អត្ថោ។ **តរមានា**តិ តុរិតា។ **ឧបាគមុ**ន្តិ ថេរំ ឧបសង្កមិំសុ។

៥០-១. ឥទានិ ធម្មសេនាបតិស្ស បរិវារំ ទស្សេន្តេហិ សង្គីតិការកេហិ **“ខីណាសវេហិ វិមលេហី”**តិអាទិ គាថាយោ វុត្តា តត្ថ **ទន្តេហី**តិ កាយេន ច ចិត្តេន ច ទន្តេហិ។ **ឧត្តមេ ទមេ**តិ អរហត្តេ, និមិត្តត្ថេ ភុម្មំ ទដ្ឋព្ពំ។ **តេហិ ភិក្ខូហី**តិ បញ្ចហិ ភិក្ខុសតេហិ។ **មហាគណី**តិ សីលាទីហិ ច សង្ខ្យាវសេន ច មហន្តោ គណោ អស្ស អត្ថីតិ មហាគណី, នានាបទវសេន វា សីលាទីហិ គុណេហិ មហន្តោ គណោតិ មហាគណោ, មហាគណោ អស្ស អត្ថីតិ មហាគណី។ **លឡន្តោ ទេវោវ គគនេ**តិ ឥទ្ធិវិលាសេន វិលាសេន្តោ ទេវោ វិយ គគនតលេ ភគវន្តំ ឧបសង្កមីតិ អត្ថោ។

៥២. ឥទានិ “តេ ឥត្ថម្ភូតា ឧបសង្កមិំសូ”តិ ឧបសង្កមវិធានទស្សនត្ថំ **“ឧក្កាសិតញ្ច ខិបិត”**ន្តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ **ឧក្កាសិតញ្ច**តិ ឧក្កាសិតសទ្ទញ្ច។ **ខិបិត**ន្តិ ខិបិតសទ្ទញ្ច។ **អជ្ឈុបេក្ខិយា**តិ ឧបេក្ខិត្វា, តំ ឧភយំ អកត្វាតិ អធិប្បាយោ។ **សុព្ពតា**តិ សុវិមលធុតគុណា។ **សប្បតិស្សា**តិ សហបតិស្សយា, នីចវុត្តិនោតិ អត្ថោ។

៥៣. **សយម្ភុ**ន្តិ សយមេវ អញ្ញោបទេសំ វិនា បារមិយោ បូរេត្វា អធិគតពុទ្ធភាវន្តិ អត្ថោ។ **អច្ចុគ្គត**ន្តិ អភិនរោទិតំ។ **ចន្ទំ វា**តិ ចន្ទំ វិយ, នភេ ជលន្តំ ភគវន្តំ គគនេ ចន្ទំ វិយ បស្សន្តីតិ ឯវំ បទសម្ពន្ធោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឥធាបិ **យថា**-សទ្ទោ និបាតមត្តោវ។

៥៤. **វិជ្ជុំ វា**តិ វិជ្ជុយនំ វិយ។ យទិ ចិរដ្ឋិតិកា អចិរប្បភា អស្ស តាទិសន្តិ អត្ថោ។ **គគនេ យថា**តិ អាកាសេ យថា, តថាបិ **យថា**-សទ្ទោ និបាតមត្តោវ។ តតោ បរម្បិ ឦទិសេសុ ឋានេសុ យថា-សទ្ទោ និបាតមត្តោតិ ទដ្ឋព្ពោ។

៥៥. **រហទមិវ វិប្បសន្ន**ន្តិ អតិគម្ភីរវិត្ថតំ មហារហទំ វិយ អនាវិលំ វិប្បសន្នំ សលិលំ។ **សុផុល្លំ បទុមំ យថា**តិ សុវិកសិតបទុមវនំ រហទមិវាតិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ “សុផុល្លំ កមលំ យថា”តិបិ បាឋោ, តស្ស កមនីយភាវេន សុផុល្លំ កមលវនមិវាតិ អត្ថោ។

៥៦. អថ តេ ភិក្ខូ ធម្មសេនាបតិប្បមុខា អញ្ជលី សិរសិ កត្វា ទសពលស្ស ចក្កាលង្កតតលេសុ បាទេសុ និបតីសូតិ អត្ថោ។ តេន វុត្តំ – **“អញ្ជលី បគ្គហេត្វាន, តុដ្ឋហដ្ឋា បមោទិតា”**តិអាទិ។ តត្ថ **និបតន្តី**តិ និបតីសុ, វន្ទីសូតិ អត្ថោ។ **ចក្កលក្ខណេ**តិ ចក្កំ លក្ខណំ យស្មិំ បាទេ សោ បាទោ ចក្កលក្ខណោ, តស្មិំ ចក្កលក្ខណេ។ ជាតិវសេន “បាទេ”តិ វុត្តំ, សត្ថុនោ ចក្កាលង្កតតលេសុ បាទេសុ និបតីសូតិ អត្ថោ។

៥៧. ឥទានិ តេសំ កេសញ្ចិ ថេរានំ នាមំ ទស្សេន្តោហិ **“សារិបុត្តោ មហាបញ្ញោ, កោរណ្ឌសមសាទិសោ”**តិអាទិ គាថាយោ វុត្តា។ តត្ថ **កោរណ្ឌសមសាទិសោ**តិ កោរណ្ឌកុសុមសទិសវណ្ណោ, យទិ ឯវំ “កោរណ្ឌសមោ”តិ វា, “កោរណ្ឌសទិសោ”តិ វា វត្តព្ពំ, កិំ ទ្វិក្ខត្តុំ “សមសាទិសោ”តិ វុត្តន្តិ ចេ? នាយំ ទោសោ, តាទិសោ កោរណ្ឌសមត្តា កោរណ្ឌសទិសភាវេនេវ កោរណ្ឌសមសាទិសោ។ ន បនាធិកវចនវសេនាតិ អធិប្បាយោ។ **សមាធិជ្ឈានកុសលោ**តិ ឯត្ថ អយំ **កុសល**-សទ្ទោ តាវ អរោគ្យានវជ្ជឆេកសុខវិបាកាទីសុ ទិស្សតិ។ អយញ្ហិ “កច្ចិ នុ ភោតោ កុសលំ, កច្ចិ ភោតោ អនាមយ”ន្តិអាទីសុ (ជា. ១.១៥.១៤៦; ២.២០.១២៩) អារោគ្យេ ទិស្សតិ។ “កតមោ បន, ភន្តេ, កាយសមាចារោ កុសលោ ? យោ ខោ, មហារាជ, កាយសមាចារោ អនវជ្ជោ”តិ (ម. និ. ២.៣៦១) ឯវមាទីសុ អនវជ្ជេ។ “កុសលោ ត្វំ រថស្ស អង្គបច្ចង្គាន”ន្តិអាទីសុ (ម. និ. ២.៨៧) ឆេកេ។ “កុសលស្ស កម្មស្ស កតត្តា ឧបចិតត្តា”តិអាទីសុ (ធ. ស. ៤៣១ អាទយោ) សុខវិបាកេ។ ឥធ បន ឆេកេ ទដ្ឋព្ពោ។ **វន្ទតេ**តិ វន្ទិត្ថ។

៥៨. **គជ្ជិតា**តិ គជ្ជន្តីតិ គជ្ជិតា។ **កាលមេឃោ វា**តិ នីលសលិលធរោ វិយ គជ្ជិតា ឥន្ទ្រិយវិសយេតិ អធិប្បាយោ។ **នីលុប្បលសមសាទិសោ**តិ នីលកុវលយសទិសវណ្ណោ។ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវេត្ថាបិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **មោគ្គល្លានោ**តិ ឯវំ គោត្តវសេន លទ្ធនាមោ កោលិតោ។

៥៩. **មហាកស្សបោបិ ចា**តិ ឧរុវេលកស្សបនទីកស្សបគយាកស្សបកុមារកស្សបេ ខុទ្ទានុខុទ្ទកេ ថេរេ ឧបាទាយ អយំ មហា, តស្មា “មហាកស្សបោ”តិ វុត្តោ។ **បិ ចា**តិ សម្ភាវនសម្បិណ្ឌនត្ថោ។ **ឧត្តត្តកនកសន្និភោ**តិ សន្តត្តសុវណ្ណសទិសឆវិវណ្ណោ។ **ធុតគុណេ**តិ ឯត្ថ កិលេសធុននតោ ធម្មោ ធុតោ នាម, ធុតគុណោ នាម ធុតធម្មោ។ កតមោ បន ធុតធម្មោ នាម? អប្បិច្ឆតា, សន្តុដ្ឋិតា, សល្លេខតា, បវិវេកតា, ឥទមដ្ឋិកតាតិ ឥមេ ធុតង្គចេតនាយ បរិវារភូតា បញ្ច ធម្មា “អប្បិច្ឆំយេវ និស្សាយា”តិអាទិវចនតោ ធុតធម្មា នាម។ អថ វា កិលេសេ ធុននតោ ញាណំ ធុតំ នាម, តស្មិំ ធុតគុណេ។ **អគ្គនិក្ខិត្តោ**តិ អគ្គោ សេដ្ឋោ កោដិភូតោតិ ឋបិតោ។ “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ធុតវាទានំ យទិទំ មហាកស្សបោ”តិ (អ. និ. ១.១៨៨, ១៩១) ឋានន្តរេ ឋបិតោតិ អត្ថោ។ អយំ បន **អគ្គ**-សទ្ទោ អាទិកោដិកោដ្ឋាសសេដ្ឋាទីសុ ទិស្សតិ។ តថា ហេស – “អជ្ជតគ្គេ, សម្ម ទោវារិក , អាវរាមិ ទ្វារំ និគណ្ឋានំ និគណ្ឋីន”ន្តិអាទីសុ (ម. និ. ២.៧០) អាទិម្ហិ ទិស្សតិ។ “តេនេវ អង្គុលគ្គេន តំ អង្គុលគ្គំ បរាមសេយ្យ” (កថា. ៤៤១), “ឧច្ឆគ្គំ វេឡគ្គ”ន្តិអាទីសុ កោដិយំ។ “អម្ពិលគ្គំ វា មធុរគ្គំ វា” (សំ. និ. ៥.៣៧៤) “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, វិហារគ្គេន វា បរិវេណគ្គេន វា ភាជេតុ”ន្តិអាទីសុ (ចូឡវ. ៣១៨) កោដ្ឋាសេ។ “យាវតា, ភិក្ខវេ, សត្តា អបទា វា ទ្វិបទា វា…បេ…. តថាគតោ តេសំ អគ្គមក្ខាយតី”តិអាទីសុ (អ. និ. ៤.៣៤) សេដ្ឋេ។ ស្វាយមិធ សេដ្ឋេ ទដ្ឋព្ពោ។ កោដិយម្បិ វត្តតិ។ ថេរោ អត្តនោ ឋានេ សេដ្ឋោ ចេវ កោដិភូតោ ច។ តេន វុត្តំ – “អគ្គនិក្ខិត្តោ”តិ, អគ្គោ សេដ្ឋោ កោដិភូតោតិ អត្ថោ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.២៥០ សរណគមនកថា; បារា. អដ្ឋ. ១.១៥)។ **ថោមិតោ**តិ បសំសិតោ ទេវមនុស្សាទីហិ។ **សត្ថុ វណ្ណិតោ**តិ សត្ថារា វណ្ណិតោ ថុតោ, “កស្សបោ, ភិក្ខវេ, ចន្ទូបមោ កុលានិ ឧបសង្កមតិ អបកស្សេវ កាយំ អបកស្ស ចិត្តំ និច្ចនវកោ កុលេសុ អប្បគព្ភោ”តិ ឯវមាទីហិ អនេកេហិ សុត្តនយេហិ (សំ. និ. ២.១៤៦) វណ្ណិតោ បសត្ថោ, សោបិ ភគវន្តំ វន្ទតីតិ អត្ថោ។

៦០. **ទិព្ពចក្ខូន**ន្តិ ទិព្ពំ ចក្ខុ យេសំ អត្ថិ តេ ទិព្ពចក្ខូ, តេសំ ទិព្ពចក្ខូនំ ភិក្ខូនំ **អគ្គោ** សេដ្ឋោតិ អត្ថោ។ យថាហ – “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ទិព្ពចក្ខុកានំ យទិទំ អនុរុទ្ធោ”តិ (អ. និ. ១.១៨៨, ១៩២)។ អនុរុទ្ធត្ថេរោ ភគវតោ ចូឡបិតុនោ អមិតោទនស្ស នាម សក្កស្ស បុត្តោ មហានាមស្ស កនិដ្ឋភាតា មហា

បុញ្ញោ បរមសុខុមាលោ, សោ អត្តសត្តមោ និក្ខមិត្វា អគារស្មា អនគារិយំ បព្ពជិតោ, តស្ស បព្ពជ្ជានុក្កមោ **សង្ឃភេទកក្ខន្ធកេ** (ចូឡវ. ៣៣០ អាទយោ) អាគតោវ។ **អវិទូរេ វា**តិ ភគវតោ សន្តិកេយេវ។

៦១. **អាបត្តិអនាបត្តិយា**តិ អាបត្តិយញ្ច អនាបត្តិយញ្ច កោវិទោ។ **សតេកិច្ឆាយា**តិ សប្បដិកម្មាយបិ អប្បដិកម្មាយបិ ចាតិ អត្ថោ។ តត្ថ សប្បដិកម្មា សា ឆព្ពិធា ហោតិ, អប្បដិកម្មា សា បារាជិកាបត្តិ។ “អាបត្តិអនាបត្តិយា, សតេកិច្ឆាយ កោវិទោ”តិបិ បាឋោ, សោយេវ អត្ថោ។ **វិនយេ**តិ វិនយបិដកេ។ **អគ្គនិក្ខិត្តោ**តិ “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ , មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ វិនយធរានំ យទិទំ, ឧបាលិ”តិ (អ. និ. ១.២១៩, ២២៨) ឯតទគ្គដ្ឋានេ ឋបិតោតិ អត្ថោ។ **ឧបាលី**តិ ឧបាលិត្ថេរោ។ **សត្ថុ វណ្ណិតោ**តិ សត្ថារា វណ្ណិតោ បសត្ថោ។ ថេរោ កិរ តថាគតស្សេវ សន្តិកេ វិនយបិដកំ ឧគ្គណ្ហិត្វា ភារុកច្ឆកវត្ថុំ (បារា. ៧៨), អជ្ជុកវត្ថុំ (បារា. ១៥៨), កុមារកស្សបវត្ថុន្តិ (ម. និ. ១.២៤៩) ឥមានិ តីណិ វត្ថូនិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន សទ្ធិំ សំសន្ទិត្វា កថេសិ។ តស្មា ថេរោ វិនយធរានំ អគ្គោតិ ឯវមាទិនា នយេន សត្ថារា វណ្ណិតោតិ វុត្តោ។

៦២. **សុខុមនិបុណត្ថបដិវិទ្ធោ**តិ បដិវិទ្ធសុខុមនិបុណត្ថោ, បដិវិទ្ធទុទ្ទសនិបុណត្ថោតិ អត្ថោ។ **កថិកានំ បវរោ**តិ ធម្មកថិកានំ សេដ្ឋោ។ “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ធម្មកថិកានំ យទិទំ បុណ្ណោ មន្តាណិបុត្តោ”តិ (អ. និ. ១.១៨៨, ១៩៦) ឯតទគ្គបាឡិយំ អារោបិតោ។ តេន វុត្តំ “កថិកានំ បវរោ”តិ។ **គណី**តិ សសង្ឃោ។ ថេរស្ស កិរ សន្តិកេ បព្ពជិតា កុលបុត្តា បញ្ចសតា អហេសុំ។ សព្ពេបិ តេ ទសពលស្ស ជាតភូមិកា ជាតរដ្ឋវាសិនោ សព្ពេវ ខីណាសវា សព្ពេវ ទសកថាវត្ថុលាភិនោ។ តេន វុត្តំ “គណី”តិ។ **ឥសី**តិ ឯសតិ គវេសតិ កុសលេ ធម្មេតិ ឥសិ។ **មន្តាណិយា បុត្តោ**តិ មន្តាណិយា នាម ព្រាហ្មណិយា បុត្តោ។ **បុណ្ណោ**តិ តស្ស នាមំ។ **វិស្សុតោ**តិ អត្តនោ អប្បិច្ឆតាទីហិ គុណេហិ វិស្សុតោ។

អញ្ញាសិកោណ្ឌញ្ញត្ថេរោ បន សត្ថរិ អភិសម្ពោធិំ បត្វា បវត្តិតវរធម្មចក្កេ អនុបុព្ពេន អាគន្ត្វា រាជគហំ ឧបនិស្សាយ វិហរន្តេ កបិលវត្ថុំ អាគន្ត្វា អត្តនោ ភាគិនេយ្យំ បុណ្ណំ នាម មាណវំ បព្ពាជេត្វា ភគវន្តំ វន្ទិត្វា អាបុច្ឆិត្វា និវាសត្ថាយ សយំ ឆទ្ទន្តទហំ គតោ។ បុណ្ណោ បន ភគវន្តំ ទស្សនាយ ថេរេន សទ្ធិំ អាគន្ត្វា – “មយ្ហំ បព្ពជិតកិច្ចំ មត្ថកំ បាបេត្វាវ ទសពលស្ស សន្តិកំ គមិស្សាមី”តិ កបិលបុរេយេវ ឱហីនោ, សោ យោនិសោ មនសិការំ ករោន្តោ នចិរស្សេវ អរហត្តំ បត្វា ភគវន្តំ ឧបសង្កមិ។ ឯត្ថ បន **អនុរុទ្ធត្ថេរោ** ច **ឧបាលិត្ថេរោ** ច ឥមេ ទ្វេ ថេរា ភគវតោ កបិលវត្ថុបុរំ បវិសិត្វា ញាតិសមាគមទិវសេ បព្ពជិតា វិយ ទស្សិតា, តំ បន ខន្ធកបាឡិយា អដ្ឋកថាយ ច ន សមេតិ។ វីមំសិត្វា គហេតព្ពំ។

អថ សត្ថា សារិបុត្តត្ថេរាទីនំ បញ្ចន្នំ ភិក្ខុសតានំ ចិត្តាចារមញ្ញាយ អត្តនោ គុណេ កថេតុមារភិ។ តេន វុត្តំ –

៦៣. “ឯតេសំ ចិត្តមញ្ញាយ, ឱបម្មកុសលោ មុនិ;
កង្ខច្ឆេទោ មហាវីរោ, កថេសិ អត្តនោ គុណ”ន្តិ។

តត្ថ **ឱបម្មកុសលោ**តិ ឧបមាយ កុសលោ។ **កង្ខច្ឆេទោ**តិ សព្ពសត្តានំ សំសយច្ឆេទកោ។

ឥទានិ តេ អត្តនោ គុណេ កថេសិ, តេ ទស្សេតុំ –

៦៤. “ចត្តារោ តេ អសង្ខេយ្យា, កោដិ យេសំ ន នាយតិ;
សត្តកាយោ ច អាកាសោ, ចក្កវាឡា ចនន្តកា;
ពុទ្ធញាណំ អប្បមេយ្យំ, ន សក្កា ឯតេ វិជានិតុ”ន្តិ។ – វុត្តំ;

តត្ថ **ចត្តារោ**តិ គណនបរិច្ឆេទោ។ **ឯតេ**តិ ឥទានិ វត្តព្ពេ អត្ថេ និទស្សេតិ។ **អសង្ខេយ្យា**តិ សង្ខាតុមសក្កុណេយ្យត្តា អសង្ខេយ្យា, គណនបថំ វីតិវត្តាតិ អត្ថោ។ **កោដិ**តិអាទិ វា អន្តោ វា មរិយាទា។ **យេស**ន្តិ យេសំ ចតុន្នំ អសង្ខេយ្យានំ។ **ន នាយតី**តិ ន បញ្ញាយតិ។ ឥទានិ តេ វុត្តប្បការេ ចត្តារោ អសង្ខេយ្យេ ទស្សេតុំ “**សត្តកាយោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ **សត្តកាយោ**តិ សត្តសមូហោ, សត្តកាយោ អនន្តោ អបរិមាណោ អប្បមេយ្យោ។ តថា **អាកាសោ** អាកាសស្សាបិ អន្តោ នត្ថិ។ តថា **ចក្កវាឡានិ** អនន្តានិ ឯវ។ ពុទ្ធញាណំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ អប្បមេយ្យំ។ **ន សក្កា ឯតេ វិជានិតុ**ន្តិ យស្មា បនេតេ អនន្តា, តស្មា ន សក្កា វិជានិតុំ។

៦៥. ឥទានិ សត្ថា អត្តនោ ឥទ្ធិវិកុព្ពនេ សញ្ជាតច្ឆរិយព្ភុតានំ ទេវមនុស្សាទីនំ កិន្នាមេតំ អច្ឆរិយំ, ឥតោបិ វិសិដ្ឋតរំ អច្ឆរិយំ អព្ភុតំ អត្ថិ, មម តំ សុណាថាតិ ធម្មទេសនំ វឌ្ឍេន្តោ –

“កិមេតំ អច្ឆរិយំ លោកេ, យំ មេ ឥទ្ធិវិកុព្ពនំ;
អញ្ញេ ពហូ អច្ឆរិយា, អព្ភុតា លោមហំសនា”តិ។ – អាទិមាហ;

តត្ថ **កិ**ន្តិ បដិក្ខេបវចនំ។**ឯត**ន្តិ ឥទំ ឥទ្ធិវិកុព្ពនំ សន្ធាយាហ។ **យ**ន្តិ អយំ **យំ**-សទ្ទោ “យំ តំ អបុច្ឆិម្ហ អកិត្តយី នោ, អញ្ញំ តំ បុច្ឆាម តទិង្ឃ ព្រូហី”តិអាទីសុ (សុ. និ. ១០៥៨; មហានិ. ១១០; ចូឡនិ. មេត្តគូមាណវបុច្ឆា ៧៧) ឧបយោគវចនេ ទិស្សតិ ។ “អដ្ឋានមេតំ, ភិក្ខវេ, អនវកាសោ; យំ ឯកិស្សា លោកធាតុយា ទ្វេ អរហន្តោ សម្មាសម្ពុទ្ធា”តិ (អ. និ. ១.២៧៧; វិភ. ៨០៩; មិ. ប. ៥.១.១) ឯត្ថ ការណវចនេ។ “យំ វិបស្សី ភគវា កប្បេ ឧទបាទី”តិ (ទី. និ. ២.៤) ឯត្ថ ភុម្មេ។ “យំ ខោ មេ, ភន្តេ, ទេវានំ តាវតិំសានំ សម្មុខា សុតំ សម្មុខា បដិគ្គហិតំ, អារោចេមិ តំ ភគវតោ”តិអាទីសុ (ទី. និ. ២.២៩៣) បច្ចត្តវចនេ។ ឥធាបិ បច្ចត្តវចនេ ទដ្ឋព្ពោ (ទី. និ. អដ្ឋ. ២.៤)។ អញ្ញេ ពហូ មម អច្ឆរិយា អព្ភុតវិសេសា សន្តីតិ ទីបេតិ។

ឥទានិ តេ អច្ឆរិយេ ទស្សេន្តោ –

៦៦. “យទាហំ តុសិតេ កាយេ, សន្តុសិតោ នាមហំ តទា;
ទសសហស្សី សមាគម្ម, យាចន្តិ បញ្ជលី មម”ន្តិ។ – អាទិមាហ;

តត្ថ **យទា**តិ យស្មិំ កាលេ។ **អហ**ន្តិ អត្តានំ និទ្ទិសតិ។ **តុសិតេ កាយេ**តិ តុសិតសង្ខាតេ ទេវនិកាយេ។ យទា បនាហំ សមត្តិំសបារមិយោ បូរេត្វា បញ្ចមហាបរិច្ចាគេ បរិច្ចជិត្វា ញាតត្ថចរិយលោកត្ថចរិយពុទ្ធត្ថចរិយានំ កោដិំ បត្វា សត្តសតកមហាទានានិ ទត្វា សត្តក្ខត្តុំ បថវិំ កម្បេត្វា វេស្សន្តរត្តភាវតោ ចវិត្វា ទុតិយេ ចិត្តវារេ តុសិតភវនេ និព្ពត្តោ តទាបិ សន្តុសិតោ នាម ទេវរាជា អហោសិំ។ **ទសសហស្សី សមាគម្មា**តិ ទសសហស្សចក្កវាឡេសុ ទេវតា សន្និបតិត្វាតិ អត្ថោ។ **យាចន្តិ បញ្ជលី មម**ន្តិ មំ ឧបសង្កមិត្វា, “មារិស, តយា ទស បារមិយោ បូរេន្តេន ន សក្កសម្បត្តិំ ន មារ ន ព្រហ្ម ន ចក្កវត្តិសម្បត្តិំ បត្ថេន្តេន បូរិតា, លោកនិត្ថរណត្ថាយ បន ពុទ្ធត្តំ បត្ថយមានេន បូរិតា, សោ តេ កាលោ, មារិស, ពុទ្ធត្តាយ សមយោ , មារិស, ពុទ្ធត្តាយា”តិ (ជា. អដ្ឋ. ១.និទានកថា, អវិទូរេនិទានកថា) យាចន្តិ មមន្តិ។ តេន វុត្តំ –

៦៧. “កាលោ ខោ តេ មហាវីរ, ឧប្បជ្ជ មាតុកុច្ឆិយំ;
សទេវកំ តារយន្តោ, ពុជ្ឈស្សុ អមតំ បទ”ន្តិ។

តត្ថ **កាលោ តេ**តិ កាលោ តវ, អយមេវ វា បាឋោ។ **ឧប្បជ្ជា**តិ បដិសន្ធិំ គណ្ហ, “ឱក្កមា”តិបិ បាឋោ។ **សទេវក**ន្តិ សទេវកំ លោកន្តិ អត្ថោ។ **តារយន្តោ**តិ ឯត្ថ បារមិយោ បូរេន្តោបិ តារយតិ នាម, បារមិយោ មត្ថកំ បាបេន្តោបិ តារយតិ នាម, វេស្សន្តរត្តភាវតោ ចវិត្វា តុសិតបុរេ បដិសន្ធិំ គហេត្វា សដ្ឋិវស្សសតសហស្សាធិកានិ សត្តបណ្ណាសវស្សកោដិយោ តត្ថ តិដ្ឋន្តោបិ តារយតិ នាម, ទេវតាហិ យាចិតោ បញ្ចវិធំ មហាវិលោកិតំ វិលោកេត្វា មហាមាយាទេវិយា កុច្ឆិស្មិំ បដិសន្ធិំ គណ្ហន្តោបិ ទសមាសេ គព្ភវាសំ វសន្តោបិ តារយតិ នាម, ឯកូនតិំស វស្សានិ អគារមជ្ឈេ តិដ្ឋន្តោបិ តារយតិ នាម។ រាហុលភទ្ទស្ស ជាតទិវសេ ឆន្នសហាយោ កណ្ឋកំ អារុយ្ហ និក្ខមន្តោបិ តីណិ រជ្ជានិ អតិក្កមិត្វា អនោមាយ នាម នទិយា តីរេ បព្ពជន្តោបិ តារយតិ នាម, ឆព្ពស្សានិ បធានំ ករោន្តោបិ វិសាខបុណ្ណមាយំ មហាពោធិមណ្ឌំ អារុយ្ហ មារពលំ វិធមិត្វា បឋមយាមេ បុព្ពេនិវាសំ អនុស្សរិត្វា មជ្ឈិមយាមេ ទិព្ពចក្ខុំ វិសោធេត្វា បច្ឆិមយាមេ ទ្វាទសង្គំ បដិច្ចសមុប្បាទំ អនុលោមបដិលោមតោ សម្មសិត្វា សោតាបត្តិមគ្គំ បដិវិជ្ឈន្តោបិ តារយតិ នាម, សោតាបត្តិផលក្ខណេបិ, សកទាគាមិមគ្គក្ខណេបិ, សកទាគាមិផលក្ខណេបិ, អនាគាមិមគ្គក្ខណេបិ, អនាគាមិផលក្ខណេបិ, អរហត្តមគ្គក្ខណេបិ, អរហត្តផលក្ខណេបិ តារយតិ នាម, យទា អដ្ឋារសទេវតាកោដិសហស្សេហិ បញ្ចវគ្គិយានំ អមតបានំ អទាសិ, តតោ បដ្ឋាយ តារយិ នាមាតិ វុច្ចតិ។ តេន វុត្តំ –

“សទេវកំ តារយន្តោ, ពុជ្ឈស្សុ អមតំ បទ”ន្តិ។

អថ មហាសត្តោ ទេវតាហិ យាចិយមានោបិ ទេវតានំ បដិញ្ញំ អទត្វាវ កាលទីបទេសកុលជនេត្តិអាយុបរិច្ឆេទវសេន បញ្ចវិធំ មហាវិលោកនំ នាម វិលោកេសិ។ តត្ថ “កាលោ នុ ខោ, ន កាលោ”តិ បឋមំ កាលំ វិលោកេសិ។ តត្ថ វស្សសតសហស្សតោ ឧទ្ធំ អាយុកាលោ កាលោ នាម ន ហោតិ។ កស្មា? ជាតិជរាមរណាទីនំ អបាកដត្តា, ពុទ្ធានញ្ច ធម្មទេសនា នាម តិលក្ខណមុត្តា នាម នត្ថិ, តេសំ អនិច្ចំ ទុក្ខមនត្តាតិ កថេន្តានំ “កិន្នាមេតេ កថេន្តី”តិ ន សទ្ទហន្តិ, តតោ អភិសមយោ ន ហោតិ, តស្មិំ អសតិ អនិយ្យានិកំ សាសនំ ហោតិ ។ តស្មា សោ អកាលោ។ វស្សសតតោ ឩនោ អាយុកាលោបិ កាលោ ន ហោតិ។ កស្មា? តទា សត្តា ឧស្សន្នកិលេសា ហោន្តិ, ឧស្សន្នកិលេសានញ្ច ទិន្នោ ឱវាទោ ឱវាទដ្ឋានេ ន តិដ្ឋតិ, តស្មា សោបិ អកាលោ។ វស្សសតសហស្សតោ

បដ្ឋាយ ហេដ្ឋា វស្សសតតោ បដ្ឋាយ ឧទ្ធំ អាយុកាលោ **កាលោ** នាម។ ឥទានិ វស្សសតាយុកា មនុស្សាតិ អថ ពោធិសត្តោ “និព្ពត្តិតព្ពកាលោ”តិ អទ្ទស។

តតោ ទីបំ ឱលោកេន្តោ “ជម្ពុទីបេយេវ ពុទ្ធា និព្ពត្តន្តី”តិ **ទីបំ** បស្សិ។ តតោ ជម្ពុទីបោ នាម មហា ទសយោជនសហស្សបរិមាណោ, កតរស្មឹ នុ ខោ បទេសេ ពុទ្ធា និព្ពត្តន្តី”តិ ទេសំ វិលោកេន្តោ មជ្ឈិម**ទេសំ** បស្សិ។ តតោ កុលំ វិលោកេន្តោ “ពុទ្ធា នាម លោកសម្មតេ កុលេ និព្ពត្តន្តិ, ឥទានិ ខត្តិយកុលំ លោកសម្មតំ, តត្ថ និព្ពត្តិស្សាមិ, **សុទ្ធោទនោ** នាម មេ រាជា បិតា ភវិស្សតី”តិ **កុលំ** អទ្ទស។ តតោ **មាតរំ** វិលោកេន្តោ “ពុទ្ធមាតា នាម លោលា សុរាធុត្តា ន ហោតិ, អខណ្ឌបញ្ចសីលាតិ អយញ្ច **មហាមាយា** នាម ទេវី ឯទិសា, អយំ មេ មាតា ភវិស្សតីតិ កិត្តកំ អស្សា **អាយូ**”តិ អាវជ្ជេន្តោ ទសន្នំ មាសានំ ឧបរិ សត្តទិវសានិ បស្សិ។ ឥតិ ឥមំ បញ្ចវិធវិលោកនំ វិលោកេត្វា – “កាលោ មេ, មារិស, ពុទ្ធភាវាយា”តិ ទេវតានំ បដិញ្ញំ ទត្វា តត្ថ យាវតាយុកំ ឋត្វា តតោ ចវិត្វា សក្យរាជកុលេ មាយាទេវិយា កុច្ឆិយំ បដិសន្ធឹ អគ្គហេសិ (ជា. អដ្ឋ. ១.និទានកថា, អវិទូរេនិទានកថា; អប. អដ្ឋ. ១.និទានកថា, អវិទូរេនិទានកថា)។ តេន វុត្តំ –

៦៨. “តុសិតា កាយា ចវិត្វាន, យទា ឱក្កមិ កុច្ឆិយំ;
ទសសហស្សីលោកធាតុ, កម្បិត្ថ ធរណី តទា”តិ។ – អាទិ;

តត្ថ **ឱក្កមី**តិ ឱក្កមិ បាវិសិ។ **កុច្ឆិយ**ន្តិ មាតុកុច្ឆិម្ហិ។ **ទសសហស្សីលោកធាតុ, កម្បិត្ថា**តិ សតោ សម្បជានោ បន ពោធិសត្តោ មាតុកុច្ឆឹ ឱក្កមន្តោ ឯកូនវីសតិយា បដិសន្ធិចិត្តេសុ មេត្តាបុព្ពភាគស្ស សោមនស្សសហគតញាណសម្បយុត្តអសង្ខារិកកុសលចិត្តស្ស សទិស មហាវិបាកចិត្តេន អាសាឡ្ហិបុណ្ណមាយំ ឧត្តរាសាឡ្ហនក្ខត្តេនេវ បដិសន្ធឹ អគ្គហេសិ។ តទា ទសសហស្សីលោកធាតុ សកលាបិ កម្បិ សង្កម្បិ សម្បកម្បីតិ អត្ថោ។ **ធរណី**តិ ធារេតិ សព្ពេ ថាវរជង្គមេតិ ធរណី, បថវី។

៦៩. **សម្បជានោវ និក្ខមិ**ន្តិ ឯត្ថ យទា បនាយំ សតោ សម្បជានោវ មាតុកុច្ឆិតោ ធម្មាសនតោ ឱតរន្តោ ធម្មកថិកោ វិយ និស្សេណិតោ ឱតរន្តោ បុរិសោ វិយ ច ទ្វេ ហត្ថេ ច បាទេ ច បសារេត្វា ឋិតកោវ មាតុកុច្ឆិសម្ភវេន កេនចិ អសុចិនា អមក្ខិតោវ និក្ខមី។ **សាធុការំ បវត្តេន្តី**តិ សាធុការំ បវត្តយន្តិ, សាធុការំ ទេន្តីតិ អត្ថោ។ **បកម្បិត្ថា**តិ កម្បិត្ថ, ឱក្កមនេបិ មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខមនេបិ ទសសហស្សី បកម្បិត្ថាតិ អត្ថោ។

៧០. អថ ភគវា គព្ភោក្កន្តិអាទីសុ អត្តនា សមសមំ អទិស្វា គព្ភោក្កន្តិអាទីសុ អត្តនោ អច្ឆរិយទស្សនត្ថំ **“ឱក្កន្តិ មេ សមោ នត្ថី”**តិ ឥមំ គាថមាហ។ តត្ថ **ឱក្កន្តី**តិ គព្ភោក្កន្តិយំ, ភុម្មត្ថេ បច្ចត្តវចនំ, បដិសន្ធិគ្គហណេតិ អត្ថោ។ **មេ**តិ មយា។ **សមោ**តិ សទិសោ នត្ថិ។ **ជាតិតោ**តិ ឯត្ថ ជាយតិ ឯតាយ មាតុយាតិ មាតា “ជាតី”តិ វុច្ចតិ, តតោ ជាតិតោ មាតុយាតិ អត្ថោ។ **អភិនិក្ខមេ**តិ មាតុកុច្ឆិតោ អភិនិក្ខមនេ បសវេ សតីតិ អត្ថោ។ **សម្ពោធិយ**ន្តិ ឯត្ថ បសត្ថា សុន្ទរា ពោធិ សម្ពោធិ។ អយំ បន **ពោធិ**-សទ្ទោ រុក្ខមគ្គនិព្ពានសព្ពញ្ញុតញ្ញាណាទីសុ ទិស្សតិ – “ពោធិរុក្ខមូលេ បឋមាភិសម្ពុទ្ធោ”តិ (មហាវ. ១; ឧទា. ១) ច, “អន្តរា ច គយំ អន្តរា ច ពោធិ”ន្តិ (ម. និ. ១.២៨៥; ២.៣៤១; មហាវ. ១១) ច អាគតដ្ឋានេ ហិ រុក្ខោ ពោធីតិ វុច្ចតិ។ “ពោធិ វុច្ចតិ ចតូសុ មគ្គេសុ ញាណ”ន្តិ (ចូឡនិ. ខគ្គវិសាណសុត្តនិទ្ទេស ១២១) អាគតដ្ឋានេ មគ្គោ។ “បត្វាន ពោធឹ អមតំ អសង្ខត”ន្តិ អាគតដ្ឋានេ និព្ពានំ។ “បប្បោតិ ពោធឹ វរភូរិមេធសោ”តិ (ទី. និ. ៣.២១៧) អាគតដ្ឋានេ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ។ ឥធ បន ភគវតោ អរហត្តមគ្គញាណំ អធិប្បេតំ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.១៣; បារា. អដ្ឋ. ១.១១; ឧទា. អដ្ឋ. ២០; ចរិយា. អដ្ឋ. និទានកថា)។ អបរេ “សព្ពញ្ញុតញ្ញាណ”ន្តិបិ វទន្តិ, តស្សំ សម្ពោធិយំ អហំ សេដ្ឋោតិ អត្ថោ។

កស្មា បន ភគវា សម្ពោធឹ បដិច្ច អត្តានំ បសំសតីតិ? សព្ពគុណទាយកត្តា។ ភគវតោ ហិ សម្ពោធិ សព្ពគុណទាយិកា សព្ពេបិ និរវសេសេ ពុទ្ធគុណេ ទទាតិ, ន បន អញ្ញេសំ។ អញ្ញេសំ បន កស្សចិ អរហត្តមគ្គោ អរហត្តផលមេវ ទេតិ, កស្សចិ តិស្សោ វិជ្ជា, កស្សចិ ឆ អភិញ្ញា, កស្សចិ ចតស្សោ បដិសម្ភិទា, កស្សចិ សាវកបារមិញាណំ, បច្ចេកពុទ្ធានំ បច្ចេកពោធិញាណមេវ ទេតិ។ ពុទ្ធានំ បន សព្ពគុណសម្បត្តឹ ទេតិ។ តស្មា ភគវា សព្ពគុណទាយកត្តា “សម្ពោធិយំ អហំ សេដ្ឋោ”តិ អត្តានំ បសំសតិ។ អបិ ច ភូមឹ ចាលេត្វា សម្ពោធឹ បាបុណិ, តស្មា “សម្ពោធិយំ អហំ សេដ្ឋោ”តិ វទតិ។ **ធម្មចក្កប្បវត្តនេ**តិ ឯត្ថ ធម្មចក្កំ បន ទុវិធំ ហោតិ – បដិវេធញាណញ្ច ទេសនាញាណញ្ចាតិ។ តត្ថ បញ្ញាបភាវិតំ អត្តនោ អរិយផលាវហំ បដិវេធញាណំ, ករុណាបភាវិតំ សាវកានំ អរិយផលាវហំ ទេសនាញាណំ។ បដិវេធញាណំ លោកុត្តរំ កុសលំ ឧបេក្ខាសហគតំ អវិតក្កអវិចារំ, ទេសនាញាណំ លោកិយំ អព្យាកតំ , ឧភយម្បិ បនេតំ អញ្ញេហិ អសាធារណំ។ ឥធ បន ទេសនាញាណំ អធិប្បេតំ (បដិ. ម. អដ្ឋ. ២.២.៤៤)។

៧១. ឥទានិ ភគវតោ គណ្ឋកម្មមេវ បថវិកម្បនាទិកំ បវត្តិំ សុត្វា **“អហោ អច្ឆរិយំ លោកេ”**តិ ទេវតាហិ អយំ គាថា វុត្តា។ តត្ថ **ពុទ្ធានំ គុណមហន្តតា**តិ អហោ ពុទ្ធានំ គុណមហន្តភាវោ, អហោ ពុទ្ធានំ មហានុភាវោតិ អត្ថោ **ទសសហស្សីលោកធាតុ, ឆប្បការំ បកម្បថា**តិ ទសសុ ចក្កវាឡសហស្សេសុ មហាបថវី ឆប្បការំ បកម្បិត្ថ ចលិត្ថ។ កថំ? បុរត្ថិមតោ ឧន្នមតិ បច្ឆិមតោ ឱនមតិ, បច្ឆិមតោ ឧន្នមតិ បុរត្ថិមតោ ឱនមតិ, ឧត្តរតោ ឧន្នមតិ ទក្ខិណតោ ឱនមតិ, ទក្ខិណតោ ឧន្នមតិ ឧត្តរតោ ឱនមតិ, មជ្ឈិមតោ ឧន្នមតិ បរិយន្តតោ ឱនមតិ, បរិយន្តតោ ឧន្នមតិ មជ្ឈិមតោ ឱនមតីតិ ឯវំ ឆប្បការំ អនិលពលចលិតជលតរង្គភង្គសង្ឃដ្ដិតា វិយ នាវា ចតុនហុតាធិកទ្វិយោជនសតសហស្សពហលា បថវិសន្ធារកជលបរិយន្តា អចេតនាបិ សមានា ស ចេតនា វិយ អយំ មហាបថវី បីតិយា នច្ចន្តី វិយ អកម្បិត្ថាតិ អត្ថោ។ **ឱភាសោ ច មហា អាសី**តិ អតិក្កម្មេវ ទេវានំ ទេវានុភាវំ ឧឡារោ ឱភាសោ អហោសីតិ អត្ថោ។ **អច្ឆេរំ លោមហំសន**ន្តិ អច្ឆេរញ្ច លោមហំសនញ្ច អហោសីតិ អត្ថោ។

៧២. ឥទានិ បថវិកម្បនាលោកបាតុភាវាទីសុ អច្ឆរិយេសុ វត្តមានេសុ ភគវតោ បវត្តិទស្សនត្ថំ **“ភគវា តម្ហិ សមយេ”**តិអាទិគាថាយោ វុត្តា។ តត្ថ **លោកជេដ្ឋោ**តិ លោកសេដ្ឋោ។ **សទេវក**ន្តិ សទេវកស្ស លោកស្ស, សាមិអត្ថេ ឧបយោគវចនំ ទដ្ឋព្ពំ។ **ទស្សយន្តោ**តិ បាដិហារិយំ ទស្សេន្តោ។

៧៣. **ចង្កមន្តោវា**តិ ទសលោកធាតុសហស្សានិ អជ្ឈោត្ថរិត្វា ឋិតេ តស្មិំ រតនមយេ ចង្កមេ ចង្កមមានោវ កថេសិ។ **លោកនាយកោ**តិ អថ សត្ថា មនោសិលាតលេ សីហនាទំ នទន្តោ សីហោ វិយ គជ្ជន្តោ បាវុស្សកមេឃោ វិយ ច អាកាសគង្គំ ឱតារេន្តោ វិយ ច អដ្ឋង្គសមន្នាគតេន (ទី. និ. ២.២៨៥, ៣០១) សរនីឃេន កមនីយេន ព្រហ្មស្សរេន នានានយវិចិត្តំ ចតុសច្ចបដិសំយុត្តំ តិលក្ខណាហតំ មធុរធម្មកថំ កថេសីតិ អត្ថោ។

អន្តរា ន និវត្តេតិ, ចតុហត្ថេ ចង្កមេ យថាតិ ឯត្ថ សត្ថារា បន និម្មិតស្ស តស្ស ចង្កមស្ស ឯកា កោដិ បាចីនចក្កវាឡមុខវដ្ដិយំ ឯកា បច្ឆិមចក្កវាឡមុខវដ្ដិយំ ឯវំ ឋិតេ តស្មិំ រតនចង្កមេ ចង្កមមានោ សត្ថា ឧភោ កោដិយោ បត្វាវ និវត្តតិ, អន្តរា ឧភោ កោដិយោ អបត្វា ន និវត្តតិ។ យថា ចតុហត្ថប្បមាណេ ចង្កមេ ចង្កម មានោ ឧភោ កោដិយោ សីឃមេវ បត្វា និវត្តតិ, ឯវំ អន្តរា ន និវត្តតីតិ អត្ថោ។ កឹ បន ភគវា ទសសហស្ស យោជនប្បមាណាយាមំ ចង្កមំ វស្សមកាសិ , តាវមហន្តំ វា អត្តភាវំ និម្មិនីតិ? ន បនេវមកាសិ។ អចិន្តេយ្យោ ពុទ្ធានំ ពុទ្ធានុភាវោ។ អកនិដ្ឋភវនតោ បដ្ឋាយ យាវ អវីចិ, តាវ ឯកង្គណា អហោសិ។ តិរិយតោ ច ទសចក្កវាឡ សហស្សានិ ឯកង្គណានិ អហេសុំ។ ទេវា មនុស្សេ បស្សន្តិ, មនុស្សាបិ ទេវេ បស្សន្តិ។ យថា សព្ពេ ទេវមនុស្សា បកតិយា ចង្កមមានំ បស្សន្តិ, ឯវំ ភគវន្តំ ចង្កមមានំ បស្សិំសូតិ។ ភគវា បន ចង្កមន្តោវ ធម្មំ ទេសេតិ អន្តរា សមាបត្តិញ្ច សមាបជ្ជតិ។

អថ អាយស្មា សារិបុត្តោ អបរិមិតសមយសមុបចិតកុសលពលជនិតទ្ធត្តិសវរលក្ខណោបសោភិតំ អ សីតានុព្យញ្ជនវិរាជិតំ វរសរីរំ សរទសមយេ បរិបុណ្ណំ វិយ រជនិករំ សព្ពផាលិផុល្លំ វិយ ច យោជនសតុព្ពេធំ បារិច្ឆត្តកំ អដ្ឋារសរតនុព្ពេធំ ព្យាមប្បភាបរិក្ខេបសស្សិរិកំ វរកនកគិរិមិវ ជង្គមំ អនោបមាយ ពុទ្ធលីឡាយ អនោបមេន ពុទ្ធសិរិវិលាសេន ចង្កមន្តំ ទសសហស្សិទេវគណបរិវុតំ ភគវន្តំ អទ្ទស។ ទិស្វាន អយំ បន ស កលាបិ ទសសហស្សី លោកធាតុ សន្និបតិតា, មហតិយា បនេត្ថ ធម្មទេសនាយ ភវិតព្ពំ, ពុទ្ធវំសទេសនា បន ពហុបការា ភគវតិ បសាទាវហា, យំនូនាហំ ទសពលស្ស អភិនីហារតោ បដ្ឋាយ ពុទ្ធវំសំ បរិបុច្ឆេយ្យ”ន្តិ ចិន្តេត្វា ឯកំសំ ចីវរំ កត្វា ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា ទសនខសមុជ្ជលំ ជលជាមលាវិកល-កមល-មកុលសទិសំ អញ្ជលឹ សិរសិ កត្វា ភគវន្តំ **“កីទិសោ តេ មហាវីរា”**តិអាទិកំ បរិបុច្ឆិ។ តេន វុត្តំ –

៧៤. “សារិបុត្តោ មហាបញ្ញោ, សមាធិជ្ឈានកោវិទោ;
បញ្ញាយ បារមិប្បត្តោ, បុច្ឆតិ លោកនាយកំ។

៧៥. “កីទិសោ តេ មហាវីរ, អភិនីហារោ នរុត្តម;
កម្ហិ កាលេ តយា ធីរ, បត្ថិតា ពោធិមុត្តមា”តិ។ –

អាទិ។ កា នាមាយំ អនុសន្ធីតិ? បុច្ឆានុសន្ធិ នាម។ តិស្សោ ហិ អនុសន្ធិយោ – បុច្ឆានុសន្ធិ អជ្ឈាសយានុសន្ធិ យថានុសន្ធីតិ។ តត្ថ “ឯវំ វុត្តេ អញ្ញតរោ ភិក្ខុ ភគវន្តំ ឯតទវោច – “កឹ នុ ខោ, ភន្តេ, ឱរិមំ តីរំ កឹ បារិមំ តីរំ”ន្តិ (សំ. និ. ៤.២៤១) ឯវំ បុច្ឆន្តានំ ភគវតា វិស្សជ្ជិតសុត្តវសេន **បុច្ឆានុសន្ធិ** វេទិតព្ពា។

“អថ ខោ អញ្ញតរស្ស ភិក្ខុនោ ឯវំ ចេតសោ បរិវិតក្កោ ឧទបាទិ ‘ឥតិ កិរ, ភោ, រូបំ អនត្តា, វេទនា អនត្តា, សញ្ញា អនត្តា, សង្ខារា អនត្តា, វិញ្ញាណំ អនត្តា, អនត្តកតានិ កម្មានិ កមត្តានំ ផុសិស្សន្តី’តិ។ អថ

ខោ ភគវា តស្ស ភិក្ខុនោ ចេតសា ចេតោបរិវិតក្កមញ្ញាយ ភិក្ខូ អាមន្តេសិ – ឋានំ ខោ បនេតំ, ភិក្ខវេ, វិជ្ជតិ, យំ ឥធេកច្ចោ មោឃបុរិសោ អវិទ្វា អវិជ្ជាគតោ តណ្ហាធិបតេយ្យេន ចេតសា សត្ថុសាសនំ អតិធាវិតព្ពំ មញ្ញេយ្យ ‘ឥតិ កិរ, ភោ, រូបំ អនត្តា, វេទនា អនត្តា, សញ្ញា អនត្តា, សង្ខារា អនត្តា, វិញ្ញាណំ អនត្តា, អនត្តកតានិ កម្មានិ កមត្តានំ ផុសិស្សន្តី’តិ…បេ…. តំ កិំ មញ្ញថ, ភិក្ខវេ, រូបំ និច្ចំ វា អនិច្ចំ វា”តិ (ម. និ. ៣.៩០) ឯវំ បរេសំ អជ្ឈាសយំ វិទិត្វា ភគវតា វុត្តវសេន **អជ្ឈាសយានុសន្ធិ** វេទិតព្ពា។

យេន បន ធម្មេន អាទិម្ហិ ទេសនា ឧដ្ឋិតា, តស្ស ធម្មស្ស អនុរូបធម្មវសេន វា បដិក្ខេបវសេន វា យេសុ សុត្តេសុ ឧបរិទេសនា អាគច្ឆតិ, តេសំ វសេន **យថានុសន្ធិ** វេទិតព្ពា។ តេន វុត្តំ “បុច្ឆានុសន្ធី”តិ។

តត្ថ **បញ្ញាយ បារមិប្បត្តោ**តិ សាវកបារមិញាណស្ស មត្ថកំ បត្តោ។ **បុច្ឆតី**តិ អបុច្ឆិ។ តត្ថ បុច្ឆា នាម អទិដ្ឋជោតនាបុច្ឆា, ទិដ្ឋសំសន្ទនាបុច្ឆា, វិមតិច្ឆេទនាបុច្ឆា, អនុមតិបុច្ឆា, កថេតុកម្យតាបុច្ឆាតិ បញ្ចវិធា ហោតិ។ តត្ថាយំ ថេរស្ស កតមា បុច្ឆាតិ ចេ? យស្មា បនាយំ ពុទ្ធវំសោ កប្បសតសហស្សាធិកអសង្ខ្យេយ្យោបចិតបុញ្ញសម្ភារានំ បច្ចេកពុទ្ធានំ កប្បសតសហស្សាធិកអសង្ខ្យេយ្យោបចិតបុញ្ញសម្ភារានំ ទ្វិន្នំ អគ្គសាវកានញ្ច កប្បសតសហស្សោបចិតបុញ្ញសម្ភារានំ សេសមហាសាវកានំ វា អវិសយោ, សព្ពញ្ញុពុទ្ធានំយេវ វិសយោ, តស្មា ថេរស្ស អទិដ្ឋជោតនា បុច្ឆាតិ វេទិតព្ពា។

កីទិសោតិ បុច្ឆនាការោ, កីបការោតិ អត្ថោ។ **តេ**តិ តវ។ **អភិនីហារោ**តិ អភិនីហារោ នាម ពុទ្ធភាវត្ថំ មានសំ ពន្ធិត្វា “ពុទ្ធព្យាករណំ អលទ្ធា ន ឧដ្ឋហិស្សាមី”តិ វីរិយមធិដ្ឋាយ និបជ្ជនំ។ តេន វុត្តំ –

“កីទិសោ តេ មហាវីរ, អភិនីហារោ នរុត្តមា”តិ។

កម្ហិ កាលេតិ តស្មិំ កាលេ។ **បត្ថិតា**តិ ឥច្ឆិតា អភិកង្ខិតា, “ពុទ្ធោ ពោធេយ្យំ មុត្តោ មោចេយ្យ”ន្តិអាទិនា នយេន ពុទ្ធភាវាយ បណិធានំ កទា កតន្តិ អបុច្ឆិ។ **ពោធី**តិ សម្មាសម្ពោធិ, អរហត្តមគ្គញាណស្ស ច សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្ស ចេតំ អធិវចនំ។ **ឧត្តមា**តិ សាវកពោធិបច្ចេកពោធីហិ សេដ្ឋត្តា ឧត្តមាតិ វុត្តា។ ឧភិន្នមន្តរា **ម**-ការោ បទសន្ធិករោ។

ឥទានិ ពុទ្ធភាវការកេ ធម្មេ បុច្ឆន្តោ –

៧៦. “ទានំ សីលញ្ច នេក្ខម្មំ, បញ្ញាវីរិយញ្ច កីទិសំ;
ខន្តិសច្ចមធិដ្ឋានំ, មេត្តុបេក្ខា ច កីទិសា។

៧៧. “ទស បារមី តយា ធីរ, កីទិសី លោកនាយក;
កថំ ឧបបារមី បុណ្ណា, បរមត្ថបារមី កថ”ន្តិ។ – អាហ;

តត្ថ ទានបារមិយំ តាវ ពាហិរភណ្ឌបរិច្ចាគោ **បារមី** នាម, អង្គបរិច្ចាគោ **ឧបបារមី** នាម, ជីវិតបរិច្ចាគោ **បរមត្ថបារមី** នាមាតិ។ ឯស នយោ សេសបារមីសុបិ។ ឯវំ ទស បារមិយោ ទស ឧបបារមិយោ ទស បរមត្ថបារមិយោតិ សមត្តឹស បារមិយោ ហោន្តិ។ តត្ថ ពោធិសត្តស្ស ទានបារមិតាយ បូរិតត្តភាវានំ បរិមាណំ នាម នត្ថិ។ ឯកន្តេន បនស្ស **សសបណ្ឌិតជាតកេ** –

“ភិក្ខាយ ឧបគតំ ទិស្វា, សកត្តានំ បរិច្ចជឹ;
ទានេន មេ សមោ នត្ថិ, ឯសា មេ ទានបារមី”តិ។ (ចរិយា. ១.១៤៣ តស្សុទ្ទានំ) –

ឯវំ បរំ ជីវិតបរិច្ចាគំ ករោន្តស្ស **ទានបារមី** បរមត្ថបារមី នាម ជាតា។

តថា សីលបារមិតាយ បូរិតត្តភាវានំ បរិមាណំ នាម នត្ថិ។ ឯកន្តេនេវ បនស្ស **សង្ខបាលជាតកេ** –

“សូលេហិ វិនិវិជ្ឈន្តេ, កោដ្ដយន្តេបិ សត្តិភិ;
ភោជបុត្តេ ន កុប្បាមិ, ឯសា មេ សីលបារមី”តិ។ (ចរិយា. ២.៩១) –

ឯវំ អត្តបរិច្ចាគំ ករោន្តស្ស **សីលបារមី** បរមត្ថបារមី នាម ជាតា។

តថា មហារជ្ជំ បហាយ នេក្ខម្មបារមិយា បូរិតត្តភាវានំ បរិមាណំ នាម នត្ថិ។ ឯកន្តេន បនស្ស **ចូឡសុតសោមជាតកេ** –

> “មហារជ្ជំ ហត្ថគតំ, ខេឡបិណ្ឌំវ ឆឌ្ឌយឹ;
> ចជតោ ន ហោតិ លគ្គនំ, ឯសា មេ នេក្ខម្មបារមី”តិ។ (ធ. ស. អដ្ឋ. និទានកថា; ជា. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា; អប. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា) –

ឯវំ និស្សង្គតាយ រជ្ជំ ឆឌ្ឌេត្វា និក្ខមន្តស្ស **នេក្ខម្មបារមី** បរមត្ថបារមី នាម ជាតា។

តថា មហោសធបណ្ឌិតកាលាទីសុ បញ្ញាបារមិយា បូរិតត្តភាវានំ បរិមាណំ នាម នត្ថិ។ ឯកន្តេន បនស្ស **សត្តុភត្តកបណ្ឌិតកាលេ** –

> “បញ្ញាយ វិចិនន្តោហំ, ព្រាហ្មណំ មោចយឹ ទុខា;
> បញ្ញាយ មេ សមោ នត្ថិ, ឯសា មេ បញ្ញាបារមី”តិ។ (ធ. ស. អដ្ឋ. និទានកថា; ជា. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា; អប. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា) –

អន្តោភស្តគតំ សប្បំ ទស្សេន្តស្ស **បញ្ញាបារមី** បរមត្ថបារមី នាម ជាតា។

តថា វីរិយបារមិតាយ បូរិតត្តភាវានំ បរិមាណំ នាម នត្ថិ។ ឯកន្តេន បនស្ស **មហាជនកជាតកេ** –

> “អតីរទស្សី ជលមជ្ឈេ, ហតា សព្ពេវ មានុសា;
> ចិត្តស្ស អញ្ញថា នត្ថិ, ឯសា មេ វីរិយបារមី”តិ។ (ធ. ស. អដ្ឋ. និទានកថា; ជា. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា; អប. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា) –

ឯវំ មហាសមុទ្ទំ តរន្តស្ស **វីរិយបារមី** បរមត្ថបារមី នាម ជាតា។

តថា **ខន្តិវាទិជាតកេ** –

> “អចេតនំវ កោដ្ដេន្តេ, តិណ្ហេន ផរសុនា មមំ;
> កាសិរាជេ ន កុប្បាមិ, ឯសា មេ ខន្តិបារមី”តិ។ (ធ. ស. អដ្ឋ. និទានកថា; ជា. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា; អប. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា) –

ឯវំ អចេតនភាវេន វិយ មហាទុក្ខំ អធិវាសេន្តស្ស **ខន្តិបារមី** បរមត្ថបារមី នាម ជាតា។

តថា **មហាសុតសោមជាតកេ** –

> “សច្ចវាចំនុរក្ខន្តោ, ចជិត្វា មម ជីវិតំ;
> មោចេសឹ ឯកសតំ ខត្តិយេ, ឯសា មេ សច្ចបារមី”តិ។ (ធ. ស. អដ្ឋ. និទានកថា; ជា. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា; អប. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា) –

ឯវំ ជីវិតំ ចជិត្វា សច្ចំ អនុរក្ខន្តស្ស **សច្ចបារមី** បរមត្ថបារមី នាម ជាតា។

តថា **មូគបក្ខជាតកេ** –

> “មាតា បិតា ន មេ ទេស្សា, អត្តា មេ ន ច ទេស្សិយោ;
> សព្ពញ្ញុតំ បិយំ មយ្ហំ, តស្មា វតំ អធិដ្ឋហិ”ន្តិ។ (ធ. ស. អដ្ឋ. និទានកថា; ជា. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា; អប. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា; ចរិយា ៣.៦៥) –

ឯវំ ជីវិតម្បិ បរិច្ចជិត្វា វតំ អធិដ្ឋហន្តស្ស **អធិដ្ឋានបារមី** បរមត្ថបារមី នាម ជាតា។

តថា **សុវណ្ណសាមជាតកេ** –

“ន មំ កោចិ ឧត្តសតិ, នបិ ភាយាមិ កស្សចិ;
មេត្តាពលេនុបត្ថទ្ធោ, រមាមិ បវនេ តទា”តិ។ (ធ. ស. អដ្ឋ. និទានកថា; ជា. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា; អប. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា; ចរិយា. ៣.១១៣) –

ឯវំ ជីវិតម្បិ អនោលោកេត្វា មេត្តាយន្តស្ស **មេត្តាបារមី** បរមត្ថបារមី នាម ជាតា។

តថា **លោមហំសជាតកេ** –

“សុសានេ សេយ្យំ កប្បេមិ, ឆវដ្ឋិកំ ឧបនិធាយហំ;
គាមមណ្ឌលា ឧបាគន្ត្វា, រូបំ ទស្សេន្តិនប្បកា”ន្តិ។ (ធ. ស. អដ្ឋ. និទានកថា; ជា. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា; អប. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា; ចរិយា. ៣.១១៩) –

ឯវំ គាមទារកេសុ និដ្ឋុភនាទីហិ ចេវ មាលាគន្ធូបហារាទីហិ ច សុខទុក្ខំ ឧប្បាទេន្តេសុបិ ឧបេក្ខំ អនតិវត្តន្តស្ស **ឧបេក្ខាបារមី** បរមត្ថបារមី នាម ជាតា។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន **ចរិយាបិដកតោ** គហេតព្ពោ។

ឥទានិ ថេរេន បុដ្ឋស្ស ភគវតោ ព្យាករណំ ទស្សេន្តេហិ សង្គីតិការកេហិ –

៧៨. “តស្ស បុដ្ឋោ វិយាកាសិ, ករវីកមធុរគិរោ;
និព្ពាបយន្តោ ហទយំ, ហាសយន្តោ សទេវកំ។

៧៩. “អតីតពុទ្ធានំ ជិនានំ ទេសិតំ, និកីលិតំ ពុទ្ធបរម្បរាគតំ;
បុព្ពេនិវាសានុគតាយ ពុទ្ធិយា, បកាសយី លោកហិតំ សទេវកេ”តិ។ – វុត្តំ;

តត្ថ **តស្ស បុដ្ឋោ វិយាកាសី**តិ តេន ធម្មសេនាបតិនា បុដ្ឋោ ហុត្វា តស្ស ព្យាកាសិ, អត្តនោ អភិនីហារតោ បដ្ឋាយ អភិសម្ពោធិបរិយោសានំ សព្ពំ ពុទ្ធវំសំ កថេសីតិ អត្ថោ។ **ករវីកមធុរគិរោ**តិ ករវីកសកុណស្ស វិយ មធុរា គិរា យស្ស សោ ករវីកមធុរគិរោ, ករវីកមធុរមញ្ជុស្សរោតិ អត្ថោ។ តត្រិទំ ករវីកានំ មធុរស្សរតា – ករវីកសកុណា កិរ មធុររសំ អម្ពបក្កំ មុខតុណ្ឌកេន បហរិត្វា បគ្ឃរិតំ ផលរសំ បិវិត្វា បក្ខេន តាឡំ ទត្វា វិកូជមានេ ចតុប្បទា មទមត្តា វិយ លឡិតុំ អារភន្តិ, គោចរបសុតាបិ ចតុប្បទគណា មុខគតានិបិ តិណានិ ឆឌ្ឌេត្វា តំ នាទំ សុណន្តិ, វាឡមិគា ខុទ្ទកមិគេ អនុពន្ធមានា ឧក្ខិត្តំ បាទំ អនិក្ខិបិត្វា ចិត្តកតា វិយ តិដ្ឋន្តិ, អនុពន្ធមិគាបិ មរណភយំ ហិត្វា តិដ្ឋន្តិ, អាកាសេ បក្ខន្ទន្តា បក្ខិនោបិ បក្ខេ បសារេត្វា តិដ្ឋន្តិ, ឧទកេ មច្ឆាបិ កណ្ណបដលំ អចាលេន្តា តំ សទ្ទំ សុណមានា តិដ្ឋន្តិ។ ឯវំ មធុរស្សរា ករវីកា (ទី. និ. អដ្ឋ. ២.៣៨; ម. និ. អដ្ឋ. ២.៣៨៦)។ **និព្ពាបយន្តោ ហទយ**ន្តិ កិលេសគ្គិសន្តត្តសព្ពជនមានសំ ធម្មកថាមតធារាយ សីតិភាវំ ជនយន្តោតិ អត្ថោ។ **ហាសយន្តោ**តិ តោសយន្តោ។ **សទេវក**ន្តិ សទេវកំ លោកំ។

អតីតពុទ្ធានន្តិ អតីតានំ ពុទ្ធានំ។ អម្ហាកំ ភគវតោ អភិនីហារស្ស បុរតោ បន តណ្ហង្ករោ មេធង្ករោ សរណង្ករោ ទីបង្ករោតិ ចត្តារោ ពុទ្ធា ឯកស្មិំ កប្បេ និព្ពត្តឹសុ។ តេសំ អបរភាគេ កោណ្ឌញ្ញាទយោ តេវីសតិ ពុទ្ធាតិ សព្ពេ ទីបង្ករាទយោ ចតុវីសតិ ពុទ្ធា ឥធ “អតីតពុទ្ធា”តិ អធិប្បេតា, តេសំ អតីតពុទ្ធានំ។ **ជិនាន**ន្តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **ទេសិត**ន្តិ កថិតំ។ ចតុវីសតិយា ពុទ្ធានំ ចតុសច្ចបដិសំយុត្តំ ធម្មកថំ។ **និកីលិត**ន្តិ តេសំ ចរិតំ កប្បជាតិគោត្តាយុពោធិសាវកសន្និបាតឧបដ្ឋាកមាតាបិតុបុត្តភរិយាបរិច្ឆេទាទិកំ និកីលិតំ នាម។ **ពុទ្ធបរម្បរាគត**ន្តិ ទីបង្ករទសពលតោ បដ្ឋាយ យាវ កស្សបបរម្បរតោ អាគតំ ទេសិតំ និកីលិតំ វាតិ អត្ថោ។ **បុព្ពេនិវាសានុគតាយ ពុទ្ធិយា**តិ ឯកម្បិ ជាតឹ ទ្វេបិ ជាតិយោតិ (ម. និ. ១.១៤៨, ៣៨៤, ៤២១; ២.២៣៣; ៣.៨២; បារា. ១២) ឯវំ វិភត្តំ បុព្ពេ និវុដ្ឋក្ខន្ធសន្តានសង្ខាតំ បុព្ពេនិវាសំ អនុគតា ឧបគតា តាយ បុព្ពេនិវាសានុគតាយ ពុទ្ធិយា, បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណេនាតិ អត្ថោ។ **បកាសយី**តិ ព្យាកាសិ។ **លោកហិត**ន្តិ សព្ពលោកហិតំ ពុទ្ធវំសំ។ **សទេវកេ**តិ សទេវកេ លោកេតិ អត្ថោ។

៨០. អថ ភគវា ករុណាសីតលេន ហទយេន សទេវកំ លោកំ សវនេ និយោជេន្តោ **“បីតិបាមោជ្ជជនន”**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **បីតិបាមោជ្ជជនន**ន្តិ បីតិបាមោជ្ជករំ បីតិយា បុព្ពភាគំ បាមោជ្ជំ, បញ្ចវណ្ណាយ បីតិយា ជនននន្តិ អត្ថោ។ **សោកសល្លវិនោទន**ន្តិ សោកសង្ខាតានំ សល្លានំ វិនោទនំ វិទ្ធំសនំ។ **សព្ពសម្បត្តិបដិលាភ**ន្តិ សព្ពាបិ ទេវមនុស្សសម្បត្តិអាទយោ សម្បត្តិយោ បដិលភន្តិ ឯតេនាតិ សព្ពសម្បត្តិបដិលាភោ, តំ សព្ពសម្បត្តិបដិលាភំ ពុទ្ធវំសទេសនន្តិ អត្ថោ។ **ចិត្តីកត្វា**តិ ចិត្តេ កត្វា, ពុទ្ធានុស្សតឹ បុរក្ខត្វាតិ អត្ថោ។ **សុណាថា**តិ និសាមេថ និពោធថ។ **មេ**តិ មម។

៨១. មទនិម្មទនន្តិ ជាតិមទាទីនំ សព្ពមទានំ និម្មទនករំ។ **សោកនុទ**ន្តិ សោកោ នាម ញាតិព្យសនាទីហិ ផុដ្ឋស្ស ចិត្តសន្តាបោ។ កិញ្ចាបិ អត្ថតោ ទោមនស្សមេវ ហោតិ, ឯវំ សន្តេបិ អន្តោនិជ្ឈានលក្ខណោ, ចេតសោ បរិនិជ្ឈាយនរសោ, អនុសោចនបច្ចុបដ្ឋានោ, តំ សោកំ នុទតីតិ សោកនុទោ, តំ សោកនុទំ។ **សំសារ បរិមោចន**ន្តិ សំសារពន្ធនតោ បរិមោចនករំ។ “សំសារសមតិក្កម”ន្តិបិ បាឋោ, តស្ស សំសារសមតិក្កមករន្តិ អត្ថោ។

សព្ពទុក្ខក្ខយន្តិ ឯត្ថ **ទុក្ខ**-សទ្ទោ ទុក្ខវេទនា-ទុក្ខវត្ថុ-ទុក្ខារម្មណ-ទុក្ខបច្ចយ-ទុក្ខដ្ឋានាទីសុ ទិស្សតិ។ អយញ្ហិ “ទុក្ខស្ស ច បហានា”តិអាទីសុ (ទី. និ. ១.២៣២; ម. និ. ១.៣៨៣, ៤៣០; បារា. ១១) ទុក្ខវេទនាយំ ទិស្សតិ។ “ជាតិបិ ទុក្ខា ជរាបិ ទុក្ខា”តិអាទីសុ (ទី. និ. ២.៣៨៧; សំ. និ. ៥.១០៨១) ទុក្ខវត្ថុស្មឹ។ “យស្មា ច ខោ, មហាលិ, រូបំ ទុក្ខំ ទុក្ខានុបតិតំ ទុក្ខាវក្កន្ត”ន្តិអាទីសុ (សំ. និ. ៣.៦០) ទុក្ខារម្មណេ។ “ទុក្ខោ បាបស្ស ឧច្ចយោ”តិអាទីសុ (ធ. ប. ១១៧) ទុក្ខបច្ចយេ។ “យាវញ្ចិទំ, ភិក្ខវេ, ន សុករា អក្ខានេន បាបុណិតុំ យាវ ទុក្ខា និរយា”តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.២៥០) ទុក្ខដ្ឋានេ។ ឥធ បនាយំ ទុក្ខវត្ថុស្មឹ ទុក្ខបច្ចយេបិ ច ទដ្ឋព្ពោ។ តស្មា ជាតិអាទិសព្ពទុក្ខក្ខយករន្តិ អត្ថោ (ធ. ស. អដ្ឋ. ២ អាទយោ)។ **មគ្គ**ន្តិ ឯត្ថ កុសលត្ថិកេហិ មគ្គីយតិ, កិលេសេ វា មារេន្តោ គច្ឆតីតិ មគ្គោតិ ពុទ្ធវំសទេសនា វុច្ចតិ, តំ និព្ពានស្ស មគ្គភូតំ ពុទ្ធវំសទេសនំ។ **សក្កច្ច**ន្តិ សក្កច្ចំ ចិត្តីកត្វា, ឱហិតសោតា ហុត្វាតិ អត្ថោ។ **បដិបជ្ជថា**តិ អធិតិដ្ឋថ, សុណាថាតិ អត្ថោ។ អថ វា បីតិបាមោជ្ជជននំ សោកសល្លវិនោទនំ សព្ពសម្បត្តិបដិលាភហេតុភូតំ ឥមំ ពុទ្ធវំសទេសនំ សុត្វា ឥទានិ មទនិម្មទនាទិគុណវិសេសាវហំ សព្ពទុក្ខក្ខយំ ពុទ្ធភាវមគ្គំ បដិបជ្ជថាតិ សព្ពេសំ ទេវមនុស្សានំ ពុទ្ធត្តំ បណិធាយ ឧស្សាហំ ជនេតិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

ឥតិ មធុរត្ថវិលាសិនិយា ពុទ្ធវំស-អដ្ឋកថាយ

រតនចង្កមនកណ្ឌវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតា ច សព្ពាការេន អព្ភន្តរនិទានស្សត្ថវណ្ណនា។

២. សុមេធបត្ថនាកថាវណ្ណនា

ឥទានិ –

១-២. “កប្បេ ច សតសហស្សេ, ចតុរោ ច អសង្ខិយេ;
អមរំ នាម នគរំ, ទស្សនេយ្យំ មនោរម”ន្តិ។ –

អាទិនយប្បវត្តាយ ពុទ្ធវំសវណ្ណនាយ ឱកាសោ អនុប្បត្តោ។ សា បនេសា ពុទ្ធវំសវណ្ណនា យស្មា សុត្តនិក្ខេបំ វិចារេត្វា វុច្ចមានា បាកដា ហោតិ, តស្មា សុត្តនិក្ខេបវិចារណា តាវ វេទិតព្ពា។ ចត្តារោ ហិ សុត្តនិក្ខេបា អត្តជ្ឈាសយោ បរជ្ឈាសយោ បុច្ឆាវសិកោ អដ្ឋុប្បត្តិកោតិ។ តត្ថ យានិ សុត្តានិ ភគវា បរេហិ អនជ្ឈិដ្ឋោ កេវលំ អត្តនោ អជ្ឈាសយេន កថេសិ។ សេយ្យថិទំ – **អាកង្ខេយ្យសុត្តំ** (ម. និ. ១.៦៤ អាទយោ) **វត្ថសុត្ត**ន្តិ (ម. និ. ១.៧០ អាទយោ) ឯវមាទីនិ, តេសំ **អត្តជ្ឈាសយោ** និក្ខេបោ។

យានិ វា បន “បរិបក្កា ខោ រាហុលស្ស វិមុត្តិបរិបាចនីយា ធម្មា, យំនូនាហំ រាហុលំ ឧត្តរិំ អាសវានំ ខយេ វិនេយ្យ”ន្តិ (សំ. និ. ៤.១២១) ឯវំ បរេសំ អជ្ឈាសយំ ខន្តិំ មនំ ពុជ្ឈនកភាវញ្ច ឱលោកេត្វា បរជ្ឈាសយវសេន កថិតានិ។ សេយ្យថិទំ – **រាហុលោវាទសុត្តំ ធម្មចក្កប្បវត្តនសុត្ត**ន្តិ (សំ. និ. ៥.១០៨១; មហាវ. ១៣ អាទយោ; បដិ. ម. ២.៣០) ឯវមាទីនិ, តេសំ **បរជ្ឈាសយោ** និក្ខេបោ។

ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា តេ តេ ទេវមនុស្សា បញ្ហំ បុច្ឆន្តិ។ ឯវំ បុដ្ឋេន បន ភគវតា យានិ កថិតានិ **ទេវតាសំយុត្ត** (សំ. និ. ១.១ អាទយោ) **ពោជ្ឈង្គសំយុត្តា**ទីនិ (សំ. និ. ៥.១៨២ អាទយោ) តេសំ **បុច្ឆាវសិកោ** និក្ខេបោ។

យានិ វា បន ឧប្បន្នំ ការណំ បដិច្ច ទេសិតានិ ធម្មទាយាទ- (ម. និ. ១.២៩ អាទយោ) បុត្តមំសូបមាទីនិ (សំ. និ. ២.៦៣), តេសំ **អដ្ឋុប្បត្តិកោ** និក្ខេបោ។ ឯវមេតេសុ ចតូសុ សុត្តនិក្ខេបេសុ ឥមស្ស ពុទ្ធវំសស្ស បុច្ឆាវសិកោ និក្ខេបោ។ បុច្ឆាវសេន ហិ ភគវតា អយំ និក្ខិត្តោ។ កស្ស បុច្ឆាវសេន? អាយស្មតោ សារិបុត្តត្ថេរស្ស។ វុត្តញ្ហេតំ អស្មិំ និទានស្មិំ ឯវ –

“សារិបុត្តោ មហាបញ្ញោ, សមាធិជ្ឈានកោវិទោ;
បញ្ញាយ បារមិប្បត្តោ, បុច្ឆតិ លោកនាយកំ;
កីទិសោ តេ មហាវីរ, អភិនីហារោ នរុត្តមា”តិ។ (ពុ. វំ. ១.៧៤-៧៥) –

អាទិ។ តេនេសា ពុទ្ធវំសទេសនា បុច្ឆាវសិកាតិ វេទិតព្ពា។

តត្ថ **កប្បេ ច សតសហស្សេ**តិ ឯត្ថ **កប្ប**-សទ្ទោ បនាយំ អភិសទ្ទហនវោហារកាលបញ្ញត្តិឆេទនវិកប្បនលេសសមន្តភាវអាយុកប្បមហាកប្បាទីសុ ទិស្សតិ។ តថា ហិ “ឱកប្បនីយមេតំ ភោតោ គោតមស្ស។ យថា តំ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្សា”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៣៨៧) អភិសទ្ទហនេ ទិស្សតិ។ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, បញ្ចហិ សមណកប្បេហិ ផលំ បរិភុញ្ជិតុ”ន្តិ ឯវមាទីសុ (ចូឡវ. ២៥០) វោហារេ។ “យេន សុទំ និច្ចកប្បំ វិហរាមី”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៣៨៧) កាលេ។ “ឥច្ចាយស្មា កប្បោ”តិ (សុ. និ. ១០៩៨; ចូឡនិ. កប្បមាណវបុច្ឆា ១១៧; កប្បមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ៦១) ច, “និគ្រោធកប្បោ ឥតិ តស្ស នាមំ, តយា កតំ ភគវា ព្រាហ្មណស្សា”តិ ច ឯវមាទីសុ (សុ. និ. ៣៤៦) បញ្ញត្តិយំ។ “អលង្កតោ កប្បិតកេសមស្សូ”តិ ឯវមាទីសុ (ជា. ២.២២.១៣៦៨) ឆេទនេ។ “កប្បតិ ទ្វង្គុលកប្បោ”តិអាទីសុ (ចូឡវ. ៤៤៦) វិកប្បេ។ “អត្ថិ កប្បោ និបជ្ជិតុ”ន្តិអាទីសុ (អ. និ. ៨.៨០) លេសេ។ “កេវលកប្បំ ជេតវនំ ឱភាសេត្វា”តិអាទីសុ សមន្តភាវេ។ “តិដ្ឋតុ, ភន្តេ, ភគវា កប្បំ, តិដ្ឋតុ សុគតោ កប្ប”ន្តិ (ទី. និ. ២.១៧៨; ឧទា. ៥១) ឯត្ថ អាយុកប្បេ។ “កីវ ទីឃោ នុ ខោ, ភន្តេ, កប្បោ”តិ (សំ. និ. ២.១២៨-១២៩) ឯត្ថ មហាកប្បេ។ អាទិសទ្ទេន “សត្ថុកប្បេន វត កិរ, ភោ, មយំ សាវកេន សទ្ធិំ មន្តយមានា ន ជានិម្ហា”តិ (ម. និ. ១.២៦០) ឯត្ថ បដិភាគេ។ “កប្បោ នដ្ឋោ ហោតិ។ កប្បកតោកាសោ ជិណ្ណោ ហោតី”តិ (បាចិ. ៣៧១) ឯត្ថ វិនយកប្បេ។ ឥធ បន មហាកប្បេ ទដ្ឋព្ពោ។ តស្មា កប្បេ ច សតសហស្សេតិ មហាកប្បានំ សតសហស្សានន្តិ អត្ថោ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.២៩; ៣.២៧៥; សំ. និ. អដ្ឋ. ១.១.១; អ. និ. អដ្ឋ. ២.៣.១២៨; ខុ. បា. អដ្ឋ. ៥.មង្គលសុត្ត, ឯវមិច្ចាទិបាឋវណ្ណនា; សុ. និ. អដ្ឋ. ២.មង្គលសុត្តវណ្ណនា; ចរិយា. អដ្ឋ. និទានកថា.១; ចូឡនិ. អដ្ឋ. ខគ្គវិសាណសុត្តនិទ្ទេសវណ្ណនា)។ **ចតុរោ ច អសង្ខិយេ**តិ “ចតុន្នំ អសង្ខ្យេយ្យានំ មត្ថកេ”តិ វចនសេសោ ទដ្ឋព្ពោ។ កប្បសតសហស្សាធិកានំ ចតុន្នំ អសង្ខ្យេយ្យានំ មត្ថកេតិ អត្ថោ។ **អមរំ នាម នគរ**ន្តិ “អមរ”ន្តិ ច “អមរវតី”តិ ច លទ្ធនាមំ នគរំ អហោសិ។ កេចិ បនេត្ថ អញ្ញេនាបិ បការេន វណ្ណយន្តិ, កិំ តេហិ,

នាមមត្ថំ បនេតំ តស្ស នគរស្ស។ **ទស្សនេយ្យ**ន្តិ សុវិភត្តវិចិត្រ-ចច្ចរទ្វារ-ចតុក្កសិង្ឃាដិក-បាការ-បរិក្ខេប បាសាទ- ហម្មិយ-ភវន-សមលង្កតត្តា ទស្សនីយំ។ **មនោរម**ន្តិ សមសុចិបរមរមណីយភូមិភាគត្តា ឆាយូទកសម្បន្នត្តា សុលភាហារត្តា សព្ពោបករណយុត្តត្តា ច សមិទ្ធត្តា ទេវមនុស្សាទីនំ មនោ រមយតីតិ មនោរមំ។

ទសហិ សទ្ទេហិ អវិវិត្តន្តិ ហត្ថិសទ្ទេន អស្សសទ្ទេន រថសទ្ទេន ភេរិសទ្ទេន សង្ខសទ្ទេន មុទិង្គសទ្ទេន វីណាសទ្ទេន គីតសទ្ទេន សម្មតាឡសទ្ទេន “ភុញ្ជថ បិវថ ខាទថា”តិ ទសមេន សទ្ទេនាតិ; ឥមេហិ ទសហិ សទ្ទេហិ អវិវិត្តំ អហោសិ, សព្ពកាលំ អនុបមុស្សវសមជ្ជនាដកា កីឡន្តីតិ អត្ថោ។ **អន្នបានសមាយុត**ន្តិ អន្នេន ចតុព្ពិធេនាហារេន ច បានេន ច សុដ្ឋុ អាយុតំ អន្នបានសមាយុតំ, ឥមិនា សុភិក្ខតា ទស្សិតា, ពហុអន្នបានសមាយុតន្តិ អត្ថោ។

ឥទានិ តេ ទស សទ្ទេ វត្តុកាមោ ទស្សនត្ថំ –

> “ហត្ថិសទ្ទំ អស្សសទ្ទំ, ភេរិសង្ខរថានិ ច;
> ខាទថ បិវថ ចេវ, អន្នបានេន ឃោសិត”ន្តិ។ – វុត្តំ;

តត្ថ **ហត្ថិសទ្ទ**ន្តិ ហត្ថីនំ កោញ្ចនាទសទ្ទេន, ករណត្ថេ ឧបយោគវចនំ ទដ្ឋព្ពំ។ ឯស នយោ សេសបទេសុបិ។ **ភេរិសង្ខរថានិ ចា**តិ ភេរិសទ្ទេន ច សង្ខសទ្ទេន ច រថសទ្ទេន ចាតិ អត្ថោ។ លិង្គវិបរិយាសេន វុត្តំ, ‘ខាទថ បិវថា’តិ ឯវមាទិនយប្បវត្តេន អន្នបានបដិសំយុត្តេន ឃោសិតំ អភិនាទិតន្តិ អត្ថោ។ ឯត្ថាហ – តេសំ បន សទ្ទានំ ឯកទេសោវ ទស្សិតោ, ន សកលោតិ? ន ឯកទេសោ សកលោ ទសវិធោ ទស្សិតោវ។ កថំ? ភេរិសទ្ទេន មុទិង្គសទ្ទោ សង្គហិតោ, សង្ខសទ្ទេន វីណាគីតសម្មតាឡសទ្ទា សង្គហិតាតិ ទសេវ ទស្សិតា។

ឯវំ ឯកេន បរិយាយេន នគរសម្បត្តិំ វណ្ណេត្វា បុន តមេវ ទស្សេតុំ –

> ៣. “នគរំ សព្ពង្គសម្បន្នំ, សព្ពកម្មមុបាគតំ, សត្តរតនសម្បន្នំ, នានាជនសមាកុលំ;
> សមិទ្ធំ ទេវនគរំវ, អាវាសំ បុញ្ញកម្មិន”ន្តិ។ – វុត្តំ;

តត្ថ **សព្ពង្គសម្បន្ន**ន្តិ បាការគោបុរដ្ដាលកាទិសព្ពនគរាវយវសម្បន្នំ, បរិបុណ្ណសព្ពវិត្តូបករណធនធញ្ញតិណកដ្ឋោទកន្តិ វា អត្ថោ។ **សព្ពកម្មមុបាគត**ន្តិ សព្ពកម្មន្តេន ឧបគតំ, សមុបគតសព្ពកម្មន្តន្តិ អត្ថោ។ **សត្តរតនសម្បន្ន**ន្តិ បរិបុណ្ណមុត្តាទិសត្តរតនំ, ចក្កវត្តិនិវាសភូមិតោ វា ហត្ថិរតនាទីហិ សត្តរតនេហិ សម្បន្នំ។ **នានាជនសមាកុល**ន្តិ នានាវិធទេសភាសេហិ ជនេហិ សមាកុលំ។ **សមិទ្ធ**ន្តិ មនុស្សោបភោគសព្ពោបករណេហិ សមិទ្ធំ ផីតំ។ **ទេវនគរំ វា**តិ ទេវនគរំ វិយ អាលកមន្ទា វិយ អមរវតី សមិទ្ធន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **អាវាសំ បុញ្ញកម្មិន**ន្តិ អាវសន្តិ ឯត្ថ បុញ្ញកម្មិនោ ជនាតិ អាវាសោ។ “អាវាសោ”តិ វត្តព្ពេ “អាវាស”ន្តិ លិង្គភេទំ កត្វា វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ បញ្ញាយតិ តេនាតិ បុញ្ញំ, កុលរូបមហាភោគិស្សរិយវសេន បញ្ញាយតីតិ អត្ថោ។ បុនាតីតិ វា បុញ្ញំ។ សព្ពកុសលមលរជាបវាហកត្តា បុញ្ញំ កម្មំ យេសំ អត្ថិ តេ បុញ្ញកម្មិនោ, តេសំ បុញ្ញកម្មិនំ អាវាសភូតន្តិ អត្ថោ។

តត្ថ **សុមេធោ** នាម ព្រាហ្មណោ បដិវសតិ ឧភតោ សុជាតោ មាតិតោ ច បិតិតោ ច, សំសុទ្ធគហណិកោ យាវ សត្តមា កុលបរិវដ្ដា អក្ខិត្តោ អនុបកុដ្ឋោ ជាតិវាទេន, អភិរូបោ ទស្សនីយោ បាសាទិកោ បរមាយ វណ្ណបោក្ខរតាយ សមន្នាគតោ, សោ តិណ្ណំ វេទានំ បារគូ អហោសិ សនិឃណ្ដុកេដុភានំ សាក្ខរប្បភេទានំ ឥតិហាសបញ្ចមានំ បទកោ វេយ្យាករណោ អនវយោ លោកាយតមហាបុរិសលក្ខណេសុ។ តស្ស បន ទហរកាលេយេវ មាតាបិតរោ កាលមកំសុ។ អថស្ស រាសិវឌ្ឍកោ អមច្ចោ អាយបោត្ថកំ អាហរិត្វា សុវណ្ណរជតមណិមុត្តាទិវិវិធរតនភរិតេ គព្ភេ វិវរិត្វា – “ឯត្តកំ តេ, កុមារ, មាតុ សន្តកំ, ឯត្តកំ បិតុ សន្តកំ, ឯត្តកំ អយ្យកបយ្យកាន”ន្តិ យាវ សត្តមា កុលបរិវដ្ដា ធនំ អាចិក្ខិត្វា – “ឯតំ បដិបជ្ជាហី”តិ និយ្យាតេសិ។ សោ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិត្វា បុញ្ញានិ ករោន្តោ អគារំ អជ្ឈាវសិ។ តេន វុត្តំ –

> ៤. “នគរេ អមរវតិយា, សុមេធោ នាម ព្រាហ្មណោ;
> អនេកកោដិសន្និចយោ, បហូតធនធញ្ញវា។

> ៥. “អជ្ឈាយកោ មន្តធរោ, តិណ្ណំ វេទាន បារគូ;
> លក្ខណេ ឥតិហាសេ ច, សធម្មេ បារមឹ គតោ”តិ។

តត្ថ **នគរេ អមរវតិយា**តិ អមរវតីសង្ខាតេ នគរេ។ **សុមេធោ នាមា**តិ ឯត្ថ “មេធា”តិ បញ្ញា វុច្ចតិ។ សា តស្ស សុន្ទរា បសត្ថាតិ សុមេធោតិ បញ្ញាយិត្ថ។ **ព្រាហ្មណោ**តិ ព្រហ្មំ អណតិ សិក្ខតីតិ ព្រាហ្មណោ, មន្តេ សជ្ឈាយតីតិ អត្ថោ ។ អក្ខរចិន្តកា បន “ព្រហ្មុនោ អបច្ចំ ព្រាហ្មណោ”តិ វទន្តិ។ អរិយា បន ពាហិតបាបត្តា ព្រាហ្មណាតិ។ **អនេកកោដិសន្និចយោ**តិ កោដីនំ សន្និចយោ កោដិសន្និចយោ, អនេកោ កោដិសន្និចយោ យស្ស សោយំ អនេកកោដិសន្និចយោ, អនេកកោដិ ធនសន្និចយោតិ អត្ថោ។ **បហូតធនធញ្ញវា**តិ ពហុលធនធញ្ញវា។ បុរិមំ ភូមិគតគព្ភគតធនធញ្ញវសេន វុត្តំ, ឥទំ និច្ចបរិភោគូបគតធនធញ្ញវសេន វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

អជ្ឈាយកោតិ ន ឈាយតីតិ អជ្ឈាយកោ, ឈានភាវនារហិតោតិ អត្ថោ។ វុត្តញ្ហេតំ – “ន ទានិមេ ឈាយន្តីតិ។ ន ទានិមេ ឈាយន្តីតិ ខោ, វាសេដ្ឋ, ‘អជ្ឈាយកា អជ្ឈាយកា’ ត្វេវ តតិយំ អក្ខរំ ឧបនិព្ពត្ត”ន្តិ (ទី. និ. ៣.១៣២) ឯវំ បឋមកប្បិកកាលេ ឈានវិរហិតានំ ព្រាហ្មណានំ គរហវចនំ ឧប្បន្នំ។ ឥទានិ មន្តំ ឈាយតីតិ អជ្ឈាយកោ, មន្តេ បរិវត្តេតីតិ ឥមិនា អត្ថេន បសំសវចនំ កត្វា វោហរន្តិ។ មន្តេ ធារេតីតិ **មន្តធរោ**។ **តិណ្ណំ វេទាន**ន្តិ ឥរុវេទយជុវេទសាមវេទានំ តិណ្ណំ វេទានំ។ អយំ បន **វេទ**-សទ្ទោ ញាណសោមនស្សគន្ថេសុ ទិស្សតិ។ តថា ហេស – “យំ ព្រាហ្មណំ វេទគុមាភិជញ្ញា, អកិញ្ចនំ កាមភវេ អសត្ត”ន្តិអាទីសុ (សុ. និ. ១០៦៥) ញាណេ ទិស្សតិ។ “យេ វេទជាតា វិចរន្តិ លោកេ”តិអាទីសុ (អ. និ. ៤.៥៧) សោមនស្សេ។ “តិណ្ណំ វេទានំ បារគូ សនិឃណ្ឌុកេដុភាន”ន្តិអាទីសុ (ទី. និ. ១.២៥៦) គន្ថេ។ ឥធាបិ គន្ថេ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.៧៥)។ **បារគូ**តិ តិណ្ណំ វេទានំ ឱដ្ឋបហតករណមត្តេន បារំ គតោតិ បារគូ។ **លក្ខណេ**តិ ឥត្ថិលក្ខណបុរិសលក្ខណមហាបុរិសលក្ខណាទិកេ លក្ខណេ។ **ឥតិហាសេ**តិ ឥតិហ អាស, ឥតិហ អាសាតិ ឦទិសវចនបដិសំយុត្តេ បុរាណសង្ខាតេ គន្ថវិសេសេ។ **សធម្មេ**តិ ព្រាហ្មណានំ សកេ ធម្មេ, សកេ អាចរិយកេ វា។ **បារមឹ គតោ**តិ បារំ គតោ, ទិសាបាមោក្ខោ អាចរិយោ អហោសីតិ អត្ថោ។

អថេកទិវសំ សោ ទសគុណគណារាធិតបណ្ឌិតោ សុមេធបណ្ឌិតោ ឧបរិបាសាទវរតលេ រហោគតោ ហុត្វា បល្លង្កំ អាភុជិត្វា និសិន្នោ ចិន្តេសិ – “បុនព្ភវេ បដិសន្ធិគ្គហណំ នាម ទុក្ខំ, តថា និព្ពត្តនិព្ពត្តដ្ឋានេ សរីរភេទនំ, អហញ្ច ជាតិធម្មោ, ជរាធម្មោ, ព្យាធិធម្មោ, មរណធម្មោ, ឯវំភូតេន មយា អជាតឹ អជរំ អព្យាធឹ អមរណំ សុខំ សិវំ និព្ពានំ បរិយេសិតុំ វដ្ដតិ, អវស្សំ ភវចារកតោ មុច្ចិត្វា និព្ពានគាមិនា ឯកេន មគ្គេន ភវិតព្ព”ន្តិ។ តេន វុត្តំ –

៦. “រហោគតោ និសីទិត្វា, ឯវំ ចិន្តេសហំ តទា;
ទុក្ខោ បុនព្ភវោ នាម, សរីរស្ស ច ភេទនំ។

៧. “ជាតិធម្មោ ជរាធម្មោ, ព្យាធិធម្មោ សហំ តទា;
អជរំ អមរំ ខេមំ, បរិយេសិស្សាមិ និព្ពុតឹ។

៨. “យំនូនិមំ បូតិកាយំ, នានាកុណបបូរិតំ;
ឆឌ្ឌយិត្វាន គច្ឆេយ្យំ, អនបេក្ខោ អនត្ថិកោ។

៩. “អត្ថិ ហេហិតិ សោ មគ្គោ, ន សោ សក្កា ន ហេតុយេ;
បរិយេសិស្សាមិ តំ មគ្គំ, ភវតោ បរិមុត្តិយា”តិ។

ឯត្ថ បន គាថាសម្ពន្ធញ្ច អនុត្តានបទានមត្ថញ្ច វត្វាវ គមិស្សាម។ តត្ថ **រហោគតោ**តិ រហសិ គតោ, រហសិ ឋានេ និសិន្នោ។ **ឯវំ ចិន្តេសហ**ន្តិ ឯវំ ចិន្តេសឹ អហំ។ ឯវន្តិ ឥមិនា ចិន្តនាការំ ទស្សេតិ។ **តទា**តិ តស្មឹ សុមេធបណ្ឌិតកាលេ។ “ឯវំ ចិន្តេសហ”ន្តិ ភគវា ឥមិនា អត្តនា សទ្ធឹ សុមេធបណ្ឌិតំ ឯកត្តំ ករោតិ។ តស្មា តទា សោ សុមេធោ អហមេវាតិ បកាសេន្តោ “ឯវំ ចិន្តេសហំ តទា”តិ ភគវា ឧត្តមបុរិសវសេនាហ។ **ជាតិធម្មោ**តិ ជាតិសភាវោ។ ឯស នយោ សេសបទេសុបិ។ **និព្ពុតិ**ន្តិ និព្ពានំ។

យំនូនាតិ បរិវិតក្កនត្ថេ និបាតោ, យទិ បនាហន្តិ អត្ថោ។ **បូតិកាយ**ន្តិ បូតិភូតំ កាយំ។ **នានាកុណបបូរិត**ន្តិ មុត្ត-ករីស-បុព្ពលោហិត-បិត្ត-សេម្ហ-ខេឡសិង្ឃាណិកាទិអនេកកុណបបូរិតំ។ **អនបេក្ខោ**តិ អនាលយោ។ **អត្ថី**តិ អវស្សំ ឧបលព្ភតិ។ **ហេហិតី**តិ ភវិស្សតិ, បរិវិតក្កនវចនមិទំ។ **ន សោ សក្កា ន ហេតុយេ**តិ តេន មគ្គេន ន សក្កា ន ភវិតុំ។ សោ បន មគ្គោ **ហេតុយេ**តិ ហេតុភាវាយ ន ន ហោតិ, ហេតុយេវាតិ អត្ថោ។ **ភវតោ បរិមុត្តិយា**តិ ភវពន្ធនវិមុត្តិយាតិ អត្ថោ។

ឥទានិ អត្តនា បរិវិតក្កិតមត្ថំ សម្បាទយិតុំ **“យថាបី**”តិ អាទិមាហ។ យថា ហិ លោកេ ទុក្ខស្ស បដិបក្ខភូតំ សុខំ នាម អត្ថិ, ឯវំ ភវេ សតិ តប្បដិបក្ខេន វិភវេនាបិ ភវិតព្ពំ , យថា ច ឧណ្ហេ សតិ តស្ស

រូបសមភូតំ សីតលម្បិ អត្ថិ, ឯវំ រាគាទិអគ្គីនំ រូបសមេន និព្ពានេន ភវិតព្ពំ។ យថា ច បាបស្ស លាមកស្ស ធម្មស្ស បដិបក្ខភូតោ កល្យាណោ អនវជ្ជធម្មោបិ អត្ថិយេវ, ឯវមេវ បាបិកាយ ជាតិយា សតិ សព្ពជាតិខេបនតោ អជាតិសង្ខាតេន និព្ពានេនាបិ ភវិតព្ពមេវាតិ។ តេន វុត្តំ –

១០. “យថាបិ ទុក្ខេ វិជ្ជន្តេ, សុខំ នាមបិ វិជ្ជតិ;
ឯវំ ភវេ វិជ្ជមានេ, វិភវោបិច្ឆិតព្ពកោ។

១១. “យថាបិ ឧណ្ហេ វិជ្ជន្តេ, អបរំ វិជ្ជតិ សីតលំ;
ឯវំ តិវិធគ្គិ វិជ្ជន្តេ, និព្ពានំ ឥច្ឆិតព្ពកំ។

១២. “យថាបិ បាបេ វិជ្ជន្តេ, កល្យាណមបិ វិជ្ជតិ;
ឯវមេវ ជាតិ វិជ្ជន្តេ, អជាតិបិច្ឆិតព្ពក”ន្តិ។

តត្ថ **យថាបី**តិ ឱបម្មត្ថេ និបាតោ។ **សុខ**ន្តិ កាយិកចេតសិកសុខំ, សុដ្ឋុ ទុក្ខំ ខណតីតិ សុខំ។ **ភវេ**តិ ជននេ។ **វិភវោ**តិ អជននំ, ជននេ វិជ្ជមានេ អជននធម្មោបិ ឥច្ឆិតព្ពោ។ **តិវិធគ្គិ វិជ្ជន្តេ**តិ តិវិធេ រាគាទិកេ អគ្គិម្ហិ វិជ្ជមានេតិ អត្ថោ។ **និព្ពាន**ន្តិ តស្ស តិវិធស្ស រាគាទិអគ្គិស្ស និព្ពាបនំ ឧបសមនំ និព្ពានញ្ច ឥច្ឆិតព្ពំ។ **បាបេ**តិ អកុសលេ លាមកេ។ **កល្យាណមបី**តិ កុសលមបិ។ **ឯវមេវា**តិ ឯវមេវំ។ **ជាតិ វិជ្ជន្តេ**តិ ជាតិយា វិជ្ជមានាយាតិ អត្ថោ។ លិង្គភេទញ្ច វិភត្តិលោបញ្ច កត្វា វុត្តំ។ **អជាតិបី**តិ ជាតិខេបនំ អជាតិនិព្ពានម្បិ ឥច្ឆិតព្ពំ។

អថាហំ បរម្បិ ចិន្តេសឹ – “យថា នាម គូថរាសិម្ហិ និមុគ្គេន បុរិសេន ទូរតោវ កមលកុវលយបុណ្ឌរីកសណ្ឌមណ្ឌិតំ វិមលសលិលំ តឡាកំ ទិស្វា – ‘កតរេន នុ ខោ មគ្គេន តត្ថ គន្តព្ព’ន្តិ តឡាកំ គវេសិតុំ យុត្តំ។ យំ តស្ស អគវេសនំ, ន សោ តស្ស តឡាកស្ស ទោសោ, តស្ស បុរិសស្សេវ ទោសោ។ ឯវមេវ កិលេសមលធោវនេ អមតមហាតឡាកេ វិជ្ជមានេ យំ តស្ស អគវេសនំ, ន សោ អមតសង្ខាតស្ស និព្ពានមហាតឡាកស្ស ទោសោ, បុរិសស្សេវ ទោសោ។ យថា បន ចោរេហិ សំបរិវារិតោ បុរិសោ បលាយនមគ្គេ វិជ្ជមានេបិ សចេ សោ ន បលាយតិ, ន សោ តស្ស មគ្គស្ស ទោសោ, តស្ស បុរិសស្សេវ ទោសោ។ ឯវមេវ កិលេសចោរេហិ បរិវារេត្វា គហិតស្ស បុរិសស្ស វិជ្ជមានេយេវ និព្ពានមហានគរគាមិម្ហិ សិវេ មហាមគ្គេ តស្ស មគ្គស្ស អគវេសនំ នាម ន មគ្គស្ស ទោសោ, បុរិសស្សេវ ទោសោ។ យថា ព្យាធិបីឡិតោ បុរិសោ វិជ្ជមានេ ព្យាធិតិកិច្ឆកេ វេជ្ជេ សចេ តំ វេជ្ជំ គវេសិត្វា តំ ព្យាធឹ ន តិកិច្ឆាបេតិ, ន សោ វេជ្ជស្ស ទោសោ, តស្ស បុរិសស្សេវ ទោសោ។ ឯវមេវ បន យោ កិលេសព្យាធិបរិបីឡិតោ កិលេសវូបសមមគ្គកោវិទំ វិជ្ជមានមេវ អាចរិយំ ន គវេសតិ, តស្សេវ ទោសោ, ន កិលេសព្យាធិវិនាយកស្ស អាចរិយស្ស ទោសោ”តិ។ តេន វុត្តំ –

១៣. “យថា គូថគតោ បុរិសោ, តឡាកំ ទិស្វាន បូរិតំ;
ន គវេសតិ តំ តឡាកំ, ន ទោសោ តឡាកស្ស សោ។

១៤. “ឯវំ កិលេសមលធោវំ, វិជ្ជន្តេ អមតន្តឡេ;
ន គវេសតិ តំ តឡាកំ, ន ទោសោ អមតន្តឡេ។

១៥. “យថា អរីហិ បរិរុទ្ធោ, វិជ្ជន្តេ គមនម្បថេ;
ន បលាយតិ សោ បុរិសោ, ន ទោសោ អញ្ជសស្ស សោ។

១៦. “ឯវំ កិលេសបរិរុទ្ធោ, វិជ្ជមានេ សិវេ បថេ;
ន គវេសតិ តំ មគ្គំ, ន ទោសោ សិវមញ្ជសេ។

១៧. “យថាបិ ព្យាធិតោ បុរិសោ, វិជ្ជមានេ តិកិច្ឆកេ;
ន តិកិច្ឆាបេតិ តំ ព្យាធឹ, ន ទោសោ សោ តិកិច្ឆកេ។

១៨. “ឯវំ កិលេសព្យាធីហិ, ទុក្ខិតោ បរិបីឡិតោ;
ន គវេសតិ តំ អាចរិយំ, ន ទោសោ សោ វិនាយកេ”តិ។

តត្ថ **គូថគតោ**តិ គូថកូបគតោ, គូថេន គតោ មក្ខិតោ វា។ **កិលេសមលធោវ**ន្តិ កិលេសមលសោធនេ, ភុម្មត្ថេ បច្ចត្តវចនំ។ **អមតន្តឡេ**តិ អមតសង្ខាតស្ស តឡាកស្ស, សាមិអត្ថេ ភុម្មវចនំ ទដ្ឋព្ពំ, អនុស្សរំ បក្ខិបិត្វា វុត្តំ។ **អរីហី**តិ បច្ចត្ថិកេហិ។ **បរិរុទ្ធោ**តិ សមន្តតោ និរុទ្ធោ។ **គមនម្បថេ**តិ គមនបថេ។ ឆន្ទាវិនាសត្ថំ

អនុស្សរាគមនំ កត្វា វុត្តំ។ **ន បលាយតី**តិ យទិ ន បលាយេយ្យ។ **សោ បុរិសោ**តិ សោ ចោរេហិ បរិរុទ្ធោ បុរិសោ។ **អញ្ជសស្សា**តិ មគ្គស្ស។ មគ្គស្ស ហិ –

> “មគ្គោ បន្ថោ បថោ បជ្ជោ, អញ្ជសំ វដុមាយនំ;
> នាវា ឧត្តរសេតុ ច, កុល្លោ ច ភិសិ សង្កមោ”តិ។ (ចូឡនិ. បារាយនត្ថុតិគាថានិទ្ទេស ១០១) –

ពហូនិ នាមានិ។ ស្វាយមិធ អញ្ជសនាមេន វុត្តោ។ **សិវេ**តិ សព្ពុបទ្ទវាភាវតោ សិវេ។ **សិវមញ្ជសេ**តិ សិវស្ស អញ្ជសស្សាតិ អត្ថោ។ **តិកិច្ឆកេ**តិ វេជ្ជេ។ **ន តិកិច្ឆាបេតី**តិ ន តិកិច្ឆាបេយ្យ។ **ន ទោសោ សោ តិកិច្ឆកេ**តិ តិកិច្ឆកស្ស ទោសោ នត្ថិ, ព្យាធិតស្សេវ ទោសោតិ អត្ថោ។ **ទុក្ខិតោ**តិ សញ្ជាតកាយិកចេតសិកទុក្ខោ។ **អាចរិយ**ន្តិ មោក្ខមគ្គាចរិយំ។ **វិនាយកេ**តិ អាចរិយស្ស។

ឯវំ បនាហំ ចិន្តេត្វា ឧត្តរិម្បិ ឯវំ ចិន្តេសិ – “យថាបិ មណ្ឌនកជាតិកោ បុរិសោ កណ្ឋេ អាសត្តំ កុណបំ ឆឌ្ឌេត្វា សុខី គច្ឆេយ្យ, ឯវំ មយាបិ ឥមំ បូតិកាយំ ឆឌ្ឌេត្វា អនបេក្ខេន និព្ពានមហានគរំ បវិសិតព្ពំ។ យថា ច នរនារិយោ ឧក្ការភូមិយំ ឧច្ចារបស្សាវំ កត្វា ន តំ ឧច្ឆង្គេន វា អាទាយ ទសន្តេ វា វេឋេត្វា អាទាយ គច្ឆន្តិ, អថ ខោ ជិគុច្ឆមានា ឱលោកេតុម្បិ អនិច្ឆន្តា អនបេក្ខា ឆឌ្ឌេត្វា គច្ឆន្តិ, ឯវំ មយាបិ ឥមំ បូតិកាយំ អនបេក្ខេន ឆឌ្ឌេត្វា អមតំ និព្ពាននគរំ បវិសិតុំ វដ្ដតិ។ យថា ច នាវិកា នាម ជជ្ជរំ នាវំ ឧទកគាហិនីំ ឆឌ្ឌេត្វា អនបេក្ខាវ គច្ឆន្តិ, ឯវមហម្បិ ឥមំ នវហិ វណមុខេហិ បគ្ឃរន្តំ កាយំ ឆឌ្ឌេត្វា អនបេក្ខោ និព្ពានមហានគរំ បវិសិស្សាមិ ។ យថា ច កោចិ បុរិសោ មុត្តាមណិវេឡុរិយាទីនិ នានាវិធានិ រតនានិ អាទាយ ចោរេហិ សទ្ធិំ មគ្គំ គច្ឆន្តោ អត្តនោ រតនវិនាសភយេន តេ ចោរេ ឆឌ្ឌេត្វា ខេមំ មគ្គំ គណ្ហាតិ, ឯវមយម្បិ បូតិកាយោ រតនវិលោបកចោរសទិសោ។ សចាហំ ឯត្ថ តណ្ហំ ករិស្សាមិ, អរិយមគ្គកុសលធម្មរតនានិ មេ នស្សិស្សន្តិ, តស្មា មយា ឥមំ មហាចោរសទិសំ ករជកាយំ ឆឌ្ឌេត្វា និព្ពានមហានគរំ បវិសិតុំ វដ្ដតី”តិ។ តេន វុត្តំ –

១៩. “យថាបិ កុណបំ បុរិសោ, កណ្ឋេ ពទ្ធំ ជិគុច្ឆិយ;
មោចយិត្វាន គច្ឆេយ្យ, សុខី សេរី សយំវសី។

២០. “តថេវិមំ បូតិកាយំ, នានាកុណបសញ្ចយំ;
ឆឌ្ឌយិត្វាន គច្ឆេយ្យំ, អនបេក្ខោ អនត្ថិកោ។

២១. “យថា ឧច្ចារដ្ឋានម្ហិ, ករីសំ នរនារិយោ;
ឆឌ្ឌយិត្វាន គច្ឆន្តិ, អនបេក្ខា អនត្ថិកា។

២២. “ឯវមេវាហំ ឥមំ កាយំ, នានាកុណបបូរិតំ;
ឆឌ្ឌយិត្វាន គច្ឆិស្សំ, វច្ចំ កត្វា យថា កុដិំ។

២៣. “យថាបិ ជជ្ជរំ នាវំ, បលុគ្គំ ឧទគាហិនីំ;
សាមី ឆឌ្ឌេត្វា គច្ឆន្តិ, អនបេក្ខា អនត្ថិកា។

២៤. “ឯវមេវាហំ ឥមំ កាយំ, នវច្ឆិទ្ទំ ធុវស្សវំ;
ឆឌ្ឌយិត្វាន គច្ឆិស្សំ, ជិណ្ណនាវំវ សាមិកា។

២៥. “យថាបិ បុរិសោ ចោរេហិ, គច្ឆន្តោ ភណ្ឌមាទិយ;
ភណ្ឌច្ឆេទភយំ ទិស្វា, ឆឌ្ឌយិត្វាន គច្ឆតិ។

២៦. “ឯវមេវ ឥមំ កាយោ, មហាចោរសមោ វិយ;
បហាយិមំ គមិស្សាមិ, កុសលច្ឆេទនាភយា”តិ។

តត្ថ **យថាបិ កុណបំ បុរិសោ**តិ យថាបិ ទហរោ យុវា មណ្ឌនកជាតិកោ បុរិសោ អហិកុណបេន វា កុក្កុរកុណបេន វា មនុស្សកុណបេន វា កណ្ឋេ អាសត្តេន អដ្ដីយិត្វា ហរាយិត្វា ជិគុច្ឆិត្វា តំ កុណបំ មោចេត្វា គច្ឆេយ្យ។ **សុខី**តិ សុខិតោ។ **សេរី**តិ យថិច្ឆកវិហារី។ **នានាកុណបសញ្ចយ**ន្តិ អនេកវិធកុណបរាសិភូតំ “នានាកុណបបូរិត”ន្តិបិ បាឋោ។

ឧច្ចារដ្ឋានម្ហីតិ ឧច្ចារេន្តិ វច្ចំ ករោន្តិ ឯត្ថាតិ ឧច្ចារោ, ឧច្ចារោ ច សោ ឋានំ ចេតិ ឧច្ចារដ្ឋានំ។ អថ វា ឧស្សាសិយ្យតីតិ ឧស្សាសោ, វច្ចស្សេតំ នាមំ, តស្ស ឋានំ ឧស្សាសដ្ឋានំ, តស្មិំ **ឧស្សាសដ្ឋានម្ហិ**, ឧក្ការដ្ឋានេតិ

អត្ថោ។ **វដ្ដំ កត្វា យថា កុដិន្តិ** វដ្ដំ កត្វា កុដី នរនារិយោ វិយាតិ អត្ថោ។

ជជ្ជរន្តិ ជិណ្ណំ។ **បលុគ្គន្តិ** បលុជ្ជន្តី, វិកិរន្តីតិ អត្ថោ។ **ឧទគាហិនិន្តិ** ឧទកគាហិនី ។ **សាមីតិ** នាវាសាមិកា។ **នវច្ឆិទ្ទន្តិ** ចក្ខុសោតាទីហិ នវហិ វណមុខេហិ ឆិទ្ទាវច្ឆិទ្ទេហិ យុត្តត្តា នវច្ឆិទ្ទំ។ **ធុវស្សវន្តិ** ធុវនិស្សន្ទំ, និច្ចំ បគ្ឃរណសុចិន្តិ អត្ថោ។

ភណ្ឌមាទិយាតិ យំកិញ្ចិ រតនាទិកំ ភណ្ឌំ អាទិយ។ **ភណ្ឌច្ឆេទភយំ ទិស្វាតិ** ភណ្ឌស្ស អច្ឆិន្ទនេន ភយំ ទិស្វាតិ អត្ថោ។ **ឯវមេវាតិ** សោ ភណ្ឌមាទាយ គច្ឆន្តោ បុរិសោ វិយ។ **អយំ កាយោតិ** អយំ បន កុច្ឆិតានំ បរមជេគុច្ឆានំ អាយោតិ កាយោ។ **អាយោតិ** ឧបត្តិដ្ឋានំ។ អាយន្តិ តតោតិ អាយោ, កុច្ឆិតា កេសាទយោ។ ឥតិ កុច្ឆិតានំ កេសាទីនំ អាយោតិ កាយោ។ **មហាចោរសមោ វិយាតិ** ចក្ខុអាទីហិ រូបាទីសុ បិយរូបេសុ សារជ្ជនាទិវសេន បាណាតិបាតាទិន្នាទានាទិចោរោ ហុត្វា សព្ពកុសលំ វិលុម្បតីតិ មហាចោរសមោ។ តស្មា យថា សោ រតនភណ្ឌមាទាយ ចោរេហិ សទ្ធឹ គច្ឆន្តោ បុរិសោ តេ ចោរេ បហាយ គច្ឆតិ, ឯវមេវាហម្បិ ឥមំ មហាចោរសមំ កាយំ បហាយ អត្តនោ សោត្ថិភាវករំ មគ្គំ គវេសិតុំ គមិស្សាមីតិ អត្ថសម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ។ **កុសលច្ឆេទនាភយាតិ** កុសលធម្មវិលោបនភយេនាតិ អត្ថោ។

អថេវំ សុមេធបណ្ឌិតោ នានាវិធាហិ ឧបមាហិ នេក្ខម្មការណំ ចិន្តេត្វា បុនបិ ចិន្តេសិ – “ឥមំ មហាធនរាសឹ សំហរិត្វា មយ្ហំ បិតុបិតាមហាទយោ បរលោកំ គច្ឆន្តា ឯកកហាបណម្បិ គហេត្វា ន គតា, មយា បន គហេត្វា គមនការណំ កាតុំ វដ្ដតី”តិ គន្ត្វា រញ្ញោ អារោចេសិ – “អហំ, មហារាជ, ជាតិជរាទីហិ ឧបទ្ទុតហទយោ អគារស្មា អនគារិយំ បព្ពជិស្សាមិ, មយ្ហំ អនេកកោដិសតសហស្សំ ធនំ អត្ថិ, តំ ទេវោ បដិបជ្ជតូ”តិ។ រាជា អាហ – “ន មយ្ហំ តេ ធនេន អត្ថោ, ត្វំយេវ យថិច្ឆកំ ករោហី”តិ។

សោ ច “សាធុ ទេវា”តិ នគរេ ភេរិំ ចរាបេត្វា មហាជនស្ស ទានំ ទត្វា វត្ថុកាមេ ច កិលេសកាមេ ច បហាយ អមរវរនគរសទិសតោ អមរនគរតោ និក្ខមិត្វា ឯកកោវ នានាមិគគណវន្តេ ហិមវន្តេ **ធម្មិកំ** នាម បព្ពតំ និស្សាយ អស្សមំ កត្វា តត្ថ បណ្ណសាលំ កត្វា បញ្ចទោសវិវជ្ជិតំ ចង្កមំ មាបេត្វា អដ្ឋគុណសមុបេតំ អភិញ្ញាពលំ សមាហរិតុំ នវទោសសមន្នាគតំ សាដកំ បជហិត្វា ទ្វាទសគុណមុបាគតំ វាកចីរំ និវាសេត្វា បព្ពជិ។ ឯវំ បន សោ បព្ពជិតោ អដ្ឋទោសសមាកិណ្ណំ បណ្ណសាលំ បហាយ ទសគុណសមន្នាគតំ រុក្ខមូលំ ឧបគន្ត្វា សព្ពធញ្ញវិកតឹ បហាយ បវត្តផលភោជនោ ហុត្វា និសជ្ជដ្ឋានចង្កមនវសេន បធានំ បទហន្តោ សត្តាហព្ភន្តរេយេវ អដ្ឋន្នំ សមាបត្តីនំ បញ្ចន្នញ្ច អភិញ្ញានំ លាភី អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

២៧. “ឯវាហំ ចិន្តយិត្វាន, នេកកោដិសតំ ធនំ;
នាថានាថានំ ទត្វាន, ហិមវន្តមុបាគមឹ។

២៨. “ហិមវន្តស្សាវិទូរេ, ធម្មិកោ នាម បព្ពតោ;
អស្សមោ សុកតោ មយ្ហំ, បណ្ណសាលា សុមាបិតា។

២៩. “ចង្កមំ តត្ថ មាបេសឹ, បញ្ចទោសវិវជ្ជិតំ។
អដ្ឋគុណសមុបេតំ, អភិញ្ញាពលមាហរិំ។

៣០. “សាដកំ បជហឹ តត្ថ, នវទោសមុបាគតំ;
វាកចីរំ និវាសេសឹ, ទ្វាទសគុណមុបាគតំ។

៣១. “អដ្ឋទោសសមាកិណ្ណំ, បជហឹ បណ្ណសាលកំ;
ឧបាគមឹ រុក្ខមូលំ, គុណេ ទសហុបាគតំ។

៣២. “វាបិតំ រោបិតំ ធញ្ញំ, បជហឹ និរវសេសតោ;
អនេកគុណសម្បន្នំ, បវត្តផលមាទិយឹ។

៣៣. “តត្ថប្បធានំ បទហឹ, និសជ្ជដ្ឋានចង្កមេ;
អព្ភន្តរម្ហិ សត្តាហេ, អភិញ្ញាពលបាបុណិ”ន្តិ។

តត្ថ **ឯវាហន្តិ** ឯវំ អហំ, ហេដ្ឋា វុត្តប្បការេន ចិន្តេត្វាតិ អត្ថោ។ **នាថានាថានន្តិ** សនាថានមនាថានញ្ច អឌ្ឍានញ្ចេវ ទលិទ្ទានញ្ច “អត្ថិកា គណ្ហន្តូ”តិ សហ កោដ្ឋាគារេហិ ទត្វាតិ អត្ថោ។ **ហិមវន្តស្សាវិទូរេតិ** ហិម

វន្តបព្ពតរាជស្ស អវិទូរេ សមីបេ។ **ធម្មិកោ នាម បព្ពតោ**តិ ឯវំនាមកោ បព្ពតោ។ កស្មា បនាយំ ធម្មិកោតិ? យេភុយ្យេន បន ពោធិសត្តា តសិំ បព្ពជិត្វា តំ បព្ពតំ ឧបនិស្សាយ អភិញ្ញាយោ និព្វត្តេត្វា សមណធម្មំ អកំសុ។ តស្មា សមណធម្មស្ស និស្សយភូតត្តា "ធម្មិកោ"ត្វេវ បាកដោ អហោសិ។ **អស្សមោ សុកតោ មយ្ហ**ន្តិអាទិនា សុមេធបណ្ឌិតេន អស្សមបណ្ណសាលា ចង្កមា សហត្ថា មាបិតា វិយ វុត្តា, ន ច បន សហត្ថា មាបិតា, កិន្តុ សក្កេន ទេវេន បេសិតេ វិស្សុកម្មុនា ទេវបុត្តេន និម្មិតា។ ភគវា បន តទា អត្តនោ បុញ្ញានុភាវេន និព្វត្តំ តំ សម្បទំ សន្ធាយ – "សារិបុត្ត, តស្មិំ បព្ពតេ –

> 'អស្សមោ សុកតោ មយ្ហំ, បណ្ណសាលា សុមាបិតា;
> ចង្កមំ តត្ថ មាបេសិំ, បញ្ចទោសវិវជ្ជិត'"ន្តិ។ – អាទិមាហ;

តត្ថ **បណ្ណសាលា**តិ បណ្ណឆទនសាលា។ **តត្ថា**តិ តស្មិំ អស្សមបទេ។ **បញ្ចទោសវិវជ្ជិត**ន្តិ បញ្ចហិ ចង្កមទោសេហិ វិវជ្ជិតំ។ កតមេ បញ្ច ចង្កមទោសា នាម? ថទ្ធវិសមតា, អន្តោរុក្ខតា, គហនច្ឆន្នតា, អតិសម្ពាធតា, អតិវិសាលតាតិ ឥមេហិ បញ្ចហិ ទោសេហិ វិវជ្ជិតំ។ ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទេន ទីឃតោ សដ្ឋិរតនោ វិត្ថារតោ ទិយឌ្ឍរតនោ ចង្កមោ វុត្តោ។ អថ វា **បញ្ចទោសវិវជ្ជិត**ន្តិ បញ្ចហិ នីវរណទោសេហិ វិវជ្ជិតំ បរិហីនំ **អភិញ្ញាពលមាហរិ**ន្តិ ឥមិនា ឧត្តរបទេន សម្ពន្ធោ ទដ្ឋព្ពោ (ធ. ស. អដ្ឋ. និទានកថា, សុមេធកថា)។ **អដ្ឋគុណសមុបេត**ន្តិ "ឯវំ សមាហិតេ ចិត្តេ បរិសុទ្ធេ បរិយោទាតេ អនង្គណេ វិគតូបក្កិលេសេ មុទុភូតេ កម្មនិយេ ឋិតេ អានេញ្ជប្បត្តេ"តិ ឯវំ វុត្តេហិ អដ្ឋគុណេហិ (ទី. និ. ១.២៤៤-២៤៥; ម. និ. ១.៣៨៤-៣៨៦, ៤៣១-៤៣៣; បារា. ១២-១៤) សមន្នាគតំ អភិញ្ញាពលំ អាហរិំ អានេសិន្តិ អត្ថោ។

កេចិ បន "អដ្ឋហិ សមណសុខេហិ ឧបេតំ, អដ្ឋិមានិ សមណសុខានិ នាម ធនធញ្ញបរិគ្គហាភាវោ, អនវជ្ជបិណ្ឌបាតបរិយេសនភាវោ, និព្វុតបិណ្ឌភុញ្ជនភាវោ, រដ្ឋំ បីឡេត្វា ធនធញ្ញាទីសុ គណ្ហន្តេសុ រាជបុរិសេសុ រដ្ឋបីឡនកិលេសាភាវោ, ឧបករណេសុ និច្ឆន្ទរាគភាវោ, ចោរវិលោបនេ និព្ភយភាវោ, រាជរាជមហាមត្តេហិ អសំសដ្ឋភាវោ, ចតូសុ ទិសាសុ អប្បដិហតភាវោតិ ឥមេហិ អដ្ឋហិ សមណសុខេហិ (អប. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទាន, សុមេធកថា; ធ. ស. អដ្ឋ. និទានកថា) ឧបេតំ សមុបេតំ អស្សមំ មាបេសិ"ន្តិ អស្សមេន សម្ពន្ធំ កត្វា វទន្តិ, តំ បាឡិយា ន សមេតិ។

សាដកន្តិ វត្ថំ។ **តត្ថា**តិ តស្មិំ អស្សមេ។ **នវទោសមុបាគត**ន្តិ, សារិបុត្ត, តត្ថ វសន្តោ អត្តនោ និវត្ថបារុតំ មហគ្ឃសាដកំ **បជហិំ** បរិច្ចជិំ។ សាដកំ បជហន្តោ ច តត្ថ នវ ទោសេ ទិស្វា បជហិន្តិ ទីបេតិ។ តាបសបព្ពជ្ជំ បព្ពជិតានញ្ហិ សាដកស្មិំ នវ ទោសា បកាសិតា។ កតមេ នវ? សាដកស្ស មហគ្ឃភាវោ, បរបដិពទ្ធភាវោ, បរិភោគេន លហុកំ កិលិស្សនភាវោ, កិលិដ្ឋោ ច ធោវិតព្ពោ បុន រជិតព្ពោ ច ហោតិ បរិភោគេន ជីរណភាវោ, ជិណ្ណស្ស បុន តុន្នករណំ វា អគ្គឡទានំ វា កាតព្ពំ ហោតិ បុន បរិយេសនាយ ទុរភិសម្ភវភាវោ, តាបសបព្ពជ្ជាយ អននុច្ឆវិកភាវោ, បច្ចត្ថិកានំ សាធារណភាវោ, យថា នំ ន បច្ចត្ថិកា គណ្ហន្តិ, ឯវំ គោបេតព្ពោ ហោតិ បរិទហតោ វិភូសនដ្ឋានភាវោ, គហេត្វា ចរន្តស្ស មហិច្ឆភាវោតិ ឯតេហិ នវហិ ទោសេហិ (អប. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទាន, សុមេធកថា) ឧបគតំ សាដកំ បហាយ វាកចីរំ និវាសេសិន្តិ ទីបេតិ។ **វាកចីរ**ន្តិ មុញ្ជតិណំ ហីរាហីរំ កត្វា គន្ថេត្វា កតំ វាកមយចីរំ និវាសនបារុបនត្ថាយ អាទិយិន្តិ អត្ថោ។ **ទ្វាទសគុណមុបាគត**ន្តិ ទ្វាទសហិ អានិសំសេហិ ឧបេតំ។ ឯត្ថ **គុណ**-សទ្ទោ អានិសំសដ្ឋោ "សតគុណា ទក្ខិណា បាដិកង្ខិតព្ពា"តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.៣៧៩) វិយ។ **ម**-ការោ បទសន្ធិករោ។ វាកចីរស្មិំ ទ្វាទសានិសំសា អប្បគ្ឃតា, អបរាយត្តតា, សហត្ថា កាតុំ សក្កុណេយ្យតា, បរិភោគេន ជិណ្ណេបិ សិព្ពិតព្ពាភាវោ, ចោរភយាភាវោ បរិយេសន្តស្ស សុខេន ករណភាវោ, តាបសបព្ពជ្ជាយ សារុប្បភាវោ, សេវមានស្ស វិភូសនដ្ឋានាភាវោ, ចីវរប្បច្ចយេ អប្បិច្ឆភាវោ , បរិភោគសុខភាវោ, វាកុប្បត្តិយា សុលភភាវោ, វាកចីរេ នដ្ឋេបិ អនបេក្ខភាវោតិ ឥមេហិ ទ្វាទសហិ គុណេហិ សម្បន្នំ (អប. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទាន, សុមេធកថា; ធ. ស. អដ្ឋ. និទានកថា)។

អថ សុមេធបណ្ឌិតោ តត្ថ បណ្ណសាលាយំ វិហរន្តោ បច្ចូសសមយេ បច្ចុដ្ឋាយ អត្តនោ និក្ខមនការណំ បច្ចវេក្ខមានោ ឯវំ កិរ ចិន្តេសិ – "អហំ បន នវកនកកដកន្ទុបុរាទិសង្ឃដ្ដនសទ្ទសម្មិស្សិត-មធុរហសិតកថិតគេហជនរមណីយំ ឧឡារវិភវសោភិតំ សុរវរភវនាការមគារំ ខេឡបិណ្ឌំ វិយ បហាយ វិវេការាមតាយ សព្ពជនបាបបវាហនំ តបោវនំ បវិដ្ឋោស្មិ, ឥធ បន មេ បណ្ណសាលាយ វាសោ ទុតិយោ ឃរាវាសោ វិយ ហោតិ, ហន្ទាហំ រុក្ខមូលេ វសេយ្យ"ន្តិ។ តេន វុត្តំ –

៣១. "អដ្ឋទោសសមាកិណ្ណំ, បជហិំ បណ្ណសាលក"ន្តិ។

តត្ថ **អដ្ឋទោសសមាកិណ្ណន្តិ** អដ្ឋហិ ទោសេហិ សមាកិណ្ណំ សំយុត្តំ។ កតមេហិ អដ្ឋហិ? មហាសម្ភារេហិ និប្ផាទនីយតា, តិណបណ្ណមត្តិកាទីហិ និច្ចំ បដិជគ្គនីយតា, សេនាសនំ នាម មហល្លកស្ស បាបុណាតីតិ អវេលាយ វុដ្ឋាបិយមានស្ស ចិត្តេកគ្គតា ន ហោតីតិ វុដ្ឋាបនីយភាវោ, សីតុណ្ហស្ស បដិឃាតេន កាយស្ស សុខុមាលករណភាវោ, ឃរំ បវិដ្ឋេន យំ កិញ្ចិ បាបំ សក្កា កាតុន្តិ គរហបដិច្ឆាទនករណភាវោ, “មយ្ហមិទ”ន្តិ សបរិគ្គហភាវោ, គេហស្ស អត្ថិភាវោ សទុតិយកវាសោ, ឩកាមង្គុលឃរគោឡិកាទីនំ សាធារណតាយ ពហុសាធារណភាវោតិ ឥតិ ឥមេ អដ្ឋ អាទីនវេ (អប. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទាន, សុមេធកថា) ទិស្វា មហាសត្តោ បណ្ណសាលំ បជហិ។

គុណេ ទសហុបាគតន្តិ ឆន្នំ បដិក្ខិបិត្វា ទសហិ គុណេហិ ឧបេតំ, រុក្ខមូលំ ឧបគតោស្មីតិ អត្ថោ។ កតមេហិ ទសហិ? អប្បសមារម្ភតា, ឧបគមនមត្តមេវេត្ថ ហោតីតិ សុលភានវជ្ជតា, អភិណ្ហំ តរុបណ្ណវិការទស្សនេន អនិច្ចសញ្ញាសមុដ្ឋាបនតា, សេនាសនមច្ឆេរាភាវោ, តត្ថ ហិ បាបំ ករោន្តោ លជ្ជតីតិ បាបករណារហាភាវោ, បរិគ្គហករណាភាវោ, ទេវតាហិ សហ វាសោ, ឆន្ទបដិក្ខេបោ, បរិភោគសុខតា, រុក្ខមូលសេនាសនស្ស គតគតដ្ឋានេ សុលភតាយ អនបេក្ខភាវោតិ ឥតិ ឥមេ ទស គុណេ (អប. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទាន, សុមេធកថា) ទិស្វា រុក្ខមូលំ ឧបគតោស្មីតិ វទតិ។ អាហ ច –

“វណ្ណិតោ ពុទ្ធសេដ្ឋេន, និស្សយោតិ ច ភាសិតោ;
និវាសោ បវិវិត្តស្ស, រុក្ខមូលសមោ កុតោ។

“អាវាសមច្ឆេរហរេ, ទេវតាបរិបាលិតេ;
បវិវិត្តេ វសន្តោ ហិ, រុក្ខមូលម្ហិ សុព្ពតោ។

“អភិរត្តានិ នីលានិ, បណ្ឌូនិ បតិតានិ ច;
បស្សន្តោ តរុបណ្ណានិ, និច្ចសញ្ញំ បនូទតិ។

“តស្មា ហិ ពុទ្ធទាយជ្ជំ, ភាវនាភិរតាលយំ;
វិវិត្តំ នាតិមញ្ញេយ្យ, រុក្ខមូលំ វិចក្ខណោ”តិ។ (វិសុទ្ធិ. ១.៣២);

អថ សុមេធបណ្ឌិតោ បណ្ណសាលាយ ទិដ្ឋទោសោ ហុត្វា រុក្ខមូលសេនាសនេ លទ្ធានិសំសោ វិហរន្តោ ឧត្តរិបិ ចិន្តេសិ – “អាហារត្ថាយ មេ គាមគមនំ អាហារបរិយេសនទុក្ខំ, នាហំ កេនចិ បារិជុញ្ញេន និក្ខមិត្វា អាហារត្ថាយ បព្ពជិតោ, អាហារបរិយេសនមូលស្ស ច ទុក្ខស្ស បមាណំ នត្ថិ, យំនូនាហំ បវត្តផលេន យាបេយ្យ”ន្តិ។ ឥមំ បន អត្ថវិសេសំ ទីបេន្តោ –

៣២-៣៣. “វាបិតំ រោបិតំ ធញ្ញំ, បជហឹ និរវសេសតោ។

អនេកគុណសម្បន្នំ, បវត្តផលមាទិយិ”ន្តិ។ – អាទិមាហ;

តត្ថ **វាបិតន្តិ** វបិត្វា និប្ផន្នំ។ **រោបិតន្តិ** រោបិត្វា និប្ផន្នំ, វបនរោបនវសេន ទុវិធាវ សស្សនិប្ផត្តិ, តំ ទុវិធម្បិ អត្តនោ អប្បិច្ឆតាយ បហាយ បវត្តផលេន យាបេសឹ។ **បវត្តផលន្តិ** សយមេវ បតិតផលំ។ **អាទិយិន្តិ** បរិភុញ្ជឹ។

“បវត្តផលសន្តុដ្ឋោ, អបរាយត្តជីវិកោ;
បហីនាហារលោលុប្បោ, ហោតិ ចាតុទ្ទិសោ មុនិ។

“ជហាតិ រសតណ្ហញ្ច, អាជីវោ តស្ស សុជ្ឈតិ;
តស្មា ហិ នាតិមញ្ញេយ្យ, បវត្តផលភោជន”ន្តិ។ (វិសុទ្ធិ. ១.២៦ ថោកំ វិសទិសំ) –

ឯវំ បវត្តមានោ សុមេធបណ្ឌិតោ នចិរស្សេវ អន្តោសត្តាហេ អដ្ឋ សមាបត្តិយោ បញ្ច អភិញ្ញាយោ ច បាបុណិ។ ឥមមត្ថំ បកាសេន្តេន **“តត្ថប្បធានំ បទហិ”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថាតិ** តស្មឹ អស្សមេ។ **បធានន្តិ** វីរិយំ, វីរិយញ្ហិ បទហិតព្ពតោ បធានភាវករណតោ វា “បធាន”ន្តិ វុច្ចតិ។ **បទហិន្តិ** វីរិយមារភឹ។ **និសជ្ជដ្ឋានចង្កមេតិ** និសជ្ជាយ ច ឋានេន ច ចង្កមេន ច។

សុមេធបណ្ឌិតោ បន សេយ្យំ បដិក្ខិបិត្វា និសជ្ជដ្ឋានចង្កមេហេវ រត្តិន្ទិវំ វីតិនាមេត្វា សត្តាហព្ភន្តរេយេវ អភិញ្ញាពលំ បាបុណិ។ ឯវំ បន អភិញ្ញាពលំ បត្វា សុមេធតាបសេ សមាបត្តិសុខេន វីតិនាមេន្តេ តទា

សព្ពជនសង្គហករោ មារពលភយំករោ ញាណទីបង្ករោ **ទីបង្ករោ** នាម សត្ថា លោកេ ឧទបាទិ។

សង្ខេបេនេវ តស្សាយមានុបុព្ពិកថា – អយំ កិរ ទីបង្ករោ នាម មហាសត្តោ សមត្តឹស បារមិយោ បូរេត្វា វេស្សន្តរត្តភាវសទិសេ អត្តភាវេ ឋិតោ បថវិកម្បនាទីនិ មហាទានានិ ទត្វា អាយុបរិយោសានេ តុសិតបុរេ និព្ពត្តិត្វា តត្ថ យាវតាយុកំ ឋត្វា ទសសហស្សចក្កវាឡទេវតាហិ សន្និបតិត្វា –

> “កាលោ ខោ តេ មហាវីរ, ឧប្បជ្ជ មាតុកុច្ឆិយំ;
> សទេវកំ តារយន្តោ, ពុជ្ឈស្សុ អមតំ បទ”ន្តិ។ (ពុ. វំ. ១.៦៧) –

វុត្តេ តតោ សោ ទេវតានំ វចនំ សុត្វា ច បញ្ច មហាវិលោកនានិ វិលោកេត្វា តតោ ចុតោ រម្មវតីនគរេ អត្តនោ យសវិភូតិយា វិជិតវាសុទេវស្ស នរទេវស្ស សុទេវស្ស នាម រញ្ញោ កុលេ សុមេធាយ ទេវិយា កុច្ឆិស្មឹ អាសាឡ្ហិបុណ្ណមិយា ឧត្តរាសាឡ្ហនក្ខត្តេន បដិសន្ធឹ គហេត្វា មហតា បរិវារេន បរិហរិយមានោ មហាទេវិយា កុច្ឆិម្ហិ មណិកូដគតោ វិយ កេនចិ អសុចិនា អមក្ខិតោ ទស មាសេ វសិត្វា សលិលធរវិវរគតោ សរទកាលចន្ទោ វិយ តស្សា ឧទរតោ និក្ខមិ។

ទ្វត្តឹស បុព្ពនិមិត្តានិ

តស្ស បន ទីបង្ករកុមារស្ស បដិសន្ធិក្ខណេបិ វិជាតក្ខណេបិ **ទ្វត្តឹស បុព្ពនិមិត្តានិ** បាដិហារិយានិ បាតុរហេសុំ។ សព្ពសព្ពញ្ញុពោធិសត្តេសុ មាតុកុច្ឆឹ ឱក្កមន្តេសុ និក្ខមន្តេសុ សម្ពុជ្ឈន្តេសុ ធម្មចក្កំ បវត្តេន្តេសូតិ ឥមេសុ ចតូសុ ឋានេសុ ទ្វត្តឹស បាដិហារិយានិ បវត្តន្តេវ។ តស្មា មយា បាកដត្តា ទីបង្ករកុមារស្ស ជាតិយំ ទស្សិតានិ –

> “ទីបង្ករេ ចារុករេ កុមារេ, សិរីករេ សន្តិករេវ ជាតេ;
> បកម្បិ សង្កម្បិ តទា សមន្តា, សហស្សសង្ខ្យា ទសលោកធាតុ។
>
> “ចក្កវាឡសហស្សេសុ, ទសសហស្សេវ ទេវតា;
> ឯកស្មឹ ចក្កវាឡស្មឹ, តទា សន្និបតឹសុ តា។
>
> “ពោធិសត្តំ មហាសត្តំ, ជាតមត្តន្តុ ទេវតា;
> បឋមំ បដិគ្គណ្ហឹសុ, បច្ឆា តំ មនុជា បន។
>
> “អវាទិតា កេនចិ ចម្មនទ្ធា, សុបោក្ខរា ទុន្ទុភិយោ ច វីណា;
> អឃដ្ដិតានាភរណានិ តស្មឹ, ខណេ សមន្តា មធុរំ រវឹសុ។
>
> “ឆិជ្ជឹសុ សព្ពត្ថ ច ពន្ធនានិ, សយំ វិគច្ឆឹសុ ច សព្ពរោគា;
> រូបានិ បស្សឹសុ ច ជាតិអន្ធា, សទ្ទំ សមន្តា ពធិរា សុណឹសុ។
>
> “អនុស្សតី ជាតិជឡា មនុស្សា, លភឹសុ យានំ បទសាវ បង្គុលា;
> វិទេសយាតា សយមេវ នាវា, សបដ្ដនំ សីឃមុបាគមឹសុ។
>
> “អាកាសដ្ឋំ ភូមិគតញ្ច សព្ពំ, សយំ សមន្តា រតនំ វិរោចិ;
> និព្ពាយិ ឃោរេ និរយេ ហុតាសោ, នទីសុ តោយម្បិ ច នប្បវត្តិ។
>
> “លោកន្តរេ ទុក្ខនិរន្តរេបិ, បភា ឧឡារា វិបុលា អហោសិ;
> តថា តទា សន្តតរង្គមាលោ, មហាសមុទ្ទោ មធុរោទកោយំ។
>
> “ន វាយិ វាតោ ផរុសោ ខរោ វា, សម្ផុល្លបុប្ផា តរវោ អហេសុំ;
> វិរោចិ ចន្ទោ អធិកំ សតារោ, ន ចាបិ ឧណ្ហោ សូរិយោ អហោសិ។
>
> “ខគា នភម្ហាបិ ច រុក្ខតោ ច, ហដ្ឋាវ ហេដ្ឋា បថវឹ ភជឹសុ;
> មហាចតុទ្ទីបគតោ ច មេឃោ, បវស្សិ តោយំ មធុរំ សមន្តា។

“បត្វាវ ទិព្ពេ ភវនេ សកស្មិំ, បសន្នចិត្តា បន ទេវតាយោ;
នច្ចឹសុ គាយឹសុ ច វាទយឹសុ, សេឡឹសុ តា កេឡិមកំសុ ចេវ។

“សយំ កិរ ទ្វារមហាកវាដា, ខណេវ តស្មិំ វិវដា អហេសុំ;
មហាជនេ នេវ ខុទា បិបាសា, បីឡេសិ លោកំ កិរ កញ្ចិ កញ្ចិ។

“យេ និច្ចវេរា បន បាណិសង្ឃា, តេ មេត្តចិត្តំ បរមំ លភឹសុ;
កាកា ឧលូកេហិ ចរឹសុ សទ្ធិំ, កោណា វរាហេហិ អកំសុ កេឡិំ។

“ឃោរាបិ សប្បានមុខាបិ សប្បា, កីឡឹសុ កាមំ នកុលេហិ សទ្ធិំ;
គណ្ហឹសុ មង្គារសិរេសុ យូកា, វិស្សត្ថចិត្តា ឃរមូសិកាបិ។

“ពុទ្ធន្តរេនាបិ អលទ្ធតោយេ, បិសាចលោកេ វិគតា បិបាសា;
ខុជ្ជា អហេសុំ សមចារុកាយា, មូគា ច វាចំ មធុរំ លបឹសុ។

“បសន្នចិត្តា បន បាណិសង្ឃា, គទញ្ញមញ្ញំ បិយមាលបឹសុ;
អស្សា ច ហេសឹសុ បហដ្ឋចិត្តា, គជ្ជឹសុ មត្តា វរវារណាបិ។

“សុរភិចន្ទនចុណ្ណសមាកុលា , កុសុមកុង្កុមធូបសុគន្ធិនី;
វិវិធចារុមហទ្ធជមាលិនី, ទសសហស្សិ អហោសិ សមន្តតោ”តិ។

តត្រ ហិស្ស ទសសហស្សិលោកធាតុកម្បោ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណបដិលាភស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, ទេវតានំ ឯកចក្កវាឡេ សន្និបាតោ ធម្មចក្កប្បវត្តនកាលេ ឯកប្បហារេនេវ សន្និបតិត្វា ធម្មបដិគ្គហណស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, បឋមំ ទេវតានំ បដិគ្គហណំ ចតុន្នំ រូបាវចរជ្ឈានានំ បដិលាភស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, បច្ឆា មនុស្សានំ បដិគ្គហណំ ចតុន្នំ អរូបាវចរជ្ឈានានំ បដិលាភស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, ចម្មនទ្ធទុន្ទុភីនំ សយមេវ វជ្ជនំ មហន្តិយា ធម្មភេរិយា អនុសាវនស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, វីណាភរណានំ សយមេវ វជ្ជនំ អនុបុព្ពវិហារបដិលាភស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, ពន្ធនានំ សយមេវ ឆេទោ អស្មិមានសមុច្ឆេទស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, មហាជនស្ស សព្ពរោគវិគមោ ចតុសច្ចផលបដិលាភស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, ជច្ចន្ធានំ រូបទស្សនំ ទិព្ពចក្ខុបដិលាភស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, ពធិរានំ សទ្ទស្សវនំ ទិព្ពសោតធាតុបដិលាភស្ស បុព្ពនិមិត្តំ។

ជាតិជឡានំ អនុស្សតុប្បាទោ ចតុសតិបដ្ឋានបដិលាភស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, បង្គុលានំ បទសា គមនំ ចតុរិទ្ធិបាទបដិលាភស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, វិទេសគតានំ នាវានំ សបដ្ដនាគមនំ ចតុបដិសម្ភិទាធិគមស្ស, រតនានំ សយមេវ វិរោចនំ ធម្មោភាសបដិលាភស្ស, និរយេ អគ្គិនិព្ពាយនំ ឯកាទសគ្គិនិព្ពាយនស្ស, នទីសុ តោយស្ស នប្បវត្តនំ ចតុវេសារជ្ជបដិលាភស្ស, លោកន្តរេ អាលោកោ អវិជ្ជន្ធការំ វិធមេត្វា ញាណលោកទស្សនស្ស, មហាសមុទ្ទស្ស មធុរោទកតា និព្ពានរសេន ឯករសភាវស្ស, វាតស្ស អវាយនំ ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិគតភេទនស្ស, គរូនំ បុប្ផិតភាវោ វិមុត្តិបុប្ផេហិ បុប្ផិតភាវស្ស បុព្ពនិមិត្តំ។

ចន្ទស្ស អតិវិរោចនំ ពហុជនកន្តតាយ បុព្ពនិមិត្តំ, សូរិយស្ស នាតិឧណ្ហវិមលភាវោ កាយិកចេតសិកសុខុប្បត្តិយា, ខគានំ នគាទីហិ បថវិគមនំ ឱវាទំ សុត្វា មហាជនស្ស បាណេហិ សរណគមនស្ស, មហតោ ចតុទ្ទីបគតមេឃស្ស បវស្សនំ មហតោ ធម្មវស្សស្ស, ទេវតានំ សកសកភវនេស្វេវ បត្វា នច្ចាទីហិ កីឡនំ ពុទ្ធភាវំ បត្វា ឧទានុទានស្ស, ទ្វារកវាដានំ សយមេវ វិវរណំ អដ្ឋង្គិកមគ្គទ្វារវិវរណស្ស, ខុទាបីឡនស្ស អភាវោ វិមុត្តិសុខេន សុខិតភាវស្ស, វេរីនំ មេត្តចិត្តបដិលាភោ ចតុព្រហ្មវិហារបដិលាភស្ស, ទសសហស្សិលោកធាតុយា ឯកធជមាលិតា អរិយធជមាលិតាយ បុព្ពនិមិត្តំ, សេសវិសេសា បន សេសពុទ្ធគុណបដិលាភស្ស បុព្ពនិមិត្តានីតិ វេទិតព្ពា។

អថ **ទីបង្ករកុមារោ** មហតិយា សម្បត្តិយា បរិចារិយមានោ អនុក្កមេន ភទ្ទំ យោព្ពនំ បត្វា តិណ្ណំ ឧតូនំ អនុច្ឆវិកេសុ តីសុ បាសាទេសុ ទេវលោកសិរិំ វិយ រជ្ជសិរិមនុភវន្តោ ឧយ្យានកីឡាយ គមនសមយេ អនុក្កមេន ជិណ្ណព្យាធិមតសង្ខាតេ តយោ ទេវទូតេ ទិស្វា សញ្ជាតសំវេគោ និវត្តិត្វា សុទស្សននគរសទិសវិភវសោភំ រម្មវតីនាម នគរំ បាវិសិ។ នគរំ បវិសិត្វា បុន ចតុត្ថវារេ ហត្ថាចរិយំ បក្កោសាបេត្វា ឯតទវោច – “អហំ, តាត, ឧយ្យានទស្សនត្ថាយ និក្ខមិស្សាមិ ហត្ថិយានានិ កប្បាបេហី”តិ។ សោ “សាធុ, ទេវា”តិ បដិសុណិត្វា ចតុរាសីតិ

ហត្ថិសហស្សានិ កប្បាបេសិ។ អថ វិស្សកម្មោ នាម ទេវបុត្តោ ពោធិសត្តំ នានាវិរាគវសននិវាសនំ អាមុក្ក
មុត្តាហារកេយូរំ រុចិរនវកនកកដកមកុដកុណ្ឌលធរំ បរមសុរភិកុសុមមាលសមលង្កតសិរោរុហំ សមលង្ករិ កិរ។
អថ ទីបង្ករកុមារោ ទេវកុមារោ វិយ ចតុរាសីតិយា ហត្ថិសហស្សេហិ បរិវុតោ ហត្ថិក្ខន្ធវរគតោ មហតា
ពលកាយេន បរិវុតោ រតិជននំ ឧយ្យានំ បវិសិត្វា ហត្ថិក្ខន្ធតោ ឱរុយ្ហ តំ ឧយ្យានមនុសញ្ចរិត្វា បរមរុចិរទស្សនេ
សកហទយសីតលេ សិលាតលេ និសីទិត្វា បព្ពជ្ជាយ ចិត្តំ ឧប្បាទេសិ ។ តង្ខណញ្ញេវ សុទ្ធាវាសខីណាសវោ
មហាព្រហ្មា អដ្ឋ សមណបរិក្ខារេ អាទាយ មហាបុរិសស្ស ចក្ខុបថេ បាតុរហោសិ។

មហាបុរិសោ តំ ទិស្វា – “កិមិទ”ន្តិ បុច្ឆិត្វា, “សមណបរិក្ខារោ”តិ សុត្វា អលង្ការភណ្ឌំ ឱមុញ្ចិត្វា បសាធន
ភណ្ឌាគារិកស្ស ហត្ថេ ទត្វា មង្គលខគ្គមាទាយ សទ្ធឹ មកុដេន កេសេ ឆិន្ទិត្វា អន្តលិក្ខេ អាកាសេ ឧក្ខិបិ។ អថ
សក្កោ ទេវរាជា សុវណ្ណចង្កោដកេន តំ កេសមកុដំ អាទាយ សិនេរុមុទ្ធនិ តិយោជនប្បមាណំ ឥន្ទនីលមណិមយំ
មកុដចេតិយំ នាម អកាសិ។ អថ មហាបុរិសោ ទេវទត្តិយំ អរហត្តធជំ កាសាវំ បរិទហិត្វា សាដកយុគំ
អាកាសេ ខិបិ។ តំ ព្រហ្មា បដិគ្គហេត្វា ព្រហ្មលោកេ ទ្វាទសយោជនិកំ សព្ពរតនមយំ ចេតិយមកាសិ។ ទីបង្ករ
កុមារំ បន បព្ពជន្តំ ឯកា បុរិសកោដិ អនុបព្ពជិ។ តាយ បន បរិសាយ បរិវុតោ ពោធិសត្តោ ទស មាសេ
បធានចរិយំ អចរិ។ អថ វិសាខបុណ្ណមាយ អញ្ញតរំ នគរំ បិណ្ឌាយ បាវិសិ។

តស្មិំ កិរ នគរេ តំទិវសំ ទេវតានំ ពលិករណត្ថាយ និរុទកបាយាសំ បចឹសុ។ តស្ស បន មហាសត្តស្ស សបរិ
សស្ស បិណ្ឌាយ បវិដ្ឋស្ស មនុស្សា អទំសុ។ តំ កិរ សព្ពេសំ កោដិសង្ខ្យាយានំ ភិក្ខូនំ បរិយត្តំ អហោសិ។ មហាបុរិ
សស្ស បន បត្តេ ទេវតា ទិព្ពោជំ បក្ខិបឹសុ។ តំ បរិភុញ្ជិត្វា តត្ថេវ សាលវនេ ទិវាវិហារំ វីតិនាមេត្វា
សាយន្ហសមយេ បដិសល្លានា វុដ្ឋាយ គណំ វិស្សជ្ជេត្វា **សុនន្ទេន** នាមាជីវកេន ទិន្នា អដ្ឋ តិណមុដ្ឋិយោ គហេត្វា
បិប្ផលិពោធិរុក្ខមូលំ គន្ត្វា តិណសន្ថរំ សន្ថរិត្វា នវុតិហត្ថំ ពោធិក្ខន្ធំ បិដ្ឋិតោ កត្វា បល្លង្កំ អាភុជិត្វា ចតុរង្គ
វីរិយំ អធិដ្ឋហិត្វា ពោធិរុក្ខមូលេ និសីទិ។

តតោ មារពលំ វិធមិត្វា រត្តិយា បឋមយាមេ បុព្ពេនិវាសំ អនុស្សរិត្វា មជ្ឈិមយាមេ ទិព្ពចក្ខុំ វិសោធេត្វា
បច្ឆិមយាមេ អនុលោមបដិលោមវសេន បច្ចយាការំ សម្មសិត្វា អានាបានចតុត្ថជ្ឈានំ សមាបជ្ជិត្វា តតោ
វុដ្ឋាយ បញ្ចសុ ខន្ធេសុ អភិនិវិសិត្វា ឧទយព្ពយវសេន សមបញ្ញាស លក្ខណានិ ទិស្វា យាវ គោត្រភុញាណំ
វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរុណោទយេ អរិយមគ្គេន សកលពុទ្ធគុណេ បដិវិជ្ឈិត្វា ពុទ្ធសីហនាទំ នទិត្វា សត្តសត្តាហំ
ពោធិសមីបេយេវ វីតិនាមេត្វា ព្រហ្មុនោ ធម្មទេសនំ បដិញ្ញាយ **សុនន្ទារាមេ** ធម្មចក្កំ បវត្តេត្វា កោដិសតានំ
ទេវមនុស្សានំ ធម្មាមតំ បាយេត្វា ចតុទ្ទីបិកមហាមេឃោ វិយ ធម្មវស្សំ វស្សេន្តោ មហាជនស្ស ពន្ធនមោក្ខំ
ករោន្តោ ជនបទចារិកំ វិចរិ។

តទា កិរ សុមេធបណ្ឌិតោ សមាបត្តិសុខេន វីតិនាមេន្តោ នេវ បឋវិកម្បនមទ្ទស ន តានិ និមិត្តានិ។
តេន វុត្តំ –

៣៤. “ឯវំ មេ សិទ្ធិប្បត្តស្ស, វសីភូតស្ស សាសនេ;
ទីបង្ករោ នាម ជិនោ, ឧប្បជ្ជិ លោកនាយកោ។

៣៥. “ឧប្បជ្ជន្តេ ច ជាយន្តេ, ពុជ្ឈន្តេ ធម្មទេសនេ;
ចតុរោ និមិត្តេ នាទ្ទសំ, ឈានរតិសមប្បិតោ”តិ។

តត្ថ **ឯវ**ន្តិ ឥទានិ វត្តព្ពំ និទស្សេតិ។ **មេ**តិ មម។ **សិទ្ធិប្បត្តស្សា**តិ បញ្ចាភិញ្ញាសិទ្ធិប្បត្តស្ស។ **វសីភូតស្សា**តិ
ភូតវសិស្ស, ចិណ្ណវសីភាវមុបគតស្សាតិ អត្ថោ។ **សាសនេ**តិ វិវេកមានសានំ សាសនេ, អនាទរលក្ខណេ
សាមិវចនំ ទដ្ឋព្ពំ។ **ជិនោ**តិ កិលេសារិជយនេន ជិនោ។

ឧប្បជ្ជន្តេតិ បដិសន្ធិគ្គហណេ។ **ជាយន្តេ**តិ មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខមនេ។ **ពុជ្ឈន្តេ**តិ អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធឹ
អភិសម្ពុជ្ឈន្តេ។ **ធម្មទេសនេ**តិ ធម្មចក្កប្បវត្តនេ។ **ចតុរោ និមិត្តេ**តិ ចត្តារិ និមិត្តានិ។ ទីបង្ករស្ស ទសពលស្ស
បដិសន្ធិ-ជាតិ-ពោធិ-ធម្មចក្កប្បវត្តនេសុ ចតូសុ ឋានេសុ ទសសហស្សិលោកធាតុកម្បនាទីនិ និមិត្តានីតិ
អត្ថោ។ ឯត្ថាហ – តានិ បន ពហូនិ និមិត្តានិ, កស្មា “ចតុរោ និមិត្តេ”តិ វុត្តំ, អយុត្តំ ននូតិ? នាយុត្តំ, យទិបិ
ឯតានិ ពហូនិ និមិត្តានិ, ចតូសុ ឋានេសុ បន បវត្តត្តា “ចតុរោ និមិត្តេ”តិ វុត្តំ។ **នាទ្ទស**ន្តិ នាទ្ទសឹ។ ឥទានិ
តេសំ ចតុន្នំ និមិត្តានំ អទស្សនេ ការណំ និទ្ទិសន្តោ **“ឈានរតិសមប្បិតោ”**តិ អាហ។ **ឈានរតី**តិ សមាបត្តិ
សុខស្សេតំ អធិវចនំ។ ឈានរតិយា សមប្បិតត្តា សមង្គីភូតត្តា តានិ និមិត្តានិ នាទ្ទសន្តិ អត្ថោ។

អថ តស្មិំ កាលេ ទីបង្ករទសពលោ ចតូហិ ខីណាសវសតសហស្សេហិ បរិវុតោ អនុបុព្ពេន ចារិកំ ចរមានោ បរមរម្មំ រម្មំ នាម នគរំ បត្វា **សុទស្សន**មហាវិហារេ បដិវសតិ។ រម្មនគរវាសិនោ "ទីបង្ករោ កិរ ទសពលោ អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិំ បត្វា បវត្តិតវរធម្មចក្កោ អនុបុព្ពេន ចារិកំ ចរមានោ រម្មនគរំ បត្វា សុទស្សនមហាវិហារេ បដិវសតី"តិ សុត្វា សប្បិអាទីនិ ភេសជ្ជានិ គហេត្វា ភុត្តបាតរាសា សុទ្ធុត្តរាសង្គា បុប្ផធូបគន្ធហត្ថា យេន ពុទ្ធោ តេនុបសង្កមឹសុ, ឧបសង្កមិត្វា សត្ថារំ វន្ទិត្វា បុប្ផាទីហិ បូជេត្វា ឯកមន្តំ និសីទិត្វា អតិមធុរំ ធម្មកថំ សុត្វា ស្វាតនាយ ភគវន្តំ និមន្តេត្វា ឧដ្ឋាយាសនា ទសពលំ បទក្ខិណំ កត្វា បក្កមឹសុ។

តេ បុនទិវសេ អសទិសមហាទានំ សជ្ជេត្វា មណ្ឌបំ ការេត្វា វិមលកោមលេហិ នីលុប្បលេហិ ឆាទេត្វា ចតុជ្ជាតិគន្ធេន បរិភណ្ឌំ ការេត្វា លាជបញ្ចមានិ សុរភិកុសុមានិ វិកិរិត្វា មណ្ឌបស្ស ចតូសុ កោណេសុ សីតលមធុរវារិបុណ្ណា ចាដិយោ ឋបេត្វា កទលិបណ្ណេហិ បិទហិត្វា មណ្ឌបោបរិ ជយសុមនកុសុមសទិសំ បរមរុចិរទស្សនំ ចេលវិតានំ ពន្ធិត្វា សុវណ្ណមណិរជតតារកាហិ រចយិត្វា តត្ថ គន្ធទាមបុប្ផទាមបត្តទាមរតនទាមានិ ឱលម្ពេត្វា ធូបេហិ ទុទ្ទិនំ កត្វា សកលញ្ច តំ រម្មំ រម្មនគរំ សម្មដ្ឋំ សផលកទលិយោ ច បុប្ផសមលង្កតេ បុណ្ណឃដេ ច ឋបាបេត្វា នានាវិរាគា ធជបដាកាយោ ច សមុស្សាបេត្វា មហាវីថិយា ឧភោសុ បស្សេសុ សាណិបាការេហិ បរិក្ខិបិត្វា ទីបង្ករទសពលស្ស អាគមនមគ្គំ អលង្ករោន្តា ឧទកបរិភិន្នដ្ឋានេសុ បំសុំ បក្ខិបិត្វា ចិក្ខល្លកម្បិ បថវិំ អសមំ សមំ កត្វា មុត្តាសទិសាហិ វាលុកាហិ អាកិរន្តិ, លាជបញ្ចមេហិ ច បុប្ផេហិ អាកិរន្តិ, សផលកទលិកមុកេ ច បតិដ្ឋាបេន្តិ។

អថ តស្មិំ កាលេ សុមេធតាបសោ អត្តនោ អស្សមបទតោ ឧគ្គន្ត្វា រម្មនគរវាសីនំ តេសំ មនុស្សានំ ឧបរិភាគេន អាកាសេន គច្ឆន្តោ តេ ហដ្ឋបហដ្ឋេ មគ្គំ សោធេន្តេ ច អលង្ករោន្តេ ច ទិស្វា – "កឹ នុ ខោ ការណ"ន្តិ ចិន្តេត្វា សព្ពេសំ បស្សន្តានញ្ញេវ អាកាសតោ ឱរុយ្ហ ឯកមន្តេ ឋត្វា តេ មនុស្សេ បុច្ឆិ – "អម្ភោ! កស្សត្ថាយ តុម្ហេ ឥមំ មគ្គំ សោធេថា"តិ? តេន វុត្តំ –

៣៦. "បច្ចន្តទេសវិសយេ, និមន្តេត្វា តថាគតំ;
តស្ស អាគមនំ មគ្គំ, សោធេន្តិ តុដ្ឋមានសា។

៣៧. "អហំ តេន សមយេន, និក្ខមិត្វា សកស្សមា;
ធុនន្តោ វាកចីរានិ, គច្ឆាមិ អម្ពរេ តទា។

៣៨. "វេទជាតំ ជនំ ទិស្វា, តុដ្ឋហដ្ឋំ បមោទិតំ;
ឱរោហិត្វាន គគនា, មនុស្សេ បុច្ឆិ តាវទេ។

៣៩. "តុដ្ឋហដ្ឋោ បមុទិតោ, វេទជាតោ មហាជនោ;
កស្ស សោធីយតិ មគ្គោ, អញ្ជសំ វដុមាយន"ន្តិ។

តត្ថ **បច្ចន្តទេសវិសយេ**តិ មជ្ឈិមទេសស្សេវ ឯកបស្សេ បច្ចន្តទេសសញ្ញិតេ ជនបទេ។ **តស្ស អាគមនំ មគ្គ**ន្តិ តេន អាគន្តព្ពំ មគ្គន្តិ អត្ថោ។ **អហំ តេន សមយេនា**តិ អហំ តស្មិំ សមយេ, ភុម្មត្ថេ ចេតំ ករណវចនំ ទដ្ឋព្ពំ។ **សកស្សមា**តិ អត្តនោ អស្សមបទតោ និក្ខមិត្វា។ **ធុនន្តោ**តិ ឱធុនន្តោ។ **"តេន សមយេន" ច, "តទា" ចា**តិ ឥមេសំ ទ្វិន្នំ បទានំ ឯកត្ថត្តា បុរិមស្ស និក្ខមនកិរិយាយ បច្ឆិមស្ស ច គមនកិរិយាយ សទ្ធឹ សម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ, ឥតរថា បុនរុត្តិទោសា ន មុច្ចតិ។ **តទា**តិ តស្មិំ សមយេ។

វេទជាតន្តិ សញ្ជាតសោមនស្សំ។ **តុដ្ឋហដ្ឋំ បមោទិត**ន្តិ ឥមានិ តីណិ បទានិ អញ្ញមញ្ញវេវចនានិ អញ្ញមញ្ញស្ស អត្ថទីបនានិ។ អថ វា សុខេន **តុដ្ឋំ**, បីតិយា **ហដ្ឋំ**, បាមោជ្ជេន **បមុទិតំ**។ **ឱរោហិត្វានា**តិ ឱតរិត្វា។ **មនុស្សេ បុច្ឆី**តិ មានុសេ បុច្ឆិ។ អយមេវ វា បាឋោ។ **តាវទេ**តិ តទា, តង្ខណេយេវាតិ អត្ថោ។ ឥទានិ បុច្ឆិតមត្ថំ ទស្សេន្តេន "**តុដ្ឋហដ្ឋោ បមុទិតោ**"តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ អយំ មហាជនោ តុដ្ឋហដ្ឋោ បមោទិតហទយោ ហុត្វា មគ្គំ សោធេតិ, កឹ ការណា សោធេតិ, កស្សត្ថាយ វា សោធេតីតិ? ឯវំ "សោធេតិ" សទ្ទំ អាហរិត្វា អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ, ឥតរថា ន យុជ្ជតិ។ **សោធីយតី**តិ សុទ្ធភាវោ ករីយតិ។ **មគ្គោ អញ្ជសំ វដុមាយន**ន្តិ មគ្គស្សេវេតានិ វេវចនានិ។

ឯវំ តេន សុមេធតាបសេន បុដ្ឋា តេ មនុស្សា អាហំសុ – "ភន្តេ សុមេធ, កឹ ន ជានាថ ទីបង្ករោ នាម ពុទ្ធោ អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធឹ បត្វា បវត្តិតវរធម្មចក្កោ ជនបទចារិកំ ចរមានោ អនុក្កមេន អម្ហាកំ នគរំ បត្វា សុទស្សនមហាវិហារេ បដិវសតិ, មយំ តំ ភគវន្តំ និមន្តយិត្វា តស្សេវ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ អាគមនមគ្គំ សោធេមា"តិ។ តតោ តំ សុត្វា សុមេធបណ្ឌិតោ ចិន្តេសិ – "ពុទ្ធោតិ ខោ បនេស ឃោសោបិ ទុល្លភោ, បគេវ ពុទ្ធុប្បាទោ, តេន ហិ មយាបិ ឥមេហិ មនុស្សេហិ សទ្ធឹ ទសពលស្ស អាគមនមគ្គំ សោធេតុំ វដ្តតី"តិ។ សោ តេ

មនុស្សេ អាហ – “សចេ, ភោ, តុម្ហេ ឥមំ មគ្គំ ពុទ្ធស្ស សោធេថ, មយ្ហម្បិ ឯកំ ឱកាសំ ទេថ, អហម្បិ តុម្ហេហិ សទ្ធិំ ពុទ្ធស្ស មគ្គំ សោធេស្សាមី”តិ។ តតោ តេ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិត្វា – “អយំ សុមេធបណ្ឌិតោ មហិទ្ធិកោ មហានុភាវោ”តិ ជានមានា ទុព្ពិសោធនំ ឧទកសម្ភិន្នំ អតិវិយ វិសមំ ឯកំ ឱកាសំ សល្លក្ខេត្វា – “ឥមំ ឱកាសំ តុម្ហេ សោធេថ អលង្ករោថ ចា”តិ អទំសុ។ តតោ សុមេធបណ្ឌិតោ ពុទ្ធារម្មណំ បីតិំ ឧប្បាទេត្វា ចិន្តេសិ – “អហំ បន ឥមំ ឱកាសំ ឥទ្ធិយា បរមទស្សនីយំ កាតុំ បហោមិ, ឯវំ កតេ បន មំ ន បរិតោសេស្សតិ។ អជ្ជ បន មយា កាយវេយ្យាវច្ចំ កាតុំ វដ្ដតី”តិ បំសុំ អាហរិត្វា តំ បទេសំ បូរេតិ។

តស្ស បន តស្មិំ បទេសេ អសោធិតេ វិប្បកតេយេវ រម្មនគរវាសិនោ មនុស្សា ភគវតោ កាលមារោចេសុំ – “និដ្ឋិតំ, ភន្តេ, ភត្ត”ន្តិ។ ឯវំ តេហិ កាលេ អារោចិតេ ទសពលោ ជយសុមនកុសុមសទិសវណ្ណំ ទុបដ្ដចីវរំ តិមណ្ឌលំ បដិច្ឆាទេត្វា និវាសេត្វា តស្សុបរិ សុវណ្ណបាមង្គេន ជយសុមនកុសុមកលាបំ បរិក្ខិបន្តោ វិយ វិជ្ជុលតាសស្សិរិកំ កាយពន្ធនំ ពន្ធិត្វា កនកគិរិសិខរមត្ថកេ លាខារសំ បរិសិញ្ចន្តោ វិយ សុវណ្ណចេតិយំ បវាឡជាលេន បរិក្ខិបន្តោ វិយ ច សុវណ្ណគ្ឃិកំ រត្តកម្ពលេន បដិមុញ្ចន្តោ វិយ ច សរទសមយរជនិករំ រត្តវលាហកេន បដិច្ឆាទេន្តោ វិយ ច លាខារសេន តិន្តកីសុកកុសុមសទិសវណ្ណំ រត្តវរបំសុកូលចីវរំ បារុបិត្វា គន្ធកុដិទ្វារតោ កញ្ចនគុហតោ សីហោ វិយ និក្ខមិត្វា គន្ធកុដិបមុខេ អដ្ឋាសិ។ អថ សព្ពេ ភិក្ខូ អត្តនោ អត្តនោ បត្តចីវរមាទាយ ភគវន្តំ បរិវារយិំសុ។ តេ បន បរិវារេត្វា ឋិតា ភិក្ខូ ឯវរូបា អហេសុំ –

“អប្បិច្ឆា បន សន្តុដ្ឋា, វត្តារោ វចនក្ខមា;
បវិវិត្តា អសំសដ្ឋា, វិនីតា ជាបគរហិនោ។

“សព្ពេបិ សីលសម្បន្នា, សមាធិជ្ឈានកោវិទា;
បញ្ញាវិមុត្តិសម្បន្នា, តិបញ្ចចរណាយុតា។

“ខីណាសវា វសិប្បត្តា, ឥទ្ធិមន្តោ យសស្សិនោ;
សន្តិន្ទ្រិយា ទមប្បត្តា, សុទ្ធា ខីណបុនព្ភវា”តិ។

ឥតិ ភគវា សយំ វីតរាគោ វីតរាគេហិ វីតទោសោ វីតទោសេហិ វីតមោហោ វីតមោហេហិ បរិវុតោ អតិវិយ វិរោចិត្ថ។ អថ សត្ថា មហានុភាវានំ ខីណាសវានំ ឆឡភិញ្ញានំ ចតូហិ សតសហស្សេហិ បរិវុតោ មរុគណបរិវុតោ ទសសតនយនោ វិយ ព្រហ្មគណបរិវុតោ ហារិតមហាព្រហ្មា វិយ ច អបរិមិតសមយសមុបចិតកុសលពលជនិតាយ អនោបមាយ ពុទ្ធលីឡាយ តារាគណបរិវុតោ សរទសមយរជនិករោ វិយ ច គគនតលំ តំ មគ្គំ អលង្កតបដិយត្តំ បដិបជ្ជិ។

“សុវណ្ណវណ្ណោយ បភាយ ធីរោ, សុវណ្ណវណ្ណេ កិរ មគ្គរុក្ខេ;
សុវណ្ណវណ្ណេ កុសុមេ ករោន្តោ, សុវណ្ណវណ្ណោ បដិបជ្ជិ មគ្គំ”។

សុមេធតាបសោបិ តេន អលង្កតបដិយត្តេន មគ្គេន អាគច្ឆន្តស្ស ទីបង្ករស្ស ភគវតោ ទ្វត្តិំសមហាបុរិសលក្ខណបដិមណ្ឌិតំ អសីតិយា អនុព្យញ្ជនេហិ អនុរញ្ជិតំ ព្យាមប្បភាយ បរិក្ខេបំ សស្សិរិកំ ឥន្ទនីលមណិសទិសំ អាកាសេ នានប្បការា វិជ្ជុលតា វិយ ឆព្ពណ្ណពុទ្ធរស្មិយោ វិស្សជ្ជេន្តំ រូបសោភគ្គប្បត្តំ អត្តភាវំ អក្ខីនិ ឧម្មីលេត្វា ឱលោកេត្វា – “អជ្ជ មយា ទសពលស្ស ជីវិតបរិច្ចាគំ កាតុំ វដ្ដតី”តិ, “មា ភគវា កលលេ អក្កមិ, មណិមយផលកសេតុំ អក្កមន្តោ វិយ សទ្ធិំ ចតូហិ ខីណាសវសតសហស្សេហិ មម បិដ្ឋិំ អក្កមន្តោ គច្ឆតុ, តំ មេ ភវិស្សតិ ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយា”តិ កេសេ មោចេត្វា អជិនជដាវាកចីរានិ កាឡវណ្ណេ កលលេ បត្ថរិត្វា តត្ថេវ កលលបិដ្ឋេ និបជ្ជិ។ តេន វុត្តំ –

៤០. “តេ មេ បុដ្ឋា វិយាកំសុ, ពុទ្ធោ លោកេ អនុត្តរោ;
ទីបង្ករោ នាម ជិនោ, ឧប្បជ្ជិ លោកនាយកោ;
តស្ស សោធីយតិ មគ្គោ, អញ្ជសំ វដុមាយនំ។

៤១. “ពុទ្ធោតិ វចនំ សុត្វាន, បីតិ ឧប្បជ្ជិ តាវទេ;
ពុទ្ធោ ពុទ្ធោតិ កថយន្តោ, សោមនស្សំ បវេទយិំ។

៤២. “តត្ថ ឋត្វា វិចិន្តេសិំ, តុដ្ឋោ សំវិគ្គមានសោ;
ឥធ ពីជានិ រោបិស្សំ, ខណោ វេ មា ឧបច្ចគា។

៤៣. “យទិ ពុទ្ធស្ស សោធេថ, ឯកោកាសំ ទទាថ មេ;
អហម្បិ សោធយិស្សាមិ, អញ្ជសំ វដុមាយនំ។

៤៤. “អទំសុ តេ មមោកាសំ, សោធេតុំ អញ្ជសំ តទា;
ពុទ្ធោ ពុទ្ធោតិ ចិន្តេន្តោ, មគ្គំ សោធេមហំ តទា។

៤៥. “អនិដ្ឋិតេ មមោកាសេ, ទីបង្ករោ មហាមុនិ;
ចតូហិ សតសហស្សេហិ, ឆឡភិញ្ញេហិ តាទិហិ;
ខីណាសវេហិ វិមលេហិ, បដិបជ្ជិ អញ្ជសំ ជិនោ។

៤៦. “បច្ចុគ្គមនា វត្តន្តិ, វជ្ជន្តិ ភេរិយោ ពហូ;
អាមោទិតា នរមរូ, សាធុការំ បវត្តយុំ។

៤៧. “ទេវា មនុស្សេ បស្សន្តិ, មនុស្សាបិ ច ទេវតា;
ឧភោបិ តេ បញ្ជលិកា, អនុយន្តិ តថាគតំ។

៤៨. “ទេវា ទិព្ពេហិ តុរិយេហិ, មនុស្សា មានុសេហិ ច;
ឧភោបិ តេ វជ្ជយន្តា, អនុយន្តិ តថាគតំ។

៤៩. “ទិព្ពំ មន្ទារវំ បុប្ផំ, បទុមំ បារិឆត្តកំ;
ទិសោទិសំ ឱកិរន្តិ, អាកាសនភគតា មរូ។

៥០. “ទិព្ពំ ចន្ទនចុណ្ណញ្ច, វរគន្ធញ្ច កេវលំ;
ទិសោទិសំ ឱកិរន្តិ, អាកាសនភគតា មរូ។

៥១. “ចម្បកំ សរលំ នីបំ, នាគបុន្នាគកេតកំ;
ទិសោទិសំ ឧក្ខិបន្តិ, ភូមិតលគតា នរា។

៥២. “កេសេ មុញ្ចិត្វាហំ តត្ថ, វាកចីរញ្ច ចម្មកំ;
កលលេ បត្ថរិត្វាន, អវកុជ្ជោ និបជ្ជហំ។

៥៣. “អក្កមិត្វាន មំ ពុទ្ធោ, សហ សិស្សេហិ គច្ឆតុ;
មា នំ កលលេ អក្កមិត្ថ, ហិតាយ មេ ភវិស្សតី”តិ។

តត្ថ **វិយាកំសូ**តិ ព្យាករិំសុ។ “ទីបង្ករោ នាម ជិនោ, តស្ស សោធីយតិ បថោ”តិបិ បាឋោ។ **សោមនស្សំ បវេទយិ**ន្តិ សោមនស្សមនុភវិន្តិ អត្ថោ។ **តត្ថ បត្វា**តិ យស្មិំ បទេសេ អាកាសតោ ឱតរិ, តត្ថេវ បត្វា។ **សំវិគ្គមានសោ**តិ បីតិវិម្ហិតមានសោ។ **ឥធា**តិ ឥមស្មិំ ទីបង្ករេ បុញ្ញក្ខេត្តេ។ **ពីជានី**តិ កុសលពីជានិ។ **រោបិស្ស**ន្តិ រោបិស្សាមិ។ **ខណោ**តិ អដ្ឋក្ខណវិរហិតោ នវមោ ខណសន្និបាតោ។ អតិទុល្លភោ សោ មយា បដិលទ្ធោ។ **វេ**តិ និបាតមត្តំ។ **មា ឧបច្ចគា**តិ សោ មា អច្ចគមា, មា អតិក្កមីតិ អត្ថោ។ **ទទាថា**តិ ទេថ។ **តេ**តិ យេ មេ បុដ្ឋា មនុស្សា, តេតិ អត្ថោ។ **សោធេមហំ តទា**តិ សោធេមិ អហំ តទា។ **អនិដ្ឋិតេ**តិ អបរិយោសិតេ វិប្បកតេ។ **ខីណាសវេហី**តិ ឯត្ថ ចត្តារោ អាសវា – កាមាសវោ, ភវាសវោ, ទិដ្ឋាសវោ, អវិជ្ជាសវោតិ (ចូឡនិ. ជតុកណ្ណិមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ៦៩) ឥមេ ចត្តារោ អាសវា យេសំ ខីណា បហីនា សមុច្ឆិន្នា បដិប្បស្សទ្ធា អភព្ពុប្បត្តិកា ញាណគ្គិនា ទឌ្ឍា, តេ ខីណាសវា, តេហិ ខីណាសវេហិ។ ខីណាសវត្តាយេវ **វិមលេហិ**។

ទេវា មនុស្សេ បស្សន្តីតិ ឯត្ថ ទេវានំ មនុស្សទស្សនេ វត្តព្ពំ នត្ថិ, បកតិទស្សនវសេន បន យថា មនុស្សា ឥធ ឋត្វា បស្សន្តិ, ឯវំ ទេវាបិ មនុស្សេ បស្សន្តីតិ អត្ថោ។ **ទេវតា**តិ ទេវេ។ **ឧភោបី**តិ ឧភោ ទេវមនុស្សា។ **បញ្ជលិកា**តិ កតបញ្ជលិកា, ឧភោបិ ហត្ថេ សិរសិ បតិដ្ឋាបេត្វាតិ អត្ថោ។ **អនុយន្តិ តថាគត**ន្តិ តថាគតស្ស បច្ឆតោ យន្តិ, អនុយោគេ សតិ សាមិអត្ថេ ឧបយោគវចនំ ហោតីតិ លក្ខណំ។ តេន វុត្តំ “អនុយន្តិ តថាគត”ន្តិ។ **វជ្ជយន្តា**តិ វាទេន្តា។

មន្ទារវន្តិ មន្ទារវបុប្ផំ។ **ទិសោទិស**ន្តិ ទិសតោ ទិសតោ។ **ឱកិរន្តី**តិ អវកិរន្តិ។ **អាកាសនភគតា**តិ អាកាសសង្ខាតេ នភសិ គតា។ អថ វា អាកាសំ គតា សគ្គគតាវ។ “នភោ”តិ ហិ សគ្គោ វុច្ចតិ។ **មរូ**តិ អមរា។ **សរល**ន្តិ សរលតរុកុសុមំ។ **នីប**ន្តិ កទម្ពបុប្ផំ។ **នាគបុន្នាគកេតក**ន្តិ នាគបុន្នាគកេតកបុប្ផានិ ច។ **ភូមិតលគតា**តិ ភូមិគតា។

កេសេ មុញ្ចិត្វាហន្តិ អហំ កេសេ ពទ្ធា កលាបកុដិលជដា មុញ្ចិត្វា, វិប្បកិរិត្វាតិ អត្ថោ។ **តត្ថា**តិ មយ្ហំ ទិន្នេ ឱកាសេ។ **ចម្មក**ន្តិ ចម្មក្ខណ្ឌំ។ **កលលេ**តិ ចិក្ខល្លកទ្ទមេ។ **អវកុជ្ជោ**តិ អធោមុខោ ហុត្វា។ **និបជ្ជហ**ន្តិ និបជ្ជឹ អហំ។ **មា ន**ន្តិ ឯត្ថ **មា**តិ បដិសេធត្ថេ និបាតោ។ **ន**ន្តិ បទបូរណត្ថេ និបាតោ, ពុទ្ធោ កលលេ មា អក្កមិត្ថាតិ អត្ថោ។ **ហិតាយ មេ ភវិស្សតី**តិ តំ កលលេ អនក្កមនំ ទីឃរត្តំ មម ហិតត្ថាយ ភវិស្សតីតិ។ “សុខាយ មេ ភវិស្សតី”តិបិ បាឋោ។

តតោ សុមេធបណ្ឌិតោ កលលបិដ្ឋេ និបន្នោ ឯវំ ចិន្តេសិ – “សចាហំ ឥច្ឆេយ្យំ សព្ពកិលេសេ ឈាបេត្វា សង្ឃនវកោ ហុត្វា រម្មនគរំ បវិសេយ្យំ, អញ្ញាតកវេសេន បន មេ កិលេសេ ឈាបេត្វា និព្ពានប្បត្តិយា កិច្ចំ នត្ថិ, យំនូនាហំ ទីបង្ករទសពលោ វិយ បរមាភិសម្ពោធឹ បត្វា ធម្មនាវំ អារោបេត្វា មហាជនំ សំសារសាគរា ឧត្តារេត្វា បច្ឆា បរិនិព្ពាយេយ្យំ, ឥទំ មេ បតិរូប”ន្តិ។ តតោ អដ្ឋ ធម្មេ សមោធានេត្វា ពុទ្ធភាវាយ អភិនីហារំ កត្វា និបជ្ជិ។ តេន វុត្តំ –

៥៤. “បថវិយំ និបន្នស្ស, ឯវំ មេ អាសិ ចេតសោ;
ឥច្ឆមានោ អហំ អជ្ជ, កិលេសេ ឈាបយេ មម។

៥៥. “កឹ មេ អញ្ញាតវេសេន, ធម្មំ សច្ឆិកតេនិធ;
សព្ពញ្ញុតំ បាបុណិត្វា, ពុទ្ធោ ហេស្សំ សទេវកេ។

៥៦. “កឹ មេ ឯកេន តិណ្ណេន, បុរិសេន ថាមទស្សិនា;
សព្ពញ្ញុតំ បាបុណិត្វា, សន្តារេស្សំ សទេវកំ។

៥៧. “ឥមិនា មេ អធិការេន, កតេន បុរិសុត្តមេ;
សព្ពញ្ញុតំ បាបុណិត្វា, តារេមិ ជនតំ ពហុំ។

៥៨. “សំសារសោតំ ឆិន្ទិត្វា, វិទ្ធំសេត្វា តយោ ភវេ;
ធម្មនាវំ សមារុយ្ហ, សន្តារេស្សំ សទេវក”ន្តិ។

តត្ថ **បថវិយំ និបន្នស្សា**តិ បុថវិយា និបន្នស្ស។ អយមេវ វា បាឋោ។ **ចេតសោ**តិ ចេតសោ បរិវិតក្កោ អហោសីតិ អត្ថោ។ “ឯវំ មេ អាសិ ចេតនា”តិបិ បាឋោ។ **ឥច្ឆមានោ**តិ អាកង្ខមានោ។ **កិលេសេ**តិ កិលិស្សន្តិ ឧបតាបេន្តីតិ កិលេសា, រាគាទយោ ទស។ **ឈាបយេ**តិ ឈាបេយ្យំ, មម កិលេសេ ឈាបយេ អហន្តិ អត្ថោ។

កិន្តិ បដិក្ខេបវចនំ។ **អញ្ញាតវេសេនា**តិ អបាកដវេសេន, អវិញ្ញាតេន បដិច្ឆន្នេន។ ឥធ បន ភិក្ខុ វិយ អាសវក្ខយំ កត្វា កឹ, ពុទ្ធករេ ធម្មេ បូរេត្វា បដិសន្ធិជាតិពោធិធម្មចក្កប្បវត្តនេសុ មហាបថវិកម្បនំ កត្វា ពុទ្ធោ ពោធេតា, តិណ្ណោ តារេតា, មុត្តោ មោចេតា ភវេយ្យន្តិ អធិប្បាយោ។ **សទេវកេ**តិ សទេវកេ លោកេ។

ថាមទស្សិនាតិ អត្តនោ ថាមពលំ បស្សមានេន។ **សន្តារេស្ស**ន្តិ សន្តារេស្សាមិ។ **សទេវក**ន្តិ សទេវកំ សត្តនិកាយំ, សទេវកំ លោកំ វា។ **អធិការេនា**តិ អធិវិសិដ្ឋេន ការេន, ពុទ្ធស្ស មម ជីវិតំ បរិច្ចជិត្វា កលលបិដ្ឋេ សយនេនាធិការេនាតិ អត្ថោ។

សំសារសោតន្តិ កម្មកិលេសវសេន យោនិគតិវិញ្ញាណដ្ឋិតិនវសត្តាវាសេសុ ឥតោ ចិតោ ច សំសរណំ សំសារោ។ យថាហ –

“ខន្ធានញ្ច បដិបាដិ, ធាតុអាយតនានញ្ច;
អព្ពោច្ឆិន្នំ វត្តមានា, សំសារោតិ បវុច្ចតី”តិ។ (វិសុទ្ធិ. ២.៦១៩; ទី. និ. អដ្ឋ. ២.៩៥ អបសាទនាវណ្ណនា; សំ. និ. អដ្ឋ. ២.២.៦០; អ. និ. អដ្ឋ. ២.៤.១៩៩; ធ. ស. អដ្ឋ. និទានកថា; វិភ. អដ្ឋ. ២២៦ សង្ខាបទនិទ្ទេស; សុ. និ. អដ្ឋ. ២.៥២៣; ឧទា. អដ្ឋ. ៣៩; ឥតិវុ. អដ្ឋ. ១៤, ៥៨; ថេរគា. អដ្ឋ. ១.៦៧, ៩៩; ចូឡនិ. អដ្ឋ. ៦; បដិ. ម. អដ្ឋ. ២.១.១១៧);

សំសារោ ច សោ សោតំ ចេតិ សំសារសោតំ, តំ សំសារសោតំ។ អថ វា សំសារស្ស សោតំ **សំសារសោតំ,** សំសារការណំ តណ្ហាសោតំ ឆិន្ទិត្វាតិ អត្ថោ។ **តយោ ភវេ**តិ កាមរូបារូបភវេ។ តិភវនិព្ពត្តកកម្មកិលេសា តយោ ភវាតិ អធិប្បេតា។ **ធម្មនាវ**ន្តិ អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ។ សោ ហិ ចតុរោឃុត្តរណដ្ឋេន “ធម្មនាវា”តិ វុច្ចតិ។ **សមារុយ្ហា**តិ អារុយ្ហ។ **សន្តារេស្ស**ន្តិ សន្តារេស្សាមិ។ យស្មា បន ពុទ្ធត្តំ បត្ថេន្តស្ស –

៥៩. “មនុស្សត្តំ លិង្គសម្បត្តិ, ហេតុ សត្ថារទស្សនំ;
បព្ពជ្ជា គុណសម្បត្តិ, អធិការោ ច ឆន្ទតា;
អដ្ឋធម្មសមោធានា, អភិនីហារោ សមិជ្ឈតិ”។

តត្ថ **មនុស្សត្តន្តិ** មនុស្សត្តភាវេយេវ ឋត្វា ពុទ្ធត្តំ បត្ថេន្តស្ស បត្ថនា សមិជ្ឈតិ, ន នាគជាតិអាទីសុ ឋិតានំ។ កស្មាតិ ចេ? អហេតុកភាវតោ។

លិង្គសម្បត្តីតិ មនុស្សត្តភាវេ វត្តមានស្សាបិ បុរិសលិង្គេ ឋិតស្សេវ បត្ថនា សមិជ្ឈតិ, ន ឥត្ថិយា វា បណ្ឌកនបុំសកឧភតោព្យញ្ជនកានំ វា សមិជ្ឈតិ ។ កស្មាតិ ចេ? លក្ខណបារិបូរិយា អភាវតោ។ វុត្តញ្ហេតំ – “អដ្ឋានមេតំ, ភិក្ខវេ, អនវកាសោ, យំ ឥត្ថី អរហំ អស្ស សម្មាសម្ពុទ្ធោ”តិ (ម. និ. ៣.១៣០; អ. និ. ១.២៧៩; វិភ. ៨០៩) វិត្ថារោ។ តស្មា ឥត្ថិលិង្គេ ឋិតស្ស មនុស្សជាតិកស្សាបិ បត្ថនា ន សមិជ្ឈតិ។

ហេតូតិ បុរិសស្សាបិ តស្មិំ អត្តភាវេ អរហត្តប្បត្តិយា ហេតុសម្បន្នស្សេវ បត្ថនា សមិជ្ឈតិ, នោ ឥតរស្ស។

សត្ថារទស្សនន្តិ សចេ ជីវមានកពុទ្ធស្សេវ សន្តិកេ បត្ថេតិ បត្ថនា សមិជ្ឈតិ។ បរិនិព្ពុតេ ភគវតិ ចេតិយស្ស សន្តិកេ វា ពោធិរុក្ខមូលេ វា បដិមាយ វា បច្ចេកពុទ្ធពុទ្ធសាវកានំ វា សន្តិកេ បត្ថនា ន សមិជ្ឈតិ។ កស្មា? ភព្ពាភព្ពេ ញត្វា កម្មវិបាកបរិច្ឆេទកញាណេន បរិច្ឆិន្ទិត្វា ព្យាកាតុំ អសមត្ថត្តា។ តស្មា ពុទ្ធស្ស សន្តិកេយេវ បត្ថនា សមិជ្ឈតិ។

បព្ពជ្ជាតិ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ សន្តិកេ បត្ថេន្តស្សាបិ កម្មកិរិយវាទីសុ តាបសេសុ វា ភិក្ខូសុ វា បព្ពជិតស្សេវ បត្ថនា សមិជ្ឈតិ, នោ គិហិលិង្គេ ឋិតស្ស។ កស្មា? បព្ពជិតាយេវ ហិ ពោធិសត្តា សម្ពោធិំ អធិគច្ឆន្តិ, ន គហដ្ឋា។ តស្មា អាទិម្හិ បណិធានកាលេបិ បព្ពជិតេនេវ ភវិតព្ពំ។

គុណសម្បត្តីតិ បព្ពជិតស្សាបិ អដ្ឋសមាបត្តិលាភិនោ បញ្ចាភិញ្ញស្សេវ សមិជ្ឈតិ, ន បន ឥមាយ គុណសម្បត្តិយា វិរហិតស្ស។ កស្មា? និគ្គុណស្ស តទភាវតោ។

អធិការោតិ គុណសម្បន្នេនាបិ យេន អត្តនោ ជីវិតំ ពុទ្ធានំ បរិច្ចត្តំ ហោតិ, តស្ស ឥមិនា អធិការេន សម្បន្នស្សេវ សមិជ្ឈតិ, ន ឥតរស្ស។

ឆន្ទតាតិ អភិនីហារសម្បន្នស្សាបិ យស្ស ពុទ្ធការកធម្មានំ អត្ថាយ មហន្តោ ឆន្ទោ វាយាមោ ច ឧស្សាហោ ច បរិយេដ្ឋិ ច, តស្សេវ សមិជ្ឈតិ, ន ឥតរស្ស។ តត្រិទំ ឆន្ទមហន្តតាយ ឱបម្មំ – សចេ ហិ ឯវមស្ស, “យោ បន សកលចក្កវាឡគព្ភំ ឯកោទកីភូតំ អត្តនោ ពាហុពលេន ឧត្តរិត្វា បារំ គន្តុំ សមត្ថោ, សោ ពុទ្ធត្តំ បាបុណាតិ។ យោ បនិមំ អត្តនោ ទុក្ករំ ន មញ្ញតិ ‘អហំ ឥមំ ឧត្តរិត្វា បារំ គមិស្សាមី’”តិ ឯវំ មហតា ឆន្ទេន ឧស្សាហេន សមន្នាគតោ ហោតិ, តស្ស បត្ថនា សមិជ្ឈតិ, ន ឥតរស្ស (សុ. និ. អដ្ឋ. ១.ខគ្គវិសាណសុត្តវណ្ណនា; អប. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទាន, សុមេធកថា; ចរិយា. អដ្ឋ. បកិណ្ណកកថា)។

សុមេធបណ្ឌិតោ បន ឥមេ អដ្ឋ ធម្មេ សមោធានេត្វាវ ពុទ្ធភាវាយ អភិនីហារំ កត្វា និបជ្ជិ។ ទីបង្ករោបិ ភគវា អាគន្ត្វា សុមេធបណ្ឌិតស្ស សីសភាគេ ឋត្វា កលលបិដ្ឋេ និបន្នំ សុមេធតាបសំ ទិស្វា – “អយំ តាបសោ ពុទ្ធត្ថាយ អភិនីហារំ កត្វា និបន្នោ, ឥជ្ឈិស្សតិ នុ ខោ ឯតស្ស បត្ថនា, ឧទាហុ នោ”តិ អនាគតំសញាណំ បេសេត្វា ឧបធារេន្តោ – “ឥតោ កប្បសតសហស្សាធិកានិ ចត្តារិ អសង្ខ្យេយ្យានិ អតិក្កមិត្វា គោតមោ នាម ពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ ញត្វា ឋិតកោវ បរិសមជ្ឈេ ព្យាកាសិ – “បស្សថ នោ, តុម្ហេ ភិក្ខវេ, ឥមំ ឧគ្គតបំ តាបសំ កលលបិដ្ឋេ និបន្ន”ន្តិ។ “ឯវំ, ភន្តេ”តិ។ អយំ ពុទ្ធត្ថាយ អភិនីហារំ កត្វា និបន្នោ, សមិជ្ឈិស្សតិ ឥមស្ស តាបសស្ស បត្ថនា, អយញ្ហិ ឥតោ កប្បសតសហស្សាធិកានំ ចតុន្នំ អសង្ខ្យេយ្យានំ មត្ថកេ គោតមោ នាម ពុទ្ធោ លោកេ ភវិស្សតិ។ តស្មិំ បនស្ស អត្តភាវេ កបិលវត្ថុ នាម នគរំ និវាសោ ភវិស្សតិ, មហាមាយា នាម ទេវី មាតា, សុទ្ធោទនោ នាម រាជា បិតា, ឧបតិស្សោ ច កោលិតោ ច ទ្វេ អគ្គសាវកា, អានន្ទោ នាម ឧបដ្ឋាកោ, ខេមា ច ឧប្បលវណ្ណា ច ទ្វេ អគ្គសាវិកា ភវិស្សន្តិ ។ អយំ បរិបក្កញាណោ ហុត្វា មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមិត្វា មហាបធានំ បទហិត្វា និគ្រោធមូលេ សុជាតាយ នាម កុមារិយា ទិន្នំ បាយាសំ បដិគ្គហេត្វា នេរញ្ជរាយ តីរេ បរិភុញ្ជិត្វា ពោធិមណ្ឌំ អារុយ្ហ អស្សត្ថរុក្ខមូលេ អភិសម្ពុជ្ឈិស្សតីតិ។ តេន វុត្តំ –

៦០. “ទីបង្ករោ លោកវិទូ, អាហុតីនំ បដិគ្គហោ;
ឧស្សីសកេ មំ ឋត្វាន, ឥទំ វចនមព្រវិ។

៦១. “បស្សថ ឥមំ តាបសំ, ជដិលំ ឧគ្គតាបនំ;
អបរិមេយ្យិតោ កប្បេ, ពុទ្ធោ លោកេ ភវិស្សតិ។

៦២. “អហូ កបិលវ្ហយា រម្មា, និក្ខមិត្វា តថាគតោ;
បធានំ បទហិត្វាន, កត្វា ទុក្ករការិកំ។

៦៣. “អជបាលរុក្ខមូលស្មិំ, និសីទិត្វា តថាគតោ;
តត្ថ បាយាសំ បគ្គយ្ហ, នេរញ្ជរមុបេហិតិ។

៦៤. “នេរញ្ជរាយ តីរម្ហិ, បាយាសំ អទ សោ ជិនោ;
បដិយត្តវរមគ្គេន, ពោធិមូលមុបេហិតិ។

៦៥. “តតោ បទក្ខិណំ កត្វា, ពោធិមណ្ឌំ អនុត្តរោ;
អស្សត្ថរុក្ខមូលម្ហិ, ពុជ្ឈិស្សតិ មហាយសោ។

៦៦. “ឥមស្ស ជនិកា មាតា, មាយា នាម ភវិស្សតិ;
បិតា សុទ្ធោទនោ នាម, អយំ ហេស្សតិ គោតមោ។

៦៧. “អនាសវា វីតរាគា, សន្តចិត្តា សមាហិតា;
កោលិតោ ឧបតិស្សោ ច, អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវកា;
អានន្ទោ នាមុបដ្ឋាកោ, ឧបដ្ឋិស្សតិមំ ជិនំ។

៦៨. “ខេមា ឧប្បលវណ្ណា ច, អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវិកា;
អនាសវា វីតរាគា, សន្តចិត្តា សមាហិតា។

៦៩. “ពោធិ តស្ស ភគវតោ, អស្សត្ថោតិ បវុច្ចតិ;
ចិត្តោ ច ហត្ថាឡវកោ, អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋកា;
ឧត្តរា នន្ទមាតា ច, អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋិកា”តិ។

តត្ថ **លោកវិទូ**តិ សព្ពថា វិទិតលោកត្តា បន លោកវិទូ។ ភគវា ហិ សភាវតោ សមុទយតោ និរោធតោ និរោធូបាយតោតិ សព្ពថាបិ លោកំ អវេទិ អញ្ញាសិ បដិវិជ្ឈិ។ តស្មា លោកវិទូតិ វុច្ចតិ។ យថាហ –

“តស្មា ហវេ លោកវិទូ សុមេធោ, លោកន្តគូ វូសិតព្រហ្មចរិយោ;
លោកស្ស អន្តំ សមិតាវិ ញត្វា, នាសីសតី លោកមិមំ បរញ្ចា”តិ។ (សំ. និ. ១.១០៧; អ. និ. ៤.៤៦);

អបិ ច តយោ លោកា – សង្ខារលោកោ, សត្តលោកោ, ឱកាសលោកោតិ។ តត្ថ សង្ខារលោកោ នាម បដិច្ចសមុប្បន្នា បថវីអាទយោ ធម្មា។ សត្តលោកោ នាម សញ្ញិនោ អសញ្ញិនោ នេវសញ្ញិនាសញ្ញិនោ ច សត្តា។ ឱកាសលោកោ នាម សត្តានំ និវាសដ្ឋានំ។ ឥមេ បន តយោបិ លោកា ភគវតា យថាសភាវតោ វិទិតា, តស្មា លោកវិទូតិ វុច្ចតិ។ **អាហុតីនំ បដិគ្គហោ**តិ ទានានំ បដិគ្គហេតុំ អរហត្តា ទក្ខិណេយ្យត្តា អាហុតីនំ បដិគ្គហោ។ **ឧស្សីសកេ មំ ឋត្វានា**តិ មម សីសសមីបេ ឋត្វា។ **ឥទំ** ឥទានិ វត្តព្ពំ វចនំ អព្រវីតិ អត្ថោ។ **ជដិល**ន្តិ ជដា អស្ស សន្តីតិ ជដិលោ, តំ ជដិលំ។ **ឧគ្គតាបន**ន្តិ ឧគ្គតាបសំ។ **អហូ**តិ អហនិ, អថាតិ អត្ថោ។ អយមេវ វា បាឋោ។ **កបិលវ្ហយា**តិ កបិលអវ្ហយា អភិធានា។ **រម្មា**តិ រមណីយតោ។ **បធាន**ន្តិ វីរិយំ។ **ឯហិតី**តិ ឯស្សតិ គមិស្សតិ។ សេសគាថាសុ ឧត្តានមេវាតិ។

តតោ សុមេធបណ្ឌិតោ – “មយ្ហំ កិរ បត្ថនា សមិជ្ឈិស្សតី”តិ សញ្ជាតសោមនស្សោ អហោសិ។ មហាជនោ ទីបង្ករទសពលស្ស វចនំ សុត្វា – “សុមេធតាបសោ កិរ ពុទ្ធពីជង្កុរោ”តិ ហដ្ឋតុដ្ឋោ អហោសិ។ ឯវញ្ចស្ស អហោសិ – “យថា នាម បុរិសោ នទីំ តរន្តោ ឧជុកេន តិត្ថេន តរិតុំ អសក្កោន្តោ ហេដ្ឋាតិត្ថេន ឧត្តរតិ, ឯវមេវ មយំ ទីបង្ករទសពលស្ស សាសនេ មគ្គផលំ អលភមានា អនាគតេ យទា ត្វំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ, តទា តវ សម្មុខា មគ្គផលំ សច្ឆិកាតុំ សមត្ថា ភវេយ្យាមា”តិ បត្ថនំ អកំសុ។ ទីបង្ករទសពលោ ពោធិសត្តំ មហាសត្តំ បសំសិត្វា អដ្ឋហិ បុប្ផមុដ្ឋីហិ បូជេត្វា បទក្ខិណំ កត្វា បក្កាមិ។ តេបិ ចតុសតសហស្សា ខីណាសវា ពោធិសត្តំ បុប្ផេហិ ច គន្ធេហិ ច បូជេត្វា បទក្ខិណំ កត្វា បក្កមឹសុ។ ទេវមនុស្សា បន តថេវ បូជេត្វា វន្ទិត្វា បក្កមឹសុ។

អថ សព្ពលោកមតិទីបង្ករោ ទីបង្ករោ ភគវា ចតូហិ ខីណាសវសតសហស្សេហិ បរិវុតោ រម្មនគរវាសីហិ បូជិយមានោ ទេវតាហិ អភិវន្ទិយមានោ សញ្ឆប្បភានុរញ្ជិតរវកនកគិរិសិខរោ វិយ ជង្គមមានោ អនេកេសុ បាដិហារិយេសុ វត្តមានេសុ តេន អលង្កតបដិយត្តេន មគ្គេន គន្ធា នានាសុរភិកុសុមគន្ធវាសិតំ ចុណ្ណសម្មោទ គន្ធំ សមុស្សិតធជបដាកំ គន្ធានុពទ្ធហទយេហិ ភមរគណេហិ គុម្ពគុម្ពាយមានំ ធូបន្ធការំ អមរ បុរសទិសសោភំ អភិរម្មំ រម្មនគរំ បវិសិត្វា បញ្ញត្តេ មហារហេ ពុទ្ធាសនេ យុគន្ធរមត្ថកេ សរទសមយរុចិរករជ និករោ តិមិរនិករនិធនករោ កមលវនវិកសនករោ ទិវសករោ វិយ ទសពលទិវសករោ និសីទិ។ ភិក្ខុសង្ឃោបិ បដិបាដិយា អត្តនោ អត្តនោ បត្តាសនេ និសីទិ។ រម្មនគរវាសិនោ បន ឧបាសកា សទ្ធាទិគុណសម្បន្នា នានាវិធខជ្ជាទីហិ សមលង្កតំ វណ្ណគន្ធរសសម្បន្នំ អសទិសំ សុខនិទានំ ទានំ ពុទ្ធប្បមុខស្ស ភិក្ខុសង្ឃស្ស អទំសុ។

អថ ខោ ពោធិសត្តោ ទសពលស្ស ព្យាករណំ សុត្វា ពុទ្ធភាវំ ករតលគតមិវ មញ្ញមានោ បមុទិតហទយោ សព្ពេសុ បដិក្កន្តេសុ សយនា វុដ្ឋាយ – ‘‘បារមិយោ វិចិនិស្សាមី’’តិ បុប្ផរាសិមត្ថកេ បល្លង្កំ អាភុជិត្វា និសីទិ។ ឯវំ និសិន្នេ មហាសត្តេ សកលទសសហស្សចក្កវាឡទេវតា សាធុការំ ទត្វា – ‘‘អយ្យ សុមេធតាបស, បោរាណកពោធិសត្តានំ បល្លង្កំ អាភុជិត្វា – ‘បារមិយោ វិចិនិស្សាមី’តិ និសិន្នកាលេ យានិ បុព្ពនិមិត្តានិ នាម បញ្ញាយន្តិ, តានិ សព្ពានិបិ អជ្ជ បាតុភូតានិ និស្សំសយេន ត្វំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ, មយមេតំ ជានាម – ‘យស្សេតានិ និមិត្តានិ បញ្ញាយន្តិ, សោ ឯកន្តេនេវ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ’ តស្មា ត្វំ អត្តនោ វីរិយំ ទឡ្ហំ កត្វា បគ្គណ្ហា’’តិ ពោធិសត្តំ នានប្បការាហិ ថុតីហិ អភិត្ថវិំសុ។ តេន វុត្តំ –

៧០. ‘‘ឥទំ សុត្វាន វចនំ, អសមស្ស មហេសិនោ;
អាមោទិតា នរមរូ, ពុទ្ធពីជំ កិរ អយំ។

៧១. ‘‘ឧក្កុដ្ឋិសទ្ទា វត្តន្តិ, អប្ផោដេន្តិ ហសន្តិ ច;
កតញ្ជលី នមស្សន្តិ, ទសសហស្សី សទេវកា។

៧២. ‘‘យទិមស្ស លោកនាថស្ស, វិរជ្ឈិស្សាម សាសនំ;
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ, ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ។

៧៣. ‘‘យថា មនុស្សា នទី តរន្តា, បដិតិត្ថំ វិរជ្ឈិយ;
ហេដ្ឋាតិត្ថេ គហេត្វាន, ឧត្តរន្តិ មហានទី។

៧៤. ‘‘ឯវមេវ មយំ សព្ពេ, យទិ មុញ្ចាមិមំ ជិនំ;
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ, ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ។

៧៥. ‘‘ទីបង្ករោ លោកវិទូ, អាហុតីនំ បដិគ្គហោ;
មម កម្មំ បកិត្តេត្វា, ទក្ខិណំ បាទមុទ្ធរិ។

៧៦. ‘‘យេ តត្ថាសុំ ជិនបុត្តា, បទក្ខិណមកំសុ មំ;
ទេវា មនុស្សា អសុរា ច, អភិវាទេត្វាន បក្កមុំ។

៧៧. ‘‘ទស្សនំ មេ អតិក្កន្តេ, សសង្ឃេ លោកនាយកេ;
សយនា វុដ្ឋហិត្វាន, បល្លង្កំ អាភុជឹ តទា។

៧៨. ‘‘សុខេន សុខិតោ ហោមិ, បាមោជ្ជេន បមោទិតោ;
បីតិយា ច អភិស្សន្នោ, បល្លង្កំ អាភុជឹ តទា។

៧៩. ‘‘បល្លង្កេន និសីទិត្វា, ឯវំ ចិន្តេសហំ តទា;
វសីភូតោ អហំ ឈានេ, អភិញ្ញាសុ បារមឹ គតោ។

៨០. ‘‘សហស្សិយម្ហិ លោកម្ហិ, ឥសយោ នត្ថិ មេ សមា;
អសមោ ឥទ្ធិធម្មេសុ, អលភឹ ឦទិសំ សុខំ។

៨១. ‘‘បល្លង្កាភុជនេ មយ្ហំ, ទសសហស្សាធិវាសិនោ;
មហានាទំ បវត្តេសុំ, ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ។

៨២. ‘‘យា បុព្ពេ ពោធិសត្តានំ, បល្លង្កវរមាភុជេ;

និមិត្តានិ បទិស្សន្តិ, តានិ អជ្ជ បទិស្សរេ។

៨៣. “សីតំ ព្យបគតំ ហោតិ, ឧណ្ហញ្ច ឧបសម្មតិ;
តានិ អជ្ជ បទិស្សន្តិ, ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ។

៨៤. “ទសសហស្សី លោកធាតុ, និស្សទ្ទា ហោន្តិ និរាកុលា;
តានិ អជ្ជ បទិស្សន្តិ, ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ។

៨៥. “មហាវាតា ន វាយន្តិ, ន សន្ទន្តិ សវន្តិយោ;
តានិ អជ្ជ បទិស្សន្តិ, ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ។

៨៦. “ថលជា ទកជា បុប្ផា, សព្ពេ បុប្ផន្តិ តាវទេ;
តេបជ្ជ បុប្ផិតា សព្ពេ, ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ។

៨៧. “លតា វា យទិ វា រុក្ខា, ផលភារា ហោន្តិ តាវទេ;
តេបជ្ជ ផលិតា សព្ពេ, ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ។

៨៨. “អាកាសដ្ឋា ច ភូមដ្ឋា, រតនា ជោតន្តិ តាវទេ;
តេបជ្ជ រតនា ជោតន្តិ, ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ។

៨៩. “មានុស្សកា ច ទិព្ពា ច, តុរិយា វជ្ជន្តិ តាវទេ;
តេបជ្ជុភោ អភិរវន្តិ, ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ។

៩០. “វិចិត្តបុប្ផា គគនា, អភិវស្សន្តិ តាវទេ;
តេបិ អជ្ជ បវស្សន្តិ, ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ។

៩១. “មហាសមុទ្ទោ អាភុជតិ, ទសសហស្សី បកម្បតិ;
តេបជ្ជុភោ អភិរវន្តិ, ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ។

៩២. “និរយេបិ ទសសហស្សេ, អគ្គី និព្ពន្តិ តាវទេ;
តេបជ្ជ និព្ពុតា អគ្គី, ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ។

៩៣. “វិមលោ ហោតិ សូរិយោ, សព្ពា ទិស្សន្តិ តារកា;
តេបិ អជ្ជ បទិស្សន្តិ, ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ។

៩៤. “អនោវដ្ឋេន ឧទកំ, មហិយា ឧព្ភិជ្ជិ តាវទេ;
តម្បជ្ជុព្ភិជ្ជតេ មហិយា, ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ។

៩៥. “តារាគណា វិរោចន្តិ, នក្ខត្តា គគនមណ្ឌលេ;
វិសាខា ចន្ទិមាយុត្តា, ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ។

៩៦. “ពិលាសយា ទរីសយា, និក្ខមន្តិ សកាសយា;
តេបជ្ជ អាសយា ឆុទ្ធា, ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ។

៩៧. “ន ហោន្តិ អរតី សត្តានំ, សន្តុដ្ឋា ហោន្តិ តាវទេ;
តេបជ្ជ សព្ពេ សន្តុដ្ឋា, ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ។

៩៨. “រោគា តទុបសម្មន្តិ, ជិឃច្ឆា ច វិនស្សតិ;
តានិ អជ្ជ បទិស្សន្តិ, ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ។

៩៩. “រាគោ តទា តនុ ហោតិ, ទោសោ មោហោ វិនស្សតិ;
តេបជ្ជ វិគតា សព្ពេ, ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ។

១០០. “ភយំ តទា ន ភវតិ, អជ្ជបេតំ បទិស្សតិ;
តេន លិង្គេន ជានាម, ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ។

១០១. “រជោនុទ្ធំសតី ឧទ្ធំ, អជ្ជបេតំ បទិស្សតិ;
តេន លិង្គេន ជានាម, ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ។

១០២“អនិដ្ឋគន្ធោ បក្កមតិ, ទិព្ពគន្ធោ បវាយតិ;
សោបជ្ជ វាយតី គន្ធោ, ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ។

១០៣“សព្ពេ ទេវា បទិស្សន្តិ, ឋបយិត្វា អរូបិនោ;
តេបជ្ជ សព្ពេ ទិស្សន្តិ, ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ។

១០៤“យាវតា និរយា នាម, សព្ពេ ទិស្សន្តិ តាវទេ;
តេបជ្ជ សព្ពេ ទិស្សន្តិ, ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ។

១០៥“កុដ្ដា កវាដា សេលា ច, ន ហោន្តាវរណា តទា;
អាកាសភូតា តេបជ្ជ, ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ។

១០៦“ចុតី ច ឧបបត្តី ច, ខណេ តស្មឹ ន វិជ្ជតិ;
តានិបជ្ជ បទិស្សន្តិ, ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ។

១០៧“ទឡ្ហំ បគ្គណ្ហ វីរិយំ, មា និវត្ត អភិក្កម;
មយម្បេតំ វិជានាម, ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសី”តិ។

តត្ថ **តទំ សុត្វាន វចន**ន្តិ តទំ ទីបង្ករស្ស ភគវតោ ពោធិសត្តស្ស ព្យាករណវចនំ សុត្វា។ **អសមស្សា**តិ សមស្ស សទិសស្ស អភាវតោ អសមស្ស។ យថាហ –

“ន មេ អាចរិយោ អត្ថិ, សទិសោ មេ ន វិជ្ជតិ;
សទេវកស្មឹ លោកស្មឹ, នត្ថិ មេ បដិបុគ្គលោ”តិ។ (ម. និ. ១.២៨៥; ២.៣៤១; មហាវ. ១១; កថា. ៤០៥; មិ. ប. ៤.៥.១១);

មហេសិនោតិ មហន្តេ សីលសមាធិបញ្ញាក្ខន្ធេ ឯសិ គវេសីតិ មហេសី, តស្ស មហេសិនោ។ **នរាមរូ**តិ នរា ច អមរា ច, ឧក្កដ្ឋនិទ្ទេសោ បនាយំ សព្ពេបិ ទសសហស្សិលោកធាតុយា នាគសុបណ្ណយក្ខាទយោបិ អាមោទិតាវ។ **ពុទ្ធពីជំ កិរ អយ**ន្តិ អយំ កិរ ពុទ្ធង្កុរោ ឧប្បន្នោតិ អាមោទិតាតិ អត្ថោ។

ឧក្កុដ្ឋិសទ្ទាតិ ឧន្នាទសទ្ទា វត្តន្តិ។ **អប្ផោដេន្តី**តិ ហត្ថេហិ ពាហា អភិហនន្តិ។ **ទសសហស្សី**តិ ទសសហស្សិ លោកធាតុយោ។ **សទេវកា**តិ សហ ទេវេហិ សទេវកា ទសសហស្សី នមស្សន្តីតិ អត្ថោ។ **យទិមស្សា**តិ យទិ ឥមស្ស, អយមេវ វា បាឋោ។ **វិរជ្ឈិស្សាមា**តិ យទិ ន សម្បាបុណិស្សាម។ **អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ**តិ អនាគតេ កាលេ។ **ហេស្សាមា**តិ ភវិស្សាម។ **សម្មុខា**តិ សម្មុខីភូតា។ **ឥម**ន្តិ ឥមស្ស, សាមិអត្ថេ ឧបយោគវចនំ។

នទី តរន្តាតិ នទិតរណកា, “នទិតរន្តា”តិបិ បាឋោ។ **បដិតិត្ថ**ន្តិ បដិមុខតិត្ថំ។ **វិរជ្ឈិយា**តិ វិរជ្ឈិត្វា។ **យទិ មុញ្ចាមា**តិ យទិ ឥមំ ភគវន្តំ មុញ្ចិត្វា អកតកិច្ចា គមិស្សាមាតិ អត្ថោ។ **មម កម្មំ បកិត្តេត្វា**តិ មម ភាវិតមត្ថំ ព្យាករិត្វា។ **ទក្ខិណំ បាទមុទ្ធរី**តិ ទក្ខិណំ បាទំ ឧក្ខិបិ, “កតបទក្ខិណោ”តិបិ បាឋោ។

ជិនបុត្តាតិ ទីបង្ករស្ស សត្ថុនោ សាវកា។ **ទេវា មនុស្សា អសុរា ច, អភិវាទេត្វាន បក្កមុ**ន្តិ ទេវាទយោ សព្ពេបិ ឥមេ មំ តិក្ខត្តុំ បទក្ខិណំ កត្វា បុប្ផាទីហិ បូជេត្វា សុប្បតិដ្ឋិតបញ្ចង្គា វន្ទិត្វា និវត្តិត្វា បុនប្បុនំ ឱលោកេត្វា មធុរត្ថព្យញ្ជនាហិ នានប្បការាហិ ថុតីហិ វណ្ណេន្តា បក្កមឹសុ។ “នរា នាគា ច គន្ធព្ពា, អភិវាទេត្វាន បក្កមុ”ន្តិបិ បាឋោ។

ទស្សនំ មេ អតិក្កន្តេតិ មម ទស្សនវិសយំ ភគវតិ អតិក្កន្តេ។ “ជហិតេ ទស្សនូបចារេ”តិបិ បាឋោ។ **សសង្ខេប**តិ សទ្ធិំ សង្ខេបន សសង្ខោ, តស្មឹ សសង្ខេ។ **សយនា វុដ្ឋហិត្វានា**តិ និបន្នដ្ឋានតោ កលលតោ ឧដ្ឋហិត្វា។ **បល្លង្កំ អាភុជិ**ន្តិ កតបល្លង្កោ ហុត្វា បុប្ផរាសិម្ហិ និសីទិន្តិ អត្ថោ។ “ហដ្ឋោ ហដ្ឋេន ចិត្តេន, អាសនា វុដ្ឋហី តទា”តិបិ បាឋោ, សោ ឧត្តានត្ថោវ។

បីតិយា ច អភិស្សន្នោតិ បីតិបរិប្ផុដោ។ **វសីភូតោ**តិ វសីភាវប្បត្តោ។ **ឈានេ**តិ រូបាវចរារូបាវចរឈានេសុ។ **សហស្សិយម្ហី**តិ ទសសហស្សិយំ។ **លោកម្ហី**តិ លោកធាតុយា។ **មេ សមា**តិ មយា សទិសា។ អវិសេសេន “មេ សមា នត្ថី”តិ វត្វា ឥទានិ តមេវ និយមេន្តោ **“អសមោ ឥទ្ធិធម្មេសូ”**តិ អាហ។ តត្ថ **ឥទ្ធិធម្មេសូ**តិ បញ្ចសុ ឥទ្ធិធម្មេសូតិ អត្ថោ។ **អលភិ**ន្តិ បដិលភឹ។ **ឦទិសំ សុខ**ន្តិ ឦទិសំ សោមនស្សំ។

អថ សុមេធតាបសោ ទសពលស្ស ព្យាករណំ សុត្វា ពុទ្ធភាវំ ករតលគតកាលមិវ មញ្ញមានោ បមុទិតហទយោ ទសសុ លោកធាតុសហស្សេសុ សុទ្ធាវាសមហាព្រហ្មានោ អតីតពុទ្ធទស្សាវិនោ និយតពោធិសត្តានំ ព្យាករណេ ឧប្បជ្ជមានបាដិហារិយទស្សនេន តថាគតវចនស្ស អវិតថតំ បកាសេន្តោ មំ បរិតោសយន្តា ឥមា គាថាយោ អាហំសូតិ ទស្សេន្តោ ភគវា **“បល្លង្កាភុជនេ មយ្ហ”**ន្តិអាទិមាហ។

តត្ថ **បល្លង្កាភុជនេ មយ្ហ**ន្តិ មម បល្លង្កាភុជនេ។ អយមេវ វា បាឋោ។ **ទសសហស្សាធិវាសិនោ**តិ ទសសហស្សិវាសិនោ មហាព្រហ្មានោ។ **យា បុព្ពេ**តិ យានិ បុព្ពេ, វិភត្តិលោបំ កត្វា វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ **បល្លង្កវរមាភុជេ**តិ វរបល្លង្កាភុជនេ។ **និមិត្តានិ បទិស្សន្តី**តិ និមិត្តានិ បទិស្សិំសូតិ អត្ថោ។ អតីតវចនេ វត្តព្ពេ វត្តមានវចនំ វុត្តំ។ កិញ្ចាបិ វុត្តំ, អតីតវសេន អត្ថោ គហេតព្ពោ។ **តានិ អជ្ជ បទិស្សរេ**តិ បុព្ពេបិ និយតពោធិសត្តានំ បល្លង្កាភុជនេ យានិ និមិត្តានិ ឧប្បជ្ជិំសុ, តានិ និមិត្តានិ អជ្ជ បទិស្សរេ។ តស្មា ត្វំ ធុវមេវ ពុទ្ធោ ភវិស្សសីតិ អត្ថោ។ ន បន តានិយេវ និមិត្តានិ ឧប្បជ្ជិំសុ, តំសទិសត្តា “តានិ អជ្ជ បទិស្សរេ”តិ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

សីតន្តិ សីតត្តំ។ **ព្យបគត**ន្តិ គតំ វិគតំ។ **តានី**តិ សីតវិគមនឧណ្ហុបសមនានីតិ អត្ថោ។ **និស្សទ្ទា**តិ អសទ្ទា អនិគ្ឃោសា។ **និរាកុលា**តិ អនាកុលា, អយមេវ វា បាឋោ។ **ន សន្ទន្តី**តិ ន វហន្តិ នប្បវត្តន្តិ។ **សវន្តិយោ**តិ នទិយោ។ **តានី**តិ អវាយនអសន្ទនានិ។ **ថលជា**តិ បថវិតលបព្ពតរុក្ខេសុ ជាតានិ។ **ទកជា**តិ ឧទកានិ បុប្ផានិ។ **បុប្ផន្តី**តិ បុព្ពេ ពោធិសត្តានំ បុប្ផិំសុ, អតីតត្ថេ វត្តមានវចនំ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ **តេបជ្ជ បុប្ផិតានី**តិ តានិ បុប្ផានិ អជ្ជ បុប្ផិតានីតិ អត្ថោ។

ផលភារាតិ ផលធរា។ **តេបជ្ជា**តិ តេបិ អជ្ជ, បុល្លិង្គវសេន “តេបី”តិ វុត្តំ, “លតា វា រុក្ខា វា”តិ វុត្តត្តា។ **ផលិតា**តិ សញ្ជាតផលា។ **អាកាសដ្ឋា ច ភូមដ្ឋា ចា**តិ អាកាសគតា ច ភូមិគតា ច **រតនានី**តិ មុត្តាទីនិ រតនានិ។ **ជោតន្តី**តិ ឱភាសន្តិ។ **មានុស្សកា**តិ មនុស្សានំ សន្តកា មានុស្សកា។ **ទិព្ពា**តិ ទេវានំ សន្តកា ទិព្ពា។ **តុរិយា**តិ អាតតំ វិតតំ អាតតវិតតំ សុសិរំ ឃនន្តិ បញ្ច តុរិយានិ។ តត្ថ អាតតំ នាម ចម្មបរិយោនទ្ធេសុ ភេរិអាទីសុ ឯកតលតុរិយំ។ វិតតំ នាម ឧភយតលំ។ អាតតវិតតំ នាម សព្ពតោ បរិយោនទ្ធំ មហតិវល្លកិអាទិកំ។ សុសិរំ នាម វំសាទិកំ។ ឃនំ នាម សម្មតាឡាទិកំ។ **វជ្ជន្តី**តិ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន វជ្ជិំសុ, អតីតត្ថេ វត្តមានវចនំ វេទិតព្ពំ។ ឯស នយោ ឧបរិ ឦទិសេសុ វចនេសុបិ។ **អភិរវន្តី**តិ តត្រ តត្រ កុសលេហិ សុមុញ្ចិតា សុប្បតាឡិតា សុវាទិតា វិយ អភិរវន្តិ, អភិនទន្តីតិ អត្ថោ។

វិចិត្តបុប្ផាតិ វិចិត្រានិ នានាគន្ធវណ្ណានិ បុប្ផានិ។ **អភិវស្សន្តី**តិ អភិវស្សិំសុ, និបតិំសូតិ អត្ថោ។ **តេបី**តិ តានិបិ វិចិត្របុប្ផានិ អភិវស្សន្តានិ បទិស្សន្តិ, ទេវព្រហ្មគណេហិ ឱកិរិយមានានីតិ អធិប្បាយោ។ **អាភុជតី**តិ ឱសក្កតិ។ **តេបជ្ជុភោ**តិ តេបិ អជ្ជ ឧភោ មហាសមុទ្ទទសសហស្សិយោ។ **អភិរវន្តី**តិ អភិនទន្តិ។ **និរយេ**តិ និរយេសុ។ **ទសសហស្សា**តិ អនេកទសសហស្សា។ **និព្ពន្តី**តិ សម្មន្តិ, សន្តិំ ឧបេន្តីតិ អត្ថោ។ **តារកា**តិ នក្ខត្តានិ ។ **តេបិ អជ្ជ បទិស្សន្តី**តិ តេបិ សូរិយស្ស វិមលភាវា តារកា អជ្ជ ទិវា ទិស្សន្តិ។

អនោវដ្ឋេនាតិ អនោវដ្ឋេ, ភុម្មត្ថេ ករណវចនំ។ អថ វា **អនោវដ្ឋេ**តិ អនភិវដ្ឋេបិ។ **នា**តិ និបាតមត្តំ “សុត្វា ន ទូតវចន”ន្តិអាទីសុ វិយ។ **តម្បជ្ជុព្ភិជ្ជតេ**តិ តម្បិ ឧទកំ អជ្ជ ឧព្ភិជ្ជតិ, ឧព្ភិជ្ជិត្វា ឧដ្ឋហតីតិ អត្ថោ។ **មហិយា**តិ បថវិយា, និស្សក្កវចនំ។ **តារាគណា**តិ គហនក្ខត្តាទយោ សព្ពេ តារគណា។ **នក្ខត្តា**តិ នក្ខត្តតារកា ច។ **គគនមណ្ឌលេ**តិ សកលគគនមណ្ឌលំ វិរោចន្តីតិ អត្ថោ។ **ពិលាសយា**តិ ពិលាសយា អហិនកុលកុម្ភិលគោធាទយោ។ **ទរីសយា**តិ ឈរាសយា។ អយមេវ វា បាឋោ។ **និក្ខមន្តី**តិ និក្ខមិំសុ។ **សកាសយា**តិ អត្តនោ អត្តនោ អាសយតោ។ “តទាសយា”តិបិ បាឋោ។ តស្ស តទា តស្មិំ កាលេ, អាសយតោ, ពិលតោតិ អត្ថោ។ **ឆុទ្ទា**តិ សុឆុទ្ទា សុរុន្ទ្ធាវិតា, និក្ខន្តាតិ អត្ថោ។

អរតីតិ ឧក្កណ្ឋា។ **សន្តុដ្ឋា**តិ បរមេន សន្តុដ្ឋេន សន្តុដ្ឋា។ **វិនស្សតី**តិ វិគច្ឆតិ។ **រាគោ**តិ កាមរាគោ។ **តទា តនុ ហោតី**តិ ឱរមត្តកោ ហោតិ, ឥមិនា បរិយុដ្ឋានាភាវំ ទីបេតិ។ **វិហតា**តិ វិនដ្ឋា។ **តទា**តិ បុព្ពេ, ពោធិសត្តានំ បល្លង្កាភុជនេតិ អត្ថោ។ **ន ភវតី**តិ ន ហោតិ។ **អជ្ជបេត**ន្តិ អជ្ជ តវ បល្លង្កាភុជនេបិ ឯតំ ភយំ ន ហោតេវាតិ អត្ថោ។ **តេន លិង្គេន ជានាមា**តិ តេន ការណេន សព្ពេវ មយំ ជានាម, យំ ត្វំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសីតិ អត្ថោ។

អនុទ្ធំសតីតិ ន ឧគ្គច្ឆតិ។ **អនិដ្ឋគន្ធោ**តិ ទុគ្គន្ធោ។ **បក្កមតី**តិ បក្កមិ វិគច្ឆិ។ **បវាយតី**តិ បវាយិ។ **សោបជ្ជា**តិ សោបិ ទិព្ពគន្ធោ អជ្ជ។ **បទិស្សន្តី**តិ បទិស្សិំសុ។ **តេបជ្ជា**តិ តេបិ សព្ពេ ទេវា អជ្ជ។ **យាវតា**តិ បរិច្ឆេទនត្ថេ និបាតោ, យត្តកាតិ អត្ថោ។ **កុដ្ដា**តិ បាការា។ **ន ហោន្តាវរណា**តិ អាវរណករា ន អហេសុំ។ **តទា**តិ បុព្ពេ។ **អាកាសភូតា**តិ តេ កុដ្ដកវាដបព្ពតា អាវរណំ តិរោករណំ កាតុំ អសក្កោន្តា, អជដាកាសភូតាតិ អត្ថោ។ **ចុតី**តិ

មរណំ។ **ឧបបត្តី**តិ បដិសន្ធិគ្គហណំ។ **ខណេ**តិ បុព្ពេ ពោធិសត្តានំ បល្លង្កាភុជនក្ខណេ។ **ន វិជ្ជតី**តិ នាហោសិ។ **តានិបជ្ជា**តិ តានិបិ អជ្ជ ចវនភវនានីតិ អត្ថោ។ **មា និវត្តី**តិ មា បដិក្កមិ។ **អភិក្កមា**តិ បរក្កម។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

តតោ សុមេធបណ្ឌិតោ ទីបង្ករស្ស ទសពលស្ស ច ទសសហស្សចក្កវាឡទេវតានញ្ច វចនំ សុត្វា ភិយ្យោសោមត្តាយ សញ្ជាតុស្សាហោ ហុត្វា ចិន្តេសិ – “ពុទ្ធា នាម អមោឃវចនា, នត្ថិ ពុទ្ធានំ កថាយ អញ្ញថត្តំ។ យថា ហិ អាកាសេ ខិត្តស្ស លេឌ្ឌុស្ស បតនំ ធុវំ, ជាតស្ស មរណំ, អរុណេ ឧគ្គតេ សូរិយស្ស អព្ភុគ្គមនំ, អាសយា និក្ខន្តស្ស សីហស្ស សីហនាទនទនំ, គរុគព្ភាយ ឥត្ថិយា ភារមោរោបនំ ធុវំ អវស្សម្ភាវី, ឯវមេវ ពុទ្ធានំ វចនំ នាម ធុវំ អមោឃំ, អទ្ធា អហំ ពុទ្ធោ ភវិស្សាមីតិ។ តេន វុត្តំ –

១០៨. “ពុទ្ធស្ស វចនំ សុត្វា, ទសសហស្សិនចូភយំ;
តុដ្ឋហដ្ឋោ បមុទិតោ, ឯវំ ចិន្តេសហំ តទា។

១០៩. “អទ្វេជ្ឈវចនា ពុទ្ធា, អមោឃវចនា ជិនា;
វិតថំ នត្ថិ ពុទ្ធានំ, ធុវំ ពុទ្ធោ ភវាមហំ។

១១០. “យថា ខិត្តំ នភេ លេឌ្ឌុ, ធុវំ បតតិ ភូមិយំ;
តថេវ ពុទ្ធសេដ្ឋានំ, វចនំ ធុវសស្សតំ;
វិតថំ នត្ថិ ពុទ្ធានំ, ធុវំ ពុទ្ធោ ភវាមហំ។

១១១. “យថាបិ សព្ពសត្តានំ, មរណំ ធុវសស្សតំ;
តថេវ ពុទ្ធសេដ្ឋានំ, វចនំ ធុវសស្សតំ;
វិតថំ នត្ថិ ពុទ្ធានំ, ធុវំ ពុទ្ធោ ភវាមហំ។

១១២. “យថា រត្តិក្ខយេ បត្តេ, សូរិយុគ្គមនំ ធុវំ;
តថេវ ពុទ្ធសេដ្ឋានំ, វចនំ ធុវសស្សតំ;
វិតថំ នត្ថិ ពុទ្ធានំ, ធុវំ ពុទ្ធោ ភវាមហំ។

១១៣. “យថា និក្ខន្តសយនស្ស, សីហស្ស នទនំ ធុវំ;
តថេវ ពុទ្ធសេដ្ឋានំ, វចនំ ធុវសស្សតំ;
វិតថំ នត្ថិ ពុទ្ធានំ, ធុវំ ពុទ្ធោ ភវាមហំ។

១១៤. “យថា អាបន្នសត្តានំ, ភារមោរោបនំ ធុវំ;
តថេវ ពុទ្ធសេដ្ឋានំ, វចនំ ធុវសស្សតំ;
វិតថំ នត្ថិ ពុទ្ធានំ, ធុវំ ពុទ្ធោ ភវាមហ”ន្តិ។

តត្ថ **ពុទ្ធស្ស វចនំ សុត្វា, ទសសហស្សី ន ចូភយ**ន្តិ ទីបង្ករសម្មាសម្ពុទ្ធស្ស ច ទសសហស្សចក្កវាឡទេវតានញ្ច វចនំ សុត្វា។ **ឧភយ**ន្តិ ឧភយេសំ, សាមិអត្ថេ បច្ចត្តវចនំ, ឧភយវចនំ វា។ **ឯវំ ចិន្តេសហ**ន្តិ ឯវំ ចិន្តេសឹ អហំ។

អទ្វេជ្ឈវចនាតិ ទ្វេធា អប្បវត្តវចនា, ឯកំសវចនាតិ អត្ថោ។ “អច្ឆិទ្ទវចនា”តិបិ បាឋោ, តស្ស និទ្ទោសវចនាតិ អត្ថោ។ **អមោឃវចនា**តិ អវិតថវចនា។ **វិតថ**ន្តិ វិតថវចនំ នត្ថីតិ អត្ថោ។ **ធុវំ ពុទ្ធោ ភវាមហ**ន្តិ អហំ ឯកំសេនេវ ពុទ្ធោ ភវិស្សាមីតិ និយតវសេន អវស្សម្ភាវិវសេន ច វត្តមានវចនំ កតន្តិ វេទិតព្ពំ។

សូរិយុគ្គមនន្តិ សូរិយស្ស ឧទយនំ, អយមេវ វា បាឋោ។ **ធុវសស្សត**ន្តិ ឯកំសភាវី ចេវ សស្សតញ្ច។ **និក្ខន្តសយនស្សា**តិ សយនតោ និក្ខន្តស្ស។ **អាបន្នសត្តាន**ន្តិ គរុគព្ភានំ, គព្ភិនីនន្តិ អត្ថោ។ **ភារមោរោបន**ន្តិ ភារឱរោបនំ, គព្ភស្ស ឱរោបនន្តិ អត្ថោ។ **ម**-ការោ បទសន្ធិករោ។ សេសមេត្ថាបិ ឧត្តានមេវាតិ។

“ស្វាហំ អទ្ធា ពុទ្ធោ ភវិស្សាមី”តិ ឯវំ កតសន្និដ្ឋានោ ពុទ្ធការកេ ធម្មេ ឧបធារេតុំ – “កហំ នុ ខោ ពុទ្ធការកា ធម្មា”តិ, ឧទ្ធំ អធោ ទិសាសុ វិទិសាសូតិ អនុក្កមេន សកលំ ធម្មធាតុំ វិចិនន្តោ បុព្ពេ បោរាណកេហិ ពោធិសត្តេហិ អាសេវិតនិសេវិតំ បឋមំ ទានបារមឹ ទិស្វា ឯវំ អត្តានំ ឱវទិ – “សុមេធបណ្ឌិត, ត្វំ ឥតោ បដ្ឋាយ បឋមំ ទានបារមឹ បូរេយ្យាសិ។ យថា ហិ និកុជ្ជិតោ ឧទកកុម្ភោ និស្សេសំ កត្វា ឧទកំ វមតិយេវ ន បច្ចាហរតិ,

ឯវមេវ ធនំ វា យសំ វា បុត្តទារំ វា អង្គបច្ចង្គំ វា អនោលោកេត្វា សព្ពត្ថ យាចកានំ សព្ពំ ឥច្ឆិតិច្ឆិតំ និស្សេសំ កត្វា ទទមានោ ពោធិមូលេ និសីទិត្វា ពុទ្ធោ ភវិស្សសី”តិ បឋមំ ទានបារមី ទឡ្ហំ កត្វា អធិដ្ឋាសិ។ តេន វុត្តំ –

១១៥. “ហន្ទ ពុទ្ធករេ ធម្មេ, វិចិនាមិ ឥតោ ចិតោ;
ឧទ្ធំ អធោ ទស ទិសា, យាវតា ធម្មធាតុយា។

១១៦. “វិចិនន្តោ តទា ទក្ខិំ, បឋមំ ទានបារមី;
បុព្ពកេហិ មហេសីហិ, អនុចិណ្ណំ មហាបថំ។

១១៧. “ឥមំ ត្វំ បឋមំ តាវ, ទឡ្ហំ កត្វា សមាទិយ;
ទានបារមិតំ គច្ឆ, យទិ ពោធឹ បត្តុមិច្ឆសិ។

១១៨. “យថាបិ កុម្ភោ សម្បុណ្ណោ, យស្ស កស្សចិ អធោ កតោ;
វមតេវុទកំ និស្សេសំ, ន តត្ថ បរិរក្ខតិ។

១១៩. “តថេវ យាចកេ ទិស្វា, ហីនមុក្កដ្ឋមជ្ឈិមេ;
ទទាហិ ទានំ និស្សេសំ, កុម្ភោ វិយ អធោ កតោ”តិ។

តត្ថ **ហន្ទា**តិ វវស្សគ្គត្ថេ និបាតោ។ **ពុទ្ធករេ ធម្មេ**តិ ពុទ្ធត្តករេ ធម្មេ។ ពុទ្ធត្តករា នាម ធម្មា ទានបារមិតាទយោ ទស ធម្មា។ **វិចិនាមី**តិ វិចិនិស្សាមិ, វីមំសិស្សាមិ ឧបបរិក្ខិស្សាមីតិ អត្ថោ។ **ឥតោ ចិតោ**តិ ឥតោ ឥតោ, អយមេវ វា បាឋោ។ តត្ថ តត្ថ វិចិនាមីតិ អត្ថោ។ ឧទ្ធន្តិ ទេវលោកេ។ **អធោ**តិ មនុស្សលោកេ។ **ទស ទិសា**តិ ទសសុ ទិសាសុ; កត្ថ នុ ខោ តេ ពុទ្ធការកធម្មា ឧទ្ធំ អធោ តិរិយំ ទិសាសុ វិទិសាសូតិ អធិប្បាយោ។ **យាវតា ធម្មធាតុយា**តិ ឯត្ថ **យាវតា**តិ បរិច្ឆេទវចនំ។ **ធម្មធាតុយា**តិ សភាវធម្មស្ស, បវត្តនីតិ វចនសេសោ ទដ្ឋព្ពោ។ កិំ វុត្តំ ហោតិ? យាវតិកា សភាវធម្មានំ កាមរូបារូបធម្មានំ បវត្តិ, តាវតិកំ វិចិនិស្សាមីតិ វុត្តំ ហោតិ។

វិចិនន្តោតិ វីមំសន្តោ ឧបបរិក្ខន្តោ។ **បុព្ពកេហី**តិ បោរាណេហិ ពោធិសត្តេហិ។ **អនុចិណ្ណ**ន្តិ អជ្ឈាចិណ្ណំ អាសេវិតំ។ **សមាទិយា**តិ សមាទិយនំ ករោហិ, អជ្ជ បដ្ឋាយ អយំ បឋមំ ទានបារមី បូរេតព្ពា មយាតិ ឯវំ សមាទិយាតិ អត្ថោ។ **ទានបារមិតំ គច្ឆា**តិ ទានបារមី គច្ឆ, បូរយាតិ អត្ថោ។ **យទិ ពោធឹ បត្តុមិច្ឆសី**តិ ពោធិមូលមុបគន្ត្វា អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធឹ បត្តុំ ឥច្ឆសិ ចេ។ **យស្ស កស្សចី**តិ ឧទកស្ស វា ខីរស្ស វា យស្ស កស្សចិ សម្បុណ្ណោ។ សម្បុណ្ណសទ្ទយោគេ សតិ សាមិវចនំ ឥច្ឆន្តិ សទ្ទវិទូ។ ករណត្ថេ វា សាមិវចនំ, យេន កេនចីតិ អត្ថោ។ **អធោ កតោ**តិ ហេដ្ឋាមុខីកតោ។ **ន តត្ថ បរិរក្ខតី**តិ តស្មិំ វមនេ ន បរិរក្ខតិ, និស្សេសំ ឧទកំ វមតេវាតិ អត្ថោ។ **ហីនមុក្កដ្ឋមជ្ឈិមេ**តិ ហីនមជ្ឈិមបណីតេ។ **ម**-ការោ បទសន្ធិករោ។ **កុម្ភោ វិយ អធោ កតោ**តិ ហេដ្ឋាមុខីកតោ វិយ កុម្ភោ។ យាចកេ ឧបគតេ ទិស្វា – “ត្វំ, សុមេធ, អត្តនោ អនវសេសេត្វា សព្ពធនបរិច្ចាគេន ទានបារមី, អង្គបរិច្ចាគេន ឧបបារមី, ជីវិតបរិច្ចាគេន បរមត្ថបារមិញ្ច បូរេហី”តិ ឯវំ អត្តនាវ អត្តានំ ឱវទិ។

អថស្ស “ន ឯត្តកេហេវ ពុទ្ធការកេហិ ធម្មេហិ ភវិតព្ព”ន្តិ ឧត្តរិម្បិ ឧបធារយតោ ទុតិយំ សីលបារមី ទិស្វា ឯតទហោសិ – “សុមេធបណ្ឌិត, ត្វំ ឥតោ បដ្ឋាយ សីលបារមី បូរេយ្យាសិ។ យថា ចមរី មិគោ នាម ជីវិតម្បិ អនោលោកេត្វា អត្តនោ វាលមេវ រក្ខតិ, ឯវំ ត្វម្បិ ឥតោ បដ្ឋាយ ជីវិតម្បិ អនោលោកេត្វា សីលមេវ រក្ខន្តោ ពុទ្ធោ ភវិស្សសី”តិ ទុតិយំ សីលបារមី ទឡ្ហំ កត្វា អធិដ្ឋាសិ។ តេន វុត្តំ –

១២០. “ន ហេតេ ឯត្តកាយេវ, ពុទ្ធធម្មា ភវិស្សរេ;
អញ្ញេបិ វិចិនិស្សាមិ, យេ ធម្មា ពោធិបាចនា។

១២១. “វិចិនន្តោ តទា ទក្ខិំ, ទុតិយំ សីលបារមី;
បុព្ពកេហិ មហេសីហិ, អាសេវិតនិសេវិតំ។

១២២. “ឥមំ ត្វំ ទុតិយំ តាវ, ទឡ្ហំ កត្វា សមាទិយ;
សីលបារមិតំ គច្ឆ, យទិ ពោធឹ បត្តុមិច្ឆសិ។

១២៣. “យថាបិ ចមរី វាលំ, កិស្មិញ្ចិ បដិលគ្គិតំ;
ឧបេតិ មរណំ តត្ថ, ន វិកោបេតិ វាលធិំ។

១២៤. “តថេវ ត្វំ ចតូសុ ភូមីសុ, សីលានិ បរិបូរយ;
បរិរក្ខ សព្ពទា សីលំ, ចមរី វិយ វាលធិ”ន្តិ។

តត្ថ **ន ហេតេ**តិ ន ហិ ឯតេយេវ។ **ពោធិបាចនា**តិ មគ្គបរិបាចនា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណបរិបាចនា វា។ **ទុតិយំ សីលបារមិ**ន្តិ សីលំ នាម សព្ពេសំ កុសលធម្មានំ បតិដ្ឋា, សីលេ បតិដ្ឋិតោ កុសលធម្មេហិ ន បរិហាយតិ, សព្ពេបិ លោកិយលោកុត្តរគុណេ បដិលភតិ។ តស្មា សីលបារមី បូរេតព្ពាតិ ទុតិយំ សីលបារមី អទ្ទក្ខិន្តិ អត្ថោ។

អាសេវិតនិសេវិតន្តិ ភាវិតញ្ចេវ ពហុលីកតញ្ច។ **ចមរី**តិ ចមរី មិគោ។ **កិស្មិញ្ចី**តិ យត្ថ កត្ថចិ រុក្ខលតាកណ្ដកាទីសុ អញ្ញតរស្មិំ។ **បដិលគ្គិត**ន្តិ បដិវិលគ្គិតំ។ **តត្ថា**តិ យត្ថ វិលគ្គិតំ, តត្ថេវ ឋត្វា មរណំ ឧបគច្ឆតិ។ **ន វិកោបេតី**តិ ន ឆិន្ទតិ។ **វាលធិ**ន្តិ វាលំ ឆិន្ទិត្វា ន គច្ឆតិ, តត្ថេវ មរណំ ឧបេតីតិ អត្ថោ។

ចតូសុ ភូមីសុ សីលានីតិ ចតូសុ ឋានេសុ វិភត្តសីលានិ, បាតិមោក្ខសំវរឥន្ទ្រិយសំវរអាជីវបារិសុទ្ធិបច្ចយសន្និស្សិតវសេនាតិ អត្ថោ។ ភូមិវសេន បន ទ្វីសុយេវ ភូមីសុ បរិយាបន្នំ តម្បិ ចតុសីលមេវាតិ។ **បរិបូរយា**តិ ខណ្ឌឆិទ្ទសពលាទិអភាវេន បរិបូរយ។ **សព្ពទា**តិ សព្ពកាលំ។ **ចមរី វិយា**តិ ចមរី មិគោ វិយ។ សេសមេត្ថាបិ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

អថស្ស “ន ឯត្តកេហេវ ពុទ្ធការកេហិ ធម្មេហិ ភវិតព្ព”ន្តិ ឧត្តរិម្បិ ឧបធារយតោ តតិយំ នេក្ខម្មបារមី ទិស្វា ឯតទហោសិ – “សុមេធបណ្ឌិត, ត្វំ ឥតោ បដ្ឋាយ នេក្ខម្មបារមិម្បិ បូរេយ្យាសិ។ យថាបិ សុចិរំ ពន្ធនាគារេ វសមានោ បុរិសោ ន តត្ថ សិនេហំ ករោតិ, អថ ខោ ឧក្កណ្ឋិតោ អវសិតុកាមោ ហោតិ, ឯវមេវ ត្វម្បិ សព្ពភវេ ពន្ធនាគារសទិសេ កត្វា បស្ស, សព្ពភវេហិ ឧក្កណ្ឋិតោ មុច្ចិតុកាមោ ហុត្វា នេក្ខម្មាភិមុខោវ ហោតិ, ឯវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសី”តិ តតិយំ នេក្ខម្មបារមី ទឡ្ហំ កត្វា អធិដ្ឋាសិ។ តេនាហ –

១២៥. “ន ហេតេ ឯត្តកាយេវ, ពុទ្ធធម្មា ភវិស្សរេ;
អញ្ញេបិ វិចិនិស្សាមិ, យេ ធម្មា ពោធិបាចនា។

១២៦. “វិចិនន្តោ តទា ទក្ខិំ, តតិយំ នេក្ខម្មបារមិំ;
បុព្ពកេហិ មហេសីហិ, អាសេវិតនិសេវិតំ។

១២៧. “ឥមំ ត្វំ តតិយំ តាវ, ទឡ្ហំ កត្វា សមាទិយ;
នេក្ខម្មបារមិតំ គច្ឆ, យទិ ពោធិំ បត្តុមិច្ឆសិ។

១២៨. “យថា អន្ទុឃរេ បុរិសោ, ចិររុដ្ឋោ ទុខដ្ដិតោ;
ន តត្ថ រាគំ ជនេតិ, មុត្តិំយេវ គវេសតិ។

១២៩. “តថេវ ត្វំ សព្ពភវេ, បស្ស អន្ទុឃរេ វិយ;
នេក្ខម្មាភិមុខោ ហោតិ, ភវតោ បរិមុត្តិយា”តិ។

តត្ថ **អន្ទុឃរេ**តិ ពន្ធនាគារេ។ **ចិររុដ្ឋោ**តិ ចិរកាលំ វុដ្ឋោ។ **ទុខដ្ដិតោ**តិ ទុក្ខបីឡិតោ។ **ន តត្ថ រាគំ ជនេតី**តិ តត្ថ អន្ទុឃរេ រាគំ សិនេហំ ន ជនេតិ ន ឧប្បាទេតិ។ “ឥមំ អន្ទុឃរំ មុញ្ចិត្វា នាហំ អញ្ញត្ថ គមិស្សាមី”តិ ឯវំ តត្ថ រាគំ ន ជនេតិ, កិន្តុ មុត្តិំយេវ មោក្ខមេវ គវេសតីតិ អធិប្បាយោ។ **នេក្ខម្មាភិមុខោ**តិ និក្ខមនាភិមុខោ ហោតិ។ **ភវតោ**តិ សព្ពភវេហិ។ **បរិមុត្តិយា**តិ បរិមោចនត្ថាយ។ នេក្ខម្មាភិមុខោ ហុត្វា, សម្ពោធិំ បាបុណិស្សសី”តិបិ បាឋោ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

អថស្ស “ន ឯត្តកេហេវ ពុទ្ធការកធម្មេហិ ភវិតព្ព”ន្តិ ឧត្តរិម្បិ ឧបធារយតោ ចតុត្ថំ បញ្ញាបារមី ទិស្វា ឯតទហោសិ – “សុមេធបណ្ឌិត, ត្វំ ឥតោ បដ្ឋាយ បញ្ញាបារមិម្បិ បូរេយ្យាសិ។ ហីនមជ្ឈិមុក្កដ្ឋេសុ កញ្ចិ អវជ្ជេត្វា សព្ពេបិ បណ្ឌិតេ ឧបសង្កមិត្វា បញ្ហំ បុច្ឆេយ្យាសិ។ យថាបិ បិណ្ឌចារិកោ ភិក្ខុ ហីនាទិភេទេសុ កុលេសុ កិញ្ចិ កុលំ អវិវជ្ជេត្វា បដិបាដិយា បិណ្ឌាយ ចរន្តោ ខិប្បំ យាបនមត្តំ លភតិ, ឯវមេវ ត្វម្បិ សព្ពេ បណ្ឌិតេ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆន្តោ ពុទ្ធោ ភវិស្សសី”តិ ចតុត្ថំ បញ្ញាបារមី ទឡ្ហំ កត្វា អធិដ្ឋាសិ។ តេន វុត្តំ –

១៣០. “ន ហេតេ ឯត្តកាយេវ, ពុទ្ធធម្មា ភវិស្សរេ;
អញ្ញេបិ វិចិនិស្សាមិ, យេ ធម្មា ពោធិបាចនា។

១៣១. “វិចិនន្តោ តទា ទក្ខិំ, ចតុត្ថំ បញ្ញាបារមិំ;
បុព្ពកេហិ មហេសីហិ, អាសេវិតនិសេវិតំ។

១៣២. “ឥមំ ត្វំ ចតុត្ថំ តាវ, ទឡ្ហំ កត្វា សមាទិយ;

បញ្ញាបារមិតំ គច្ឆ, យទិ ពោធឹ បត្តុមិច្ឆសិ។

១៣៣. “យថា ហិ ភិក្ខុ ភិក្ខន្តោ, ហីនមុក្កដ្ឋមជ្ឈិមេ;
កុលានិ ន វិវជ្ជេន្តោ, ឯវំ លភតិ យាបនំ។

១៣៤. “តថេវ ត្វំ សព្ពកាលំ, បរិបុច្ឆំ ពុធំ ជនំ;
បញ្ញាយ បារមឹ គន្ត្វា, សម្ពោធឹ បាបុណិស្សសី”តិ។

តត្ថ **ភិក្ខន្តោ**តិ បិណ្ឌាយ ចរន្តោ។ **ហីនមុក្កដ្ឋមជ្ឈិមេ**តិ ហីនមុក្កដ្ឋមជ្ឈិមានិ កុលានីតិ អត្ថោ។ លិង្គវិបរិយាសោ កតោ។ **ន វិវជ្ជេន្តោ**តិ ន បរិហរន្តោ, ឃរបដិបាដឹ មុញ្ចិត្វា ចរន្តោ វិវជ្ជេតិ នាម, ឯវមកត្វាតិ អត្ថោ។ **យាបន**ន្តិ យាបនមត្តំ បាណធារណំ អាហារំ លភតីតិ អត្ថោ។ **បរិបុច្ឆ**ន្តិ – “កឹ, ភន្តេ, កុសលំ, កឹ អកុសលំ; កឹ សាវជ្ជំ, កឹ អនវជ្ជ”ន្តិអាទិនា (ទី. និ. ៣.៨៤, ២១៦) នយេន តត្ថ តត្ថ អភិញ្ញាតេ បណ្ឌិតេ ជនេ ឧបសង្កមិត្វា បរិបុច្ឆន្តោតិ អត្ថោ។ **ពុធំ ជន**ន្តិ បណ្ឌិតំ ជនំ។ “ពុធេ ជនេ”តិបិ បាឋោ។ **បញ្ញាយ បារមិ**ន្តិ បញ្ញាយ បារំ។ “បញ្ញាបារមិតំ គន្ត្វា”តិបិ បាឋោ។ សេសមេត្ថាបិ ឧត្តានមេវាតិ។

អថស្ស “ន ឯត្តកេហេវ ពុទ្ធការកធម្មេហិ ភវិតព្ព”ន្តិ ឧត្តរិម្បិ ឧបធារយតោ បញ្ចមំ វីរិយបារមី ទិស្វា ឯតទហោសិ – “សុមេធបណ្ឌិត, ត្វំ ឥតោ បដ្ឋាយ វីរិយបារមិម្បិ បូរេយ្យាសិ។ យថាបិ សីហោ មិគរាជា សព្ពឥរិយាបថេសុ ទឡ្ហវីរិយោ ហោតិ, ឯវំ ត្វម្បិ សព្ពភវេសុ សព្ពឥរិយាបថេសុ ទឡ្ហវីរិយោ អនោលីនវីរិយោ សមានោ ពុទ្ធោ ភវិស្សសី”តិ បញ្ចមំ វីរិយបារមី ទឡ្ហំ កត្វា អធិដ្ឋាសិ។ តេន វុត្តំ –

១៣៥. “ន ហេតេ ឯត្តកាយេវ, ពុទ្ធធម្មា ភវិស្សរេ;
អញ្ញេបិ វិចិនិស្សាមិ, យេ ធម្មា ពោធិបាចនា។

១៣៦. “វិចិនន្តោ តទា ទក្ខឹ, បញ្ចមំ វីរិយបារមឹ;
បុព្ពកេហិ មហេសីហិ, អាសេវិតនិសេវិតំ។

១៣៧. “ឥមំ ត្វំ បញ្ចមំ តាវ, ទឡ្ហំ កត្វា សមាទិយ;
វីរិយបារមិតំ គច្ឆ, យទិ ពោធឹ បត្តុមិច្ឆសិ។

១៣៨. “យថាបិ សីហោ មិគរាជា, និសជ្ជដ្ឋានចង្កមេ;
អលីនវីរិយោ ហោតិ, បគ្គហិតមនោ សទា។

១៣៩. “តថេវ ត្វំ សព្ពភវេ, បគ្គណ្ហ វីរិយំ ទឡ្ហំ;
វីរិយបារមិតំ គន្ត្វា, សម្ពោធឹ បាបុណិស្សសី”តិ។

តត្ថ **អលីនវីរិយោ**តិ អនោលីនវីរិយោ។ **សព្ពភវេ**តិ ជាតជាតភវេ, សព្ពេសុ ភវេសូតិ អត្ថោ។ អារទ្ធវីរិយោ ហុត្វា, សម្ពោធឹ បាបុណិស្សសីតិបិ បាឋោ។ សេសមេត្ថាបិ ឧត្តានមេវាតិ។

អថស្ស “ន ឯត្តកេហេវ ពុទ្ធការកធម្មេហិ ភវិតព្ព”ន្តិ ឧត្តរិម្បិ ឧបធារយតោ ឆដ្ឋមំ ខន្តិបារមី ទិស្វា ឯតទហោសិ – “សុមេធបណ្ឌិត, ត្វំ ឥតោ បដ្ឋាយ ខន្តិបារមី បរិបូរេយ្យាសិ, សម្មានេបិ អវមានេបិ ខមោវ ភវេយ្យាសិ។ យថា ហិ បថវិយំ នាម សុចិម្បិ បក្ខិបន្តិ អសុចិម្បិ, ន ច តេន បថវី សិនេហំ វា បដិឃំ វា ករោតិ, ខមតិ សហតិ អធិវាសេតិយេវ, ឯវមេវ ត្វម្បិ សព្ពេសំ សម្មាននាវមាននេសុ ខមោ សមានោ ពុទ្ធោ ភវិស្សសី”តិ ឆដ្ឋមំ ខន្តិបារមី ទឡ្ហំ កត្វា អធិដ្ឋាសិ។ តេន វុត្តំ –

១៤០. “ន ហេតេ ឯត្តកាយេវ, ពុទ្ធធម្មា ភវិស្សរេ;
អញ្ញេបិ វិចិនិស្សាមិ, យេ ធម្មា ពោធិបាចនា។

១៤១. “វិចិនន្តោ តទា ទក្ខឹ, ឆដ្ឋមំ ខន្តិបារមឹ;
បុព្ពកេហិ មហេសីហិ, អាសេវិតនិសេវិតំ។

១៤២. “ឥមំ ត្វំ ឆដ្ឋមំ តាវ, ទឡ្ហំ កត្វា សមាទិយ;
តត្ថ អទ្វេជ្ឈមានសោ, សម្ពោធឹ បាបុណិស្សសិ។

១៤៣. “យថាបិ បថវី នាម, សុចិម្បិ អសុចិម្បិ ច;
សព្ពំ សហតិ និក្ខេបំ, ន ករោតិ បដិឃំ តយា។

១៤៤. ‘‘តថេវ ត្វម្បិ សព្ពេសុ, សម្មានាវមានក្ខមោ;
ខន្តិបារមិតំ គន្ត្វា, សម្ពោធឹ បាបុណិស្សសី’’តិ។

តត្ថ **តត្ថា**តិ តស្សំ ខន្តិបារមិយំ។ អទ្វេជ្ឈមានសោតិ ឯកំសមានសោ។ **សុចិម្បី**តិ ចន្ទនកុង្កុមគន្ធមាលាទិសុចិម្បិ។ **អសុចិម្បី**តិ អហិកុក្កុរមនុស្សកុណបគូថមុត្តខេឡសិង្ឃាណិកាទិអសុចិម្បិ។ **សហតី**តិ ខមតិ, អធិវាសេតិ។ **និក្ខេបន្តិ** និក្ខិត្តំ។ **បដិឃន្តិ** កោធំ។ **តយា**តិ តាយ វុត្តិយា, តាយ និក្ខិត្តតាយ វា។ ‘‘បដិឃំ ទយ’’ន្តិបិ បាឋោ, តស្ស តេន និក្ខេបេន បដិឃានុរោធំ ន ករោតីតិ អត្ថោ។ **សម្មានាវមានក្ខមោ**តិ សព្ពេសំ សម្មាននាវមាននសហោ ត្វម្បិ ភវាតិ អត្ថោ។ ‘‘តថេវ ត្វម្បិ សព្ពភវេ, សម្មាននវិមានក្ខមោ’’តិបិ បឋន្តិ។ ‘‘ខន្តិយា បារមី គន្ត្វា’’តិបិ បាឋោ, តស្សា ខន្តិយា បារមិបូរណវសេន គន្ត្វាតិ អត្ថោ។ សេសមេត្ថាបិ ឧត្តានមេវាតិ។ ឥតោ បរំ ឯត្តកម្បិ អវត្វា យត្ថ យត្ថ វិសេសោ អត្ថិ, តំ តមេវ វត្វា បាឋន្តរំ ទស្សេត្វា គមិស្សាមាតិ។

អថស្ស ‘‘ន ឯត្តកេហេវ ពុទ្ធការកធម្មេហិ ភវិតព្ព’’ន្តិ ឧត្តរិម្បិ ឧបធារយតោ សត្តមំ សច្ចបារមី ទិស្វា ឯតទហោសិ – ‘‘សុមេធបណ្ឌិត, ត្វំ ឥតោ បដ្ឋាយ សច្ចបារមិម្បិ បូរេយ្យាសិ, អសនិយា មត្ថកេ បតមានាយបិ ធនាទីនំ អត្ថាយ ឆន្ទាទីនំ វសេន សម្បជានមុសាវាទំ នាម មា ភាសិ។ យថាបិ ឱសធីតារកា នាម សព្ពឧតូសុ អត្តនោ គមនវីថឹ វិជហិត្វា អញ្ញាយ វីថិយា ន គច្ឆតិ, សកវីថិយាវ គច្ឆតិ, ឯវមេវ ត្វម្បិ សច្ចំ បហាយ មុសាវាទំ នាម អវទន្តោយេវ ពុទ្ធោ ភវិស្សសី’’តិ សត្តមំ សច្ចបារមី ទឡ្ហំ កត្វា អធិដ្ឋាសិ។ តេន វុត្តំ –

១៤៥. ‘‘ន ហេតេ ឯត្តកាយេវ, ពុទ្ធធម្មា ភវិស្សរេ;
អញ្ញេបិ វិចិនិស្សាមិ, យេ ធម្មា ពោធិបាចនា។

១៤៦. ‘‘វិចិនន្តោ តទា ទក្ខឹ, សត្តមំ សច្ចបារមឹ;
បុព្ពកេហិ មហេសីហិ, អាសេវិតនិសេវិតំ។

១៤៧. ‘‘ឥមំ ត្វំ សត្តមំ តាវ, ទឡ្ហំ កត្វា សមាទិយ;
តត្ថ អទ្វេជ្ឈវចនោ, សម្ពោធឹ បាបុណិស្សសិ។

១៤៨. ‘‘យថាបិ ឱសធី នាម, តុលាភូតា សទេវកេ;
សមយេ ឧតុវស្សេ វា, ន វោក្កមតិ វីថិតោ។

១៤៩. ‘‘តថេវ ត្វម្បិ សច្ចេសុ, មា វោក្កម ហិ វីថិតោ;
សច្ចបារមិតំ គន្ត្វា, សម្ពោធឹ បាបុណិស្សសី’’តិ។

តត្ថ **តត្ថា**តិ សច្ចបារមិយំ។ **អទ្វេជ្ឈវចនោ**តិ អវិតថវចនោ។ **ឱសធី នាមា**តិ ឱសធីតារកា, ឱសធគហណេ ឱសធីតារកំ ឧទិតំ ទិស្វា ឱសធំ គណ្ហន្តិ។ តស្មា ‘‘ឱសធីតារកា’’តិ វុច្ចតិ។ **តុលាភូតា**តិ បមាណភូតា។ **សទេវកេ**តិ សទេវកស្ស លោកស្ស។ **សមយេ**តិ វស្សសមយេ។ **ឧតុវស្សេ**តិ ហេមន្តគិម្ហេសុ។ ‘‘សមយេ ឧតុវដ្ដេ’’តិបិ បាឋោ។ តស្ស **សមយេ**តិ គិម្ហេ។ **ឧតុវដ្ដេ**តិ ហេមន្តេ ច វស្សានេ ចាតិ អត្ថោ។ **ន វោក្កមតិ វីថិតោ**តិ តំ តំ ឧតុម្ហិ អត្តនោ គមនវីថិតោ ន វោក្កមតិ ន វិគច្ឆតិ, ឆ មាសេ បច្ឆិមំ ទិសំ គច្ឆតិ, ឆ មាសេ បុព្ពំ ទិសំ គច្ឆតីតិ។ អថ វា **ឱសធី នាមា**តិ សិង្គិវេរបិប្ផលិមរិចាទិកំ ឱសធំ។ **ន វោក្កមតី**តិ យំ យំ ផលទានសមត្ថំ ឱសធំ, តំ តំ ផលទានំ ឱក្កម្ម អត្តនោ ផលំ អទត្វា ន និវត្តតិ។ **វីថិតោ**តិ គមនវីថិតោ, បិត្តហរោ បិត្តំ ហរតេវ, វាតហរោ វាតំ ហរតេវ, សេម្ហហរោ សេម្ហំ ហរតេវាតិ អត្ថោ។ សេសមេត្ថាបិ ឧត្តានមេវាតិ។

អថស្ស ‘‘ន ឯត្តកេហេវ ពុទ្ធការកធម្មេហិ ភវិតព្ព’’ន្តិ ឧត្តរិម្បិ ឧបធារយតោ អដ្ឋមំ អធិដ្ឋានបារមី ទិស្វា ឯតទហោសិ – ‘‘សុមេធបណ្ឌិត, ត្វំ ឥតោ បដ្ឋាយ អធិដ្ឋានបារមិម្បិ បូរេយ្យាសិ, យំ អធិដ្ឋាសិ, តស្មឹ អធិដ្ឋានេ និច្ចលោ ភវេយ្យាសិ, យថា បព្ពតោ នាម សព្ពទិសាសុ វាតេ បហរន្តេបិ ន កម្បតិ ន ចលតិ, អត្តនោ ឋានេយេវ តិដ្ឋតិ, ឯវមេវ ត្វម្បិ អត្តនោ អធិដ្ឋានេ និច្ចលោ ហោន្តោវ ពុទ្ធោ ភវិស្សសី’’តិ អដ្ឋមំ អធិដ្ឋានបារមី ទឡ្ហំ កត្វា អធិដ្ឋាសីតិ។ តេន វុត្តំ –

១៥០. ‘‘ន ហេតេ ឯត្តកាយេវ, ពុទ្ធធម្មា ភវិស្សរេ;
អញ្ញេបិ វិចិនិស្សាមិ, យេ ធម្មា ពោធិបាចនា។

១៥១. ‘‘វិចិនន្តោ តទា ទក្ខឹ, អដ្ឋមំ អធិដ្ឋានបារមឹ;
បុព្ពកេហិ មហេសីហិ, អាសេវិតនិសេវិតំ។

១៥២. “ឥមំ ត្វំ អដ្ឋមំ តាវ, ទឡ្ហំ កត្វា សមាទិយ;
តត្ថ ត្វំ អចលោ ហុត្វា, សម្ពោធិ បាបុណិស្សសិ។

១៥៣. “យថាបិ បព្ពតោ សេលោ, អចលោ សុប្បតិដ្ឋិតោ;
ន កម្បតិ ភុសវាតេហិ, សកដ្ឋានេវ តិដ្ឋតិ។

១៥៤. “តថេវ ត្វម្បិ អធិដ្ឋានេ, សព្ពទា អចលោ ភវ;
អធិដ្ឋានបារមិតំ គន្ត្វា, សម្ពោធិ បាបុណិស្សសី”តិ។

តត្ថ **សេលោ**តិ សិលាមយោ។ **អចលោ**តិ និច្ចលោ **សុប្បតិដ្ឋិតោ**តិ អចលត្តាវ សុដ្ឋុ បតិដ្ឋិតោ។ “យថាបិ បព្ពតោ អចលោ, និខាតោ សុប្បតិដ្ឋិតោ”តិបិ បាឋោ។ **ភុសវាតេហី**តិ ពលវវាតេហិ។ **សកដ្ឋានេវា**តិ អត្តនោ ឋានេយេវ, យថាឋិតដ្ឋានេយេវាតិ អត្ថោ។ សេសមេត្ថាបិ ឧត្តានមេវាតិ។

អថស្ស “ន ឯត្តកេហេវ ពុទ្ធការកធម្មេហិ ភវិតព្ព”ន្តិ ឧត្តរិម្បិ ឧបធារយតោ នវមំ មេត្តាបារមី ទិស្វា ឯតទហោសិ – “សុមេធបណ្ឌិត, ត្វំ ឥតោ បដ្ឋាយ មេត្តាបារមី បូរេយ្យាសិ, ហិតេសុបិ អហិតេសុបិ ឯកចិត្តោវ ភវេយ្យាសិ។ យថាបិ ឧទកំ នាម បាបជនស្សបិ កល្យាណជនស្សបិ សីតភាវំ ឯកសទិសំ កត្វា ផរតិ, ឯវមេវ ត្វម្បិ សព្ពសត្តេសុ មេត្តចិត្តេន ឯកចិត្តោវ ហុត្វា ពុទ្ធោ ភវិស្សសី”តិ នវមំ មេត្តាបារមី ទឡ្ហំ កត្វា អធិដ្ឋាសីតិ។ តេន វុត្តំ –

១៥៥. “ន ហេតេ ឯត្តកាយេវ, ពុទ្ធធម្មា ភវិស្សរេ;
អញ្ញេបិ វិចិនិស្សាមិ, យេ ធម្មា ពោធិបាចនា។

១៥៦. “វិចិនន្តោ តទា ទក្ខិំ, នវមំ មេត្តាបារមី;
បុព្ពកេហិ មហេសីហិ, អាសេវិតនិសេវិតំ។

១៥៧. “ឥមំ ត្វំ នវមំ តាវ, ទឡ្ហំ កត្វា សមាទិយ;
មេត្តាយ អសមោ ហោតិ, យទិ ពោធិំ បត្តុមិច្ឆសិ។

១៥៨. “យថាបិ ឧទកំ នាម, កល្យាណេ បាបកេ ជនេ;
សមំ ផរតិ សីតេន, បវាហេតិ រជោមលំ។

១៥៩. “តថេវ ត្វំ ហិតាហិតេ, សមំ មេត្តាយ ភាវយ;
មេត្តាបារមិតំ គន្ត្វា, សម្ពោធិ បាបុណិស្សសី”តិ។

តត្ថ **អសមោ ហោហី**តិ មេត្តាភាវនាយ អសទិសោ ហោហិ។ តត្ថ “ត្វំ សមសមោ ហោហី”តិបិ បាឋោ, សោ ឧត្តានត្ថោវ។ **សមន្តិ** តុល្យំ។ **ផរតី**តិ ផុសតិ។ **បវាហេតី**តិ វិសោធេតិ។ **រជោ**តិ អាគន្តុករជំ។ **មល**ន្តិ សរីរេ ឧដ្ឋិតំ សេទមលាទិំ។ “រជមល”ន្តិបិ បាឋោ, សោយេវត្ថោ។ **ហិតាហិតេ**តិ ហិតេ ច អហិតេ ច, មិត្តេ ច អមិត្តេ ចាតិ អត្ថោ។ **មេត្តាយ ភាវយា**តិ មេត្តំ ភាវយ វឌ្ឍេហិ។ សេសមេត្ថាបិ ឧត្តានមេវាតិ។

អថស្ស “ន ឯត្តកេហេវ ពុទ្ធការកធម្មេហិ ភវិតព្ព”ន្តិ ឧត្តរិម្បិ ឧបធារយតោ ទសមំ ឧបេក្ខាបារមី ទិស្វា ឯតទហោសិ – “សុមេធបណ្ឌិត, ត្វំ ឥតោ បដ្ឋាយ ឧបេក្ខាបារមី បរិបូរេយ្យាសិ, សុខេបិ ទុក្ខេបិ មជ្ឈត្តោវ ភវេយ្យាសិ។ យថាបិ បថវី នាម សុចិម្បិ អសុចិម្បិ ច បក្ខិបមានេ មជ្ឈត្តាវ ហោតិ, ឯវមេវ ត្វម្បិ សុខទុក្ខេសុ មជ្ឈត្តោវ ហោន្តោ ពុទ្ធោ ភវិស្សសី”តិ ទសមំ ឧបេក្ខាបារមី ទឡ្ហំ កត្វា អធិដ្ឋាសិ។ តេន វុត្តំ –

១៦០. “ន ហេតេ ឯត្តកាយេវ, ពុទ្ធធម្មា ភវិស្សរេ;
អញ្ញេបិ វិចិនិស្សាមិ, យេ ធម្មា ពោធិបាចនា។

១៦១. “វិចិនន្តោ តទា ទក្ខិំ, ទសមំ ឧបេក្ខាបារមី;
បុព្ពកេហិ មហេសីហិ, អាសេវិតនិសេវិតំ។

១៦២. “ឥមំ ត្វំ ទសមំ តាវ, ទឡ្ហំ កត្វា សមាទិយ;
តុលាភូតោ ទឡ្ហោ ហុត្វា, សម្ពោធិ បាបុណិស្សសិ។

១៦៣. “យថាបិ បថវី នាម, និក្ខិត្តំ អសុចឹ សុចឹ;
ឧបេក្ខតិ ឧភោបេតេ, កោបានុនយវជ្ជិតា។

១៦៤.‘‘តថេវ ត្វំ សុខទុក្ខេ, តុលាភូតោ សទា ភវ;
ឧបេក្ខាបារមិតំ គន្ត្វា, សម្ពោធិ បាបុណិស្សសី’’តិ។

តត្ថ **តុលាភូតោ**តិ មជ្ឈត្តភាវេ ឋិតោ យថា តុលាយ ទណ្ឌោ សមំ តុលិតោ សមំ តិដ្ឋតិ, ន នមតិ ន ឧន្នមតិ, ឯវមេវ ត្វម្បិ សុខទុក្ខេសុ តុលាសទិសោ ហុត្វា សម្ពោធិ បាបុណិស្សសិ។ **កោបានុនយវជ្ជិតា**តិ បដិឃានុរោធវជ្ជិតា។ ‘‘ទយាកោបវិវជ្ជិតា’’តិបិ បាឋោ, សោយេវត្ថោ។ សេសំ ខន្តិបារមិយំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

តតោ សុមេធបណ្ឌិតោ ឥមេ ទស បារមិធម្មេ វិចិនិត្វា តតោ បរំ ចិន្តេសិ – ‘‘ឥមស្មិំ លោកេ ពោធិសត្តេហិ បរិបូរេតព្ពា ពោធិបាចនា ពុទ្ធត្តករា ធម្មា ឯត្តកាយេវ, ន ឥតោ ភិយ្យោ, ឥមា បន បារមិយោ ឧទ្ធំ អាកាសេបិ នត្ថិ, ន ហេដ្ឋា បថវិយម្បិ, ន បុរត្ថិមាទីសុ ទិសាសុបិ អត្ថិ, មយ្ហំយេវ បន ហទយមំសន្តរេយេវ បតិដ្ឋិតា’’តិ។ ឯវំ តាសំ អត្តនោ ហទយេ បតិដ្ឋិតភាវំ ទិស្វា សព្ពាបិ តា ទឡ្ហំ កត្វា អធិដ្ឋាយ បុនប្បុនំ សម្មសន្តោ អនុលោមបដិលោមំ សម្មសិ, បរិយន្តេ គហេត្វា អាទិម្ហិ បាបេសិ, អាទិម្හិ គហេត្វា បរិយន្តេ ឋបេសិ, មជ្ឈេ គហេត្វា ឧភតោ ឱសាបេសិ, ឧភតោ កោដីសុ គហេត្វា មជ្ឈេ ឱសាបេសិ។ ពាហិរភណ្ឌបរិច្ចាគោ **បារមិយោ** នាម, អង្គបរិច្ចាគោ **ឧបបារមិយោ** នាម, ជីវិតបរិច្ចាគោ **បរមត្ថបារមិយោ** នាមាតិ ទស បារមិយោ ទស ឧបបារមិយោ ទស បរមត្ថបារមិយោតិ សមត្តិំស បារមិយោ យមកតេលំ វិនិវដ្ដេន្តោ វិយ សម្មសិ។ តស្ស ទស បារមិយោ សម្មសន្តស្ស ធម្មតេជេន ចតុនហុតាធិកទ្វិយោជនសតសហស្សពហលា វិបុលា អយំ មហាបថវី ហត្ថិនា អក្កន្តនឡកលាបោ វិយ ឧប្បីឡិយមានំ ឧច្ឆុយន្តំ វិយ ច មហាវិរវំ វិរវមានា សង្កម្បិ សម្បកម្បិ សម្បវេធិ។ កុលាលចក្កំ វិយ តេលយន្តចក្កំ វិយ ច បរិព្ភមិ។ តេន វុត្តំ –

១៦៥.‘‘ឯត្តកាយេវ តេ លោកេ, យេ ធម្មា ពោធិបាចនា;
តតុទ្ធំ នត្ថិ អញ្ញត្រ, ទឡ្ហំ តត្ថ បតិដ្ឋហ។

១៦៦.‘‘ឥមេ ធម្មេ សម្មសតោ, សភាវសរសលក្ខណេ;
ធម្មតេជេន វសុធា, ទសសហស្សី បកម្បថ។

១៦៧.‘‘ចលតី រវតី បថវី, ឧច្ឆុយន្តំវ បីឡិតំ;
តេលយន្តេ យថា ចក្កំ, ឯវំ កម្បតិ មេទនី’’តិ។

តត្ថ **ឯត្តកាយេវា**តិ និទ្ទិដ្ឋានំ ទសន្នំ បារមិតានំ អនូនាធិកភាវស្ស ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ **តតុទ្ធ**ន្តិ តតោ ទសបារមីហិ ឧទ្ធំ **នត្ថិ។ អញ្ញត្រា**តិ អញ្ញំ, លក្ខណំ សទ្ទសត្ថតោ គហេតព្ពំ។ តតោ ទសបារមិតោ អញ្ញោ ពុទ្ធការកធម្មោ នត្ថីតិ អត្ថោ។ **តត្ថា**តិ តាសុ ទសសុ បារមីសុ។ **បតិដ្ឋហា**តិ បតិដ្ឋ, បរិបូរេន្តោ តិដ្ឋាតិ អត្ថោ។

ឥមេ ធម្មេតិ បារមិធម្មេ។ **សម្មសតោ**តិ ឧបបរិក្ខន្តស្ស, អនាទរត្ថេ សាមិវចនំ ទដ្ឋព្ពំ។ **សភាវសរសលក្ខណេ**តិ សភាវសង្ខាតេន សរសលក្ខណេន សម្មសន្តស្សាតិ អត្ថោ។ **ធម្មតេជេនា**តិ បារមិបវិចយញាណតេជេន។ **វសុធា**តិ វសូតិ រតនំ វុច្ចតិ, តំ ធារេតិ ធីយតិ វា ឯត្ថាតិ វសុធា ។ កា សា? មេទនី។ **បកម្បថា**តិ បកម្បិត្ថ។ សុមេធបណ្ឌិតេ បន បារមិយោ វិចិនន្តេ តស្ស ញាណតេជេន ទសសហស្សី បកម្បិត្ថាតិ អត្ថោ។

ចលតីតិ ឆប្បការា កម្បិ។ **រវតី**តិ នទតិ វិកូជតិ។ **ឧច្ឆុយន្តំវ បីឡិត**ន្តិ និប្បីឡិតំ ឧច្ឆុយន្តំ វិយ។ ‘‘គុឡយន្តំវ បីឡិត’’ន្តិបិ បាឋោ, សោយេវត្ថោ។ **តេលយន្តេ**តិ តេលបីឡនយន្តេ។ **យថា ចក្ក**ន្តិ ចក្កិកានំ មហាចក្កយន្តំ វិយ។ **ឯវ**ន្តិ យថា តេលបីឡនចក្កយន្តំ បរិព្ភមតិ កម្បតិ, ឯវំ អយំ មេទនី កម្បតីតិ អត្ថោ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

ឯវំ មហាបថវិយា កម្បមានាយ រម្មនគរវាសិនោ មនុស្សា ភគវន្តំ បរិវិសយមានា សណ្ឋាតុំ អសក្កោន្តា យុគន្ធរវាតព្ភាហតា មហាសាលា វិយ មុច្ឆិតា បបតីសុ។ ឃដាទីនិ កុលាលភណ្ឌានិ បវដ្ដេន្តានិ អញ្ញមញ្ញំ បហរន្តានិ ចុណ្ណវិចុណ្ណានិ អហេសុំ។ មហាជនោ ភីតតសិតោ សត្ថារំ ឧបសង្កមិត្វា – ‘‘កឹ នុ ខោ ភគវា ‘នាគាវដ្ដោ អយំ, ភូតយក្ខទេវតាសុ អញ្ញតរាវដ្ដោ វា’តិ ន ហិ មយំ ឯតំ ជានាម។ អបិ ច ខោ សព្ពោបិ អយំ មហាជនោ ភយេន ឧបទ្ទុតោ, កឹ នុ ខោ ឥមស្ស លោកស្ស បាបកំ ភវិស្សតិ, ឧទាហុ កល្យាណំ, កថេថ នោ ឯតំ ការណ’’ន្តិ បុច្ឆឹសុ។

អថ សត្ថា តេសំ កថំ សុត្វា – “តុម្ហេ មា ភាយិត្ថ, មា ខោ ចិន្តយិត្ថ, នត្ថិ វោ ឥតោនិទានំ ភយំ, យោ សោ មយា អជ្ជ សុមេធបណ្ឌិតោ ‘អនាគតេ គោតមោ នាម ពុទ្ធោ ភវិស្សតី’តិ ព្យាកតោ, សោ ឥទានិ បារមិយោ សម្មសតិ, តស្ស សម្មសន្តស្ស ធម្មតេជេន សកលទសសហស្សី លោកធាតុ ឯកប្បហារេន កម្បតិ ចេវ វិរវតិ ចា”តិ អាហ។ តេន វុត្តំ –

១៦៨. “យាវតា បរិសា អាសិ, ពុទ្ធស្ស បរិវេសនេ;
បវេធមានា សា តត្ថ, មុច្ឆិតា សេតិ ភូមិយំ។

១៦៩. “ឃដានេកសហស្សានិ, កុម្ភីនញ្ច សតា ពហូ;
សញ្ចុណ្ណមថិតា តត្ថ, អញ្ញមញ្ញំ បឃដ្ដិតា។

១៧០. “ឧព្ពិគ្គា តសិតា ភីតា, ភន្តា ព្យថិតមានសា;
មហាជនា សមាគម្ម, ទីបង្ករមុបាគមុំ។

១៧១. “កិំ ភវិស្សតិ លោកស្ស, កល្យាណមថ បាបកំ;
សព្ពោ ឧបទ្ទុតោ លោកោ, តំ វិនោទេហិ ចក្ខុម។

១៧២. “តេសំ តទា សញ្ញាបេសិ, ទីបង្ករោ មហាមុនិ;
វិស្សត្ថា ហោថ មា ភាថ, ឥមស្មិំ បថវិកម្បនេ។

១៧៣. “យមហំ អជ្ជ ព្យាកាសិំ, ពុទ្ធោ លោកេ ភវិស្សតិ;
ឯសោ សម្មសតី ធម្មំ, បុព្ពកំ ជិនសេវិតំ។

១៧៤. “តស្ស សម្មសតោ ធម្មំ, ពុទ្ធភូមិំ អសេសតោ;
តេនាយំ កម្បិតា បថវី, ទសសហស្សី សទេវកេ”តិ។

តត្ថ **យាវតា**តិ យាវតិកា។ **អាសី**តិ អហោសិ។ “យា តទា បរិសា អាសី”តិបិ បាឋោ, តស្ស យា តត្ថ បរិសា ឋិតា អាសីតិ អត្ថោ។ **បវេធមានា**តិ កម្បមានា។ **សា**តិ សា បរិសា។ **តត្ថា**តិ តស្មិំ បរិវេសនដ្ឋានេ។ **សេតី**តិ សយិត្ថ។

ឃដាតិ ឃដានំ, សាមិអត្ថេ បច្ចត្តវចនំ, ឃដានំ នេកសហស្សានីតិ អត្ថោ។ **សញ្ចុណ្ណមថិតា**តិ ចុណ្ណា ចេវ មថិតា ច, មថិតសញ្ចុណ្ណាតិ អត្ថោ។ **អញ្ញមញ្ញំ បឃដ្ដិតា**តិ អញ្ញមញ្ញំ បហដា។ **ឧព្ពិគ្គា**តិ ឧត្រាសហទយា។ **តសិតា**តិ សញ្ជាតតាសា។ **ភីតា**តិ ភយភីតា។ **ភន្តា**តិ ផន្ទនមានសា, វិព្ភន្តចិត្តាតិ អត្ថោ។ សព្ពានិ បនេតានិ អញ្ញមញ្ញវេវចនានិ។ **សមាគម្មា**តិ សមាគន្ត្វា។ អយមេវ វា បាឋោ។

ឧបទ្ទុតោតិ ឧបហតោ។ **តំ វិនោទេហី**តិ តំ ឧបទ្ទុតភយំ វិនោទេហិ, វិនាសយាតិ អត្ថោ។ **ចក្ខុមា**តិ បញ្ចហិ ចក្ខូហិ ចក្ខុម។ **តេសំ តទា**តិ តេ ជនេ តទា, ឧបយោគត្ថេ សាមិវចនំ។ **សញ្ញាបេសី**តិ ញាបេសិ ពោធេសិ។ **វិសត្ថា**តិ វិស្សត្ថចិត្តា។ **មា ភាថា**តិ មា ភាយថ។ **យមហ**ន្តិ យំ អហំ សុមេធបណ្ឌិតំ។ **ធម្ម**ន្តិ បារមិធម្មំ។ **បុព្ពក**ន្តិ បោរាណំ។ **ជិនសេវិត**ន្តិ ជិនេហិ ពោធិសត្តកាលេ សេវិតន្តិ អត្ថោ។ **ពុទ្ធភូមិ**ន្តិ បារមិធម្មំ។ **តេនា**តិ តេន សម្មសនការណេន។ **កម្បិតា**តិ ចលិតា។ **សទេវកេ**តិ សទេវកេ លោកេ។

តតោ មហាជនោ តថាគតស្ស វចនំ សុត្វា ហដ្ឋតុដ្ឋោ មាលាគន្ធវិលេបនាទីនិ អាទាយ រម្មនគរតោ និក្ខមិត្វា ពោធិសត្តំ ឧបសង្កមិត្វា មាលាគន្ធាទីហិ បូជេត្វា វន្ទិត្វា បទក្ខិណំ កត្វា រម្មនគរមេវ បាវិសិ។ អថ ខោ ពោធិសត្តោ ទស បារមិយោ សម្មសិត្វា វីរិយំ ទឡ្ហំ កត្វា អធិដ្ឋាយ និសិន្នាសនា វុដ្ឋាសិ។ តេន វុត្តំ –

១៧៥. “ពុទ្ធស្ស វចនំ សុត្វា, មនោ និព្ពាយិ តាវទេ;
សព្ពេ មំ ឧបសង្កម្ម, បុនាបិ មំ អភិវន្ទិសុំ។

១៧៦. “សមាទិយិត្វា ពុទ្ធគុណំ, ទឡ្ហំ កត្វាន មានសំ;
ទីបង្ករំ នមស្សិត្វា, អាសនា វុដ្ឋហិំ តទា”តិ។

តត្ថ **មនោ និព្ពាយី**តិ មហាជនស្ស បថវិកម្បនេ ឧព្ពិគ្គហទយស្ស តត្ថ ការណំ សុត្វា មនោ និព្ពាយិ, សន្តិំ អគមាសីតិ អត្ថោ។ “ជនោ និព្ពាយី”តិបិ បាឋោ, សោ ឧត្តានោយេវ។ **សមាទិយិត្វា**តិ សម្មា អាទិយិត្វា, សមាទាយាតិ អត្ថោ។ **ពុទ្ធគុណ**ន្តិ បារមិយោ។ សេសំ ឧត្តានមេវ។

អថ ខោ ពោធិសត្តំ ទយិតសព្ពសត្តំ អាសនា វុដ្ឋហន្តំ សកលទសសហស្សចក្កវាឡទេវតា សន្និបតិត្វា ទិព្ពេហិ មាលាគន្ធាទីហិ បូជេត្វា – “អយ្យ សុមេធតាបស, តយា អជ្ជ ទីបង្ករទសពលស្ស បាទមូលេ មហតី បត្ថនា បត្ថិតា, សា តេ អនន្តរាយេន សមិជ្ឈតុ, មា តេ តត្ថ ភយំ វា ឆម្ភិតត្តំ វា អហោសិ។ សរីរេ តេ អប្បមត្តកោបិ រោគោ មា ឧប្បជ្ជតុ, ខិប្បំ បារមិយោ បូរេត្វា សម្មាសម្ពោធឹ បដិវិជ្ឈ។ យថា បុប្ផូបគផលូបគា រុក្ខា សមយេ បុប្ផន្តិ ចេវ ផលន្តិ ច, តថេវ ត្វម្បិ តំ សមយំ អនតិក្កមិត្វា ខិប្បំ សម្ពោធឹ ផុសស្សូ”តិអាទីនិ ថុតិមង្គលានិ បយិរុទាហំសុ, ឯវំ បយិរុទាហិត្វា ពោធិសត្តំ អភិវាទេត្វា អត្តនោ អត្តនោ ទេវដ្ឋានមេវ អគមំសុ។ ពោធិសត្តោបិ ទេវតាហិ អភិត្ថុតោ – “អហំ ទស បារមិយោ បូរេត្វា កប្បសតសហស្សាធិកានំ ចតុន្នំ អសង្ខ្យេយ្យានំ មត្ថកេ ពុទ្ធោ ភវិស្សាមី”តិ វីរិយំ ទឡ្ហំ កត្វា អធិដ្ឋាយ អាកាសមព្ភុគ្គន្ត្វា ឥសិគណវន្តំ ហិមវន្តំ អគមាសិ។ តេន វុត្តំ –

១៧៧. “ទិព្ពំ មានុសកំ បុប្ផំ, ទេវា មានុសកា ឧភោ;
សមោកិរន្តិ បុប្ផេហិ, វុដ្ឋហន្តស្ស អាសនា។

១៧៨. “វេទយន្តិ ច តេ សោត្ថឹ, ទេវា មានុសកា ឧភោ;
មហន្តំ បត្ថិតំ តុយ្ហំ, តំ លភស្សុ យថិច្ឆិតំ។

១៧៩. “សព្ពីតិយោ វិវជ្ជន្តុ, សោកោ រោគោ វិនស្សតុ;
មា តេ ភវន្ត្វន្តរាយា, ផុស ខិប្បំ ពោធិមុត្តមំ។

១៨០. “យថាបិ សមយេ បត្តេ, បុប្ផន្តិ បុប្ផិនោ ទុមា;
តថេវ ត្វំ មហាវីរ, ពុទ្ធញាណេហិ បុប្ផសុ។

១៨១. “យថា យេ កេចិ សម្ពុទ្ធា, បូរយុំ ទសបារមី;
តថេវ ត្វំ មហាវីរ, បូរយ ទសបារមី។

១៨២. “យថា យេ កេចិ សម្ពុទ្ធា, ពោធិមណ្ឌម្ហិ ពុជ្ឈរេ;
តថេវ ត្វំ មហាវីរ, ពុជ្ឈស្សុ ជិនពោធិយំ។

១៨៣. “យថា យេ កេចិ សម្ពុទ្ធា, ធម្មចក្កំ បវត្តយុំ;
តថេវ ត្វំ មហាវីរ, ធម្មចក្កំ បវត្តយ។

១៨៤. “បុណ្ណមាយេ យថា ចន្ទោ, បរិសុទ្ធោ វិរោចតិ;
តថេវ ត្វំ បុណ្ណមនោ, វិរោច ទសសហស្សិយំ។

១៨៥. “រាហុមុត្តោ យថា សូរិយោ, តាបេន អតិរោចតិ;
តថេវ លោកា មុច្ចិត្វា, វិរោច សិរិយា តុវំ។

១៨៦. “យថា យា កាចិ នទិយោ, ឱសរន្តិ មហោទធឹ;
ឯវំ សទេវកា លោកា, ឱសរន្តុ តវន្តិកេ។

១៨៧. “តេហិ ថុតប្បសត្ថោ សោ, ទស ធម្មេ សមាទិយ;
តេ ធម្មេ បរិបូរេន្តោ, បវនំ បាវិសី តទា”តិ។

តត្ថ **ទិព្ព**ន្តិ មន្ទារវបារិច្ឆត្តកសន្តានកុសេសយាទិកំ ទិព្ពកុសុមំ ទេវា មានុសកា ច មានុសបុប្ផំ គហេត្វាតិ អត្ថោ។ **សមោកិរន្តី**តិ មមោបរិ សមោកិរិំសូតិ អត្ថោ។ **វុដ្ឋហន្តស្សា**តិ វុដ្ឋហតោ។ **វេទយន្តី**តិ និវេទយឹសុ សញ្ញាបេសុំ។ **សោត្ថី**ន្តិ សោត្ថិភាវំ។ ឥទានិ វេទយិតាការទស្សនត្ថំ **“មហន្តំ បត្ថិតំ តុយ្ហ”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តយា បន, សុមេធបណ្ឌិត, មហន្តំ ឋានំ បត្ថិតំ, តំ យថាបត្ថិតំ លភស្សូតិ អត្ថោ។

សព្ពីតិយោតិ ឯន្តីតិ ឦតិយោ, សព្ពា ឦតិយោ សព្ពីតិយោ, ឧបទ្ទវា។ **វិវជ្ជន្តូ**តិ មា ហោន្តុ។ **សោកោ រោគោ វិនស្សតូ**តិ សោចនសង្ខាតោ សោកោ រុជនសង្ខាតោ រោគោ ច វិនស្សតុ។ **តេ**តិ តវ។ **មា ភវន្ត្វន្តរាយា**តិ មា ភវន្តុ អន្តរាយា។ **ផុសា**តិ អធិគច្ឆ បាបុណាហិ។ **ពោធិ**ន្តិ អរហត្តមគ្គញាណំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណម្បិ វដ្ដតិ។ **ឧត្តម**ន្តិ សេដ្ឋំ សព្ពពុទ្ធគុណទាយកត្តា អរហត្តមគ្គញាណំ “ឧត្តម”ន្តិ វុត្តំ។

សមយេតិ តស្ស តស្ស រុក្ខស្ស បុប្ផនសមយេ សម្បត្តេតិ អត្ថោ។ **បុប្ផិនោ**តិ បុប្ផនកា។ **ពុទ្ធញាណេហី**តិ អដ្ឋារសហិ ពុទ្ធញាណេហិ។ **បុប្ផសូ**តិ បុប្ផស្សុ។ **បូរយុ**ន្តិ បូរយឹសុ។ **បូរយា**តិ បរិបូរយ។ **ពុជ្ឈរេ**តិ ពុជ្ឈឹសុ។ **ជិន**

ពោធិយន្តិ ជិនានំ ពុទ្ធានំ ពោធិយា, សព្ពញ្ញុពោធិមូលេតិ អត្ថោ។ **បុណ្ណមាយេ**តិ បុណ្ណមាសិយំ។ **បុណ្ណមនោ**តិ បរិបុណ្ណមនោរថោ។

រាហុមុត្តោតិ រាហុនា សោព្ពានុនា មុត្តោ។ **តាបេនា**តិ បតាបេន, អាលោកេន។ **លោកា មុច្ចិត្វា**តិ លោកធម្មេហិ អលិត្តោ ហុត្វាតិ អត្ថោ។ **វិរោចា**តិ វិរាជ។ **សិរិយា**តិ ពុទ្ធសិរិយា។ **ឱសរន្តី**តិ មហាសមុទ្ទំ បវិសន្តិ។ **ឱសរន្តូ**តិ ឧបគច្ឆន្តុ។ **តវន្តិកេ**តិ តវ សន្តិកំ។ **តេហី**តិ ទេវេហិ។ **ថុតប្បសត្ថោ**តិ ថុតោ ចេវ បសត្ថោ ច, ថុតេហិ វា ទីបង្ករាទីហិ បសត្ថោតិ ថុតប្បសត្ថោ។ **ទស ធម្មេ**តិ ទស បារមិធម្មេ។ **បវន**ន្តិ មហាវនំ, ធម្មិកបព្ពតេ មហាវនំ បាវិសីតិ អត្ថោ។ សេសគាថា សុឧត្តានា ឯវាតិ។

ឥតិ មធុរត្ថវិលាសិនិយា ពុទ្ធវំស-អដ្ឋកថាយ

សុមេធបត្ថនាកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ទីបង្ករពុទ្ធវំសវណ្ណនា

រម្មនគរវាសិនោបិ តេ ឧបាសកា ពុទ្ធប្បមុខស្ស ភិក្ខុសង្ឃស្ស មហាទានំ ទត្វា បុន ភគវន្តំ ភុត្តាវី ឱនីតបត្តបាណឹ មាលាគន្ធាទីហិ បូជេត្វា វន្ទិត្វា ទានានុមោទនំ សោតុកាមា ឧបនិសីទឹសុ។ អថ សត្ថា តេសំ បរមមធុរំ ហទយង្គមំ ទានានុមោទនមកាសិ –

"ទានំ នាម សុខាទីនំ, និទានំ បរមំ មតំ;
និព្ពានំ បន សោបានំ, បតិដ្ឋាតិ បវុច្ចតិ។

"ទានំ តាណំ មនុស្សានំ, ទានំ ពន្ធុ បរាយនំ;
ទានំ ទុក្ខាធិបន្នានំ, សត្តានំ បរមា គតិ។

"ទុក្ខនិត្ថរណដ្ឋេន , ទានំ នាវាតិ ទីបិតំ;
ភយរក្ខណតោ ទានំ, នគរន្តិ ច វណ្ណិតំ។

"ទានំ ទុរាសទដ្ឋេន, វុត្តមាសិវិសោតិ ច;
ទានំ លោភមលាទីហិ, បទុមំ អនុបលិត្តតោ។

"នត្ថិ ទានសមោ លោកេ, បុរិសស្ស អវស្សយោ;
បដិបជ្ជថ តស្មា តំ, កិរិយាជ្ឈាសយេន ច។

"សគ្គលោកនិទានានិ, ទានានិ មតិមា ឥធ;
កោ ហិ នាម នរោ លោកេ, ន ទទេយ្យ ហិតេ រតោ។

"សុត្វា ទេវេសុ សម្បត្តឹ, កោ នរោ ទានសម្ភវំ;
ន ទជ្ជា សុខប្បទំ ទានំ, ទានំ ចិត្តប្បមោទនំ។

"ទានេន បដិបន្នេន, អច្ឆរាបរិវារិតោ;
រមតេ សុចិរំ កាលំ, នន្ទនេ សុរនន្ទនេ។

"បីតិមុឡារំ វិន្ទតិ ទាតា, គារវមស្មិ គច្ឆតិ លោកេ;
កិត្តិមនន្តំ យាតិ ច ទាតា, វិស្សសនីយោ ហោតិ ច ទាតា។

"ទត្វា ទានំ យាតិ នរោ សោ, ភោគសមិទ្ធឹ ទីឃញ្ចាយុំ;
សុស្សរតម្បិ ច វិន្ទតិ រូបំ, សគ្គេ សទ្ធឹ កីឡតិ ទេវេហិ;
វិមានេសុ ឋត្វា នានា, មត្តមយូរាភិរុតេសុ។

"ចោរារិវារិជោទកបាវកានំ, ធនំ អសាធារណមេវ ទានំ;
ទទាតិ តំ សាវកញាណភូមឹ, បច្ចេកភូមឹ បន ពុទ្ធភូមិ"ន្តិ។ –

ឯវមាទិនា នយេន ទានានុមោទនំ កត្វា ទានានិសំសំ បកាសេត្វា តទនន្តរំ សីលកថំ កថេសិ។ សីលំ នាមេតំ ឥធលោកបរលោកសម្បត្តីនំ មូលំ។

"សីលំ សុខានំ បរមំ និទានំ, សីលេន សីលី តិទិវំ បយាតិ;
សីលញ្ហិ សំសារមុបាគតស្ស, តាណញ្ច លេណញ្ច បរាយនញ្ច។

"អវស្សយោ សីលសមោ ជនានំ, កុតោ បនញ្ញោ ឥធ វា បរត្ថ;
សីលំ គុណានំ បរមា បតិដ្ឋា, យថា ធរា ថាវរជង្គមានំ។

"សីលំ កិរេវ កល្យាណំ, សីលំ លោកេ អនុត្តរំ;

អរិយវុត្តិសមាចារោ, យេន វុច្ចតិ សីលវា”។ (ជា. ១.៣.១១៨);

សីលាលង្ការសមោ អលង្ការោ នត្ថិ, សីលគន្ធសមោ គន្ធោ នត្ថិ, សីលសមំ កិលេសមលវិសោធនំ នត្ថិ, សីលសមំ បរិឡាហូបសមំ នត្ថិ, សីលសមំ កិត្តិជននំ នត្ថិ, សីលសមំ សគ្គារោហណសោបានំ នត្ថិ, និព្ពាននគរប្បវេសនេ ច សីលសមំ ទ្វារំ នត្ថិ។ យថាហ –

“សោភន្តេវំ ន រាជានោ, មុត្តាមណិវិភូសិតា;
យថា សោភន្តិ យតិនោ, សីលភូសនភូសិតា។

“សីលគន្ធសមោ គន្ធោ, កុតោ នាម ភវិស្សតិ;
យោ សមំ អនុវាតេ ច, បដិវាតេ ច វាយតិ។ (វិសុទ្ធិ. ១.៩);

“ន បុប្ផគន្ធោ បដិវាតមេតិ, ន ចន្ទនំ តគ្គរមល្លិកា វា;
សតញ្ច គន្ធោ បដិវាតមេតិ, សព្ពា ទិសា សប្បុរិសោ បវាយតិ។

“ចន្ទនំ តគរំ វាបិ, ឧប្បលំ អថ វស្សិកី;
ឯតេសំ គន្ធជាតានំ, សីលគន្ធោ អនុត្តរោ។ (ធ. ប. ៥៤-៥៥; មិ. ប. ៥.៤.១);

“ន គង្គា យមុនា ចាបិ, សរភូ វា សរស្វតី;
និន្នគា វាចិរវតី, មហី វាបិ មហានទី។

“សក្កុណន្តិ វិសោធេតុំ, តំ មលំ ឥធ បាណិនំ;
វិសោធយតិ សត្តានំ, យំ វេ សីលជលំ មលំ។

“ន តំ សជលទា វាតា, ន ចាបិ ហរិចន្ទនំ;
នេវ ហារា ន មណយោ, ន ចន្ទកិរណង្កុរា។

“សមយន្តីធ សត្តានំ, បរិឡាហំ សុរក្ខិតំ;
យំ សមេតិ ឥទំ អរិយំ, សីលំ អច្ចន្តសីតលំ។

“អត្តានុវាទាទិភយំ, វិទ្ធំសយតិ សព្ពទា;
ជនេតិ កិត្តិហាសញ្ច, សីលំ សីលវតោ សទា។

“សគ្គារោហណសោបានំ, អញ្ញំ សីលសមំ កុតោ;
ទ្វារំ វា បន និព្ពាន, នគរស្ស បវេសនេ។

“គុណានំ មូលភូតស្ស, ទោសានំ ពលឃាតិនោ;
ឥតិ សីលស្ស ជានាថ, អានិសំសមនុត្តរ”ន្តិ។ (វិសុទ្ធិ. ១.៩);

ឯវំ ភគវា សីលានិសំសំ ទស្សេត្វា – “ឥទំ បន សីលំ និស្សាយ អយំ សគ្គោ លភតី”តិ ទស្សនត្ថំ តទនន្តរំ សគ្គកថំ កថេសិ។ អយំ សគ្គោ នាម ឥដ្ឋោ កន្តោ មនាបោ ឯកន្តសុខោ និច្ចមេត្ថ កីឡា និច្ចំ សម្បត្តិយោ លភន្តិ។ ចាតុមហារាជិកា ទេវា នវុតិវស្សសតសហស្សានិ ទិព្ពសុខំ ទិព្ពសម្បត្តឹ បដិលភន្តិ។ តាវតឹសា តិស្សោ វស្សកោដិយោ សដ្ឋិ ច វស្សសតសហស្សានីតិ ឯវមាទិសគ្គគុណបដិសំយុត្តកថំ កថេសិ។ ឯវំ សគ្គកថាយ បលោភេត្វា បុន – “អយម្បិ សគ្គោ អនិច្ចោ អធុវោ ន តត្ថ ឆន្ទរាគោ កាតព្ពោ”តិ កាមានំ អាទីនវំ ឱការំ សំកិលេសំ នេក្ខម្មេ អានិសំសញ្ច បកាសេត្វា អមតបរិយោសានំ ធម្មកថំ កថេសិ។ ឯវំ តស្ស មហាជនស្ស ធម្មំ ទេសេត្វា ឯកច្ចេ សរណេសុ ច ឯកច្ចេ បញ្ចសីលេសុ ច ឯកច្ចេ សោតាបត្តិផលេ ច ឯកច្ចេ សកទាគាមិផលេ ឯកច្ចេ អនាគាមិផលេ ឯកច្ចេ ចតូសុបិ ផលេសុ ឯកច្ចេ តីសុ វិជ្ជាសុ ឯកច្ចេ ឆសុ អភិញ្ញាសុ ឯកច្ចេ អដ្ឋសុ សមាបត្តីសុ បតិដ្ឋាបេត្វា ឧដ្ឋាយាសនា រម្មនគរតោ និក្ខមិត្វា សុទស្សនមហាវិហារមេវ បាវិសិ។ តេន វុត្តំ –

១. “តទា តេ ភោជយិត្វាន, សសង្ឃំ លោកនាយកំ;
ឧបគច្ឆុំ សរណំ តស្ស, ទីបង្ករស្ស សត្ថុនោ។

២. “សរណាគមនេ កញ្ចិ, និវេសេតិ តថាគតោ;
កញ្ចិ បញ្ចសុ សីលេសុ, សីលេ ទសវិធេ បរំ។

៣. “កស្សចិ ទេតិ សាមញ្ញំ, ចតុរោ ផលមុត្តមេ;
កស្សចិ អសមេ ធម្មេ, ទេតិ សោ បដិសម្ភិទា។

៤. “កស្សចិ វរសមាបត្តិយោ, អដ្ឋ ទេតិ នរាសភោ;
តិស្សោ កស្សចិ វិជ្ជាយោ, ឆឡភិញ្ញា បវេច្ឆតិ។

៥. “តេន យោគេន ជនកាយំ, ឱវទតិ មហាមុនិ;
តេន វិត្ថារិកំ អាសិ, លោកនាថស្ស សាសនំ។

៦. “មហាហនុសភក្ខន្ធោ , ទីបង្ករសនាមកោ;
ពហូ ជនេ តារយតិ, បរិមោចេតិ ទុគ្គតិំ។

៧. “ពោធនេយ្យំ ជនំ ទិស្វា, សតសហស្សេបិ យោជនេ;
ខណេន ឧបគន្ត្វាន, ពោធេតិ តំ មហាមុនី”តិ។

តត្ថ **តេ**តិ រម្មនគរវាសិនោ ឧបាសកា។ **សរណ**ន្តិ ឯត្ថ សរណំ សរណគមនំ សរណស្ស គន្តា ច វេទិតព្ពា។ សរតិ ហឹសតិ វិនាសេតីតិ **សរណំ,** កិំ តំ? រតនត្តយំ។ តំ បន សរណគតានំ តេនេវ សរណគមនេន ភយំ សន្តាសំ ទុក្ខំ ទុគ្គតិំ បរិក្កិលេសំ ហនតិ ហឹសតិ វិនាសេតីតិ សរណន្តិ វុច្ចតីតិ។ វុត្តញ្ហេតំ –

“យេ កេចិ ពុទ្ធំ សរណំ គតាសេ, ន តេ គមិស្សន្តិ អបាយភូមិំ;
បហាយ មានុសំ ទេហំ, ទេវកាយំ បរិបូរេស្សន្តិ។ (ទី. និ. ២.៣៣២; សំ. និ. ១.៣៧);

“យេ កេចិ ធម្មំ សរណំ គតាសេ, ន តេ គមិស្សន្តិ អបាយភូមិំ;
បហាយ មានុសំ ទេហំ, ទេវកាយំ បរិបូរេស្សន្តិ។ (ទី. និ. ២.៣៣២; សំ. និ. ១.៣៧);

“យេ កេចិ សង្ឃំ សរណំ គតាសេ, ន តេ គមិស្សន្តិ អបាយភូមិំ;
បហាយ មានុសំ ទេហំ, ទេវកាយំ បរិបូរេស្សន្តី”តិ។ (ទី. និ. ២.៣៣២; សំ. និ. ១.៣៧);

សរណគមនំ នាម រតនត្តយបរាយនាការប្បវត្តោ ចិត្តុប្បាទោ។ **សរណស្ស គន្តា** នាម តំសមង្គីបុគ្គលោ។ ឯវំ តាវ សរណំ សរណគមនំ សរណស្ស គន្តា ចាតិ ឥទំ តយំ វេទិតព្ពំ។

តស្សាតិ តំ ទីបង្ករំ, ឧបយោគត្ថេ សាមិវចនំ ទដ្ឋព្ពំ។ “ឧបគច្ឆំ សរណំ តត្ថា”តិបិ បាឋោ។ **សត្ថុនោ**តិ សត្ថារំ។ **សរណាគមនេ កញ្ចី**តិ កញ្ចិ បុគ្គលំ សរណគមនេ និវេសេតីតិ អត្ថោ។ កិញ្ចាបិ បច្ចុប្បន្នវសេន វុត្តំ, អតីតកាលវសេន បន អត្ថោ គហេតព្ពោ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ “កស្សចិ សរណាគមនេ”តិបិ បាឋោ, តស្សាបិ សោយេវត្ថោ។ កញ្ចិ បញ្ចសុ សីលេសូតិ កញ្ចិ បុគ្គលំ បញ្ចសុ វិរតិសីលេសុ និវេសេសីតិ អត្ថោ។ “កស្សចិ បញ្ចសុ សីលេសូ”តិបិ បាឋោ, សោយេវត្ថោ។ **សីលេ ទសវិធេ បរ**ន្តិ អបរំ បុគ្គលំ ទសវិធេ សីលេ និវេសេសីតិ អត្ថោ។ “កស្សចិ កុសលេ ទសា”តិបិ បាឋោ, តស្ស កញ្ចិ បុគ្គលំ ទស កុសលធម្មេ សមាទបេសីតិ អត្ថោ។ **កស្សចិ ទេតិ សាមញ្ញ**ន្តិ ឯត្ថ បរមត្ថតោ សាមញ្ញន្តិ មគ្គោ វុច្ចតិ។ យថាហ –

“កតមញ្ច, ភិក្ខវេ, សាមញ្ញំ? អយមេវ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ, សេយ្យថិទំ – សម្មាទិដ្ឋិ…បេ…. សម្មាសមាធិ។ ឥទំ វុច្ចតិ, ភិក្ខវេ, សាមញ្ញ”ន្តិ (សំ. និ. ៥.៣៦)។

ចតុរោ ផលមុត្តមេតិ ចត្តារិ ឧត្តមានិ ផលានីតិ អត្ថោ។ **ម**-ការោ បទសន្ធិករោ។ លិង្គវិបរិយាសេន វុត្តំ។ យថោបនិស្សយំ ចត្តារោ មគ្គេ ចត្តារិ ច សាមញ្ញផលានិ កស្សចិ អទាសីតិ អត្ថោ។ **កស្សចិ អសមេ ធម្មេ**តិ កស្សចិ អសទិសេ ចត្តារោ បដិសម្ភិទាធម្មេ អទាសិ។

កស្សចិ វរសមាបត្តិយោតិ កស្សចិ បន នីវរណវិគមេន បធានភូតា អដ្ឋ សមាបត្តិយោ អទាសិ។ **តិស្សោ កស្សចិ វិជ្ជាយោ**តិ កស្សចិ បុគ្គលស្ស ឧបនិស្សយវសេន ទិព្ពចក្ខុញាណបុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណ អាសវក្ខយញាណានំ វសេន តិស្សោ វិជ្ជាយោ។ **ឆឡភិញ្ញា បវេច្ឆតី**តិ ឆ អភិញ្ញាយោ កស្សចិ អទាសិ។

តេន យោគេនាតិ តេន នយេន តេនានុក្កមេន ច។ **ជនកាយ**ន្តិ ជនសមូហំ។ **ឱរុទតី**តិ ឱរុទិ។ កាលវិបរិយាសេន វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ តតោ ឧបរិបិ ឦទិសេសុ វចនេសុ អតីតកាលវសេនេវ អត្ថោ គហេតព្ពោ ។ **តេន វិត្ថារិកំ អាសី**តិ តេន ទីបង្ករស្ស ភគវតោ ឱវាទេន អនុសាសនិយា វិត្ថារិកំ វិត្ថតំ វិសាលីភូតំ សាសនំ អហោសិ។

មហាហនូតិ មហាបុរិសានំ កិរ ទ្វេបិ ហនូនិ បរិបុណ្ណានិ ទ្វាទសិយា បក្ខស្ស ចន្ទសទិសាការានិ ហោន្តីតិ មហន្តានិ ហនូនិ យស្ស សោ មហាហនុ, សីហហនូតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឧសភក្ខន្ធោ**តិ ឧសភស្សេវ ខន្ធោ យស្ស ភវតិ, សោ ឧសភក្ខន្ធោ។ សុវដ្ដិតសុវណ្ណាលិង្គសទិសវុចិរក្ខន្ធោ សមវដ្ដចារុក្ខន្ធោតិ អត្ថោ។ **ទីបង្ករសនាមកោ**តិ ទីបង្ករសនាមោ ។ **ពហូ ជនេ តារយតី**តិ ពហូ ពុទ្ធវេនេយ្យេ ជនេ តារេសិ។ **បរិមោចេតី**តិ បរិមោចេសិ។ **ទុគ្គតិ**ន្តិ ទុគ្គតិតោ។ និស្សក្កត្ថេ ឧបយោគវចនំ។

ឥទានិ តារណបរិមោចនករណាការទស្សនត្ថំ "**ពោធនេយ្យំ ជន**"ន្តិ គាថា វុត្តា។ តត្ថ **ពោធនេយ្យំ ជន**ន្តិ ពោធនេយ្យំ បជំ, អយមេវ វា បាឋោ។ **ទិស្វា**តិ ពុទ្ធចក្ខុនា វា សមន្តចក្ខុនា វា ទិស្វា។ **សតសហស្សេបិ យោជនេ**តិ អនេកសតសហស្សេបិ យោជនេ ឋិតំ។ ឥទំ បន ទសសហស្សិយំយេវ សន្ធាយ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

ទីបង្ករោ កិរ សត្ថា ពុទ្ធត្តំ បត្វា ពោធិមូលេ សត្តសត្តាហំ វីតិនាមេត្វា អដ្ឋមេ សត្តាហេ មហាព្រហ្មនោ ធម្មជ្ឈេសនំ បដិញ្ញាយ សុនន្ទារាមេ ធម្មចក្កំ បវត្តេត្វា កោដិសតំ ទេវមនុស្សានំ ធម្មាមតំ បាយេសិ។ អយំ បឋមោ អភិសមយោ អហោសិ។

អថ សត្ថា អត្តនោ បុត្តស្ស សមវដ្ដក្ខន្ធស្ស ឧសភក្ខន្ធស្ស នាម ញាណបរិបាកំ ញត្វា តំ អគ្គជំ បមុខំ កត្វា **រាហុលោវាទសទិសំ** ធម្មំ ទេសេត្វា ទេវមនុស្សានំ នវុតិកោដិយោ ធម្មាមតំ បាយេសិ។ អយំ ទុតិយោ អភិសមយោ អហោសិ។

បុន ភគវា អមរវតីនគរទ្វារេ មហាសិរីសរុក្ខមូលេ យមកបាដិហារិយំ កត្វា មហាជនស្ស ពន្ធនាមោក្ខំ កត្វា ទេវគណបរិវុតោ ទិវសករាតិរេកជុតិវិសរភវនេ តាវតឹសភវនេ បារិច្ឆត្តកមូលេ បរមសីតលេ បណ្ឌុកម្ពលសិលាតលេ និសីទិត្វា សព្ពទេវគណបីតិសញ្ជននី អត្តនោ ជននី សុមេធាទេវី បមុខំ កត្វា សព្ពលោកវិទិតវិសុទ្ធិទេវោ ទេវទេវោ ទីបង្ករោ ភគវា សព្ពសត្តហិតករំ បរមាតិរេកគម្ភីរសុខុមំ ពុទ្ធិវិសទករំ សត្តប្បករណំ អភិធម្មបិដកំ ទេសេត្វា នវុតិទេវកោដិសហស្សានំ ធម្មាមតំ បាយេសិ។ អយំ តតិយោ អភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៨. "បឋមាភិសមយេ ពុទ្ធោ, កោដិសតមពោធយិ;
ទុតិយាភិសមយេ នាថោ, នវុតិកោដិមពោធយិ។

៩. "យទា ច ទេវភវនម្ហិ, ពុទ្ធោ ធម្មមទេសយិ;
នវុតិកោដិសហស្សានំ, តតិយាភិសមយោ អហូ"តិ។

ទីបង្ករស្ស បន ភគវតោ តយោ សាវកសន្និបាតា អហេសុំ។ តត្ថ សុនន្ទារាមេ កោដិសតសហស្សានំ បឋមោ សន្និបាតោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

១០. "សន្និបាតា តយោ អាសុំ, ទីបង្ករស្ស សត្ថុនោ;
កោដិសតសហស្សានំ, បឋមោ អាសិ សមាគមោ"តិ។

អថាបរេន សមយេន ទសពលោ ចតូហិ ភិក្ខុសតសហស្សេហិ បរិវុតោ គាមនិគមនគរបដិបាដិយា មហាជនានុគ្គហំ ករោន្តោ ចារិកំ ចរមានោ អនុក្កមេន ឯកស្មឹ បទេសេ មហាជនកតសក្ការំ សព្ពលោកវិស្សុតំ អមនុស្សបរិគ្គហិតំ អតិភយានកំ ឱលម្ពាម្ពុធរបរិចុម្ពិតកូដំ វិវិធសុរភិតរុកុសុមវាសិតកូដំ នានាមិគគណវិចរិតកូដំ **នារទកូដំ** នាម បរមរមណីយំ បព្ពតំ សម្បាបុណិ។ សោ កិរ បព្ពតោ នារទេន នាម យក្ខេន បរិគ្គហិតោ អហោសិ។ តត្ថ បន តស្ស យក្ខស្ស អនុសំវច្ឆរំ មហាជនោ មនុស្សពលិ ឧបសំហរតិ។

អថ ទីបង្ករោ កិរ ភគវា តស្ស មហាជនស្ស ឧបនិស្សយសម្បត្តិំ ទិស្វា តតោ ភិក្ខុសង្ឃំ ចាតុទ្ទិសំ បេសេត្វា អទុតិយោ អសហាយោ មហាករុណាពលវសង្គតហទយោ តញ្ច យក្ខំ វិនេតុំ តំ នារទបព្ពតំ អភិរុហិ។ អថ សោ មនុស្សភក្ខោ សកហិតនិរបេក្ខោ បរវធទក្ខោ យក្ខោ មក្ខំ អសហមានោ កោធបរេតមានសោ ទសពលំ

ភិសាបេត្វា បលាបេតុកាមោ តំ បព្ពតំ ចាលេសិ។ សោ កិរ បព្ពតោ តេន ចាលិយមានោ ភគវតោ អានុភាវេន តស្សេវ មត្ថកេ បតមានោ វិយ អហោសិ។

តតោ សោ ភីតោ – “ហន្ទ នំ អគ្គិនា ឈាបេស្សាមី”តិ មហន្តំ អតិភីមទស្សនំ អគ្គិក្ខន្ធំ និព្ពត្តេសិ។ សោ អគ្គិក្ខន្ធោ បដិវាតេ ខិត្តោ វិយ អត្តនោវ ទុក្ខំ ជនេសិ, ន បន ភគវតោ ចីវរេ អំសុមត្តម្បិ ទឌ្ឍុំ សមត្ថោ អហោសិ។ យក្ខោ បន “សមណោ ទឌ្ឍោ, ន ទឌ្ឍោ”តិ ឱលោកេន្តោ ទសពលំ សរទសមយវិមលករនិករំ សព្ពជនរតិករំ រជនិករមិវ សីតលជលតលគតកមលកណ្ណិកាយ និសិន្នំ វិយ ភគវន្តំ ទិស្វា ចិន្តេសិ – “អហោ អយំ សមណោ មហានុភាវោ, យំ យំ ឥមស្សាហំ អនត្ថំ ករោមិ, សោ សោ មម្មេវ បរិយេវ បតតិ, ឥមំ បន សមណំ មុញ្ចិត្វា អញ្ញំ មេ បដិសរណំ បរាយនំ នត្ថិ, បថវិយំ ឧបក្ខលិតា បថវិំយេវ និស្សាយ ឧដ្ឋហន្តិ, ហន្ទាហំ ឥមំយេវ សមណំ សរណំ គមិស្សាមី”តិ។

អថេវំ បន សោ ចិន្តេត្វា ភគវតោ ចក្កាលង្កតតលេសុ បាទេសុ សិរសា និបតិត្វា – “អច្ចយោ មំ, ភន្តេ, អច្ចគមា”តិ វត្វា ភគវន្តំ សរណមគមាសិ។ អថស្ស ភគវា អនុបុព្ពិកថំ កថេសិ។ សោ ទេសនាបរិយោសានេ ទសហិ យក្ខសហស្សេហិ សទ្ធិំ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋហិ។ តស្មិំ កិរ ទិវសេ សកលជម្ពុទីបតលវាសិនោ មនុស្សា តស្ស ពលិកម្មត្ថំ ឯកេកគាមតោ ឯកេកំ បុរិសំ អាហរិំសុ។ អញ្ញញ្ច ពហុតិលតណ្ឌុលកុលត្ថមុគ្គមាសាទីនំ សប្បិនវនីតតេលមធុផាណិតាទិញ្ច អាហរិំសុ។ អថ សោ យក្ខោ តំ ទិវសំ អាភតតណ្ឌុលាទិកំ សព្ពំ តេសំយេវ ទត្វា តេ ពលិកម្មត្ថាយ អានីតមនុស្សេ ទសពលស្ស និយ្យាតេសិ។

អថ សត្ថា តេ មនុស្សេ ឯហិភិក្ខុបព្ពជ្ជាយ បព្ពាជេត្វា អន្តោសត្តាហេយេវ សព្ពេ អរហត្តេ បតិដ្ឋាបេត្វា មាឃបុណ្ណមាយ កោដិសតភិក្ខុមជ្ឈគតោ ចតុរង្គសមន្នាគតេ សន្និបាតេ បាតិមោក្ខមុទ្ទិសិ។ ចតុរង្គានិ នាម សព្ពេវ ឯហិភិក្ខូ ហោន្តិ, សព្ពេ ឆឡភិញ្ញា ហោន្តិ, សព្ពេ អនាមន្តិតាវ អាគតា, បន្នរសូបោសថទិវសោ ចាតិ ឥមានិ ចត្តារិ អង្គានិ នាម។ អយំ ទុតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

១១. “បុន នារទកូដម្ហិ, បវិវេកគតេ ជិនេ;
ខីណាសវា វីតមលា, សមឹសុ សតកោដិយោ”តិ។

តត្ថ **បវិវេកគតេ**តិ គណំ បហាយ គតេ។ **សមឹសូ**តិ សន្និបតឹសុ។

យទា បន ទីបង្ករោ លោកនាយកោ សុទស្សននាមកេ បព្ពតេ វស្សាវាសមុបគញ្ឆិ, តទា កិរ ជម្ពុទីបវាសិនោ មនុស្សា អនុសំវច្ឆរំ គិរគ្គសមជ្ជំ ករោន្តិ។ តស្មិំ កិរ សមជ្ជេ សន្និបតិតា មនុស្សា ទសពលំ ទិស្វា ធម្មកថំ សុត្វា តត្រ បសីទិត្វា បព្ពជឹសុ។ មហាបវារណាទិវសេ សត្ថា តេសំ អជ្ឈាសយានុកូលំ វិបស្សនាកថំ កថេសិ។ តំ សុត្វា តេ សព្ពេ សង្ខារេ សម្មសិត្វា វិបស្សនានុបុព្ពេន មគ្គានុបុព្ពេន ច អរហត្តំ បាបុណឹសុ។ អថ សត្ថា នវុតិកោដិសហស្សេហិ សទ្ធិំ បវារេសិ។ អយំ តតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

១២. “យម្ហិ កាលេ មហាវីរោ, សុទស្សនសិលុច្ចយេ;
នវុតិកោដិសហស្សេហិ, បវារេសិ មហាមុនិ។

“អហំ តេន សមយេន, ជដិលោ ឧគ្គតាបនោ;
អន្តលិក្ខម្ហិ ចរណោ, បញ្ចាភិញ្ញាសុ បារគូ”តិ។ (ធ. ស. អដ្ឋ. និទានកថា);

អយំ គាថា **អដ្ឋសាលិនិយា** ធម្មសង្គហដ្ឋកថាយ និទានវណ្ណនាយ **ទីបង្ករពុទ្ធវំសេ** លិខិតា។ ឥមស្មិំ បន ពុទ្ធវំសេ នត្ថិ។ នត្ថិភាវោយេវ បនស្សា យុត្តតរោ។ កស្មាតិ ចេ? ហេដ្ឋា សុមេធកថាសុ កថិតត្តាតិ។

ទីបង្ករេ កិរ ភគវតិ ធម្មំ ទេសេន្តេ ទសសហស្សានញ្ច វីសតិសហស្សានញ្ច ធម្មាភិសមយោ អហោសិយេវ។ ឯកស្ស បន ទ្វិន្នំ តិណ្ណំ ចតុន្នន្តិ ច អាទិវសេន អភិសមយានំ អន្តោ នត្ថិ។ តស្មា ទីបង្ករស្ស ភគវតោ សាសនំ វិត្ថារិកំ ពាហុជញ្ញំ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

១៣. “ទសវីសសហស្សានំ , ធម្មាភិសមយោ អហុ;
ឯកទ្វិន្នំ អភិសមយា, គណនាតោ អសង្ខិយា”តិ។

តត្ថ **ទសវីសសហស្សាន**ន្តិ ទសសហស្សានំ វីសតិសហស្សានញ្ច។ **ធម្មាភិសមយោ**តិ ចតុសច្ចធម្មប្បដិវេធោ។ **ឯកទ្វិន្ន**ន្តិ ឯកស្ស ចេវ ទ្វិន្នញ្ច , តិណ្ណំ ចតុន្នំ…បេ…. ទសន្នន្តិអាទិនា នយេន អសង្ខ្យេយ្យាតិ អត្ថោ។ ឯវំ

អសង្ខ្យេយ្យាភិសមយត្តា ច **វិត្ថារិកំ** មហាជនប្បត្តំ ពហូហិ បណ្ឌិតេហិ ទេវមនុស្សេហិ និយ្យានិកន្តិ **ជញ្ញំ** ជានិតព្វំ អធិសីលសិក្ខាទីហិ **ឥទ្ធញ្ច** សមាធិអាទីហិ **ផីតញ្ច** អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

១៤. “វិត្ថារិកំ ពាហុជញ្ញំ, ឥទ្ធំ ផីតំ អហូ តទា;
ទីបង្ករស្ស ភគវតោ, សាសនំ សុវិសោធិត”ន្តិ។

តត្ថ **សុវិសោធិត**ន្តិ សុដ្ឋុ ភគវតា សោធិតំ វិសុទ្ធំ កតំ។ ទីបង្ករំ កិរ សត្ថារំ សព្ពកាលំ ឆឡភិញ្ញានំ មហិទ្ធិកានំ ភិក្ខូនំ ចត្តារិ សតសហស្សានិ បរិវារេន្តិ។ តេន ច សមយេន យេ សេក្ខា កាលកិរិយំ ករោន្តិ, តេ គរហិតា ភវន្តិ, សព្ពេ ខីណាសវា ហុត្វាវ បរិនិព្ពាយន្តីតិ អធិប្បាយោ។ តស្មា ហិ តស្ស ភគវតោ សាសនំ សុបុប្ផិតំ សុសមិទ្ធំ ខីណាសវេហិ ភិក្ខូហិ អតិវិយ សោភិត្ថ។ តេន វុត្តំ –

១៥. “ចត្តារិ សតសហស្សានិ, ឆឡភិញ្ញា មហិទ្ធិកា;
ទីបង្ករំ លោកវិទុំ, បរិវារេន្តិ សព្ពទា។

១៦. “យេ កេចិ តេន សមយេន, ជហន្តិ មានុសំ ភវំ;
អប្បត្តមានសា សេខា, គរហិតា ភវន្តិ តេ។

១៧. “សុបុប្ផិតំ បាវចនំ, អរហន្តេហិ តាទិហិ;
ខីណាសវេហិ វិមលេហិ, ឧបសោភតិ សព្ពទា”តិ។

តត្ថ **ចត្តារិ សតសហស្សានី**តិ គណនាយ ទស្សិតា ឯវំ ទស្សិតគណនា ឥមេ ភិក្ខូតិ ទស្សនត្ថំ “**ឆឡភិញ្ញា មហិទ្ធិកា**”តិ វុត្តន្តិ ឯវមត្ថោ គហេតព្ពោ។ អថ វា **ឆឡភិញ្ញា មហិទ្ធិកា**តិ ឆឡភិញ្ញានំ មហិទ្ធិកានន្តិ សាមិអត្ថេ បច្ចត្តវចនំ ទដ្ឋព្ពំ។ **បរិវារេន្តិ សព្ពទា**តិ និច្ចកាលំ ទសពលំ បរិវារេន្តិ, ភគវន្តំ មុញ្ចិត្វា កត្ថចិ ន គច្ឆន្តីតិ អធិប្បាយោ។ **តេន សមយេនា**តិ តស្មិំ សមយេ។ អយំ បន **សមយ**-សទ្ទោ សមវាយាទីសុ នវសុ អត្ថេសុ ទិស្សតិ។ យថាហ –

“សមវាយេ ខណេ កាលេ, សមូហេ ហេតុទិដ្ឋិសុ;
បដិលាភេ បហានេ ច, បដិវេធេ ច ទិស្សតី”តិ។ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.១; ម. និ. អដ្ឋ. ១.មូលបរិយាយសុត្តវណ្ណនា; សំ. និ. អដ្ឋ. ១.១.១; អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.១; ធ. ស. អដ្ឋ. ១ កាមាវចរកុសលបទភាជនីយ; ខុ. បា. អដ្ឋ. មង្គលសុត្តវណ្ណនា, ឯវមិច្ចាទិបាឋវណ្ណនា; បដិ. ម. អដ្ឋ. ២.១.១៨៤);

ឥធ សោ កាលេ ទដ្ឋព្ពោ; តស្មិំ កាលេតិ អត្ថោ។ **មានុសំ ភវ**ន្តិ មនុស្សភាវំ។ **អប្បត្តមានសា**តិ អប្បត្តំ អនធិគតំ មានសំ យេហិ តេ អប្បត្តមានសា។ មានសន្តិ រាគស្ស ច ចិត្តស្ស ច អរហត្តស្ស ច អធិវចនំ។ “អន្តលិក្ខចរោ បាសោ, យ្វាយំ ចរតិ មានសោ”តិ (សំ. និ. ១.១៥១; មហាវ. ៣៣) ហិ ឯត្ថ បន រាគោ “មានសោ”តិ វុត្តោ។ “ចិត្តំ មនោ មានសំ ហទយំ បណ្ឌរ”ន្តិ (ធ. ស. ៦; វិភ. ១៨៤; មហានិ. ១; ចូឡនិ. បារាយនានុគីតិគាថានិទ្ទេស ១១៤) ឯត្ថ ចិត្តំ។ “អប្បត្តមានសោ សេខោ, កាលំ កយិរា ជនេសុតា”តិ (សំ. និ. ១.១៥៩) ឯត្ថ អរហត្តំ។ ឥធាបិ អរហត្តមេវ អធិប្បេតំ (ធ. ស. អដ្ឋ. ៥ កាមាវចរកុសលនិទ្ទេសវារកថា; មហានិ. អដ្ឋ. ១)។ តស្មា អប្បត្តអរហត្តផលាតិ អត្ថោ។ **សេខា**តិ កេនដ្ឋេន សេខា? សេខធម្មបដិលាភដ្ឋេន សេខា។ វុត្តញ្ហេតំ – “កិត្តាវតា នុ ខោ, ភន្តេ, សេខោ ហោតីតិ? ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ សេខាយ សម្មាទិដ្ឋិយា សមន្នាគតោ ហោតិ… បេ… សេខេន សម្មាសមាធិនា សមន្នាគតោ ហោតិ។ ឯត្តាវតា ខោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ សេខោ ហោតី”តិ (សំ. និ. ៥.១៣)។ អបិ ច សិក្ខន្តីតិ សេខា។ វុត្តញ្ហេតំ – “សិក្ខតិ, សិក្ខតីតិ ខោ, ភិក្ខុ, តស្មា សេខោតិ វុច្ចតិ។ កិញ្ច សិក្ខតិ? អធិសីលម្បិ សិក្ខតិ អធិចិត្តម្បិ អធិបញ្ញម្បិ សិក្ខតីតិ ខោ, ភិក្ខុ, តស្មា សេខោតិ វុច្ចតី”តិ (អ. និ. ៣.៨៦)។

សុបុប្ផិតន្តិ សុដ្ឋុ វិកសិតំ។ **បាវចន**ន្តិ បសត្ថំ វចនំ, វុទ្ធិប្បត្តំ វា វចនំ បវចនំ, បវចនមេវ បាវចនំ, សាសនន្តិ អត្ថោ។ **ឧបសោភតី**តិ អភិរាជតិ អតិវិរោចតិ។ **សព្ពទា**តិ សព្ពកាលំ។ “ឧបសោភតិ សទេវកេ”តិបិ បាឋោ។

តស្ស ទីបង្ករស្ស ភគវតោ រម្មវតី នាម នគរំ អហោសិ, សុទេវោ នាម ខត្តិយោ បិតា, សុមេធា នាម ទេវី មាតា, សុមង្គលោ ច តិស្សោ ចាតិ ទ្វេ អគ្គសាវកា, សាគតោ នាម ឧបដ្ឋាកោ, នន្ទា ច សុនន្ទា ចាតិ ទ្វេ អគ្គសាវិកា, ពោធិ តស្ស ភគវតោ បិប្ផលិរុក្ខោ អហោសិ, អសីតិហត្ថុព្ពេធោ, សតសហស្សវស្សានិ អាយុ។ កី បនិមេសំ ជាតនគរាទីនំ ទស្សនេ បយោជនន្តិ ចេ? វុច្ចតេ – យស្ស យទិ នេវ ជាតនគរំ ន បិតា ន មាតា

បញ្ញាយេយ្យ, ឥមស្ស បន នេវ ជាតនគរំ ន បិតា ន មាតា បញ្ញាយតិ, ទេវោ វា សក្កោ វា យក្ខោ វា មារោ វា ព្រហ្មា វា ឯស មញ្ញេ, ទេវានម្បិ ឦទិសំ បាដិហារិយំ អនច្ឆរិយន្តិ មញ្ញមានា ន សោតព្ពំ ន សទ្ទហិតព្ពំ មញ្ញេយ្យុំ, តតោ អភិសមយោ ន ភវេយ្យ, អសតិ អភិសមយេ និរត្ថកោ ពុទ្ធុប្បាទោ ភវេយ្យ, អនិយ្យានិកំ សាសនំ។ តស្មា សព្ពពុទ្ធានំ ជាតនគរាទិកោ បរិច្ឆេទោ ទស្សេតព្ពោ។ តេន វុត្តំ –

១៨. “នគរំ រម្មវតី នាម, សុទេវោ នាម ខត្តិយោ;
សុមេធា នាម ជនិកា, ទីបង្ករស្ស សត្ថុនោ។

២៤. “សុមង្គលោ ច តិស្សោ ច, អហេសុំ អគ្គសាវកា;
សាគតោ នាមុបដ្ឋាកោ, ទីបង្ករស្ស សត្ថុនោ។

២៥. “នន្ទា ចេវ សុនន្ទា ច, អហេសុំ អគ្គសាវិកា;
ពោធិ តស្ស ភគវតោ, បិប្ផលីតិ បវុច្ចតិ។

២៧. “អសីតិហត្ថមុព្ពេធោ, ទីបង្ករោ មហាមុនិ;
សោភតិ ទីបរុក្ខោវ, សាលរាជាវ ផុល្លិតោ។

២៨. “សតសហស្សវស្សានិ, អាយុ តស្ស មហេសិនោ;
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ, តារេសិ ជនតំ ពហុំ។

២៩. “ជោតយិត្វាន សទ្ធម្មំ, សន្តារេត្វា មហាជនំ;
ជលិត្វា អគ្គិក្ខន្ធោវ, និព្ពុតោ សោ សសាវកោ។

៣០. “សា ច ឥទ្ធិ សោ ច យសោ, តានិ ច បាទេសុ ចក្ករតនានិ;
សព្ពំ តមន្តរហិតំ, ននុ រិត្តា សព្ពសង្ខារា”តិ។

តត្ថ **សុទេវោ នាម ខត្តិយោ**តិ សុទេវោ នាមស្ស ខត្តិយោ បិតា អហោសីតិ អត្ថោ។ **ជនិកា**តិ ជនេត្តិ។ **បិប្ផលី**តិ បិលក្ខកបីតនរុក្ខោ ពោធិ។ **អសីតិហត្ថមុព្ពេធោ**តិ អសីតិហត្ថំ ឧច្ចត្តតោ។ **ទីបរុក្ខោ វា**តិ សម្បជ្ជលិតទីបមាលាកុលោ ទីបរុក្ខោ វិយ អារោហបរិណាហសណ្ឋានបារិបូរិសម្បន្នោ ទ្វត្តឹសវរលក្ខណានុព្យញ្ជនសមលង្កតសរីរោ វិប្ផុរិតរំសិជាលាវិសរតារាគណសមុជ្ជលមិវ គគនតលំ ភគវា ធរមានកាលេ **សោភតី**តិ សោភិត្ថ។ **សាលរាជាវ ផុល្លិតោ**តិ បុប្ផិតោ សព្ពផាលិផុល្លោ សាលរាជរុក្ខោ វិយ ច សព្ពផាលិផុល្លោ យោជនសតុព្ពេធោ បារិច្ឆត្តោ វិយ ច អសីតិហត្ថុព្ពេធោ ភគវា អតិវិយ សោភតិ។

សតសហស្សវស្សានីតិ វស្សសតសហស្សានិ តស្ស អាយូតិ អត្ថោ។ **តាវតា តិដ្ឋមានោ**តិ តាវតកំ កាលំ តិដ្ឋមានោ។ **ជនត**ន្តិ ជនសមូហំ។ **សន្តារេត្វា មហាជន**ន្តិ តារយិត្វា មហាជនំ។ “សន្តារេត្វា សទេវក”ន្តិបិ បាឋោ, តស្ស សទេវកំ លោកន្តិ អត្ថោ។ **សា ច ឥទ្ធី**តិ សា ច សម្បត្តិ អានុភាវោ។ **សោ ច យសោ**តិ សោ ច បរិវារោ។ **សព្ពំ តមន្តរហិត**ន្តិ តំ សព្ពំ វុត្តប្បការំ សម្បត្តិជាតំ អន្តរហិតំ អបគតន្តិ អត្ថោ។ **ននុ រិត្តា សព្ពសង្ខារា**តិ សព្ពេ បន សង្ខតធម្មា ននុ រិត្តា តុច្ឆា, និច្ចសារាទិរហិតាតិ អត្ថោ។

ឯត្ថ បន នគរាទិបរិច្ឆេទោ បាឡិយមាគតោវ។ សម្ពហុលវារោ បន នាគតោ, សោ អានេត្វា ទីបេតព្ពោ។ សេយ្យថិទំ – បុត្តបរិច្ឆេទោ, ភរិយាបរិច្ឆេទោ, បាសាទបរិច្ឆេទោ, អគារវាសបរិច្ឆេទោ, នាដកិត្ថិបរិច្ឆេទោ, អភិនិក្ខមនបរិច្ឆេទោ, បធានបរិច្ឆេទោ, វិហារបរិច្ឆេទោ, ឧបដ្ឋាកបរិច្ឆេទោតិ។ ឯតេសម្បិ ទីបនេ ការណំ ហេដ្ឋា វុត្តមេវ។ តស្ស បន ទីបង្ករស្ស ភរិយានំ តិសតសហស្សំ អហោសិ។ តស្ស អគ្គមហេសី បទុមា នាម, តស្ស បន បុត្តោ ឧសភក្ខន្ធោ នាម។ តេន វុត្តំ –

“ភរិយា បទុមា នាម, វិពុទ្ធបទុមាននា;
អត្រជោ ឧសភក្ខន្ធោ, ទីបង្ករស្ស សត្ថុនោ។

“ហំសា កោញ្ចា មយូរាខ្យា, បាសាទាបិ តយោ មតា;
ទសវស្សសហស្សានិ, អគារំ អវសី កិរ។

“ហត្ថិយានេន និក្ខន្តោ, នន្ទារាមេ ជិនោ វសី;
នន្ទោ នាមស្សុបដ្ឋាកោ, លោកានន្ទករោ កិរា”តិ។

សព្ពពុទ្ធានំ បន បញ្ច វេមត្តានិ ហោន្តិ អាយុវេមត្តំ បមាណវេមត្តំ កុលវេមត្តំ បធានវេមត្តំ រស្មិវេមត្តន្តិ។ តត្ថ **អាយុវេមត្តំ** នាម កេចិ ទីឃាយុកា ហោន្តិ កេចិ អប្បាយុកា។ តថា ហិ ទីបង្ករស្ស បន ភគវតោ វស្សសតសហស្សំ អាយុប្បមាណំ អហោសិ, អម្ហាកំ ភគវតោ វស្សសតំ។

បមាណវេមត្តំ នាម កេចិ ទីឃា ហោន្តិ កេចិ រស្សា។ តថា ហិ ទីបង្ករោ អសីតិហត្ថប្បមាណោ អហោសិ, អម្ហាកំ បន ភគវា អដ្ឋារសហត្ថប្បមាណោ។

កុលវេមត្តំ នាម កេចិ ខត្តិយកុលេ និព្ពត្តន្តិ កេចិ ព្រាហ្មណកុលេ។ តថា ហិ ទីបង្ករាទយោ ខត្តិយកុលេ និព្ពត្តឹសុ, កកុសន្ធកោណាគមនាទយោ ព្រាហ្មណកុលេ។

បធានវេមត្តំ នាម កេសញ្ចិ បធានំ ឥត្តរមេវ ហោតិ យថា កស្សបស្ស ភគវតោ , កេសញ្ចិ អទ្ធនិយំ អម្ហាកំ ភគវតោ វិយ។

រស្មិវេមត្តំ នាម មង្គលស្ស ភគវតោ សរីរស្មិ ទសសហស្សិលោកធាតុំ ផរិត្វា អដ្ឋាសិ, អម្ហាកំ ភគវតោ ព្យាមមត្តំ។ តត្រ រស្មិវេមត្តំ អជ្ឈាសយបដិពទ្ធំ ហោតិ។ យោ យត្តកំ ឥច្ឆសិ, តស្ស តត្តកំ សរីរប្បភា ផរតិ។ មង្គលស្ស បន “ទសសហស្សិលោកធាតុំ ផរតូ”តិ អជ្ឈាសយោ អហោសិ។ បដិវិទ្ធគុណេសុ បន កស្សចិ វេមត្តំ នាម នត្ថិ (ទី. និ. អដ្ឋ. ២.១២ អាទយោ)។

តថា សព្ពពុទ្ធានំ ចត្តារិ អវិជហិតដ្ឋានានិ នាម ហោន្តិ។ **ពោធិបល្លង្កោ** អវិជហិតោ ឯកស្មិំយេវ ឋានេ ហោតិ។ **ធម្មចក្កប្បវត្តនដ្ឋានំ** ឥសិបតនេ មិគទាយេ អវិជហិតមេវ ហោតិ។ ទេវោរោហណកាលេ សង្កស្សនគរទ្វារេ **បឋមបាទក្កមោ** អវិជហិតោវ ហោតិ។ ជេតវនេ គន្ធកុដិយា ចត្តារិ **មញ្ចបាទដ្ឋានានិ** អវិជហិតានេវ ហោន្តិ។ វិហារោបិ អវិជហិតោវ។ សោ បន ខុទ្ទកោ វា មហន្តោ វា ហោតិ។

អបរំ បន អម្ហាកំយេវ ភគវតោ សហជាតបរិច្ឆេទញ្ច នក្ខត្តបរិច្ឆេទញ្ច វិសេសំ។ អម្ហាកំ សព្ពញ្ញុពោធិសត្តេន កិរ សទ្ធិំ រាហុលមាតា អានន្ទត្ថេរោ ឆន្នោ កណ្ឋកោ អស្សរាជា និធិកុម្ភា មហាពោធិរុក្ខោ កាឡុទាយីតិ ឥមានិ **សត សហជាតានិ**។ មហាបុរិសោ កិរ ឧត្តរាសាឡ្ហនក្ខត្តេនេវ មាតុកុច្ឆឹ ឱក្កមិ, មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមិ , ធម្មចក្កំ បវត្តេសិ, យមកបាដិហារិយំ អកាសិ។ វិសាខនក្ខត្តេន ជាតោ ច អភិសម្ពុទ្ធោ ច បរិនិព្ពុតោ ច, មាឃនក្ខត្តេន តស្ស សាវកសន្និបាតោ ចេវ អាយុសង្ខារវោសជ្ជនញ្ច អហោសិ, អស្សយុជនក្ខត្តេន ទេវោរោហណន្តិ ឯត្តកំ អាហរិត្វា ទីបេតព្ពំ។ អយំ សម្ពហុលវារបរិច្ឆេទោ។ សេសគាថា សឧត្តានា ឯវាតិ។

ឥតិ ភគវា ទីបង្ករោ យាវតាយុកំ ឋត្វា សព្ពពុទ្ធកិច្ចំ កត្វា អនុក្កមេន អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាយិ។

យស្មឹ កិរ កប្បេ ទីបង្ករទសពលោ ឧទបាទិ, តស្មឹ អញ្ញេបិ តណ្ហង្ករោ, មេធង្ករោ, សរណង្ករោតិ តយោ ពុទ្ធា អហេសុំ។ តេសំ សន្តិកេ ពោធិសត្តស្ស ព្យាករណំ នត្ថិ។ តស្មា តេ ឥធ ន ទស្សិតា។ **អដ្ឋកថាយំ** បន តម្ហា កប្បា អាទិតោ បដ្ឋាយុប្បន្នេប្បន្នេ សព្ពពុទ្ធេ ទស្សេតុំ ឥទំ វុត្តំ –

> “តណ្ហង្ករោ មេធង្ករោ, អថោបិ សរណង្ករោ;
> ទីបង្ករោ ច សម្ពុទ្ធោ, កោណ្ឌញ្ញោ ទ្វិបទុត្តមោ។
>
> “មង្គលោ ច សុមនោ ច, រេវតោ សោភិតោ មុនិ;
> អនោមទស្សី បទុមោ, នារទោ បទុមុត្តរោ។
>
> “សុមេធោ ច សុជាតោ ច, បិយទស្សី មហាយសោ;
> អត្ថទស្សី ធម្មទស្សី, សិទ្ធត្ថោ លោកនាយកោ។
>
> “តិស្សោ ផុស្សោ ច សម្ពុទ្ធោ, វិបស្សី សិខិ វេស្សភូ;
> កកុសន្ធោ កោណាគមនោ, កស្សបោ ចាបិ នាយកោ។
>
> “ឯតេ អហេសុំ សម្ពុទ្ធា, វីតរាគា សមាហិតា;
> សតរំសីវ ឧប្បន្នា, មហាតមវិនោទនា;

ជលិត្វា អគ្គិក្ខន្ធាវ, និព្ពុតា តេ សសាវកា’’តិ។ (អប. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា; ចរិយា. អដ្ឋ. និទានកថា; ជា. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា);

ឯត្តាវតា នាតិសង្ខេបវិត្ថារវសេន កតាយ

មធុរត្ថវិលាសិនិយា ពុទ្ធវំស-អដ្ឋកថាយ

ទីបង្ករពុទ្ធវំសវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ បឋមោ ពុទ្ធវំសោ។

៤. កោណ្ឌញ្ញពុទ្ធវំសវណ្ណនា

ទីបង្ករេ កិរ ភគវតិ បរិនិព្ពុតេ តស្ស សាសនំ វស្សសតសហស្សំ បវត្តិត្ថ។ អថ ពុទ្ធានុពុទ្ធានំ សាវកានំ អន្តរធានេន សាសនម្បិស្ស អន្តរធាយិ។ អថស្ស អបរភាគេ ឯកមសង្ខ្យេយ្យមតិក្កមិត្វា ឯកស្មឹ កប្បេ **កោណ្ឌញ្ញោ** នាម សត្ថា ឧទបាទិ។ សោ បន ភគវា សោឡសអសង្ខ្យេយ្យំ កប្បានញ្ច សតសហស្សំ បារមិយោ បូរេត្វា ពោធិញាណំ បរិបាចេត្វា វេស្សន្តរត្តភាវសទិសេ អត្តភាវេ ឋត្វា តតោ ចវិត្វា តុសិតបុរេ និព្ពត្តិត្វា តត្ថ យាវតាយុកំ ឋត្វា ទេវតានំ បដិញ្ញំ ទត្វា តុសិតបុរតោ ចវិត្វា រម្មវតីនគរេ សុនន្ទស្ស នាម រញ្ញោ កុលេ សុជាតាយ នាម ទេវិយា កុច្ឆិស្មឹ បដិសន្ធឹ អគ្គហេសិ។ តស្សបិ បដិសន្ធិក្ខណេ ទីបង្ករពុទ្ធវំសេ វុត្តប្បការានិ ទ្វត្តឹស បាដិហារិយានិ និព្ពត្តឹសុ។ សោ ទេវតាហិ កតារក្ខសំវិធានោ ទសន្នំ មាសានំ អច្ចយេន មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខមិត្វា សព្ពសត្តុត្តរោ ឧត្តរាភិមុខោ សត្តបទវីតិហារេន គន្ត្វា សព្ពា ច ទិសា វិលោកេត្វា អាសភឹ វាចំ និច្ឆារេសិ – “អគ្គោហមស្មិ លោកស្ស, ជេដ្ឋោហមស្មិ លោកស្ស, សេដ្ឋោហមស្មិ លោកស្ស, អយមន្តិមា ជាតិ, នត្ថិ ទានិ បុនព្ភវោ”តិ (ទី. និ. ២.៣១; ម. និ. ៣.២០៧)។

តតោ កុមារស្ស នាមករណទិវសេ នាមំ ករោន្តា “កោណ្ឌញ្ញោ”តិ នាមមកំសុ។ សោ ហិ ភគវា កោណ្ឌញ្ញគោត្តោ អហោសិ។ តស្ស កិរ តយោ បាសាទា អហេសុំ – រាម, សុរាម, សុភនាមកា បរមរមណីយា។ តេសុ តីណិ សតសហស្សានិ នាដកិត្ថីនំ នច្ចគីតវាទិតកុសលានំ សព្ពកាលំ បច្ចុបដ្ឋិតានិ អហេសុំ។ តស្ស រុចិទេវី នាម អគ្គមហេសី អហោសិ។ វិជិតសេនោ នាមស្ស បុត្តោ អហោសិ។ សោ ទសវស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិ។

សោ បន ជិណ្ណព្យាធិមតបព្ពជិតេ ទិស្វា អាជញ្ញរថេន និក្ខមិត្វា បព្ពជិត្វា ទស មាសេ បធានចរិយំ ចរិ។ កោណ្ឌញ្ញកុមារំ បន បព្ពជន្តំ ទស ជនកោដិយោ អនុបព្ពជឹសុ។ សោ តេហិ បរិវុតោ ទស មាសេ បធានចរិយំ ចរិត្វា វិសាខបុណ្ណមាយ សុនន្ទគាមេ សមសហិតយនបយោធរាយ យសោធរាយ នាម សេដ្ឋិធីតាយ ទិន្នំ បរមមធុរំ មធុបាយាសំ បរិភុញ្ជិត្វា ផលបល្លវង្កុរសមលង្កតេ សាលវនេ ទិវាវិហារំ វីតិនាមេត្វា សាយន្ហសមយេ គណំ បហាយ សុនន្ទកាជីវកេន ទិន្នា អដ្ឋ តិណមុដ្ឋិយោ គហេត្វា សាលកល្យាណិរុក្ខំ តិក្ខត្តុំ បទក្ខិណំ កត្វា បុព្ពទិសាភាគំ ឱលោកេត្វា ពោធិរុក្ខំ បិដ្ឋិតោ កត្វា អដ្ឋបណ្ណាសហត្ថវិត្ថតំ តិណសន្ថរំ សន្ថរិត្វា បល្លង្កំ អាភុជិត្វា ចតុរង្គវីរិយំ អធិដ្ឋាយ មារពលំ វិធមិត្វា រត្តិយា បឋមយាមេ បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណំ វិសោធេត្វា មជ្ឈិមយាមេ ទិព្ពចក្ខុំ វិសោធេត្វា បច្ឆិមយាមេ បច្ចយាការំ សម្មសិត្វា អានាបានចតុត្ថជ្ឈានតោ វុដ្ឋាយ បញ្ចសុ ខន្ធេសុ អភិនិវិសិត្វា ឧទយព្ពយវសេន សមបញ្ញាស លក្ខណានិ ទិស្វា យាវ គោត្រភុញាណំ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា ចត្តារិ មគ្គញាណានិ ចត្តារិ ច ផលញាណានិ ចតស្សោ បដិសម្ភិទា ចតុយោនិបរិច្ឆេទកញាណំ បញ្ចគតិបរិច្ឆេទកញាណំ ឆ អសាធារណញាណានិ សកលេ ច ពុទ្ធគុណេ បដិវិជ្ឈិត្វា បរិបុណ្ណសង្កប្បោ ពោធិមូលេ និសិន្នោវ –

> “អនេកជាតិសំសារំ, សន្ធាវិស្សំ អនិព្ពិសំ;
> គហការំ គវេសន្តោ, ទុក្ខា ជាតិ បុនប្បុនំ។
>
> “គហការក ទិដ្ឋោសិ, បុន គេហំ ន កាហសិ;
> សព្ពា តេ ផាសុកា ភគ្គា, គហកូដំ វិសង្ខតំ;
> វិសង្ខារគតំ ចិត្តំ, តណ្ហានំ ខយមជ្ឈគា។ (ធ. ប. ១៥៣-១៥៤);
>
> “អយោឃនហតស្សេវ, ជលតោ ជាតវេទសោ;
> អនុបុព្ពូបសន្តស្ស, យថា ន ញាយតេ គតិ។
>
> “ឯវំ សម្មា វិមុត្តានំ, កាមពន្ធោឃតារិនំ;
> បញ្ញាបេតុំ គតី នត្ថិ, បត្តានំ អចលំ សុខ”ន្តិ។ (ឧទា. ៨០) –

ឯវំ ឧទានំ ឧទានេត្វា សត្តសត្តាហំ ពោធិមូលេយេវ ផលសមាបត្តិសុខេន វីតិនាមេត្វា អដ្ឋមេ សត្តាហេ ព្រហ្មុនោ អជ្ឈេសនំ បដិច្ច – “កស្ស នុ ខោ អហំ បឋមំ ធម្មំ ទេសេយ្យ”ន្តិ (ម. និ. ១.២៨៤; ២.៣៤១; មហាវ. ១០) ឧបធារេន្តោ អត្តនា សទ្ធឹ បព្ពជិតា ទស ភិក្ខុកោដិយោ អទ្ទស។ “ឥមេ បន កុលបុត្តា សមុបចិតកុសលមូលា មំ បព្ពជន្តំ អនុបព្ពជិតា មយា សទ្ធឹ បធានំ ចរិត្វា មំ ឧបដ្ឋហឹសុ, ហន្ទាហំ ឥមេសំ សព្ពបឋមំ ធម្មំ ទេសេយ្យ”ន្តិ ឯវំ ឧបធារេត្វា – “ឥទានិ បន តេ កត្ថ វសន្តី”តិ ឱលោកេន្តោ – “ឥតោ អដ្ឋារសយោជនិកេ

អរុន្ធវតីនគរេ ទេវវនេ វិហរន្តី”តិ ទិស្វា – “តេសំ ធម្មំ ទេសេតុំ គមិស្សាមី”តិ បត្តចីវរមាទាយ សេយ្យថាបិ នាម ពលវា បុរិសោ សមិញ្ជិតំ វា ពាហំ បសារេយ្យ, បសារិតំ វា ពាហំ សមិញ្ជេយ្យ, ឯវមេវ ពោធិមូលេ អន្តរហិតោ ទេវវនេ បាតុរហោសិ។

តស្មិញ្ច សមយេ តា ទស ភិក្ខុកោដិយោ អរុន្ធវតីនគរំ ឧបនិស្សាយ ទេវវនេ វិហរន្តិ។ តេ បន ភិក្ខូ ទសពលំ ទូរតោវ អាគច្ឆន្តំ ទិស្វា បសន្នមានសា បច្ចុគ្គន្ត្វា, ភគវតោ បត្តចីវរំ បដិគ្គហេត្វា, ពុទ្ធាសនំ បញ្ញាបេត្វា, សត្ថុ គារវំ កត្វា, ភគវន្តំ វន្ទិត្វា, បរិវារេត្វា ឯកមន្តំ និសីទឹសុ។ តត្រ កោណ្ឌញ្ញោ ទសពលោ មុនិគណបរិវុតោ ពុទ្ធាសនេ និសិន្នោ តិទសគណបរិវុតោ ទសសតនយនោ វិយ វិមលគគនតលគតោ សរទសមយរជនិករោ វិយ តារាគណបរិវុតោ បុណ្ណចន្ទោ វិយ វិរោចិត្ថ។ អថ សត្ថា តេសំ សព្ពពុទ្ធនិសេវិតំ អនុត្តរំ តិបរិវដ្ដំ ទ្វាទសាការំ **ធម្មចក្កប្បវត្តនសុត្តន្តំ** កថេត្វា ទសភិក្ខុកោដិប្បមុខា សតសហស្សទេវមនុស្សកោដិយោ ធម្មាមតំ បាយេសិ។ តេន វុត្តំ –

១. “ទីបង្ករស្ស អបរេន, កោណ្ឌញ្ញោ នាម នាយកោ;
អនន្តតេជោ អមិតយសោ, អប្បមេយ្យោ ទុរាសទោ។

២. “ធរណូបមោ ខមនេន, សីលេន សាគរូបមោ;
សមាធិនា មេរូបមោ, ញាណេន គគនូបមោ។

៣. “ឥន្ទ្រិយពលពោជ្ឈង្គ-មគ្គសច្ចប្បកាសនំ;
បកាសេសិ សទា ពុទ្ធោ ហិតាយ សព្ពបាណិនំ។

៤. “ធម្មចក្កំ បវត្តេន្តេ, កោណ្ឌញ្ញេ លោកនាយកេ;
កោដិសតសហស្សានំ, បឋមាភិសមយោ អហូ”តិ។

តត្ថ **ទីបង្ករស្ស អបរេនា**តិ ទីបង្ករស្ស សត្ថុនោ អបរភាគេតិ អត្ថោ។ **កោណ្ឌញ្ញោ នាមា**តិ អត្តនោ គោត្តវសេន សមធិគតនាមធេយ្យោ។ **នាយកោ**តិ វិនាយកោ។ **អនន្តតេជោ**តិ អត្តនោ សីលគុណញាណបុញ្ញតេជេន អនន្តតេជោ។ ហេដ្ឋតោ អវីចិ ឧបរិ ភវគ្គំ តិរិយតោ អនន្តា លោកធាតុយោ ឯត្ថន្តរេ ឯកបុគ្គលោបិ តស្ស មុខំ ឱលោកេត្វា ឋាតុំ សមត្ថោ នាម នត្ថិ។ តេន វុត្តំ “អនន្តតេជោ”តិ។ **អមិតយសោ**តិ អនន្តបរិវារោ។ តស្ស ហិ ភគវតោ វស្សសតសហស្សានិ យាវ បរិនិព្ពានសមយំ ឯត្ថន្តរេ ភិក្ខុបរិសាយ គណនបរិច្ឆេទោ នាម នាហោសិ។ តស្មា “អមិតយសោ”តិ វុច្ចតិ។ អមិតគុណកិត្តិបិ “អមិតយសោ”តិ វុច្ចតិ។ **អប្បមេយ្យោ**តិ គុណគណបរិមាណវសេន នប្បមេយ្យោតិ អប្បមេយ្យោ។ យថាហ –

“ពុទ្ធោបិ ពុទ្ធស្ស ភណេយ្យ វណ្ណំ, កប្បម្បិ ចេ អញ្ញមភាសមានោ;
ខីយេថ កប្បោ ចិរទីឃមន្តរេ, វណ្ណោ ន ខីយេថ តថាគតស្សា”តិ។ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.៣០៤; ៣.១៤១; ម. និ. អដ្ឋ. ២.៤២៥; ឧទា. អដ្ឋ. ៥៣; ចរិយា. អដ្ឋ. និទានកថា);

តស្មា អប្បមេយ្យគុណគណត្តា “អប្បមេយ្យោ”តិ វុច្ចតិ។ **ទុរាសទោ**តិ ទុរុបសង្កមនីយោ, អាសជ្ជ ឃដ្ដេត្វា ឧបសង្កមិតុមសក្កុណេយ្យភាវតោ ទុរាសទោ, ទុរភិភវនីយោតិ អត្ថោ។

ធរណូបមោតិ ធរណីសមោ។ **ខមនេនា**តិ ខន្តិយា, ចតុនហុតាធិកទ្វិយោជនសតសហស្សពហលា មហាបថវី វិយ បកតិវាតេន លាភាលាភឥដ្ឋានិដ្ឋាទីហិ អកម្បនភាវតោ “ធរណូបមោ”តិ វុច្ចតិ។ **សីលេន សាគរូបមោ**តិ សីលសំវរេន វេលានាតិក្កមនភាវេន សាគរសមោ។ “មហាសមុទ្ទោ, ភិក្ខវេ, ឋិតធម្មោ វេលំ នាតិវត្តតី”តិ (អ. និ. ៨.១៩; ចូឡវ. ៣៨៤; មិ. ប. ៦.២.១០) ហិ វុត្តំ។

សមាធិនា មេរូបមោតិ សមាធិបដិបក្ខភូតធម្មជនិតកម្បាភាវតោ មេរុនា គិរិវរេន សមោ, សទិសោតិ អត្ថោ។ មេរុគិរិវរោ វិយ ថិរតរសរីរោតិ វា។ **ញាណេន គគនូបមោ**តិ ឯត្ថ ភគវតោ ញាណស្ស អនន្តភាវេន អនន្តាកាសេន ឧបមា កតា។ ចត្តារិ អនន្តានិ វុត្តានិ ភគវតា។ យថាហ –

“សត្តកាយោ ច អាកាសោ, ចក្កវាឡា ចនន្តកា;
ពុទ្ធញាណំ អប្បមេយ្យំ, ន សក្កា ឯតេ វិជានិតុ”ន្តិ។ (ពុ. វំ. ១.៦៤);

តស្មា អនន្តស្ស ញាណស្ស អនន្តេន អាកាសេន ឧបមា កតាតិ។

ឥន្ទ្រិយពលពោជ្ឈង្គមគ្គសច្ចប្បកាសនន្តិ ឯតេសំ ឥន្ទ្រិយពលពោជ្ឈង្គមគ្គសច្ចានំ គហណេន សតិបដ្ឋានសម្មប្បធានិទ្ធិបាទាបិ គហិតាវ ហោន្តិ។ តស្មា ឥន្ទ្រិយាទីនំ ចតុសង្ខេបានំ វសេន សត្តតិំសពោធិបក្ខិយធម្មានំ បកាសនធម្មំ បកាសេសិ, ទេសេសីតិ អត្ថោ។ **ហិតាយា**តិ ហិតត្ថំ។ **ធម្មចក្កំ បវត្តេន្តេ**តិ ទេសនាញាណេ បវត្តិយមានេ។

តតោ អបរភាគេ មហាមង្គលសមាគមេ ទសសុ ចក្កវាឡសហស្សេសុ ទេវតាយោ សុខុមេ អត្តភាវេ មាបេត្វា ឥមស្មិំយេវ ចក្កវាឡេ សន្និបតីសុ។ តត្ថ កិរ អញ្ញតរោ ទេវបុត្តោ កោណ្ឌញ្ញទសពលំ មង្គលបញ្ហំ បុច្ឆិ។ តស្ស ភគវា មង្គលានិ កថេសិ។ តត្ថ នវុតិកោដិសហស្សានិ អរហត្តំ បាបុណីសុ។ សោតាបន្នាទីនំ គណនបរិច្ឆេទោ នាម នាហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៥. “តតោ បរម្បិ ទេសេន្តេ, នរមរូនំ សមាគមេ;
នវុតិកោដិសហស្សានំ, ទុតិយាភិសមយោ អហូ”តិ។

តត្ថ **តតោ បរម្បី**តិ តតោ អបរភាគេបិ។ **ទេសេន្តេ**តិ ភគវតិ ធម្មំ ទេសេន្តេ។ **នរមរូន**ន្តិ នរានញ្ចេវ អមរានញ្ច, យទា បន ភគវា គគនតលេ តិត្ថិយមានមទ្ទនំ យមកបាដិហារិយំ ករោន្តោ ធម្មំ ទេសេសិ តទា អសីតិកោដិសហស្សានិ អរហត្តំ បាបុណីសុ។ តីសុ ផលេសុ បតិដ្ឋិតា គណនបថំ វីតិវត្តា។ តេន វុត្តំ –

៦. “តិត្ថិយេ អភិមទ្ទន្តោ, យទា ធម្មមទេសយិ;
អសីតិកោដិសហស្សានំ, តតិយាភិសមយោ អហូ”តិ។

តត្ថ តទា-សទ្ទំ អានេត្វា អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ យទា ភគវា ធម្មំ ទេសេសិ, តទា អសីតិកោដិសហស្សានំ ធម្មាភិសមយោ អហូតិ។

កោណ្ឌញ្ញោ កិរ សត្ថា អភិសម្ពោធិំ បត្វា បឋមវស្សំ ចន្ទវតីនគរំ ឧបនិស្សាយ ចន្ទារាមេ វិហាសិ។ តត្ថ សុចិន្ទវស្ស នាម ព្រាហ្មណមហាសាលស្ស បុត្តោ ភទ្ទមាណវោ នាម យសោធរព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ សុភទ្ទមាណវោ ច កោណ្ឌញ្ញស្ស ពុទ្ធស្ស សម្មុខា ធម្មទេសនំ សុត្វា បសន្នមានសា ទសហិ មាណវកសហស្សេហិ សទ្ធិំ តស្ស សន្តិកេ បព្ពជិត្វា អរហត្តំ បាបុណីសុ។

អថ កោណ្ឌញ្ញោ សត្ថា ជេដ្ឋមាសបុណ្ណមាយ សុភទ្ទត្ថេរប្បមុខេន កោដិសតសហស្សេន បរិវុតោ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, សោ បឋមោ សន្និបាតោ អហោសិ។ តតោ អបរភាគេ កោណ្ឌញ្ញសត្ថុនោ បុត្តេ វិជិតសេនេ នាម អរហត្តំ បត្តេ តំបមុខស្ស កោដិសហស្សស្ស មជ្ឈេ ភគវា បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, សោ ទុតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ អថាបរេន សមយេន ទសពលោ ជនបទចារិកំ ចរន្តោ ឧទេនរាជានំ នាម នវុតិកោដិជនបរិវារំ បព្ពាជេសិ សទ្ធិំ តាយ បរិសាយ។ តស្មិំ បន អរហត្តំ បត្តេ តំបមុខេហិ នវុតិយា អរហន្តកោដីហិ ភគវា បរិវុតោ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, សោ តតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៧. “សន្និបាតា តយោ អាសុំ, កោណ្ឌញ្ញស្ស មហេសិនោ;
ខីណាសវានំ វិមលានំ, សន្តចិត្តាន តាទិនំ។

៨. “កោដិសតសហស្សានំ, បឋមោ អាសិ សមាគមោ;
ទុតិយោ កោដិសហស្សានំ, តតិយោ នវុតិកោដិន”ន្តិ។

តទា កិរ អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ វិជិតាវី នាម ចក្កវត្តី ហុត្វា ចន្ទវតីនគរេ បដិវសតិ។ សោ កិរ អនេកនរវរបរិវុតោ សលិលនិធិនិវសនំ សមេរុយុគន្ធរំ អបរិមិតវសុធរំ វសុន្ធរំ អទណ្ឌេន អសត្ថេន ធម្មេន បរិបាលេតិ។ អថ កោណ្ឌញ្ញោ ពុទ្ធោបិ កោដិសតសហស្សខីណាសវបរិវុតោ ជនបទចារិកំ ចរមានោ អនុបុព្ពេន ចន្ទវតីនគរំ សម្បាបុណិ។

សោ វិជិតាវី កិរ រាជា – “សម្មាសម្ពុទ្ធោ កិរ អម្ហាកំ នគរំ អនុប្បត្តោ”តិ សុត្វា បច្ចុគ្គន្ត្វា ភគវតោ វសនដ្ឋានំ សំវិទហិត្វា ស្វាតនាយ សទ្ធិំ ភិក្ខុសង្ឃេន និមន្តេត្វា បុនទិវសេ ភត្តវិធិំ សុដ្ឋុ បដិយាទេត្វា កោដិសតសហស្សសង្ខស្ស ពុទ្ធប្បមុខស្ស ភិក្ខុសង្ឃស្ស មហាទានំ អទាសិ។ ពោធិសត្តោ ភគវន្តំ ភោជេត្វា អនុមោទនាវសានេ – “ភន្តេ, តេមាសំ មហាជនសង្គហំ ករោន្តោ ឥធេវ វសថា”តិ យាចិត្វា តយោ មាសេ និរន្តរំ ពុទ្ធប្បមុខស្ស ភិក្ខុសង្ឃស្ស អសទិសមហាទានំ អទាសិ។

អថ សត្ថា ពោធិសត្តំ – “អនាគតេ គោតមោ នាម ពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ ព្យាករិត្វា ធម្មមស្ស ទេសេសិ។ សោ សត្ថុ ធម្មកថំ សុត្វា រជ្ជំ និយ្យាតេត្វា បព្ពជិត្វា តីណិ បិដកានិ ឧគ្គហេត្វា អដ្ឋ សមាបត្តិយោ បញ្ច ច អភិញ្ញាយោ ឧប្បាទេត្វា អបរិហីនជ្ឈានោ ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តិ។ តេន វុត្តំ –

៩. “អហំ តេន សមយេន, វិជិតាវី នាម ខត្តិយោ;
សមុទ្ទំ អន្តមន្តេន, តស្សរិយំ វត្តយាមហំ។

១០. “កោដិសតសហស្សានំ, វិមលានំ មហេសិនំ;
សហ លោកគ្គនាថេន, បរមន្នេន តប្បយឹ។

១១. “សោបិ មំ ពុទ្ធោ ព្យាកាសិ, កោណ្ឌញ្ញោ លោកនាយកោ;
អបរិមេយ្យិតោ កប្បេ, ពុទ្ធោ លោកេ ភវិស្សតិ។

១២. “បធានំ បទហិត្វាន, កត្វា ទុក្ករការិកំ;
អស្សត្ថមូលេ សម្ពុទ្ធោ, ពុជ្ឈិស្សតិ មហាយសោ។

១៣. “តស្ស ជនិកា មាតា, មាយា នាម ភវិស្សតិ;
បិតា សុទ្ធោទនោ នាម, អយំ ហេស្សតិ គោតមោ។

១៤. “កោលិតោ ឧបតិស្សោ ច, អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវកា;
អានន្ទោ នាមុបដ្ឋាកោ, ឧបដ្ឋិស្សតិ តំ ជិនំ។

១៥. “ខេមា ឧប្បលវណ្ណា ច, អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវិកា;
ពោធិ តស្ស ភគវតោ, អស្សត្ថោតិ បវុច្ចតិ។

១៦. “ចិត្តោ ច ហត្ថាឡវកោ, អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋកា;
នន្ទមាតា ច ឧត្តរា, អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋិកា;
អាយុ វស្សសតំ តស្ស, គោតមស្ស យសស្សិនោ។

១៧. “ឥទំ សុត្វាន វចនំ, អសមស្ស មហេសិនោ;
អាមោទិតា នរមរូ, ពុទ្ធពីជំ កិរ អយំ។

១៨. “ឧក្កុដ្ឋិសទ្ទា វត្តន្តិ, អប្ផោដេន្តិ ហសន្តិ ច;
កតញ្ជលី នមស្សន្តិ, ទសសហស្សិទេវតា។

១៩. “យទិមស្ស លោកនាថស្ស, វិរជ្ឈិស្សាម សាសនំ;
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ, ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ។

២០. “យថា មនុស្សា នទី តរន្តា, បដិតិត្ថំ វិរជ្ឈិយ;
ហេដ្ឋាតិត្ថេ គហេត្វាន, ឧត្តរន្តិ មហានទី។

២១. “ឯវមេវ មយំ សព្ពេ, យទិ មុញ្ចាមិមំ ជិនំ;
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ, ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ។

២២. “តស្សាហំ វចនំ សុត្វា, ភិយ្យោ ចិត្តំ បសាទយឹ;
តមេវ អត្ថំ សាធេន្តោ, មហារជ្ជំ ជិនេ អទំ;
មហារជ្ជំ ទទិត្វាន, បព្ពជឹ តស្ស សន្តិកេ។

២៣. “សុត្តន្តំ វិនយំ ចាបិ, នវង្គំ សត្ថុសាសនំ;
សព្ពំ បរិយាបុណិត្វាន, សោភយឹ ជិនសាសនំ។

២៤. “តត្ថប្បមត្តោ វិហរន្តោ, និសជ្ជដ្ឋានចង្កមេ;
អភិញ្ញាបារមឹ គន្ត្វា, ព្រហ្មលោកមគញ្ឆហ”ន្តិ។

តត្ថ **អហំ តេន សមយេនា**តិ អហំ តស្មិំ សមយេ។ ***វិជិតាវី នាមា***តិ ឯវំនាមកោ ចក្កវត្តិរាជា អហោសិំ។ **សមុទ្ទំ អន្តមន្តេនា**តិ ឯត្ថ ចក្កវាឡបព្ពតំ សីមំ មរិយាទំ កត្វា ឋិតំ សមុទ្ទំ អន្តំ កត្វា តស្សរិយំ វត្តយាមីតិ អត្ថោ។ ឯត្តាវតា ន បាកដំ ហោតិ។

រាជា កិរ ចក្កវត្តី ចក្ករតនានុភាវេន វាមបស្សេន សិនេរុំ កត្វា សមុទ្ទស្ស ឧបរិភាគេន អដ្ឋយោជនសហស្សប្បមាណំ បុព្ពវិទេហំ គច្ឆតិ។ តត្ថ រាជា ចក្កវត្តី – ‘‘បាណោ ន ហន្តព្ពោ, អទិន្នំ នាទាតព្ពំ, កាមេសុមិច្ឆា ន ចរិតព្ពា, មុសា ន ភាសិតព្ពា, មជ្ជំ ន បាតព្ពំ, យថាភុត្តញ្ច ភុញ្ជថា’’តិ (ទី. និ. ២.២៤៤; ៣.៨៥; ម. និ. ៣.២៥៧) ឱវាទំ ទេតិ។ ឯវំ ឱវាទេ ទិន្នេ តំ ចក្ករតនំ វេហាសំ អព្ភុគ្គន្ត្វា បុរត្ថិមំ សមុទ្ទំ អជ្ឈោគាហតិ។ យថា យថា ច តំ អជ្ឈោគាហតិ, តថា តថា សំខិត្តឩមិវិប្ផារំ ហុត្វា ឱគច្ឆមានំ មហាសមុទ្ទសលិលំ យោជនមត្តំ ឱគន្ត្វា អន្តោសមុទ្ទំ ឧភោសុ បស្សេសុ វេឡុរិយមណិភិត្តិ វិយ បរមទស្សនីយំ ហុត្វា តិដ្ឋតិ, ឯវំ បុរត្ថិមសាគរបរិយន្តំ គន្ត្វា តំ ចក្ករតនំ បដិនិវត្តតិ។ បដិនិវត្តមានេ ច តស្មិំ សា បរិសា អគ្គតោ ហោតិ, មជ្ឈេ រាជា ចក្កវត្តី អន្តេ ចក្ករតនំ ហោតិ។ តម្បិ ជលំ ជលន្តេន វិយោគំ អសហមានមិវ នេមិមណ្ឌលបរិយន្តំ អភិហនន្តមេវ តីរមុបគច្ឆតិ។

ឯវំ រាជា ចក្កវត្តី បុរត្ថិមសមុទ្ទបរិយន្តំ បុព្ពវិទេហំ អភិវិជិនិត្វា ទក្ខិណសមុទ្ទបរិយន្តំ ជម្ពុទីបំ វិជេតុកាមោ ចក្ករតនទេសិតេន មគ្គេន ទក្ខិណសមុទ្ទាភិមុខោ គច្ឆតិ។ តំ ទសសហស្សយោជនប្បមាណំ ជម្ពុទីបំ អភិវិជិនិត្វា ទក្ខិណសមុទ្ទតោ បច្ចុត្តរិត្វា សត្តយោជនសហស្សប្បមាណំ អបរគោយានំ វិជេតុំ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ គន្ត្វា តម្បិ សាគរបរិយន្តំ អភិវិជិនិត្វា បច្ឆិមសមុទ្ទតោបិ ឧត្តរិត្វា អដ្ឋយោជនសហស្សប្បមាណំ ឧត្តរកុរុំ វិជេតុំ តថេវ គន្ត្វា តំ សមុទ្ទបរិយន្តំ កត្វា តថេវ អភិវិជិយ ឧត្តរសមុទ្ទតោបិ បច្ចុត្តរតិ។ ឯត្តាវតា រញ្ញា ចក្កវត្តិនា សាគរបរិយន្តាយ បថវិយា ឥស្សរិយំ អធិគតំ ហោតិ។ តេន វុត្តំ **សមុទ្ទំ អន្តមន្តេន, ឥស្សរិយំ វត្តយាមហ**’’ន្តិ។

កោដិសតសហស្សានន្តិ កោដិសតសហស្សានិ។ អយមេវ វា បាឋោ។ **វិមលាន**ន្តិ ខីណាសវានំ។ **សហលោកគ្គនាថេនា**តិ សទ្ធិំ ទសពលេន កោដិសតសហស្សានន្តិ អត្ថោ។ **បរមន្នេនា**តិ បណីតេន អន្នេន។ **តប្បយិ**ន្តិ តប្បេសិំ។ **អបរិមេយ្យិតោ កប្បេ**តិ ឥតោ បដ្ឋាយ សតសហស្សកប្បាធិកានិ តីណិ អសង្ខ្យេយ្យានិ អតិក្កមិត្វា ឯកស្មិំ ភទ្ទកប្បេតិ អត្ថោ។

បធានន្តិ វីរិយំ។ **តមេវ អត្ថំ សាធេន្តោ**តិ តមេវ ពុទ្ធការកមត្ថំ ទានបារមី បូរេន្តោ សាធេន្តោ និប្ផាទេន្តោតិ អត្ថោ។ **មហារជ្ជ**ន្តិ ចក្កវត្តិរជ្ជំ។ **ជិនេ**តិ ភគវតិ, សម្បទានត្ថេ វា ភុម្មំ ទដ្ឋព្ពំ។ **អទ**ន្តិ អទាសិំ។ ឯវមត្ថំ សាធេន្តោតិ ឥមិនា សម្ពន្ធោ ទដ្ឋព្ពោ។ ‘‘មហារជ្ជំ ជិនេ ទទិ’’ន្តិ បឋន្តិ កេចិ។ **ទទិត្វានា**តិ ចជិត្វា។ **សុត្តន្ត**ន្តិ សុត្តន្តបិដកំ។ **វិនយ**ន្តិ វិនយបិដកំ។ **នវង្គ**ន្តិ សុត្តគេយ្យាទិនវង្គំ។ **សោភយី ជិនសាសន**ន្តិ អាគមាធិគមេហិ លោកិយេហិ សមលង្ករិំ។ **តត្ថា**តិ តស្ស ភគវតោ សាសនេ។ **អប្បមត្តោ**តិ សតិសម្បន្នោ។ **ព្រហ្មលោកមគញ្ឆហ**ន្តិ ព្រហ្មលោកំ អគញ្ឆិំ អហំ។

ឥមស្ស បន **កោណ្ឌញ្ញពុទ្ធស្ស** រម្មវតី នាម នគរំ អហោសិ, សុនន្ទោ នាម រាជា បិតា, សុជាតា នាម ទេវី មាតា, ភទ្ទោ ច សុភទ្ទោ ច ទ្វេ អគ្គសាវកា, អនុរុទ្ធោ នាមុបដ្ឋាកោ, តិស្សា ច ឧបតិស្សា ច ទ្វេ អគ្គសាវិកា, សាលកល្យាណិរុក្ខោ ពោធិ, អដ្ឋាសីតិហត្ថុព្ពេធំ សរីរំ , វស្សសតសហស្សានិ អាយុប្បមាណំ អហោសិ, តស្ស រុចិទេវី នាម អគ្គមហេសី អហោសិ, វិជិតសេនោ នាមស្ស បុត្តោ, ចន្ទោ នាមុបដ្ឋាកោ រាជា។ ចន្ទារាមេ កិរ វសិតិ។ តេន វុត្តំ –

២៥. ‘‘នគរំ រម្មវតី នាម, សុនន្ទោ នាម ខត្តិយោ;
សុជាតា នាម ជនិកា, កោណ្ឌញ្ញស្ស មហេសិនោ។

៣០. ‘‘ភទ្ទោ ចេវ សុភទ្ទោ ច, អហេសុំ អគ្គសាវកា;
អនុរុទ្ធោ នាមុបដ្ឋាកោ, កោណ្ឌញ្ញស្ស មហេសិនោ។

៣១. ‘‘តិស្សា ច ឧបតិស្សា ច, អហេសុំ អគ្គសាវិកា;
សាលកល្យាណិកោ ពោធិ, កោណ្ឌញ្ញស្ស មហេសិនោ។

៣៣. ‘‘សោ អដ្ឋាសីតិ ហត្ថានិ, អច្ចុគ្គតោ មហាមុនិ;
សោភតេ ឧឡុរាជាវ, សូរិយោ មជ្ឈន្តិកេ យថា។

៣៤. ‘‘វស្សសតសហស្សានិ, អាយុ វិជ្ជតិ តាវទេ;
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ, តារេសិ ជនតំ ពហុំ។

៣៥. ‘‘ខីណាសវេហិ វិមលេហិ, វិចិត្តា អាសិ មេទនី;

យថា ហិ គគនមុឡុភិ, ឯវំ សោ ឧបសោភថ។

៣៦. “តេបិ នាគា អប្បមេយ្យា, អសង្ខោភា ទុរាសទា;
វិជ្ជុបាតំវ ទស្សេត្វា, និព្ពុតា តេ មហាយសា។

៣៧. “សា ច អតុលិយា ជិនស្ស ឥទ្ធិ, ញាណបរិភាវិតោ ច សមាធិ;
សព្ពំ តមន្តរហិតំ, ននុ រិត្តា សព្ពសង្ខារា”តិ។

តត្ថ **សាលកល្យាណិកោ**តិ សាលកល្យាណិរុក្ខោ, សោ ពុទ្ធកាលេ ចេវ ចក្កវត្តិកាលេ ច និព្ពត្តតិ, នាញ្ញទា។ សោ ឯកាហេនេវ ឧដ្ឋាតិ កិរ។ **ខីណាសវេហិ វិមលេហិ, វិចិត្តា អាសិ មេទនី**តិ អយំ មេទនី ខីណាសវេហិ ឯកកាសាវបជ្ជោតា វិចិត្តា បរមទស្សនីយា អហោសិ។ **យថា ហី**តិ ឱបម្មត្ថេ និបាតោ។ **ឧឡុភី**តិ នក្ខត្តេហិ, តារាគណេហិ គគនតលំ វិយ ខីណាសវេហិ វិចិត្តា អយំ មេទនី សោភិត្ថាតិ អត្ថោ។

អសង្ខោភាតិ អដ្ឋហិ លោកធម្មេហិ អក្ខោភា អវិការា។ **វិជ្ជុបាតំវ ទស្សេត្វា**តិ វិជ្ជុបាតំ វិយ ទស្សយិត្វា, “វិជ្ជុប្បាតំវា”តិបិ បាឋោ។ កោណ្ឌញ្ញពុទ្ធស្ស កិរ កាលេ បរិនិព្ពាយមានា ភិក្ខូ សត្តតាលប្បមាណមាកាសមព្ភុគ្គន្ត្វា អសិតជលធរវិវរគតា វិជ្ជុលតា វិយ សមន្តតោ វិជ្ជោតមានា តេជោធាតុំ សមាបជ្ជិត្វា និរុបាទានា ទហនា វិយ បរិនិព្ពាយឹសុ។ តេន វុត្តំ “វិជ្ជុបាតំវ ទស្សេត្វា”តិ។ **អតុលិយា**តិ អតុល្យា អសទិសា។ **ញាណបរិភាវិតោ**តិ ញាណេន វឌ្ឍិតោ។ សេសគាថា ហេដ្ឋា វុត្តនយត្តា ឧត្តានា ឯវាតិ។

“កោណ្ឌញ្ញោ នាម សម្ពុទ្ធោ, ចន្ទារាមេ មនោរមេ;
និព្ពាយិ ចេតិយោ តស្ស, សត្តយោជនិកោ កតោ។

“ន ហេវ ធាតុយោ តស្ស, សត្ថុនោ, វិកិរឹសុ តា;
ឋិតា ឯកឃនា ហុត្វា, សុវណ្ណបដិមា វិយ”។

សកលជម្ពុទីបវាសិនោ មនុស្សា សមាគន្ត្វា សត្តយោជនិកំ សត្តរតនមយំ ហរិតាលមនោសិលាយ មត្តិកាកិច្ចំ តេលសប្បីហិ ឧទកកិច្ចំ កត្វា និដ្ឋាបេសុន្តិ។

កោណ្ឌញ្ញពុទ្ធវំសវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ ទុតិយោ ពុទ្ធវំសោ។

៥. មង្គលពុទ្ធវំសវណ្ណនា

កោណ្ឌញ្ញេ កិរ សត្ថរិ បរិនិព្ពុតេ តស្ស សាសនំ វស្សសតសហស្សំ បវត្តិត្ថ។ ពុទ្ធានុពុទ្ធានំ សាវកានំ អន្តរធានេន សាសនមស្ស អន្តរធាយិ។ កោណ្ឌញ្ញស្ស បន អបរភាគេ ឯកមសង្ខ្យេយ្យមតិក្កមិត្វា ឯកស្មឹយេវ កប្បេ ចត្តារោ ពុទ្ធា និព្ពត្តឹសុ **មង្គលោ, សុមនោ, រេវតោ, សោភិតោ**តិ។ តត្ថ **មង្គលោ** បន លោកនាយកោ កប្បសតសហស្សាធិកានិ សោឡស អសង្ខ្យេយ្យានិ បារមិយោ បូរេត្វា តុសិតបុរេ និព្ពត្តិត្វា តត្ថ យាវតាយុកំ ឋត្វា បញ្ចសុ បុព្ពនិមិត្តេសុ ឧប្បន្នេសុ ពុទ្ធកោលាហលំ នាម ឧទបាទិ, តទា ទសសហស្សចក្កវាឡេ ទេវតាយោ ឯកស្មឹ ចក្កវាឡេ សន្និបតិត្វា អាយាចន្តិ –

> “កាលោ ខោ តេ មហាវីរ, ឧប្បជ្ជ មាតុកុច្ឆិយំ;
> សទេវកំ តារយន្តោ, ពុជ្ឈស្សុ អមតំ បទ”ន្តិ។ (ពុ. វំ. ១.៦៧);

ឯវំ ទេវេហិ អាយាចិតោ កតបញ្ចវិលោកនោ តុសិតា កាយា ចវិត្វា សព្ពនគរុត្តមេ ឧត្តរនគរេ អនុត្តរស្ស ឧត្តរស្ស នាម រញ្ញោ កុលេ ឧត្តរាយ នាម ទេវិយា កុច្ឆិស្មឹ បដិសន្ធឹ គណ្ហិ។ តទា អនេកានិ បាដិហារិយានិ បាតុរហុំ។ តានិ ទីបង្ករពុទ្ធវំសេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពានិ។ តស្សា ឧត្តរាយ កិរ មហាទេវិយា កុច្ឆិស្មឹ សព្ពលោកមង្គលស្ស មង្គលស្ស មហាសត្តស្ស បដិសន្ធិគ្គហណតោ បដ្ឋាយ សរីរប្បភា រត្តិន្ទិវំ អសីតិហត្ថប្បមាណំ បទេសំ ផរិត្វា ចន្ទាលោកសូរិយាលោកេហិ អនភិភវនីយា ហុត្វា អដ្ឋាសិ។ សា ច អញ្ញេនាលោកេន វិនា អត្តនោ សរីរប្បភាសមុទយេនេវ អន្ធការំ វិធមិត្វា អដ្ឋសដ្ឋិយា ធាតីហិ បរិចារិយមានា វិចរតិ។

សា កិរ ទេវតាហិ កតារក្ខា ទសន្នំ មាសានំ អច្ចយេន បរមសុរភិកុសុមផលធរសាខាវិដបេ កមលកុវលយសមលង្កតេ រុរុ-សីហ-ព្យគ្ឃ-គជ-គវយ-មហឹសបសទវិវិធមិគគណវិចរិតេ បរមរមណីយេ ឧត្តរមធុរុយ្យានេ នាម មង្គលុយ្យានេ មង្គលមហាបុរិសំ វិជាយិ ។ សោ ជាតមត្តោវ មហាសត្តោ សព្ពា ទិសា វិលោកេត្វា ឧត្តរាភិមុខោ សត្តបទវីតិហារេន គន្ត្វា អាសភឹ វាចំ និច្ឆារេសិ។ តស្មិញ្ច ខណេ សកលទសសហស្សិលោកធាតូសុ ទេវតា ទិស្សមានសរីរា ទិព្ពមាលាទីហិ សមលង្កតគត្តា តត្ថ តត្ថ ឋត្វា ជយមង្គលថុតិវចនានិ សម្បវត្តេសុំ។ បាដិហារិយានិ វុត្តនយានេវ។ នាមគ្គហណទិវសេ បនស្ស លក្ខណបាឋកា សព្ពមង្គលសម្បត្តិយា ជាតោតិ “មង្គលកុមារោ” ត្វេវ នាមំ ករឹសុ។

តស្ស កិរ យសវា រុចិមា សិរិមាតិ តយោ បាសាទា អហេសុំ។ យសវតីទេវិប្បមុខានិ តីសនាដកិត្ថិសហស្សានិ អហេសុំ។ តត្ថ មហាសត្តោ នវវស្សសហស្សានិ ទិព្ពសុខសទិសំ សុខំ អនុភវិត្វា យសវតិយា អគ្គមហេសិយា កុច្ឆិស្មឹ សីលវំ នាម បុត្តំ លភិត្វា ចត្តារិ និមិត្តានិ ទិស្វា អលង្កតំ បណ្ឌរំ នាម សុន្ទរតុរង្គវរមារុយ្ហ មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមិត្វា បព្ពជិ។ តំ បន បព្ពជន្តំ តិស្សោ មនុស្សកោដិយោ អនុបព្ពជឹសុ។ តេហិ បរិវុតោ មហាបុរិសោ អដ្ឋ មាសេ បធានចរិយមចរិ។

តតោ វិសាខបុណ្ណមាយ ឧត្តរគាមេ ឧត្តរសេដ្ឋិនោ ធីតាយ ឧត្តរាយ នាម ទិន្នំ បក្ខិត្តទិព្ពោជំ មធុបាយាសំ បរិភុញ្ជិត្វា សុរភិកុសុមាលង្កតេ នីលោភាសេ មនោរមេ សាលវនេ ទិវាវិហារំ វីតិនាមេត្វា ឧត្តរេន នាម អាជីវកេន ទិន្នា អដ្ឋ តិណមុដ្ឋិយោ គហេត្វា អសិតញ្ជនគិរិសង្កាសំ អក្កន្តវរកនកជាលកូដំវ សីតច្ឆាយំ វិវិធមិគគណសម្បាតវិរហិតំ មន្ទមាលុតេរិតាយ ឃនសាខាយ សមលង្កតំ នច្ចន្តមិវ បីតិយា វិរោចមានំ នាគពោធិំ ឧបសង្កមិត្វា មត្តវរនាគគាមី នាគពោធឹ បទក្ខិណំ កត្វា បុព្ពុត្តរបស្សេ ឋត្វា អដ្ឋបណ្ណាសហត្ថវិត្ថតំ តិណសន្ថរំ សន្ថរិត្វា តត្ថ បល្លង្កំ អាភុជិត្វា ចតុរង្គសមន្នាគតំ វីរិយំ អធិដ្ឋហិត្វា សពលំ មារពលំ វិទ្ធំសេត្វា បុព្ពេនិវាសទិព្ពចក្ខុញាណានិ បដិលភិត្វា បច្ចយាការសម្មសនំ កត្វា ខន្ធេសុ អនិច្ចាទិវសេន អភិនិវិសិត្វា អនុក្កមេន អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធឹ បត្វា –

> “អនេកជាតិសំសារំ, សន្ធាវិស្សំ អនិព្ពិសំ;
> គហការំ គវេសន្តោ, ទុក្ខា ជាតិ បុនប្បុនំ។

> “គហការក ទិដ្ឋោសិ, បុន គេហំ ន កាហសិ;
> សព្ពា តេ ផាសុកា ភគ្គា, គហកូដំ វិសង្ខតំ;
> វិសង្ខារគតំ ចិត្តំ, តណ្ហានំ ខយមជ្ឈគា”តិ។ (ធ. ប. ១៥៣-១៥៤) –

ឧទានំ ឧទានេសិ។

មង្គលស្ស បន សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស អញ្ញេហិ ពុទ្ធេហិ អធិកតរា សរីរប្បភា អហោសិ។ យថា បន អញ្ញេសំ សម្មាសម្ពុទ្ធានំ សមន្តា អសីតិហត្ថប្បមាណា វា ព្យាមប្បមាណា វា សរីរប្បភា អហោសិ, ន ឯវំ តស្ស។ តស្ស បន ភគវតោ សរីរប្បភា និច្ចកាលំ ទសសហស្សិលោកធាតុំ ផរិត្វា អដ្ឋាសិ។ តរុគិរិឃរបាការឃដកវាដាទយោ សុវណ្ណបដ្ដបរិយោនទ្ធា វិយ អហេសុំ។ នវុតិវស្សសតសហស្សានិ អាយុ តស្ស អហោសិ។ ឯត្តកំ កាលំ ចន្ទសូរិយតារកាទីនំ បភា នត្ថិ។ រត្តិន្ទិវបរិច្ឆេទោ ន បញ្ញាយិត្ថ។ ទិវា សូរិយាលោកេន វិយ សត្តា និច្ចំ ពុទ្ធាលោកេនេវ សព្ពកម្មានិ ករោន្តា វិចរិំសុ។ សាយំ បុប្ផនកកុសុមានំ បាតោ ច រវនកសកុណាទីនញ្ច វសេន លោកោ រត្តិន្ទិវបរិច្ឆេទំ សល្លក្ខេសិ។

កឹ បន អញ្ញេសំ ពុទ្ធានំ អយមានុភាវោ នត្ថីតិ? នោ នត្ថិ។ តេបិ ហិ អាកង្ខមានា ទសសហស្សិលោកធាតុំ តតោ វា ភិយ្យោ អាភាយ ផរេយ្យុំ។ មង្គលស្ស បន ភគវតោ បុព្ពបត្ថនាវសេន អញ្ញេសំ ព្យាមប្បភា វិយ សរីរប្បភា និច្ចមេវ ទសសហស្សិលោកធាតុំ ផរិត្វា អដ្ឋាសិ។ សោ កិរ ពោធិសត្តកាលេ វេស្សន្តរត្តភាវសទិសេ អត្តភាវេ សបុត្តទារោ វង្កបព្ពតសទិសេ បព្ពតេ វសិ។ អថេកោ សព្ពជនវិហេឋកោ **ខរទាឋិកោ** នាម មនុស្សភក្ខោ មហេសក្ខោ យក្ខោ មហាបុរិសស្ស ទានជ្ឈាសយតំ សុត្វា ព្រាហ្មណវណ្ណេន ឧបសង្កមិត្វា មហាសត្តំ ទ្វេ ទារកេ យាចិ។ មហាសត្តោ "ទទាមិ ព្រាហ្មណស្ស បុត្តកេ"តិ ហដ្ឋបហដ្ឋោ ឧទកបរិយន្តំ បថវឹ កម្បេន្តោ ទ្វេ ទារកេ អទាសិ។ អថ ខោ យក្ខោ តស្ស បស្សន្តស្សេវ មហាបុរិសស្ស តំ ព្រាហ្មណវណ្ណំ បហាយ អនលជាលបិង្គលវិរូបនយនោ វិសមវិរូបកុដិលភីមទាឋោ ចិបិដកវិរូបនាសោ កបិលផរុសទីឃកេសោ នវទឌ្ឍតាលក្ខន្ធសទិសកាយោ ហុត្វា តេ ទារកេ មុឡាលកលាបំ វិយ គហេត្វា ខាទិ។ មហាបុរិសស្ស យក្ខំ ឱលោកេត្វា មុខេ វិវដមត្តេ អគ្គិជាលំ វិយ លោហិតធារំ ឧគ្គិរន្តំ តស្ស មុខំ ទិស្វាបិ កេសគ្គមត្តម្បិ ទោមនស្សំ ន ឧប្បជ្ជិ។ "សុទិន្នំ វត មេ ទាន"ន្តិ ចិន្តយតោ បនស្ស សរីរេ មហន្តំ បីតិសោមនស្សំ ឧទបាទិ។ សោ "ឥមស្ស មេ និស្សន្ទេន អនាគតេ ឥមិនា នីហារេន រស្មិយោ និក្ខមន្តូ"តិ បត្ថនមកាសិ។ តស្ស តំ បត្ថនំ និស្សាយ ពុទ្ធភូតស្ស សរីរតោ រស្មិយោ និក្ខមិត្វា ឯត្តកំ ឋានំ ផរិំសុ។

អបរម្បិ បុព្ពចរិយំ តស្ស អត្ថិ។ អយំ កិរ ពោធិសត្តកាលេ ឯកស្ស ពុទ្ធស្ស ចេតិយំ ទិស្វា – "ឥមស្ស ពុទ្ធស្ស មម ជីវិតំ បរិច្ចជិតុំ វដ្ដតី"តិ ទណ្ឌទីបិកាវេឋននិយាមេន សកលសរីរំ វេឋាបេត្វា រតនមត្តមកុឡំ សតសហស្សគ្ឃនិកំ សុវណ្ណបាតិំ សុគន្ធសប្បិស្ស បូរាបេត្វា តត្ថ សហស្សវដ្ដិយោ ជាលេត្វា តំ សីសេនាទាយ សកលសរីរំ ជាលាបេត្វា ជិនចេតិយំ បទក្ខិណំ ករោន្តោ សកលរត្តិំ វីតិនាមេសិ។ ឯវំ យាវ អរុណុគ្គមនា វាយមន្តស្ស លោមកូបមត្តម្បិ ឧសុមំ ន គណ្ហិ។ បទុមគព្ភំ បវិដ្ឋកាលោ វិយ អហោសិ។ ធម្មោ ហិ នាមេស អត្តានំ រក្ខន្តំ រក្ខតិ។ តេនាហ ភគវា –

"ធម្មោ ហវេ រក្ខតិ ធម្មចារិំ, ធម្មោ សុចិណ្ណោ សុខមាវហាតិ;
ឯសានិសំសោ ធម្មេ សុចិណ្ណេ, ន ទុគ្គតឹ គច្ឆតិ ធម្មចារី"តិ។ (ថេរគា. ៣០៣; ជា. ១.១០.១០២; ១.១៥.៣៨៥);

ឥមស្សាបិ កម្មស្ស និស្សន្ទេន តស្ស សរីរោភាសោ ទសសហស្សិលោកធាតុំ ផរិត្វា អដ្ឋាសិ (ធ. ស. អដ្ឋ. និទានកថា)។ តេន វុត្តំ –

១. "កោណ្ឌញ្ញស្ស អបរេន, មង្គលោ នាម នាយកោ;
តមំ លោកេ និហន្ត្វាន, ធម្មោក្កមភិធារយិ។

២. "អតុលាសិ បភា តស្ស, ជិនេហញ្ញេហិ ឧត្តរិ;
ចន្ទសូរិយប្បភំ ហន្ត្វា, ទសសហស្សី វិរោចតី"តិ។

តត្ថ **តម**ន្តិ លោកន្តការញ្ច ហទយតមញ្ច។ **និហន្ត្វានា**តិ អភិភវិត្វា។ **ធម្មោក្ក**ន្តិ ឯត្ថ អយំ បន **ឧក្កា**-សទ្ទោ សុវណ្ណការមូសាទីសុ អនេកេសុ អត្ថេសុ ទិស្សតិ។ តថាហិ "សណ្ឌាសេន ជាតរូបំ គហេត្វា ឧក្កាមុខេ បក្ខិបេយ្យា"តិ (ម. និ. ៣.៣៦០) អាគតដ្ឋានេ សុវណ្ណការានំ មូសា "ឧក្កា"តិ វេទិតព្ពា។ "ឧក្កំ ពន្ធេយ្យ, ឧក្កំ ពន្ធិត្វា ឧក្កាមុខំ អាលិម្បេយ្យា"តិ អាគតដ្ឋានេ កម្មារានំ អង្គារកបល្លំ។ "កម្មារានំ យថា ឧក្កា, អន្តោ ឈាយតិ នោ ពហី"តិ (ជា. ២.២២.៦៤៨) អាគតដ្ឋានេ កម្មារុទ្ធនំ។ "ឯវំវិបាកោ ឧក្កាបាតោ ភវិស្សតី"តិ (ទី. និ. ១.២៤, ២០៨) អាគតដ្ឋានេ វាយុវេគោ "ឧក្កា"តិ វុច្ចតិ។ "ឧក្កាសុ ធារិយមានាសូ"តិ (ទី. និ. ១.១៥៩) អាគតដ្ឋានេ ទីបិកា "ឧក្កា"តិ វុច្ចតិ។ ឥធាបិ ទីបិកា ឧក្កាតិ អធិប្បេតា (ម. និ. អដ្ឋ. ១.៧៦ អាទយោ)។ តស្មា ឥធ

ធម្មមយំ ឧក្កំ អភិធារយិ, អវិជ្ជន្ធការបដិច្ឆន្នស្ស អវិជ្ជន្ធការាភិភូតស្ស លោកស្ស ធម្មមយំ ឧក្កំ ធារេសីតិ អត្ថោ។

អតុលាសីតិ អតុល្យា អាសិ។ អយមេវ វា បាឋោ, អញ្ញេហិ ពុទ្ធេហិ អសទិសា អហោសីតិ អត្ថោ។ **ជិនេហញ្ញេហី**តិ ជិនេហិ អញ្ញេហិ ។ **ចន្ទសូរិយប្បភំ ហន្ត្វា**តិ ចន្ទសូរិយានំ បភំ អភិហន្ត្វា។ **ទសសហស្សី វិរោចតី**តិ ចន្ទសូរិយាលោកំ វិនា ពុទ្ធាលោកេនេវ ទសសហស្សី វិរោចតីតិ អត្ថោ។

មង្គលសម្មាសម្ពុទ្ធោ បន អធិគតពោធិញាណោ ពោធិមូលេយេវ សត្តសត្តាហានិ វីតិនាមេត្វា ព្រហ្មុនោ ធម្មាយាចនំ សម្បដិច្ឆិត្វា – ‘‘កស្ស នុ ខោ អហំ ឥមំ ធម្មំ ទេសេយ្យ’’ន្តិ (ម. និ. ១.២៨៤; ២.៣៤១; មហាវ. ១០) ឧបធារេន្តោ អត្តនា សហ បព្ពជិតានំ ភិក្ខូនំ តិស្សោ កោដិយោ ឧបនិស្សយសម្បន្នំ អទ្ទស។ អថស្ស ឯតទហោសិ – ‘‘ឥមេ កុលបុត្តា មំ បព្ពជន្តំ អនុបព្ពជិតា ឧបនិស្សយសម្បន្នា ច, តេ មយា វិសាខបុណ្ណមាយ វិវេកត្ថិកេន វិស្សជ្ជិតា សិរិវឌ្ឍននគរំ ឧបនិស្សាយ សិរិវនគហនំ គន្ត្វា វិហរន្តិ, ហន្ទាហំ តត្ថ គន្ត្វា ធម្មំ តេសំ ទេសេស្សាមី’’តិ អត្តនោ បត្តចីវរំ គហេត្វា ហំសរាជា វិយ គគនតលមព្ភុគ្គន្ត្វា សិរិវនគហនេ បច្ចុដ្ឋាសិ។ តេ ច ភិក្ខូ ភគវន្តំ វន្ទិត្វា អន្តេវាសិកវត្តំ ទស្សេត្វា ភគវន្តំ បរិវារេត្វា និសីទឹសុ។ តេសំ ភគវា សព្ពពុទ្ធនិសេវិតំ **ធម្មចក្កប្បវត្តនសុត្តន្តំ** កថេសិ។ តតោ តិស្សោ ភិក្ខុកោដិយោ អរហត្តំ បាបុណឹសុ។ ទេវមនុស្សានំ កោដិសតសហស្សានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៣. ‘‘សោបិ ពុទ្ធោ បកាសេសិ, ចតុរោ សច្ចវរុត្តមេ;
តេ តេ សច្ចរសំ បីត្វា, វិនោទេន្តិ មហាតមំ។

៤. ‘‘បត្វាន ពោធិមតុលំ, បឋមេ ធម្មទេសនេ;
កោដិសតសហស្សានំ, ធម្មាភិសមយោ អហូ’’តិ។

តត្ថ **ចតុរោ**តិ ចត្តារិ។ **សច្ចវរុត្តមេ**តិ សច្ចានិ ច វរានិ ច សច្ចវរានិ, សច្ចានិ ឧត្តមានីតិ អត្ថោ។ ‘‘ចត្តារោ សច្ចវរុត្តមេ’’តិបិ បាឋោ, តស្ស ចត្តារិ សច្ចវរានិ ឧត្តមានីតិ អត្ថោ។ **តេ តេ**តិ តេ តេ ទេវមនុស្សា ពុទ្ធេន ភគវតា វិនីតា។ **សច្ចរស**ន្តិ ចតុសច្ចបដិវេធាមតរសំ បិវិត្វា។ **វិនោទេន្តិ មហាតម**ន្តិ តេន តេន មគ្គេន បហាតព្ពំ មោហតមំ វិនោទេន្តិ, វិទ្ធំសេន្តីតិ អត្ថោ។ **បត្វានា**តិ បដិវិជ្ឈិត្វា។ **ពោធិ**ន្តិ ឯត្ថ បនាយំ **ពោធិ**-សទ្ទោ –

‘‘មគ្គេ ផលេ ច និព្ពានេ, រុក្ខេ បញ្ញត្តិយំ តថា;
សព្ពញ្ញុតេ ច ញាណស្មិំ, ពោធិសទ្ទោ បនាគតោ’’។

តថា ហិ បនេស – ‘‘ពោធិ វុច្ចតិ ចតូសុ មគ្គេសុ ញាណ’’ន្តិអាទីសុ (ចូឡនិ. ខគ្គវិសាណសុត្តនិទ្ទេស ១២១) មគ្គេ អាគតោ។ ‘‘ឧបសមាយ អភិញ្ញាយ សម្ពោធាយ សំវត្តតី’’តិ (ម. និ. ១.៣៣; ៣.៣២៣; មហាវ. ១៣; សំ. និ. ៥.១០៨១; បដិ. ម. ២.៣០) ឯត្ថ ផលេ។ ‘‘បត្វាន ពោធឹ អមតំ អសង្ខត’’ន្តិ ឯត្ថ និព្ពានេ។ ‘‘អន្តរា ច គយំ អន្តរា ច ពោធិ’’ន្តិ (ម. និ. ១.២៨៥; ២.៣៤១; មហាវ. ១១) ឯត្ថ អស្សត្ថរុក្ខេ។ ‘‘ពោធិ ខោ រាជកុមារោ ភោតោ គោតមស្ស បាទេ សិរសា វន្ទតី’’តិ ឯត្ថ (ម. និ. ២.៣២៤; ចូឡវ. ២៦៨) បញ្ញត្តិយំ។ ‘‘បប្បោតិ ពោធឹ វរភូរិមេធសោ’’តិ (ទី. និ. ៣.២១៧) ឯត្ថ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេ។ ឥធាបិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេ ទដ្ឋព្ពោ។ អរហត្តមគ្គញាណេបិ វដ្ដតិ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.១៣; ឧទា. អដ្ឋ. ១; បារា. អដ្ឋ. ១.១១; ចរិយា. អដ្ឋ. និទានកថា)។ **អតុល**ន្តិ តុលរហិតំ បមាណាតីតំ, អប្បមាណន្តិ អត្ថោ។ សម្ពោធឹ បត្វា ធម្មំ ទេសេន្តស្ស តស្ស ភគវតោ បឋមេ ធម្មទេសនេតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។

យទា បន ចិត្តំ នាម នគរំ ឧបនិស្សាយ វិហរន្តោ ចម្បករុក្ខមូលេ កណ្ឌម្ពរុក្ខមូលេ អម្ពាកំ ភគវា វិយ តិត្ថិយានំ មានមទ្ទនំ យមកបាដិហារិយំ កត្វា សុរាសុរយុវតិវតិសម្ភវនេ រុចិរនវកនករជតមយវរភវនេ តាវតឹសភវនេ បារិច្ឆត្តករុក្ខមូលេ បណ្ឌុកម្ពលសិលាតលេ និសីទិត្វា អភិធម្មំ កថេសិ, តទា កោដិសតសហស្សានំ ទេវតានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ, អយំ ទុតិយោ អភិសមយោ។ យទា បន សុនន្ទោ នាម ចក្កវត្តិរាជា សុរភិនគរេ បូរិតចក្កវត្តិវត្តោ ហុត្វា ចក្ករតនំ បដិលភិ។ តំ កិរ មង្គលទសពលេ លោកេ ឧប្បន្នេ ចក្ករតនំ ឋានា ឱសក្កិតំ ទិស្វា សុនន្ទោ រាជា វិគតានន្ទោ ព្រាហ្មណេ បរិបុច្ឆិ – ‘‘ឥមំ ចក្ករតនំ មម កុសលេន និព្ពត្តំ, កស្មា ឋានា ឱសក្កិត’’ន្តិ? តតោ តេ តស្ស រញ្ញោ ឱសក្កនការណំ ព្យាករឹសុ។ ‘‘ចក្កវត្តិរញ្ញោ អាយុក្ខយេន វា បព្ពជ្ជូបគមនេន វា ពុទ្ធបាតុភាវេន វា ចក្ករតនំ ឋានា ឱសក្កតីតិ វត្វា តុយ្ហំ បន, មហារាជ, អាយុក្ខយោ នត្ថិ, អតិទីឃាយុកោ ត្វំ, មង្គលោ បន សម្មាសម្ពុទ្ធោ លោកេ ឧប្បន្នោ, តេន តេ ចក្ករតនំ ឱសក្កិត’’ន្តិ។ តំ សុត្វា

សុនន្ទោ ចក្កវត្តិរាជា សបរិជនោ តំ ចក្ករតនំ សិរសា វន្ទិត្វា អាយាចិ – “យាវាហំ តវានុភាវេន មង្គលទសពលំ សក្ករិស្សាមិ, តាវ ត្វំ មា អន្តរធាយស្សូ”តិ។ អថ នំ ចក្ករតនំ យថាឋានេយេវ អដ្ឋាសិ។

តតោ សមុបាគតានន្ទោ សុនន្ទោ ចក្កវត្តិរាជា ឆត្តឹសយោជនបរិមណ្ឌលាយ បរិសាយ បរិវុតោ សព្ពលោកមង្គលំ មង្គលទសពលំ ឧបសង្កមិត្វា សសាវកសង្ឃំ សត្ថារំ មហាទានេន សន្តប្បេត្វា អរហន្តានំ កោដិសតសហស្សានំ កាសិកវត្ថានិ ទត្វា តថាគតស្ស សព្ពបរិក្ខារេ ទត្វា សកលលោកវិម្ហយករំ ភគវតោ បូជំ កត្វា មង្គលំ សព្ពលោកនាថំ ឧបសង្កមិត្វា ទសនខសមោធានសមុជ្ជលំ វិមលកមលមកុឡសមមញ្ជលឹ សិរសិ កត្វា វន្ទិត្វា ធម្មស្សវនត្ថាយ ឯកមន្តំ និសីទិ។ បុត្តោបិ តស្ស អនុរាជកុមារោ នាម តថេវ និសីទិ។

តទា សុនន្ទចក្កវត្តិរាជប្បមុខានំ តេសំ ភគវា អនុបុព្ពិកថំ កថេសិ។ សុនន្ទោ ចក្កវត្តី សទ្ធឹ បរិសាយ សហ បដិសម្ភិទាហិ អរហត្តំ បាបុណិ។ អថ សត្ថា តេសំ បុព្ពចរិយំ ឱលោកេន្តោ ឥទ្ធិមយបត្តចីវរស្ស ឧបនិស្សយំ ទិស្វា ចក្កជាលសមលង្កតំ ទក្ខិណហត្ថំ បសារេត្វា – “ឯថ, ភិក្ខវោ”តិ អាហ។ សព្ពេ តង្ខណំយេវ ទ្វង្គុលកេសា ឥទ្ធិមយបត្តចីវរធរា វស្សសដ្ឋិកត្ថេរា វិយ អាកប្បសម្បន្នា ហុត្វា ភគវន្តំ បរិវារយឹសុ។ អយំ តតិយោ អភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៥. “សុរិន្ទទេវភវនេ, ពុទ្ធោ ធម្មមទេសយិ;
កោដិសតសហស្សានំ, ទុតិយាភិសមយោ អហុ។

៦. “យទា សុនន្ទោ ចក្កវត្តី, សម្ពុទ្ធំ ឧបសង្កមិ;
តទា អាហនិ សម្ពុទ្ធោ, ធម្មភេរឹ វរុត្តមំ។

៧. “សុនន្ទស្សានុចរា ជនតា, តទាសុំ នវុតិកោដិយោ;
សព្ពេបិ តេ និរវសេសា, អហេសុំ ឯហិភិក្ខុកា”តិ។

តត្ថ **សុរិន្ទទេវភវនេ**តិ បុន ទេវិន្ទភវនេតិ អត្ថោ។ **ធម្ម**ន្តិ អភិធម្មំ។ **អាហនី**តិ អភិហនិ។ **វរុត្តម**ន្តិ វរោ ភគវា ឧត្តមំ ធម្មភេរិន្តិ អត្ថោ។ **អនុចរា**តិ និពទ្ធចរា សេវកា។ **អាសុ**ន្តិ អហេសុំ។ “តទាសិ នវុតិកោដិយោ”តិបិ បាឋោ។ តស្ស ជនតា អាសិ, សា ជនតា កិត្តកាតិ ចេ, នវុតិកោដិយោតិ អត្ថោ។

អថ មង្គលេ កិរ លោកនាថេ មេខលេ បុរេ វិហរន្តេ តស្មឹយេវ បុរេ សុទេវោ ច ធម្មសេនោ ច មាណវកា មាណវកសហស្សបរិវារា តស្ស ភគវតោ សន្តិកេ ឯហិភិក្ខុបព្ពជ្ជាយ បព្ពជឹសុ ។ មាឃបុណ្ណមាយ ទ្វីសុ អគ្គសាវកេសុ សបរិវារេសុ អរហត្តំ បត្តេសុ សត្ថា កោដិសតសហស្សភិក្ខុគណមជ្ឈេ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, អយំ បឋមោ សន្និបាតោ អហោសិ។ បុន ឧត្តរារាមេ នាម អនុត្តរេ ញាតិសមាគមេ បព្ពជិតានំ កោដិសតសហស្សានំ សមាគមេ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, អយំ ទុតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ សុនន្ទចក្កវត្តិភិក្ខុគណសមាគមេ នវុតិកោដិសហស្សានំ ភិក្ខូនំ មជ្ឈេ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, អយំ តតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៨. “សន្និបាតា តយោ អាសុំ, មង្គលស្ស មហេសិនោ;
កោដិសតសហស្សានំ, បឋមោ អាសិ សមាគមោ។

៩. “ទុតិយោ កោដិសតសហស្សានំ, តតិយោ នវុតិកោដិនំ;
ខីណាសវានំ វិមលានំ, តទា អាសិ សមាគមោ”តិ។

តទា អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ សុរុចិព្រាហ្មណគាមេ សុរុចិ នាម ព្រាហ្មណោ ហុត្វា តិណ្ណំ វេទានំ បារគូ សនិឃណ្ឌុកេដុភានំ សាក្ខរប្បភេទានំ ឥតិហាសបញ្ចមានំ បទកោ វេយ្យាករណោ លោកាយតមហាបុរិសលក្ខណេសុ អនវយោ អហោសិ។ សោ សត្ថារំ ឧបសង្កមិត្វា ទសពលស្ស មធុរធម្មកថំ សុត្វា ភគវតិ បសីទិត្វា សរណំ គន្ត្វា – “ស្វេ មយ្ហំ ភិក្ខំ គណ្ហថា”តិ សសាវកសង្ឃំ ភគវន្តំ និមន្តេសិ។ សោ ភគវតា “ព្រាហ្មណ, កិត្តកេហិ ភិក្ខូហិ តេ អត្ថោ”តិ វុត្តោ – “កិត្តកា បន វោ, ភន្តេ, បរិវារា ភិក្ខូ”តិ អាហ។ តទា បឋមសន្និបាតោវ ហោតិ, តស្មា “កោដិសតសហស្ស”ន្តិ វុត្តេ – “យទិ ឯវំ, ភន្តេ, សព្ពេហិបិ សទ្ធឹ មយ្ហំ ភិក្ខំ គណ្ហថា”តិ និមន្តេសិ។ សត្ថា អធិវាសេសិ។

ព្រាហ្មណោ ភគវន្តំ ស្វាតនាយ និមន្តេត្វា អត្តនោ ឃរំ គច្ឆន្តោ ចិន្តេសិ – “អហំ ឯត្តកានំ ភិក្ខូនំ យាគុភត្តវត្ថាទីនិ ទាតុំ សក្កោមិ, និសីទនដ្ឋានំ បន កថំ ភវិស្សតី”តិ។ តស្ស កិរ សា ចិន្តនា ចតុរាសីតិយោជនសហស្សប្បមាណេ មេរុមត្ថកេ ឋិតស្ស ទេវរាជស្ស ទសសតនយនស្ស បណ្ឌុកម្ពលសិលាសនស្ស ឧណ្ហាការំ

ជនេសិ។ អថ សក្កោ ទេវរាជា អាសនស្ស ឧណ្ហភាវំ ទិស្វា – “កោ នុ ខោ មំ ឥមម្ហា ឋានា ចាវេតុកាមោ”តិ សមុប្បន្នបរិវិតក្កោ ទិព្ពេន ចក្ខុនា មនុស្សលោកំ ឱលោកេន្តោ មហាបុរិសំ ទិស្វា – “អយំ មហាសត្តោ ពុទ្ធប្បមុខំ ភិក្ខុសង្ឃំ និមន្តេត្វា តស្ស និសីទនត្ថាយ ចិន្តេសិ, មយាបិ តត្ថ គន្ត្វា បុញ្ញកោដ្ឋាសំ គហេតុំ វដ្ដតី”តិ វឌ្ឍកីវណ្ណំ និម្មិនិត្វា វាសិផរសុហត្ថោ មហាបុរិសស្ស បុរតោ បាតុរហោសិ។ សោ “អត្ថិ នុ ខោ កស្សចិ ភតិយា កត្តព្ពកម្ម”ន្តិ អាហ។

មហាសត្តោ ទិស្វា “កឹ កម្មំ កាតុំ សក្ខិស្សសី”តិ អាហ។ “មម អជាននសិប្បំ នាម នត្ថិ, យោ យោ យំ យំ ឥច្ឆតិ មណ្ឌបំ វា បាសាទំ វា អញ្ញំ វា កិញ្ចិ និវេសនាទិកំ, តស្ស តស្ស តំ តំ កាតុំ សមត្ថោម្ហី”តិ។ “តេន ហិ មយ្ហំ កម្មំ អត្ថី”តិ។ “កឹ, អយ្យា”តិ? “ស្វាតនាយ មយា កោដិសតសហស្សភិក្ខូ និមន្តិតា, តេសំ និសីទនមណ្ឌបំ ករិស្សសី”តិ? “អហំ នាម ករេយ្យំ, សចេ មេ ភតឹ ទាតុំ សក្ខិស្សថា”តិ។ “សក្ខិស្សាមិ, តាតា”តិ។ “យទិ ឯវំ, សាធុ, ករិស្សាមី”តិ វត្វា ឯកំ បទេសំ ឱលោកេសិ។ សោ ទ្វាទសយោជនប្បមាណោ បទេសោ កសិណមណ្ឌលំ វិយ សមតលោ បរមរមណីយោ អហោសិ។ បុន សោ “ឯត្តកេ ឋានេ សត្តរតនមយោ ទដ្ឋព្ពសារមណ្ឌោ មណ្ឌបោ ឧដ្ឋហតូ”តិ ចិន្តេត្វា ឱលោកេសិ។ តតោ តាវទេវ មណ្ឌបសទិសោ បឋវិតលំ ភិន្ទិត្វា មណ្ឌបោ ឧដ្ឋហិ។ តស្ស សោវណ្ណមយេសុ ថម្ភេសុ រជតមយា ឃដកា អហេសុំ, រជតមយេសុ ថម្ភេសុ សោវណ្ណមយា ឃដកា, មណិត្ថម្ភេសុ បវាឡមយា ឃដកា, បវាឡមយេសុ ថម្ភេសុ មណិមយា ឃដកា, សត្តរតនមយេសុ ថម្ភេសុ សត្តរតនមយា ឃដកា អហេសុំ។

តតោ មណ្ឌបស្ស អន្តរន្តរាបិ កិង្កិណិកជាលា ឱលម្ពតូ”តិ ឱលោកេសិ, សហ ឱលោកនេនេវ កិង្កិណិកជាលា ឱលម្ពិ, យស្ស មន្ទវាតេរិតស្ស បញ្ចង្គិកស្សេវ តុរិយស្ស បរមមនោរមោ មធុរោ សទ្ទោ និច្ឆរតិ, ទិព្ពសង្គីតិវត្តនកាលោ វិយ អហោសិ។ “អន្តរន្តរា ទិព្ពគន្ធទាមបុប្ផទាមបត្តទាមសត្តរតនទាមានិ ឱលម្ពន្តូ”តិ ចិន្តេសិ, សហ ចិន្តាយ ទាមានិ ឱលម្ពឹសុ។ “កោដិសតសហស្សសង្ខានំ ភិក្ខូនំ អាសនានិ ច កប្បិយមហគ្ឃបច្ចត្ថរណានិ អាធារកានិ ច បឋវឹ ភិន្ទិត្វា ឧដ្ឋហន្តូ”តិ ចិន្តេសិ, តាវទេវ ឧដ្ឋហឹសុ។ “កោណេ កោណេ ឯកេកា ឧទកចាដិ ឧដ្ឋហតូ”តិ ចិន្តេសិ, តង្ខណំយេវ ឧទកចាដិយោ បរមសីតលេន មធុរេន សុវិសុទ្ធសុគន្ធកប្បិយវារិនា បុណ្ណា កទលិបណ្ណបិហិតមុខា ឧដ្ឋហឹសុ។ សោ ទសសតនយនោ ឯត្តកំ មាបេត្វា ព្រាហ្មណស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា – “ឯហិ, អយ្យ, តវ មណ្ឌបំ ទិស្វា មយ្ហំ ភតឹ ទេហី”តិ អាហ។ មហាបុរិសោ គន្ត្វា តំ មណ្ឌបំ ឱលោកេសិ។ តស្ស ឱលោកេន្តស្សេវ សកលសរីរំ បញ្ចវណ្ណាយ បីតិយា និរន្តរំ ផុដំ អហោសិ។

អថស្ស មណ្ឌបំ ឱលោកយតោ ឯតទហោសិ – “នាយំ មណ្ឌបោ មនុស្សភូតេន កតោ, មយ្ហំ អជ្ឈាសយំ មយ្ហំ គុណំ អាគម្ម អទ្ធា សក្កស្ស ទេវរញ្ញោ ភវនំ ឧណ្ហំ អហោសិ, តតោ សក្កេន ទេវានមិន្ទេន អយំ មណ្ឌបោ និម្មិតោ”តិ។ “ន ខោ បន មេ យុត្តំ ឯវរូបេ មណ្ឌបេ ឯកទិវសំយេវ ទានំ ទាតុំ, សត្តាហំ ទស្សាមី”តិ ចិន្តេសិ។ ពាហិរកទានំ នាម តត្តកម្បិ សមានំ ពោធិសត្តានំ ហទយំ តុដ្ឋឹ កាតុំ ន សក្កោតិ, អលង្កតសីសំ វា ឆិន្ទិត្វា អញ្ជិតានិ វា អក្ខីនិ ឧប្បាដេត្វា ហទយមំសំ វា ឧព្ពដ្ដេត្វា ទិន្នកាលេ ពោធិសត្តានំ ចាគំ និស្សាយ តុដ្ឋិ នាម ហោតិ។ អម្ហាកំ ពោធិសត្តស្ស ហិ **សិវិជាតកេ** (ជា. ១.១៥.៥២ អាទយោ) ទេវសិកំ បញ្ចកហាបណសតសហស្សានិ វិស្សជ្ជេត្វា ចតូសុ នគរទ្វារេសុ នគរមជ្ឈេតិ បញ្ចសុ ឋានេសុ ទានំ ទេន្តស្ស តំ ទានំ ចាគតុដ្ឋឹ ឧប្បាទេតុំ នាសក្ខិ។ យទា បនស្ស ព្រាហ្មណវណ្ណេន អាគន្ត្វា សក្កោ ទេវរាជា អក្ខីនិ យាចិ, តទា សោ តានិ ចក្ខូនិ ឧប្បាដេត្វា អទាសិ, ទទមានស្សេវ ហាសោ ឧប្បជ្ជិ, កេសគ្គមត្តម្បិ ចិត្តស្ស អញ្ញថត្តំ នាហោសិ។ ឯវំ សព្ពញ្ញុពោធិសត្តានំ ពាហិរទានំ និស្សាយ តិត្តិ នាម នត្ថិ។ តស្មា សោបិ មហាបុរិសោ – “មយា កោដិសតសហស្សសង្ខានំ ភិក្ខូនំ ទានំ ទាតុំ វដ្ដតី”តិ ចិន្តេត្វា តស្មិំ មណ្ឌបេ និសីទាបេត្វា សត្តាហំ គវបានំ នាម ទានំ អទាសិ។

ឯត្ថ **គវបាន**ន្តិ មហន្តេ មហន្តេ កោលម្ពេ ខីរស្ស បូរេត្វា ឧទ្ធនេសុ អារោបេត្វា ឃនបាកបក្កេ ខីរេ ថោកថោកេ តណ្ឌុលេ បក្ខិបិត្វា បក្កមធុសក្ខរចុណ្ណសប្បីហិ អភិសង្ខតភោជនំ វុច្ចតិ។ ឥទមេវ **ចតុមធុរភោជន**ន្តិបិ វុច្ចតិ។ មនុស្សាយេវ បន បរិវិសិតុំ នាសក្ខឹសុ។ ទេវាបិ ឯកន្តរិកា ហុត្វា បរិវិសឹសុ។ ទ្វាទសយោជនប្បមាណម្បិ តំ ឋានំ តេ ភិក្ខូ គណ្ហិតុំ នប្បហោសិយេវ, តេ បន ភិក្ខូ អត្តនោ អត្តនោ អានុភាវេន និសីទឹសុ។ បរិយោសានទិវសេ សព្ពេសំ ភិក្ខូនំ បត្តេ ធោវាបេត្វា ភេសជ្ជត្ថាយ សប្បិនវនីតមធុផាណិតាទីនំ បូរេត្វា តិចីវរេហិ សទ្ធឹ អទាសិ។ តត្ថ សង្ឃនវកភិក្ខុនា លទ្ធចីវរសាដកា សតសហស្សគ្ឃនិកា អហេសុំ។

អថ សត្ថា អនុមោទនំ ករោន្តោ – “អយំ មហាបុរិសោ ឯវរូបំ មហាទានំ អទាសិ, កោ នុ ខោ ភវិស្សតី”តិ ឧបធារេន្តោ – “អនាគតេ កប្បសតសហស្សាធិកានំ ទ្វិន្នំ អសង្ខេយ្យានំ មត្ថកេ គោតមោ នាម ពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ ទិស្វា តតោ មហាសត្តំ អាមន្តេត្វា – “ត្វំ ឯត្តកំ នាម កាលំ អតិក្កមិត្វា គោតមោ នាម ពុទ្ធោ

ភវិស្សសី”តិ ព្យាកាសិ។ អថ មហាបុរិសោ ភគវតោ ព្យាករណំ សុត្វា បមុទិតហទយោ – “អហំ កិរ ពុទ្ធោ ភវិស្សាមិ, ន មេ ឃរាវាសេន អត្ថោ, បព្ពជិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា តថារូបំ សម្បត្តិំ ខេឡបិណ្ឌំ វិយ បហាយ សត្ថុ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា ពុទ្ធវចនំ ឧគ្គណ្ហិត្វា អភិញ្ញា ច អដ្ឋ សមាបត្តិយោ ច និព្ពត្តេត្វា អបរិហីនជ្ឈានោ យាវតាយុកំ ឋត្វា អាយុបរិយោសានេ ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តិ។ តេន វុត្តំ –

១០. “អហំ តេន សមយេន, សុរុចិ នាម ព្រាហ្មណោ;
អជ្ឈាយកោ មន្តធរោ, តិណ្ណំ វេទាន បារគូ។

១១. “តមហំ ឧបសង្កម្ម, សរណំ គន្ត្វាន សត្ថុនោ;
សម្ពុទ្ធប្បមុខំ សង្ឃំ, គន្ធមាលេន បូជយិំ;
បូជេត្វា គន្ធមាលេន, គវបានេន តប្បយិំ។

១២. “សោបិ មំ ពុទ្ធោ ព្យាកាសិ, មង្គលោ ទ្វិបទុត្តមោ;
អបរិមេយ្យិតោ កប្បេ, អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ។

១៣. “បធានំ បទហិត្វាន…បេ…. ហេស្សាម សម្មុខា ឥម”ន្តិ។ –
អដ្ឋ គាថា វិត្ថារេតព្ពា។

១៤. “តស្សាបិ វចនំ សុត្វា, ភិយ្យោ ចិត្តំ បសាទយិំ;
ឧត្តរិំ វតមធិដ្ឋាសិំ, ទសបារមិបូរិយា។

១៥. “តទា បីតិមនុព្រូហន្តោ, សម្ពោធិវរបត្តិយា;
ពុទ្ធេ ទត្វាន មំ គេហំ, បព្ពជឹ តស្ស សន្តិកេ។

១៦. “សុត្តន្តំ វិនយំ ចាបិ, នវង្គំ សត្ថុសាសនំ;
សព្ពំ បរិយាបុណិត្វា, សោភយិំ ជិនសាសនំ។

១៧. “តត្ថប្បមត្តោ វិហរន្តោ, ព្រហ្មំ ភាវេត្វ ភាវនំ;
អភិញ្ញាបារមឹ គន្ត្វា, ព្រហ្មលោកមគញ្ឆហ”ន្តិ។

តត្ថ **គន្ធមាលេនា**តិ គន្ធេហិ ចេវ មាលេហិ ច។ **គវបានេនា**តិ ឥទំ វុត្តមេវ។ “ឃតបានេនា”តិបិ កេចិ បឋន្តិ។ **តប្បយិន្តិ** តប្បេសិំ។ **ឧត្តរិំ វតមធិដ្ឋាសិន្តិ** ភិយ្យោបិ វតមធិដ្ឋាសិំ។ **ទសបារមិបូរិយា**តិ ទសន្នំ បារមីនំ បូរណត្ថាយ។ **បីតិ**ន្តិ ហទយតុដ្ឋិំ។ **អនុព្រូហន្តោ**តិ វឌ្ឍេន្តោ។ **សម្ពោធិវរបត្តិយា**តិ ពុទ្ធត្តប្បត្តិយា។ **ពុទ្ធេ ទត្វានា**តិ ពុទ្ធស្ស បរិច្ចជិត្វា ។ **មំ គេហ**ន្តិ មម គេហំ, សព្ពំ សាបតេយ្យំ ចតុបច្ចយត្ថាយ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ បរិច្ចជិត្វាតិ អត្ថោ។ **តត្ថា**តិ តស្មិំ ពុទ្ធសាសនេ។ **ព្រហ្ម**ន្តិ ព្រហ្មវិហារភាវនំ ភាវេត្វា។

មង្គលស្ស បន ភគវតោ នគរំ ឧត្តរំ នាម អហោសិ, បិតាបិស្ស ឧត្តរោ នាម រាជា ខត្តិយោ, មាតាបិ ឧត្តរា នាម, សុទេវោ ច ធម្មសេនោ ច ទ្វេ អគ្គសាវកា, បាលិតោ នាម ឧបដ្ឋាកោ, សីវលា ច អសោកា ច ទ្វេ អគ្គសាវិកា, នាគរុក្ខោ ពោធិ, អដ្ឋាសីតិហត្ថុព្ពេធំ សរីរំ អហោសិ, នវុតិវស្សសហស្សំ អាយុបរិមាណំ, ភរិយា បនស្ស យសវតី នាម, សីវលោ នាម បុត្តោ, អស្សយានេន និក្ខមិ។ ឧត្តរារាមេ វសិ។ ឧត្តរោ នាម ឧបដ្ឋាកោ, តស្មិំ បន នវុតិវស្សសហស្សានិ ឋត្វា បរិនិព្ពុតេ ភគវតិ ឯកប្បហារេនេវ ទសចក្កវាឡសហស្សានិ ឯកន្ធការានិ អហេសុំ។ សព្ពចក្កវាឡេសុ មនុស្សានំ មហន្តំ អារោទនបរិទេវនំ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

១៨. “ឧត្តរំ នាម នគរំ, ឧត្តរោ នាម ខត្តិយោ;
ឧត្តរា នាម ជនិកា, មង្គលស្ស មហេសិនោ។

២៣. “សុទេវោ ធម្មសេនោ ច, អហេសុំ អគ្គសាវកា;
បាលិតោ នាមុបដ្ឋាកោ, មង្គលស្ស មហេសិនោ។

២៤. “សីវលា ច អសោកា ច, អហេសុំ អគ្គសាវិកា;
ពោធិ តស្ស ភគវតោ, នាគរុក្ខោតិ វុច្ចតិ។

២៦. “អដ្ឋាសីតិ រតនានិ, អច្ចុគ្គតោ មហាមុនិ;
តតោ និទ្ធាវតី រំសី, អនេកសតសហស្សិយោ។

២៧. “នវុតិវស្សសហស្សានិ, អាយុ វិជ្ជតិ តាវទេ;
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ, តារេសិ ជនតំ ពហុំ។

២៨. “យថាបិ សាគរេ ឩមី, ន សក្កា តា គណេតុយេ;
តថេវ សាវកា តស្ស, ន សក្កា តេ គណេតុយេ។

២៩. “យាវ អដ្ឋាសិ សម្ពុទ្ធោ, មង្គលោ លោកនាយកោ;
ន តស្ស សាសនេ អត្ថិ, សកិលេសមរណំ តទា។

៣០. “ធម្មោក្កំ ធារយិត្វាន, សន្តារេត្វា មហាជនំ;
ជលិត្វា ធុមកេតូវ, និព្ពុតោ សោ មហាយសោ។

៣១. “សង្ខារានំ សភាវត្តំ, ទស្សយិត្វា សទេវកេ;
ជលិត្វា អគ្គិក្ខន្ធោវ, សូរិយោ អត្ថង្គតោ យថា”តិ។

តត្ថ **តតោ**តិ តស្ស មង្គលស្ស សរីរតោ។ **និទ្ធាវតី**តិ និទ្ធាវន្តិ, វចនវិបរិយាយោ ទដ្ឋព្ពោ។ **រំសី**តិ រស្មិយោ។ **អនេកសតសហស្សិយោ**តិ អនេកសតសហស្សា។ **ឩមី**តិ វីចិយោ តរង្គា។ **គណេតុយេ**តិ គណេតុំ សង្ខាតុំ។ ឯត្តកា សាគរេ ឩមិយោតិ យថា ន សក្កា គណេតុំ, ឯវំ តស្ស ភគវតោ សាវកាបិ ន សក្កា គណេតុំ, អថ ខោ គណនបថំ វីតិវត្តាតិ អត្ថោ។ **យាវា**តិ យាវតកំ កាលំ។ **សកិលេសមរណំ តទា**តិ សហ កិលេសេហិ សកិលេសោ, សកិលេសស្ស មរណំ សកិលេសមរណំ, តំ នត្ថិ។ តទា កិរ តស្ស ភគវតោ សាសនេ សាវកា សព្ពេ អរហត្តំ ប ត្វាយេវ បរិនិព្ពាយឹសុ។ បុថុជ្ជនា វា សោតាបន្នាទយោ វា ហុត្វា ន កាលមកំសូតិ អត្ថោ។ កេចិ “សម្មោហមារណំ តទា”តិ បឋន្តិ។

ធម្មោក្កន្តិ ធម្មទីបកំ។ **ធូមកេតូ**តិ អគ្គិ វុច្ចតិ, តេជ បន បទីបោ ទដ្ឋព្ពោ តស្មា បទីបោ វិយ ជលិត្វា និព្ពុតោតិ អត្ថោ។ **មហាយសោ**តិ មហាបរិវារោ ។ កេចិ “និព្ពុតោ សោ សសាវកោ”តិ បឋន្តិ។ **សង្ខារានន្តិ** សង្ខាតធម្មានំ សប្បច្ចយធម្មានំ។ **សភាវត្តន្តិ** អនិច្ចាទិសាមញ្ញលក្ខណំ។ **សូរិយោ អត្ថង្គតោ យថា**តិ យថា សហស្សកិរណោ ទិវសករោ សព្ពំ តមគណំ វិធមិត្វា សព្ពញ្ច លោកំ ឱភាសេត្វា អត្ថមុបគច្ឆតិ, ឯវំ មង្គល ទិវសករោបិ វេនេយ្យកមលវនវិកសនករោ សព្ពំ អជ្ឈត្តិកពាហិរលោកតមំ វិធមិត្វា អត្តនោ សរីរប្បភាយ ជលិត្វា អត្ថង្គតោតិ អត្ថោ។ សេសគាថា សព្ពត្ថ ឧត្តានា ឯវាតិ។

មង្គលពុទ្ធវំសវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ តតិយោ ពុទ្ធវំសោ។

៦. សុមនពុទ្ធវំសវណ្ណនា

ឯវំ ឯកប្បហារេនេវ ទសសហស្សិលោកធាតុំ ឯកន្ធការំ កត្វា តស្មិំ ភគវតិ បរិនិព្ពុតេ តស្ស អបរភាគេ នវុតិវស្សសហស្សាយុកេសុ មនុស្សេសុ អនុក្កមេន បរិហាយិត្វា ទសវស្សេសុ ជាតេសុ បុន វឌ្ឍិត្វា អនុក្កមេន អសង្ខ្យេយ្យាយុកា ហុត្វា បុន បរិហាយិត្វា នវុតិវស្សសហស្សាយុកេសុ ជាតេសុ **សុមនោ** នាម ពោធិសត្តោ បារមិយោ បូរេត្វា តុសិតបុរេ និព្ពត្តិត្វា តតោ ចវិត្វា មេខលនគរេ សុទត្តស្ស នាម រញ្ញោ កុលេ សិរិមាយ នាម ទេវិយា កុច្ឆិស្មិំ បដិសន្ធិំ អគ្គហេសិ។ បាដិហារិយានិ បុព្ពេ វុត្តនយានេវ។

សោ អនុក្កមេន វុទ្ធិប្បត្តោ សិរិវឌ្ឍនសោមវឌ្ឍនឥទ្ធិវឌ្ឍននាមធេយ្យេសុ តីសុ បាសាទេសុ តេសដ្ឋិយា នាដកិត្ថិសតសហស្សេហិ បរិចារិយមានោ សុរយុវតីហិ បរិចារិយមានោ ទេវកុមារោ វិយ នវវស្សសហស្សានិ ទិព្ពសុខសទិសំ វិសយសុខមនុភវមានោ វដំសិកាយ នាម ទេវិយា អនុបមំ នាម និរុបមំ បុត្តំ ជនេត្វា ចត្តារិ និមិត្តានិ ទិស្វា ហត្ថិយានេន និក្ខមិត្វា បព្ពជិ។ តំ បន បព្ពជន្តំ តីសកោដិយោ អនុបព្ពជឹសុ។

សោ តេហិ បរិវុតោ ទសមាសេ បធានចរិយំ ចរិត្វា វិសាខបុណ្ណមាយ អនោមនិគមេ អនោមសេដ្ឋិនោ ធីតាយ អនុបមាយ នាម ទិន្នំ បក្ខិត្តទិព្ពោជំ បាយាសំ បរិភុញ្ជិត្វា សាលវនេ ទិវាវិហារំ វីតិនាមេត្វា អនុបមាជីវកេន ទិន្នា អដ្ឋ តិណមុដ្ឋិយោ គហេត្វា នាគពោធិំ ឧបគន្ត្វា តំ បទក្ខិណំ កត្វា អដ្ឋហិ តិណមុដ្ឋីហិ តីសហត្ថវិត្ថតំ តិណសន្ថរំ កត្វា តត្ថ បល្លង្កំ អាភុជិត្វា និសីទិ។ តតោ មារពលំ វិធមិត្វា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បដិវិជ្ឈិត្វា – “អនេកជាតិសំសារំ…បេ…. តណ្ហានំ ខយមជ្ឈគា”តិ (ធ. ប. ១៥៣-១៥៤) ឧទានំ ឧទានេសិ។ តេន វុត្តំ –

១. “មង្គលស្ស អបរេន, សុមនោ នាម នាយកោ;
សព្ពធម្មេហិ អសមោ, សព្ពសត្តានមុត្តមោ”តិ។

តត្ថ **មង្គលស្ស អបរេនា**តិ មង្គលស្ស ភគវតោ អបរភាគេ។ **សព្ពធម្មេហិ អសមោ**តិ សព្ពេហិបិ សីលសមាធិបញ្ញាធម្មេហិ អសមោ អសទិសោ។

សុមនោ កិរ ភគវា ពោធិសមីបេយេវ សត្តសត្តាហានិ វីតិនាមេត្វា ធម្មទេសនត្ថំ ព្រហ្មុយាចនំ សម្បដិច្ឆិត្វា – “កស្ស នុ ខោ អហំ បឋមំ ធម្មំ ទេសេយ្យ”ន្តិ (ទី. និ. ២.៧២; ម. និ. ១.២៨៤; ២.៣៤១; មហាវ. ១០) ឧបធារេន្តោ អត្តនា សហ បព្ពជិតានំ តីសកោដិយោ ច អត្តនោ កនិដ្ឋភាតិកំ វេមាតិកំ សរណកុមារញ្ច បុរោហិតបុត្តំ ភាវិតត្តមាណវកញ្ច ឧបនិស្សយសម្បន្នេ ទិស្វា – “ឯតេសំ បឋមំ ធម្មំ ទេសេយ្យ”ន្តិ ចិន្តេត្វា ហំសរាជា វិយ គគនបថេន មេខលុយ្យានេ ឱតរិត្វា ឧយ្យានបាលំ បេសេត្វា អត្តនោ កនិដ្ឋភាតិកំ សរណកុមារញ្ច បុរោហិតបុត្តំ ភាវិតត្តកុមារញ្ច បក្កោសាបេត្វា តេសំ បរិវារភូតា សត្តតីសកោដិយោ អត្តនា សហ បព្ពជិតា តីសកោដិយោ ច អញ្ញេ ច ពហូ ទេវមនុស្សកោដិយោ ចាតិ ឯវំ កោដិសតសហស្សំ **ធម្មចក្កប្បវត្តនេន** ធម្មាមតំ បាយេសិ។ តេន វុត្តំ –

២. “តទា អមតភេរិំ សោ, អាហនី មេខលេ បុរេ;
ធម្មសង្ខសមាយុត្តំ, នវង្គំ ជិនសាសន”ន្តិ។

តត្ថ **អមតភេរិ**ន្តិ អមតាធិគមាយ និព្ពានាធិគមាយ ភេរិំ។ **អាហនី**តិ វាទយិ, ធម្មំ ទេសេសីតិ អត្ថោ។ សាយំ អមតភេរី នាម អមតបរិយោសានំ នវង្គំ ពុទ្ធវចនំ។ តេនេវាហ – **“ធម្មសង្ខសមាយុត្តំ, នវង្គំ ជិនសាសន”**ន្តិ។ តត្ថ **ធម្មសង្ខសមាយុត្ត**ន្តិ ចតុសច្ចធម្មកថាសង្ខវរសមាយុត្តំ។

សុមនោ បន លោកនាយកោ អភិសម្ពោធិំ បាបុណិត្វា បដិញ្ញានុរូបំ បដិបទំ បដិបជ្ជមានោ មហាជនស្ស ភវពន្ធនមោក្ខត្ថាយ កុសលរតនស្ស កិលេសចោរេហិ វិលុប្បមានស្ស បរិត្តានត្ថំ សីលវិបុលបាការំ សមាធិបរិខាបរិវារិតំ វិបស្សនាញាណទ្វារំ សតិសម្បជញ្ញទឡ្ហកវាដំ សមាបត្តិមណ្ឌបាទិបដិមណ្ឌិតំ ពោធិបក្ខិយជនសមាកុលំ អមតវរនគរំ មាបេសិ។ តេន វុត្តំ –

៣. “និជ្ជិនិត្វា កិលេសេ សោ, បត្វា សម្ពោធិមុត្តមំ;
មាបេសិ នគរំ សត្ថា, សទ្ធម្មបុរវុត្តម”ន្តិ។

តត្ថ **និជ្ជិនិត្វា**តិ វិជិនិត្វា អភិភុយ្យ, កិលេសាភិសង្ខារទេវបុត្តមារេ វិទ្ធំសេត្វាតិ អត្ថោ ។ **សោ**តិ សោ សុមនោ ភគវា។ “វិជិនិត្វា កិលេសេ ហិ”តិបិ បាឋោ។ តត្ថ **ហិ**-ការោ បទបូរណមត្តេ និបាតោ។ **បត្វា**តិ

អធិគន្ធា។ “បត្តោ”តិបិ បាឋោ។ **នគរន្តិ** និព្ពាននគរំ។ **សទ្ធម្មបុរវរុត្តមន្តិ** សទ្ធម្មសង្ខាតំ បុរវរេសុ ឧត្តមំ សេដ្ឋំ បធានភូតំ។ អថ វា សទ្ធម្មមយេសុ បុរេសុ បរវេសុ ឧត្តមំ សទ្ធម្មបុរវរុត្តមំ។ បុរិមស្មឹ អត្ថវិកប្បេ “នគរ”ន្តិ តស្សេវ វេវចនន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ បដិវិទ្ធធម្មសភាវានំ សេក្ខាសេក្ខានំ អរិយបុគ្គលានំ បតិដ្ឋានំ គោចរនិវាសដ្ឋេន និព្ពានំ “នគរ”ន្តិ វុច្ចតិ។ តស្មឹ បន សទ្ធម្មវរនគរេ សោ សត្ថា អវិច្ឆិន្នំ អកុដិលំ ឧជុំ បុថុលញ្ច វិត្ថតញ្ច សតិបដ្ឋានមយំ មហាវីថិំ មាបេសិ។ តេន វុត្តំ –

៤. “និរន្តរំ អកុដិលំ, ឧជុំ វិបុលវិត្ថតំ;
មាបេសិ សោ មហាវីថិំ, សតិបដ្ឋានវរុត្តម”ន្តិ។

តត្ថ **និរន្តរន្តិ** កុសលជវនសញ្ចរណានន្តរភាវតោ និរន្តរំ។ **អកុដិលន្តិ** កុដិលភាវករទោសវិរហិតតោ អកុដិលំ។ **ឧជុន្តិ** អកុដិលត្តាវ ឧជុំ។ បុរិមបទស្សេវ អត្ថទីបកមិទំ វចនំ។ **វិបុលវិត្ថតន្តិ** អាយាមតោ ច វិត្ថារតោ ច បុថុលវិត្ថតំ, បុថុលវិត្ថតភាវោ លោកិយលោកុត្តរសតិបដ្ឋានវសេន ទដ្ឋព្ពោ។ **មហាវីថិន្តិ** មហាមគ្គំ។ **សតិបដ្ឋានវរុត្តមន្តិ** សតិបដ្ឋានញ្ច តំ វរេសុ ឧត្តមញ្ចាតិ សតិបដ្ឋានវរុត្តមំ។ អថ វា វរំ សតិបដ្ឋានមយំ ឧត្តមវីថិន្តិ អត្ថោ។

ឥទានិ តស្ស និព្ពានមហានគរស្ស តស្សំ សតិបដ្ឋានវីថិយំ ចត្តារិ សាមញ្ញផលានិ ចតស្សោ បដិសម្ភិទា ឆ អភិញ្ញា អដ្ឋ សមាបត្តិយោតិ ឥមានិ មហគ្ឃរតនានិ ឧភោសុ បស្សេសុ ធម្មាបណេ បសារេសិ។ តេន វុត្តំ –

៥. “ផលេ ចត្តារិ សាមញ្ញេ, ចតស្សោ បដិសម្ភិទា;
ឆឡភិញ្ញាដ្ឋសមាបត្តី, បសារេសិ តត្ថ វីថិយ”ន្តិ។

ឥទានិ ភគវា ឥមានិ រតនភណ្ឌានិ យេ បន អប្បមត្តា សតិមន្តោ បណ្ឌិតា ហិរិឱត្តប្បវីរិយាទីហិ សមន្នាគតា, តេ អាទិយន្តីតិ តេសំ រតនានំ ហរណូបាយំ ទស្សេន្តោ –

៦. “យេ អប្បមត្តា អខិលា, ហិរិវីរិយេហុបាគតា;
តេ តេ ឥមេ គុណវរេ, អាទិយន្តិ យថាសុខ”ន្តិ។ – អាហ;

តត្ថ **យេតិ** អនិយមុទ្ទេសោ។ **អប្បមត្តាតិ** បមាទស្ស បដិបក្ខភូតេន សតិយា អវិប្បវាសលក្ខណេន អប្បមាទេន សមន្នាគតា។ **អខិលាតិ** បញ្ចចេតោខិលរហិតា។ **ហិរិវីរិយេហុបាគតាតិ** កាយទុច្ចរិតាទីហិ ហិរីយតីតិ ហិរិ, លជ្ជាយេតំ អធិវចនំ។ វីរស្ស ភាវោ វីរិយំ, តំ ឧស្សាហលក្ខណំ។ តេហិ ហិរិវីរិយេហិ ឧបាគតា សមន្នាគតា ភព្ពបុគ្គលា។ **តេតិ** ឥទំ បុព្ពេ អនិយមុទ្ទេសស្ស និយមុទ្ទេសោ។ បុន **តេតិ** វុត្តប្បការេ គុណរតនវិសេសេ តេ កុលបុត្តា អាទិយន្តិ បដិលភន្តិ អធិគច្ឆន្តីតិ អត្ថោ។ សព្ពំ បន សុមនោ ភគវា កតវិទិតមនោ ធម្មភេរិំ អាហនិត្វា ធម្មនគរំ មាបេត្វា ឥមិនា នយេន បឋមមេវ សតសហស្សកោដិយោ ពោធេសិ។ តេន វុត្តំ –

៧. “ឯវមេតេន យោគេន, ឧទ្ធរន្តោ មហាជនំ;
ពោធេសិ បឋមំ សត្ថា, កោដិសតសហស្សិយោ”តិ។

តត្ថ **ឧទ្ធរន្តោតិ** សំសារសាគរតោ អរិយមគ្គនាវាយ សមុទ្ធរន្តោ។ **កោដិសតសហស្សិយោតិ** សតសហស្សកោដិយោតិ អត្ថោ។ វិបរិយាយេន និទ្ទិដ្ឋំ។

យទា បន សុមនោ លោកនាយកោ សុនន្ទវតីនគរេ អម្ពរុក្ខមូលេ តិត្ថិយមទមានមទ្ទនំ យមកបាដិហារិយំ កត្វា សត្តានំ កោដិសហស្សំ ធម្មាមតំ បាយេសិ។ អយំ ទុតិយោ អភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៨. “យម្ហិ កាលេ មហាវីរោ, ឱវទី តិត្ថិយេ គណេ;
កោដិសហស្សាភិសមិំសុ, ទុតិយេ ធម្មទេសនេ”តិ។

តត្ថ **តិត្ថិយេ គណេតិ** តិត្ថិយភូតេ គណេ, តិត្ថិយានំ គណេ វា “តិត្ថិយេ អភិមទ្ទន្តោ, ពុទ្ធោ ធម្មមទេសយី”តិ បឋន្តិ កេចិ។

យទា បន ទសសុ ចក្កវាឡសហស្សេសុ ទេវតា ឥមស្មិំ ចក្កវាឡេ សន្និបតិត្វា មនុស្សា ច និរោធកថំ សមុដ្ឋាបេសុំ – “កថំ និរោធំ សមាបជ្ជន្តិ, កថំ និរោធសមាបន្នា ហោន្តិ, កថំ និរោធា វុដ្ឋហន្តី”តិ? ឯវំ សមាបជ្ជនអធិដ្ឋានវុដ្ឋានាទីសុ វិនិច្ឆយំ កាតុំ អសក្កោន្តា សហ មនុស្សេហិ ឆសុ កាមាវចរទេវលោកេសុ ទេវា ច នវសុ ព្រហ្មលោកេសុ ព្រហ្មានោ ច ទ្វេឡ្ហកជាតា ទ្វិធា អហេសុំ។ តតោ នរសុទ្ធវេន អរិន្ទមេន នាម រញ្ញា សទ្ធិំ សាយន្ហសមយេ សុមនទសពលំ សព្ពលោកនាថំ ឧបសង្កមិំសុ; ឧបសង្កមិត្វា អរិន្ទមោ រាជា ភគវន្តំ និរោធបញ្ហំ បុច្ឆិ។ តតោ ភគវតា និរោធបញ្ហេ វិស្សជ្ជិតេ នវុតិបាណកោដិសហស្សានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។ អយំ តតិយោ អភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៩. “យទា ទេវា មនុស្សា ច, សមគ្គា ឯកមានសា;
និរោធបញ្ហំ បុច្ឆិំសុ, សំសយំ ចាបិ មានសំ។

១០. “តទាបិ ធម្មទេសនេ, និរោធបរិទីបនេ;
នវុតិកោដិសហស្សានំ, តតិយាភិសមយោ អហូ”តិ។

តស្ស បន សុមនស្ស ភគវតោ តយោ សាវកសន្និបាតា អហេសុំ។ តត្ថ បឋមសន្និបាតេ មេខលនគរំ ឧបនិស្សាយ វស្សំ វសិត្វា បឋមបវារណាយ អរហន្តានំ កោដិសហស្សេន ឯហិភិក្ខុបព្ពជ្ជាយ បព្ពជិតេន សទ្ធិំ ភគវា បវារេសិ, អយំ បឋមោ សន្និបាតោ អហោសិ។ អថាបរេន សមយេន សង្កស្សនគរស្សាវិទូរេ អរិន្ទមរាជកុសលពលនិព្ពត្តេ យោជនប្បមាណេ កនកបព្ពតេ និសិន្នោ សរទសមយរុចិរករនិករោ ទិវសករោ វិយ យុគន្ធរបព្ពតេ មុនិវរទិវសករោ អរិន្ទមរាជានំ បរិវារេត្វា អាគតានំ បុរិសានំ នវុតិកោដិសហស្សានិ ទមេត្វា សព្ពេ ឯហិភិក្ខុបព្ពជ្ជាយ បព្ពាជេត្វា តស្មិំយេវ ទិវសេ អរហត្តំ បត្តេហិ ភិក្ខូហិ បរិវុតោ ចតុរង្គសមន្នាគតេ សន្និបាតេ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ។ អយំ ទុតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ យទា បន សក្កោ ទេវរាជា សុគតទស្សនត្ថាយ ឧបសង្កមិ, តទា សុមនោ ភគវា អសីតិយា អរហន្តកោដិសហស្សេហិ បរិវុតោ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, អយំ តតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

១១. “សន្និបាតា តយោ អាសុំ, សុមនស្ស មហេសិនោ;
ខីណាសវានំ វិមលានំ, សន្តចិត្តាន តាទិនំ។

១២. “វស្សំវុដ្ឋស្ស ភគវតោ, អភិឃុដ្ឋេ បវារណេ;
កោដិសតសហស្សេហិ, បវារេសិ តថាគតោ។

១៣. “តតោ បរំ សន្និបាតេ, វិមលេ កញ្ចនបព្ពតេ;
នវុតិកោដិសហស្សានំ, ទុតិយោ អាសិ សមាគមោ។

១៤. “យទា សក្កោ ទេវរាជា, ពុទ្ធទស្សនុបាគមិ;
អសីតិកោដិសហស្សានំ, តតិយោ អាសិ សមាគមោ”តិ។

តត្ថ **អភិឃុដ្ឋេ បវារណេ**តិ លិង្គវិបល្លាសោ ទដ្ឋព្ពោ, អភិឃុដ្ឋាយ បវារណាយាតិ អត្ថោ។ **តតោបរន្តិ** តតោ អបរភាគេ។ **កញ្ចនបព្ពតេ**តិ កនកមយេ បព្ពតេ។ **ពុទ្ធទស្សនុបាគមី**តិ ពុទ្ធទស្សនត្ថមុបាគមិ។ តទា កិរ អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ អតុលោ នាម នាគរាជា អហោសិ មហិទ្ធិកោ មហានុភាវោ។ សោ “លោកេ ពុទ្ធោ ឧប្បន្នោ”តិ សុត្វា ញាតិគណបរិវុតោ សកភវនា និក្ខមិត្វា កោដិសតសហស្សភិក្ខុបរិវារស្ស សុមនស្ស ភគវតោ ទិព្ពេហិ តុរិយេហិ ឧបហារំ ការេត្វា មហាទានំ បវត្តេត្វា បច្ចេកទុស្សយុគានិ ទត្វា សរណេសុ បតិដ្ឋាសិ។ សោបិ នំ សត្ថា “អនាគតេ ពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ ព្យាកាសិ។ តេន វុត្តំ –

១៥. “អហំ តេន សមយេន, នាគរាជា មហិទ្ធិកោ;
អតុលោ នាម នាមេន, ឧស្សន្នកុសលសញ្ចយោ។

១៦. “តទាហំ នាគភវនា, និក្ខមិត្វា សញាតិភិ;
នាគានំ ទិព្ពតុរិយេហិ, សសង្ឃំ ជិនមុបដ្ឋហិំ។

១៧. “កោដិសតសហស្សានំ , អន្នបានេន តប្បយិំ;
បច្ចេកទុស្សយុគំ ទត្វា, សរណំ តមុបាគមិំ។

១៨. “សោបិ មំ ពុទ្ធោ ព្យាកាសិ, សុមនោ លោកនាយកោ;
អបរិមេយ្យិតោ កប្បេ, អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ។

១៩. “បធានំ បទហិត្វាន...បេ.... ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ”។
យថា កោណ្ឌញ្ញពុទ្ធវំសេ, ឯវំ អដ្ឋ គាថា វិត្ថារេតព្ពាតិ។

២០. “តស្សាបិ វចនំ សុត្វា, ភិយ្យោ ចិត្តំ បសាទយិំ;
ឧត្តរឹ វតមធិដ្ឋាសិំ, ទសបារមិបូរិយា”តិ។

តស្ស បន **សុមនស្ស** ភគវតោ មេខលំ នាម នគរំ អហោសិ, សុទត្តោ នាម រាជា បិតា, សិរិមា នាម ទេវី មាតា, សរណោ ច ភាវិតត្តោ ច ទ្វេ អគ្គសាវកា, ឧទេនោ នាមុបដ្ឋាកោ, សោណា ច ឧបសោណា ច ទ្វេ អគ្គសាវិកា, នាគរុក្ខោ ពោធិ, នវុតិហត្ថុព្ពេធំ សរីរំ, នវុតិយេវ វស្សសហស្សានិ អាយុប្បមាណំ អហោសិ, វដំសិកា នាមស្ស មហេសី ទេវី, អនូបមោ នាម បុត្តោ អហោសិ, ហត្ថិយានេន និក្ខមិ។ ឧបដ្ឋាកោ អង្គរាជា។ អង្គារាមេ វសីតិ។ តេន វុត្តំ –

២១. “នគរំ មេខលំ នាម, សុទត្តោ នាម ខត្តិយោ;
សិរិមា នាម ជនិកា, សុមនស្ស មហេសិនោ។

២២. “នវវស្សសហស្សានិ, អគារំ អជ្ឈ សោ វសិ;
ចន្ទោ សុចន្ទោ វដំសោ ច, តយោ បាសាទមុត្តមា។

២៣. “តេសដ្ឋិសតសហស្សានិ, នារិយោ សមលង្កតា;
វដំសិកា នាម នារី, អនូបមោ នាម អត្រជោ។

២៤. “និមិត្តេ ចតុរោ ទិស្វា, ហត្ថិយានេន និក្ខមិ;
អនូនទសមាសានិ, បធានំ បទហី ជិនោ។

២៥. “ព្រហ្មុនា យាចិតោ សន្តោ, សុមនោ លោកនាយកោ;
វត្តិ ចក្កំ មហាវីរោ, មេខលេ បុរមុត្តមេ។

២៦. “សរណោ ភាវិតត្តោ ច, អហេសុំ អគ្គសាវកា;
ឧទេនោ នាមុបដ្ឋាកោ, សុមនស្ស មហេសិនោ។

២៧. “សោណា ច ឧបសោណា ច, អហេសុំ អគ្គសាវិកា;
សោបិ ពុទ្ធោ អមិតយសោ, នាគមូលេ អពុជ្ឈថ។

២៨. “វរុណោ ចេវ សរណោ ច, អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋកា;
ចាលា ច ឧបចាលា ច, អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋិកា។

២៩. “ឧច្ចត្តនេន សោ ពុទ្ធោ, នវុតិហត្ថមុគ្គតោ;
កញ្ចនគ្ឃិយសង្កាសោ, ទសសហស្សី វិរោចតិ។

៣០. “នវុតិវស្សសហស្សានិ, អាយុ វិជ្ជតិ តាវទេ;
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ, តារេសិ ជនតំ ពហុំ។

៣១. “តារណីយេ តារយិត្វា, ពោធនីយេ ច ពោធយិ;
បរិនិព្ពាយិ សម្ពុទ្ធោ, ឧឡុរាជាវ អត្ថមិ។

៣២. “តេ ច ខីណាសវា ភិក្ខូ, សោ ច ពុទ្ធោ អសាទិសោ;
អតុលប្បភំ ទស្សយិត្វា, និព្ពុតា តេ មហាយសា។

៣៣. “តញ្ច ញាណំ អតុលិយំ, តានិ ច អតុលានិ រតនានិ;
សព្ពំ តមន្តរហិតំ, ននុ រិត្តា សព្ពសង្ខារា។

៣៤. “សុមនោ យសធរោ ពុទ្ធោ, អង្គារាមម្ហិ និព្ពុតោ;
តត្ថេវ តស្ស ជិនថូបោ, ចតុយោជនមុគ្គតោ”តិ។

តត្ថ **កញ្ចនគ្ឃិយសង្កាសោ**តិ វិវិធរតនវិចិត្តកញ្ចនមយគ្ឃិកសទិសរូបសោភោ។ **ទសសហស្សី វិរោចតី**តិ តស្ស បភាយ ទសសហស្សីបិ លោកធាតុ វិរោចតីតិ អត្ថោ។ **តារណីយេ**តិ តារយិតព្ពេ, តារយិតុំ វុត្តេ សព្ពេ ពុទ្ធ

វេនេយ្យេតិ អត្ថោ។ **ឧឡុរាជាវា**តិ ចន្ទោ វិយ។ **អត្ថមី**តិ អត្ថង្គតោ។ កេចិ “អត្ថំ គតោ”តិ បឋន្តិ។ **អសាទិសោ**តិ អសទិសោ។ **មហាយសា**តិ មហាកិត្តិសទ្ទា មហាបរិវារា ច។ **តញ្ច ញ្ញាណ**ន្តិ តំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណញ្ច។ **អតុលិយ**ន្តិ អតុល្យំ អសទិសំ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

សុមនពុទ្ធវំសវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ ចតុត្ថោ ពុទ្ធវំសោ។

៧. រេវតពុទ្ធវំសវណ្ណនា

សុមនស្ស បន ភគវតោ អបរភាគេ សាសនេ ចស្ស អន្តរហិតេ នវុតិវស្សសហស្សាយុកា មនុស្សា អនុក្កមេន បរិហាយិត្វា ទសវស្សាយុកា ហុត្វា បុន អនុក្កមេន វឌ្ឍិត្វា អសង្ខេយ្យាយុកា ហុត្វា បុន បរិហាយមានា សដ្ឋិវស្សសហស្សាយុកា អហេសុំ។ តទា **រេវតោ** នាម សត្ថា ឧទបាទិ។ សោបិ បារមិយោ បូរេត្វា អនេករតនសមុជ្ជលិតភវនេ តុសិតភវនេ និព្ពត្តិត្វា តតោ ចវិត្វា សព្ពជនជញ្ញវតិសុធញ្ញវតីនគរេ សព្ពាលង្ការសមលង្កតអមិតរុចិរបរិវារបរិវុតស្ស សិរីវិភវសមុទយេនាកុលស្ស សព្ពសមិទ្ធិវិបុលស្ស វិបុលស្ស នាម រញ្ញោ កុលេ សព្ពជននយនាលិបាលិសមាកុលាយ សម្ផុល្លនយនកុវលយសស្សិរិកសិនិទ្ធវទនកមលាករសោភាសមុជ្ជលាយ សុរុចិរមនោហរគុណគណវិបុលាយ វិបុលាយ នាម អគ្គមហេសិយា កុច្ឆិស្មឹ បដិសន្ធឹ គហេត្វា ទសន្នំ មាសានំ អច្ចយេន ចិត្តកូដបព្ពតតោ សុវណ្ណហំសរាជា វិយ មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខមិ។

តស្ស បដិសន្ធិយំ ជាតិយញ្ច បាដិហារិយានិ បុព្ពេ វុត្តនយានេវ អហេសុំ។ សុទស្សនរតនគ្ឃិអាវេឡនាមកា តយោ ចស្ស បាសាទា អហេសុំ។ សុទស្សនាទេវិប្បមុខានិ តេត្តឹស ឥត្ថិសហស្សានិ បច្ចុបដ្ឋិតានិ អហេសុំ។ តាហិ បរិវុតោ សោ សុរយុវតីហិ បរិវុតោ ទេវកុមារោ វិយ ឆព្ពស្សសហស្សានិ វិសយសុខមនុភវមានោ អគារំ អជ្ឈាវសិ។ សោ សុទស្សនាយ នាម ទេវិយា វរុណេ នាម តនយេ ជាតេ ចត្តារិ និមិត្តានិ ទិស្វា នានាវិរាគតនុវរវសននិវសនោ អាមុក្កមុត្តាហារមណិកុណ្ឌលោ វរកេយូរមកុដកដកធរោ បរមសុរភិគន្ធកុសុមសមលង្កតោ បរមរុចិរករនិករោ សរទសមយរជនិករោ វិយ តារាគណបរិវុតោ វិយ ចន្ទោ តិទសគណបរិវុតោ វិយ ទសសតនយនោ ព្រហ្មគណបរិវុតោ វិយ ច ហារិតមហាព្រហ្មា ចតុរង្គិនិយា មហតិយា សេនាយ បរិវុតោ អាជញ្ញរថេន មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមិត្វា សព្ពាភរណានិ ឱមុញ្ចិត្វា ភណ្ឌាគារិកស្ស ហត្ថេ ទត្វា ជលជាមលាវិកលនីលកុវលយទលសទិសេនាតិនិសិតេនាតិតិខិណេនាសិនា សកេសមកុដំ ឆិន្ទិត្វា អាកាសេ ខិបិ។ តំ សក្កោ ទេវរាជា សុវណ្ណចង្កោដកេន បដិគ្គហេត្វា តាវតឹសភវនំ នេត្វា សិនេរុមុទ្ធនិ សត្តរតនមយំ ចេតិយំ អកាសិ។

មហាបុរិសោ បន ទេវទត្តានិ កាសាយានិ បរិទហិត្វា បព្ពជិ, ឯកា ច នំ បុរិសកោដិ អនុបព្ពជិ។ សោ តេហិ បរិវុតោ សត្តមាសេ បធានចរិយំ ចរិត្វា វិសាខបុណ្ណមាយ អញ្ញតរាយ សាធុទេវិយា នាម សេដ្ឋិធីតាយ ទិន្នំ មធុបាយាសំ បរិភុញ្ជិត្វា សាលវនេ ទិវាវិហារំ វីតិនាមេត្វា សាយន្ហសមយេ អញ្ញតរេនាជីវកេន ទិន្នា អដ្ឋ តិណមុដ្ឋិយោ គហេត្វា មគ្គវរនាគគាមី នាគពោធឹ បទក្ខិណំ កត្វា តេបណ្ណាសហត្ថវិត្ថតំ តិណសន្ថរំ សន្ថរិត្វា ចតុរង្គវីរិយំ អធិដ្ឋាយ និសីទិត្វា មារពលំ វិធមិត្វា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បដិវិជ្ឈិត្វា – “អនេកជាតិសំសារំ…បេ… តណ្ហានំ ខយមជ្ឈគា”តិ (ធ. ប. ១៥៣-១៥៤) ឧទានំ ឧទានេសិ។ តេន វុត្តំ –

១. “សុមនស្ស អបរេន, រេវតោ នាម នាយកោ;
អនុបមោ អសទិសោ, អតុលោ ឧត្តមោ ជិនោ”តិ។

រេវតោ កិរ សត្ថា ពោធិសមីបេយេវ សត្តសត្តាហានិ វីតិនាមេត្វា ធម្មទេសនត្ថំ ព្រហ្មាយាចនំ សម្បដិច្ឆិត្វា – “កស្ស នុ ខោ អហំ បឋមំ ធម្មំ ទេសេយ្យ”ន្តិ (ទី. និ. ២.៧២; ម. និ. ១.២៨៤; ២.៣៤១; មហាវ. ១០) ឧបធារេន្តោ អត្តនា សហ បព្ពជិតភិក្ខុកោដិយោ អញ្ញេ ច ពហូ ទេវមនុស្សេ ឧបនិស្សយសម្បន្នេ ទិស្វា អាកាសេន គន្ត្វា វរុណារាមេ ឱតរិត្វា តេហិ បរិវុតោ គម្ភីរំ និបុណំ តិបរិវដ្ដំ អប្បដិវត្តិយំ អញ្ញេន អនុត្តរំ ធម្មចក្កំ បវត្តេត្វា ភិក្ខូនំ កោដិ អរហត្តេ បតិដ្ឋាបេសិ។ តីសុ មគ្គផលេសុ បតិដ្ឋិតានំ គណនបរិច្ឆេទោ នត្ថិ។ តេន វុត្តំ –

២. “សោបិ ធម្មំ បកាសេសិ, ព្រហ្មុនា អភិយាចិតោ;
ខន្ធធាតុវវត្ថានំ, អប្បវត្តំ ភវាភវេ”តិ។

តត្ថ **ខន្ធធាតុវវត្ថាន**ន្តិ បញ្ចន្នំ ខន្ធានំ អដ្ឋារសន្នំ ធាតូនំ នាមរូបវវត្ថានាទិវសេន វិភាគករណំ។ សភាវលក្ខណសាមញ្ញលក្ខណាទិវសេន រូបារូបធម្មបរិគ្គហោ ខន្ធធាតុវវត្ថានំ នាម។ អថ វា ផេណបិណ្ឌូបមំ រូបំ បរិមទ្ទនាសហនតោ ឆិទ្ទាវឆិទ្ទាទិភាវតោ ច ឧទកបុព្ពុឡកំ វិយ វេទនា មុហុត្តរមណីយភាវតោ, មរីចិកា វិយ សញ្ញា វិប្បលម្ភនតោ, កទលិក្ខន្ធោ វិយ សង្ខារា អសារកតោ, មាយា វិយ វិញ្ញាណំ វញ្ចនកតោ”តិ ឯវមាទិនាបិ នយេន អនិច្ចានុបស្សនាទិវសេនបិ ខន្ធធាតុវវត្ថានំ វេទិតព្ពំ (វិភ. អដ្ឋ. ២៦ កមាទិវិនិច្ឆយកថា)។ **អប្បវត្តំ ភវាភវេ**តិ ឯត្ថ ភវោតិ វឌ្ឍិ, អភវោតិ ហានិ។ ភវោតិ សស្សតទិដ្ឋិ , អភវោតិ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ។ ភវោតិ ខុទ្ទកភវោ, អភវោតិ មហាភវោ។ ភវោតិ កាមភវោ, អភវោតិ រូបារូបភវោតិ ឯវមាទិនា នយេន ភវាភវានំ អត្ថោ

វេទិតព្ពោ (ម. និ. អដ្ឋ. ២.២២៣; សំ. និ. អដ្ឋ. ៣.៥.១០៨០; ឧទា. អដ្ឋ. ២០)។ តេសំ ភវាភវានំ អប្បវត្តិហេតុភូតំ ធម្មំ បកាសេសីតិ អត្ថោ។ អថ វា ភវតិ អនេនាតិ ភវោ, តីសុ ភវេសុ ឧប្បត្តិនិមិត្តំ កម្មាទិកំ។ ឧបបត្តិភវោ អភវោ នាម។ ឧភយត្ថ និកន្តិយា បហានករំ អប្បវត្តំ ធម្មំ ទេសេសីតិ អត្ថោ។ តស្ស បន រេវតពុទ្ធស្ស តយោ អភិសមយា អហេសុំ។ បឋមោ បនស្ស គណនបថំ វីតិវត្តោ។ តេន វុត្តំ –

៣. “តស្សាភិសមយា តីណិ, អហេសុំ ធម្មទេសនេ;
គណនាយ ន វត្តព្ពោ, បឋមាភិសមយោ អហូ”តិ។

តត្ថ **តីណី**តិ តយោ, លិង្គវិបល្លាសោ កតោ, អយំ បឋមោ អភិសមយោ អហោសិ។

អថាបរេន សមយេន នគរុត្តរេ ឧត្តរេ នគរេ សព្ពារិន្ទមោ អរិន្ទមោ នាម រាជា អហោសិ។ សោ កិរ ភគវន្តំ អត្តនោ នគរមនុប្បត្តំ សុត្វា តីហិ ជនកោដីហិ បរិវុតោ ភគវតោ បច្ចុគ្គមនំ កត្វា ស្វាតនាយ និមន្តេត្វា ពុទ្ធប្បមុខស្ស ភិក្ខុសង្ឃស្ស សត្តាហំ មហាទានំ បវត្តេត្វា តិគាវុតវិត្ថតំ ទីបបូជំ កត្វា ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា និសីទិ។ អថ ភគវា តស្ស មនោនុកូលំ វិចិត្តនយំ ធម្មំ ទេសេសិ។ តត្ថ ទេវមនុស្សានំ កោដិសហស្សស្ស ទុតិយាភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៤. “យទា អរិន្ទមំ រាជំ, វិនេសិ រេវតោ មុនិ;
តទា កោដិសហស្សានំ, ទុតិយាភិសមយោ អហូ”តិ។

អយំ ទុតិយោ អភិសមយោ។

អថាបរេន សមយេន រេវតោ សត្ថា ឧត្តរនិគមំ នាម ឧបនិស្សាយ វិហរន្តោ សត្តាហំ និរោធសមាបត្តិំ សមាបជ្ជិត្វា និសីទិ។ តទា កិរ ឧត្តរនិគមវាសិនោ មនុស្សា យាគុភត្តខជ្ជកភោជ្ជបានកាទីនិ អាហរិត្វា ភិក្ខុសង្ឃស្ស មហាទានំ ទត្វា ភិក្ខូ បរិបុច្ឆឹសុ – “កុហិំ, ភន្តេ, ភគវា”តិ? តតោ តេសំ ភិក្ខូ អាហំសុ – “ភគវា, អាវុសោ, និរោធសមាបត្តិំ សមាបន្នោ”តិ។ អថាតីតេ តស្មិំ សត្តាហេ ភគវន្តំ និរោធសមាបត្តិតោ វុដ្ឋិតំ សរទសមយេ សូរិយោ វិយ អត្តនោ អន្ធូបមាយ ពុទ្ធសិរិយា វិរោចមានំ ទិស្វា និរោធសមាបត្តិយា គុណានិសំសំ បុច្ឆឹសុ។ ភគវា ច តេសំ និរោធសមាបត្តិយា គុណានិសំសំ កថេសិ។ តទា ទេវមនុស្សានំ កោដិសតំ អរហត្តេ បតិដ្ឋាសិ។ អយំ តតិយោ អភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៥. “សត្តាហំ បដិសល្លានា, វុដ្ឋហិត្វា នរាសភោ;
កោដិសតំ នរមរូនំ, វិនេសិ ឧត្តមេ ផលេ”តិ។

សុធញ្ញវតីនគរេ បឋមមហាបាតិមោក្ខុទ្ទេសេ ឯហិភិក្ខុបព្ពជ្ជាយ បព្ពជិតានំ អរហន្តានំ គណនបថំ វីតិវត្តានំ បឋមោ សន្និបាតោ អហោសិ។ មេខលនគរេ កោដិសតសហស្សសង្ខាតានំ ឯហិភិក្ខុបព្ពជ្ជាយ បព្ពជិតានំ អរហន្តានំ ទុតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ រេវតស្ស បន ភគវតោ ធម្មចក្កានុវត្តកោ វរុណោ នាម អគ្គសាវកោ បញ្ញវន្តានំ អគ្គោ អាពាធិកោ អហោសិ។ តត្ថ គិលានបុច្ឆនត្ថាយ សម្បត្តមហាជនស្ស លក្ខណត្តយបរិទីបកំ ធម្មំ ទេសេត្វា កោដិសតសហស្សំ បុរិសានំ ឯហិភិក្ខុបព្ពជ្ជាយ បព្ពាជេត្វា អរហត្តេ បតិដ្ឋាបេត្វា ចតុរង្គិនិកេ សន្និបាតេ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ។ អយំ តតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៦. “សន្និបាតា តយោ អាសុំ, រេវតស្ស មហេសិនោ;
ខីណាសវានំ វិមលានំ, សុវិមុត្តាន តាទិនំ។

៧. “អតិក្កន្តា គណនបថំ, បឋមំ យេ សមាគតា;
កោដិសតសហស្សានំ, ទុតិយោ អាសិ សមាគមោ។

៨. “យោបិ បញ្ញាយ អសមោ, តស្ស ចក្កានុវត្តកោ;
សោ តទា ព្យាធិតោ អាសិ, បត្តោ ជីវិតសំសយំ។

៩. “តស្ស គិលានបុច្ឆាយ, យេ តទា ឧបគតា មុនី;
កោដិសតសហស្សា អរហន្តោ, តតិយោ អាសិ សមាគមោ”តិ។

តត្ថ **ចក្កានុវត្តកោ**តិ ធម្មចក្កានុវត្តកោ។ **បត្តោ ជីវិតសំសយ**ន្តិ ឯត្ថ ជីវិតេ សំសយំ ជីវិតសំសយំ, ជីវិតក្ខយំ បាបុណាតិ វា, ន វា បាបុណាតីតិ ឯវំ ជីវិតសំសយំ បត្តោ, ព្យាធិតស្ស ពលវភាវេន មរតិ, ន មរតីតិ

ជីវិតេ សំសយំ បត្តោតិ អត្ថោ។ **យេ តទា ឧបគតា មុនី**តិ ឥតិ ទីឃភាវេ សតិ ភិក្ខូនំ ឧបរិ ហោតិ, រស្សេ អនុស្សរេន សទ្ធឹ វរុណស្ស ឧបរិ ហោតិ។

តទា អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ រម្មវតីនគរេ អតិទេវោ នាម ព្រាហ្មណោ ហុត្វា ព្រាហ្មណធម្មេ ឋារំ គតោ រេវតំ សម្មាសម្ពុទ្ធំ ទិស្វា តស្ស ធម្មកថំ សុត្វា សរណេសុ បតិដ្ឋាយ សិលោកសហស្សេន ទសពលំ កិត្តេត្វា សហស្សគ្ឃនិកេន ឧត្តរាសង្គេន ភគវន្តំ បូជេសិ។ សោបិ នំ ពុទ្ធោ ព្យាកាសិ – “ឥតោ កប្បសតសហស្សាធិកានំ ទ្វិន្នំ អសង្ខ្យេយ្យានំ មត្ថកេ គោតមោ នាម ពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ។ តេន វុត្តំ –

១០. “អហំ តេន សមយេន, អតិទេវោ នាម ព្រាហ្មណោ;
ឧបគន្ត្វា រេវតំ ពុទ្ធំ, សរណំ តស្ស គញ្ឆហំ។

១១. “តស្ស សីលំ សមាធិញ្ច, បញ្ញាគុណមនុត្តមំ;
ថោមយិត្វា យថាថាមំ, ឧត្តរីយមទាសហំ។

១២. “សោបិ មំ ពុទ្ធោ ព្យាកាសិ, រេវតោ លោកនាយកោ;
អបរិមេយ្យិតោ កប្បេ, អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ។

១៣. ‘បធានំ បទហិត្វាន…បេ…. ហេស្សាម សម្មុខា ឥម’”ន្តិ។ –
អដ្ឋ គាថា វិត្ថារេតព្ពា។

១៤. “តស្សាបិ វចនំ សុត្វា, ភិយ្យោ ចិត្តំ បសាទយឹ;
ឧត្តរឹ វតមធិដ្ឋាសឹ, ទសបារមិបូរិយា។

១៥. “តទាបិ តំ ពុទ្ធធម្មំ, សរិត្វា អនុព្រូហយឹ;
អាហរិស្សាមិ តំ ធម្មំ, យំ មយ្ហំ អភិបត្ថិត”ន្តិ។

តត្ថ **សរណំ តស្ស គញ្ឆហ**ន្តិ តំ សរណំ អគញ្ឆឹ អហំ, ឧបយោគត្ថេ សាមិវចនំ។ **បញ្ញាគុណ**ន្តិ បញ្ញាសម្បត្តឹ។ **អនុត្តម**ន្តិ សេដ្ឋំ។ “បញ្ញាវិមុត្តិគុណមុត្តម”ន្តិបិ បាឋោ, សោ ឧត្តានោវ។ **ថោមយិត្វា**តិ ថោមេត្វា វណ្ណយិត្វា។ យថាថាមន្តិ យថាពលំ។ **ឧត្តរីយ**ន្តិ ឧត្តរាសង្គំ។ **អទាសហ**ន្តិ អទាសឹ អហំ។ **ពុទ្ធធម្ម**ន្តិ ពុទ្ធភាវករំ ធម្មំ, បារមីធម្មន្តិ អត្ថោ។ **សរិត្វា**តិ អនុស្សរិត្វា។ **អនុព្រូហយិ**ន្តិ អភិវឌ្ឍេសឹ។ **អាហរិស្សាមី**តិ អានយិស្សាមិ។ **តំ ធម្ម**ន្តិ តំ ពុទ្ធត្តំ។ **យំ មយ្ហំ អភិបត្ថិត**ន្តិ យំ មយា អភិបត្ថិតំ ពុទ្ធត្តំ, តំ អាហរិស្សាមីតិ អត្ថោ។

តស្ស បន **រេវតស្ស** ភគវតោ នគរំ សុធញ្ញវតី នាម អហោសិ, បិតា វិបុលោ នាម ខត្តិយោ, មាតា វិបុលា នាម, វរុណោ ច ព្រហ្មទេវោ ច ទ្វេ អគ្គសាវកា, សម្ភវោ នាម ឧបដ្ឋាកោ, ភទ្ទា ច សុភទ្ទា ច ទ្វេ អគ្គសាវិកា, នាគរុក្ខោ ពោធិ, សរីរំ អសីតិហត្ថុព្ពេធំ អហោសិ, អាយុ សដ្ឋិវស្សសហស្សានិ, សុទស្សនា នាម អគ្គមហេសី, វរុណោ នាម បុត្តោ, អាជញ្ញរថេន និក្ខមិ។

“តស្ស ទេហាភិនិក្ខន្តំ, បភាជាលមនុត្តរំ;
ទិវា ចេវ តទា រត្តឹ, និច្ចំ ផរតិ យោជនំ។

“ធាតុយោ មម សព្ពាបិ, វិកិរន្តូតិ សោ ជិនោ;
អធិដ្ឋាសិ មហាវីរោ, សព្ពសត្តានុកម្បកោ។

“មហានាគវនុយ្យានេ, មហតោ នគរស្ស សោ;
បូជិតោ នរមរូហិ, បរិនិព្ពាយិ រេវតោ”តិ។

តេន វុត្តំ –

១៦. “នគរំ សុធញ្ញវតី នាម, វិបុលោ នាម ខត្តិយោ;
វិបុលា នាម ជនិកា, រេវតស្ស មហេសិនោ។

២១. “វរុណោ ព្រហ្មទេវោ ច, អហេសុំ អគ្គសាវកា;
សម្ភវោ នាមុបដ្ឋាកោ, រេវតស្ស មហេសិនោ។

២២. “ភទ្ទា ចេវ សុភទ្ទា ច, អហេសុំ អគ្គសាវិកា;
សោបិ ពុទ្ធោ អសមសមោ, នាគមូលេ អពុជ្ឈថ។

២៣. “បទុមោ កុញ្ជរោ ចេវ, អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋកា;
សិរិមា ចេវ យសវតី, អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋិកា។

២៤. “ឧច្ចត្តនេន សោ ពុទ្ធោ, អសីតិហត្ថមុគ្គតោ;
ឱភាសេតិ ទិសា សព្ពា, ឥន្ទកេតុវ ឧគ្គតោ។

២៥. “តស្ស សរីរេ និព្ពត្តា, បភាមាលា អនុត្តរា;
ទិវា វា យទិ វា រត្តឹ, សមន្តា ផរតិ យោជនំ។

២៦. “សដ្ឋិវស្សសហស្សានិ , អាយុ វិជ្ជតិ តាវទេ;
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ, តារេសិ ជនតំ ពហុំ។

២៧. “ទស្សយិត្វា ពុទ្ធពលំ អមតំ លោកេ បកាសយំ;
និព្ពាយិ អនុបាទានោ, យថគ្គុបាទានសង្ខយា។

២៨. “សោ ច កាយោ រតននិភោ, សោ ច ធម្មោ អសាទិសោ;
សព្ពំ តមន្តរហិតំ, ននុ រិត្តា សព្ពសង្ខារា”តិ។

តត្ថ **ឱភាសេតី**តិ បកាសយតិ។ **ឧគ្គតោ**តិ ឧស្សិតោ។ **បភាមាលា**តិ បភាវេលា។ **យថគ្គី**តិ អគ្គិ វិយ។ **ឧបាទានសង្ខយា**តិ ឥន្ធនក្ខយា។ **សោ ច កាយោ រតននិភោ**តិ សោ ច តស្ស ភគវតោ កាយោ សុវណ្ណវណ្ណោ។ “តញ្ច កាយំ រតននិភ”ន្តិបិ បាឋោ, លិង្គវិបល្លាសេន វុត្តំ។ សោយេវ បនស្សត្ថោ។ សេសគាថាសុ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

រេវតពុទ្ធវំសវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ បញ្ចមោ ពុទ្ធវំសោ។

៨. សោភិតពុទ្ធវំសវណ្ណនា

តស្ស បន អបរភាគេ តស្ស សាសនេបិ អន្តរហិតេ **សោភិតោ** នាម ពោធិសត្តោ កប្បសតសហស្សាធិកានិ ចត្តារិ អសង្ខ្យេយ្យានិ បារមិយោ បូរេត្វា តុសិតបុរេ និព្ពត្តិត្វា តត្ថ យាវតាយុកំ ឋត្វា ទេវេហិ អាយាចិតោ តុសិតបុរតោ ចវិត្វា សុធម្មនគរេ សុធម្មរាជស្ស កុលេ សុធម្មាយ នាម ទេវិយា កុច្ឆិស្មិំ បដិសន្ធិំ អគ្គហេសិ។ សោ ទសន្នំ មាសានំ អច្ចយេន សុធម្មុយ្យានេ មាតុកុច្ឆិតោ បរិសុទ្ធវិរាជិតយនមេឃបដលតោ បុណ្ណចន្ទោ វិយ និក្ខមិ។ តស្ស បដិសន្ធិយំ ជាតិយញ្ច បាដិហារិយានិ បុព្ពេ វុត្តប្បការានិ។

សោ ទសវស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិត្វា សត្តត្តីសនាដកិត្ថិសហស្សានំ អគ្គាយ អគ្គមហេសិយា មខិល ទេវិយា កុច្ឆិស្មិំ សីហកុមារេ នាម បុត្តេ ឧប្បន្នេ ចត្តារិ និមិត្តានិ ទិស្វា សញ្ជាតសំវេគោ បាសាទេយេវ បព្ពជិត្វា តត្ថេវ អានាបានស្សតិសមាធិំ ភាវេត្វា ចត្តារិ ឈានានិ បដិលភិត្វា សត្តាហំ តត្ថេវ បធានចរិយមចរិ។ តតោ មខិលមហាទេវិយា ទិន្នំ បរមមធុរំ មធុបាយាសំ បរិភុញ្ជិត្វា អភិនិក្ខមនត្ថាយ ចិត្តមុប្បាទេសិ – “អយំ បាសាទោ អលង្កតបដិយត្តោ មហាជនស្ស បស្សន្តស្សេវ អាកាសេន គន្ត្វា ពោធិរុក្ខំ មជ្ឈេកត្វា បថវិយំ ឱតរតុ, ឥមា ច ឥត្ថិយោ មយិ ពោធិមូលេ និសិន្នេ អវុត្ថា សយមេវ បាសាទតោ និក្ខមន្តូ”តិ។ សហចិត្តុប្បាទា បាសាទោ ច សុធម្មរាជភវនតោ ឧប្បតិត្វា អសិតញ្ជនសង្កាសមាកាសមព្ភុគ្គញ្ឆិ។ សោ សមោសរិតសុរភិ កុសុមទាមសមលង្កតបាសាទតលោ សកលម្បិ គគនតលំ សមលង្ករុមានោ វិយ កនករសធារាសទិសរុចិរករ និករោ ទិវសករោ វិយ ច សរទសមយរជនិករោ វិយ ច វិរោចមានោ វិលម្ពមានវិវិធវិចិត្តកិង្កិណិកជាលោ យស្ស កិរ វាតេរិតស្ស សុកុសលជនវាទិតស្ស បញ្ចង្គិកស្ស តុរិយស្ស វិយ សទ្ទោ វគ្គុ ច រជនីយោ ច កមនីយោ ច អហោសិ។

ទូរតោ បង្កាយ សុយ្យមានេន មធុរេន សរេន សត្តានំ សោតានិ ឱទហមានោ យរចច្ចរចតុក្កវីថិអាទីសុ ឋ ត្វា បវត្តិតកថាសល្លាបេសុ មនុស្សេសុ នាតិនីចេន នាតិឧច្ចេន តរុវរវនមត្ថកាវិទូរេនាកាសេន បលោភយ មានោ វិយ តរុវរសាខានានារតនជុតិវិសរសមុជ្ជលេន វណ្ណេន ជននយនានិ អាកឌ្ឍន្តោ វិយ ច បុញ្ញានុភាវំ សមុគ្ឃោសយន្តោ វិយ ច គគនតលំ បដិបជ្ជិ។ តត្ថ នាដកិត្ថិយោបិ បញ្ចង្គិកស្ស វរតុរិយស្ស មធុរេន សរេន ឧបគាយីសុ ចេវ វិលបីសុ ច។ ចតុរង្គិនី កិរស្ស សេនាបិ អលង្ការ-កាយាភរណ-ជុតិ-សមុទយ-សមុជ្ជោតនានា វិរាគ-សុរភិកុសុមវសនាភរណសោភិតា អមរវរសេនា វិយ បរមរុចិរទស្សនា ធរណី វិយ គគនតលេន បាសាទំ បរិវារេត្វា អគមាសិ។

តតោ បាសាទោ គន្ត្វា អដ្ឋាសីតិហត្ថុព្ពេធំ ឧជុវិបុលវដ្ដក្ខន្ធំ កុសុមបល្លវមកុលសមលង្កតំ នាគរុក្ខំ មជ្ឈេកត្វា ឱតរិត្វា ភូមិយំ បតិដ្ឋហិ។ នាដកិត្ថិយោ ច កេនចិ អវុត្ថាវ តតោ បាសាទតោ ឱតរិត្វា បក្កមីសុ។ អនេកគុណសោភិតោ កិរ សោភិតោបិ មហាបុរិសោ មហាជនកតបរិវារោយេវ រត្តិយា តីសុ យាមេសុ តិស្សោ វិជ្ជាយោ ឧប្បាទេសិ។ មារពលំ បនស្ស ធម្មតាពលេនេវ យថាគតមគមាសិ។ បាសាទោ បន តត្ថេវ អដ្ឋាសិ។ សោភិតោ បន ភគវា សម្ពោធិំ បត្វា – “អនេកជាតិសំសារំ…បេ…. តណ្ហានំ ខយមជ្ឈគា”តិ ឧទានំ ឧទានេ ត្វា ពោធិសមីបេយេវ សត្តសត្តាហំ វីតិនាមេត្វា ព្រហ្មុនោ ធម្មជ្ឈេសនំ បដិជានិត្វា – “កស្ស នុ ខោ បឋមំ ធម្មំ ទេសេយ្យ”ន្តិ ពុទ្ធចក្ខុនា ឱលោកេន្តោ អត្តនោ វេមាតិកេ កនិដ្ឋភាតិកេ អសមកុមារញ្ច សុនេត្តកុមារញ្ច ទិស្វា – “ឥមេ ទ្វេ កុមារា ឧបនិស្សយសម្បន្នា គម្ភីរំ និបុណំ ធម្មំ បដិវិជ្ឈិតុំ សមត្ថា, ហន្ទាហំ ឥមេសំ ធម្មំ ទេសេយ្យ”ន្តិ អាកាសេនាគន្ត្វា សុធម្មុយ្យានេ ឱតរិត្វា ទ្វេបិ កុមារេ ឧយ្យានបាលេន បក្កោសាបេត្វា តេហិ ស បរិវារេហិ បរិវុតោ មហាជនមជ្ឈេ ធម្មចក្កំ បវត្តេសិ។ តេន វុត្តំ –

១. “រេវតស្ស អបរេន, សោភិតោ នាម នាយកោ;
សមាហិតោ សន្តចិត្តោ, អសមោ អប្បដិបុគ្គលោ។

២. “សោ ជិនោ សកគេហម្ហិ, មានសំ វិនិវត្តយិ;
បត្វាន កេវលំ ពោធិំ, ធម្មចក្កំ បវត្តយិ។

៣. “យាវ ហេដ្ឋា អវីចិតោ, ភវគ្គា ចាបិ ឧទ្ធតោ;
ឯត្ថន្តរេ ឯកបរិសា, អហោសិ ធម្មទេសនេ។

៤. “តាយ បរិសាយ សម្ពុទ្ធោ, ធម្មចក្កំ បវត្តយិ;
គណនាយ ន វត្តព្ពោ, បឋមាភិសមយោ អហូ”តិ។

តត្ថ **សកគេហម្ហីតិ** អត្តនោ ភវនេយេវ, អន្តោបាសាទតលេយេវាតិ អត្ថោ។ **មានសំ វិនិវត្តយីតិ** ចិត្តំ បរិវត្តេសិ, សកគេហេ ឋត្វា សត្តទិវសព្ភន្តរេយេវ បុថុជ្ជនភាវតោ ចិត្តំ វិនិវត្តេត្វា ពុទ្ធត្តំ បាបុណីតិ អត្ថោ។ **ហេដ្ឋាតិ** ហេដ្ឋតោ។ **ភវគ្គាតិ** អកនិដ្ឋភវនតោ។ **តាយ បរិសាយាតិ** តស្សា បរិសាយ មជ្ឈេ។ **គណនាយ ន វត្តព្ពោតិ** គណនបថមតីតាតិ អត្ថោ។ **បឋមាភិសមយោតិ** បឋមោ ធម្មាភិសមយោ។ **អហូតិ** គណនាយ ន វត្តព្ពា បរិសា អហោសីតិ អត្ថោ។ “បឋមេ អភិសមីសុយេវា”តិបិ បាឋោ, តស្ស បឋមធម្មទេសនេ អភិសមីសុ យេ ជនា, តេ គណនាយ ន វត្តព្ពាតិ អត្ថោ។

អថាបរេន សមយេន សុទស្សននគរទ្វារេ ចិត្តបាដលិយា មូលេ យមកបាដិហារិយំ កត្វា នវកនកមណិមយភវនេ តាវតឹសភវនេ បារិច្ឆត្តកមូលេ បណ្ឌុកម្ពលសិលាតលេ និសីទិត្វា អភិធម្មំ ទេសេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ នវុតិកោដិសហស្សានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។ អយំ ទុតិយោ អភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៥. “តតោ បរម្បិ ទេសេន្តេ, មរូនញ្ច សមាគមេ;
នវុតិកោដិសហស្សានំ, ទុតិយាភិសមយោ អហូ”តិ។

អថាបរេន សមយេន សុទស្សននគរេ ជយសេនោ នាម រាជកុមារោ យោជនប្បមាណំ វិហារំ ការេត្វា អសោកស្សកណ្ណចម្បកនាគបុន្នាគវកុលសុរភិចូតបនសាសនសាលកុន្ទ- សហការករវីរាទិតរុវរនិរន្តរំ អារាមំ រោបេត្វា ពុទ្ធប្បមុខស្ស ភិក្ខុសង្ឃស្ស និយ្យាតេសិ។ ទានានុមោទនំ កត្វា យាគំ វណ្ណេត្វា ភគវា ធម្មំ ទេសេសិ។ តទា កោដិសតសហស្សសត្តនិកាយស្ស ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។ អយំ តតិយាភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៦. “បុនាបរំ រាជបុត្តោ, ជយសេនោ នាម ខត្តិយោ;
អារាមំ រោបយិត្វាន, ពុទ្ធេ និយ្យាតយី តទា។

៧. “តស្ស យាគំ បកិត្តេន្តោ, ធម្មំ ទេសេសិ ចក្ខុមា;
តទា កោដិសហស្សានំ, តតិយាភិសមយោ អហូ”តិ។

បុន ឧគ្គតោ នាម រាជា សុនន្ទនគរេ សុនន្ទំ នាម វិហារំ ការេត្វា ពុទ្ធប្បមុខស្ស ភិក្ខុសង្ឃស្ស អទាសិ។ តស្មឹ ទានេ ឯហិភិក្ខុបព្ពជ្ជាយ បព្ពជិតានំ កោដិសតំ អរហន្តានំ សន្និបាតោ , តេសំ មជ្ឈេ សោភិតោ ភគវា បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ។ អយំ បឋមោ សន្និបាតោ អហោសិ។ បុន មេខលានគរេ ធម្មគណោ ធម្មគណារាមំ នាម បវរារាមំ មហាវិហារំ ការេត្វា ពុទ្ធប្បមុខស្ស ភិក្ខុសង្ឃស្ស ទត្វា សហ សព្ពបរិក្ខារេហិ ទានំ អទាសិ។ តស្មឹ សមាគមេ ឯហិភិក្ខុភាវេន បព្ពជិតានំ នវុតិយា អរហន្តកោដីនំ សន្និបាតេ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ។ អយំ ទុតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ យទា បន ភគវា ទសសតនយនបុរេ វស្សំ វសិត្វា បវារណាយ សុរវរបរិវុតោ ឱតរិ, តទា អសីតិយា អរហន្តកោដីហិ សទ្ធឹ ចតុរង្គិកេ សន្និបាតេ បវារេសិ។ អយំ តតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៨. “សន្និបាតា តយោ អាសុំ, សោភិតស្ស មហេសិនោ;
ខីណាសវានំ វិមលានំ, សន្តចិត្តាន តាទិនំ។

៩. “ឧគ្គតោ នាម សោ រាជា, ទានំ ទេតិ នរុត្តមេ;
តម្ហិ ទានេ សមាគញ្ឆុំ, អរហន្តា សតកោដិយោ។

១០. “បុនាបរំ បុរគណោ, ទេតិ ទានំ នរុត្តមេ;
តទា នវុតិកោដីនំ, ទុតិយោ អាសិ សមាគមោ។

១១. “ទេវលោកេ វសិត្វាន, យទា ឱរោហតី ជិនោ;
តទា អសីតិកោដីនំ, តតិយោ អាសិ សមាគមោ”តិ។

តទា កិរ អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ រម្មវតីនគរេ ឧភតោ សុជាតោ ‘សុជាតោ’ នាម ព្រាហ្មណោ ហុត្វា សោភិតស្ស ភគវតោ ធម្មទេសនំ សុត្វា សរណេសុ បតិដ្ឋាយ ពុទ្ធប្បមុខស្ស ភិក្ខុសង្ឃស្ស តេមាសំ មហាទានមទាសិ។ សោបិ នំ “អនាគតេ គោតមោ នាម ពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ ព្យាកាសិ។ តេន វុត្តំ –

១២. “អហំ តេន សមយេន, សុជាតោ នាម ព្រាហ្មណោ;

តទា សសាវកំ ពុទ្ធំ, អន្ធបានេន តប្បយិ។

១៣. “សោបិ មំ ពុទ្ធោ ព្យាកាសិ, សោភិតោ លោកនាយកោ;
អបរិមេយ្យិតោ កប្បេ, អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ។

១៤. “បធានំ បទហិត្វាន...បេ.... ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ។
១៥. “តស្សាបិ វចនំ សុត្វា, ហដ្ឋោ សំវិគ្គមានសោ;
តមេវត្ថមនុប្បត្តិយា, ឧគ្គំ ធិតិមកាសហ”ន្តិ។

តត្ថ **តមេវត្ថមនុប្បត្តិយា**តិ តស្ស ពុទ្ធត្តស្ស អនុប្បត្តិអត្ថំ, តស្ស បន សោភិតពុទ្ធស្ស – “អនាគតេ អយំ គោតមោ នាម ពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ វចនំ សុត្វា “អវិតថវចនា ហិ ពុទ្ធា”តិ ពុទ្ធត្តប្បត្តិអត្ថន្តិ អត្ថោ។ **ឧគ្គ**ន្តិ តិព្ពំ ឃោរំ។ **ធិតិ**ន្តិ វីរិយំ។ **អកាសហ**ន្តិ អកាសឹ អហំ។

តស្ស បន **សោភិតស្ស** ភគវតោ សុធម្មំ នាម នគរំ អហោសិ, បិតា សុធម្មោ នាម រាជា, មាតា សុធម្មា នាម ទេវី, អសមោ ច សុនេត្តោ ច ទ្វេ អគ្គសាវកា, អនោមោ នាមុបដ្ឋាកោ, នកុលា ច សុជាតា ច ទ្វេ អគ្គសាវិកា, នាគរុក្ខោ ពោធិ, អដ្ឋបណ្ណាសហត្ថុព្ពេធំ សរីរំ អហោសិ, នវុតិវស្សសហស្សានិ អាយុប្បមាណំ, មខិលា នាមស្ស មហាទេវី, សីហកុមារោ នាម អត្រជោ, នាដកិត្ថីនំ សត្តត្តឹសសហស្សានិ នវវស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិ។ បាសាទេន អភិនិក្ខមិ។ ជយសេនោ នាម រាជា ឧបដ្ឋាកោ។ សេតារាមេ កិរ វសិតិ។ តេន វុត្តំ –

១៦. “សុធម្មំ នាម នគរំ, សុធម្មោ នាម ខត្តិយោ;
សុធម្មា នាម ជនិកា, សោភិតស្ស មហេសិនោ។

២១. “អសមោ ច សុនេត្តោ ច, អហេសុំ អគ្គសាវកា;
អនោមោ នាមុបដ្ឋាកោ, សោភិតស្ស មហេសិនោ។

២២. “នកុលា ច សុជាតា ច, អហេសុំ អគ្គសាវិកា;
ពុជ្ឈមានោ ច សោ ពុទ្ធោ, នាគមូលេ អពុជ្ឈថ។

២៤. “អដ្ឋបណ្ណាសរតនំ , អច្ចុគ្គតោ មហាមុនិ;
ឱភាសេតិ ទិសា សព្ពា, សតរំសីវ ឧគ្គតោ។

២៥. “តថា សុផុល្លំ បវនំ, នានាគន្ធេហិ ធូបិតំ;
តថេវ តស្ស បាវចនំ, សីលគន្ធេហិ ធូបិតំ។

២៦. “យថាបិ សាគរោ នាម, ទស្សនេន អតប្បិយោ;
តថេវ តស្ស បាវចនំ, សវនេន អតប្បិយំ។

២៧. “នវុតិវស្សសហស្សានិ , អាយុ វិជ្ជតិ តាវទេ;
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ, តារេសិ ជនតំ ពហុំ។

២៨. “ឱវាទំ អនុសិដ្ឋិញ្ច, ទត្វាន សេសកេ ជនេ;
ហុតាសនោវ តាបេត្វា, និព្ពុតោ សោ សសាវកោ។

២៩. “សោ ច ពុទ្ធោ អសមសមោ, តេបិ សាវកា ពលប្បត្តា;
សព្ពំ តមន្តរហិតំ, ននុ រិត្តា សព្ពសង្ខារា”តិ។

តត្ថ **សតរំសីវា**តិអាទិច្ចោ វិយ, សព្ពា ទិសា ឱភាសេតីតិ អត្ថោ។ **បវន**ន្តិ មហាវនំ។ **ធូបិត**ន្តិ វាសិតំ គន្ធិតំ។ **អតប្បិយោ**តិ អតិត្តិករោ, អតិត្តិជននោ វា។ **តាវទេ**តិ តស្មិំ កាលេ, តាវតកំ កាលន្តិ អត្ថោ។ **តារេសី**តិ តារយិ។ **ឱវាទ**ន្តិ សកឹ វាទោ ឱវាទោ នាម។ **អនុសិដ្ឋិ**ន្តិ បុនប្បុនំ វចនំ អនុសិដ្ឋិ នាម។ **សេសកេ ជនេ**តិ សច្ចប្បដិវេធំ អប្បត្តស្ស សេសជនស្ស, សាមិអត្ថេ ភុម្មវចនំ។ **ហុតាសនោវ តាបេត្វា**តិ អគ្គិ វិយ តប្បេត្វា។ អយមេវ វា បាឋោ, ឧបាទានក្ខយា ភគវា បរិនិព្ពុតោតិ អត្ថោ។ សេសគាថាសុ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

សោភិតពុទ្ធវំសវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ ឆដ្ឋោ ពុទ្ធវំសោ។

៨. អនោមទស្សីពុទ្ធវំសវណ្ណនា

សោភិតពុទ្ធេ បន បរិនិព្ពុតេ តស្ស អបរភាគេ ឯកមសង្ខ្យេយ្យំ ពុទ្ធុប្បាទរហិតំ អហោសិ។ អតីតេ បន តស្មិំ អសង្ខ្យេយ្យេ ឯកស្មិំ កប្បេ តយោ ពុទ្ធា និព្ពត្តិំសុ **អនោមទស្សី, បទុមោ, នារទោ**តិ។ តត្ថ **អនោមទស្សី** ភគវា សោឡស អសង្ខ្យេយ្យានិ កប្បសតសហស្សញ្ច បារមិយោ បូរេត្វា តុសិតបុរេ និព្ពត្តិត្វា ទេវេហិ អភិយាចិតោ តតោ ចវិត្វា ចន្ទវតិយំ នាម រាជធានិយំ យសវា នាមស្ស រញ្ញោ កុលេ សមុស្សិតចារុបយោធរាយ យសោធរាយ នាម អគ្គមហេសិយា កុច្ឆិស្មិំ បដិសន្ធិំ អគ្គហេសិ។ អនោមទស្សិកុមារេ កិរ យសោធរាយ ទេវិយា កុច្ឆិគតេ តស្ស បុញ្ញប្បភាវេន បភា អសីតិហត្ថប្បមាណំ ឋានំ ផរិត្វា អដ្ឋាសិ។ ចន្ទសូរិយប្បភាហិ អនភិភវនីយាវ អហោសិ។ សា ទសន្នំ មាសានំ អច្ចយេន ពោធិសត្តំ សុចន្ទនុយ្យានេ វិជាយិ។ បាដិហារិយានិ ហេដ្ឋា វុត្តនយានេវ។

នាមគ្គហណទិវសេ បនស្ស នាមំ គណ្ហន្តា, យស្មា ជាតិយំ អាកាសតោ សត្ត រតនានិ បតីសុ, តស្មា អនោមានំ រតនានំ ឧប្បត្តិហេតុភូតត្តា “អនោមទស្សី”តិ នាមមកំសុ។ សោ អនុក្កមេន វុទ្ធិប្បត្តោ ទិព្ពេហិ កាមគុណេហិ បរិចារិយមានោ ទសវស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិ។ តស្ស កិរ សិរិ ឧបសិរិ សិរិវឌ្ឍោតិ តយោ បាសាទា អហេសុំ។ សិរិមាទេវិប្បមុខានិ តេវីសតិ ឥត្ថិសហស្សានិ បច្ចុបដ្ឋិតានិ អហេសុំ។ សោ សិរិមាយ ទេវិយា ឧបវាណេ នាម បុត្តេ ជាតេ ចត្តារិ និមិត្តានិ ទិស្វា សិវិកាយានេន មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមិត្វា បព្ពជិ។ តំ តិស្សោ ជនកោដិយោ អនុបព្ពជឹសុ។

តេហិ បរិវុតោ មហាបុរិសោ ទស មាសេ បធានចរិយំ ចរិ។ តតោ វិសាខបុណ្ណមាយ អនុបមព្រាហ្មណគាមេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា អនុបមសេដ្ឋិធីតាយ ទិន្នំ មធុបាយាសំ បរិភុញ្ជិត្វា សាលវនេ ទិវាវិហារំ វីតិនាមេត្វា អនោមនាមាជីវកេន ទិន្នា អដ្ឋ តិណមុដ្ឋិយោ គហេត្វា អជ្ជុនរុក្ខពោធិំ បទក្ខិណំ កត្វា អដ្ឋត្តឹសហត្ថវិត្ថតំ តិណសន្ថរំ សន្ថរិត្វា ចតុរង្គវីរិយំ អធិដ្ឋាយ បល្លង្កំ អាភុជិត្វា សមារំ មារពលំ វិទ្ធំសេត្វា តីសុ យាមេសុ តិស្សោ វិជ្ជា ឧប្បាទេត្វា – “អនេកជាតិសំសារំ…បេ.… តណ្ហានំ ខយមជ្ឈគា”តិ ឧទានំ ឧទានេសិ។ តេន វុត្តំ –

១. “សោភិតស្ស អបរេន, សម្ពុទ្ធោ ទ្វិបទុត្តមោ;
អនោមទស្សី អមិតយសោ, តេជស្សី ទុរតិក្កមោ។

២. “សោ ឆេត្វា ពន្ធនំ សព្ពំ, វិទ្ធំសេត្វា តយោ ភវេ;
អនិវត្តិគមនំ មគ្គំ, ទេសេសិ ទេវមានុសេ។

៣. “សាគរោវ អសង្ខោភោ, បព្ពតោវ ទុរាសទោ;
អាកាសោវ អនន្តោ សោ, សាលរាជាវ ផុល្លិតោ។

៤. “ទស្សនេនបិ តំ ពុទ្ធំ, តោសិតា ហោន្តិ បាណិនោ;
ព្យាហរន្តំ គិរំ សុត្វា, អមតំ បាបុណន្តិ តេ”តិ។

តត្ថ **អនោមទស្សី**តិ អនុបមទស្សនោ, អមិតទស្សនោ វា។ **អមិតយសោ**តិ អមិតបរិវារោ, អមិតកិត្តិ វា។ **តេជស្សី**តិ សីលសមាធិបញ្ញាតេជេន សមន្នាគតោ។ **ទុរតិក្កមោ**តិ ទុប្បធំសិយោ, អញ្ញេន ទេវេន វា មារេន វា កេនចិ វា អតិក្កមិតុំ អសក្កុណេយ្យោតិ អត្ថោ។ **សោ ឆេត្វា ពន្ធនំ សព្ព**ន្តិ សព្ពំ ទសវិធំ សំយោជនំ ឆិន្ទិត្វា។ **វិទ្ធំសេត្វា តយោ ភវេ**តិ តិភវូបគំ កម្មំ កម្មក្ខយករញាណេន វិទ្ធំសេត្វា, អភាវំ កត្វាតិ អត្ថោ។ **អនិវត្តិគមនំ មគ្គ**ន្តិ និវត្តិយា បវត្តិយា បដិបក្ខភូតំ និព្ពានំ អនិវត្តីតិ វុច្ចតិ, តំ អនិវត្តិំ គច្ឆតិ អនេនាតិ អនិវត្តិគមនោ។ តំ អនិវត្តិគមនំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ ទេសេសីតិ អត្ថោ។ “ទស្សេតី”តិបិ បាឋោ, សោយេវត្ថោ។ **ទេវមានុសេ**តិ ទេវមនុស្សានំ, សាមិអត្ថេ ឧបយោគវចនំ ទដ្ឋព្ពំ។

អសង្ខោភោតិ ខោភេតុំ ចាលេតុំ អសក្កុណេយ្យោតិ អក្ខោភិយោ។ យថា ហិ សមុទ្ទោ ចតុរាសីតិយោជនសហស្សគម្ភីរោ អនេកយោជនសហស្សភូតាវាសោ អក្ខោភិយោ, ឯវំ អក្ខោភិយោតិ អត្ថោ។ **អាកាសោវ អនន្តោ**តិ យថា បន អាកាសស្ស អន្តោ នត្ថិ, អថ ខោ អនន្តោ អប្បមេយ្យោ អបារោ, ឯវំ ភគវាបិ ពុទ្ធគុណេហិ អនន្តោ អប្បមេយ្យោ អបារោ។ **សោ**តិ សោ ភគវា។ **សាលរាជាវ ផុល្លិតោ**តិ សព្ពលក្ខណានុព្យញ្ជនសមលង្កតសរីរត្តា សុផុល្លិតសាលរាជា វិយ សោភតីតិ អត្ថោ។ **ទស្សនេនបិ តំ ពុទ្ធ**ន្តិ តស្ស ពុទ្ធស្ស ទស្សនេនាបីតិ អត្ថោ។ ឦទិសេសុបិ សាមិវចនំ បយុជ្ជន្តិ សទ្ទសត្ថវិទូ។ **តោសិតា**តិ បរិតោសិតា

បីណិតា។ **ព្យាហរន្ត**ន្តិ ព្យាហរន្តស្ស, សាមិអត្ថេ ឧបយោគវចនំ។ **អមត**ន្តិ និព្ពានំ។ **បាបុណន្តី**តិ អធិគច្ឆន្តិ។ **តេ**តិ យេ តស្ស គិរំ ធម្មទេសនំ សុណន្តិ, តេ អមតំ បាបុណន្តីតិ អត្ថោ។

ភគវា បន ពោធិមូលេ សត្តសត្តាហំ វីតិនាមេត្វា ព្រហ្មុនា អាយាចិតោ ធម្មទេសនាយ ពុទ្ធចក្ខុនា លោកំ ឱលោកេន្តោ អត្តនា សហ បព្ពជិតេ តិកោដិសង្ខេ ជនេ ឧបនិស្សយសម្បន្នេ ទិស្វា – “កត្ថ នុ ខោ តេ ឯតរហិ វិហរន្តី”តិ ឧបធារេន្តោ សុភវតីនគរេ សុទស្សនុយ្យានេ វិហរន្តេ ទិស្វា អាកាសេន គន្ត្វា សុទស្សនុយ្យានេ ឱតរិ។ សោ តេហិ បរិវុតោ សទេវមនុស្សាយ បរិសាយ មជ្ឈេ ធម្មចក្កំ បវត្តេសិ។ តត្ថ កោដិសតានំ បឋមាភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៥. “ធម្មាភិសមយោ តស្ស, ឥទ្ធោ ផីតោ តទា អហុ;
កោដិសតានិ អភិសមឹសុ, បឋមេ ធម្មទេសនេ”តិ។

តត្ថ **ផីតោ**តិ ផាតិប្បត្តោ ពាហុជញ្ញវសេន។ **កោដិសតានី**តិ កោដីនំ សតានិ កោដិសតានិ។ “កោដិសតយោ”តិបិ បាឋោ, តស្ស សតកោដិយោតិ អត្ថោ។

អថាបរេន សមយេន ឱសធីនគរទ្វារេ អសនរុក្ខមូលេ យមកបាដិហារិយំ កត្វា អសុរេហិ ទុរភិភវនេ តាវតឹសភវនេ បណ្ឌុកម្ពលសិលាយំ និសិន្នោ តេមាសំ អភិធម្មវស្សំ វស្សាបយិ។ តទា អសីតិទេវតាកោដិយោ អភិសមឹសុ។ តេន វុត្តំ –

៦. “តតោ បរំ អភិសមយេ, វស្សន្តេ ធម្មវុដ្ឋិយោ;
អសីតិកោដិយោភិសមឹសុ, ទុតិយេ ធម្មទេសនេ”តិ។

តត្ថ **វស្សន្តេ**តិ ពុទ្ធមហាមេឃេ វស្សន្តេ។ **ធម្មវុដ្ឋិយោ**តិ ធម្មកថាវស្សវុដ្ឋិយោ។

តតោ អបរេន សមយេន មង្គលបញ្ហានិទ្ទេសេ អដ្ឋសត្តតិ កោដិយោ អភិសមឹសុ។ សោ តតិយោ អភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៧. “តតោ បរម្បិ វស្សន្តេ, តប្បយន្តេ ច បាណិនំ;
អដ្ឋសត្តតិកោដីនំ, តតិយាភិសមយោ អហូ”តិ។

តត្ថ **វស្សន្តេ**តិ ធម្មកថាសលិលធារំ វស្សន្តេ។ **តប្បយន្តេ**តិ ធម្មាមតវស្សេន តប្បយន្តេ, តប្បនំ ករោន្តេ ភគវតីតិ អត្ថោ។

អនោមទស្សិស្សាបិ ភគវតោ តយោ សាវកសន្និបាតា អហេសុំ។ តត្ថ សោរេយ្យនគរេ ឥសិទត្តស្ស រញ្ញោ ធម្មេ ទេសិយមានេ បសីទិត្វា ឯហិភិក្ខុបព្ពជ្ជាយ បព្ពជិតានំ អដ្ឋន្នំ អរហន្តសតសហស្សានំ មជ្ឈេ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ។ អយំ បឋមោ សន្និបាតោ អហោសិ។ រាធវតីនគរេ សុន្ទរិន្ធរស្ស នាម រញ្ញោ ធម្មេ ទេសិយមានេ ឯហិភិក្ខុបព្ពជ្ជាយ បព្ពជិតានំ សត្តន្នំ អរហន្តសតសហស្សានំ មជ្ឈេ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ។ អយំ ទុតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ បុន សោរេយ្យនគរេយេវ សោរេយ្យរញ្ញា សហ ឯហិភិក្ខុបព្ពជ្ជាយ បព្ពជិតានំ ឆន្នំ អរហន្តសតសហស្សានំ មជ្ឈេ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ។ អយំ តតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៨. “សន្និបាតា តយោ អាសុំ, តស្សាបិ ច មហេសិនោ;
អភិញ្ញាពលប្បត្តានំ, បុប្ផិតានំ វិមុត្តិយា។

៩. “អដ្ឋសតសហស្សានំ, សន្និបាតោ តទា អហុ;
បហីនមទមោហានំ, សន្តចិត្តាន តាទិនំ។

១០. “សត្តសតសហស្សានំ, ទុតិយោ អាសិ សមាគមោ;
អនង្គណានំ វិរជានំ, ឧបសន្តាន តាទិនំ។

១១. “ឆន្នំ សតសហស្សានំ, តតិយោ អាសិ សមាគមោ;
អភិញ្ញាពលប្បត្តានំ, និព្ពុតានំ តបស្សិន”ន្តិ។

តត្ថ **តស្សាបិ ច មហេសិនោ**តិ តស្ស មហេសិនោ អនោមទស្សិស្សាបិ។ “តស្សាបិ ទ្វិបទុត្តមោ”តិបិ បាឋោ, តស្សបិ ទ្វិបទុត្តមស្សាតិ អត្ថោ។ លក្ខណំ សទ្ទសត្ថតោ គហេតព្ពំ។ **អភិញ្ញាពលប្បត្តាន**ន្តិ អភិញ្ញានំ ពលប្បត្តានំ, ចិណ្ណវសិតាយ ខិប្បនិសន្តិភាវេន អភិញ្ញាសុ ថិរភាវប្បត្តានន្តិ អត្ថោ។ **បុប្ផិតាន**ន្តិ សព្ពផាលិផុល្លភាវេន អតិវិយ សោភគ្គប្បត្តានំ។ **វិមុត្តិយា**តិ អរហត្តផលវិមុត្តិយា។

អនង្គណានន្តិ ឯត្ថ អយំ **អង្គណ**-សទ្ទោ កត្ថចិ កិលេសេសុ ទិស្សតិ។ យថាហ – “តត្ថ កតមានិ តីណិ អង្គណានិ? រាគោ អង្គណំ ទោសោ អង្គណំ មោហោ អង្គណ”ន្តិ (វិភ. ៩២៤)។ “បាបកានំ ខោ ឯតំ, អាវុសោ, អកុសលានំ ឥច្ឆាវចរានំ អធិវចនំ យទិទំ អង្គណ”ន្តិ (ម. និ. ១.៦០)។ កត្ថចិ កិស្មិញ្ចិ មលេ? យថាហ – “តស្សេវ រជស្ស វា អង្គណស្ស វា បហានាយ វាយមតី”តិ (ម. និ. ១.១៨៤)។ កត្ថចិ តថារូបេ ភូមិភាគេ “ចេតិយង្គណំ ពោធិយង្គណំ រាជង្គណ”ន្តិ។ ឥធ បន កិលេសេសុ ទដ្ឋព្ពោ។ តស្មា និក្កិលេសានន្តិ អត្ថោ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.៥៧)។ **វិរជាន**ន្តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **តបស្សិន**ន្តិ កិលេសក្ខយករោ អរិយមគ្គសង្ខាតោ តបោ យេសំ អត្ថិ តេ តបស្សិនោ, តេសំ តបស្សីនំ, ខីណាសវានន្តិ អត្ថោ។

តទា អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ ឯកោ មហេសក្ខោ យក្ខសេនាបតិ អហោសិ មហិទ្ធិកោ មហានុភាវោ អនេកកោដិសតសហស្សានំ យក្ខានំ អធិបតិ។ សោ “ពុទ្ធោ លោកេ ឧប្បន្នោ”តិ សុត្វា អាគន្ត្វា បរមរុចិរទស្សនំ សត្តរតនមយំ អភិរុចិររជនិករមណ្ឌលសទិសំ មណ្ឌបំ និម្មិនិត្វា តត្ថ សត្តាហំ មហាទានំ ពុទ្ធប្បមុខស្ស សង្ឃស្ស អទាសិ។ អថ នំ ភគវា ភត្តានុមោទនសមយេ “អនាគតេ កប្បសតសហស្សាធិកេ ឯកស្មឹ អសង្ខ្យេយ្យេ អតិក្កន្តេ គោតមោ នាម ពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ ព្យាកាសិ។ តេន វុត្តំ –

១២. “អហំ តេន សមយេន, យក្ខោ អាសឹ មហិទ្ធិកោ;
នេកានំ យក្ខកោដីនំ, វសវត្តិម្ហិ ឥស្សរោ។

១៣. “តទាបិ តំ ពុទ្ធវរំ, ឧបគន្ត្វា មហេសិនំ;
អន្នបានេន តប្បេសឹ, សសង្ឃំ លោកនាយកំ។

១៤. “សោបិ មំ តទា ព្យាកាសិ, វិសុទ្ធនយនោ មុនិ;
អបរិមេយ្យិតោ កប្បេ, អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ។

១៥. “បធានំ បទហិត្វាន…បេ… ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ។

១៦. “តស្សាបិ វចនំ សុត្វា, ហដ្ឋោ សំវិគ្គមានសោ;
ឧត្តរឹ វតមធិដ្ឋាសឹ, ទសបារមិបូរិយា”តិ។

តត្ថ **ឧត្តរឹ វតមធិដ្ឋាសិ**ន្តិ បារមិបូរណត្ថាយ ភិយ្យោបិ ទឡ្ហតរំ បរក្កមមកាសីតិ អត្ថោ។

តស្ស បន **អនោមទស្សិស្ស** ភគវតោ ចន្ទវតី នាម នគរំ អហោសិ, យសវា នាម រាជា បិតា, យសោធរា នាម មាតា, និសភោ ច អនោមោ ច ទ្វេ អគ្គសាវកា, វរុណោ នាមុបដ្ឋាកោ, សុន្ទរី ច សុមនា ច ទ្វេ អគ្គសាវិកា, អជ្ជុនរុក្ខោ ពោធិ, សរីរំ អដ្ឋបណ្ណាសហត្ថុព្ពេធំ អហោសិ, វស្សសតសហស្សំ អាយុ, សិរិមា នាម អគ្គមហេសី, ឧបវាណោ នាមស្ស បុត្តោ, ទសវស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិ។ សោ សិវិកាយានេន និក្ខមិ។ សិវិកាយានេន គមនំ បន សោភិតពុទ្ធវំសវណ្ណនាយ បាសាទគមនេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ ធម្មកោ នាម រាជា ឧបដ្ឋាកោ។ ធម្មារាមេ កិរ ភគវា វិហាសីតិ។ តេន វុត្តំ –

១៧. “នគរំ ចន្ទវតី នាម, យសវា នាម ខត្តិយោ;
មាតា យសោធរា នាម, អនោមទស្សិស្ស សត្ថុនោ។

២២. “និសភោ ច អនោមោ ច, អហេសុំ អគ្គសាវកា;
វរុណោ នាមុបដ្ឋាកោ, អនោមទស្សិស្ស សត្ថុនោ។

២៣. “សុន្ទរី ច សុមនា ច, អហេសុំ អគ្គសាវិកា;
ពោធិ តស្ស ភគវតោ, អជ្ជុនោតិ បវុច្ចតិ។

២៥. “អដ្ឋបណ្ណាសរតនំ, អច្ចុគ្គតោ មហាមុនិ;
បភា និទ្ធាវតី តស្ស, សតរំសីវ ឧគ្គតោ។

២៦. “វស្សសតសហស្សានិ, អាយុ វិជ្ជតិ តាវទេ;

តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ, តារេសិ ជនតំ ពហុំ។

២៧. “សុបុប្ផិតំ បាវចនំ, អរហន្តេហិ តាទិហិ;
វីតរាគេហិ វិមលេហិ, សោភិត្ថ ជិនសាសនំ។

២៨. “សោ ច សត្ថា អមិតយសោ, យុគានិ តានិ អតុលិយានិ;
សព្ពំ តមន្តរហិតំ, ននុ រិត្តា សព្ពសង្ខារា”តិ។

តត្ថ **បភា និទ្ធាវតី**តិ តស្ស សរីរតោ បភា និក្ខមតិ។ សរីរប្បភា បនស្ស និច្ចកាលំ ទ្វាទសយោជនប្បមាណំ បទេសំ ផរិត្វា តិដ្ឋតិ។ **យុគានិ តានី**តិ អគ្គសាវកយុគាទីនិ យុគឡានិ។ **សព្ពំ តមន្តរហិត**ន្តិ វុត្តប្បការំ សព្ពម្បិ អនិច្ចមុខំ បវិដ្ឋំ វិនដ្ឋន្តិ អត្ថោ។ “ននុ រិត្តកមេវ សង្ខារា”តិបិ បាឋោ, តស្ស ននុ រិត្តកា តុច្ឆកាយេវ សព្ពេ សង្ខារាតិ អត្ថោ។ **ម**-ការោ បទសន្ធិករោ។ សេសគាថាសុ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

ឥមស្ស បន អនោមទស្សិស្ស ភគវតោ សន្តិកេ សារិបុត្តោ ច មហាមោគ្គល្លានោ ចាតិ ឥមេ ទ្វេ អគ្គសាវកា អគ្គសាវកភាវត្ថាយ បណិធានមកំសុ។ ឥមេសំ បន ថេរានំ វត្ថុ ថេរត្ថ កថេតព្ពំ។ មយា គន្ថវិត្ថារភយេន ន ឧទ្ធដន្តិ។

អនោមទស្សីពុទ្ធវំសវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ សត្តមោ ពុទ្ធវំសោ។

១០. បទុមពុទ្ធវំសវណ្ណនា

អនោមទស្សិស្ស បន ភគវតោ អបរភាគេ វស្សសតសហស្សាយុកា មនុស្សា អនុក្កមេន បរិហាយិត្វា ទស
វស្សាយុកា ហុត្វា បុន អនុក្កមេន វឌ្ឍិត្វា អសង្ខ្យេយ្យាយុកា ហុត្វា បុន បរិហាយមានា វស្សសតសហស្សាយុកា
អហេសុំ។ តថា **បទុមោ** នាម សត្ថា លោកេ ឧប្បជ្ជិ។ សោបិ បារមិយោ បូរេត្វា តុសិតបុរេ និព្ពត្តិត្វា តតោ ចវិ
ត្វា ចម្បកនគរេ អសមស្ស នាម រញ្ញោ កុលេ រូបាទីហិ អសមាយ អសមាយ នាម អគ្គមហេសិយា កុច្ឆិស្មឹ
បដិសន្ធឹ អគ្គហេសិ។ សោ ទសន្នំ មាសានំ អច្ចយេន ចម្បកុយ្យានេ មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខមិ។ ជាតេ បន កុមារេ
អាកាសតោ សកលជម្ពុទីបេ សមុទ្ទបរិយន្តេ បទុមវស្សំ និបតិ។ តេនស្ស នាមគ្គហណទិវសេ នាមំ គណ្ហន្តា
នេមិត្តកា ច ញាតកា ច “មហាបទុមកុមារោ”ត្វេវ នាមមកំសុ។ សោ ទសវស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិ។
នន្ទុត្តរ-វសុត្តរ-យសុត្តរានាមកា តយោ បាសាទា អហេសុំ។ ឧត្តរាទេវីប្បមុខានិ តេត្តឹស ឥត្ថិសហស្សានិ
បច្ចុបដ្ឋិតានិ អហេសុំ។

អថ មហាសត្តោ ឧត្តរាយ នាម មហាទេវិយា រម្មកុមារេ នាម ឧប្បន្នេ ចត្តារិ និមិត្តានិ ទិស្វា អាជញ្ញរថេន
មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមិ។ តំ បព្ពជន្តំ ឯកា បុរិសកោដិ អនុបព្ពជិ។ សោ តេហិ បរិវុតោ អដ្ឋ មាសេ បធានចរិយំ
ចរិត្វា វិសាខបុណ្ណមាយ ធញ្ញវតីនគរេ សុធញ្ញសេដ្ឋិស្ស ធីតាយ ធញ្ញវតិយា នាម ទិន្នំ មធុបាយាសំ បរិភុញ្ជិត្វា
មហាសាលវនេ ទិវាវិហារំ វីតិនាមេត្វា សាយន្ហសមយេ តិត្ថកាជីវកេន ទិន្នា អដ្ឋ តិណមុដ្ឋិយោ គហេត្វា
មហាសោណពោធឹ ឧបសង្កមិត្វា អដ្ឋត្តឹសហត្ថវិត្ថតំ តិណសន្ថរកំ បញ្ញបេត្វា បល្លង្កំ អាភុជិត្វា ចតុរង្គវីរិយំ
អធិដ្ឋាយ មារពលំ វិធមិត្វា តីសុ យាមេសុ តិស្សោ វិជ្ជា សច្ឆិកត្វា – “អនេកជាតិសំសារំ…បេ…. តណ្ហានំ ខយ
មជ្ឈគា”តិ (ធ. ប. ១៥៣-១៥៤) ឧទានំ ឧទានេត្វា សត្តសត្តាហំ ពោធិសមីបេយេវ វីតិនាមេត្វា ព្រហ្មុនោ
អាយាចនំ អធិវាសេត្វា ធម្មទេសនាយ ភាជនភូតេ បុគ្គលេ ឧបបរិក្ខន្តោ អត្តនា សហ បព្ពជិតេ កោដិសង្ខេ
ភិក្ខូ ទិស្វា តង្ខណេយេវ អនិលបថេន គន្ត្វា ធញ្ញវតីនគរសមីបេ ធនញ្ជយុយ្យានេ ឱតរិត្វា តេហិ បរិវុតោ តេសំ
មជ្ឈេ ធម្មចក្កំ បវត្តេសិ។ តទា កោដិសតានំ អភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

១. “អនោមទស្សិស្ស អបរេន, សម្ពុទ្ធោ ទ្វិបទុត្តមោ;
បទុមោ នាម នាមេន, អសមោ អប្បដិបុគ្គលោ។

២. “តស្សាបិ អសមំ សីលំ, សមាធិបិ អនន្តកោ;
អសង្ខ្យេយ្យំ ញាណវរំ, វិមុត្តិបិ អនូបមា។

៣. “តស្សាបិ អតុលតេជស្ស, ធម្មចក្កប្បវត្តនេ;
អភិសមយា តយោ អាសុំ, មហាតមបវាហនា”តិ។

តត្ថ **អសមំ សីល**ន្តិ អញ្ញេសំ សីលេន អសទិសំ, ឧត្តមំ សេដ្ឋន្តិ អត្ថោ។ **សមាធិបិ អនន្តកោ**តិ សមាធិបិ
អប្បមេយ្យោ, តស្ស អនន្តភាវោ លោកវិវរណយមកបាដិហារិយាទីសុ ទដ្ឋព្ពោ។ **ញាណវរ**ន្តិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ,
អសាធារណញាណានិ វា។ **វិមុត្តិបី**តិ អរហត្តផលវិមុត្តិបិ ភគវតោ។ **អនូបមា**តិ ឧបមាវិរហិតា។
អតុលតេជស្សាតិ អតុលញាណតេជស្ស។ “អតុលញាណតេជា”តិបិ បាឋោ។ តស្ស “តយោ អភិសមយា”តិ ឥ
មិនា ឧត្តរបទេន សម្ពន្ធោ ទដ្ឋព្ពោ។ **មហាតមបវាហនា**តិ មហាមោហវិនាសកា, មោហន្ធការវិទ្ធំសកាតិ
អត្ថោ។

អថាបរេន សមយេន បទុមោ ភគវា អត្តនោ កនិដ្ឋភាតរំ សាលកុមារញ្ច ឧបសាលកុមារញ្ច ញាតិ
សមាគមេ សបរិវារេ បព្ពាជេត្វា តេសំ ធម្មំ ទេសេន្តោ នវុតិ កោដិយោ ធម្មាមតំ បាយេសិ។ យទា បន រម្មត្ថេ
រស្ស ធម្មំ ទេសេសិ, តទា អសីតិកោដីនំ តតិយោ អភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៤. “បឋមាភិសមយេ ពុទ្ធោ, កោដិសតមពោធយិ;
ទុតិយាភិសមយេ ធីរោ, នវុតិកោដិមពោធយិ។

៥. “យទា ច បទុមោ ពុទ្ធោ, ឱវទី សកមត្រជំ;
តទា អសីតិកោដីនំ, តតិយាភិសមយោ អហូ”តិ។

យទា បន សុភាវិតត្តោ នាម រាជា បទុមស្ស ពុទ្ធស្ស ពុទ្ធបទុមវទនស្ស សន្តិកេ កោដិសតសហស្សបរិវារោ
ឯហិភិក្ខុបព្ពជ្ជាយ បព្ពជិតោ, តស្មឹ សន្និបាតេ ភគវា បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, សោ បន បឋមោ សន្និបាតោ

អហោសិ។

អថាបរេន សមយេន មហាបទុមោ មុនិវសភោ ឧសភសមគតី ឧសភវតីនគរំ ឧបនិស្សាយ វស្សំ ឧបគញ្ឆិ។ នគរវាសិនោ មនុស្សា ភគវន្តំ ទស្សនកាមា ឧបសង្កមឹសុ។ តេសំ ភគវា ធម្មំ ទេសេសិ។ តត្ថ ច ពហវោ មនុស្សា បសន្នចិត្តា បព្ពជឹសុ។ តតោ ទសពលោ តេហិ ច អញ្ញេហិ ច តីហិ ភិក្ខុសតសហស្សេហិ សទ្ធឹ វិសុទ្ធិបវារណំ បវារេសិ។ សោ ទុតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ យេ បន តត្ថ ន បព្ពជឹសុ, តេ កថិនានិសំសំ សុត្វា បាដិបទេ បញ្ចសុ មាសេសុ បញ្ចានិសំសទាយកំ កថិនចីវរមទំសុ។ តតោ តំ ភិក្ខូ ធម្មសេនាបតី អគ្គសាវកំ វិសាលមតី សាលត្ថេរំ កថិនត្ថារត្ថំ យាចិត្វា កថិនចីវរំ តស្សាទំសុ។ ថេរស្ស កថិនចីវរេ កយិរមានេ ភិក្ខូ សិព្ពនេ សហាយកា អហេសុំ។ បទុមោ បន សម្មាសម្ពុទ្ធោ សូចិច្ឆិទ្ទេ សុត្តានិ អាវុនិត្វា អទាសិ។ និដ្ឋិតេ បន ចីវរេ ភគវា តីហិ ភិក្ខុសតសហស្សេហិ ចារិកំ បក្កាមិ។

អថាបរេន សមយេន សីហវិក្កន្តគាមី បុរិសសីហោ វិយ ពុទ្ធសីហោ គោសិង្គសាលវនសទិសេ បរមសុរភិកុសុមផលភារវិនមិតសាខាវិដបេ វិមលកមលកុវលយសមលង្កតេ សិសិរមធុរវារិវាហេន បរិបូរិតេ រុរុ-ចមរ-សីហ-ព្យគ្ឃ-អជ-ហយ-គវយ-មហឹសាទិ វិវិធមិគគណវិចរិតេ សុរភិកុសុមគន្ធាវពទ្ធហទយាហិ ភមរមធុករយុវតីហិ អនុភូតប្បចារាហិ សមន្តតោ គុម្ពគុម្ពាយមានេ ផលរសបមុទិតហទយាហិ កាកលិសទិសមធុរវិរុតាហិ កោកិលវធូហិ ឧបគីយមានេ បរមរមណីយេ វិវិត្តេ វិជនេ យោគានុកូលេ បវនេ វស្សាវាសមុបគញ្ឆិ។ តស្មឹ វិហរន្តំ សបរិវារកំ ទសពលំ តថាគតំ ធម្មរាជំ ពុទ្ធសិរិយា វិរោចមានំ ទិស្វា មនុស្សា តស្ស ធម្មំ សុត្វា បសីទិត្វា ឯហិភិក្ខុបព្ពជ្ជាយ បព្ពជឹសុ។ តទា ទ្វីហិ ភិក្ខុសតសហស្សេហិ បរិវុតោ បវារេសិ។ សោ តតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៦. “សន្និបាតា តយោ អាសុំ, បទុមស្ស មហេសិនោ;
កោដិសតសហស្សានំ, បឋមោ អាសិ សមាគមោ។

៧. “កថិនត្ថារសមយេ, ឧប្បន្នេ កថិនចីវរេ;
ធម្មសេនាបតិត្ថាយ, ភិក្ខូ សិព្ពឹសុ ចីវរំ។

៨. “តទា តេ វិមលា ភិក្ខូ, ឆឡភិញ្ញា មហិទ្ធិកា;
តីណិ សតសហស្សានិ, សមឹសុ អបរាជិតា។

៩. “បុនាបរំ សោ នរាសភោ, បវនេ វាសំ ឧបាគមិ;
តទា សមាគមោ អាសិ, ទ្វិន្នំ សតសហស្សិន”ន្តិ។

តត្ថ **កថិនត្ថារសមយេ**តិ កថិនចីវរត្ថរណសមយេ។ **ធម្មសេនាបតិត្ថាយា**តិ ធម្មសេនាបតិសាលត្ថេរត្ថំ។ **អបរាជិតា**តិ ន បរាជិតា, វិភត្តិលោបោ ទដ្ឋព្ពោ។ **សោ**តិ សោ មហាបទុមោ។ **បវនេ**តិ មហាវនេ។ **វាស**ន្តិ វស្សាវាសំ។ **ឧបាគមី**តិ ឧបាគតោ។ **ទ្វិន្នំ សតសហស្សិន**ន្តិ ទ្វិន្នំ សតសហស្សានំ។ “តទា អាសិ សមាគមោ”តិបិ បាឋោ យទិ អត្ថិ សុន្ទរោ ភវេយ្យ។

តទា តថាគតេ តស្មឹ វនសណ្ឌេ វសន្តេ អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ សីហោ ហុត្វា សត្តាហំ និរោធសមាបត្តឹ សមាបជ្ជិត្វា និសិន្នំ ទិស្វា បសន្នចិត្តោ ហុត្វា បទក្ខិណំ កត្វា សញ្ជាតបីតិសោមនស្សោ តិក្ខត្តុំ សីហនាទំ នទិត្វា សត្តាហំ ពុទ្ធារម្មណំ បីតឹ អវិជហិត្វា បីតិសុខេនេវ គោចរាយ អបក្កមិត្វា ជីវិតបរិច្ចាគំ កត្វា បយិរុបាសមានោ អដ្ឋាសិ។ អថ សត្ថា តស្ស សត្តាហស្ស អច្ចយេន និរោធសមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ នរសីហោ សីហំ ឱលោកេត្វា – “ភិក្ខុសង្ឃេបិស្ស ចិត្តប្បសាទោ ហោតូតិ សង្ឃោ អាគច្ឆតូ”តិ ចិន្តេសិ។ អនេកកោដិភិក្ខូ តាវទេវ អាគញ្ឆឹសុ។ សីហោ សង្ឃេបិ ចិត្តំ បសាទេសិ។ អថ សត្ថា តស្ស ចិត្តំ ឱលោកេត្វា – “អនាគតេ គោតមោ នាម ពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ ព្យាកាសិ។ តេន វុត្តំ –

១០. “អហំ តេន សមយេន, សីហោ អាសឹ មិគាធិភូ;
បវិវេកមនុព្រូហន្តំ, បវនេ អទ្ទសំ ជិនំ។

១១. “វន្ទិត្វា សិរសា បាទេ, កត្វាន តំ បទក្ខិណំ;
តិក្ខត្តុំ អភិនាទិត្វា, សត្តាហំ ជិនមុបដ្ឋហំ។

១២. “សត្តាហំ វរសមាបត្តិយា, វុដ្ឋហិត្វា តថាគតោ;
មនសា ចិន្តយិត្វាន, កោដិភិក្ខូ សមានយិ។

១៣. “តទាបិ សោ មហាវីរោ, តេសំ មជ្ឈេ វិយាករិ;
អបរិមេយ្យិតោ កប្បេ, អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ។

១៤. “បធានំ បទហិត្វាន...បេ... ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ។
១៥. “តស្សាបិ វចនំ សុត្វា, ភិយ្យោ ចិត្តំ បសាទយឹ;
ឧត្តរឹ វតមធិដ្ឋាសឹ, ទសបារមិបូរិយា”តិ។

តត្ថ **បវិវេកមនុព្រូហន្ត**ន្តិ និរោធសមាបត្តឹ សមាបន្នន្តិ អត្ថោ។ **បទក្ខិណ**ន្តិ តិក្ខត្តុំ បទក្ខិណំ កត្វា។ **អភិនាទិត្វា**តិ តិក្ខត្តុំ សីហនាទំ នទិត្វា។ **ឧបដ្ឋហ**ន្តិ ឧបដ្ឋហឹ។ អយមេវ វា បាឋោ។ **វរសមាបត្តិយា**តិ និរោធសមាបត្តិតោ វុដ្ឋហិត្វា។ **មនសា ចិន្តយិត្វានា**តិ “សព្ពេបិ ភិក្ខូ ឥធ អាគច្ឆន្តូ”តិ មនសាវ ចិន្តេត្វា។ **សមានយី**តិ សមាហរិ។

តស្ស បន **បទុមស្ស ភគវតោ** ចម្បកំ នាម នគរំ អហោសិ។ អសមោ នាម រាជា បិតា អហោសិ, មាតាបិ តស្ស អសមា នាម, សាលោ ច ឧបសាលោ ច ទ្វេ អគ្គសាវកា, វរុណោ នាមុបដ្ឋាកោ, រាធា ច សុរាធា ច ទ្វេ អគ្គសាវិកា, មហាសោណរុក្ខោ ពោធិ, អដ្ឋបណ្ណាសហត្ថុព្ពេធំ សរីរំ, អាយុ វស្សសតសហស្សំ អហោសិ, រូបាទីហិ គុណេហិ អនុត្តរា ឧត្តរា នាមស្ស អគ្គមហេសី, រម្មកុមារោ នាមស្ស អតិរម្មោ តនយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

១៦. “ចម្បកំ នាម នគរំ, អសមោ នាម ខត្តិយោ;
អសមា នាម ជនិកា, បទុមស្ស មហេសិនោ។

២១. “សាលោ ច ឧបសាលោ ច, អហេសុំ អគ្គសាវកា;
វរុណោ នាមុបដ្ឋាកោ, បទុមស្ស មហេសិនោ។

២២. “រាធា ចេវ សុរាធា ច, អហេសុំ អគ្គសាវិកា;
ពោធិ តស្ស ភគវតោ, មហាសោណោតិ វុច្ចតិ។

២៤. “អដ្ឋបណ្ណាសរតនំ, អច្ចុគ្គតោ មហាមុនិ;
បភា និទ្ធាវតី តស្ស, អសមា សព្ពតោ ទិសា។

២៥. “ចន្ទប្បភា សូរិយប្បភា, រតនគ្គិមណិប្បភា;
សព្ពាបិ តា ហតា ហោន្តិ, បត្វា ជិនបភុត្តមំ។

២៦. “វស្សសតសហស្សានិ , អាយុ វិជ្ជតិ តាវទេ;
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ, តារេសិ ជនតំ ពហុំ។

២៧. “បរិបក្កមានសេ សត្តេ, ពោធយិត្វា អសេសតោ;
សេសកេ អនុសាសិត្វា, និព្ពុតោ សោ សសាវកោ។

២៨. “ឧរគោវ តចំ ជិណ្ណំ, វទ្ធបត្តំវ បាទបោ;
ជហិត្វា សព្ពសង្ខារេ, និព្ពុតោ សោ យថា សិខី”តិ។

តត្ថ **រតនគ្គិមណិប្បភា**តិ រតនប្បភា ច អគ្គិប្បភា ច មណិប្បភា ច។ **ហតា**តិ អភិភូតា។ **ជិនបភុត្តម**ន្តិ ជិនស្ស សរីរប្បភំ ឧត្តមំ បត្វា ហតាតិ អត្ថោ។ **បរិបក្កមានសេ**តិ បរិបក្កិន្ទ្រិយេ វេនេយ្យសត្តេ។ **វទ្ធបត្ត**ន្តិ បុរាណបត្តំ។ **បាទបោ វា**តិ បាទបោ វិយ។ **សព្ពសង្ខារេ**តិ សព្ពេបិ អជ្ឈត្តិកពាហិរេ សង្ខារេ។ “ហិត្វា សព្ពសង្ខារេ”ន្តិបិ បាឋោ, សោយេវត្ថោ។ **យថា សិខី**តិ អគ្គិ វិយ និរុបាទានោ និព្ពុតោ សុគតោ គតោតិ។ សេសមេត្ថ គាថាសុ ហេដ្ឋា វុត្តនយត្តា ឧត្តានមេវាតិ។

បទុមពុទ្ធវំសវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ អដ្ឋមោ ពុទ្ធវំសោ។

១១. នារទពុទ្ធវំសវណ្ណនា

បទុមពុទ្ធេ បន បរិនិព្ពុតេ តស្ស សាសនេ ច អន្តរហិតេ វស្សសតសហស្សាយុកា មនុស្សា អនុក្កមេន បរិហាយមានា ទសវស្សាយុកា អហេសុំ។ បុន វឌ្ឍិត្វា អសង្ខ្យេយ្យាយុកា ហុត្វា បរិហាយមានា នវុតិវស្សសហស្សាយុកា អហេសុំ។ តទា ទសពលធរោ តេវិជ្ជោ ចតុវេសារជ្ជវិសារទោ វិមុត្តិសារទោ **នារទោ** នាម នរសត្តុត្តមោ សត្ថា លោកេ ឧទបាទិ។ សោ ចត្តារិ អសង្ខ្យេយ្យានិ កប្បសតសហស្សញ្ច បារមិយោ បូរេត្វា តុសិតភវនេ និព្ពត្តិត្វា តតោ ចវិត្វា ធញ្ញវតី នាម នគរេ សកវិរិយវិជិតវាសុទេវស្ស សុទេវស្ស នាម រញ្ញោ កុលេ អគ្គមហេសិយា និរូបមាយ អនោមាយ នាម ទេវិយា កុច្ឆិស្មឹ បដិសន្ធឹ អគ្គហេសិ។ សោ ទសន្នំ មាសានំ អច្ចយេន ធនញ្ជយុយ្យានេ មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខមិ។ នាមគ្គហណទិវសេ បន នាមករណេ កយិរមានេ សកលជម្ពុទីបេ មនុស្សានំ ឧបភោគក្ខមានិ អនុរូបានិ អាភរណានិ អាកាសតោ កប្បរុក្ខាទីហិ បតឹសុ។ តេនស្ស នរានំ អរហានិ អាភរណានិ អទាសីតិ “នារទោ”តិ នាមំ អកំសុ។

សោ នវវស្សសហស្សានិ អគារមជ្ឈេ វសិ។ វិជិតោ វិជិតាវី វិជិតាភិរាមោតិ តិណ្ណំ ឧតូនំ អនុច្ឆវិកា តយោ បាសាទា អហេសុំ។ តស្ស នារទកុមារស្ស កុលសីលាចាររូបសម្បន្នំ មនោនុកូលំ វិជិតសេនំ នាម អតិវិយ ធញ្ញំ ខត្តិយកញ្ញំ អគ្គមហេសឹ អកំសុ។ តំ អាទឹ កត្វា វីសតិសហស្សាធិកំ ឥត្ថីនំ សតសហស្សំ អហោសិ។ តស្សា វិជិតសេនាយ ទេវិយា សព្ពលោកានន្ទករេ នន្ទុត្តរកុមារេ នាម ជាតេ សោ ចត្តារិ និមិត្តានិ ទិស្វា ចតុរង្គិនិយា មហតិយា សេនាយ បរិវុតោ នានាវិរាគតនុវរវសននិវសនោ អាមុក្កមុត្តាហារមណិកុណ្ឌលោ វរកេយូរមកុដកដកធរោ បរមសុរភិគន្ធកុសុមសមលង្កតោ បទសាវ ឧយ្យានំ គន្ត្វា សព្ពាភរណានិ ឱមុញ្ចិត្វា ភណ្ឌាគារិកស្ស ហត្ថេ ទត្វា សយមេវ វិមលនីលកុវលយទលសទិសេនាតិនិសិតេនាសិនា បរមរុចិររតនវិចិត្តំ សកេសមកុដំ ឆិន្ទិត្វា គគនតលេ ខិបិ។ តំ សក្កោ ទេវរាជា សុវណ្ណចង្កោដកេន បដិគ្គហេត្វា តាវតឹសភវនំ នេត្វា តិយោជនុព្ពេធំ សិនេរុមុទ្ធនិ សត្តរតនមយំ ចេតិយំ អកាសិ។

មហាបុរិសោ បន ទេវទត្តានិ កាសាយានិ វត្ថានិ បរិទហិត្វា តត្ថេវ ឧយ្យានេ បព្ពជិ។ បុរិសសតសហស្សា ច តំ អនុបព្ពជឹសុ។ សោ សត្តាហំ តត្ថេវ បធានចរិយំ ចរិត្វា វិសាខបុណ្ណមាយ វិជិតសេនាយ អគ្គមហេសិយា ទិន្នំ បាយាសំ បរិភុញ្ជិត្វា តត្ថេវ ឧយ្យានេ ទិវាវិហារំ កត្វា សុទស្សនុយ្យានបាលេន ទិន្នា អដ្ឋ តិណមុដ្ឋិយោ គហេត្វា មហាសោណពោធឹ បទក្ខិណំ កត្វា អដ្ឋបណ្ណាសហត្ថវិត្ថតំ តិណសន្ថរំ សន្ថរិត្វា និសីទិត្វា មារពលំ វិធមិត្វា តីសុ យាមេសុ តិស្សោ វិជ្ជា ឧប្បាទេត្វា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បដិវិជ្ឈិត្វា – “អនេកជាតិសំសារំ...បេ.... តណ្ហានំ ខយមជ្ឈគា”តិ ឧទានំ ឧទានេត្វា សត្តសត្តាហានិ វីតិនាមេត្វា ព្រហ្មុនោ យាចិតោ បដិញ្ញំ ទត្វា ធនញ្ជយុយ្យានេ អត្តនា សហ បព្ពជិតេហិ សតសហស្សភិក្ខូហិ បរិវុតោ តត្ថ ធម្មចក្កំ បវត្តេសិ។ តទា កោដិសតសហស្សានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

១. “បទុមស្ស អបរេន, សម្ពុទ្ធោ ទ្វិបទុត្តមោ;
នារទោ នាម នាមេន, អសមោ អប្បដិបុគ្គលោ។

២. “សោ ពុទ្ធោ ចក្កវត្តិស្ស, ជេដ្ឋោ ទយិតឱរសោ;
អាមុក្កមាលាភរណោ, ឧយ្យានំ ឧបសង្កមិ។

៣. “តត្ថាសិ រុក្ខោ យសវិបុលោ, អភិរូបោ ព្រហា សុចិ;
តមជ្ឈប្បត្វា ឧបនិសីទិ, មហាសោណស្ស ហេដ្ឋតោ។

៤. “តត្ថ ញាណវរុប្បជ្ជិ, អនន្តំ វជិរូបមំ;
តេន វិចិនិ សង្ខារេ, ឧក្កុជ្ជមវកុជ្ជកំ។

៥. “តត្ថ សព្ពកិលេសានិ, អសេសមភិវាហយិ;
បាបុណិ កេវលំ ពោធឹ, ពុទ្ធញាណេ ច ចុទ្ទស។

៦. “បាបុណិត្វាន សម្ពោធឹ, ធម្មចក្កំ បវត្តយិ;
កោដិសតសហស្សានំ, បឋមាភិសមយោ អហូ”តិ។

តត្ថ **ចក្កវត្តិស្សា**តិ ចក្កវត្តិរញ្ញោ។ **ជេដ្ឋោ**តិ បុព្ពជោ។ **ទយិតឱរសោ**តិ ទយិតោ បិយោ ឱរសោ បុត្តោ, ទយិតោ ឱរសិ គហេត្វា លាលិតោ បុត្តោ ទយិតឱរសោ នាម។ **អាមុក្កមាលាភរណោ**តិ អាមុក្កមុត្តាហារកេយូរក

ដកមកុដកុណ្ឌលមាលោ។ **ឧយ្យាន**ន្តិ ពហិនគរេ ធនញ្ជយុយ្យានំ នាមារាមំ អគមាសិ។

តត្ថាសិ រុក្ខោតិ តស្មឹ ឧយ្យានេ ឯកោ កិរ រុក្ខោ រត្តសោណោ នាម អហោសិ។ សោ កិរ នវុតិហត្ថុព្ពេធោ សមវដ្ដក្ខន្ធោ សម្បន្នវិវិធវិដបសាខោ នីលពហលវិបុលបលាសោ សន្ទច្ឆាយោ ទេវតាធិវុដ្ឋត្តា វិគតវិវិធវិហគគណសញ្ចារោ ធរណិតលតិលកភូតោ តរុរជ្ជំ វិយ កុរុមានោ បរមរមណីយទស្សនោ រត្តកុសុមសមលង្កតសព្ពសាខោ ទេវមនុស្សនយនរសាយនភូតោ អហោសិ។ **យសវិបុលោ**តិ វិបុលយសោ, សព្ពលោកវិខ្យាតោ អត្ថនោ សម្បត្តិយា សព្ពត្ថ បាកដោ វិស្សុតោតិ អត្ថោ។ កេចិ "តត្ថាសិ រុក្ខោ វិបុលោ"តិ បឋន្តិ។ **ព្រហា**តិ មហន្តោ, ទេវានំ បារិច្ឆត្តកសទិសោតិ អត្ថោ។ **តមជ្ឈប្បត្វា**តិ តំ សោណរុក្ខំ បត្វា អធិបត្វា ឧបគម្មាតិ អត្ថោ។ **ហេដ្ឋតោ**តិ តស្ស រុក្ខស្ស ហេដ្ឋា។

ញាណវរុប្បជ្ជីតិ ញាណវរំ ឧទបាទិ។ **អនន្ត**ន្តិ អប្បមេយ្យំ អប្បមាណំ។ **វជិរូបម**ន្តិ វជិរសទិសំ តិខិណំ, អនិច្ចានុបស្សនាទិកស្ស វិបស្សនាញាណស្សេតំ អធិវចនំ។ **តេន វិចិនិ សង្ខារេ**តិ តេន វិបស្សនាញាណេន រូបាទិកេ សង្ខារេ វិចិនិ។ **ឧក្កុជ្ជមវកុជ្ជក**ន្តិ សង្ខារានំ ឧទយញ្ច វយញ្ច វិចិនីតិ អត្ថោ។ តស្មា បច្ចយាការំ សម្មសិត្វា អានាបានចតុត្ថជ្ឈានតោ វុដ្ឋាយ បញ្ចសុ ខន្ធេសុ អភិនិវិសិត្វា ឧទយព្ពយវសេន សមបញ្ញាស លក្ខណានិ ទិស្វា យាវ គោត្រភុញាណំ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរិយមគ្គានុក្កមេន សកលេ ពុទ្ធគុណេ បដិលភីតិ អត្ថោ។

តត្ថាតិ សោណរុក្ខេ។ **សព្ពកិលេសានី**តិ សព្ពេបិ កិលេសេ, លិង្គវិបរិយាសំ កត្វា វុត្តំ។ កេចិ "តត្ថ សព្ពកិលេសេហី"តិ បឋន្តិ។ **អសេស**ន្តិ និរវសេសំ។ **អភិវាហយី**តិ មគ្គោធិនា ច កិលេសោធិនា ច សព្ពេ កិលេសេ អភិវាហយិ, វិនាសមុបនេសីតិ អត្ថោ។ **ពោធី**តិ អរហត្តមគ្គញាណំ។ **ពុទ្ធញាណេ ច ចុទ្ទសា**តិ ពុទ្ធញាណានិ ចុទ្ទស។ តានិ កតមានីតិ? មគ្គផលញាណានិ អដ្ឋ, ឆ អសាធារណញាណានីតិ ឯវមិមានិ ចុទ្ទស ពុទ្ធញាណានិ នាម, **ច**-សទ្ទោ សម្បិណ្ឌនត្ថោ, តេន អបរានិបិ ចតស្សោ បដិសម្ភិទាញាណានិ ចតុវេសារជ្ជញាណានិ ចតុយោនិបរិច្ឆេទកញាណានិ បញ្ចគតិបរិច្ឆេទកញាណានិ ទសពលញាណានិ សកលេ ច ពុទ្ធគុណេ បាបុណីតិ អត្ថោ។

ឯវំ ពុទ្ធត្តំ បត្វា ព្រហ្មយាចនំ អធិវាសេត្វា ធនញ្ជយុយ្យានេ អត្តនា សហ បព្ពជិតេ សតសហស្សភិក្ខូ សម្មុខេ កត្វា ធម្មចក្កំ បវត្តេសិ។ តទា កោដិសតសហស្សស្ស បឋមាភិសមយោ អហោសិ។ តទា កិរ មហាទោណនគរេ ទោណោ នាម នាគរាជា គង្គាតីរេ បដិវសតិ មហិទ្ធិកោ មហានុភាវោ មហាជនេន សក្កតោ គរុកតោ មានិតោ បូជិតោ។ សោ យស្មឹ វិសយេ ជនបទវាសិនោ មនុស្សា តស្ស ពលិកម្មំ ន ករោន្តិ, តេសំ វិសយំ អវស្សេន វា អតិវស្សេន វា សក្ខរវស្សេន វា វិនាសេតិ។

អថ តីវទស្សនោ នារទោ សត្ថា ទោណស្ស នាគរាជស្ស វិនយនេ ពហូនំ បាណីនំ ឧបនិស្សយំ ទិស្វា មហតា ភិក្ខុសង្ឃេន បរិវារិតោ តស្ស នាគរាជស្ស និវាសដ្ឋានមគមាសិ។ តតោ តំ មនុស្សា ទិស្វា ឯវមាហំសុ – "ភគវា, ឯត្ថ ឃោរវិសោ ឧគ្គតេជោ មហិទ្ធិកោ មហានុភាវោ នាគរាជា បដិវសតិ, សោ តំ មា វិហេឋេស្សតិ ន គន្តព្ព"ន្តិ។ ភគវា បន តេសំ វចនំ អសុណន្តោ វិយ អគមាសិ។ គន្ត្វា ច តត្ថស្ស នាគរាជស្ស សក្ការត្ថាយ កតេ បរមសុរភិគន្ធេ បុប្ផសន្ថរេ និសីទិ។ មហាជនោ កិរ "នារទស្ស ច មុនិរាជស្ស ទោណស្ស ច នាគរាជស្ស ទ្វិន្នម្បិ យុទ្ធំ បស្សិស្សាមា"តិ សន្និបតិ។

អថ អហិនាគោ មុនិនាគំ តថា និសិន្នំ ទិស្វា មក្ខំ អសហមានោ សន្ទិស្សមានកាយោ ហុត្វា បធូបាយិ។ ទសពលោបិ បធូបាយិ។ បុន នាគរាជា បជ្ជលិ ។ មុនិរាជាបិ បជ្ជលិ។ អថ សោ នាគរាជា ទសពលស្ស សរីរតោ និក្ខន្តាហិ ធូមជាលាហិ អតិវិយ កិលន្តសរីរោ ទុក្ខំ អសហមានោ "វិសវេគេន នំ មារេស្សាមី"តិ វិសំ វិស្សជ្ជេសិ។ វិសស្ស វេគេន សកលោបិ ជម្ពុទីបោ វិនស្សេយ្យ។ តំ បន វិសំ ទសពលស្ស សរីរេ ឯកលោមម្បិ កម្បេតុំ នាសក្ខិ។ អថ សោ នាគរាជា – "កា នុ ខោ សមណស្ស បវត្តី"តិ ឱលោកេន្តោ សរទសមយេ សូរិយំ វិយ ចន្ទំ វិយ ច បរិបុណ្ណំ ឆព្ពណ្ណាហិ ពុទ្ធរស្មីហិ វិរោចមានំ វិប្បសន្នវទនសោភំ ភគវន្តំ ទិស្វា – "អហោ! មហិទ្ធិកោ វតាយំ សមណោ, មយា បន អត្តនោ ពលំ អជានន្តេន អបរទ្ធ"ន្តិ ចិន្តេត្វា តាណំ គវេសី ភគវន្តំយេវ សរណមុបគញ្ឆិ។ អថ នារទោ មុនិរាជា តំ នាគរាជំ វិនេត្វា តត្ថ សន្និបតិតស្ស មហាជនស្ស ចិត្តប្បសាទនត្ថំ យមកបាដិហារិយំ អកាសិ។ តទា បាណីនំ នវុតិកោដិសហស្សានិ អរហត្តេ បតិដ្ឋហីសុ។ សោ ទុតិយោ អភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៧. "មហាទោណំ នាគរាជំ, វិនយន្តោ មហាមុនិ;
បាដិហេរំ តទាកាសិ, ទស្សយន្តោ សទេវកេ។

៨. “តទា ទេវមនុស្សានំ, តម្ហិ ធម្មប្បកាសនេ;
នវុតិកោដិសហស្សានិ, តតិយាភិសមយោ អហុ”តិ។

តត្ថ **បាដិហេរំ តទាកាសី**តិ អកាសិ យមកបាដិហារិយន្តិ អត្ថោ។ អយមេវ វា បាឋោ។ “តទា ទេវមនុស្សានំ”តិបិ បាឋោ។ តត្ថ **ទេវមនុស្សានន្តិ** សាមិអត្ថេ បច្ចត្តំ។ តស្មា ទេវានំ មនុស្សានញ្ច នវុតិកោដិសហស្សានីតិ អត្ថោ។ **តរិំសូ**តិ អតិក្កមឹសុ។

យទា បន អត្តនោ បុត្តំ នន្ទុត្តរកុមារំ ឱវទិ, តទា អសីតិយា កោដិសហស្សានំ តតិយាភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៩. “យម្ហិ កាលេ មហាវីរោ, ឱវទី សកមត្រជំ;
អសីតិកោដិសហស្សានំ, តតិយាភិសមយោ អហូ”តិ។

យទា បន ចុល្លកោដ្ឋិតនគរេ ភទ្ទសាលោ ច វិជិតមិត្តោ ច ទ្វេ ព្រាហ្មណសហាយកា អមតរហទំ គវេសមានា បរិសតិ និសិន្នំ អតិវិសារទំ នារទសម្មាសម្ពុទ្ធំ អទ្ទសំសុ។ តេ ភគវតោ កាយេ ទ្វត្តិំសមហាបុរិសលក្ខណានិ ទិស្វា – “អយំ លោកេ វិវដច្ឆទោ សម្មាសម្ពុទ្ធោ”តិ និដ្ឋំ គន្ត្វា ភគវតិ សញ្ជាតសទ្ធា សបរិវារា ភគវតោ សន្តិកេ បព្ពជឹសុ។ តេសុ បព្ពជិត្វា អរហត្តំ បត្តេសុ ភគវា ភិក្ខូនំ កោដិសតសហស្សមជ្ឈេ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, សោ បឋមោ សន្និបាតោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

១០. “សន្និបាតា តយោ អាសុំ, នារទស្ស មហេសិនោ;
កោដិសតសហស្សានំ, បឋមោ អាសិ សមាគមោ”តិ។

យស្មិំ សមយេ នារទោ សម្មាសម្ពុទ្ធោ ញាតិសមាគមេ អត្តនោ បណិធានតោ បដ្ឋាយ ពុទ្ធវំសំ កថេសិ, តទា នវុតិកោដិភិក្ខុសហស្សានំ ទុតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

១១. “យទា ពុទ្ធោ ពុទ្ធគុណំ, សនិទានំ បកាសយិ;
នវុតិកោដិសហស្សានិ, សមិំសុ វិមលា តទា”តិ។

តត្ថ **វិមលា**តិ វិគតមលា, ខីណាសវាតិ អត្ថោ។

យទា បន មហាទោណនាគរាជស្ស វិនយនេ បសន្នោ វេរោចនោ នាម នាគរាជា គង្គាយ នទិយា តិគាវុតប្បមាណំ សត្តរតនមយំ មណ្ឌបំ និម្មិនិត្វា សបរិវារំ ភគវន្តំ តត្ថ និសីទាបេត្វា សបរិវារោ សជនបទេ អត្តនោ ទានគ្គទស្សនត្ថាយ និមន្តេត្វា នាគនាដកានិ ច តាឡាវចរេ វិវិធវេសាលង្ការធរេ សន្និបាតេត្វា មហាសក្ការេន ភគវតោ សបរិវារស្ស មហាទានំ អទាសិ។ ភោជនាវសានេ ភគវា មហាគង្គំ ឱតារេន្តោ វិយ អនុមោទនមកាសិ។ តទា ភត្តានុមោទនេ ធម្មំ សុត្វា បសន្នានំ ឯហិភិក្ខុបព្ពជ្ជាយ បព្ពជិតានំ អសីតិភិក្ខុសតសហស្សានំ មជ្ឈេ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, សោ តតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

១២. “យទា វេរោចនោ នាគោ, ទានំ ទទាតិ សត្ថុនោ;
តទា សមិំសុ ជិនបុត្តា, អសីតិសតសហស្សិយោ”តិ។

តត្ថ **អសីតិសតសហស្សិយោ**តិ សតសហស្សានំ អសីតិយោ។

តទា អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ ឥសិបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា ហិមវន្តបស្សេ អស្សមំ មាបេត្វា បញ្ចសុ អភិញ្ញាសុ អដ្ឋសុ សមាបត្តីសុ ច ចិណ្ណវសី ហុត្វា បដិវសតិ។ អថ តស្មិំ អនុកម្បាយ នារទោ ភគវា អសីតិយា អរហន្តកោដីហិ ទសហិ ច អនាគាមិផលដ្ឋេហិ ឧបាសកសហស្សេហិ បរិវុតោ តំ អស្សមបទំ អគមាសិ។ តាបសោ ភគវន្តំ ទិស្វាវ បមុទិតហទយោ សបរិវារស្ស ភគវតោ និវាសត្ថាយ អស្សមំ មាបេត្វា សកលរត្តិំ សត្ថុគុណំ កិត្តេត្វា ភគវតោ ធម្មកថំ សុត្វា បុនទិវសេ ឧត្តរកុរុំ គន្ត្វា តតោ អាហារំ អាហរិត្វា សបរិវារស្ស ពុទ្ធស្ស មហាទានំ អទាសិ។ ឯវំ សត្តាហំ មហាទានំ ទត្វា ហិមវន្តតោ អនគ្ឃំ លោហិតចន្ទនំ អាហរិត្វា តេន លោហិតចន្ទនេន ភគវន្តំ បូជេសិ។ តទា នំ ទសពលោ អមរនរបរិវុតោ ធម្មកថំ កថេត្វា – “អនាគតេ គោតមោ នាម ពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ ព្យាកាសិ។ តេន វុត្តំ –

១៣. “អហំ តេន សមយេន, ជដិលោ ឧគ្គតាបនោ;

អន្តលិក្ខចរោ អាសិ, បញ្ចាភិញ្ញាសុ បារគូ។

១៤. “តទាបាហំ អសមសមំ, សសង្ឃំ សបរិជ្ជនំ;
អន្នបានេន តប្បេត្វា, ចន្ទនេនាភិបូជយិំ។

១៥. “សោបិ មំ តទា ព្យាកាសិ, នារទោ លោកនាយកោ;
អបរិមេយ្យិតោ កប្បេ, ពុទ្ធោ លោកេ ភវិស្សតិ។

១៦. “បធានំ បទហិត្វាន...បេ.... ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ។
១៧. “តស្សាបិ វចនំ សុត្វា, ភិយ្យោ ហាសេត្វ មានសំ;
អធិដ្ឋហិំ វតំ ឧគ្គំ, ទសបារមិបូរិយា”តិ។

តត្ថ **តទាបាហ**ន្តិ តទាបិ អហំ។ **អសមសម**ន្តិ អសមា នាម អតីតា ពុទ្ធា, តេហិ អសមេហិ សមំ តុល្យំ អសមសមំ។ អថ វា អសមា វិសមា, សមា អវិសមា សាធវោ, តេសុ អសមសមេសុ សមោ “អសមសមសមោ”តិ វត្តព្ពេ ឯកស្ស សមសទ្ទស្ស លោបំ កត្វា វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ, អសមាវិសមសមន្តិ អត្ថោ។ **សបរិជ្ជន**ន្តិ សឧបាសកជនំ។ “សោបិ មំ តទា នរមរូនំ, មជ្ឈេ ព្យាកាសិ ចក្ខុមា”តិបិ បាឋោ , សោ ឧត្តានត្ថោវ។ **ភិយ្យោ ហាសេត្វ មានស**ន្តិ ឧត្តរិម្បិ ហាសេត្វា តោសេត្វា ហទយំ។ **អធិដ្ឋហិំ វតំ ឧគ្គ**ន្តិ ឧគ្គំ វតំ អធិដ្ឋាសិំ។ “ឧត្តរិំ វតមធិដ្ឋាសិំ, ទសបារមិបូរិយា”តិបិ បាឋោ។

តស្ស បន ភគវតោ នារទស្ស ធញ្ញវតី នាម នគរំ អហោសិ, សុទេវោ នាម ខត្តិយោ បិតា, អនោមា នាម មាតា, ភទ្ទសាលោ ច ជិតមិត្តោ ច ទ្វេ អគ្គសាវកា, វាសេដ្ឋោ នាម ឧបដ្ឋាកោ, ឧត្តរា ច ផគ្គុនី ច ទ្វេ អគ្គសាវិកា, មហាសោណរុក្ខោ ពោធិ, សរីរំ អដ្ឋាសីតិហត្ថុព្ពេធំ អហោសិ។ តស្ស សរីរប្បភា និច្ចំ យោជនំ ផរតិ, នវុតិវស្សសហស្សានិ អាយុ, តស្ស បន វិជិតសេនា នាម អគ្គមហេសី, នន្ទុត្តរកុមារោ នាមស្ស បុត្តោ អហោសិ, វិជិតោ វិជិតាវី វិជិតាភិរាមោតិ តយោ បាសាទា អហេសុំ។ សោ នវវស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិ។ សោ បទសាវ មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមីតិ។ តេន វុត្តំ –

១៨. “នគរំ ធញ្ញវតី នាម, សុទេវោ នាម ខត្តិយោ;
អនោមា នាម ជនិកា, នារទស្ស មហេសិនោ។

២៣. “ភទ្ទសាលោ ជិតមិត្តោ, អហេសុំ អគ្គសាវកា;
វាសេដ្ឋោ នាមុបដ្ឋាកោ, នារទស្ស មហេសិនោ។

២៤. “ឧត្តរា ផគ្គុនី ចេវ, អហេសុំ អគ្គសាវិកា;
ពោធិ តស្ស ភគវតោ, មហាសោណោតិ វុច្ចតិ។

២៦. “អដ្ឋាសីតិរតនានិ, អច្ចុគ្គតោ មហាមុនិ;
កញ្ចនគ្ឃិយសង្កាសោ, ទសសហស្សី វិរោចតិ។

២៧. “តស្ស ព្យាមប្បភា កាយា, និទ្ធាវតិ ទិសោទិសំ;
និរន្តរំ ទិវារត្តិំ, យោជនំ ផរតេ សទា។

២៨. “ន កេចិ តេន សមយេន, សមន្តា យោជនេ ជនា;
ឧក្កាបទីបេ ឧជ្ជាលេន្តិ, ពុទ្ធរំសីហិ ឱត្ថដា។

២៩. “នវុតិវស្សសហស្សានិ, អាយុ វិជ្ជតិ តាវទេ;
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ, តារេសិ ជនតំ ពហុំ។

៣០. “យថា ឧឡុហិ គគនំ, វិចិត្តំ ឧបសោភតិ;
តថេវ សាសនំ តស្ស, អរហន្តេហិ សោភតិ។

៣១. “សំសារសោតំ តរណាយ, សេសកេ បដិបន្នកេ;
ធម្មសេតុំ ទឡ្ហំ កត្វា, និព្ពុតោ សោ នរាសភោ។

៣២. “សោបិ ពុទ្ធោ អសមសមោ, តេបិ ខីណាសវា អតុលតេជា;
សព្ពំ តមន្តរហិតំ, ននុ រិត្តា សព្ពសង្ខារា”តិ។

តត្ថ **កញ្ចនគ្ឃិយសង្កាសោ**តិ វិវិធរតនវិចិត្តកញ្ចនមយគ្ឃិកសទិសរូបសោភោ។ **ទសសហស្សី វិរោចតី**តិ តស្ស បភាយ ទសសហស្សីបិ លោកធាតុ វិរោចតិ, វិរាជតីតិ អត្ថោ។ តមេវត្ថំ បកាសេន្តោ ភគវា “**តស្ស ព្យាមប្បភា កាយា, និទ្ធាវតិ ទិសោទិស**”ន្តិ អាហ។ តត្ថ **ព្យាមប្បភា កាយា**តិ ព្យាមប្បភា វិយាតិ ព្យាមប្បភា, អម្ហាកំ ភគវតោ ព្យាមប្បភា វិយាតិ អត្ថោ។

ន កេចីតិ ឯត្ថ **ន**-ការោ បដិសេធត្ថោ, តស្ស ឧដ្ឋាលេន្តិ-សទ្ទេន សម្ពន្ធោ ទដ្ឋព្ពោ។ **ឧក្កា**តិ ទណ្ឌទីបិកា។ ឧក្កា វា បទីបេ វា កេចិបិ ជនា **ន ឧដ្ឋាលេន្តិ** ន បដ្ឋាលេន្តិ។ កស្មាតិ ចេ? ពុទ្ធសរីរប្បភាយ ឱភាសិតត្តា។ **ពុទ្ធរំសីហី**តិ ពុទ្ធរស្មីហិ។ **ឱត្ថដា**តិ អជ្ឈោត្ថដា។

ឧឡុហីតិ តារាហិ, យថា តារាហិ គគនតលំ វិចិត្តំ សោភតិ, តថេវ តស្ស សាសនំ អរហន្តេហិ វិចិត្តំ ឧបសោភតីតិ អត្ថោ។ **សំសារសោតំ តរណាយា**តិ សំសារសាគរស្ស តរណត្ថំ។ **សេសកេ បដិបន្នកេ**តិ អរហន្តេ ឋបេត្វា កល្យាណបុថុជ្ជនេហិ សទ្ធិំ សេសេ សេក្ខបុគ្គលេតិ អត្ថោ។ **ធម្មសេតុ**ន្តិ មគ្គសេតុំ, សេសបុគ្គលេ សំសារតោ តារេតុំ ធម្មសេតុំ ឋបេត្វា កតសព្ពកិច្ចោ ហុត្វា បរិនិព្ពាយីតិ អត្ថោ។ សេសំ ហេដ្ឋា វុត្តត្តា សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

នារទពុទ្ធវំសវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ នវមោ ពុទ្ធវំសោ។

១២. បទុមុត្តរពុទ្ធវំសវណ្ណនា

នារទពុទ្ធស្ស សាសនំ នវុតិវស្សសហស្សានិ បវត្តិត្វា អន្តរធាយិ។ សោ ច កប្បោ វិនស្សិត្ថ។ តតោ បរំ
កប្បានំ អសង្ខ្យេយ្យំ ពុទ្ធា លោកេ ន ឧប្បជ្ជឹសុ។ ពុទ្ធសុញ្ញោ វិគតពុទ្ធាលោកោ អហោសិ។ តតោ កប្បេសុ ច
អសង្ខ្យេយ្យេសុ វីតិវត្តេសុ ឥតោ កប្បសតសហស្សមត្ថកេ ឯកស្មឹ កប្បេ ឯកោ វិជិតមារោ ឱហិតភារោ
មេរុសារោ អសំសារោ សត្តសារោ សព្ពលោកុត្តរោ **បទុមុត្តរោ** នាម ពុទ្ធោ លោកេ ឧទបាទិ។ សោបិ បារមិយោ
បូរេត្វា តុសិតបុរេ និព្ពត្តិត្វា តតោ ចវិត្វា ហំសវតីនគរេ សព្ពជនានន្ទករស្សានន្ទស្ស នាម រញ្ញោ អគ្គ
មហេសិយា ឧទិតោទិតកុលេ ជាតាយ សុជាតាយ ទេវិយា កុច្ឆិស្មឹ បដិសន្ធឹ អគ្គហេសិ។ សា ទេវតាហិ កតារក្ខា
ទសន្នំ មាសានំ អច្ចយេន ហំសវតុយ្យានេ បទុមុត្តរកុមារំ វិជាយិ។ បដិសន្ធិយញ្ចស្ស ជាតិយញ្ច ហេដ្ឋា វុត្តប្ប
ការានិ បាដិហារិយានិ អហេសុំ។

តស្ស កិរ ជាតិយំ បទុមវស្សំ វស្សិ។ តេនស្ស នាមគ្គហណទិវសេ ញាតកា “បទុមុត្តរកុមារោ”ត្វេវ នាមំ
អកំសុ។ សោ ទសវស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិ។ នរវាហន-យសវាហន-វសវត្តិនាមកា តិណ្ណំ ឧតូនំ អនុច្ឆវិកា
តយោ ចស្ស បាសាទា អហេសុំ។ វសុទត្តាទេវិប្បមុខានំ ឥត្ថីនំ សតសហស្សានិ វីសតិសហស្សានិ ច បច្ចុបដ្ឋិតានិ
អហេសុំ។ សោ វសុទត្តាយ ទេវិយា បុត្តេ សព្ពគុណានុត្តរេ ឧត្តរកុមារេ នាម ឧប្បន្នេ ចត្តារិ និមិត្តានិ ទិស្វា –
“មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមិស្សាមី”តិ ចិន្តេសិ។ តស្ស ចិន្តិតមត្តេវ វសវត្តិនាមកោ បាសាទោ កុម្ភការចក្កំ វិយ
អាកាសំ អព្ភុគ្គន្ត្វា ទេវវិមានមិវ បុណ្ណចន្ទោ វិយ ច គគនតលេន គន្ត្វា ពោធិរុក្ខំ មជ្ឈេករោន្តោ សោភិត
ពុទ្ធវំសវណ្ណនាយ អាគតបាសាទោ វិយ ភូមិយំ ឱតរិ។

មហាបុរិសោ កិរ តតោ បាសាទតោ ឱតរិត្វា អរហត្តទ្ធជភូតានិ កាសាយានិ វត្ថានិ ទេវទត្តិយានិ បារុបិត្វា
តត្ថេវ បព្ពជិ។ បាសាទោ បនាគន្ត្វា សកដ្ឋានេយេវ អដ្ឋាសិ។ មហាសត្តេន សហគតាយ បរិសាយ ឋបេត្វា
ឥត្ថិយោ សព្ពេ បព្ពជឹសុ។ មហាបុរិសោ តេហិ សហ សត្តាហំ បធានចរិយំ ចរិត្វា វិសាខបុណ្ណមាយ ឧជ្ជេនិនិគមេ
រុចានន្ទសេដ្ឋិធីតាយ ទិន្នំ មធុបាយាសំ បរិភុញ្ជិត្វា សាលវនេ ទិវាវិហារំ កត្វា សាយន្ហសមយេ សុមិត្តាជីវកេន
ទិន្នា អដ្ឋ តិណមុដ្ឋិយោ គហេត្វា សលលពោធឹ ឧបគន្ត្វា តំ បទក្ខិណំ កត្វា អដ្ឋត្តឹសហត្ថវិត្ថតំ តិណសន្ថរំ សន្ថរិ
ត្វា បល្លង្កំ អាភុជិត្វា ចតុរង្គវីរិយំ អធិដ្ឋាយ សមារំ មារពលំ វិធមិត្វា បឋមេ យាមេ បុព្ពេនិវាសំ អនុស្សរិត្វា
ទុតិយេ យាមេ ទិព្ពចក្ខុំ វិសោធេត្វា តតិយេ យាមេ បច្ចយាការំ សម្មសិត្វា អានាបានចតុត្ថជ្ឈានតោ វុដ្ឋាយ
បញ្ចសុ ខន្ធេសុ អភិនិវិសិត្វា ឧទយព្ពយវសេន សមបញ្ញាស លក្ខណានិ ទិស្វា យាវ គោត្រភុញាណំ វិបស្សនំ វឌ្ឍេ
ត្វា អរិយមគ្គេន សកលពុទ្ធគុណេ បដិវិជ្ឈិត្វា សព្ពពុទ្ធាចិណ្ណំ “អនេកជាតិសំសារំ…បេ…. តណ្ហានំ ខយ
មជ្ឈគា”តិ ឧទានំ ឧទានេសិ។ តទា កិរ ទសសហស្សចក្កវាឡព្ភន្តរំ សកលម្បិ អលង្ករោន្តំ វិយ បទុមវស្សំ វស្សិ។
តេន វុត្តំ –

១. “នារទស្ស អបរេន, សម្ពុទ្ធោ ទ្វិបទុត្តមោ;
បទុមុត្តរោ នាម ជិនោ, អក្ខោភោ សាគរូបមោ។

២. “មណ្ឌកប្បោ វា សោ អាសិ, យម្ហិ ពុទ្ធោ អជាយថ;
ឧស្សន្នកុសលា ជនតា, តម្ហិ កប្បេ អជាយថា”តិ។

តត្ថ **សាគរូបមោ**តិ សាគរសទិសគម្ភីរភាវោ។ **មណ្ឌកប្បោ វា សោ អាសី**តិ ឯត្ថ យស្មឹ កប្បេ ទ្វេ
សម្មាសម្ពុទ្ធា ឧប្បជ្ជន្តិ, អយំ មណ្ឌកប្បោ នាម។ ទុវិធោ ហិ កប្បោ សុញ្ញកប្បោ អសុញ្ញកប្បោ ចាតិ។ តត្ថ សុញ្ញ
កប្បេ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធចក្កវត្តិនោ ន ឧប្បជ្ជន្តិ។ តស្មា គុណវន្តបុគ្គលសុញ្ញត្តា **“សុញ្ញកប្បោ”**តិ វុច្ចតិ។

អសុញ្ញកប្បោ បញ្ចវិធោ – សារកប្បោ មណ្ឌកប្បោ វរកប្បោ សារមណ្ឌកប្បោ ភទ្ទកប្បោតិ។ តត្ថ គុណសារ
រហិតេ កប្បេ គុណសារុប្បាទកស្ស គុណសារជននស្ស ឯកស្ស សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស បាតុភាវេន **“សារកប្បោ”**តិ វុច្ចតិ។
យស្មឹ បន កប្បេ ទ្វេ លោកនាយកា ឧប្បជ្ជន្តិ, សោ **“មណ្ឌកប្បោ”**តិ វុច្ចតិ។ យស្មឹ កប្បេ តយោ ពុទ្ធា ឧប្បជ្ជន្តិ,
តេសុ បឋមោ ទុតិយំ ព្យាករោតិ, ទុតិយោ តតិយន្តិ, តត្ថ មនុស្សា បមុទិតហទយា អត្តនា
បត្ថិតបណិធានវសេន វរយន្តិ។ តស្មា **“វរកប្បោ”**តិ វុច្ចតិ។ យត្ថ បន កប្បេ ចត្តារោ ពុទ្ធា ឧប្បជ្ជន្តិ, សោ បុរិម
កប្បតោ វិសិដ្ឋតរត្តា សារតរត្តា **“សារមណ្ឌកប្បោ”**តិ វុច្ចតិ។ យស្មឹ កប្បេ បញ្ច ពុទ្ធា ឧប្បជ្ជន្តិ, សោ “ភទ្ទ
កប្បោ”តិ វុច្ចតិ។ សោ បន អតិទុល្លភោ។ តស្មឹ បន កប្បេ យេភុយ្យេន សត្តា កល្យាណសុខពហុលា ហោន្តិ។
យេភុយ្យេន តិហេតុកា កិលេសក្ខយំ ករោន្តិ, ទុហេតុកា សុគតិគាមិនោ ហោន្តិ, អហេតុកា ហេតុំ បដិលភន្តិ។
តស្មា សោ កប្បោ “ភទ្ទកប្បោ”តិ វុច្ចតិ។ តេន វុត្តំ – “អសុញ្ញកប្បោ បញ្ចវិធោ”តិអាទិ។ វុត្តញ្ចេតំ បោរាណេហិ –

“ឯកោ ពុទ្ធោ សារកប្បេ, មណ្ឌកប្បេ ជិនា ទុវេ;
វរកប្បេ តយោ ពុទ្ធា, សារមណ្ឌេ ចតុរោ ពុទ្ធា;
បញ្ច ពុទ្ធា ភទ្ទកប្បេ, តតោ នត្ថាធិកា ជិនា”តិ។

យស្មិំ បន កប្បេ បទុមុត្តរទសពលោ ឧប្បជ្ជិ, សោ សារកប្បោបិ សមានោ គុណសម្បត្តិយា មណ្ឌកប្បសទិសត្តា **“មណ្ឌកប្បោ”**តិ វុត្តោ។ ឱបម្មត្ថេ **វា**-សទ្ទោ ទដ្ឋព្ពោ។ **ឧស្សន្នកុសលា**តិ ឧបចិតបុញ្ញា។ **ជនតា**តិ ជនសមូហោ។

បទុមុត្តរោ បន បរិសុត្តរោ ភគវា សត្តាហំ ពោធិបល្លង្កេ វីតិនាមេត្វា – “បថវិយំ បាទំ និក្ខិបិស្សាមី”តិ ទក្ខិណំ បាទំ អភិនីហរិ។ អថ បថវិំ ភិន្ទិត្វា វិមលកោមលកេសរកណ្ណិកានិ ជលជាមលាវិកលវិបុលបលាសានិ ថលជានិ ជលជានិ ឧដ្ឋហីសុ។ តេសំ កិរ ធុរបត្តានិ នវុតិហត្ថានិ កេសរានិ តីសហត្ថានិ កណ្ណិកា ទ្វាទសហត្ថា ឯកេកស្ស នវឃដប្បមាណា រេណវោ អហេសុំ។ សត្ថា បន ឧព្ពេធតោ អដ្ឋបណ្ណាសហត្ថោ អហោសិ។ តស្ស ឧភិន្នំ ពាហានមន្តរំ អដ្ឋារសហត្ថំ នលាដំ បញ្ចហត្ថំ ហត្ថបាទា ឯកាទសហត្ថា អហេសុំ។ តស្ស ឯកាទសហត្ថេន បាទេន ទ្វាទសហត្ថាយ កណ្ណិកាយ អក្កន្តមត្តាយ នវឃដប្បមាណា រេណវោ ឧដ្ឋហិត្វា អដ្ឋបណ្ណាសហត្ថំ សរីរប្បទេសំ ឧគ្គន្ត្វា មនោសិលាចុណ្ណវិចុណ្ណិតំ វិយ កត្វា បច្ចោត្ថរន្តិ។ តទុបាទាយ សត្ថា បទុមុត្តរោត្វេវ លោកេ បញ្ញាយិត្ថាតិ **សំយុត្តភាណកា** វទន្តិ។

អថ សព្ពលោកុត្តរោ បទុមុត្តរោ ភគវា ព្រហ្មាយាចនំ សម្បដិច្ឆិត្វា ធម្មទេសនាយ ភាជនភូតេ សត្តេ ឱលោកេន្តោ មិថិលនគរេ ទេវលំ សុជាតញ្ចាតិ ទ្វេ រាជបុត្តេ ឧបនិស្សយសម្បន្នេ ទិស្វា តង្ខណញ្ញេវ អនិលបថេន គន្ត្វា មិថិលុយ្យានេ ឱតរិត្វា ឧយ្យានបាលេន ទ្វេបិ រាជកុមារេ បក្កោសាបេសិ។ តេបិ ច “អម្ហាកំ បិតុច្ឆាបុត្តោ បទុមុត្តរកុមារោ បព្ពជិត្វា សម្មាសម្ពោធិំ បាបុណិត្វា អម្ហាកំ នគរំ សម្បត្តោ, ហន្ទ នំ មយំ ទស្សនាយ ឧបសង្កមិស្សាមា”តិ សបរិវារា បទុមុត្តរំ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា បរិវារេត្វា និសីទីសុ។ តទា ទសពលោ តេហិ បរិវុតោ តារាគណបរិវុតោ បុណ្ណចន្ទោ វិយ វិរោចមានោ តត្ថ ធម្មចក្កំ បវត្តេសិ, តទា កោដិសតសហស្សានំ បឋមោ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៣. “បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ, បឋមេ ធម្មទេសនេ;
កោដិសតសហស្សានំ, ធម្មាភិសមយោ អហូ”តិ។

អថាបរេន សមយេន សរទតាបសសមាគមេ មហាជនំ និរយសន្តាបេន សន្តាបេត្វា ធម្មំ ទេសេន្តោ សត្តតីសសតសហស្សសង្ខេ សត្តកាយេ ធម្មាមតំ បាយេសិ, សោ ទុតិយោ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៤. “តតោ បរម្បិ វស្សន្តេ, តប្បយន្តេ ច បាណិនោ;
សត្តត្តឹសសតសហស្សានំ, ទុតិយាភិសមយោ អហូ”តិ។

យទា បន អានន្ទមហារាជា វីសតិយា បុរិសសហស្សេហិ វីសតិយា អមច្ចេហិ ច សទ្ធិំ បទុមុត្តរស្ស សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សន្តិកេ មិថិលនគរេ បាតុរហោសិ។ បទុមុត្តរោ ច ភគវា តេ សព្ពេ ឯហិភិក្ខុបព្ពជ្ជាយ បព្ពាជេត្វា តេហិ បរិវុតោ គន្ត្វា បិតុសង្គហំ កុរុមានោ ហំសវតិយា រាជធានិយា វសតិ។ តត្ថ សោ អម្ហាកំ ភគវា វិយ កបិលបុរេ គគនតលេ រតនចង្កមេ ចង្កមន្តោ ពុទ្ធវំសំ កថេសិ, តទា បញ្ញាសសតសហស្សានំ តតិយោ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៥. “យម្ហិ កាលេ មហាវីរោ, អានន្ទំ ឧបសង្កមិ;
បិតុសន្តិកំ ឧបគន្ត្វា, អាហនិ អមតទុន្ទុភិំ។

៦. “អាហតេ អមតភេរិម្ហិ, វស្សន្តេ ធម្មវុដ្ឋិយា;
បញ្ញាសសតសហស្សានំ, តតិយាភិសមយោ អហូ”តិ។

តត្ថ **អានន្ទំ ឧបសង្កមី**តិ បិតរំ អានន្ទរាជានំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **អាហនី**តិ អភិហនិ។ **អាហតេ**តិ អាហតាយ។ **អមតភេរិម្ហី**តិ អមតភេរិយា, លិង្គវិបល្លាសោ ទដ្ឋព្ពោ។ “អាសេវិតេ”តិបិ បាឋោ, តស្ស អាសេវិតាយាតិ អត្ថោ។ **វស្សន្តេ ធម្មវុដ្ឋិយា**តិ ធម្មវស្សំ វស្សន្តេតិ អត្ថោ។ ឥទានិ អភិសមយករណូបាយំ ទស្សេន្តោ –

៧. “ឱវាទកោ វិញ្ញាបកោ, តារកោ សព្ពបាណិនំ;
ទេសនាកុសលោ ពុទ្ធោ, តារេសិ ជនតំ ពហុ”ន្តិ។ – អាហ;

តត្ថ **ឱវាទកោ**តិ សរណសីលធុតង្គសមាទានគុណានិសំសវណ្ណនាយ ឱវទតីតិ ឱវាទកោ។ **វិញ្ញាបកោ**តិ ចតុសច្ចំ វិញ្ញាបេតីតិ វិញ្ញាបកោ, ពោធកោ។ **តារកោ**តិ ចតុរោឃតារកោ។

យទា បន សត្ថា មិថិលនគរេ មិថិលុយ្យានេ កោដិសតសហស្សភិក្ខុគណមជ្ឈេ មាយបុណ្ណមាយ បុណ្ណចន្ទសទិសវទនោ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, សោ បឋមោ សន្និបាតោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៨. “សន្និបាតា តយោ អាសុំ, បទុមុត្តរស្ស សត្ថុនោ;
កោដិសតសហស្សានំ, បឋមោ អាសិ សមាគមោ”តិ។

យទា បន ភគវា វេភារបព្ពតកូដេ វស្សាវាសំ វសិត្វា បព្ពតសន្ទស្សនត្ថំ អាគតស្ស មហាជនស្ស ធម្មំ ទេសេត្វា នវុតិកោដិសហស្សានិ ឯហិភិក្ខុភាវេន បព្ពាជេត្វា តេហិ បរិវុតោ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, សោ ទុតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៩. “យទា ពុទ្ធោ អសមសមោ, វសិ វេភារបព្ពតេ;
នវុតិកោដិសហស្សានំ, ទុតិយោ អាសិ សមាគមោ”តិ។

បុន ភគវតិ គុណវតិ តិលោកនាថេ មហាជនស្ស ពន្ធនមោក្ខំ កុរុមានេ ជនបទចារិកំ ចរមានេ អសីតិកោដិសហស្សានំ ភិក្ខូនំ សន្និបាតោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

១០. “បុន ចារិកំ បក្កន្តេ, គាមនិគមរដ្ឋតោ;
អសីតិកោដិសហស្សានំ, តតិយោ អាសិ សមាគមោ”តិ។

តត្ថ **គាមនិគមរដ្ឋតោ**តិ គាមនិគមរដ្ឋេហិ។ អយមេវ វា បាឋោ, តស្ស គាមនិគមរដ្ឋេហិ និក្ខមិត្វា បព្ពជិតានន្តិ អត្ថោ។

តទា អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ អនេកធនកោដិកោ ជដិលោ នាម មហារដ្ឋិកោ ហុត្វា ពុទ្ធប្បមុខស្ស សង្ឃស្ស សចីវរំ វរទានមទាសិ។ សោបិ តំ ភត្តានុមោទនាវសានេ “អនាគតេ កប្បសតសហស្សមត្ថកេ គោតមោ នាម ពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ ព្យាកាសិ។ តេន វុត្តំ –

១១. “អហំ តេន សមយេន, ជដិលោ នាម រដ្ឋិកោ;
សម្ពុទ្ធប្បមុខំ សង្ឃំ, សភត្តំ ទុស្សមទាសហំ។

១២. “សោបិ មំ ពុទ្ធោ ព្យាកាសិ, សង្ឃមជ្ឈេ និសីទិយ;
សតសហស្សេ ឥតោ កប្បេ, អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ។

១៣. “បធានំ បទហិត្វាន…បេ.… ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ។

១៤. “តស្សាបិ វចនំ សុត្វា, ឧត្តរិំ វតមធិដ្ឋហឹ;
អកាសឹ ឧគ្គទឡ្ហំ ធិតឹ, ទសបារមិបូរិយា”តិ។

តត្ថ **សម្ពុទ្ធប្បមុខំ សង្ឃ**ន្តិ ពុទ្ធប្បមុខស្ស សង្ឃស្ស, សាមិអត្ថេ ឧបយោគវចនំ។ **សភត្តំ ទុស្សមទាសហ**ន្តិ សចីវរំ ភត្តំ អទាសឹ អហន្តិ អត្ថោ។ **ឧគ្គទឡ្ហ**ន្តិ អតិទឡ្ហំ។ **ធិតិ**ន្តិ វីរិយំ អកាសិន្តិ អត្ថោ។

បទុមុត្តរស្ស បន ភគវតោ កាលេ តិត្ថិយា នាម នាហេសុំ។ សព្ពេ ទេវមនុស្សា ពុទ្ធមេវ សរណមគមំសុ។ តេន វុត្តំ –

១៥. “ព្យាហតា តិត្ថិយា សព្ពេ, វិមនា ទុម្មនា តទា;
ន តេសំ កេចិ បរិចរន្តិ, រដ្ឋតោ និច្ឆុភន្តិ តេ។

១៦. “សព្ពេ តត្ថ សមាគន្ត្វា, ឧបគញ្ឆុំ ពុទ្ធសន្តិកេ;
តុវំ នាថោ មហាវីរ, សរណំ ហោហិ ចក្ខុម។

១៧. “អនុកម្បកោ ការុណិកោ, ហិតេសី សព្ពបាណិនំ;
សម្បត្តេ តិត្ថិយេ សព្ពេ, បញ្ចសីលេ បតិដ្ឋហិ។

១៨. “ឯវំ និរាកុលំ អាសិ, សុញ្ញកំ តិត្ថិយេហិ តំ;
វិចិត្តំ អរហន្តេហិ, វសីភូតេហិ តាទិហី”តិ។

តត្ថ **ព្យាហតា**តិ វិហតមានទប្បា។ **តិត្ថិយា**តិ ឯត្ថ តិត្ថំ វេទិតព្ពំ, តិត្ថករោ វេទិតព្ពោ, តិត្ថិយា វេទិតព្ពា។ តត្ថ សស្សតាទិទិដ្ឋិវសេន តរន្តិ ឯត្ថាតិ **តិត្ថំ,** លទ្ធិ។ តស្សា លទ្ធិយា ឧប្បាទកោ **តិត្ថករោ,** តិត្ថេ ភវា **តិត្ថិយា**តិ។ បទុមុត្តរស្ស កិរ ភគវតោ កាលេ តិត្ថិយា នាហេសុំ។ យេ បន សន្តិ, តេបិ ឮទិសា អហេសុន្តិ ទស្សនត្ថំ “ព្យាហតា តិត្ថិយា”តិអាទិ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ **វិមនា**តិ វិរូបមានសា។ **ទុម្មនា**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **ន តេសំ កេចិ បរិចរន្តី**តិ តេសំ អញ្ញតិត្ថិយានំ កេចិបិ បុរិសា បរិកម្មំ ន ករោន្តិ, ន ភិក្ខំ ទេន្តិ, ន សក្ករោន្តិ, ន គរុំ ករោន្តិ, ន មានេន្តិ, ន បូជេន្តិ, ន អាសនា វុដ្ឋហន្តិ, ន អញ្ជលិកម្មំ ករោន្តីតិ អត្ថោ។ **រដ្ឋតោ**តិ សកលរដ្ឋតោបិ។ **និច្ឆុភន្តី**តិ នីហរន្តិ, ឧស្សាទេន្តិ តេសំ និវាសំ ន ទេន្តីតិ អត្ថោ។ **តេ**តិ តិត្ថិយា។

ឧបគញ្ឆុំ ពុទ្ធសន្តិកេតិ ឯវំ តេហិ រដ្ឋវាសីហិ មនុស្សេហិ ឧស្សាទិយមានា សព្ពេបិ អញ្ញតិត្ថិយា សមាគន្ត្វា បទុមុត្តរទសពលមេវ សរណមគមំសុ។ “ត្វំ អម្ហាកំ សត្ថា នាថោ គតិ បរាយនំ សរណ”ន្តិ ឯវំ វត្វា សរណមគមំសូតិ អត្ថោ។ អនុកម្បតីតិ **អនុកម្បកោ**។ ករុណាយ ចរតីតិ **ការុណិកោ**។ **សម្បត្តេ**តិ សមាគតេ សរណមុបគតេ តិត្ថិយេ។ **បញ្ចសីលេ បតិដ្ឋហី**តិ បញ្ចសុ សីលេសុ បតិដ្ឋាបេសីតិ អត្ថោ។ **និរាកុល**ន្តិ អនាកុលំ, អញ្ញេហិ លទ្ធិកេហិ អសម្មិស្សន្តិ អត្ថោ។ **សុញ្ញក**ន្តិ សុញ្ញំ រិត្តំ តេហិ តិត្ថិយេហិ។ **ត**ន្តិ តំ ភគវតោ សាសនន្តិ វចនសេសោ ទដ្ឋព្ពោ។ **វិចិត្ត**ន្តិ វិចិត្តវិចិត្តំ។ **វសីភូតេហី**តិ វសីភាវប្បត្តេហិ។

តស្ស បន បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ ហំសវតី នាម នគរំ អហោសិ។ បិតា បនស្ស អានន្ទោ នាម ខត្តិយោ, មាតា សុជាតា នាម ទេវី, ទេវលោ ច សុជាតោ ច ទ្វេ អគ្គសាវកា, សុមនោ នាមុបដ្ឋាកោ, អមិតា ច អសមា ច ទ្វេ អគ្គសាវិកា, សលលរុក្ខោ ពោធិ, សរីរំ អដ្ឋបណ្ណាសហត្ថុព្ពេធំ អហោសិ, សរីរប្បភា ចស្ស សមន្តា ទ្វាទសយោជនានិ គណ្ហិ, វស្សសតសហស្សំ អាយុ អហោសិ, វសុទត្តា នាម អគ្គមហេសី, ឧត្តរោ នាម បុត្តោ អហោសិ។ បទុមុត្តរោ បន ភគវា បរមាភិរាមេ នន្ទារាមេ កិរ បរិនិព្ពុតោ។ ធាតុយោ បនស្ស ន វិកិរិំសុ។ សកលជម្ពុទីបវាសិនោ មនុស្សា សមាគម្ម ទ្វាទសយោជនុព្ពេធំ សត្តរតនមយំ ចេតិយមកំសុ។ តេន វុត្តំ –

១៩. “នគរំ ហំសវតី នាម, អានន្ទោ នាម ខត្តិយោ;
សុជាតា នាម ជនិកា, បទុមុត្តរស្ស សត្ថុនោ។

២៤. “ទេវលោ ច សុជាតោ ច, អហេសុំ អគ្គសាវកា;
សុមនោ នាមុបដ្ឋាកោ, បទុមុត្តរស្ស មហេសិនោ។

២៥. “អមិតា ច អសមា ច, អហេសុំ អគ្គសាវិកា;
ពោធិ តស្ស ភគវតោ, សលលោតិ បវុច្ចតិ។

២៧. “អដ្ឋបណ្ណាសរតនំ, អច្ចុគ្គតោ មហាមុនិ;
កញ្ចនគ្ឃិយសង្កាសោ, ទ្វត្តឹសវរលក្ខណោ។

២៨. “កុដ្ដា កវាដា ភិត្តី ច, រុក្ខា នគសិលុច្ចយា;
ន តស្សាវរណំ អត្ថិ, សមន្តា ទ្វាទសយោជនេ។

២៩. “វស្សសតសហស្សានិ, អាយុ វិជ្ជតិ តាវទេ;
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ, តារេសិ ជនតំ ពហុំ។

៣០. “សន្តារេត្វា ពហុជនំ, ឆិន្ទិត្វា សព្ពសំសយំ;
ជលិត្វា អគ្គិក្ខន្ធោវ, និព្ពុតោ សោ សសាវកោ”តិ។

តត្ថ **នគសិលុច្ចយា**តិ នគសង្ខាតា សិលុច្ចយា។ **អាវរណ**ន្តិ បដិច្ឆាទនំ តិរោករណំ។ **ទ្វាទសយោជនេ**តិ សមន្តតោ ទ្វាទសយោជនេ ឋានេ ភគវតោ សរីរប្បភា ផរិត្វា រត្តិន្ទិវំ តិដ្ឋតីតិ អត្ថោ។ សេសគាថាសុ សព្ពត្ថ បាកដមេវាតិ។

ឥតោ បដ្ឋាយ បារមិបូរណាទិបុនប្បុនាគតមត្ថំ សង្ខិបិត្វា វិសេសត្ថមេវ វត្វា គមិស្សាម។ យទិ បន វុត្តមេវ បុនប្បុនំ វក្ខាម, កទា អន្តំ គមិស្សតិ អយំ សំវណ្ណនាតិ។

បទុមុត្តរពុទ្ធវំសវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ ទសមោ ពុទ្ធវំសោ។

១៣. សុមេធពុទ្ធវំសវណ្ណនា

បទុមុត្តរេ បន សម្មាសម្ពុទ្ធេ បរិនិព្ពុតេ សាសនេបិស្ស អន្តរហិតេ សត្តតិកប្បសហស្សានិ ពុទ្ធា នុប្បជ្ជឹសុ, ពុទ្ធសុញ្ញានិ អហេសុំ។ តតោ បដ្ឋាយ តឹសកប្បសហស្សានំ មត្ថកេ ឯកស្មឹ កប្បេ **សុមេធោ សុជាតោ** ចាតិ ទ្វេ សម្មាសម្ពុទ្ធា និព្ពត្តឹសុ។ តត្ថ អធិគតមេធោ **សុមេធោ** នាម ពោធិសត្តោ បារមិយោ បូរេត្វា តុសិតបុរេ និព្ពត្តិត្វា តតោ ចវិត្វា សុទស្សននគរេ សុទត្តស្ស នាម រញ្ញោ អគ្គមហេសិយា សុទត្តាយ នាម ទេវិយា កុច្ឆិស្មឹ បដិសន្ធឹ គហេត្វា ទសន្នំ មាសានំ អច្ចយេន សុទស្សនុយ្យានេ តរុណទិវសករោ វិយ សលិលធរវិវរគតោ មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខមិ។ សោ នវវស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិ។ តស្ស កិរ សុចន្ទន-កញ្ចន-សិរិវឌ្ឍននាមកា តយោ បាសាទា អហេសុំ។ សុមនមហាទេវិប្បមុខានិ អដ្ឋចត្តាលីសឥត្ថិសហស្សានិ បច្ចុបដ្ឋិតានិ អហេសុំ។

សោ ចត្តារិ និមិត្តានិ ទិស្វា សុមនទេវិយា បុនព្ពសុមិត្តេ នាម បុត្តេ ជាតេ ហត្ថិយានេន មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមិត្វា បព្ពជិ។ មនុស្សានញ្ច កោដិសតមនុបព្ពជិ។ សោ តេហិ បរិវុតោ អឌ្ឍមាសំ បធានចរិយំ ចរិត្វា វិសាខបុណ្ណមាយ នកុលនិគមេ នកុលសេដ្ឋិធីតាយ ទិន្នំ មធុបាយាសំ បរិភុញ្ជិត្វា សាលវនេ ទិវាវិហារំ វីតិនាមេត្វា សិរិវឌ្ឍជីវកេន ទិន្នា អដ្ឋ តិណមុដ្ឋិយោ គហេត្វា នីបពោធិមូលេ វីសតិហត្ថវិត្ថតំ តិណសន្ថរំ សន្ថរិត្វា សមារំ មារពលំ វិធមិត្វា អភិសម្ពោធឹ បាបុណិត្វា “អនេកជាតិសំសារំ…បេ… តណ្ហានំ ខយមជ្ឈគា”តិ ឧទានំ ឧទានេត្វា សត្តសត្តាហំ ពោធិសមីបេយេវ វីតិនាមេត្វា អដ្ឋមេ សត្តាហេ ព្រហ្មុនោ ធម្មទេសនាយាចនំ សម្បដិច្ឆិត្វា ភព្ពបុគ្គលេ ឱលោកេន្តោ អត្តនោ កនិដ្ឋភាតិកំ សរណកុមារញ្ច សព្ពកាមិកុមារញ្ច អត្តនា សទ្ធឹ បព្ពជិតានំ ភិក្ខូនញ្ច កោដិសតំ ចតុសច្ចធម្មបដិវេធសមត្ថេ ទិស្វា អាកាសេន គន្ត្វា សុទស្សននគរសមីបេ សុទស្សនុយ្យានេ ឱតរិត្វា ឧយ្យានបាលេន អត្តនោ ភាតិកេ បក្កោសាបេត្វា តេសំ បរិវារានំ មជ្ឈេ **ធម្មចក្កំ** បវត្តេសិ។ តទា កោដិសតសហស្សានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ, អយំ បឋមោ អភិសមយោ។ តេន វុត្តំ –

១. “បទុមុត្តរស្ស អបរេន, សុមេធោ នាម នាយកោ;
ទុរាសទោ ឧគ្គតេជោ, សព្ពលោកុត្តមោ មុនិ។

២. “បសន្ននេត្តោ សុមុខោ, ព្រហា ឧជុ បតាបវា;
ហិតេសី សព្ពសត្តានំ, ពហូ មោចេសិ ពន្ធនា។

៣. “យទា ពុទ្ធោ បាបុណិត្វា, កេវលំ ពោធិមុត្តមំ;
សុទស្សនម្ហិ នគរេ, ធម្មចក្កំ បវត្តយិ។

៤. “តស្សាភិសមយា តីណិ, អហេសុំ ធម្មទេសនេ;
កោដិសតសហស្សានំ, បឋមាភិសមយោ អហុ”តិ។

តត្ថ **ឧគ្គតេជោ**តិ ឧគ្គតតេជោ។ **បសន្ននេត្តោ**តិ សុដ្ឋុ បសន្ននយនោ, ធោវិត្វា មជ្ជិត្វា ឋបិតមណិគុឡិកា វិយ បសន្នានិ នេត្តានិ ហោន្តិ។ តស្មា សោ “បសន្ននេត្តោ”តិ វុត្តោ។ មុទុសិនិទ្ធនីលវិមលសុខុមបខុមាចិតសុប្បសន្ននយនោតិ អត្ថោ។ “សុប្បសន្នបញ្ចនយនោ”តិបិ វត្តុំ វដ្ដតិ។ **សុមុខោ**តិ បរិបុណ្ណសរទសមយចន្ទសទិសវទនោ។ **ព្រហា**តិ អដ្ឋាសីតិហត្ថប្បមាណសរីរត្តា ព្រហា មហន្តោ, អញ្ញេហិ អសាធារណសរីរប្បមាណោតិ អត្ថោ។ **ឧជូ**តិ ព្រហ្មុជុគត្តោ ឧជុមេវ ឧគ្គតសរីរោ ទេវនគរេ សមុស្សិតសុវណ្ណតោរណសទិសវរសរីរោតិ អត្ថោ។ **បតាបវា**តិ វិជ្ជោតមានសរីរោ។ **ហិតេសី**តិ ហិតគវេសី។ **អភិសមយា តីណី**តិ អភិសមយា តយោ, លិង្គវិបល្លាសោ កតោតិ។

យទា បន ភគវា កុម្ភកណ្ណសទិសានុភាវំ កុម្ភកណ្ណំ នាម មនុស្សភក្ខំ យក្ខំ មហាអដវិមុខេ សន្និស្សមានឃោរសរីរំ វត្តនិអដវិសញ្ចារំ បច្ឆិន្ទិត្វា បវត្តមានំ បច្ចូសសមយេ មហាករុណាសមាបត្តឹ សមាបជ្ជិត្វា តតោ វុដ្ឋាយ លោកំ ឱលោកេន្តោ ទិស្វា ឯកកោវ អសហាយោ តស្ស យក្ខស្ស ភវនំ គន្ត្វា អន្តោ បវិសិត្វា បញ្ញត្តេ សិរិសយនេ និសីទិ។ អថ ខោ សោ យក្ខោ មក្ខំ អសហមានោ ទណ្ឌាហតោ ឃោរវិសោ អាសិវិសោ វិយ សំកុទ្ធោ ទសពលំ ភីសាបេតុកាមោ អត្តនោ អត្តភាវំ ឃោរតរំ កត្វា បព្ពតសទិសំ សីសំ កត្វា សូរិយមណ្ឌលសទិសានិ អក្ខីនិ និម្មិនិត្វា នង្គលសីសសទិសាតិទីឃវិបុលតិខិណទាឋាយោ កត្វា ឱលម្ពនីលវិបុលវិសមោទរោ តាលក្ខន្ធសទិសពាហុចិបិដករិរូបវង្កនាសោ បព្ពតពិលសទិសវិបុលរត្តមុខោ ថូលបិង្គលខរផរុសកេសោ អតិភយានកទស្សនោ ហុត្វា អាគន្ត្វា សុមេធស្ស ភគវតោ បុរតោ ឋត្វា បធូបាយន្តោ បជ្ជលន្តោ បាសាណបព្ពតគ្គិជាល-សលិល-កទ្ទម-ឆារិកាយុធង្គារ-វាលុកប្បការា **នវវិធា វស្សវុដ្ឋិយោ** វស្សេត្វាបិ ភគវតោ លោមគ្គមត្តម្បិ ចាលេតុំ អសក្កោន្តោ “ភគវន្តំ បញ្ហំ បុច្ឆិត្វា មារេស្សាមី”តិ អាឡវកោ វិយ បញ្ហំ បុច្ឆិ។ អយំ ភគវា បញ្ហាព្យាករណេន តំ

យក្ខំ វិនយមុបនេសិ។ តតោ ទុតិយទិវសេ កិរស្ស រដ្ឋវាសិនោ មនុស្សា សកដភរិតេន ភត្តេន សហ រាជកុមារំ អាហរិត្វា យក្ខស្ស អទំសុ។ អថ យក្ខោ រាជកុមារំ ពុទ្ធស្ស អទាសិ។ អជវិទ្វារេ ឋិតមនុស្សា ភគវន្តំ ឧបសង្កមឹសុ។ តទា តស្មិំ សមាគមេ ទសពលោ យក្ខស្ស មនោនុកូលំ ធម្មំ ទេសេន្តោ។ នវុតិកោដិសហស្សានំ បាណីនំ ធម្មចក្ខុំ ឧប្បាទេសិ, សោ ទុតិយោ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៥. “បុនាបរំ កុម្ភកណ្ណំ, យក្ខំ សោ ទមយី ជិនោ;
នវុតិកោដិសហស្សានំ, ទុតិយាភិសមយោ អហូ”តិ។

យទា បន ឧបការិនគរេ សិរិនន្ទនុយ្យានេ ចត្តារិ សច្ចានិ បកាសយិ, តទា អសីតិកោដិសតសហស្សានំ តតិយោ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៦. “បុនាបរំ អមិតយសោ, ចតុសច្ចំ បកាសយិ;
អសីតិកោដិសហស្សានំ, តតិយាភិសមយោ អហូ”តិ។

សុមេធស្សាបិ ភគវតោ តយោ សាវកសន្និបាតា អហេសុំ។ បឋមសន្និបាតេ សុទស្សននគរេ កោដិសតខីណាសវា អហេសុំ។ បុន ទេវកូដេ បព្ពតេ កឋិនត្ថតេ ទុតិយេ នវុតិកោដិយោ។ បុន តតិយេ ភគវតិ ចារិកំ ចរមានេ អសីតិកោដិយោ អហេសុំ។ តេន វុត្តំ –

៧. “សន្និបាតា តយោ អាសុំ, សុមេធស្ស មហេសិនោ;
ខីណាសវានំ វិមលានំ, សន្តចិត្តាន តាទិនំ។

៨. “សុទស្សនំ នាម នគរំ, ឧបគញ្ឆិ ជិនោ យទា;
តទា ខីណាសវា ភិក្ខូ, សមឹសុ សតកោដិយោ។

៩. “បុនាបរំ ទេវកូដេ, ភិក្ខូនំ កឋិនត្ថតេ;
តទា នវុតិកោដីនំ, ទុតិយោ អាសិ សមាគមោ។

១០. “បុនាបរំ ទសពលោ, យទា ចរតិ ចារិកំ;
តទា អសីតិកោដីនំ, តតិយោ អាសិ សមាគមោ”តិ។

តទា អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ ឧត្តរោ នាម សព្ពជនុត្តរោ មាណវោ ហុត្វា និទហិត្វា ឋបិតំយេវ អសីតិកោដិធនំ វិស្សជ្ជេត្វា ពុទ្ធប្បមុខស្ស សង្ឃស្ស មហាទានំ ទត្វា តទា ទសពលស្ស ធម្មំ សុត្វា សរណេសុ បតិដ្ឋាយ និក្ខមិត្វា បព្ពជិ។ សោបិ នំ សត្ថា ភោជនានុមោទនំ ករោន្តោ – “អនាគតេ គោតមោ នាម ពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ ព្យាកាសិ។ តេន វុត្តំ –

១១. “អហំ តេន សមយេន, ឧត្តរោ នាម មាណវោ;
អសីតិកោដិយោ មយ្ហំ, ឃរេ សន្និចិតំ ធនំ។

១២. “កេវលំ សព្ពំ ទត្វាន, សសង្ឃេ លោកនាយកេ;
សរណំ តស្សុបគញ្ឆឹ, បព្ពជ្ជញ្ចាភិរោចយឹ។

១៣. “សោបិ មំ ពុទ្ធោ ព្យាកាសិ, ករោន្តោ អនុមោទនំ;
តឹសកប្បសហស្សម្ហិ, អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ។

១៤. “បធានំ បទហិត្វាន...បេ.... ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ”។
ព្យាករណគាថា វិត្ថារេតព្ពា។

១៥. “តស្សាបិ វចនំ សុត្វា, ភិយ្យោ ចិត្តំ បសាទយឹ;
ឧត្តរឹ វតមធិដ្ឋាសឹ, ទសបារមិបូរិយា។

១៦. “សុត្តន្តំ វិនយំ ចាបិ, នវង្គំ សត្ថុសាសនំ;
សព្ពំ បរិយាបុណិត្វាន, សោភយឹ ជិនសាសនំ។

១៧. “តត្ថប្បមត្តោ វិហរន្តោ, និសជ្ជដ្ឋានចង្កមេ;
អភិញ្ញាបារមឹ គន្ត្វា, ព្រហ្មលោកមគញ្ឆហ”ន្តិ។

តត្ថ **សន្និចិត**ន្តិ និទហិតំ និធានវសេន។ **កេវល**ន្តិ សកលន្តិ អត្ថោ។ **សព្ព**ន្តិ អសេសតោ ទត្វា។ **សសង្ឃេ**តិ សសង្ឃស្ស។ **តស្សុបគញ្ឆិ**ន្តិ តំ ឧបគញ្ឆិ, ឧបយោគត្ថេ សាមិវចនំ។ **អភិរោចយិ**ន្តិ បព្ពជិ។ **តីសកប្បសហស្សម្ហី**តិ តីសកប្បសហស្សេសុ អតិក្កន្តេសូតិ អត្ថោ។

តស្ស បន សុមេធស្ស ភគវតោ សុទស្សនំ នាម នគរំ អហោសិ, សុទត្តោ នាម រាជា បិតា, មាតា សុទត្តា នាម, សរណោ ច សព្ពកាមោ ច ទ្វេ អគ្គសាវកា, សាគរោ នាមុបដ្ឋាកោ, រាមា ច សុរាមា ច ទ្វេ អគ្គសាវិកា, មហានីបរុក្ខោ ពោធិ, សរីរំ អដ្ឋាសីតិហត្ថុព្ពេធំ អហោសិ, អាយុ នវុតិវស្សសហស្សានិ, នវវស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិ, សុមនា នាមស្ស អគ្គមហេសី, បុនព្ពសុមិត្តោ នាម បុត្តោ, ហត្ថិយានេន និក្ខមិ។ សេសំ គាថាសុ ទិស្សតិ។ តេន វុត្តំ –

១៨. “សុទស្សនំ នាម នគរំ, សុទត្តោ នាម ខត្តិយោ;
សុទត្តា នាម ជនិកា, សុមេធស្ស មហេសិនោ។

២៣. “សរណោ សព្ពកាមោ ច, អហេសុំ អគ្គសាវកា;
សាគរោ នាមុបដ្ឋាកោ, សុមេធស្ស មហេសិនោ។

២៤. “រាមា ចេវ សុរាមា ច, អហេសុំ អគ្គសាវិកា;
ពោធិ តស្ស ភគវតោ, មហានីបោតិ វុច្ចតិ។

២៦. “អដ្ឋាសីតិរតនានិ, អច្ចុគ្គតោ មហាមុនិ;
ឱភាសេតិ ទិសា សព្ពា, ចន្ទោ តារគណេ យថា។

២៧. “ចក្កវត្តិមណី នាម, យថា តបតិ យោជនំ;
តថេវ តស្ស រតនំ, សមន្តា ផរតិ យោជនំ។

២៨. “នវុតិវស្សសហស្សានិ, អាយុ វិជ្ជតិ តាវទេ;
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ, តារេសិ ជនតំ ពហុំ។

២៩. “តេវិជ្ជឆឡភិញ្ញេហិ , ពលប្បត្តេហិ តាទិហិ;
សមាកុលមិទំ អាសិ, អរហន្តេហិ សាធុហិ។

៣០. “តេបិ សព្ពេ អមិតយសា, វិប្បមុត្តា និរូបធី;
ញាណាលោកំ ទស្សយិត្វា, និព្ពុតា តេ មហាយសា”តិ។

តត្ថ **ចន្ទោ តារគណេ យថា**តិ យថា នាម គគនេ បរិបុណ្ណចន្ទោ តារាគណេ ឱភាសេតិ បកាសេតិ, ឯវមេវ សព្ពាបិ ទិសា ឱភាសេតីតិ អត្ថោ។ កេចិ “ចន្ទោ បន្នរសោ យថា”តិ បឋន្តិ, សោ ឧត្តានត្ថោវ។

ចក្កវត្តិមណី នាមាតិ យថា នាម ចក្កវត្តិរញ្ញោ មណិរតនំ ចតុហត្ថាយាមំ សកដនាភិសមបរិណាហំ ចតុរាសីតិមណិសហស្សបរិវារំ តារាគណបរិវុតស្ស សរទសមយបរិបុណ្ណរជនិករស្ស សិរិសមុទយសោភំ អរុណុគ្គមនវេលាយ ឧទិតំ សមន្តតោ យោជនប្បមាណំ ឱកាសំ អាភា ផរតិ, ឯវមេវ តស្ស សុមេធស្សាបិ ភគវតោ សរីរតោ អាភារតនំ សមន្តតោ យោជនំ ផរតីតិ អត្ថោ។

តេវិជ្ជឆឡភិញ្ញេហីតិ តេវិជ្ជេហិ ឆឡភិញ្ញេហិ ចាតិ អត្ថោ។ **ពលប្បត្តេហី**តិ ឥទ្ធិពលប្បត្តេហិ។ **តាទិហី**តិ តាទិភាវប្បត្តេហិ។ **សមាកុល**ន្តិ សង្កិណ្ណំ ឯកកាសាវបជ្ជោតំ។ **ឥទ**ន្តិ សាសនំ សន្ធាយាហ, មហីតលំ វា។ **អមិតយសា**តិ អមិតបរិវារា, អតុលកិត្តិឃោសា វា។ **និរូបធី**តិ ចតុរូបធិវិរហិតា។ សេសមេត្ថ គាថាសុ សព្ពត្ថ បាកដមេវាតិ។

សុមេធពុទ្ធវំសវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ ឯកាទសមោ ពុទ្ធវំសោ។

១៤. សុជាតពុទ្ធវំសវណ្ណនា

តតោ តស្សាបរភាគេ តស្មិំយេវ មណ្ឌកប្បេ អនុបុព្ពេន អបរិមិតាយុកេសុ សត្តេសុ អនុក្កមេន បរិហាយិត្វា នវុតិវស្សសហស្សាយុកេសុ ជាតេសុ សុជាតរូបកាយោ បរិសុទ្ធជាតោ **សុជាតោ** នាម សត្ថា លោកេ ឧទបាទិ។ សោបិ បារមិយោ បូរេត្វា តុសិតបុរេ និព្ពត្តិត្វា តតោ ចវិត្វា សុមង្គលនគរេ ឧគ្គតស្ស នាម រញ្ញោ កុលេ បភាវតិយា នាម អគ្គមហេសិយា កុច្ឆិស្មិំ បដិសន្ធិំ គហេត្វា ទសន្នំ មាសានំ អច្ចយេន មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខមិ។ នាមគ្គហណទិវសេ ចស្ស នាមំ ករោន្តោ សកលជម្ពុទីបេ សព្ពសត្តានំ សុខំ ជនយន្តោ ជាតោតិ “សុជាតោ” ត្វេវស្ស នាមមកំសុ។ សោ នវវស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិ។ សិរិ ឧបសិរិ សិរិនន្ទោ ចាតិ តស្ស តយោ បាសាទា អហេសុំ។ សិរិនន្ទាទេវិប្បមុខានិ តេវីសតិ ឥត្ថិសហស្សានិ បច្ចុបដ្ឋិតានិ អហេសុំ។

សោ ចត្តារិ និមិត្តានិ ទិស្វា សិរិនន្ទាទេវិយា ឧបសេនេ នាម បុត្តេ ឧប្បន្នេ ហំសវហំ នាម វរតុរង្គមារុយ្ហ មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមិត្វា បព្ពជិ។ តំ បន បព្ពជន្តំ មនុស្សានំ កោដិ អនុបព្ពជិ។ អថ សោ តេហិ បរិវុតោ នវ មាសេ បធានចរិយំ ចរិត្វា វិសាខបុណ្ណមាយ សិរិនន្ទននគរេ សិរិនន្ទនសេដ្ឋិស្ស ធីតាយ ទិន្នំ បរមមធុរំ មធុបាយាសំ បរិភុញ្ជិត្វា សាលវនេ ទិវាវិហារំ វីតិនាមេត្វា សាយន្ហសមយេ សុនន្ទាជីវកេន ទិន្នា អដ្ឋ តិណមុដ្ឋិយោ គហេត្វា វេឡុពោធិំ ឧបសង្កមិត្វា តេត្តីសហត្ថវិត្ថតំ តិណសន្ថរំ សន្ថរិត្វា សូរិយេ ធរមានេយេវ សមារំ មារពលំ វិធមិត្វា សម្មាសម្ពោធិំ បដិវិជ្ឈិត្វា សព្ពពុទ្ធានុចិណ្ណំ ឧទានំ ឧទានេត្វា សត្តសត្តាហំ ពោធិសមីបេយេវ វីតិនាមេត្វា ព្រហ្មុនា អាយាចិតោ អត្តនោ កនិដ្ឋភាតិកំ សុទស្សនកុមារំ បុរោហិតបុត្តំ ទេវកុមារញ្ច ចតុសច្ចធម្មបដិវេធសមត្ថេ ទិស្វា អាកាសេន គន្ត្វា សុមង្គលនគរសមីបេ សុមង្គលុយ្យានេ ឱតរិត្វា ឧយ្យានបាលេន អត្តនោ ភាតិកំ សុទស្សនកុមារំ បុរោហិតបុត្តំ ទេវកុមារញ្ច បក្កោសាបេត្វា តេសំ សបរិវារានំ មជ្ឈេ និសិន្នោ ធម្មចក្កំ បវត្តេសិ។ តត្ថ អសីតិយា កោដីនំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។ អយំ បឋមាភិសមយោ អហោសិ។

យទា បន ភគវា សុទស្សនុយ្យានទ្វារេ មហាសាលមូលេ យមកបាដិហារិយំ កត្វា ទេវេសុ តាវតិំសេសុ វស្សាវាសំ ឧបាគមិ, តទា សត្តត្តិំសសតសហស្សានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។ អយំ ទុតិយោ អភិសមយោ អហោសិ។ យទា បន សុជាតោ ទសពលោ បិតុសន្តិកំ អគមាសិ, តទា សដ្ឋិសតសហស្សានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។ អយំ តតិយោ អភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

១. “តត្ថេវ មណ្ឌកប្បម្ហិ, សុជាតោ នាម នាយកោ;
សីហហនុសភក្ខន្ធោ, អប្បមេយ្យោ ទុរាសទោ។

២. “ចន្ទោវ វិមលោ ពុទ្ធោ, សតរំសីវ បតាបវា;
ឯវំ សោភតិ សម្ពុទ្ធោ, ជលន្តោ សិរិយា សទា។

៣. “បាបុណិត្វាន សម្ពុទ្ធោ, កេវលំ ពោធិមុត្តមំ;
សុមង្គលម្ហិ នគរេ, ធម្មចក្កំ បវត្តយិ។

៤. “ទេសេន្តេ បវរំ ធម្មំ, សុជាតេ លោកនាយកេ;
អសីតិកោដី អភិសមិំសុ, បឋមេ ធម្មទេសនេ។

៥. “យទា សុជាតោ អមិតយសោ, ទេវេ វស្សំ ឧបាគមិ;
សត្តត្តិំសសតសហស្សានំ, ទុតិយាភិសមយោ អហុ។

៦. “យទា សុជាតោ អសមសមោ, ឧបគច្ឆិ បិតុសន្តិកំ;
សដ្ឋិសតសហស្សានំ, តតិយាភិសមយោ អហូ”តិ។

តត្ថ **តត្ថេវ មណ្ឌកប្បម្ហី**តិ យស្មិំ មណ្ឌកប្បេ សុមេធោ ភគវា ឧប្បន្នោ, តត្ថេវ កប្បេ សុជាតោបិ ភគវា ឧប្បន្នោតិ អត្ថោ។ **សីហហនូ**តិ សីហស្ស វិយ ហនុ អស្សាតិ សីហហនុ។ សីហស្ស បន ហេដ្ឋិមហនុមេវ បុណ្ណំ ហោតិ, ន ឧបរិមំ។ អស្ស បន មហាបុរិសស្ស សីហស្ស ហេដ្ឋិមហនុ វិយ ទ្វេបិ បរិបុណ្ណានិ ទ្វាទសិយំ បក្ខស្ស ចន្ទសទិសានិ ហោន្តិ។ តេន វុត្តំ “សីហហនូ”តិ។ **ឧសភក្ខន្ធោ**តិ ឧសភស្សេវ សមប្បវដ្ដក្ខន្ធោ, សុវឌ្ឍិតសុវណ្ណាលិង្គសទិសក្ខន្ធោតិ អត្ថោ។ **សតរំសីវា**តិ ទិវសករោ វិយ។ **សិរិយា**តិ ពុទ្ធសិរិយា។ **ពោធិមុត្តម**ន្តិ ឧត្តមំ សម្ពោធិំ។

សុធម្មវតីនគរេ សុធម្មុយ្យានេ អាគតានំ មនុស្សានំ ធម្មំ ទេសេត្វា សដ្ឋិសតសហស្សានិ ឯហិភិក្ខុភាវេន បព្ពាជេត្វា តេសំ មជ្ឈេ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, សោ បឋមោ សន្និបាតោ អហោសិ។ តតោ បរំ តិទិវោរោហណេ

ភគវតោ បញ្ញាសសតសហស្សានំ ទុតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ បុន “សុទស្សនកុមារោ ភគវតោ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា អរហត្តំ បត្តោ”តិ សុត្វា “មយម្បិ បព្ពជិស្សាមា”តិ អាគតានិ ចត្តារិ បុរិសសតសហស្សានិ គហេត្វា សុទស្សនត្ថេរោ សុជាតំ នរាសភំ ឧបសង្កមិ។ តេសំ ភគវា ធម្មំ ទេសេត្វា ឯហិភិក្ខុបព្ពជ្ជាយ បព្ពាជេត្វា ចតុរង្គសមន្នាគតេ សន្និបាតេ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, សោ តតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៧. “សន្និបាតា តយោ អាសុំ, សុជាតស្ស មហេសិនោ;
ខីណាសវានំ វិមលានំ, សន្តចិត្តាន តាទិនំ។

៨. “អភិញ្ញាពលប្បត្តានំ, អប្បត្តានំ ភវាភវេ;
សដ្ឋិសតសហស្សានិ, បឋមំ សន្និបតីសុ តេ។

៩. “បុនាបរំ សន្និបាតេ, តិទិវោរោហណេ ជិនេ;
បញ្ញាសសតសហស្សានំ, ទុតិយោ អាសិ សមាគមោ។

១០. “ឧបសង្កមន្តោ នរាសភំ, សុទស្សនោ អគ្គសាវកោ;
ចតូហិ សតសហស្សេហិ, សម្ពុទ្ធំ ឧបសង្កមី”តិ។

តត្ថ **អប្បត្តាន**ន្តិ ភវាភវេ អសម្បត្តានន្តិ អត្ថោ។ “អប្បវត្តា ភវាភវេ”តិបិ បាឋោ, សោយេវត្ថោ។ **តិទិវោរោហណេ**តិ សគ្គលោកតោ ឱតរន្តេ កត្តុការកេ ទដ្ឋព្ពោ។ ការកវិបល្លាសេន វុត្តំ។ អថ វា **តិទិវោរោហណេ**តិ តិទិវតោ ឱតរណេ។ **ជិនេ**តិ ជិនស្ស, សាមិអត្ថេ ភុម្មំ ទដ្ឋព្ពំ។

តទា កិរ អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ ចក្កវត្តិរាជា ហុត្វា “ពុទ្ធោ លោកេ ឧប្បន្នោ”តិ សុត្វា ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា ធម្មកថំ សុត្វា ពុទ្ធប្បមុខស្ស ភិក្ខុសង្ឃស្ស សត្តហិ រតនេហិ សទ្ធឹ ចតុមហាទីបរជ្ជំ ទត្វា សត្ថុ សន្តិកេ បព្ពជិ។ សកលទីបវាសិនោ ជនា រដ្ឋុប្បាទំ គហេត្វា អារាមិកកិច្ចំ សាធេត្វា ពុទ្ធប្បមុខស្ស សង្ឃស្ស និច្ចំ មហាទានមទំសុ។ សោបិ នំ សត្ថា – “អនាគតេ គោតមោ នាម ពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ ព្យាកាសិ។ តេន វុត្តំ –

១១. “អហំ តេន សមយេន, ចតុទីបម្ហិ ឥស្សរោ;
អន្តលិក្ខចរោ អាសឹ, ចក្កវត្តី មហព្ពលោ។

១៣. “ចតុទីបេ មហារជ្ជំ, រតនេ សត្ត ឧត្តមេ;
ពុទ្ធេ និយ្យាតយិត្វាន, បព្ពជឹ តស្ស សន្តិកេ។

១៤. “អារាមិកា ជនបទេ, ឧដ្ឋានំ បដិបិណ្ឌិយ;
ឧបនេន្តិ ភិក្ខុសង្ឃស្ស, បច្ចយំ សយនាសនំ។

១៥. “សោបិ មំ ពុទ្ធោ ព្យាកាសិ, ទសសហស្សិម្ហិ ឥស្សរោ;
តឹសកប្បសហស្សម្ហិ, អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ។

១៦. “បធានំ បទហិត្វាន…បេ.… ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ។

១៧. “តស្សាបិ ចវនំ សុត្វា, ភិយ្យោ ហាសំ ជនេសហំ;
អធិដ្ឋហឹ វតំ ឧគ្គំ, ទសបារមិបូរិយា។

១៨. “សុត្តន្តំ វិនយញ្ចាបិ, នវង្គំ សត្ថុសាសនំ;
សព្ពំ បរិយាបុណិត្វាន, សោភយឹ ជិនសាសនំ។

១៩. “តត្ថប្បមត្តោ វិហរន្តោ, ព្រហ្មំ ភាវេត្វ ភាវនំ;
អភិញ្ញាបារមឹ គន្ត្វា, ព្រហ្មលោកមគញ្ឆហ”ន្តិ។

តត្ថ **ចតុទីបម្ហី**តិ សបរិវារទីបានំ ចតុន្នំ មហាទីបានន្តិ អត្ថោ។ **អន្តលិក្ខចរោ**តិ ចក្ករតនំ បុរក្ខត្វា អាកាសចរោ។ **រតនេ សត្តា**តិ ហត្ថិរតនាទីនិ សត្ត រតនានិ។ **ឧត្តមេ**តិ ឧត្តមានិ។ អថ វា ឧត្តមេ ពុទ្ធេតិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **និយ្យាតយិត្វានា**តិ ទត្វាន។ **ឧដ្ឋាន**ន្តិ រដ្ឋុប្បាទំ, អាយន្តិ អត្ថោ។ **បដិបិណ្ឌិយា**តិ រាសឹ កត្វា សំកឌ្ឍិត្វា។ **បច្ចយ**ន្តិ ចីវរាទិវិវិធំ បច្ចយំ។ **ទសសហស្សិម្ហិ ឥស្សរោ**តិ ទសសហស្សិលោកធាតុយំ ឥស្សរោ, តទេតំ ជាតិក្ខេត្តំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ អនន្តានំ លោកធាតូនំ ឥស្សរោ ភគវា។ **តឹសកប្បសហស្សម្ហី**តិ ឥតោ បដ្ឋាយ តឹសកប្បសហស្សានំ មត្ថកេតិ អត្ថោ។

តស្ស បន សុជាតស្ស ភគវតោ សុមង្គលំ នាម នគរំ អហោសិ, ឧគ្គតោ នាម រាជា បិតា, បភាវតី នាម មាតា, សុទស្សនោ ច សុទេវោ ច ទ្វេ អគ្គសាវកា, នារទោ នាមុបដ្ឋាកោ, នាគា ច នាគសមាលា ច ទ្វេ អគ្គសាវិកា, មហាវេឡុរុក្ខោ ពោធិ, សោ កិរ មន្ទច្ឆិទ្ទោ ឃនក្ខន្ធោ បរមរមណីយោ វេឡុរិយមណិវណ្ណេហិ វិមលេហិ បត្តេហិ សញ្ឆន្នវិបុលសាខោ មយូរបិញ្ឆកលាបោ វិយ វិរោចិត្ថ។ តស្ស បន ភគវតោ សរីរំ បណ្ណាសហត្ថុព្ពេធំ អហោសិ, អាយុ នវុតិវស្សសហស្សានិ, សិរីនន្ទា នាមស្ស អគ្គមហេសី, ឧបសេនោ នាម បុត្តោ។ តុរង្គវរយានេន និក្ខមិ។ សោ បន ចន្ទវតីនគរេ សិលារាមេ បរិនិព្ពាយិ។ តេន វុត្តំ –

២០. “សុមង្គលំ នាម នគរំ, ឧគ្គតោ នាម ខត្តិយោ;
មាតា បភាវតី នាម, សុជាតស្ស មហេសិនោ។

២៥. “សុទស្សនោ សុទេវោ ច, អហេសុំ អគ្គសាវកា;
នារទោ នាមុបដ្ឋាកោ, សុជាតស្ស មហេសិនោ។

២៦. “នាគា ច នាគសមាលា ច, អហេសុំ អគ្គសាវិកា;
ពោធិ តស្ស ភគវតោ, មហាវេឡូតិ វុច្ចតិ។

២៧. “សោ ច រុក្ខោ ឃនក្ខន្ធោ, អច្ឆិទ្ទោ ហោតិ បត្តិកោ;
ឧជុ វំសោ ព្រហា ហោតិ, ទស្សនីយោ មនោរមោ។

២៨. “ឯកក្ខន្ធោ បវឌ្ឍិត្វា, តតោ សាខា បភិជ្ជតិ;
យថា សុពទ្ធោ មោរហត្ថោ, ឯវំ សោភតិ សោ ទុមោ។

២៩. “ន តស្ស កណ្ដកា ហោន្តិ, នាបិ ឆិទ្ទំ មហា អហុ;
វិត្ថិណ្ណសាខោ អវិរលោ, សន្ទច្ឆាយោ មនោរមោ។

៣១. “បញ្ញាសរតនោ អាសិ, ឧច្ចត្តនេន សោ ជិនោ;
សព្ពាការវរូបេតោ, សព្ពគុណមុបាគតោ។

៣២. “តស្ស បភា អសមសមា, និទ្ធាវតិ សមន្តតោ;
អប្បមាណោ អតុលិយោ, ឱបម្មេហិ អនូបមោ។

៣៣. “នវុតិវស្សសហស្សានិ, អាយុ វិជ្ជតិ តាវទេ;
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ, តារេសិ ជនតំ ពហុំ។

៣៤. “យថាបិ សាគរេ ឩមី, គគនេ តារកា យថា;
ឯវំ តទា បាវចនំ, អរហន្តេហិ ចិត្តិតំ។

៣៥. “សោ ច ពុទ្ធោ អសមសមោ, គុណានិ ច តានិ អតុលិយានិ;
សព្ពំ តមន្តរហិតំ, ននុ រិត្តា សព្ពសង្ខារា”តិ។

តត្ថ **អច្ឆិទ្ទោ**តិ អប្បច្ឆិទ្ទោ។ “អនុទរា កញ្ញា”តិអាទីសុ វិយ ទដ្ឋព្ពំ។ កេចិ “ឆិទ្ទំ ហោតិ បរិត្តក”ន្តិ បឋន្តិ។ **បត្តិកោ**តិ ពហុបត្តោ, កាចមណិវណ្ណេហិ បត្តេហិ សញ្ឆន្នោតិ អត្ថោ។ **ឧជូ**តិ អវង្កោ អកុដិលោ។ **វំសោ**តិ វេឡុ។ **ព្រហា**តិ សមន្តតោ មហា។ **ឯកក្ខន្ធោ**តិ អវនិរុហោ ឯកោ អទុតិយោ ជាតិ អត្ថោ។ **បវឌ្ឍិត្វា**តិ វឌ្ឍិត្វា។ **តតោ សាខា បភិជ្ជតី**តិ តតោ វំសក្ខតោ បញ្ចវិធា សាខា និក្ខមិត្វា បភិជ្ជិត្ថ។ “តតោ សាខា បភិជ្ជថា”តិបិ បាឋោ។ **សុពទ្ធោ**តិ សុដ្ឋុ បញ្ចពន្ធនាការេន ពទ្ធោ។ **មោរហត្ថោ**តិ អាតបសន្និវារណត្ថំ កតោ ពទ្ធោ មោរបិញ្ឆកលាបោ វុច្ចតិ។

ន តស្ស កណ្ដកា ហោន្តីតិ តស្ស វំសស្ស កណ្ដកិនោបិ រុក្ខស្ស កណ្ដកា នាហេសុំ។ **អវិរលោ**តិ អវិរលសាខាសញ្ឆន្នោ។ **សន្ទច្ឆាយោ**តិ ឃនច្ឆាយោ, អវិរលត្តាវ សន្ទច្ឆាយោតិ វុត្តោ។ **បញ្ញាសរតនោ អាសី**តិ បញ្ញាសហត្ថោ អហោសិ។ **សព្ពាការវរូបេតោ**តិ សព្ពេន អាការេន វរេហិយេវ ឧបេតោ សព្ពាការវរូបេតោ នាម។ **សព្ពគុណមុបាគតោ**តិ អនន្តរបទស្សេវ វេវចនមត្តំ។

អប្បមាណោតិ បមាណរហិតោ, បមាណំ គហេតុំ អសក្កុណេយ្យត្តា វា អប្បមាណោ។ **អតុលិយោ**តិ អតុលោ, កេនចិ អសទិសោតិ អត្ថោ។ **ឱបម្មេហី**តិ ឧបមិតព្ពេហិ។ **អនូបមោ**តិ ឧបមារហិតោ, “ឥមិនា ច ឥមិនា ច

សទិសោ”តិ វុត្តំ អសក្កុណេយ្យភាវតោ អនូបមោតិ អត្ថោ។ **គុណានិ ច តានី**តិ គុណា ច តេ, សព្ពញ្ញុតញ្ញាណាទយោ គុណាតិ អត្ថោ។ លិង្គវិបល្លាសេន វុត្តំ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

សុជាតពុទ្ធវំសវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ ទ្វាទសមោ ពុទ្ធវំសោ។

១៥. បិយទស្សីពុទ្ធវំសវណ្ណនា

សុជាតស្ស បន អបរភាគេ ឥតោ អដ្ឋារសកប្បសតាធិកសហស្សកប្បមត្ថកេ ឯកស្មឹ កប្បេ **បិយទស្សី, អត្ថទស្សី, ធម្មទស្សី**តិ តយោ ពុទ្ធា និព្ពត្តឹសុ។ តត្ថ **បិយទស្សី** នាម ភគវា បារមិយោ បូរេត្វា តុសិតបុរេ និព្ពត្តិត្វា តតោ ចវិត្វា សុធញ្ញវតីនគរេ សុទត្តស្ស នាម រញ្ញោ អគ្គមហេសិយា ចន្ទសទិសវទនាយ ចន្ទាទេវិយា នាម កុច្ឆិស្មឹ បដិសន្ធឹ គហេត្វា ទសន្នំ មាសានំ អច្ចយេន វរុណុយ្យានេ មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខមិ។ តស្ស បន នាមគ្គហណទិវសេ លោកស្ស បិយានំ បាដិហារិយវិសេសានំ ទស្សិតត្តា “បិយទស្សី”ត្វេវ នាមមកំសុ។ សោ នវ វស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិ។ តស្ស កិរ សុនិម្មលវិមលគិរិព្រហានាមកា តយោ បាសាទា អហេសុំ។ វិមលាមហាទេវិប្បមុខានិ តេត្តឹស ឥត្ថិសហស្សានិ បច្ចុបដ្ឋិតានិ អហេសុំ។

សោ ចត្តារិ និមិត្តានិ ទិស្វា វិមលាទេវិយា កញ្ចនវេឡេ នាម បុត្តេ ឧប្បន្នេ អាជញ្ញរថេន មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមិត្វា បព្ពជិ។ ឯកា ច នំ បុរិសកោដិ អនុបព្ពជិ។ សោ តេហិ បរិវុតោ មហាបុរិសោ ឆ មាសេ បធានចរិយំ ចរិត្វា វិសាខបុណ្ណមាយ វរុណព្រាហ្មណគាមេ វសភព្រាហ្មណស្ស ធីតាយ ទិន្នំ មធុបាយាសំ បរិភុញ្ជិត្វា សាលវនេ ទិវាវិហារំ វីតិនាមេត្វា សុជាតាជីវកេន ទិន្នា អដ្ឋ តិណមុដ្ឋិយោ គហេត្វា កកុធពោធឹ ឧបសង្កមិត្វា តេបញ្ញាសហត្ថវិត្ថតំ តិណសន្ថរំ សន្ថរិត្វា បល្លង្កំ អាភុជិត្វា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បដិវិជ្ឈិត្វា “អនេកជាតិសំសារ”ន្តិ ឧទានំ ឧទានេត្វា តត្ថេវ សត្តសត្តាហំ វីតិនាមេត្វា អត្តនា សហ បព្ពជិតានំ អរិយធម្មបដិវេធសមត្ថតំ ញត្វា អាកាសេន តត្ថ គន្ត្វា ឧសភវតីនគរសមីបេ ឧសភវតុយ្យានេ ឱតរិត្វា ភិក្ខុកោដិបរិវុតោ ធម្មចក្កំ បវត្តេសិ។ តទា កោដិសតសហស្សានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។ អយំ បឋមោ អភិសមយោ។

បុន ឧសភវតិយា នាម នគរស្ស អវិទូរេ សុទស្សនបព្ពតេ សុទស្សនោ នាម ទេវរាជា បដិវសតិ។ សោ មិច្ឆាទិដ្ឋិកោ អហោសិ។ សកលជម្ពុទីបេ បន មនុស្សា តស្ស អនុសំវច្ឆរំ សតសហស្សគ្ឃនិកំ ពលឹ ឧបសំហរន្តិ។ សោ សុទស្សនោ ទេវរាជា នររាជេន សទ្ធឹ ឯកាសនេ និសីទិត្វា ពលឹ សម្បដិច្ឆតិ។ អថ បិយទស្សី ភគវា “តស្ស សុទស្សនស្ស ទេវរាជស្ស តំ ទិដ្ឋិគតំ វិនោទេស្សាមី”តិ តស្មឹ ទេវរាជេ យក្ខសមាគមំ គតេ តស្ស ភវនំ បវិសិត្វា សិរិសយនំ អារុហិត្វា ឆព្ពណ្ណរំសិយោ មុញ្ចន្តោ យុគន្ធរបព្ពតេ សរទសមយេ សូរិយោ វិយ និសីទិ។ តស្ស បរិវារបរិចារិកា ទេវតាយោ មាលាគន្ធវិលេបនាទីហិ ទសពលំ បូជេត្វា បរិវារេត្វា អដ្ឋំសុ។

សុទស្សនោបិ ទេវរាជា យក្ខសមាគមតោ អាគច្ឆន្តោ អត្តនោ ភវនតោ ឆព្ពណ្ណរស្មិយោ និច្ឆរន្តេ ទិស្វា ចិន្តេសិ – “អញ្ញេសុ បន ទិវសេសុ មម ភវនស្ស ឯទិសី អនេករំសិជាលសមុជ្ជលវិភូតិ ន ទិដ្ឋបុព្ពា។ កោ នុ ខោ ឥធ បវិដ្ឋោ ទេវោ វា មនុស្សោ វា”តិ ឱលោកេន្តោ ឧទយគិរិសិខរមត្ថកេ សរទសមយទិវសករមិវ ឆព្ពណ្ណរំសិជាលេន អភិជ្ជលន្តំ និសិន្នំ ភគវន្តំ ទិស្វា ចិន្តេសិ – “អយំ មុណ្ឌកសមណោ មម បរិវារេន បរិជនេន បរិវុតោ វរសយនេ និសិន្នោ”តិ កោធាភិភូតមានសោ – “ហន្ទាហំ ឥមស្ស អត្តនោ ពលំ ទស្សេស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា សកលំ តំ បព្ពតំ ឯកជាលមកាសិ។ “ឥមិនា អគ្គិជាលេន ឆារិកាភូតោ មុណ្ឌកសមណោ”តិ ឱលោកេន្តោ អនេករំសិជាលវិសរវិប្ផុរិតវរសរីរំ បសន្នវទនវណ្ណសោភំ វិប្បសន្នច្ឆវិរាគំ ទសពលមភិជ្ជលន្តំ ទិស្វា ចិន្តេសិ – “អយំ សមណោ អគ្គិទាហំ សហតិ, ហន្ទាហំ ឥមំ សមណំ ឧទកោឃេន ឱសាទេត្វា មារេស្សាមី”តិ អតិគម្ភីរំ ឧទកោឃំ វិមានាភិមុខំ បវត្តេសិ។

តតោ ឧទកោឃេន បុណ្ណេ តស្មឹ វិមានេ និសិន្នស្ស តស្ស ភគវតោ ចីវរេ អំសុមត្តំ វា សរីរេ លោមមត្តំ វា ន តេមិត្ថ។ តតោ សុទស្សនោ ទេវរាជា – “ឥមិនា សមណោ និរស្សាសោ មតោ ភវិស្សតី”តិ មន្ត្វា ឧទកំ សង្ខិបិត្វា ឱលោកេន្តោ ភគវន្តំ អសិតជលធរវិវរគតំ សរទសមយរជនិករមិវ វិវិធរំសិជាលវិសរេន វិរោចមានំ សកបរិសបរិវុតំ និសិន្នំ ទិស្វា អត្តនោ មក្ខំ អសហមានោ – “ហន្ទ មារេស្សាមិ ន”ន្តិ កោធេន នវវិធអាវុធវស្សំ វស្សេសិ។ អថស្ស ភគវតោ អានុភាវេន សព្ពាវុធានិ នានាវិធបរមរុចិរទស្សនា សុរភិកុសុមមាលា ហុត្វា ទសពលស្ស បាទមូលេ និបតឹសុ។

តតោ តំ អច្ឆរិយំ ទិស្វា សុទស្សនោ ទេវរាជា បរមកុបិតមានសោ ភគវន្តំ ឧភោហិ ហត្ថេហិ បាទេសុ គហេត្វា អត្តនោ ភវនតោ នីហរិតុកាមោ ឧក្ខិបិត្វា មហាសមុទ្ទំ អតិក្កមិត្វា ចក្កវាឡបព្ពតំ គន្ត្វា – “កឹ នុ ខោ សមណោ ជីវតិ វា មតោ វា”តិ ឱលោកេន្តោ តស្មីយេវ អាសនេ និសិន្នំ ទិស្វា – “អហោ មហានុភាវោ អយំ សមណោ, នាហំ ឥមំ សមណំ ឥតោ និក្កឌ្ឍិតុំ សក្កោមិ។ យទិ ហិ មំ កោចិ ជានិស្សតិ, អនប្បកោ មេ អយសោ ភវិស្សតិ។ យាវិមំ កោចិ ន បស្សតិ, តាវ នំ វិស្សជ្ជេត្វា គមិស្សាមី”តិ ចិន្តេសិ។

អថ ទសពលោ តស្ស ចិត្តាចារំ ញត្វា តថា អធិដ្ឋាសិ, យថា នំ សព្ពេ ទេវមនុស្សា បស្សន្តិ។ តស្មិញ្ច ទិវសេ សកលជម្ពុទីបេ ឯកសតរាជានោ តស្សេវ ឧបហារទានត្ថាយ សន្និបតឹសុ។ តេ ភគវតោ បាទេ គហេត្វា និសិន្នំ សុទស្សនំ ទេវរាជានំ នររាជានោ ទិស្វា – “អម្ហាកំ ទេវរាជា មុនិរាជស្ស បិយទស្សិស្ស សត្ថុនោ បាទបរិចរិយំ ករោតិ, អហោ ពុទ្ធា នាម អច្ឆរិយា, អហោ ពុទ្ធគុណា វិសិដ្ឋា”តិ ភគវតិ, បសន្នចិត្តា សព្ពេ ភគវន្តំ នមស្សមានា សិរស្មិំ អញ្ជលឹ កត្វា អដ្ឋំសុ។ តត្ថ បិយទស្សី ភគវា តំ សុទស្សនំ ទេវរាជានំ បមុខំ កត្វា ធម្មំ ទេសេសិ។ តទា ទេវមនុស្សានំ នវុតិកោដិសហស្សានិ អរហត្តំ បាបុណឹសុ។ សោ ទុតិយោ អភិសមយោ អហោសិ។

យទា បន នវយោជនប្បមាណេ កុមុទនគរេ ពុទ្ធបច្ចត្ថិកោ ទេវទត្តោ វិយ សោណត្ថេរោ នាម មហាបទុមកុមាររេន សទ្ធិំ មន្តេត្វា តស្ស បិតរំ ឃាតេត្វា បុន បិយទស្សីពុទ្ធស្ស វធាយ នានប្បការំ បយោគំ កត្វាបិ ឃាតេតុំ អសក្កោន្តោ សោ ទោណមុខនាគរាជារោហំ បក្កោសាបេត្វា តំ បលោភេត្វា តមត្ថំ អារោចេសិ – “យទា បនាយំ សមណោ បិយទស្សី ឥមំ នគរំ បិណ្ឌាយ បវិសតិ, តទា ទោណមុខំ នាម គជវរំ វិស្សជ្ជេត្វា បិយទស្សីសមណំ មារេហី”តិ។

អថ សោ អារោហោ ហិតាហិតវិចារណរហិតោ រាជវល្លភោ – “អយំ សមណោ ឋានន្តរាបិ មំ ចាវេយ្យា”តិ មន្ត្វា “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិត្វា ទុតិយទិវសេ ទសពលស្ស នគរប្បវេសនសមយំ សល្លក្ខេត្វា សុជាតមត្តកបិណ្ឌកុម្ភនលាដំ ធនុសទិសទីឃសុណ្ឌគដំ សុវិបុលមុទុកណ្ណំ មធុបិង្គលនយនំ សុន្ទរក្ខន្ធាសនំ អនុវដ្ដយនជឃនំ និចិតគូឡ្ហជាណុអន្តរំ ពួសាសទិសរុចិរទន្តំ សុវាលធី អបចិតមេចកំ សព្ពលក្ខណសម្បន្នំ អសិតជលធរសទិសចារុទស្សនំ សីហវិក្កន្តលលិតគាមិនំ ជង្គមមិវ ធរាធរំ សត្តប្បតិដ្ឋំ សត្តជា បភិន្នំ សព្ពសោ វិស្សវន្តំ វិក្កហវន្តមិវ អន្តកំ ឧបសង្កមិត្វា បិណ្ឌកពទ្ធញ្ជនធូបលេបាទិវិសេសេហិ ភិយ្យោបិ មត្តប្បមត្តំ កត្វា អវិវារណវារណំ ឯវារណវារណមិវ អវិជនវារណំ មុនិវារណំ មារណត្ថាយ បេសេសិ។ អថ សោ ទ្វិរទវរោ មុត្តមត្តោវ គជមហឹសតុរង្គនរនារិយោ ហន្ត្វា ហតរុធិរបរិរញ្ជិតសទន្តករសរីរោ អន្តជាលបរិយោនទ្ធនយនោ សកដករាជកូដាគារទ្វារតោរណាទីនិ ភញ្ជិត្វា កាក-កុលល-គិជ្ឈាទីហិ អនុបរិយាយមានោ ហតមហឹសនរតុរង្គទិរទាទីនំ អង្គានិ អាលុម្បិត្វា មនុស្សភក្ខោ យក្ខោ វិយ ភក្ខយន្តោ ទូរតោវ ទសពលំ សិស្សគណបរិវុតំ អាគច្ឆន្តំ ទិស្វា អនិលគរុឡសទិសវេគោ វេគេន ភគវន្តមភិគញ្ឆិ។

អថ បុរវាសិនោ បន ជនា ភយសន្តាបបរិបូរិតមានសា បាសាទបាការចយតរុបគតា តថាគតាភិមុខមភិធាវន្តំ ទិស្វា ហាហាការសទ្ទមកំសុ។ កេចិ បន ឧបាសកា តំ នានប្បការេហិ នយេហិ និវារយិតុមារភឹសុ។ អថ សោ ពុទ្ធនាគោ ហត្ថិនាគមាយន្តមាលោកេត្វា ករុណាវិប្ផារសីតលហទយោ មេត្តាយ តំ ផរិ។ តតោ សោ ហត្ថិនាគោ មេត្តាផរណេន មុទុកតហទយសន្តានោ អត្តនោ ទោសាបរាធំ ញត្វា លជ្ជាយ ភគវតោ បុរតោ ឋាតុំ អសក្កោន្តោ បឋវិយំ បវិសន្តោ វិយ សិរសា ភគវតោ បាទេសុ និបតិ។ ឯវំ និបន្នោ បន សោ តិមិរនិករសទិសសរីរោ សញ្ឈាប្បភានុរញ្ជិតវរកនកគិរិសិខរសមីបមុបគតោ អសិតសលិលធរនិករោ វិយ វិរោចិត្ថ។

អថេវំ មុនិរាជបាទមូលេ ករិរាជានំ សិរសា និបតន្តំ ទិស្វា នាគរជនា បរមបីតិបូរិតហទយា សាធុការសីហនាទំ ឧក្កុដ្ឋិសទ្ទំ បវត្តយឹសុ។ សុរភិកុសុមមាលាចន្ទនគន្ធចុណ្ណាលង្ការាទីហិ តំ អនេកប្បការំ បូជេសុំ។ សមន្តតោ ចេលុក្ខេបា បវត្តឹសុ។ គគនតលេ សុរទុន្ទុភិយោ អភិនទឹសុ។ អថ ភគវា តមសិតគិរិសិខរមិវ បាទមូលេ និបន្នំ ទិរទវរំ ឱលោកេត្វា អង្កុសធជជាលសង្ខចក្កាលង្កតេន ករតលេន គជវរមត្ថកំ បរាមសិត្វា តស្ស ចិត្តាចារានុកូលាយ ធម្មទេសនាយ តំ អនុសាសិ –

> “គជវរ វទតោ សុណោហិ វាចំ, មម ហិតមត្ថយុតញ្ច តំ ភជាហិ;
> តវ វធនិរតំ បទុដ្ឋភាវំ, អបនយ សន្តមុបេហិ ចារុទន្តិ។
>
> “លោភេន ទោសេន ច មោហតោ វា, យោ បាណិនោ ហឹសតិ វារណិន្ទ;
> សោ បាណឃាតី សុចិរម្បិ កាលំ, ទុក្ខំ សុឃោរំ នរកេនុភោតិ។
>
> “មាកាសិ មាតង្គ បុនេវរូបំ, កម្មំ បមាទេន មទេន វាបិ;
> អវីចិយំ ទុក្ខមសយ្ហ កប្បំ, បប្បោតិ បាណំ អតិបាតយន្តោ។
>
> “ទុក្ខំ សុឃោរំ នរកេនុភោត្វា, មនុស្សលោកំ យទិ យាតិ ភិយ្យោ;
> អប្បាយុកោ ហោតិ វិរូបរូបោ, វិហឹសកោ ទុក្ខវិសេសភាគី។

“យថា ច បាណា បរមំ បិយា តេ, មហាជនេ កុញ្ជរ មន្ទនាគ;
តថា បរស្សាបិ បិយាតិ ញត្វា, បាណាតិបាតោ បរិវជ្ជនីយោ។

“ទោសេ ច ហឹសានិរតេ វិទិត្វា, បាណាតិបាតា វិរតេ គុណេ ច;
បាណាតិបាតំ បរិវជ្ជយ ត្វំ, សគ្គេ សុខំ ឥច្ឆសិ ចេ បរត្ថ។

“បាណាតិបាតា វិរតោ សុទន្តោ, បិយោ មនាបោ ភវតីធ លោកេ;
កាយស្ស ភេទា ច បរំ បនស្ស, សគ្គាធិវាសំ កថយន្តិ ពុទ្ធា។

“ទុក្ខាគមំ និច្ឆតិ កោចិ លោកេ, សព្ពោបិ ជាតោ សុខមេសតេវ;
តស្មា មហានាគ វិហាយ ហឹសំ, ភាវេហិ មេត្តំ ករុណញ្ច កាលេ”តិ។

អថេវំ ទសពលេនានុសាសិយមានោ ទន្តិវរោ សញ្ញំ បដិលភិត្វា បរមវិនីតោ វិនយាចារសម្បន្នោ សិស្សោ វិយ អហោសិ។ ឯវំ សោ បិយទស្សី ភគវា អម្ហាកំ សត្ថា វិយ ធនបាលំ ទោណមុខំ ករិវរំ ទមិត្វា តត្ថ មហាជនសមាគមេ ធម្មំ ទេសេសិ។ តទា អសីតិកោដិសហស្សានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។ អយំ តតិយោ អភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

១. “សុជាតស្ស អបរេន, សយម្ភូ លោកនាយកោ;
ទុរាសទោ អសមសមោ, បិយទស្សី មហាយសោ។

២. “សោបិ ពុទ្ធោ អមិតយសោ, អាទិច្ចោវ វិរោចតិ;
សព្ពំ តមំ និហន្ត្វាន, ធម្មចក្កំ បវត្តយិ។

៣. “តស្សាបិ អតុលតេជស្ស, អហេសុំ អភិសមយា តយោ;
កោដិសតសហស្សានំ, បឋមាភិសមយោ អហុ។

៤. “សុទស្សនោ ទេវរាជា, មិច្ឆាទិដ្ឋិមរោចយិ;
តស្ស ទិដ្ឋឹ វិនោទេន្តោ, សត្ថា ធម្មមទេសយិ។

៥. “ជនសន្និបាតោ អតុលោ, មហាសន្និបតី តទា;
នវុតិកោដិសហស្សានំ, ទុតិយាភិសមយោ អហុ។

៦. “យទា ទោណមុខំ ហត្ថឹ, វិនេសិ នរសារថិ;
អសីតិកោដិសហស្សានំ, តតិយាភិសមយោ អហូ”តិ។

សុមង្គលនគរេ បាលិតោ នាម រាជបុត្តោ ច បុរោហិតបុត្តោ សព្ពទស្សិកុមារោ ចាតិ ទ្វេ សហាយកា អហេសុំ។ តេ បិយទស្សិម្ហិ សម្មាសម្ពុទ្ធេ ចារិកំ ចរន្តេ “អត្តនោ នគរំ សម្បត្តោ”តិ សុត្វា កោដិសតសហស្សបរិវារា បច្ចុគ្គមនំ កត្វា តស្ស ធម្មំ សុត្វា សត្តាហំ មហាទានំ ទត្វា សត្តមេ ទិវសេ ភគវតោ ភត្តានុមោទនាវសានេ កោដិសតសហស្សេហិ សទ្ធឹ បព្ពជិត្វា អរហត្តំ បាបុណឹសុ។ តេសំ បន មជ្ឈេ ភគវា បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, សោ បឋមោ សន្និបាតោ អហោសិ។ អថាបរេន សមយេន សុទស្សនទេវរាជស្ស សមាគមេ នវុតិកោដិយោ អរហត្តំ បាបុណឹសុ។ តេហិ បរិវុតោ សត្ថា បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, អយំ ទុតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ បុន ទោណមុខវិនយនេ អសីតិកោដិយោ បព្ពជិត្វា អរហត្តំ បាបុណឹសុ។ តេសំ មជ្ឈេ ភគវា បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, អយំ តតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៧. “សន្និបាតា តយោ អាសុំ, តស្សាបិ បិយទស្សិនោ;
កោដិសតសហស្សានំ, បឋមោ អាសិ សមាគមោ។

៨. “តតោ បរំ នវុតិកោដី, សមឹសុ ឯកតោ មុនី;
តតិយេ សន្និបាតម្ហិ, អសីតិកោដិយោ អហូ”តិ។

តទា អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ កស្សបោ នាម ព្រាហ្មណមាណវោ តតិហាសបញ្ចមានំ តិណ្ណំ វេទានំ បារគូ ហុត្វា សត្ថុ ធម្មទេសនំ សុត្វា កោដិសតសហស្សបរិច្ចាគេន បរមារាមំ សង្ឃារាមំ ការេត្វា សរណេសុ ច បញ្ចសីលេសុ ច បតិដ្ឋាសិ។ អថ នំ សត្ថា – “ឥតោ អដ្ឋារសកប្បសតច្ចយេន គោតមោ នាម ពុទ្ធោ លោកេ ភវិស្សតី”តិ ព្យាកាសិ។ តេន វុត្តំ –

៩. “អហំ តេន សមយេន, កស្សបោ នាម ព្រាហ្មណោ;
អជ្ឈាយកោ មន្តធរោ, តិណ្ណំ វេទាន បារគូ។

១០. “តស្ស ធម្មំ សុណិត្វាន, បសាទំ ជនយឹ អហំ;
កោដិសតសហស្សេហិ, សង្ឃារាមំ អមាបយឹ។

១១. “តស្ស ទត្វាន អារាមំ, ហដ្ឋោ សំវិគ្គមានសោ;
សរណេ បញ្ចសីលេ ច, ទឡ្ហំ កត្វា សមាទិយឹ។

១២. “សោបិ មំ ពុទ្ធោ ព្យាកាសិ, សង្ឃមជ្ឈេ និសីទិយ;
អដ្ឋារសេ កប្បសតេ, អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ។

១៣. “បធានំ បទហិត្វាន…បេ.… ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ។

១៤. “តស្សាបិ វចនំ សុត្វា, ភិយ្យោ ចិត្តំ បសាទយឹ;
ឧត្តរឹ វតមធិដ្ឋាសឹ, ទសបារមិបូរិយា”តិ។

តត្ថ **សរណេ បញ្ចសីលេ ចា**តិ តីណិ សរណានិ បញ្ច សីលានិ ចាតិ អត្ថោ។ **អដ្ឋារសេ កប្បសតេ**តិ ឥតោ អដ្ឋសតាធិកស្ស កប្បសហស្សស្ស អច្ចយេនាតិ អត្ថោ។

តស្ស បន ភគវតោ សុធញ្ញំ នាម នគរំ អហោសិ។ បិតា សុទត្តោ នាម រាជា, មាតា សុចន្ទា នាម ទេវី, បាលិតោ ច សព្ពទស្សី ច ទ្វេ អគ្គសាវកា, សោភិតោ នាមុបដ្ឋាកោ, សុជាតា ច ធម្មទិន្នា ច ទ្វេ អគ្គសាវិកា, កកុធរុក្ខោ ពោធិ, សរីរំ អសីតិហត្ថុព្ពេធំ អហោសិ, នវុតិវស្សសហស្សានិ អាយុ, វិមលា នាមស្ស អគ្គមហេសី អហោសិ, កញ្ចនាវេឡោ នាម បុត្តោ, សោ អាជញ្ញរថេន និក្ខមីតិ។ តេន វុត្តំ –

១៥. “សុធញ្ញំ នាម នគរំ, សុទត្តោ នាម ខត្តិយោ;
ចន្ទា នាមាសិ ជនិកា, បិយទស្សិស្ស សត្ថុនោ។

២០. “បាលិតោ សព្ពទស្សី ច, អហេសុំ អគ្គសាវកា;
សោភិតោ នាមុបដ្ឋាកោ, បិយទស្សិស្ស សត្ថុនោ។

២១. “សុជាតា ធម្មទិន្នា ច, អហេសុំ អគ្គសាវិកា;
ពោធិ តស្ស ភគវតោ, កកុធោតិ បវុច្ចតិ។

២៣. “សោបិ ពុទ្ធោ អមិតយសោ, ទ្វត្តឹសវរលក្ខណោ;
អសីតិហត្ថមុព្ពេធោ, សាលរាជាវ ទិស្សតិ។

២៤. “អគ្គិចន្ទសូរិយានំ, នត្ថិ តាទិសិកា បភា;
យថា អហុ បភា តស្ស, អសមស្ស មហេសិនោ។

២៥. “តស្សាបិ ទេវទេវស្ស, អាយុ តាវតកំ អហុ;
នវុតិវស្សសហស្សានិ, លោកេ អដ្ឋាសិ ចក្ខុមា។

២៦. “សោបិ ពុទ្ធោ អសមសមោ, យុគានិបិ តានិ អតុលិយានិ;
សព្ពំ តមន្តរហិតំ, ននុ រិត្តា សព្ពសង្ខារា”តិ។

តត្ថ **សាលរាជា វា**តិ សព្ពផាលិផុល្លោ បរមរមណីយទស្សនោ សមវដ្ដក្ខន្ធោ សាលរាជា វិយ ទិស្សតិ។ **យុគានិបិ តានី**តិ អគ្គសាវកយុគាទីនិ យុគឡានិ។ សេសគាថាសុ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បិយទស្សីពុទ្ធវំសវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ តេរសមោ ពុទ្ធវំសោ។

១៦. អត្ថទស្សីពុទ្ធវំសវណ្ណនា

បិយទស្សិម្ហិ សម្មាសម្ពុទ្ធេ បរិនិព្ពុតេ តស្ស សាសនេ ច អន្តរហិតេ បរិហាយិត្វា វឌ្ឍិត្វា អបរិមិតាយុកេសុ មនុស្សេសុ អនុក្កមេន បរិហាយិត្វា វស្សសតសហស្សាយុកេសុ ជាតេសុ បរមត្ថទស្សី **អត្ថទស្សី** នាម ពុទ្ធោ លោកេ ឧប្បជ្ជិ។ សោ បារមិយោ បូរេត្វា តុសិតបុរេ និព្ពត្តិត្វា តតោ ចវិត្វា បរមសោភនេ សោភនេ នាម នគរេ សាគរស្ស នាម រញ្ញោ កុលេ អគ្គមហេសិយា សុទស្សនទេវិយា កុច្ឆិស្មឹ បដិសន្ធឹ គហេត្វា ទស មាសេ គព្ភេ វសិត្វា សុចិន្ទនុយ្យានេ មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខមិ។ មាតុកុច្ឆិតោ មហាបុរិសេ និក្ខន្តមត្តេ សុចិរកាលនិហិតានិ កុលបរម្បរាគតានិ មហានិធានានិ ធនសាមិកា បដិលភីសូតិ តស្ស នាមគ្គហណទិវសេ “អត្ថទស្សី”តិ នាមមកំសុ។ សោ ទសវស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិ។ អមរគិរិ-សុរគិរិ-គិរិវាហននាមកា បរមសុរភិជនកា តយោ ចស្ស បាសាទា អហេសុំ។ វិសាខាទេវិប្បមុខានិ តេត្តឹស ឥត្ថិសហស្សានិ អហេសុំ។

សោ ចត្តារិ និមិត្តានិ ទិស្វា វិសាខាទេវិយា សេលកុមារេ នាម បុត្តេ ឧប្បន្នេ សុទស្សនំ នាម អស្សរាជំ អភិរុហិត្វា មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមិត្វា បព្ពជិ។ តំ នវ មនុស្សកោដិយោ អនុបព្ពជឹសុ។ តេហិ បរិវុតោ សោ មហាបុរិសោ អដ្ឋ មាសេ បធានចរិយំ ចរិត្វា វិសាខបុណ្ណមាយ សុចិន្ធរនាគិយា ឧបហារត្ថាយ អានីតំ មធុបាយាសំ មហាជនេន សន្ទិស្សមានសព្ពសរីរាយ នាគិយា សហ សុវណ្ណបាតិយា ទិន្នំ មធុបាយាសំ បរិភុញ្ជិត្វា តរុណតរុសតសមលង្កតេ តរុណសាលវនេ ទិវាវិហារំ វីតិនាមេត្វា សាយន្ហសមយេ ធម្មរុចិនា មហារុចិនា នាម នាគរាជេន ទិន្នា អដ្ឋ កុសតិណមុដ្ឋិយោ គហេត្វា ចម្បកពោធឹ ឧបសង្កមិត្វា តេបញ្ញាសហត្ថាយាមវិត្ថតំ កុសតិណសន្ថរំ សន្ថរិត្វា បល្លង្កំ អាភុជិត្វា សម្ពោធឹ បត្វា សព្ពពុទ្ធាចិណ្ណំ – “អនេកជាតិសំសារំ...បេ.... តណ្ហានំ ខយមជ្ឈគា”តិ ឧទានំ ឧទានេត្វា សត្តសត្តាហំ ពោធិសមីបេយេវ វីតិនាមេត្វា ព្រហ្មុនោ ធម្មទេសនាយាចនំ សម្បដិច្ឆិត្វា អត្តនា សហ បព្ពជិតនវភិក្ខុកោដិយោ អរិយធម្មបដិវេធសមត្ថេ ទិស្វា អាកាសេន គន្ត្វា អនោមនគរសមីបេ អនោមុយ្យានេ ឱតរិត្វា តេហិ បរិវុតោ តត្ថ ធម្មចក្កំ បវត្តេសិ។ តទា កោដិសតសហស្សានំ បឋមោ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។

បុន ភគវតិ លោកនាយកេ ទេវលោកចារិកំ ចរិត្វា តត្ថ ធម្មំ ទេសេន្តេ កោដិសតសហស្សានំ ទុតិយោ អភិសមយោ អហោសិ។ យទា បន ភគវា អត្ថទស្សី អម្ហាកំ ភគវា វិយ កបិលវត្ថុបុរំ សោភនបុរំ បវិសិត្វា ធម្មំ ទេសេសិ, តទា កោដិសតសហស្សានំ តតិយោ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

១. “តត្ថេវ មណ្ឌកប្បម្ហិ, អត្ថទស្សី មហាយសោ;
មហាតមំ និហន្ត្វាន, បត្តោ សម្ពោធិមុត្តមំ។

២. “ព្រហ្មុនា យាចិតោ សន្តោ, ធម្មចក្កំ បវត្តយិ;
អមតេន តប្បយី លោកំ, ទសសហស្សី សទេវកំ។

៣. “តស្សាបិ លោកនាថស្ស, អហេសុំ អភិសមយា តយោ;
កោដិសតសហស្សានំ, បឋមាភិសមយោ អហុ។

៤. “យទា ពុទ្ធោ អត្ថទស្សី, ចរតិ ទេវចារិកំ;
កោដិសតសហស្សានំ, ទុតិយាភិសមយោ អហុ។

៥. “បុនាបរំ យទា ពុទ្ធោ, ទេសេសិ បិតុសន្តិកេ;
កោដិសតសហស្សានំ, តតិយាភិសមយោ អហូ”តិ។

តត្ថ **តត្ថេវា**តិ តស្មិញ្ញេវ កប្បេតិ អត្ថោ។ ឯត្ថ បន វរកប្បោ “មណ្ឌកប្បោ”តិ អធិប្បេតោ។ “យស្មឹ កប្បេ តយោ ពុទ្ធា និព្ពត្តន្តិ, សោ កប្បោ វរកប្បោ”តិ ហេដ្ឋា បទុមុត្តរពុទ្ធវំសវណ្ណនាយំ វុត្តោ។ តស្មា វរកប្បោ ឥធ “មណ្ឌកប្បោ”តិ វុត្តោ។ **និហន្ត្វានា**តិ និហនិត្វា។ អយមេវ វា បាឋោ។ **សន្តោ**តិ សមានោ។ **អមតេនា**តិ មគ្គផលាធិគមាមតបានេន។ **តប្បយី**តិ អតប្បយិ, បីណេសីតិ អត្ថោ។ **ទសសហស្សី**តិ ទសសហស្សិលោកធាតុំ។ **ទេវចារិក**ន្តិ ទេវានំ វិនយនត្ថំ ទេវលោកចារិកន្តិ អត្ថោ។

សុចន្ទកនគរេ កិរ សន្តោ ច រាជបុត្តោ ឧបសន្តោ ច បុរោហិតបុត្តោ តីសុ វេទេសុ សព្ពសមយន្តរេសុ ច សារមទិស្វា នគរស្ស ចតូសុ ទ្វារេសុ ចត្តារោ បណ្ឌិតេ វិសារទេ ច មនុស្សេ ឋបេសុំ – “យំ បន តុម្ហេ បណ្ឌិតំ សមណំ វា ព្រាហ្មណំ វា បស្សថ សុណាថ វា, តំ អម្ហាកំ អាគន្ត្វា អារោចេថា”តិ។ តេន ច សមយេន អត្ថទស្សី

លោកនាថោ សុចន្ទកនគរំ សម្បាបុណិ។ អថ តេហិ និវេទិតា បុរិសា គន្ត្វា តេសំ ទសពលស្ស គត្ថាគមនំ បដិវេទេសុំ។ តតោ តេ សន្តោបសន្តា តថាគតាគមនំ សុត្វា បហដ្ឋមានសា សហស្សបរិវារា ទសពលំ អសមំ បច្ចុគ្គន្ត្វា អភិវាទេត្វា និមន្តេត្វា សត្ថារំ ពុទ្ធប្បមុខស្ស សង្ឃស្ស អសទិសំ មហាទានំ ទត្វា សត្តមេ ទិវសេ សកលនគរវាសីហិ មនុស្សេហិ សទ្ធិំ ធម្មកថំ សុណិំសុ។ តស្មិំ កិរ ទិវសេ អដ្ឋនវុតិសហស្សានិ ឯហិភិក្ខុបព្ពជ្ជាយ បព្ពជិត្វា អរហត្តំ បាបុណិំសុ។ តាយ បរិសាយ មជ្ឈេ ភគវា បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, សោ បឋមោ សន្និបាតោ អហោសិ។

យទា បន ភគវា អត្តនោ បុត្តស្ស សេលត្ថេរស្ស ធម្មំ ទេសេន្តោ អដ្ឋាសីតិសហស្សានិ បសាទេត្វា ឯហិភិក្ខុភាវេន បព្ពាជេត្វា អរហត្តំ បាបេត្វា បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, សោ ទុតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ បុន មហាមង្គលសមាគមេ មាយបុណ្ណមាយំ ទេវមនុស្សានំ ធម្មំ ទេសេន្តោ អដ្ឋសត្តតិសហស្សានិ អរហត្តំ បាបេត្វា បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, សោ តតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៦. “សន្និបាតា តយោ អាសុំ, តស្សាបិ ច មហេសិនោ;
ខីណាសវានំ វិមលានំ, សន្តចិត្តាន តាទិនំ។

៧. “អដ្ឋនវុតិសហស្សានំ, បឋមោ អាសិ សមាគមោ;
អដ្ឋាសីតិសហស្សានំ, ទុតិយោ អាសិ សមាគមោ។

៨. “អដ្ឋសត្តតិសហស្សានំ, តតិយោ អាសិ សមាគមោ;
អនុបាទា វិមុត្តានំ, វិមលានំ មហេសិន”ន្តិ។

តទា កិរ អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ ចម្បកនគរេ សុសីមោ នាម ព្រាហ្មណមហាសាលោ លោកសម្មតោ អហោសិ។ សោ សព្ពវិភវជាតំ ទីនានាថកបណទ្ធិកាទីនំ វិស្សជ្ជេត្វា ហិមវន្តសមីបំ គន្ត្វា តាបសបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា អដ្ឋ សមាបត្តិយោ បញ្ច អភិញ្ញាយោ ច និព្ពត្តេត្វា មហិទ្ធិកោ មហានុភាវោ ហុត្វា មហាជនស្ស កុសលាកុសលានំ ធម្មានំ អនវជ្ជសាវជ្ជភាវញ្ច ទស្សេត្វា ពុទ្ធុប្បាទំ អាគមយមានោ អដ្ឋាសិ។

អថាបរេន សមយេន អត្ថទស្សិម្ហិ លោកនាយកេ លោកេ ឧប្បជ្ជិត្វា សុទស្សនមហានគរេ អដ្ឋន្នំ បរិសានំ មជ្ឈេ ធម្មាមតវស្សំ វស្សេន្តេ តស្ស ធម្មំ សុត្វា សគ្គលោកំ គន្ត្វា ទិព្ពានិ មន្ទារវបទុមបារិច្ឆត្តកាទីនិ បុប្ផានិ ទេវលោកតោ អាហរិត្វា អត្តនោ អានុភាវំ ទស្សេន្តោ ទិស្សមានសរីរោ ចតូសុ ទិសាសុ ចតុទ្ទីបិកមហាមេឃោ វិយ បុប្ផវស្សំ វស្សេត្វា សមន្តតោ បុប្ផមណ្ឌបំ បុប្ផមយគ្ឃិតោរណហេមជាលាទីនិ បុប្ផមយានិ កត្វា មន្ទារវបុប្ផច្ឆត្តេន ទសពលំ បូជេសិ។ សោបិ នំ ភគវា – “អនាគតេ គោតមោ នាម ពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ ព្យាកាសិ។ តេន វុត្តំ –

៩. “អហំ តេន សមយេន, ជដិលោ ឧគ្គតាបនោ;
សុសីមោ នាម នាមេន, មហិយា សេដ្ឋសម្មតោ។

១០. “ទិព្ពំ មន្ទារវំ បុប្ផំ, បទុមំ បារិច្ឆត្តកំ;
ទេវលោកា ហរិត្វាន, សម្ពុទ្ធមភិបូជយិំ។

១១. “សោបិ មំ ពុទ្ធោ ព្យាកាសិ, អត្ថទស្សី មហាមុនិ;
អដ្ឋារសេ កប្បសតេ, អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ។

១២. “បធានំ បទហិត្វាន…បេ… ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ។

១៣. “តស្សាបិ វចនំ សុត្វា, ហដ្ឋោ សំវិគ្គមានសោ;
ឧត្តរិំ វតមធិដ្ឋាសិំ, ទសបារមិបូរិយា”តិ។

តត្ថ **ជដិលោ**តិ ជដា អស្ស អត្ថីតិ ជដិលោ។ **មហិយា សេដ្ឋសម្មតោ**តិ សកលេនបិ លោកេន សេដ្ឋោ ឧត្តមោ បវរោតិ ឯវំ សម្មតោ សម្ភាវិតោតិ អត្ថោ។

តស្ស បន ភគវតោ សោភនំ នាម នគរំ អហោសិ។ សាគរោ នាម រាជា បិតា, សុទស្សនា នាម មាតា, សន្តោ ឧបសន្តោ ច ទ្វេ អគ្គសាវកា, អភយោ នាមុបដ្ឋាកោ, ធម្មា ច សុធម្មា ច ទ្វេ អគ្គសាវិកា, ចម្បករុក្ខោ ពោធិ, សរីរំ អសីតិហត្ថុព្ពេធំ អហោសិ។ សរីរប្បភា សមន្តតោ សព្ពកាលំ យោជនមត្តំ ផរិត្វា អដ្ឋាសិ, អាយុ វស្សសតសហស្សំ, វិសាខា នាមស្ស អគ្គមហេសី, សេលោ នាម បុត្តោ, អស្សយានេន និក្ខមិ។ តេន វុត្តំ –

១៤. “សោភនំ នាម នគរំ, សាគរោ នាម ខត្តិយោ;
សុទស្សនា នាម ជនិកា, អត្ថទស្សិស្ស សត្ថុនោ។

១៨. “សន្តោ ច ឧបសន្តោ ច, អហេសុំ អគ្គសាវកា;
អភយោ នាមុបដ្ឋាកោ, អត្ថទស្សិស្ស សត្ថុនោ។

២០. “ធម្មា ចេវ សុធម្មា ច, អហេសុំ អគ្គសាវិកា;
ពោធិ តស្ស ភគវតោ, ចម្បកោតិ បវុច្ចតិ។

២២. “សោបិ ពុទ្ធោ អសមសមោ, អសីតិហត្ថមុគ្គតោ;
សោភតេ សាលរាជាវ, ឧឡុរាជាវ បូរិតោ។

២៣. “តស្ស បាកតិកា រំសី, អនេកសតកោដិយោ;
ឧទ្ធំ អធោ ទស ទិសា, ផរន្តិ យោជនំ សទា។

២៤. “សោបិ ពុទ្ធោ នរាសភោ, សព្ពសត្តុត្តមោ មុនិ;
វស្សសតសហស្សានិ, លោកេ អដ្ឋាសិ ចក្ខុមា។

២៥. “អតុលំ ទស្សេត្វា ឱភាសំ, វិរោចេត្វា សទេវកេ;
សោបិ អនិច្ចតំ បត្តោ, យថគ្គុបាទានសង្ខយា”តិ។

តត្ថ **ឧឡុរាជាវ បូរិតោ**តិ សរទសមយបរិបុណ្ណវិមលសកលមណ្ឌលោ តារករាជា វិយាតិ អត្ថោ។ **បាកតិកា**តិ បកតិវសេន ឧប្បជ្ជមានា, ន អធិដ្ឋានវសេន។ យទា ឥច្ឆតិ ភគវា, តទា អនេកកោដិសតសហស្សេបិ ចក្កវាឡេ អាភាយ ផរេយ្យ។ **រំសី**តិ រស្មិយោ។ **ឧបាទានសង្ខយា**តិ ឧបាទានក្ខយា ឥន្ធនក្ខយា អគ្គិ វិយ។ សោបិ ភគវា ចតុន្នំ ឧបាទានានំ ខយេន អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា អនុបមនគរេ អនោមារាមេ បរិនិព្ពាយិ។ ធាតុយោ បនស្ស អធិដ្ឋានេន វិកិរិំសុ។ សេសមេត្ថ គាថាសុ ឧត្តានមេវាតិ។

អត្ថទស្សីពុទ្ធវំសវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ ចុទ្ទសមោ ពុទ្ធវំសោ។

១៧. ធម្មទស្សីពុទ្ធវំសវណ្ណនា

អត្ថទស្សិម្ហិ សម្មាសម្ពុទ្ធេ បរិនិព្ពុតេ អន្តរកប្បេ ច វីតិវត្តេ អបរិមិតាយុកេសុ សត្តេសុ អនុបុព្ពេន
បរិហាយិត្វា វស្សសតសហស្សាយុកេសុ ជាតេសុ **ធម្មទស្សី** នាម សត្ថា លោកាលោកករោ លោភាទិលោកមល
វិនយករោ លោកេកនាយកោ លោកេ ឧទបាទិ។ សោបិ ភគវា បារមិយោ បូរេត្វា តុសិតបុរេ និព្ពត្តិត្វា តតោ
ចវិត្វា សរណនគរេ សព្ពលោកសរណស្ស សរណស្ស នាម រញ្ញោ អគ្គមហេសិយា សុនន្ទាយ នាម ទេវិយា កុច្ឆិស្មឹ
បដិសន្ធឹ អគ្គហេសិ។ សោ ទសន្នំ មាសានំ អច្ចយេន សរណុយ្យានេ មាតុកុច្ឆិតោ បាវុស្សកាលេ
សលិលធរវិវរគតោ បុណ្ណចន្ទោ វិយ និក្ខមិ។ មហាបុរិសេ បន មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខន្តមត្តេយេវ អធិករណ
វោហារសត្ថបោត្ថកេសុ អធម្មិយា វោហារា សយមេវ អន្តរធាយឹសុ។ ធម្មិកវោហារាយេវ អដ្ឋំសុ។ តេនស្ស
នាមគ្គហណទិវសេ “ធម្មទស្សី”តិ នាមមកំសុ។ សោ អដ្ឋវស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិ។ តស្ស កិរ អរជ-វិរជ-សុ
ទស្សននាមកា តយោ បាសាទា អហេសុំ។ វិចិកោឡិទេវិប្បមុខានំ ឥត្ថីនំ វីសតិសហស្សាធិកំ សតសហស្សំ
អហោសិ។

សោ ចត្តារិ និមិត្តានិ ទិស្វា វិចិកោឡិទេវិយា បុញ្ញវឌ្ឍនេ នាម បុត្តេ ឧប្បន្នេ ទេវកុមារោ វិយ អតិវិយ
សុខុមាលោ ទេវសម្បត្តិមិវ សម្បត្តិមនុភវមានោ មជ្ឈិមយាមេ វុដ្ឋាយ សិរិសយនេ និសិន្នោ និទ្ទោបគតានំ
ឥត្ថីនំ វិប្បការំ ទិស្វា សញ្ជាតសំវេគោ មហាភិនិក្ខមនាយ ចិត្តំ ឧប្បាទេសិ។ ចិត្តុប្បាទសមនន្តរមេវស្ស សុ
ទស្សនបាសាទោ គគនតលមព្ភុគ្គន្ត្វា ចតុរង្គិនិយា សេនាយ បរិវុតោ ទុតិយោ ទិវសករោ វិយ ទិព្ពវិមានំ វិយ ច
គន្ត្វា រត្តកុរវកតរុពោធិសមីបេយេវ ឱតរិត្វា អដ្ឋាសិ។ មហាបុរិសោ កិរ ព្រហ្មុនា ឧបនីតានិ កាសាយានិ គហេ
ត្វា បព្ពជិត្វា បាសាទតោ ឱតរិត្វា អវិទូរេ អដ្ឋាសិ។ បាសាទោ បុន អាកាសេន គន្ត្វា ពោធិរុក្ខំ អន្តោកត្វា
បឋវិយំ បតិដ្ឋាសិ។ ឥត្ថិយោបិ សបរិវារា បាសាទតោ ឱតរិត្វា អឌ្ឍគាវុតមត្តំ គន្ត្វា អដ្ឋំសុ។ តត្ថ ឥត្ថិយោ ច
តាសំ បរិចារិកា ចេដិកាយោ ច ឋបេត្វា សព្ពេ មនុស្សា តំ អនុបព្ពជឹសុ។ ភិក្ខូនំ កោដិសតសហស្សំ អហោសិ។

អថ ធម្មទស្សី ពោធិសត្តោ សត្តាហំ បធានចរិយំ ចរិត្វា វិចិកោឡិទេវិយា ទិន្នំ មធុបាយាសំ បរិភុញ្ជិត្វា
ពទរវនេ ទិវាវិហារំ កត្វា សាយន្ហសមយេ សិរិវឌ្ឍនេន នាម យវបាលកេន ទិន្នា អដ្ឋ តិណមុដ្ឋិយោ គហេត្វា
ពិម្ពិជាលពោធឹ ឧបគន្ត្វា តេបណ្ណាសហត្ថវិត្ថតំ តិណសន្ថរំ សន្ថរិត្វា តត្ថ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បដិវិជ្ឈិត្វា – “អនេក
ជាតិសំសារំ…បេ…. តណ្ហានំ ខយមជ្ឈគា”តិ ឧទានំ ឧទានេត្វា ពោធិសមីបេ សត្តសត្តាហំ វីតិនាមេត្វា
កតព្រហ្មយាចនោ អត្តនា សទ្ធឹ បព្ពជិតស្ស ភិក្ខូនំ កោដិសតសហស្សស្ស សទ្ធម្មប្បដិវេធសមត្ថតំ ញត្វា
អដ្ឋារសយោជនិកមគ្គំ ឯកាហេនេវ ឥសិបតនំ គន្ត្វា តេហិ បរិវុតោ តត្ថ ធម្មចក្កំ បវត្តេសិ, តទា កោដិសត
សហស្សានំ បឋមាភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

១. “តត្ថេវ មណ្ឌកប្បម្ហិ, ធម្មទស្សី មហាយសោ;
តមន្ធការំ វិធមិត្វា, អតិរោចតិ សទេវកេ។

២. “តស្សាបិ អតុលតេជស្ស, ធម្មចក្កប្បវត្តនេ;
កោដិសតសហស្សានំ, បឋមាភិសមយោ អហូ”តិ។

តត្ថ **តមន្ធការ**ន្តិ តមសង្ខាតំ មោហន្ធការន្តិ អត្ថោ។

យទា បន តគរនាមកេ នគរេ សញ្ជយោ នាម រាជា កាមេសុ អាទីនវំ នេក្ខម្មំ ខេមតោ ច ទិស្វា
ឥសិបព្ពជ្ជំ បព្ពជិ។ តំ នវុតិកោដិយោ អនុបព្ពជឹសុ។ តេ សព្ពេយេវ បញ្ចាភិញ្ញាអដ្ឋសមាបត្តិលាភិនោ អហេសុំ។
អថ សត្ថា ធម្មទស្សី តេសំ ឧបនិស្សយសម្បត្តឹ ទិស្វា អាកាសេន គន្ត្វា សញ្ជយស្ស តាបសស្ស អស្សមបទំ គន្ត្វា
អាកាសេ ឋត្វា តេសំ តាបសានំ អជ្ឈាសយានុរូបំ ធម្មំ ទេសេត្វា ធម្មចក្ខុំ ឧប្បាទេសិ, សោ ទុតិយោ
អភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៣. “យទា ពុទ្ធោ ធម្មទស្សី, វិនេសិ សញ្ជយំ ឥសឹ;
តទា នវុតិកោដីនំ, ទុតិយាភិសមយោ អហូ”តិ។

យទា បន សក្កោ ទេវានមិន្ទោ ទសពលស្ស ធម្មំ សោតុកាមោ តំ ឧបសង្កមិ, តទា អសីតិយា កោដីនំ
តតិយោ អភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៤. “យទា សក្កោ ឧបគញ្ឆិ, សបរិសោ វិនាយកំ;
តទា អសីតិកោដីនំ, តតិយាភិសមយោ អហូ”តិ។

យទា បន សរណនគរេ វេមាតិកភាតិកំ បទុមកុមារំ ផុស្សទេវកុមារញ្ច សបរិវារេ បព្ពាជេសិ, តស្មិំ អន្តោវស្សេ បព្ពជិតានំ ភិក្ខូនំ កោដិសតសហស្សានំ មជ្ឈេ វិសុទ្ធិបវារណំ បវារេសិ, សោ បឋមោ សន្និបាតោ អហោសិ។ បុន ភគវតោ ទេវលោកតោ ឱរោហណេ សតកោដីនំ ទុតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ យទា បន សុទស្សនារាមេ តេរសន្នំ ធុតគុណានំ គុណេ អានិសំសេ បកាសេត្វា ហារិតំ នាម មហាសាវកំ ឯតទគ្គេ ឋបេសិ, តទា អសីតិយា កោដីនំ មជ្ឈេ ភគវា បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, សោ តតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៥. “តស្សាបិ ទេវទេវស្ស, សន្និបាតា តយោ អហុំ;
ខីណាសវានំ វិមលានំ, សន្តចិត្តាន តាទិនំ។

៦. “យទា ពុទ្ធោ ធម្មទស្សី, សរណេ វស្សំ ឧបាគមិ;
តទា កោដិសតសហស្សានំ, បឋមោ អាសិ សមាគមោ។

៧. “បុនាបរំ យទា ពុទ្ធោ, ទេវតោ ឯតិ មានុសំ;
តទាបិ សតកោដីនំ, ទុតិយោ អាសិ សមាគមោ។

៨. “បុនាបរំ យទា ពុទ្ធោ, បកាសេសិ ធុតេ គុណេ;
តទា អសីតិកោដីនំ, តតិយោ អាសិ សមាគមោ”តិ។

តទា អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ សក្កោ ទេវរាជា ហុត្វា ទ្វីសុ ទេវលោកេសុ ទេវេហិ បរិវុតោ អាគន្ត្វា ទិព្ពេហិ គន្ធបុប្ផាទីហិ ទិព្ពតុរិយេហិ ច តថាគតំ បូជេសិ។ សោបិ នំ សត្ថា – “អនាគតេ គោតមោ នាម ពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ ព្យាកាសិ។ តេន វុត្តំ –

៩. “អហំ តេន សមយេន, សក្កោ អាសិំ បុរិន្ទទោ;
ទិព្ពេន គន្ធមាលេន, តុរិយេនាភិបូជយិំ។

១០. “សោបិ មំ តទា ព្យាកាសិ, ទេវមជ្ឈេ និសីទិយ;
អដ្ឋារសេ កប្បសតេ, អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ។

១១. “បធានំ បទហិត្វាន…បេ.… ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ។
១២. “តស្សាបិ វចនំ សុត្វា, ភិយ្យោ ចិត្តំ បសាទយិំ;
ឧត្តរិំ វតមធិដ្ឋាសិំ, ទសបារមិបូរិយា”តិ។

តស្ស បន ភគវតោ សរណំ នាម នគរំ អហោសិ។ សរណោ នាម រាជា បិតា, សុនន្ទា នាម មាតា, បទុមោ ច ផុស្សទេវោ ច ទ្វេ អគ្គសាវកា, សុនេត្តោ នាម ឧបដ្ឋាកោ, ខេមា ច សព្ពនាមា ច ទ្វេ អគ្គសាវិកា, ពិម្ពិជាលរុក្ខោ ពោធិ, សរីរំ បនស្ស អសីតិហត្ថុព្ពេធំ អហោសិ, អាយុ វស្សសតសហស្សំ, វិចិកោឡិទេវី នាមស្ស អគ្គមហេសី, បុញ្ញវឌ្ឍនោ នាមស្ស បុត្តោ, បាសាទេន និក្ខមិ។ តេន វុត្តំ –

១៣. “សរណំ នាម នគរំ, សរណោ នាម ខត្តិយោ;
សុនន្ទា នាម ជនិកា, ធម្មទស្សិស្ស សត្ថុនោ។

១៤. “បទុមោ ផុស្សទេវោ ច, អហេសុំ អគ្គសាវកា;
សុនេត្តោ នាមុបដ្ឋាកោ, ធម្មទស្សិស្ស សត្ថុនោ។

១៩. “ខេមា ច សព្ពនាមា ច, អហេសុំ អគ្គសាវិកា;
ពោធិ តស្ស ភគវតោ, ពិម្ពិជាលោតិ វុច្ចតិ។

២១. “សោបិ ពុទ្ធោ អសមសមោ, អសីតិហត្ថមុគ្គតោ;
អតិរោចតិ តេជេន, ទសសហស្សិម្ហិ ធាតុយា។

២២. “សុផុល្លោ សាលរាជាវ, វិជ្ជូវ គគនេ យថា;
មជ្ឈន្ហិកេវ សូរិយោ, ឯវំ សោ ឧបសោភថ។

២៣. “តស្សាបិ អតុលតេជស្ស, សមកំ អាសិ ជីវិកំ;
វស្សសតសហស្សានិ, លោកេ អដ្ឋាសិ ចក្ខុមា។

២៤. “ឱភាសំ ទស្សយិត្វាន, វិមលំ កត្វាន សាសនំ;
ចវិ ចន្ទោវ គគនេ, និព្ពុតោ សោ សសាវកោ”តិ។

តត្ថ **ពិម្ពិជាលោ**តិ រត្តកុរវករុក្ខោ។ **ទសសហស្សិម្ហិ ធាតុយា**តិ ទសសហស្សិយា លោកធាតុយា។ **វិជ្ជុវា**តិ វិជ្ជុលតា វិយ។ **ឧបសោភថា**តិ យថា គគនេ វិជ្ជុ ច មជ្ឈន្ហិកេ សូរិយោ ច ឧបសោភតិ, ឯវំ សោ ភគវា ឧបសោភិត្ថាតិ អត្ថោ។ **សមក**ន្តិ សព្ពេហិ នរសត្តេហិ សមមេវ តស្ស អាយុ អហោសីតិ អត្ថោ។ **ចវី**តិ ចុតោ។ **ចន្ទោវា**តិ គគនតោ ចន្ទិមា វិយ ចវីតិ អត្ថោ។ ធម្មទស្សី កិរ ភគវា សាលវតីនគរេ កេសារាមេ បរិនិព្ពាយិ សេសមេត្ថ គាថាសុ បាកដមេវាតិ។

ធម្មទស្សីពុទ្ធវំសវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ បន្នរសមោ ពុទ្ធវំសោ។

១៨. សិទ្ធត្ថពុទ្ធវំសវណ្ណនា

ធម្មទស្សិម្ហិ ភគវតិ បរិនិព្ពុតេ អន្តរហិតេ ចស្ស សាសនេ តស្មឹ កប្បេ អតីតេ កប្បសហស្សេ ច សត្តសុ កប្បសតេសុ ច ឆសុ កប្បេសុ ច អតិក្កន្តេសុ ឥតោ ចតុនវុតិកប្បមត្ថកេ ឯកស្មឹ កប្បេ ឯកោវ លោកត្ថចរោ អធិគតបរមត្ថោ **សិទ្ធត្ថោ** នាម សត្ថា លោកេ បាតុរហោសិ។ តេន វុត្តំ –

១. “ធម្មទស្សិស្ស អបរេន, សិទ្ធត្ថោ លោកនាយកោ;
និហនិត្វា តមំ សព្ពំ, សូរិយោ អព្ភុគ្គតោ យថា”តិ។

សិទ្ធត្ថោ ពោធិសត្តោបិ បារមិយោ បូរេត្វា តុសិតភវនេ និព្ពត្តិត្វា តតោ ចវិត្វា វេភារនគរេ ឧទេនស្ស នាម រញ្ញោ អគ្គមហេសិយា សុផស្សាយ នាម ទេវិយា កុច្ឆិស្មឹ បដិសន្ធឹ គហេត្វា ទសន្នំ មាសានំ អច្ចយេន វិរិយុយ្យានេ មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខមិ។ ជាតេ បន មហាបុរិសេ សព្ពេសំ អារទ្ធកម្មន្តា ច ឥជ្ឈិតា ច អត្ថា សិទ្ធិមគមំសុ។ តស្មា បនស្ស ញាតកា “សិទ្ធត្ថោ”តិ នាមមកំសុ។ សោ ទសវស្សសហស្សានិ អគារមជ្ឈេ វសិ។ តស្ស កោកា-សុប្បល-បទុមនាមកា តយោ បាសាទា អហេសុំ។ សោមនស្សាទេវិប្បមុខានិ អឌ្ឍចត្តាលីស ឥត្ថិសហស្សានិ បច្ចុបដ្ឋិតានិ អហេសុំ។

សោ ចត្តារិ និមិត្តានិ ទិស្វា សោមនស្សាទេវិយា បុត្តេ អនុបមកុមារេ ឧប្បន្នេ អាសាឡ្ហិបុណ្ណមិយំ សុវណ្ណសិវិកាយ និក្ខមិត្វា វិរិយុយ្យានំ គន្ត្វា បព្ពជិ។ តំ កោដិសតសហស្សមនុស្សា អនុបព្ពជឹសុ។ មហាបុរិសោ កិរ តេហិ សទ្ធឹ ទស មាសេ បធានចរិយំ ចរិត្វា វិសាខបុណ្ណមាយំ អសទិសព្រាហ្មណគាមេ សុនេត្តាយ នាម ព្រាហ្មណកញ្ញាយ ទិន្នំ មធុបាយាសំ បរិភុញ្ជិត្វា ពទរវនេ ទិវាវិហារំ វីតិនាមេត្វា សាយន្ហសមយេ វរុណេន នាម យវបាលេន ទិន្នា អដ្ឋ តិណមុដ្ឋិយោ គហេត្វា កណិការពោធឹ ឧបគន្ត្វា ចត្តាលីសហត្ថវិត្ថតំ តិណសន្ថរំ សន្ថរិត្វា បល្លង្កំ អាភុជិត្វា សព្ពញ្ញុតំ បាបុណិត្វា – “អនេកជាតិសំសារំ…បេ.… តណ្ហានំ ខយមជ្ឈគា”តិ ឧទានំ ឧទានេត្វា សត្តសត្តាហំ វីតិនាមេត្វា អត្តនា សហ បព្ពជិតានំ ភិក្ខូនំ កោដិសតសហស្សានំ ចតុសច្ចបដិវេធសមត្ថតំ ទិស្វា អនិលបថេន គន្ត្វា គយាមិគទាយេ ឱតរិត្វា តេសំ ធម្មចក្កំ បវត្តេសិ, តទា កោដិសតសហស្សានំ បឋមោ អភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

២. “សោបិ បត្វាន សម្ពោធឹ, សន្តារេន្តោ សទេវកំ;
អភិវស្សិ ធម្មមេឃេន, និព្ពាបេន្តោ សទេវកំ។

៣. “តស្សាបិ អតុលតេជស្ស, អហេសុំ អភិសមយា តយោ;
កោដិសតសហស្សានំ, បឋមាភិសមយោ អហូ”តិ។

តត្ថ **សទេវក**ន្តិ សទេវកំ លោកំ។ **ធម្មមេឃេនា**តិ ធម្មកថាមេឃវស្សេន។ បុន ភីមរថនគរេ ភីមរថេន នាម រញ្ញា និមន្តិតោ នគរមជ្ឈេ កតេ សន្ថាគារេ និសិន្នោ ករវីករុតមញ្ជុនា សវនសុខេន បរមមធុរេន បណ្ឌិតជនហទយង្គមេន អមតាភិសេកសទិសេន ព្រហ្មស្សរេន ទស ទិសា បរិបូរេន្តោ ធម្មាមតទុន្ទុភិមាហនិ, តទា នវុតិកោដីនំ ទុតិយោ អភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៤. “បុនាបរំ ភីមរថេ, យទា អាហនិ ទុន្ទុភឹ;
តទា នវុតិកោដីនំ, ទុតិយាភិសមយោ អហូ”តិ។

យទា បន វេភារនគរេ ញាតិសមាគមេ ពុទ្ធវំសំ ទេសេន្តោ នវុតិកោដីនំ ធម្មចក្កំ ឧប្បាទេសិ, សោ តតិយោ អភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៥. “យទា ពុទ្ធោ ធម្មំ ទេសេសិ, វេភារេ សោ បុរុត្តមេ;
តទា នវុតិកោដីនំ, តតិយាភិសមយោ អហូ”តិ។

អមររុចិរទស្សនេ អមរនគរេ នាម សម្ពលោ ច សុមិត្តោ ច ទ្វេ ភាតរោ រជ្ជំ ការេសុំ។ អថ សិទ្ធត្ថោ សត្ថា តេសំ រាជូនំ ឧបនិស្សយសម្បត្តឹ ទិស្វា គគនតលេន គន្ត្វា អមរនគរមជ្ឈេ ឱតរិត្វា ចក្កាលង្កតតលេហិ ចរណេហិ បថវិតលំ មទ្ទន្តោ វិយ បទចេតិយានិ ទស្សេត្វា អមរុយ្យានំ គន្ត្វា បរមរមណីយេ អត្តនោ ករុណាសីតលេ សិលាតលេ និសីទិ។ តតោ ទ្វេបិ ភាតិករាជានោ ទសពលស្ស បទចេតិយានិ ទិស្វា បទានិ អនុគន្ត្វា សិទ្ធត្ថំ អធិគតបរមត្ថំ សត្ថារំ សព្ពលោកនេតារំ សបរិវារំ ឧបសង្កមិត្វា អភិវាទេត្វា ភគវន្តំ បរិវារេត្វា

និសីទីសុ។ តេសំ ភគវា អជ្ឈាសយានុរូបំ ធម្មំ ទេសេសិ។ តស្ស តេ ធម្មកថំ សុត្វា សញ្ជាតសទ្ធា ហុត្វា សព្ពេវ បព្ពជិត្វា អរហត្តំ បាបុណឹសុ។ តេសំ កោដិសតានំ ខីណាសវានំ មជ្ឈេ ភគវា បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, សោ បឋមោ សន្និបាតោ អហោសិ។ វេភារនគរេ ញាតិសមាគមេ បព្ពជិតានំ នវុតិកោដីនំ មជ្ឈេ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, សោ ទុតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ សុទស្សនវិហារេ សន្និបតិតានំ អសីតិកោដីនំ មជ្ឈេ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, សោ តតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៦. “សន្និបាតា តយោ អាសុំ, តស្មិម្បិ ទ្វិបទុត្តមេ;
ខីណាសវានំ វិមលានំ, សន្តចិត្តាន តាទិនំ។

៧. “កោដិសតានំ នវុតីនំ, អសីតិយាបិ ច កោដិនំ;
ឯតេ អាសុំ តយោ ឋានា, វិមលានំ សមាគមេ”តិ។

តត្ថ **នវុតីនំ, អសីតិយាបិ ច កោដិន**ន្តិ នវុតីនំ កោដីនំ អសីតិយាបិ ច កោដីនំ សន្និបាតា អហេសុន្តិ អត្ថោ។ **ឯតេ អាសុំ តយោ ឋានា**តិ ឯតានិ តីណិ សន្និបាតដ្ឋានានិ អហេសុន្តិ អត្ថោ។ “ឋានានេ តានិ តីណិ អហេសុ”ន្តិបិ បាឋោ។

តទា អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ សុរសេននគរេ មង្គលោ នាម ព្រាហ្មណោ ហុត្វា វេទវេទង្គានំ បារំ គន្ត្វា អនេកកោដិសង្ខំ ធនសន្និចយំ ទីនានាថាទីនំ បរិច្ចជិត្វា វិវេការាមោ ហុត្វា តាបសបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា ឈានាភិញ្ញាយោ និព្ពត្តេត្វា វិហរន្តោ – “សិទ្ធត្ថោ នាម ពុទ្ធោ លោកេ ឧប្បន្នោ”តិ សុត្វា តំ ឧបសង្កមិត្វា វន្ទិត្វា តស្ស ធម្មកថំ សុត្វា យាយ ជម្ពុយា អយំ ជម្ពុទីបោ បញ្ញាយតិ, តទ្ធិយា តំ ជម្ពុំ ឧបសង្កមិត្វា តតោ ផលំ អាហរិត្វា នវុតិកោដិភិក្ខុបរិវារំ សិទ្ធត្ថំ សត្ថារំ សុរសេនវិហារេ និសីទាបេត្វា ជម្ពុផលេហិ សន្តប្បេសិ សម្បវារេសិ ។ អថ សត្ថា តំ ផលំ បរិភុញ្ជិត្វា – “ឥតោ ចតុនវុតិកប្បមត្ថកេ គោតមោ នាម ពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ ព្យាកាសិ។ តេន វុត្តំ –

៨. “អហំ តេន សមយេន, មង្គលោ នាម តាបសោ;
ឧគ្គតេជោ ទុប្បសហោ, អភិញ្ញាពលសមាហិតោ។

៩. “ជម្ពុតោ ផលមានេត្វា, សិទ្ធត្ថស្ស អទាសហំ;
បដិគ្គហេត្វា សម្ពុទ្ធោ, ឥទំ វចនមព្រវិ។

១០. “បស្សថ ឥមំ តាបសំ, ជដិលំ ឧគ្គតាបនំ;
ចតុនវុតិតោ កប្បេ, អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ។

១១. “បធានំ បទហិត្វាន…បេ.… ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ។

១២. “តស្សាបិ វចនំ សុត្វា, ភិយ្យោ ចិត្តំ បសាទយឹ;
ឧត្តរឹ វតមធិដ្ឋាសឹ, ទសបារមិបូរិយា”តិ។

តត្ថ **ទុប្បសហោ**តិ ទុរាសទោ។ អយមេវ វា បាឋោ។ តស្ស បន ភគវតោ នគរំ វេភារំ នាម អហោសិ។ ឧទេនោ នាម រាជា បិតា, ជយសេនោតិបិ តស្សេវ នាមំ, សុផស្សា នាម មាតា, សម្ពលោ ច សុមិត្តោ ច ទ្វេ អគ្គសាវកា, រេវតោ នាមុបដ្ឋាកោ, សីវលា ច សុរាមា ច ទ្វេ អគ្គសាវិកា, កណិការរុក្ខោ ពោធិ, សរីរំ សដ្ឋិហត្ថុព្ពេធំ អហោសិ។ វស្សសតសហស្សំ អាយុ, សោមនស្សា នាម អគ្គមហេសី អហោសិ, អនុបមោ នាម បុត្តោ, សុវណ្ណសិវិកាយ និក្ខមិ។ តេន វុត្តំ –

១៣. “វេភារំ នាម នគរំ, ឧទេនោ នាម ខត្តិយោ;
សុផស្សា នាម ជនិកា, សិទ្ធត្ថស្ស មហេសិនោ។

១៨. “សម្ពលោ ច សុមិត្តោ ច, អហេសុំ អគ្គសាវកា;
រេវតោ នាមុបដ្ឋាកោ, សិទ្ធត្ថស្ស មហេសិនោ។

១៩. “សីវលា ច សុរាមា ច, អហេសុំ អគ្គសាវិកា;
ពោធិ តស្ស ភគវតោ, កណិកាវោតិ វុច្ចតិ។

២១. “សោ ពុទ្ធោ សដ្ឋិរតនំ, អហោសិ នភមុគ្គតោ;
កញ្ចនគ្ឃិយសង្កាសោ, ទសសហស្សី វិរោចតិ។

២២. “សោបិ ពុទ្ធោ អសមសមោ, អតុលោ អប្បដិបុគ្គលោ;

វស្សសតសហស្សានិ, លោកេ អដ្ឋាសិ ចក្ខុមា។

២៣. “វិបុលំ បភំ ទស្សយិត្វា, បុប្ផាបេត្វាន សាវកេ;
វិលាសេត្វា សមាបត្យា, និព្ពុតោ សោ សសាវកោ”តិ។

តត្ថ **សង្ខិរតន**ន្តិ សង្ខិរតនប្បមាណំ នភំ ឧគ្គតោតិ អត្ថោ។ **កញ្ចនគ្ឃិយសង្កាសោ**តិ នានារតនវិចិត្តកនកមយអគ្ឃិយសទិសទស្សនោតិ អត្ថោ។ **ទសសហស្សី វិរោចតី**តិ ទសសហស្សិយំ វិរោចតិ។ **វិបុល**ន្តិ ឧឡារំ ឱភាសំ។ **បុប្ផាបេត្វានា**តិ ឈានាភិញ្ញាមគ្គផលសមាបត្តិបុប្ផេហិ បុប្ផិតេ បរមសោភគ្គប្បត្តេ កត្វាតិ អត្ថោ។ **វិលាសេត្វា**តិ វិលាសយិត្វា កីឡិត្វា។ **សមាបត្យា**តិ លោកិយលោកុត្តរាហិ សមាបត្តីហិ អភិញ្ញាហិ ច។ **និព្ពុតោ**តិ អនុបាទាបរិនិព្ពានេន និព្ពុតោ។

សិទ្ធត្ថោ កិរ សត្ថា កញ្ចនវេឡុនគរេ អនោមុយ្យានេ បរិនិព្ពាយិ។ តត្ថេវស្ស រតនមយំ ចតុយោជនុព្ពេធំ ចេតិយមកំសូតិ។ សេសគាថាសុ សព្ពត្ថ បាកដមេវាតិ។

សិទ្ធត្ថពុទ្ធវំសវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ សោឡសមោ ពុទ្ធវំសោ។

១៩. តិស្សពុទ្ធវំសវណ្ណនា

តស្ស បន សិទ្ធត្ថស្ស ភគវតោ អបរភាគេ ឯកោ កប្បោ ពុទ្ធសុញ្ញោ អហោសិ។ តតោ ទ្វានវុតិកប្បមត្ថកេ **តិស្សោ, ផុស្សោ**តិ ឯកស្មិំ កប្បេ ទ្វេ ពុទ្ធា និព្ពត្តឹសុ។ តត្ថ **តិស្សោ** នាម មហាបុរិសោ បារមិយោ បូរេត្វា តុសិតបុរេ និព្ពត្តិត្វា តតោ ចវិត្វា ខេមកនគរេ ជនសន្ធស្ស នាម រញ្ញោ អគ្គមហេសិយា បទុមទលសទិសនយនាយ បទុមានាមាយ ទេវិយា កុច្ឆិស្មិំ បដិសន្ធឹ គហេត្វា ទសន្នំ មាសានំ អច្ចយេន អនោមុយ្យានេ មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខមិ។ សត្តវស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិ។ តស្ស គុហាសេល-នារិសយ-និសភនាមកា តយោ បាសាទា អហេសុំ។ សុភទ្ទាទេវិប្បមុខានិ តេត្តឹស ឥត្ថិសហស្សានិ អហេសុំ។

សោ ចត្តារិ និមិត្តានិ ទិស្វា សុភទ្ទាទេវិយា បុត្តេ អានន្ទកុមារេ ឧប្បន្នេ សោនុត្តរំ នាម អនុត្តរំ តុរង្គវរមារុយ្ហ មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមិត្វា បព្ពជិ។ តំ មនុស្សានំ កោដិ អនុបព្ពជិ។ សោ តេហិ បរិវុតោ អដ្ឋ មាសេ បធានចរិយំ ចរិត្វា វិសាខបុណ្ណមាយ វីរនិគមេ វីរសេដ្ឋិស្ស ធីតាយ ទិន្នំ មធុបាយាសំ បរិភុញ្ជិត្វា សលលវនេ ទិវាវិហារំ វីតិនាមេត្វា សាយន្ហសមយេ វិជិតសង្គាមកេន នាម យវបាលេន ឧបនីតា អដ្ឋ តិណមុដ្ឋិយោ គហេត្វា អសនពោធិំ ឧបសង្កមិត្វា ចត្តាលីសហត្ថវិត្ថតំ តិណសន្ថរំ សន្ថរិត្វា តត្ថ បល្លង្កំ អាភុជិត្វា សមារំ មារពលំ វិធមិត្វា អធិគតសព្ពញ្ញុតញ្ញាណោ – “អនេកជាតិសំសារំ…បេ…. តណ្ហានំ ខយមជ្ឈគា”តិ ឧទានំ ឧទានេត្វា សត្តសត្តាហំ ពោធិសមីបេយេវ វីតិនាមេត្វា យសវតី នគរេ ព្រហ្មទេវំ ឧទយញ្ច ទ្វេ រាជបុត្តេ សបរិវារេ ឧបនិស្សយសម្បន្នេ អាកាសេន គន្ត្វា យសវតីមិគទាយេ ឱតរិត្វា ឧយ្យានបាលេន រាជបុត្តេ បក្កោសាបេត្វា តេសំ សបរិវារានំ អវិសារិនា ព្យាបិនា មធុរេន ព្រហ្មស្សរេន ទសសហស្សិលោកធាតុំ វិញ្ញាបេន្តោវ ធម្មចក្កំ បវត្តេសិ, តទា កោដិសតានំ បឋមោ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

១. “សិទ្ធត្ថស្ស អបរេន, អសមោ អប្បដិបុគ្គលោ;
អនន្តតេជោ អមិតយសោ, តិស្សោ លោកគ្គនាយកោ។

២. “តមន្ធការំ វិធមិត្វា, ឱភាសេត្វា សទេវកំ;
អនុកម្បកោ មហាវីរោ, លោកេ ឧប្បជ្ជិ ចក្ខុមា។

៣. “តស្សាបិ អតុលា ឥទ្ធិ, អតុលំ សីលំ សមាធិ ច;
សព្ពត្ថ បារមី គន្ត្វា, ធម្មចក្កំ បវត្តយិ។

៤. “សោ ពុទ្ធោ ទសសហស្សិម្ហិ, វិញ្ញាបេសិ គិរំ សុចិ;
កោដិសតានិ អភិសមឹសុ, បឋមេ ធម្មទេសនេ”តិ។

តត្ថ **សព្ពត្ថា**តិ សព្ពេសុ ធម្មេសុ បារំ គន្ត្វា។ **ទសសហស្សិម្ហី**តិ ទសសហស្សិយំ អថាបរេន សមយេន តិស្សេន សត្ថារា សទ្ធឹ បព្ពជិតានំ ភិក្ខូនំ កោដិ មហាបុរិសស្ស គណវាសំ បហាយ ពោធិមូលមុបគមនសមយេ អញ្ញត្រ គតា។ សា តិស្សេន សម្មាសម្ពុទ្ធេន ធម្មចក្កំ បវត្តិត”ន្តិ សុត្វា យសវតីមិគទាយំ អាគន្ត្វា ទសពលមភិវាទេត្វា តំ បរិវារេត្វា និសីទិ។ តេសំ ភគវា ធម្មំ ទេសេសិ, តទា នវុតិយា កោដីនំ ទុតិយាភិសមយោ អហោសិ។ បុន មហាមង្គលសមាគមេ មង្គលបរិយោសានេ សដ្ឋិយា កោដីនំ តតិយោ អភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៥. “ទុតិយោ នវុតិកោដីនំ, តតិយោ សដ្ឋិកោដិយោ;
ពន្ធនាតោ បមោចេសិ, សត្តេ នរមរូ តទា”តិ។

តត្ថ **ទុតិយោ នវុតិកោដីនន្តិ** ទុតិយោ អភិសមយោ អហោសិ នវុតិកោដិបាណីនន្តិ អត្ថោ។ **ពន្ធនាតោ**តិ ពន្ធនតោ, ទសហិ សំយោជនេហិ បរិមោចេសីតិ អត្ថោ។ ឥទានិ បរិមោចិតេ សត្តេ សរូបតោ ទស្សេន្តោ “**នរមរូ**”តិ អាហ។ **នរមរូ**តិ នរាមរេ។

យសវតីនគរេ កិរ អន្តោវស្សំ បព្ពជិតានំ អរហន្តានំ សតសហស្សេហិ បរិវុតោ បវារេសិ, សោ បឋមោ សន្និបាតោ អហោសិ។ ឧភតោ សុជាតស្ស សុជាតស្ស នាម រញ្ញោ នារិវាហនកុមារោ នារិវាហននគរំ អនុប្បត្តេ ភគវតិ លោកនាថេ សបរិវារោ បច្ចុគ្គន្ត្វា ទសពលំ សភិក្ខុសង្ឃំ និមន្តេត្វា សត្តាហំ អសទិសទានំ ទត្វា អត្តនោ វជ្ជំ បុត្តស្ស និយ្យាតេត្វា សបរិវារោ សព្ពលោកាធិបតិស្ស តិស្សសម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សន្តិកេ ឯហិភិក្ខុបព្ពជ្ជាយ បព្ពជិ។ តស្ស កិរ សា បព្ពជ្ជា សព្ពទិសាសុ បាកដា អហោសិ។ តស្មា តតោ តតោ អាគន្ត្វា នារិវាហនកុមារំ មហាជនោ អនុបព្ពជិ។ តទា តថាគតោ នវុតិយា ភិក្ខុសតសហស្សស្ស មជ្ឈគតោ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ , សោ

ទុតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ បុន ខេមវតីនគរេ ញាតិសមាគមេ ពុទ្ធវំសធម្មកថំ សុត្វា អសីតិសតសហស្សានិ តស្ស សន្តិកេ បព្ពជិត្វា អរហត្តំ បាបុណឹសុ, តេហិ បរិវុតោ សុគតោ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, សោ តតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៦. “សន្និបាតា តយោ អាសុំ, តិស្សេ លោកគ្គនាយកេ;
ខីណាសវានំ វិមលានំ, សន្តចិត្តាន តាទិនំ។

៧. “ខីណាសវសតសហស្សានំ, បឋមោ អាសិ សមាគមោ;
នវុតិសតសហស្សានំ, ទុតិយោ អាសិ សមាគមោ។

៨. “អសីតិសតសហស្សានំ, តតិយោ អាសិ សមាគមោ;
ខីណាសវានំ វិមលានំ, បុប្ផិតានំ វិមុត្តិយា”តិ។

តទា អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ យសវតីនគរេ សុជាតោ នាម រាជា ហុត្វា ឥទ្ធំ ផីតំ ជនបទំ អនេកកោដិធនសន្និចយំ អនុរាគមុបគតហទយញ្ច បរិជនំ តិណនឡមិវ បរិច្ចជិត្វា ជាតិអាទីសុ សំវិគ្គហទយោ និក្ខមិត្វា តាបសបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា មហិទ្ធិកោ មហានុភាវោ ហុត្វា “ពុទ្ធោ លោកេ ឧប្បន្នោ”តិ សុត្វា បញ្ចវណ្ណាយ បីតិយា ផុដសរីរោ ហុត្វា សបតិស្សោ តិស្សំ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា វន្ទិត្វា ចិន្តេសិ – “ហន្ទាហំ មន្ទារវបារិច្ឆត្តកាទីហិ ទិព្ពកុសុមេហិ ភគវន្តំ បូជេស្សាមី”តិ។ អថ សោ ឯវំ ចិន្តេត្វា ឥទ្ធិយា សគ្គលោកំ គន្ត្វា ចិត្តលតាវនំ បវិសិត្វា បទុមបារិច្ឆត្តកមន្ទារវាទីហិ ទិព្ពកុសុមេហិ រតនមយំ ចង្កោដកំ គាវុតប្បមាណំ បូរេត្វា គហេត្វា គគនតលេន អាគន្ត្វា ទិព្ពេហិ សុរភិកុសុមេហិ ភគវន្តំ បូជេសិ។ ឯកញ្ច មណិទណ្ឌកំ សុវណ្ណមយកណ្ណិកំ បទុមរាគមណិមយបណ្ណំ សុគន្ធកេសរច្ឆត្តំ វិយ បទុមច្ឆត្តំ ភគវតោ សិរសិ ធារយន្តោ ចតុបរិសមជ្ឈេ អដ្ឋាសិ។ អថ ភគវា នំ – “ឥតោ ទ្វេនវុតេ កប្បេ គោតមោ នាម ពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ ព្យាកាសិ។ តេន វុត្តំ –

៩. “អហំ តេន សមយេន, សុជាតោ នាម ខត្តិយោ;
មហាភោគំ ឆឌ្ឌយិត្វា, បព្ពជឹ ឥសិបព្ពជំ។

១០. “មយិ បព្ពជិតេ សន្តេ, ឧប្បជ្ជិ លោកនាយកោ;
ពុទ្ធោតិ សទ្ទំ សុត្វាន, បីតិ មេ ឧបបជ្ជថ។

១១. “ទិព្ពំ មន្ទារវំ បុប្ផំ, បទុមំ បារិឆត្តកំ;
ឧភោ ហត្ថេហិ បគ្គយ្ហ, ធុនមានោ ឧបាគមឹ។

១២. “ចាតុវណ្ណបរិវុតំ, តិស្សំ លោកគ្គនាយកំ;
តមហំ បុប្ផំ គហេត្វា, មត្ថកេ ធារយឹ ជិនំ។

១៣. “សោបិ មំ ពុទ្ធោ ព្យាកាសិ, ជនមជ្ឈេ និសីទិយ;
ទ្វេនវុតេ ឥតោ កប្បេ, អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ។

១៤. “បធានំ បទហិត្វាន…បេ.… ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ។

១៥. “តស្សាបិ វចនំ សុត្វា, ភិយ្យោ ចិត្តំ បសាទយឹ;
ឧត្តរឹ វតមធិដ្ឋាសឹ, ទសបារមិបូរិយា”តិ។

តត្ថ **មយិ បព្ពជិតេ**តិ មយិ បព្ពជិតភាវំ ឧបគតេ។ “មម បព្ពជិតំ សន្ត”ន្តិ បោត្ថកេសុ លិខន្តិ, សោ បមាទលេខោតិ វេទិតព្ពោ។ **ឧបបជ្ជថា**តិ ឧប្បជ្ជិត្ថ។ **ឧភោ ហត្ថេហី**តិ ឧភេហិ ហត្ថេហិ។ **បគ្គយ្ហា**តិ គហេត្វាន។ **ធុនមានោ**តិ វាកចីរានិ វិធុនមានោវ។ **ចាតុវណ្ណបរិវុត**ន្តិ ចតុបរិសបរិវុតំ, ខត្តិយព្រាហ្មណគហបតិសមណបរិវុតន្តិ អត្ថោ។ “ចតុវណ្ណេហិ បរិវុត”ន្តិ បឋន្តិ កេចិ។

តស្ស បន ភគវតោ ខេមំ នាម នគរំ អហោសិ។ ជនសន្ធោ នាម ខត្តិយោ បិតា, បទុមា នាម ជនិកា, ព្រហ្មទេវោ ច ឧទយោ ច ទ្វេ អគ្គសាវកា, សមង្គោ នាមុបដ្ឋាកោ, ផុស្សា ច សុទត្តា ច ទ្វេ អគ្គសាវិកា, អសនរុក្ខោ ពោធិ, សរីរំ សដ្ឋិហត្ថុព្ពេធំ អហោសិ, វស្សសតសហស្សំ អាយុ, សុភទ្ទា នាម អគ្គមហេសី, អានន្ទោ នាម បុត្តោ, តុរង្គយានេន និក្ខមិ។ តេន វុត្តំ –

១៦. “ខេមកំ នាម នគរំ, ជនសន្ធោ នាម ខត្តិយោ;
បទុមា នាម ជនិកា, តិស្សស្ស ច មហេសិនោ។

២១. “ព្រហ្មទេវោ ច ឧទយោ ច, អហេសុំ អគ្គសាវកា;
សមង្គោ នាមុបដ្ឋាកោ, តិស្សស្ស ច មហេសិនោ។

២២. “ផុស្សា ចេវ សុទត្តា ច, អហេសុំ អគ្គសាវិកា;
ពោធិ តស្ស ភគវតោ, អសនោតិ បវុច្ចតិ។

២៤. “សោ ពុទ្ធោ សង្គិវតនោ, អហុ ឧច្ចត្តនេ ជិនោ;
អនូបមោ អសទិសោ, ហិមវា វិយ ទិស្សតិ។

២៥. “តស្សាបិ អតុលតេជស្ស, អាយុ អាសិ អនុត្តរោ;
វស្សសតសហស្សានិ, លោកេ អដ្ឋាសិ ចក្ខុមា។

២៦. “ឧត្តមំ បវរំ សេដ្ឋំ, អនុភោត្វា មហាយសំ;
ជលិត្វា អគ្គិក្ខន្ធោវ, និព្ពុតោ សោ សសាវកោ។

២៧. “វលាហកោវ អនិលេន, សូរិយេន វិយ ឧស្សវោ;
អន្ធការោវ បទីបេន, និព្ពុតោ សោ សសាវកោ”តិ។

តត្ថ **ឧច្ចត្តនេ**តិ ឧច្ចភាវេន។ **ហិមវា វិយ ទិស្សតី**តិ ហិមវាវ បទិស្សតិ។ អយមេវ វា បាឋោ។ យថា យោជនានំ សតានុច្ចោ ហិមវា បញ្ចបព្ពតោ សុទូរេ ឋិតានម្បិ ឧច្ចភាវេន ច សោម្មភាវេន ច អតិរមណីយោ ហុត្វា ទិស្សតិ, ឯវំ ភគវាបិ ទិស្សតីតិ អត្ថោ។ **អនុត្តរោ**តិ នាតិទីឃោ នាតិរស្សោ។ អាយុ វស្សសតសហស្សន្តិ អត្ថោ។ **ឧត្តមំ បវរំ សេដ្ឋ**ន្តិ អញ្ញមញ្ញវេវចនានិ។ **ឧស្សវោ**តិ ហិមពិន្ទុ វលាហកឧស្សវអន្ធការា វិយ អនិលសូរិយទីបេហិ អនិច្ចតានិលសូរិយទីបេហិ ឧបទ្ទុតោ បរិនិព្ពុតោ សសាវកោ ភគវាតិ អត្ថោ។

តិស្សោ កិរ ភគវា សុនន្ទវតីនគរេ សុនន្ទារាមេ បរិនិព្ពាយិ។ សេសមេត្ថ គាថាសុ បាកដមេវាតិ។

តិស្សពុទ្ធវំសវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ សត្តរសមោ ពុទ្ធវំសោ។

២០. ផុស្សពុទ្ធវំសវណ្ណនា

តស្ស តិស្សស្ស ភគវតោ អបរភាគេ អនុក្កមេន បរិហាយិត្វា បុន វឌ្ឍិត្វា អបរិមិតាយុកា ហុត្វា អនុបុព្ពេន ហាយិត្វា នវុតិវស្សសហស្សាយុកេសុ ជាតេសុ តស្មិំយេវ កប្បេ **ផុស្សោ** នាម សត្ថា លោកេ ឧប្បជ្ជិ។ សោបិ ភគវា បារមិយោ បូរេត្វា តុសិតបុរេ និព្ពត្តិត្វា តតោ ចវិត្វា កាសិកនគរេ ជយសេនរញ្ញោ អគ្គមហេសិយា សិរិមាយ នាម ទេវិយា កុច្ឆិស្មិំ បដិសន្ធិំ គហេត្វា ទសន្នំ មាសានំ អច្ចយេន សិរិមុយ្យានេ មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខមិ។ សោ នវវស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិ។ តស្ស កិរ គរុឡបក្ខ-ហំស-សុវណ្ណភារាតិ តយោ បាសាទា អហេសុំ។ កិសាគោតមិប្បមុខានិ តីស ឥត្ថិសហស្សានិ បច្ចុបដ្ឋិតានិ អហេសុំ។

សោ ចត្តារិ និមិត្តានិ ទិស្វា កិសាគោតមិយា អនុបមេ នាម បុត្តេ ឧប្បន្នេ អលង្កតគជវរក្ខន្ធគតោ មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមិត្វា បព្ពជិ។ តំ បព្ពជិតំ ជនកោដិ អនុបព្ពជិ។ សោ តេហិ បរិវុតោ ឆ មាសេ បធានចរិយំ ចរិត្វា តតោ គណំ បហាយ សត្ថាហំ ឯកចរិយំ អនុព្រូហយមានោ វសិត្វា វិសាខបុណ្ណមាយ អញ្ញតរេ នគរេ អញ្ញតរស្ស សេដ្ឋិនោ ធីតាយ សិរិវឌ្ឍាយ នាម ទិន្នំ មធុបាយាសំ បរិភុញ្ជិត្វា សីសបាវនេ ទិវាវិហារំ វីតិនាមេត្វា សាយន្ហសមយេ សិរិវឌ្ឍេន នាម ឧបាសកេន ទិន្នា អដ្ឋ តិណមុដ្ឋិយោ គហេត្វា អាមលកពោធិំ ឧបសង្កមិត្វា សមារំ មារពលំ វិធមិត្វា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បត្វា – “អនេកជាតិសំសារំ…បេ… តណ្ហានំ ខយមជ្ឈគា”តិ ឧទានំ ឧទានេត្វា សត្តសត្តាហំ ពោធិសមីបេយេវ វីតិនាមេត្វា អត្តនា សទ្ធិំ បព្ពជិតានំ ភិក្ខូនំ កោដីនំ ធម្មបដិវេធសមត្ថតំ ទិស្វា អាកាសេន គន្ត្វា សង្កស្សនគរេ ឥសិបតនេ មិគទាយេ ឱតរិត្វា តេសំ មជ្ឈេ ធម្មចក្កំ បវត្តេសិ។ តទា កោដិសតសហស្សានំ បឋមោ អភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

១. “តត្ថេវ មណ្ឌកប្បម្ហិ, អហុ សត្ថា អនុត្តរោ;
អនូបមោ អសមសមោ, ផុស្សោ លោកគ្គនាយកោ។

២. “សោបិ សព្ពំ តមំ ហន្ត្វា, វិជដេត្វា មហាជដំ;
សទេវកំ តប្បយន្តោ, អភិវស្សិ អមតម្ពុនា។

៣. “ធម្មចក្កំ បវត្តេន្តេ, ផុស្សេ នក្ខត្តមង្គលេ;
កោដិសតសហស្សានំ, បឋមាភិសមយោ អហូ”តិ។

តត្ថ **តត្ថេវ មណ្ឌកប្បម្ហីតិ** យស្មិំ កប្បេ ទ្វេ ពុទ្ធា ឧប្បជ្ជន្តិ, សោ “មណ្ឌកប្បោ”តិ ហេដ្ឋា វុត្តោ។ **វិជដេត្វា**តិ បដិវិស្សជ្ជេត្វា។ **មហាជដន្តិ** ឯត្ថ ជដាតិ តណ្ហាយេតំ អធិវចនំ។ សា ហិ រូបាទីសុ អារម្មណេសុ ហេដ្ឋុបរិយវសេន បុនប្បុនំ ឧប្បជ្ជនតោ សំសិព្ពនតោ សុត្តកុម្ពជាលប្បូវសង្ខាតា ជដា វិយាតិ ជដាតិ វុត្តំ, តំ មហាជដំ។ **សទេវកន្តិ** សទេវកំ លោកំ។ **អភិវស្សីតិ** បាវស្សិ។ **អមតម្ពុនា**តិ អមតសង្ខាតេន ធម្មកថាសលិលេន តប្បយន្តោ បាវស្សីតិ អត្ថោ។

យទា បន ពារាណសីនគរេ សិរិវឌ្ឍោ នាម រាជា មហន្តំ ភោគក្ខន្ធំ បហាយ តាបសបព្ពជ្ជំ បព្ពជិ។ តេន សហ បព្ពជិតានំ តាបសានំ នវុតិសតសហស្សានិ អហេសុំ។ តេសំ ភគវា ធម្មំ ទេសេសិ។ តទា នវុតិយា សតសហស្សានំ ទុតិយាភិសមយោ អហោសិ។ យទា បន អត្តនោ បុត្តស្ស អនុបមកុមារស្ស ធម្មំ ទេសេសិ, តទា អសីតិយា សតសហស្សានំ តតិយោ អភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៤. “នវុតិសតសហស្សានំ, ទុតិយាភិសមយោ អហុ;
អសីតិសតសហស្សានំ, តតិយាភិសមយោ អហូ”តិ។

តតោ អបរេន សមយេន កណ្ណកុជ្ជនគរេ សុរក្ខិតោ រាជបុត្តោ ច បុរោហិតបុត្តោ ធម្មសេនកុមារោ ច ផុស្សេ សម្មាសម្ពុទ្ធេ អត្តនោ នគរំ សម្បត្តេ សទ្ធិំយា បុរិសសតសហស្សេហិ សទ្ធិំ បច្ចុគ្គន្ត្វា វន្ទិត្វា និមន្តេត្វា សត្តាហំ មហាទានំ ទត្វា ទសពលស្ស ធម្មកថំ សុត្វា ភគវតិ បសីទិត្វា តេ សបរិវារា បព្ពជិត្វា អរហត្តំ បាបុណិំសុ។ តេសំ សទ្ធិំយា ភិក្ខុសតសហស្សានំ មជ្ឈេ ភគវា បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, សោ បឋមោ សន្និបាតោ អហោសិ។ បុន កាសិនគរេ ជយសេនរញ្ញោ សទ្ធិមត្តានំ ញាតីនំ សមាគមេ ពុទ្ធវំសំ ទេសេសិ, តំ សុត្វា បញ្ញាសសតសហស្សានិ ឯហិភិក្ខុបព្ពជ្ជាយ បព្ពជិត្វា អរហត្តំ បាបុណិំសុ។ តេសំ មជ្ឈគតោ ភគវា បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, សោ ទុតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ បុន មហាមង្គលសមាគមេ មង្គលកថំ សុត្វា ចត្តាលីសបុរិសសតសហស្សានិ បព្ពជិត្វា អរហត្តំ បាបុណិំសុ។ តេសំ មជ្ឈគតោ សុគតោ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, សោ តតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៥. “សន្និបាតា តយោ អាសុំ, ផុស្សស្សបិ មហេសិនោ;
ខីណាសវានំ វិមលានំ, សន្តចិត្តាន តាទិនំ។

៦. “សដ្ឋិសតសហស្សានំ , បឋមោ អាសិ សមាគមោ;
បញ្ញាសសតសហស្សានំ, ទុតិយោ អាសិ សមាគមោ។

៧. “ចត្តាលីសសតសហស្សានំ, តតិយោ អាសិ សមាគមោ;
អនុបាទា វិមុត្តានំ, វោច្ឆិន្នបដិសន្ធិន”ន្តិ។

តទា អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ អរិន្ទមនគរេ វិជិតាវី នាម ខត្តិយោ ហុត្វា តស្ស ធម្មំ សុត្វា ភគវតិ បសីទិត្វា តស្ស មហាទានំ ទត្វា មហារជ្ជំ បហាយ ភគវតោ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា តីណិ បិដកានិ ឧគ្គហេត្វា តេបិដកធរោ មហាជនស្ស ធម្មកថំ កថេសិ, សីលបារមិញ្ច បូរេសិ។ សោបិ នំ “ពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ ព្យាកាសិ។ តេន វុត្តំ –

៨. “អហំ តេន សមយេន, វិជិតាវី នាម ខត្តិយោ;
ឆឌ្ឌយិត្វា មហារជ្ជំ, បព្ពជឹ តស្ស សន្តិកេ។

៩. “សោបិ មំ ពុទ្ធោ ព្យាកាសិ, ផុស្សោ លោកគ្គនាយកោ;
ទ្វេនវុតេ ឥតោ កប្បេ, អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ។

១០. “បធានំ បទហិត្វាន...បេ.... ទសបារមិបូរិយា។
១២. “សុត្តន្តំ វិនយញ្ចាបិ, នវង្គំ សត្ថុសាសនំ;
សព្ពំ បរិយាបុណិត្វា, សោភយឹ ជិនសាសនំ។

១៣. “តត្ថប្បមត្តោ វិហរន្តោ, ព្រហ្មំ ភាវេត្វ ភាវនំ;
អភិញ្ញាបារមឹ គន្ត្វា, ព្រហ្មលោកមគញ្ឆហ”ន្តិ។

តស្ស បន ភគវតោ កាសិកំ នាម នគរំ អហោសិ។ ជយសេនោ នាម រាជា បិតា, សិរិមា នាម មាតា, សុរក្ខិតោ ច ធម្មសេនោ ច ទ្វេ អគ្គសាវកា, សភិយោ នាមុបដ្ឋាកោ, ចាលា ច ឧបចាលា ច ទ្វេ អគ្គសាវិកា, អាមលករុក្ខោ ពោធិ, សរីរំ អដ្ឋបណ្ណាសហត្ថុព្ពេធំ អហោសិ , អាយុ នវុតិវស្សសហស្សានិ, កិសាគោតមី នាម អគ្គមហេសី, អនុបមោ នាមស្ស បុត្តោ, ហត្ថិយានេន និក្ខមិ។ តេន វុត្តំ –

១៤. “កាសិកំ នាម នគរំ, ជយសេនោ នាម ខត្តិយោ;
សិរិមា នាម ជនិកា, ផុស្សស្សាបិ មហេសិនោ...បេ. ...;
ពោធិ តស្ស ភគវតោ, អាមណ្ឌោតិ បវុច្ចតិ...បេ....។

២២. “អដ្ឋបណ្ណាសរតនំ, សោបិ អច្ចុគ្គតោ មុនិ;
សោភតេ សតរំសីវ, ឧឡុរាជាវ បូរិតោ។

២៣. “នវុតិវស្សសហស្សានិ, អាយុ វិជ្ជតិ តាវទេ;
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ, តារេសិ ជនតំ ពហុំ។

២៤. “ឱវទិត្វា ពហូ សត្តេ, សន្តារេត្វា ពហូ ជនេ;
សោបិ សត្ថា អតុលយសោ, និព្ពុតោ សោ សសាវកោ”តិ។

តត្ថ **អាមណ្ឌោ**តិ អាមលករុក្ខោ។ **ឱវទិត្វា**តិ ឱវាទំ ទត្វា, អនុសាសិត្វាតិ អត្ថោ។ **សោបិ សត្ថា អតុលយសោ**តិ សោបិ សត្ថា អមិតយសោតិ អត្ថោ។ “សោ ជហិត្វា អមិតយសោ”តិបិ បាឋោ, តស្ស សោ សព្ពមេវ វុត្តប្បការំ វិសេសំ ហិត្វាតិ អត្ថោ។

ផុស្សោ កិរ សម្មាសម្ពុទ្ធោ កុសិនារាយំ សេនារាមេ បរិនិព្ពាយិ។ ធាតុយោ កិរស្ស វិត្ថារិកា អហេសុំ។ សេសគាថាសុ សព្ពត្ថ បាកដមេវាតិ។

ផុស្សពុទ្ធវំសវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ អដ្ឋារសមោ ពុទ្ធវំសោ។

២១. វិបស្សីពុទ្ធវំសវណ្ណនា

ផុស្សស្ស ពុទ្ធស្ស អបរភាគេ សាន្តរកប្បេ តស្មិញ្ច កប្បេ វីតិវត្តេ តតោ ឯកនវុតិកប្បេ វិជិតសព្ពកប្បោ បរហិតនិរតសង្កប្បោ សព្ពត្ថ វិបស្សី **វិបស្សី** នាម សត្ថា លោកេ ឧទបាទិ។ សោ បារមិយោ បូរេត្វា អនេករតនមណិវិសរសមុជ្ជោតិតភវនេ តុសិតភវនេ និព្ពត្តិត្វា តតោ ចវិត្វា ពន្ធុមតីនគរេ អនេកពន្ធុមតោ ពន្ធុមតោ រញ្ញោ ពន្ធុមតិយា នាម អគ្គមហេសិយា កុច្ឆិស្មិំ បដិសន្ធិំ អគ្គហេសិ។ សោ ទសន្នំ មាសានំ អច្ចយេន ខេមេ មិគទាយេ មាតុទរតោ អសិតនីរទរាជិតោ បុណ្ណចន្ទោ វិយ និក្ខមិ។ នាមគ្គហណទិវសេ បនស្ស លក្ខណបាឋកា ញាតកា ច ទិវា ច រត្តិញ្ច អន្តរន្តរា និម្មិសសញ្ជនិតន្ទការវិរហេន វិសុទ្ធំ បស្សន្តិ, វិវដេហិ វា អក្ខីហិ បស្សតីតិ “វិបស្សី”តិ នាមមកំសុ។ “វិចេយ្យ វិចេយ្យ បស្សតីតិ វិបស្សី”តិ វទន្តិ។ សោ អដ្ឋវស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិ។ នន្ទ-សុនន្ទ-សិរិមានាមកា តយោ ចស្ស បាសាទា អហេសុំ។

សុទស្សនាទេវិប្បមុខានំ ឥត្ថីនំ សតសហស្សំ វីសតិ ច សហស្សានិ អហេសុំ។ “សុតន្ទូ”តិបិ សុទស្សនា វុច្ចតិ។ សោ អដ្ឋវស្សសហស្សានំ អច្ចយេន ចត្តារិ និមិត្តានិ ទិស្វា សុតនុទេវិយា សមវត្តក្ខន្ធេ នាម តនយេ ជាតេ អាជញ្ញរថេន មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមិត្វា បព្ពជិ។ តំ បុរិសានំ ចតុរាសីតិសតសហស្សានិ អនុបព្ពជឹសុ។ សោ តេហិ បរិវុតោ មហាបុរិសោ អដ្ឋមាសំ បធានចរិយំ ចរិត្វា វិសាខបុណ្ណមាយ សុទស្សនសេដ្ឋិធីតាយ ទិន្នំ មធុបាយាសំ បរិភុញ្ជិត្វា កុសុមសមលង្កតេ សាលវនេ ទិវាវិហារំ កត្វា សុជាតេន នាម យវបាលកេន ទិន្នា អដ្ឋ តិណមុដ្ឋិយោ គហេត្វា បាដលិពោធឹ សមលង្កតំ ទិស្វា ទក្ខិណទិសាភាគេន តំ ឧបាគមិ។

តស្សា បន បាដលិយា សមវដ្ដក្ខន្ធោ តំ ទិវសំ បណ្ណាសរតនោ ហុត្វា អព្ភុគ្គតោ សាខា បណ្ណាសរតនា ឧព្ពេធេន រតនសតំ អហោសិ។ តំទិវសមេវ សា បាដលី កណ្ណិកាពទ្ធេហិ វិយ បុប្ផេហិ បរមសុរភិគន្ធេហិ មូលតោ បដ្ឋាយ សព្ពសញ្ឆន្នា អហោសិ។ ទិព្ពគន្ធោ វាយតិ, ន កេវលំ តទា អយមេវ បុប្ផិតោ, ទសសហស្សិ ចក្កវាឡេសុ សព្ពេ បាដលិយោ បុប្ផិតាវ។ ន កេវលំ បាដលិយោវ, ទសសហស្សិចក្កវាឡេសុ សព្ពរុក្ខគុម្ពលតាយោបិ បុប្ផឹសុ។ មហាសមុទ្ទោបិ បញ្ចវណ្ណេហិ បទុមេហិ កុវលយុប្បលកុមុទេហិ សញ្ឆន្នោ សីតលមធុរសលិលោ អហោសិ។ សព្ពម្បិ ច ទសសហស្សិ ចក្កវាឡព្ភន្តរំ ធជមាលាកុលំ អហោសិ។ តត្ថ តត្ថ បដិមាលាកុលវិប្បកិណ្ណំ នានាសុរភិកុសុមសញ្ចិតធរណីតលំ ធូបចុណ្ណន្ធការំ អហោសិ។ តំ ឧបគន្ត្វា តេបណ្ណាសហត្ថវិត្ថតំ តិណសន្ថរំ សន្ថរិត្វា ចតុរង្គសមន្នាគតំ វីរិយំ អធិដ្ឋាយ – “យាវ ពុទ្ធោ ន ហោមិ, តាវ ឥតោ ន ឧដ្ឋហាមី”តិ បដិញ្ញំ កត្វា និសីទិ។ ឯវំ និសីទិត្វា សមារំ មារពលំ វិធមិត្វា មគ្គានុក្កមេន ចត្តារិ មគ្គញាណានិ មគ្គានន្តរំ ចត្តារិ ផលញាណានិ ចតស្សោ បដិសម្ភិទា ចតុយោនិបរិច្ឆេទកញាណំ បញ្ចគតិបរិច្ឆេទកញាណំ ចតុវេសារជ្ជញាណានិ ឆ អសាធារណញាណានិ ច សកលេ ច ពុទ្ធគុណេ ហត្ថគតេ កត្វា បរិបុណ្ណសង្កប្បោ ពោធិបល្លង្កេ និសិន្នោវ –

“អនេកជាតិសំសារំ…បេ…. តណ្ហានំ ខយមជ្ឈគា។ (ធ. ប. ១៥៣-១៥៤);

“អយោឃនហតស្សេវ, ជលតោ ជាតវេទសោ;
អនុបុព្ពូបសន្តស្ស, យថា ន ញាយតេ គតិ។

“ឯវំ សម្មា វិមុត្តានំ, កាមពន្ធោឃតារិនំ;
បញ្ញាបេតុំ គតី នត្ថិ, បត្តានំ អចលំ សុខ”ន្តិ។ (ឧទា. ៨០) –

ឯវំ ឧទានំ ឧទានេត្វា ពោធិសមីបេយេវ សត្តសត្តាហំ វីតិនាមេត្វា ព្រហ្មាយាចនំ សម្បដិច្ឆិត្វា អត្តនោ វេមាតិកស្ស ភាតិកស្ស ខណ្ឌកុមារស្ស ច បុរោហិតបុត្តស្ស តិស្សកុមារស្ស ច ឧបនិស្សយសម្បត្តិំ ឱលោកេត្វា អាកាសេន គន្ត្វា ខេមេ មិគទាយេ ឱតរិត្វា ឧភោបិ តេ ឧយ្យានបាលេន បក្កោសាបេត្វា តេសំ បរិវារានំ មជ្ឈេ ធម្មចក្កំ បវត្តេសិ។ តទា អបរិមិតានំ ទេវតានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

១. “ផុស្សស្ស ច អបរេន, សម្ពុទ្ធោ ទ្វិបទុត្តមោ;
វិបស្សី នាម នាមេន, លោកេ ឧប្បជ្ជិ ចក្ខុមា។

២. “អវិជ្ជំ សព្ពំ បទាលេត្វា, បត្តោ សម្ពោធិមុត្តមំ;
ធម្មចក្កំ បវត្តេតុំ, បក្កាមិ ពន្ធុមតីបុរំ។

៣. “ធម្មចក្កំ បវត្តេត្វា, ឧភោ ពោធេសិ នាយកោ;

គណនាយ ន វត្តព្ពោ, បឋមាភិសមយោ អហូ”តិ។

តត្ថ **បទាលេត្វា**តិ ភិន្ទិត្វា, អវិជ្ជន្ធការំ ភិន្ទិត្វាតិ អត្ថោ។ “វត្តេត្វា ចក្កមារាមេ”តិបិ បាឋោ, តស្ស **អារាមេ**តិ ខេមេ មិគទាយេតិ អត្ថោ។ **ឧភោ ពោធេសី**តិ អត្តនោ កនិដ្ឋភាតិកំ ខណ្ឌំ រាជបុត្តំ តិស្សញ្ច បុរោហិតបុត្តន្តិ ឧភោ ពោធេសិ។ **គណនាយ ន វត្តព្ពោ**តិ ទេវតានំ អភិសមយវសេន គណនបរិច្ឆេទោ នត្ថីតិ អត្ថោ។

អថាបរេន សមយេន ខណ្ឌំ រាជបុត្តំ តិស្សញ្ច បុរោហិតបុត្តំ អនុបព្ពជិតានិ ចតុរាសីតិភិក្ខុសហស្សានិ ធម្មាមតំ បាយេសិ។ សោ ទុតិយោ អភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៤. “បុនាបរំ អមិតយសោ, តត្ថ សច្ចំ បកាសយិ;
ចតុរាសីតិសហស្សានំ, ទុតិយាភិសមយោ អហូ”តិ។

តត្ថ **តត្ថា**តិ ខេមេ មិគទាយេតិ អត្ថោ។ “ចតុរាសីតិសហស្សានិ, សម្ពុទ្ធមនុបព្ពជុ”ន្តិ ឯត្ថ ឯតេ បន ចតុរាសីតិសហស្សសង្ខាតា បុរិសា វិបស្សិស្ស កុមារស្ស ឧបដ្ឋាកបុរិសាយេវ។ តេ បាតោវ វិបស្សិកុមារស្ស ឧបដ្ឋានំ អាគន្ត្វា កុមារមទិស្វា បាតរាសត្ថាយ គន្ត្វា ភុត្តបាតរាសា “កុហឹ កុមារោ”តិ បុច្ឆិត្វា តតោ “ឧយ្យានភូមឹ គតោ”តិ សុត្វា “តត្ថេវ នំ ទក្ខិស្សាមា”តិ និក្ខន្តា និវត្តមានំ តស្ស សារថឹ ទិស្វា “កុមារោ បព្ពជិតោ”តិ សុត្វា សុតដ្ឋានេយេវ សព្ពាភរណានិ មុញ្ចិត្វា អន្តរាបណតោ កាសាយានិ វត្ថានិ អាហរាបេត្វា កេសមស្សុំ ឱហារេត្វា បព្ពជឹសុ។ បព្ពជិត្វា ច តេ គន្ត្វា មហាបុរិសំ បរិវារយឹសុ។

តតោ វិបស្សី ពោធិសត្តោ “បធានចរិយំ ចរន្តោ អាកិណ្ណោ វិហរាមិ, ន ខោ បនមេតំ បាតិរូបំ យថេវ មំ ឥមេ គិហិភូតា បុព្ពេ បរិវារេត្វា ចរន្តិ, ឥទានិបិ តថេវ កឹ ឥមិនា គណេនា”តិ គណសង្គណិកាយ ឧក្កណ្ឋិត្វា “អជ្ជេវ គច្ឆាមី”តិ ចិន្តេត្វា បុន – “អជ្ជ អវេលា, សចេ បនាហំ អជ្ជ គមិស្សាមិ, សព្ពេបិមេ ជានិស្សន្តិ, ស្វេវ គមិស្សាមី”តិ ចិន្តេសិ។ តំទិវសញ្ច ឧរុវេលគាមសទិសេ ឯកស្មឹ គាមេ គាមវាសិនោ មនុស្សា ស្វាតនាយ សទ្ធិំ បរិសាយ មហាបុរិសំ និមន្តយឹសុ។ តេ តេសំ ចតុរាសីតិសហស្សានំ មហាបុរិសស្ស ច បាយាសមេវ បដិយាទយឹសុ។ អថ វិបស្សី មហាបុរិសោ បុនទិវសេ វិសាខបុណ្ណមាយ តស្មឹ គាមេ តេហិ បព្ពជិតជនេហិ សទ្ធិំ ភត្តកិច្ចំ កត្វា វសនដ្ឋានមេវ អគមាសិ។ តត្រ តេ បព្ពជិតា មហាបុរិសស្ស វត្តំ ទស្សេត្វា អត្តនោ អត្តនោ រត្តិដ្ឋានទិវាដ្ឋានានិ បវិសឹសុ។

ពោធិសត្តោបិ បណ្ណសាលំ បវិសិត្វា និសិន្នោ ចិន្តេសិ – “អយំ កាលោ និក្ខមិតុ”ន្តិ និក្ខមិត្វា បណ្ណសាលទ្វារំ បិទហិត្វា ពោធិមណ្ឌាភិមុខោ បាយាសិ។ តេ កិរ បព្ពជិតា សាយំ ពោធិសត្តស្ស ឧបដ្ឋានំ គន្ត្វា បណ្ណសាលំ បរិវារេត្វា និសិន្នា – “អតិវិកាលោ ជាតោ ឧបធារេថា”តិ វត្វា បណ្ណសាលទ្វារំ វិវរិត្វា តំ អបស្សន្តាបិ “កុហឹ នុ គតោ មហាបុរិសោ”តិ នានុពន្ធឹសុ។ “គណវាសេ និព្ពិន្នោ ឯកោ វិហរិតុកាមោ មញ្ញេ មហាបុរិសោ ពុទ្ធភូតំយេវ តំ បស្សិស្សាមា”តិ អន្តោជម្ពុទីបាភិមុខា ចារិកំ បក្កមឹសុ។ អថ តេ – “វិបស្សិនា កិរ ពុទ្ធត្តំ បត្វា ធម្មចក្កំ បវត្តិត”ន្តិ សុត្វា អនុក្កមេន សព្ពេ តេ បព្ពជិតា ពន្ធុមតិយា រាជធានិយា ខេមេ មិគទាយេ សន្និបតឹសុ។ តតោ តេសំ ភគវា ធម្មំ ទេសេសិ, តទា ចតុរាសីតិយា ភិក្ខុសហស្សានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។ សោ តតិយោ អភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៥. “ចតុរាសីតិសហស្សានិ, សម្ពុទ្ធំ អនុបព្ពជុំ;
តេសមារាមបត្តានំ, ធម្មំ ទេសេសិ ចក្ខុមា។

៦. “សព្ពាការេន ភាសតោ, សុត្វា ឧបនិសាទិនោ;
តេបិ ធម្មវរំ គន្ត្វា, តតិយាភិសមយោ អហូ”តិ។

តត្ថ **ចតុរាសីតិសហស្សានិ, សម្ពុទ្ធំ អនុបព្ពជុ**ន្តិ ឯត្ថ អនុនា យោគតោ សម្ពុទ្ធន្តិ ឧបយោគវចនំ កតន្តិ វេទិតព្ពំ, សម្ពុទ្ធស្ស បច្ឆា បព្ពជិំសូតិ អត្ថោ។ លក្ខណំ សទ្ទសត្ថតោ គហេតព្ពំ។ “តត្ថ អារាមបត្តាន”ន្តិបិ បាឋោ។ **ភាសតោ**តិ វទតោ។ **ឧបនិសាទិនោ**តិ គន្ត្វា ឧបនិស្សាយ ធម្មទានំ ទទតោតិ អត្ថោ។ **តេបី**តិ តេ ចតុរាសីតិសហស្សសង្ខាតា បព្ពជិតា វិបស្សិស្ស ឧបដ្ឋាកភូតា។ **គន្ត្វា**តិ តស្ស ធម្មំ ញត្វា។ ឯវំ តេសំ តតិយោ អភិសមយោ អហោសិ។ ខេមេ មិគទាយេ វិបស្សីសម្មាសម្ពុទ្ធំ ទ្វេ ច អគ្គសាវកេ អនុបព្ពជិតានំ ភិក្ខូនំ អដ្ឋសដ្ឋិសតសហស្សានំ មជ្ឈេ និសិន្នោ វិបស្សី ភគវា –

“ខន្តីបរមំ តបោ តិតិក្ខា, និព្ពានំ បរមំ វទន្តិ ពុទ្ធា;
ន ហិ បព្ពជិតោ បរូបឃាតី, ន សមណោ ហោតិ បរំ វិហេឋយន្តោ។

“សព្ពបាបស្ស អករណំ, កុសលស្ស ឧបសម្បទា;
សចិត្តបរិយោទបនំ, ឯតំ ពុទ្ធាន សាសនំ។

“អនូបវាទោ អនូបឃាតោ, បាតិមោក្ខេ ច សំវរោ;
មត្តញ្ញុតា ច ភត្តស្មិំ, បន្តញ្ច សយនាសនំ;
អធិចិត្តេ ច អាយោគោ, ឯតំ ពុទ្ធាន សាសន”ន្តិ។ (ទី. និ. ២.៩០; ធ. ប. ១៨៣, ១៨៤, ១៨៥) –

ឥមំ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ។ ឥមា បន សព្ពពុទ្ធានំ បាតិមោក្ខុទ្ទេសគាថាយោ ហោន្តីតិ វេទិតព្ពំ។ សោ បឋមោ សន្និបាតោ អហោសិ។ បុន យមកបាដិហារិយំ ទិស្វា បព្ពជិតានំ ភិក្ខូនំ សតសហស្សានំ ទុតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ យទា បន វិបស្សិស្ស វេមាតិកា តយោ ភាតរោ បច្ចន្តំ វូបសមេត្វា ភគវតោ ឧបដ្ឋានកិរិយាយ លទ្ធវរា ហុត្វា អត្តនោ នគរំ នេត្វា ឧបដ្ឋហន្តា តស្ស ធម្មំ សុត្វា បព្ពជិំសុ។ តេសំ អសីតិសតសហស្សានំ មជ្ឈេ និសីទិត្វា ភគវា ខេមេ មិគទាយេ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, សោ តតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៧. “សន្និបាតា តយោ អាសុំ, វិបស្សិស្ស មហេសិនោ;
ខីណាសវានំ វិមលានំ, សន្តចិត្តាន តាទិនំ។

៨. “អដ្ឋសដ្ឋិសតសហស្សានំ, បឋមោ អាសិ សមាគមោ;
ភិក្ខុសតសហស្សានំ, ទុតិយោ អាសិ សមាគមោ។

៩. “អសីតិភិក្ខុសហស្សានំ, តតិយោ អាសិ សមាគមោ;
តត្ថ ភិក្ខុគណមជ្ឈេ, សម្ពុទ្ធោ អតិរោចតី”តិ។

តត្ថ **អដ្ឋសដ្ឋិសតសហស្សាន**ន្តិ អដ្ឋសដ្ឋិសហស្សាធិកានំ សតសហស្សភិក្ខូនន្តិ អត្ថោ។ **តត្ថា**តិ តត្ថ ខេមេ មិគទាយេ។ ***ភិក្ខុគណមជ្ឈេ***តិ ភិក្ខុគណស្ស មជ្ឈេ។ “តស្ស ភិក្ខុគណមជ្ឈេ”តិបិ បាឋោ, តស្ស ភិក្ខុគណស្ស មជ្ឈេតិ អត្ថោ។

តទា អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ មហិទ្ធិកោ មហានុភាវោ អតុលោ នាម នាគរាជា ហុត្វា អនេកនាគកោដិសតសហស្សបរិវារោ ហុត្វា សបរិវារស្ស ទសពលស្ស អសមពលសីលស្ស ករុណាសីតលហទយស្ស សក្ការករណត្ថំ សត្តរតនមយំ ចន្ទមណ្ឌលសង្កាសំ ទដ្ឋព្ពសារមណ្ឌំ មណ្ឌបំ ការេត្វា តត្ថ និសីទាបេត្វា សត្តាហំ ទិព្ពភិវាទនរូបំ មហាទានំ ទត្វា សត្តរតនខចិតំ មហារហំ សុវណ្ណមយំ នានាមណិជុតិវិសរសមុជ្ជលំ បីឋំ ភគវតោ អទាសិ។ តទា នំ បីឋានុមោទនាវសានេ “ឥតោ អយំ ឯកនវុតិកប្បេ ពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ ព្យាកាសិ។ តេន វុត្តំ –

១០. “អហំ តេន សមយេន, នាគរាជា មហិទ្ធិកោ;
អតុលោ នាម នាមេន, បុញ្ញវន្តោ ជុតិន្ធរោ។

១១. “នេកានំ នាគកោដីនំ, បរិវារេត្វានហំ តទា;
វជ្ជេន្តោ ទិព្ពតុរិយេហិ, លោកជេដ្ឋំ ឧបាគមិំ។

១២. “ឧបសង្កមិត្វា សម្ពុទ្ធំ, វិបស្សិំ លោកនាយកំ;
មណិមុត្តរតនខចិតំ, សព្ពាភរណភូសិតំ;
និមន្តេត្វា ធម្មរាជស្ស, សុវណ្ណបីឋមទាសហំ។

១៣. “សោបិ មំ ពុទ្ធោ ព្យាកាសិ, សង្ឃមជ្ឈេ និសីទិយ;
ឯកនវុតិតោ កប្បេ, អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ។

១៤. “អហុ កបិលវ្ហយា រម្មា, និក្ខមិត្វា តថាគតោ;
បធានំ បទហិត្វាន, កត្វា ទុក្ករការិកំ។

១៥. “អជបាលរុក្ខមូលស្មិំ, និសីទិត្វា តថាគតោ;
តត្ថ បាយាសំ បគ្គយ្ហ, នេរញ្ជរមុបេហិតិ។

១៦. “នេរញ្ជរាយ តីរម្ហិ, បាយាសំ អទ សោ ជិនោ;
បដិយត្តវរមគ្គេន, ពោធិមូលមុបេហិតិ។

១៧. “តតោ បទក្ខិណំ កត្វា, ពោធិមណ្ឌំ អនុត្តរោ;
អស្សត្ថមូលេ សម្ពោធិ, ពុជ្ឈិស្សតិ មហាយសោ។

១៨. “ឥមស្ស ជនិកា មាតា, មាយា នាម ភវិស្សតិ;
បិតា សុទ្ធោទនោ នាម, អយំ ហេស្សតិ គោតមោ។

១៩. “អនាសវា វីតរាគា, សន្តចិត្តា សមាហិតា;
កោលិតោ ឧបតិស្សោ ច, អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវកា;
អានន្ទោ នាមុបដ្ឋាកោ, ឧបដ្ឋិស្សតិមំ ជិនំ។

២០. “ខេមា ឧប្បលវណ្ណា ច, អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវិកា;
អនាសវា វីតរាគា, សន្តចិត្តា សមាហិតា;
ពោធិ តស្ស ភគវតោ, អស្សត្ថោតិ បវុច្ចតិ…បេ….។

២៣. “តស្សាហំ វចនំ សុត្វា, ភិយ្យោ ចិត្តំ បសាទយិំ;
ឧត្តរិំ វតមធិដ្ឋាសិំ, ទសបារមិបូរិយា”តិ។

តត្ថ **បុញ្ញវន្តោ**តិ បុញ្ញវា, សមុបចិតបុញ្ញសញ្ចយោតិ អត្ថោ។ **ជុតិន្ធរោ**តិ បភាយុត្តោ។ **នេកានំ នាគកោដីនន្តិ** អនេកាហិ នាគកោដីហិ, ករណត្ថេ សាមិវចនំ ទដ្ឋព្ពំ។ **បរិវារេត្វានា**តិ ភគវន្តំ បរិវារេត្វា។ **អហ**ន្តិ អត្តានំ និទ្ទិសតិ។ **វជ្ជន្តោ**តិ វាទេន្តោ តាឡេន្តោ។ **មណិមុត្តរតនខចិតន្តិ** មណិមុត្តាទីហិ វិវិធេហិ រតនេហិ ខចិតន្តិ អត្ថោ។ **សព្ពាភរណភូសិតន្តិ** សព្ពាភរណេហិ វាឡរូបាទីហិ រតនមយេហិ មណ្ឌិតន្តិ អត្ថោ។ **សុវណ្ណបីឋន្តិ** សុវណ្ណមយំ បីឋំ។ **អទាសហ**ន្តិ អទាសិំ អហំ។

តស្ស បន វិបស្សិស្ស ភគវតោ ពន្ធុមតី នាម នគរំ អហោសិ។ ពន្ធុមា នាម រាជា បិតា, ពន្ធុមតី នាម មាតា, ខណ្ឌោ ច តិស្សោ ច ទ្វេ អគ្គសាវកា, អសោកោ នាមុបដ្ឋាកោ, ចន្ទា ច ចន្ទមិត្តា ច ទ្វេ អគ្គសាវិកា, បាដលិរុក្ខោ ពោធិ, សរីរំ អសីតិហត្ថុព្ពេធំ អហោសិ, សរីរប្បភា សព្ពកាលំ សត្ត យោជនានិ ផរិត្វា អដ្ឋាសិ អសីតិវស្សសហស្សានិ អាយុ, សុតនុ នាមស្ស អគ្គមហេសី, សមវត្តក្ខន្ធោ នាមស្ស បុត្តោ, អាជញ្ញរថេន និក្ខមិ។ តេន វុត្តំ –

២៤. “នគរំ ពន្ធុមតី នាម, ពន្ធុមា នាម ខត្តិយោ;
មាតា ពន្ធុមតី នាម, វិបស្សិស្ស មហេសិនោ។

២៩. “ខណ្ឌោ ច តិស្សនាមោ ច, អហេសុំ អគ្គសាវកា;
អសោកោ នាមុបដ្ឋាកោ, វិបស្សិស្ស មហេសិនោ។

៣០. “ចន្ទា ច ចន្ទមិត្តា ច, អហេសុំ អគ្គសាវិកា;
ពោធិ តស្ស ភគវតោ, បាដលីតិ បវុច្ចតិ។

៣២. “អសីតិហត្ថមុព្ពេធោ, វិបស្សី លោកនាយកោ;
បភា និទ្ធាវតី តស្ស, សមន្តា សត្តយោជនេ។

៣៣. “អសីតិវស្សសហស្សានិ, អាយុ ពុទ្ធស្ស តាវទេ;
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ, តារេសិ ជនតំ ពហុំ។

៣៤. “ពហុទេវមនុស្សានំ, ពន្ធនា បរិមោចយិ;
មគ្គាមគ្គញ្ច អាចិក្ខិ, អវសេសបុថុជ្ជនេ។

៣៥. “អាលោកំ ទស្សយិត្វាន, ទេសេត្វា អមតំ បទំ;
ជលិត្វា អគ្គិក្ខន្ធោវ, និព្ពុតោ សោ សសាវកោ។

៣៦. “តទ្ធិវរំ បុញ្ញវរំ, លក្ខណញ្ច កុសុមិតំ;
សព្ពំ តមន្តរហិតំ, ននុ រិត្តា សព្ពសង្ខារា”តិ។

តត្ថ **ពន្ធនា**តិ ទេវមនុស្សេ កាមរាគសំយោជនាទិពន្ធនា មោចេសិ, វិកាសេសីតិ អត្ថោ។ **មគ្គាមគ្គញ្ច អាចិក្ខី**តិ “អមតាធិគមាយ អយំ មគ្គោ ឧច្ឆេទសស្សតទិដ្ឋិវិរហិតា មជ្ឈិមា បដិបទា មគ្គោ កាយកិលមថាទិកោ នាយំ មគ្គោ”តិ សេសបុថុជ្ជនេ អាចិក្ខីតិ អត្ថោ។ **អាលោកំ ទស្សយិត្វានា**តិ មគ្គញាណាលោកំ វិបស្សនាញាណាលោកញ្ច ទស្សយិត្វា។ **លក្ខណញ្ច កុសុមិត**ន្តិ ចិត្តលក្ខណាទីហិ ផុល្លិតំ មណ្ឌិតំ ភគវតោ សរីរន្តិ អត្ថោ។ សេសំ សព្ពត្ថ គាថាសុ ឧត្តានមេវាតិ។

វិបស្សីពុទ្ធវំសវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ ឯកូនវីសតិមោ ពុទ្ធវំសោ។

២២. សិខីពុទ្ធវំសវណ្ណនា

វិបស្សិស្ស អបរភាគេ អន្តរហិតេ ច តស្មិំ កប្បេ តតោ បរំ ឯកូនសដ្ឋិយា កប្បេសុ ពុទ្ធា លោកេ ន ឧប្បជ្ជឹសុ។ អបគតពុទ្ធាលោកោ អហោសិ។ កិលេសទេវបុត្តមារានំ ឯករជ្ជំ អបគតកណ្ដកំ អហោសិ។ តតោ បន ឯកត្តឹសកប្បេ សិនិទ្ធសុក្ខសារទារុបចិតោ បហូតសប្បិសិត្តោ និទ្ធូមោ សិខី វិយ **សិខី** ច **វេស្សភូ** ចាតិ ទ្វេ សម្មាសម្ពុទ្ធា លោកេ ឧប្បជ្ជឹសុ។ តត្ថ **សិខី** បន ភគវា បារមិយោ បូរេត្វា តុសិតបុរេ និព្ពត្តិត្វា តតោ ចវិត្វា កុសលករណវតី អរុណវតីនគរេ បរមគុណវតោ អរុណវតោ នាម រញ្ញោ អគ្គមហេសិយា រត្តកនកបដិពិម្ពរុចិរប្បភាយ បភាវតិយា នាម ទេវិយា កុច្ឆិស្មិំ បដិសន្ធឹ គហេត្វា ទស មាសេ វីតិនាមេត្វា និសភុយ្យានេ មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខមិ។ នេមិត្តិកា បនស្ស នាមំ ករោន្តា ឧណ្ហីសស្ស សិខា វិយ ឧគ្គតត្តា “សិខី”តិ នាមមកំសុ។ សោ សត្តវស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិ។ សុចន្ទកសិរីគិរិយសនារិវសភ នាមកា តយោ បាសាទា អហេសុំ។ សព្ពកាមាទេវិប្បមុខានិ ចតុវីសតិ ឥត្ថិសហស្សានិ បច្ចុបដ្ឋិតានិ អហេសុំ។

សោ ចត្តារិ និមិត្តានិ ទិស្វា សព្ពកាមាទេវិយា គុណគណាតុលេ អតុលេ នាម បុត្តេ ឧប្បន្នេ ហត្ថិយានេន ហត្ថិក្ខន្ធវរគតោ មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមិត្វា បព្ពជិ។ តំ សត្តតិបុរិសសតសហស្សានិ អនុបព្ពជឹសុ។ សោ តេហិ បរិវុតោ អដ្ឋមាសំ បធានចរិយំ ចរិត្វា វិសាខបុណ្ណមាយ គណសង្គណិកំ បហាយ សុទស្សននិគមេ បិយទស្សិសេដ្ឋិនោ ធីតុយា ទិន្នំ មធុបាយាសំ បរិភុញ្ជិត្វា តរុណខទិរវនេ ទិវាវិហារំ វីតិនាមេត្វា អនោមទស្សិនា នាម តាបសេន ទិន្នា អដ្ឋ កុសតិណមុដ្ឋិយោ គហេត្វា បុណ្ឌរីកពោធឹ ឧបសង្កមិ។ តស្សា កិរ បុណ្ឌរីកពោធិយាបិ បាដលិយា បមាណមេវ បមាណំ អហោសិ។ តំទិវសមេវ សោ បណ្ណាសរតនក្ខន្ធោ ហុត្វា អព្ភុគ្គតោ, សាខាបិស្ស បណ្ណាសរតនមត្តាវ។ សោ ទិព្ពេហិ គន្ធេហិ បុប្ផេហិ សញ្ឆន្នោ អហោសិ។ ន កេវលំ បុប្ផេហេវ, ផលេហិបិ សញ្ឆន្នោ អហោសិ។ តស្ស ឯកបស្សតោ តរុណានិ ផលានិ ឯកតោ មជ្ឈិមានិ ឯកតោ នាតិបក្កានិ ឯកតោ បក្ខិត្តទិព្ពោជានិ វិយ សុរសានិ វណ្ណគន្ធរសសម្បន្នានិ តតោ តតោ ឱលម្ពន្តិ។ យថា ច សោ , ឯវំ ទសសហស្សិចក្កវាឡេសុ បុប្ផូបគា រុក្ខា បុប្ផេហិ ផលូបគា រុក្ខា ផលេហិ បដិមណ្ឌិតា អហេសុំ។

សោ តត្ថ ចតុវីសតិហត្ថវិត្ថតំ តិណសន្ថរំ សន្ថរិត្វា បល្លង្កំ អាភុជិត្វា ចតុរង្គវីរិយំ អធិដ្ឋាយ និសីទិ។ ឯវំ និសីទិត្វា ឆត្តឹស យោជនវិត្ថតំ សមារំ មារពលំ វិធមិត្វា សម្ពោធឹ បាបុណិត្វា – “អនេកជាតិសំសារំ…បេ…. តណ្ហានំ ខយមជ្ឈគា”តិ ឧទានំ ឧទានេត្វា ពោធិសមីបេយេវ សត្តសត្តាហំ វីតិនាមេត្វា ព្រហ្មយាចនំ សម្បដិច្ឆិត្វា អត្តនា សហ បព្ពជិតានំ សត្តតិយា ភិក្ខុសតសហស្សានំ ឧបនិស្សយសម្បត្តឹ ទិស្វា សុរបថេន គន្ត្វា វីវិធាវរណវតិយា អរុណវតិយា រាជធានិយា សមីបេ មិគាជិនុយ្យានេ ឱតរិត្វា តេហិ មុនិគណេហិ បរិវុតោ តេសំ មជ្ឈេ ធម្មចក្កំ បវត្តេសិ។ តទា កោដិសតសហស្សានំ បឋមោ អភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

១. “វិបស្សិស្ស អបរេន, សម្ពុទ្ធោ ទ្វិបទុត្តមោ;
សិខិវ្ហយោ អាសិ ជិនោ, អសមោ អប្បដិបុគ្គលោ។

២. “មារសេនំ បមទ្ទិត្វា, បត្តោ សម្ពោធិមុត្តមំ;
ធម្មចក្កំ បវត្តេសិ, អនុកម្បាយ បាណិនំ។

៣. “ធម្មចក្កំ បវត្តេន្តេ, សិខិម្ហិ ជិនបុង្គវេ;
កោដិសតសហស្សានំ, បឋមាភិសមយោ អហូ”តិ។

បុនបិ អរុណវតិយា រាជធានិយា សមីបេយេវ អភិភូរាជបុត្តស្ស ច សម្ភវរាជបុត្តស្ស ចាតិ ទ្វិន្នំ សបរិវារានំ ធម្មំ ទេសេត្វា នវុតិកោដិសហស្សានិ ធម្មាមតំ បាយេសិ។ សោ ទុតិយោ អភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៤. “អបរម្បិ ធម្មំ ទេសេន្តេ, គណសេដ្ឋេ នរុត្តមេ;
នវុតិកោដិសហស្សានំ, ទុតិយាភិសមយោ អហូ”តិ។

យទា បន សូរិយវតីនគរទ្វារេ ចម្បករុក្ខមូលេ តិត្ថិយមទមានភញ្ជនត្ថំ សព្ពជនពន្ធនមោក្ខត្ថញ្ច យមកបាដិហារិយំ ករោន្តោ ភគវា ធម្មំ ទេសេសិ , តទា អសីតិកោដិសហស្សានំ តតិយោ អភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៥. “យមកបាដិហារិយញ្ច , ទស្សយន្តេ សទេវកេ;
អសីតិកោដិសហស្សានំ, តតិយាភិសមយោ អហូ”តិ។

អភិភុនា ច សម្ភវេន ច រាជបុត្តេន សទ្ធឹ បព្ពជិតានំ អរហន្តានំ សតសហស្សានំ មជ្ឈេ និសីទិត្វា បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, សោ បឋមោ សន្និបាតោ អហោសិ, អរុណវតីនគរេ ញាតិសមាគមេ បព្ពជិតានំ អសីតិយា ភិក្ខុសហស្សានំ មជ្ឈេ និសីទិត្វា បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, សោ ទុតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ ធនញ្ចយនគរេ ធនបាលកនាគវិនយនសមយេ បព្ពជិតានំ សត្តតិយា ភិក្ខុសហស្សានំ មជ្ឈេ ភគវា បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, សោ តតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៦. “សន្និបាតា តយោ អាសុំ, សិខិស្សាបិ មហេសិនោ;
ខីណាសវានំ វិមលានំ, សន្តចិត្តាន តាទិនំ។

៧. “ភិក្ខុសតសហស្សានំ, បឋមោ អាសិ សមាគមោ;
អសីតិភិក្ខុសហស្សានំ, ទុតិយោ អាសិ សមាគមោ។

៨. “សត្តតិភិក្ខុសហស្សានំ , តតិយោ អាសិ សមាគមោ;
អនុបលិត្តោ បទុមំវ, តោយម្ហិ សម្បវឌ្ឍិត”ន្តិ។

តត្ថ **អនុបលិត្តោ បទុមំវា**តិ តោយេ ជាតំ តោយេវ វឌ្ឍិតំ បទុមំ វិយ តោយេន អនុបលិត្តំ, សោបិ ភិក្ខុសន្និបាតោ លោកេ ជាតោបិ លោកធម្មេហិ អនុបលិត្តោ អហោសីតិ អត្ថោ។

តទា កិរ អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ តត្ថេវ អសំសដ្ឋោ បរិភុត្តនគរេ អរិន្ទមោ នាម រាជា ហុត្វា សិខិម្ហិ សត្ថរិ បរិភុត្តនគរមនុប្បត្តេ សបរិវារោ រាជា ភគវតោ បច្ចុគ្គន្ត្វា បសាទវឌ្ឍិតហទយនយនសោតោ ទសពលស្ស អមលចរណកមលយុគឡេសុ សបរិវារោ សិរសា អភិវន្ទិត្វា ទសពលំ និមន្តេត្វា សត្តាហំ ឥស្សរិយកុលវិភវសទិសានុរូបំ មហាទានំ ទត្វា ទុស្សភណ្ឌាគារទ្វារានិ វិវរាបេត្វា ពុទ្ធប្បមុខស្ស ភិក្ខុសង្ឃស្ស មហគ្ឃានិ វត្ថានិ អទាសិ។ អត្តនោ ច ពលរូបលក្ខណជវសម្បន្នហេមជាលមាលាសមលង្កតំ នវកនករុចិរទណ្ឌកោសចាមរយុគវិរាជិតំ វិបុលមុទុកណ្ណំ ចន្ទរាជិវិរាជិតវទនសោភំ ឯរាវណវារណមិវ អរិវារណំ វរវារណំ ទត្វា វារណប្បមាណមេវ កត្វា កប្បិយភណ្ឌញ្ច អទាសិ។ សោបិ នំ សត្ថា – “ឥតោ ឯកត្តឹសកប្បេ ពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ ព្យាកាសិ។ តេន វុត្តំ –

៩. “អហំ តេន សមយេន, អរិន្ទមោ នាម ខត្តិយោ;
សម្ពុទ្ធប្បមុខំ សង្ឃំ, អន្នបានេន តប្បយឹ។

១០. “ពហុំ ទុស្សវរំ ទត្វា, ទុស្សកោដឹ អនប្បកំ;
អលង្កតំ ហត្ថិយានំ, សម្ពុទ្ធស្ស អទាសហំ។

១១. “ហត្ថិយានំ និម្មិនិត្វា, កប្បិយំ ឧបនាមយឹ;
បូរយឹ មានសំ មយ្ហំ, និច្ចំ ទឡ្ហមុបដ្ឋិតំ។

១២. “សោបិ មំ ពុទ្ធោ ព្យាកាសិ, សិខី លោកគ្គនាយកោ;
ឯកត្តឹសេ ឥតោ កប្បេ, អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ។

១៣. “អហ កបិលវ្ហយា រម្មា…បេ… ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ។

១៤. “តស្សាហំ វចនំ សុត្វា, ភិយ្យោ ចិត្តំ បសាទយឹ;
ឧត្តរឹ វតមធិដ្ឋាសឹ, ទសបារមិបូរិយា”តិ។

តត្ថ **និម្មិនិត្វា**តិ តស្ស ហត្ថិនោ បមាណេន តុលយិត្វា។ **កប្បិយ**ន្តិ កប្បិយភណ្ឌំ, ភិក្ខូនំ យំ ភណ្ឌំ កប្បតិ គហេតុំ, តំ កប្បិយភណ្ឌំ នាម។ **បូរយឹ មានសំ មយ្ហ**ន្តិ មម ចិត្តំ ទានបីតិយា បូរយឹ, មយ្ហំ ហាសុប្បាទនសមត្ថំ អកាសិន្តិ អត្ថោ។ **និច្ចំ ទឡ្ហមុបដ្ឋិត**ន្តិ និច្ចកាលំ ទានំ ទស្សាមី”តិ ទានវសេន ទឡ្ហំ ឧបដ្ឋិតំ ចិត្តន្តិ អត្ថោ។

តស្ស បន ភគវតោ នគរំ អរុណវតី នាម អហោសិ។ អរុណវា នាម រាជា បិតា, បភាវតី នាម មាតា, អភិភូ ច សម្ភវោ ច ទ្វេ អគ្គសាវកា, ខេមង្ករោ នាមុបដ្ឋាកោ, សខិលា ច មទុមា ច ទ្វេ អគ្គសាវិកា, បុណ្ឌរីករុក្ខោ ពោធិ, សរីរញ្ចស្ស សត្តតិហត្ថុព្ពេធំ អហោសិ ។ សរីរប្បភា និច្ចកាលំ យោជនត្តយំ ផរិត្វា អដ្ឋាសិ។ សត្តតិវស្សសហស្សានិ អាយុ, សព្ពកាមា នាមស្ស អគ្គមហេសី, អតុលោ នាមស្ស បុត្តោ, ហត្ថិយានេន និក្ខមិ។ តេន វុត្តំ –

១៥. “នគរំ អរុណវតី នាម, អរុណោ នាម ខត្តិយោ;
បភាវតី នាម ជនិកា, សិខិស្សាបិ មហេសិនោ។

២០. “អភិភូ សម្ភវោ ចេវ, អហេសុំ អគ្គសាវកា;
ខេមង្ករោ នាមុបដ្ឋាកោ, សិខិស្សាបិ មហេសិនោ។

២១. “សខិលា ច បទុមា ច, អហេសុំ អគ្គសាវិកា;
ពោធិ តស្ស ភគវតោ, បុណ្ឌរីកោតិ វុច្ចតិ។

២២. “សិរិវឌ្ឍោ ច នន្ទោ ច, អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋកា;
ចិត្តា ចេវ សុគុត្តា ច, អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋិកា។

២៣. “ឧច្ចត្តនេន សោ ពុទ្ធោ, សត្តតិហត្ថមុគ្គតោ;
កញ្ចនគ្ឃិយសង្កាសោ, ទ្វត្តឹសវរលក្ខណោ។

២៤. “តស្សាបិ ព្យាមប្បភា កាយា, ទិវារត្តឹ និរន្តរំ;
ទិសោទិសំ និច្ឆរន្តិ, តីណិ យោជនសោ បភា។

២៥. “សត្តតិវស្សសហស្សានិ, អាយុ តស្ស មហេសិនោ;
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ, តារេសិ ជនតំ ពហុំ។

២៦. “ធម្មមេឃំ បវស្សេត្វា, តេមយិត្វា សទេវកេ;
ខេមន្តំ បាបយិត្វាន, និព្ពុតោ សោ សសាវកោ។

២៧. “អនុព្យញ្ជនសម្បន្នំ, ទ្វត្តឹសវរលក្ខណំ;
សព្ពំ តមន្តរហិតំ, ននុ រិត្តា សព្ពសង្ខារា”តិ។

តត្ថ **បុណ្ឌរីកោ**តិ សេតម្ពរុក្ខោ។ **តីណិ យោជនសោ បភា**តិ តីណិ យោជនានិ បភា និច្ឆរន្តីតិ អត្ថោ។ **ធម្មមេឃ**ន្តិ ធម្មវស្សំ, ធម្មវស្សនកោ ពុទ្ធមេឃោ។ **តេមយិត្វា**តិ ធម្មកថាសលិលេន តេមេត្វា, សិញ្ចិត្វាតិ អត្ថោ។ **សទេវកេ**តិ សទេវកេ សត្តេ។ **ខេមន្ត**ន្តិ ខេមន្តំ និព្ពានំ ។ **អនុព្យញ្ជនសម្បន្ន**ន្តិ តម្ពនខតុង្គនាសវដ្ដង្គុលិតាទីហិ អសីតិយា អនុព្យញ្ជនេហិ សម្បន្នំ, ទ្វត្តឹសមហាបុរិសលក្ខណបដិមណ្ឌិតំ ភគវតោ សរីរន្តិ អត្ថោ។ សិខី កិរ សម្មាសម្ពុទ្ធោ សីលវតីនគរេ អស្សារាមេ បរិនិព្ពាយិ។

“សិខីវ លោកេ តបសា ជលិត្វា, សិខីវ មេឃាគមនេ នទិត្វា;
សិខី មហេសិន្ទនវិប្បហីនោ, សិខីវ សន្តឹ សុគតោ គតោ សោ”។

សិខិស្ស កិរ ភគវតោ ធាតុយោ ឯកគ្ឃនាវ ហុត្វា អដ្ឋំសុ ន វិប្បកិរឹសុ។ សកលជម្ពុទីបវាសិនោ បន មនុស្សា តិយោជនុព្ពេធំ សត្តរតនមយំ ហិមគិរិសទិសសោភំ ថូបមកំសុ។ សេសមេត្ថ គាថាសុ បាកដមេវាតិ។

សិខីពុទ្ធវំសវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ វីសតិមោ ពុទ្ធវំសោ។

២៣. វេស្សភូពុទ្ធវំសវណ្ណនា

សិខិស្ស បន សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស អបរភាគេ អន្តរហិតេ តស្ស សាសនេ សត្តតិវស្សសហស្សាយុកា មនុស្សា អនុក្កមេន បរិហាយិត្វា ទសវស្សាយុកា អហេសុំ។ បុន វឌ្ឍិត្វា អបរិមិតាយុកា ហុត្វា អនុក្កមេន បរិហាយិត្វា សដ្ឋិវស្សសហស្សាយុកា អហេសុំ។ តទា វិជិតមារោ ភូ សព្ពលោកាភិភូ សយម្ភូ **វេស្សភូ** នាម សត្ថា លោកេ ឧទបាទិ។ សោ បារមិយោ បូរេត្វា តុសិតបុរេ និព្ពត្តិត្វា តតោ ចវិត្វា អនោមនគរេ សុប្បតីតស្ស សុប្បតីតស្ស នាម រញ្ញោ អគ្គមហេសិយា សីលវតិយា យសវតិយា នាម កុច្ឆិស្មឹ បដិសន្ធឹ អគ្គហេសិ។ សោ ទសន្នំ មាសានំ អច្ចយេន អនុបមុយ្យានេ មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខមិ។ ជាយមានោវ ជនំ តោសេន្តោ វសភនាទំ នទិ។ តស្មា វសភនាទហេតុត្តា តស្ស នាមគ្គហណទិវសេ “វេស្សភូ”តិ នាមមកំសុ ។ សោ ឆព្ពស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិ។ រុចិ-សុរុចិ-រតិវឌ្ឍននាមកា តយោ បាសាទា តស្ស អហេសុំ។ សុចិត្តាទេវិប្បមុខានិ តឹស ឥត្ថិសហស្សានិ បច្ចុបដ្ឋិតានិ អហេសុំ។

សោ ចត្តារិ និមិត្តានិ ទិស្វា សុចិត្តាយ នាម ទេវិយា សុប្បពុទ្ធេ នាម កុមារេ ឧប្បន្នេ សុវណ្ណសិវិកាយ ឧយ្យានទស្សនត្ថាយ គន្ត្វា ទេវទត្តានិ កាសាយានិ គហេត្វា បព្ពជិ។ តំ សត្តត្តឹសសហស្សានិ អនុបព្ពជឹសុ។ អថ សោ តេហិ បរិវុតោ ឆ មាសេ បធានចរិយំ ចរិត្វា វិសាខបុណ្ណមាយ សុចិត្តនិគមេ សន្ទិស្សមានសរីរាយ សិរិវឌ្ឍនាយ នាម ទិន្នំ មធុបាយាសំ បរិភុញ្ជិត្វា សាលវនេ ទិវាវិហារំ វីតិនាមេត្វា សាយន្ហសមយេ នរិន្ទនាគរាជេន ទិន្នា អដ្ឋ តិណមុដ្ឋិយោ គហេត្វា សាលពោធឹ បទក្ខិណតោ ឧបាគមិ។ តស្សាបិ សាលស្ស តទេវ បាដលិយា បមាណមេវ បមាណំ អហោសិ។ តថេវ បុប្ផផលសិរីវិភវោ វេទិតព្ពោ។ សោ សាលមូលមុបគន្ត្វា ចត្តាលីសហត្ថវិត្ថតំ តិណសន្ថរំ សន្ថរិត្វា បល្លង្កំ អាភុជិត្វា វិគតនីវរណំ សព្ពកាមមទាវរណំ អនាវរណញាណំ បដិលភិត្វា – “អនេកជាតិសំសារំ…បេ…. តណ្ហានំ ខយមជ្ឈគា”តិ ឧទានំ ឧទានេត្វា សត្តសត្តាហំ តត្ថេវ វីតិនាមេត្វា អត្តនោ កនិដ្ឋភាតិកស្ស សោណកុមារស្ស ឧត្តរកុមារស្ស ច ឧបនិស្សយសម្បត្តឹ ទិស្វា ទេវបថេន គន្ត្វា អនោមនគរសមីបេ អរុណុយ្យានេ ឱតរិត្វា ឧយ្យានបាលេន កុមារេ បក្កោសាបេត្វា តេសំ សបរិវារានំ មជ្ឈេ ធម្មចក្កំ បវត្តេសិ។ តទា អសីតិយា កោដិសហស្សានំ បឋមោ អភិសមយោ អហោសិ។

បុន ជនបទចារិកំ ចរន្តោ ភគវា តត្ថ តត្ថ ធម្មំ ទេសេន្តោ សត្តតិយា កោដិសហស្សានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ, សោ ទុតិយោ អភិសមយោ អហោសិ។ អនោមនគរេយេវ ទិដ្ឋិជាលំ ភិន្ទន្តោ តិត្ថិយមានទ្ធជំ បាតេន្តោ មានមទំ វិទ្ធំសេន្តោ ធម្មទ្ធជំ សមុស្សយន្តោ នវុតិយោជនវិត្ថតាយ មនុស្សបរិសាយ បរិមាណរហិតាយ ទេវបរិសាយ យមកបាដិហារិយំ កត្វា ទេវមនុស្សេ បសាទេត្វា សដ្ឋិកោដិយោ ធម្មាមតេន តប្បេសិ, សោ តតិយោ អភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

១. “តត្ថេវ មណ្ឌកប្បម្ហិ, អសមោ អប្បដិបុគ្គលោ;
វេស្សភូ នាម នាមេន, លោកេ ឧប្បជ្ជិ នាយកោ។

២. “អាទិត្តំ វត រាគគ្គិ, តណ្ហានំ វិជិតំ តទា;
នាគោវ ពន្ធនំ ឆេត្វា, បត្តោ សម្ពោធិមុត្តមំ។

៣. “ធម្មចក្កំ បវត្តេន្តេ, វេស្សភូលោកនាយកេ;
អសីតិកោដិសហស្សានំ, បឋមាភិសមយោ អហុ។

៤. “បក្កន្តេ ចារិកំ រដ្ឋេ, លោកជេដ្ឋេ នរាសភេ;
សត្តតិកោដិសហស្សានំ, ទុតិយាភិសមយោ អហុ។

៥. “មហាទិដ្ឋឹ វិនោទេន្តោ, បាដិហេរំ ករោតិ សោ;
សមាគតា នរមរូ, ទសសហស្សី សទេវកេ។

៦. “មហាអច្ឆរិយំ ទិស្វា, អព្ភុតំ លោមហំសនំ;
ទេវា ចេវ មនុស្សា ច, ពុជ្ឈរេ សដ្ឋិកោដិយោ”តិ។

តត្ថ **អាទិត្តន្តិ** សកលមិទំ លោកត្តយំ សម្បទិត្តំ។ **រាគគ្គីតិ** រាគេន។ **តណ្ហានំ វិជិតន្តិ** តណ្ហានំ វិជិតំ រដ្ឋំ វសវត្តិដ្ឋានន្តិ ឯវំ ញត្វាតិ អត្ថោ។ **នាគោវ ពន្ធនំ ឆេត្វាតិ** ហត្ថី វិយ បូតិលតាពន្ធនំ ឆិន្ទិត្វា សម្ពោធឹ បត្តោ អធិគតោ។ **ទសសហស្សីតិ** ទសសហស្សិយំ។ **សទេវកេតិ** សទេវកេ លោកេ។ **ពុជ្ឈរេតិ** ពុជ្ឈឹសុ។

សោណុត្តរានំ បន ទ្វិន្នំ អគ្គសាវកានំ សមាគមេ បព្ពជិតានំ អសីតិយា អរហន្តសហស្សានំ មជ្ឈេ មាឃបុណ្ណមាយំ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, សោ បឋមោ សន្និបាតោ អហោសិ។ យទា បន វេស្សភុនា សព្ពលោកាភិភុនា សហ បព្ពជិតា សត្តតិសហស្សសង្ខា ភិក្ខូ គណតោ ឱហីនសមយេ បក្កន្តា, តេ វេស្សភុស្ស សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស ធម្មចក្កប្បវត្តិំ សុត្វា សោរេយ្យំ នាម នគរំ អាគន្ត្វា ភគវន្តំ អទ្ទសំសុ។ តេសំ ភគវា ធម្មំ ទេសេត្វា សព្ពេវ តេ ឯហិភិក្ខុបព្ពជ្ជាយ បព្ពាជេត្វា ចតុរង្គសមន្នាគតាយ បរិសាយ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, សោ ទុតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។

យទា បន នារិវាហននគរេ ឧបសន្តោ នាម រាជបុត្តោ រជ្ជំ ការេសិ, តស្សានុកម្បាយ ភគវា តត្ថ អគមាសិ, សោបិ ភគវតោ អាគមនំ សុត្វា សបរិវារោ ភគវតោ បច្ចុគ្គមនំ កត្វា និមន្តេត្វា មហាទានំ ទត្វា តស្ស ធម្មំ សុត្វា បសន្នហទយោ បព្ពជិ។ តំ សដ្ឋិសហស្សសង្ខា បុរិសា អនុបព្ពជឹសុ។ តេ តេន សទ្ធិំ អរហត្តំ បាបុណិំសុ។ សោ តេហិ បរិវុតោ វេស្សភូ ភគវា បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ, សោ តតិយោ សន្និបាតោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៧. “សន្និបាតា តយោ អាសុំ, វេស្សភុស្ស មហេសិនោ;
ខីណាសវានំ វិមលានំ, សន្តចិត្តាន តាទិនំ។

៨. “អសីតិភិក្ខុសហស្សានំ, បឋមោ អាសិ សមាគមោ;
សត្តតិភិក្ខុសហស្សានំ, ទុតិយោ អាសិ សមាគមោ។

៩. “សដ្ឋិភិក្ខុសហស្សានំ , តតិយោ អាសិ សមាគមោ;
ជរាទិភយភីតានំ, ឱរសានំ មហេសិនោ”តិ។

តទា អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ សរភវតីនគរេ បរមបិយទស្សនោ សុទស្សនោ នាម រាជា ហុត្វា វេស្សភុម្ហិ លោកនាយកេ សរភនគរមុបគតេ តស្ស ធម្មំ សុត្វា បសន្នហទយោ ទសនខសមោធានសមុជ្ជលំ ជលជាមលាវិកលកមលមកុលសទិសមញ្ជលិំ សិរសិ កត្វា ពុទ្ធប្បមុខស្ស សង្ឃស្ស សចីវរំ មហាទានំ ទត្វា តត្ថេវ ភគវតោ និវាសត្ថាយ គន្ធកុដិំ កត្វា តំ បរិក្ខិបិត្វា វិហារសហស្សំ ការេត្វា សព្ពញ្ញុ វិភវជាតំ ភគវតោ សាសនេ បរិច្ចជិត្វា តស្ស សន្តិកេ បព្ពជិត្វា អាចារគុណសម្បន្នោ តេរសធុតគុណេសុ និរតោ ពោធិសម្ភារបរិយេសនាយ រតោ ពុទ្ធសាសនាភិរតោ វិហាសិ។ សោបិ តំ ភគវា ព្យាកាសិ – “អនាគតេ ឥតោ ឯកត្តិំសកប្បេ អយំ គោតមោ នាម ពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ។ តេន វុត្តំ –

១០. “អហំ តេន សមយេន, សុទស្សនោ នាម ខត្តិយោ;
និមន្តេត្វា មហាវីរំ, ទានំ ទត្វា មហារហំ;
អន្នបានេន វត្ថេន, សសង្ឃំ ជិនបូជយិំ។

១១. “តស្ស ពុទ្ធស្ស អសមស្ស, ចក្កំ វត្តិតមុត្តមំ;
សុត្វាន បណិតំ ធម្មំ, បព្ពជ្ជមភិរោចយិំ។

១២. “មហាទានំ បវត្តេត្វា, រត្តិន្ទិវមតន្ទិតោ;
បព្ពជ្ជំ គុណសម្បន្នំ, បព្ពជឹ ជិនសន្តិកេ។

១៣. “អាចារគុណសម្បន្នោ, វត្តសីលសមាហិតោ;
សព្ពញ្ញុតំ គវេសន្តោ, រមាមិ ជិនសាសនេ។

១៤. “សទ្ធាបីតឹ ឧបគន្ត្វា, ពុទ្ធំ វន្ទាមិ សត្ថរំ;
បីតិ ឧប្បជ្ជតិ មយ្ហំ, ពោធិយាយេវ ការណា។

១៥. “អនិវត្តមានសំ ញត្វា, សម្ពុទ្ធោ ឯតទព្រវិ;
ឯកត្តិំសេ ឥតោ កប្បេ, អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ។

១៦. “អហុ កបិលវ្ហយា រម្មា…បេ… ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ។

១៧. “តស្សាហំ វចនំ សុត្វា, ភិយ្យោ ចិត្តំ បសាទយិំ;
ឧត្តរិំ វតមធិដ្ឋាសិំ, ទសបារមិបូរិយា”តិ។

តត្ថ **ចក្កំ វត្តិត**ន្តិ ធម្មចក្កំ បវត្តិតំ។ **បណិតំ ធម្ម**ន្តិ ឧត្តរិមនុស្សធម្មំ។ **បព្ពជ្ជំ គុណសម្បន្ន**ន្តិ ញត្វា បព្ពជិន្តិ អត្ថោ។ **វត្តសីលសមាហិតោ**តិ វត្តេសុ ច សីលេសុ ច សមាហិតោ។ តេសំ តេសំ បូរណេ សមាហិតោតិ

អត្ថោ។ **រមាមីតិ** អភិរមិ។ **សទ្ធាបិតិន្តិ** សទ្ទញ្ច បិតិញ្ច ឧបគន្ធា។ **វន្ទាមីតិ** អភិវន្ទី, អតីតត្ថេ វត្តមានវចនំ ទដ្ឋព្ពំ។ **សត្ថរន្តិ** សត្ថារំ។ **អនិវត្តមានសន្តិ** អនោសក្កិយមានមានសំ។

តស្ស បន ភគវតោ អនោមំ នាម នគរំ អហោសិ។ សុប្បតីតោ នាមស្ស បិតា ខត្តិយោ, យសវតី នាម មាតា, សោណោ ច ឧត្តរោ ច ទ្វេ អគ្គសាវកា, ឧបសន្តោ នាមុបដ្ឋាកោ, រាមា ច សមាលា ច ទ្វេ អគ្គសាវិកា, សាលរុក្ខោ ពោធិ, សរីរំ សដ្ឋិហត្ថុព្ពេធំ អហោសិ។ សដ្ឋិវស្សសហស្សានិ អាយុ, សុចិត្តា នាមស្ស ភរិយា, សុប្បពុទ្ធោ នាមស្ស បុត្តោ, សុវណ្ណសិវិកាយ និក្ខមិ។ តេន វុត្តំ –

១៨. “អនោមំ នាម នគរំ, សុប្បតីតោ នាម ខត្តិយោ;
មាតា យសវតី នាម, វេស្សភុស្ស មហេសិនោ។

២៣. “សោណោ ច ឧត្តរោ ចេវ, អហេសុំ អគ្គសាវកា;
ឧបសន្តោ នាមុបដ្ឋាកោ, វេស្សភុស្ស មហេសិនោ។

២៤. “រាមា ចេវ សមាលា ច, អហេសុំ អគ្គសាវិកា;
ពោធិ តស្ស ភគវតោ, មហាសាលោតិ វុច្ចតិ។

២៥. “សោត្ថិកោ ចេវ រម្មោ ច, អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋកា;
គោតមី សិរិមា ចេវ, អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋិកា។

២៦. “សដ្ឋិរតនមុព្ពេធោ, ហេមយូបសមូបមោ;
កាយា និច្ឆរតី រស្មិ, រត្តិំវ បព្ពតេ សិខី។

២៧. “សដ្ឋិវស្សសហស្សានិ, អាយុ តស្ស មហេសិនោ;
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ, តារេសិ, ជនតំ ពហុំ។

២៨. “ធម្មំ វិត្ថារិកំ កត្វា, វិភជិត្វា មហាជនំ;
ធម្មនាវំ ឋបេត្វាន, និព្ពុតោ សោ សសាវកោ។

២៩. “ទស្សនេយ្យំ សព្ពជនំ, វិហារំ ឥរិយាបថំ;
សព្ពំ តមន្តរហិតំ, ននុ រិត្តា សព្ពសង្ខារា”តិ។

តត្ថ **ហេមយូបសមូបមោ**តិ សុវណ្ណត្ថម្ភសទិសោតិ អត្ថោ។ **និច្ឆរតី**តិ ឥតោ ចិតោ ច សន្ធាវតិ។ **រស្មី**តិ បភារស្មិ។ **រត្តិំវ បព្ពតេ សិខី**តិ រត្តិយំ បព្ពតមត្ថកេ អគ្គិ វិយ។ រំសិវិជ្ជោតា តស្ស កាយេតិ អត្ថោ។ **វិភជិត្វា**តិ វិភាគំ កត្វា, ឧគ្ឃដិតញ្ញូទិវសេន សោតាបន្នាទិវសេន ចាតិ អត្ថោ។ **ធម្មនាវ**ន្តិ អដ្ឋង្គមគ្គសង្ខាតំ ធម្មនាវំ, ចតុរោឃនិត្ថរណត្ថាយ ឋបេត្វាតិ អត្ថោ។ **ទស្សនេយ្យ**ន្តិ ទស្សនីយោ។ **សព្ពជន**ន្តិ សព្ពោ ជនោ, សសាវកសង្ឃោ សម្មាសម្ពុទ្ធោតិ អត្ថោ។ **វិហារ**ន្តិ វិហារោ, សព្ពត្ថ បច្ចត្តេ ឧបយោគវចនំ ទដ្ឋព្ពំ។

វេស្សភូ កិរ ភគវា ឧសភវតីនគរេ ខេមេ មិគទាយេ បរិនិព្ពាយិ។ ធាតុយោ បនស្ស វិប្បកិរិំសុ។

“ឧសភវតិបុរេ បុរុត្តមេ, ជិនវសភោ ភគវា ហិ វេស្សភូ;
ឧបវនវិហរេ មនោរមេ, និរុបធិសេសមុបាគតោ កិរា”តិ។

សេសំ សព្ពត្ថ គាថាសុ បាកដមេវាតិ។

វេស្សភូពុទ្ធវំសវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ ឯកវីសតិមោ ពុទ្ធវំសោ។

២៤. កកុសន្ធពុទ្ធវំសវណ្ណនា

វេស្សភុម្ហិ សយម្ភុម្ហិ បរិនិព្ពុតេ តស្មិំ បន កប្បេ អតិក្កន្តេ ឯកូនតឹសកប្បេសុ ជិនទិវសករា នុប្បជ្ជឹសុ។ ឥមស្មិំ បន ភទ្ទកប្បេ ចត្តារោ ពុទ្ធា និព្ពត្តឹសុ។ កតមេ ចត្តារោ? **កកុសន្ធោ កោណាគមនោ កស្សបោ អម្ហាកំ ពុទ្ធោ**តិ។ **មេត្តេយ្យោ** បន ភគវា ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ ឯវមយំ កប្បោ បញ្ចហិ ពុទ្ធុប្បាទេហិ បដិមណ្ឌិតត្តា ភទ្ទកប្បោតិ ភគវតា វណ្ណិតោ។ តត្ថ **កកុសន្ធោ** នាម ភគវា បារមិយោ បូរេត្វា តុសិតបុរេ និព្ពត្តិត្វា តតោ ចវិត្វា ខេមវតីនគរេ ខេមង្ករស្ស នាម រញ្ញោ អត្ថធម្មានុសាសកស្ស អគ្គិទត្តស្ស នាម បុរោហិតស្ស អគ្គមហេសិយា វិសាខាយ នាម ព្រាហ្មណិយា កុច្ឆិស្មិំ បដិសន្ធឹ អគ្គហេសិ។ យទា បន ខត្តិយា ព្រាហ្មណេ សក្ករោន្តិ គរុករោន្តិ មានេន្តិ បូជេន្តិ, តទា ពោធិសត្តា ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តន្តិ។

យទា បន ព្រាហ្មណា ខត្តិយេ សក្ករោន្តិ គរុករោន្តិ មានេន្តិ បូជេន្តិ, តទា ខត្តិយកុលេ ឧប្បជ្ជន្តិ។ តទា កិរ ព្រាហ្មណា ខត្តិយេហិ សក្ករីយន្តិ គរុករីយន្តិ, តស្មា សច្ចសន្ធោ កកុសន្ធោ ពោធិសត្តោ វិភវសិរិសមុទយេនាកុលេ អនាកុលេ ព្រាហ្មណកុលេ ទសសហស្សិលោកធាតុំ ឧន្នាទេន្តោ កម្បយន្តោ ឧទបាទិ។ ហេដ្ឋា វុត្តប្បការានិ បាដិហារិយានិ និព្ពត្តឹសុ។ តតោ ទសន្នំ មាសានំ អច្ចយេន ខេមវតុយ្យានេ មាតុកុច្ឆិតោ សុវណ្ណលតាតោ អគ្គិជាលោ វិយ និក្ខមិ។ សោ ចត្តារិ វស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិ។ តស្ស កិរ កាមកាមវណ្ណកាមសុទ្ធិនាមកា តយោ បាសាទា អហេសុំ។ រោចិនីព្រាហ្មណីបមុខានិ តឹស ឥត្ថិសហស្សានិ បច្ចុបដ្ឋិតានិ អហេសុំ។

សោ ចត្តារិ និមិត្តានិ ទិស្វា រោចិនិយា ព្រាហ្មណិយា អនុត្តរេ ឧត្តរេ នាម កុមារេ ឧប្បន្នេ បយុត្តេន អាជញ្ញរថេន មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមិត្វា បព្ពជិ។ តំ ចត្តាលីសសហស្សានិ អនុបព្ពជឹសុ។ សោ តេហិ បរិវុតោ អដ្ឋ មាសេ បធានចរិយំ ចរិត្វា វិសាខបុណ្ណមាយ សុចិរិន្ធនិគមេ វជិរិន្ធព្រាហ្មណស្ស ធីតាយ ទិន្នំ មធុបាយាសំ បរិភុញ្ជិត្វា ខទិរវនេ ទិវាវិហារំ កត្វា សាយន្ហសមយេ សុភទ្ទេន នាម យវបាលកេន ឧបនីតា អដ្ឋ តិណមុដ្ឋិយោ គហេត្វា សិរីសពោធឹ បាដលិយា វុត្តប្បមាណំ ទិព្ពគន្ធំ ឧបវាយមានំ ឧបគន្ត្វា ចតុត្តឹសហត្ថវិត្ថតំ តិណសន្ថរំ សន្ថរិត្វា បល្លង្កំ អាភុជិត្វា សម្ពោធឹ បត្វា – “អនេកជាតិសំសារំ…បេ…. តណ្ហានំ ខយមជ្ឈគា”តិ ឧទានំ ឧទានេត្វា សត្តសត្តាហំ វីតិនាមេត្វា អត្តនា សហ បព្ពជិតានំ ចត្តាលីសាយ ភិក្ខុសហស្សានំ សច្ចប្បដិវេធសមត្ថតំ ទិស្វា ឯកាហេនេវ មកិលនគរសមីបេ សម្ពត្តំ ឥសិបតនំ នាម មិគទាយំ បវិសិត្វា តេសំ មជ្ឈគតោ ភគវា ធម្មចក្កំ បវត្តេសិ។ តទា ចត្តាលីសាយ កោដិសហស្សានំ បឋមោ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។

បុន កណ្ណកុជ្ជនគរទ្វារេ មហាសាលរុក្ខមូលេ យមកបាដិហារិយំ កត្វា តឹសកោដិសហស្សានំ ធម្មចក្កំ ឧប្បាទេសិ, សោ ទុតិយោ អភិសមយោ អហោសិ។ យទា បន ខេមវតីនគរស្សាវិទូរេ អញ្ញតរស្មិំ ទេវាយតនេ អភិមតនរទេវោ នរទេវោ នាម យក្ខោ ទិស្សមានមនុស្សសរីរោ ហុត្វា កន្តារមជ្ឈេ ឯកស្ស កមលកុវលយុប្បលសមលង្កតសលិលសីតលស្ស បរមមធុរសិសិរវារិនោ សព្ពជនសុភរិរមស្ស សរស្ស សមីបេ ឋត្វា កមលកុវលយកល្លហារាទីហិ សត្តេ ឧបលាបេត្វា មនុស្សេ ខាទតិ ។ តស្មិំ មគ្គេ បច្ឆិន្នេ ជនសម្បាតរហិតេ មហាអដវិំ បវិសិត្វា តត្ថ សម្បត្តេ សត្តេ ខាទតិ។ សោ លោកវិស្សុតោ មហាកន្តារមគ្គោ អហោសិ។ ឧភតោកន្តារទ្វារេ កិរ មហាជនកាយោ សន្និបតិត្វា កន្តារនិត្ថរណត្ថាយ អដ្ឋាសិ។ អថ វិគតភវពន្ធោ កកុសន្ធោ សត្ថា ឯកទិវសំ បច្ចូសសមយេ មហាករុណាសមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ លោកំ វោលោកេន្តោ ញាណជាលស្ស អន្តោគតំ តំ មហេសក្ខំ នរទេវយក្ខំ តញ្ច ជនសមូហមទ្ទស។ ទិស្វា ច បន គគនតលេន គន្ត្វា តស្ស ជនកាយស្ស បស្សន្តស្សេវ ភគវា អនេកវិហិតំ បាដិហារិយំ ករោន្តោ តស្ស នរទេវយក្ខស្ស ភវនេ ឱតរិត្វា តស្ស មង្គលបល្លង្កេ និសីទិ។

អថ ខោ សោ មនុស្សភក្ខោ យក្ខោ ឆព្ពណ្ណរស្មិយោ វិស្សជ្ជេន្តំ ឥន្ទុជនុបរិវុតមិវ ទិវសករំ មុនិទិវសករំ បវនបថេនាគច្ឆន្តំ ទិស្វា – “ទសពលោ មមានុកម្បាយ ឥធាគច្ឆតី”តិ បសន្នហទយោ អត្តនោ បរិវារយក្ខេហិ សទ្ធឹ អនេកមិគគណវន្តំ ហិមវន្តំ គន្ត្វា នានាវណ្ណគន្ធានិ ជលជថលជានិ កុសុមានិ បរមមនោរមានិ សុគន្ធគន្ធេ សមាហរិត្វា អត្តនោ បល្លង្កេ និសិន្នំ វិគតរន្ធំ កកុសន្ធំ លោកនាយកំ មាលាគន្ធវិលេបនាទីហិ បូជយិត្វា ថុតិសង្គីតានិ បវត្តេន្តោ សិរសិ អញ្ជលឹ កត្វា នមស្សមានោ អដ្ឋាសិ។ តតោ មនុស្សា តំ បាដិហារិយំ ទិស្វា បសន្នហទយា សមាគម្ម ភគវន្តំ បរិវារេត្វា នមស្សមានា អដ្ឋំសុ។ អថ អប្បដិសន្ធោ កកុសន្ធោ ភគវា អភិបូជិតនរទេវយក្ខំ នរទេវយក្ខំ កម្មផលសម្ពន្ធទស្សនេន សមុត្តេជេត្វា និរយកថាយ សន្តាសេត្វា ចតុសច្ចកថំ កថេសិ, តទា អបរិមិតានំ សត្តានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ, អយំ តតិយោ អភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

–

១. “វេស្សភុស្ស អបរេន, សម្ពុទ្ធោ ទ្វិបទុត្តមោ;
កកុសន្ធោ នាម នាមេន, អប្បមេយ្យោ ទុរាសទោ។

២. “ឧគ្ឃាដេត្វា សព្ពភវំ, ចរិយាយ បារមី គតោ;
សីហោវ បញ្ជរំ ភេត្វា, បត្តោ សម្ពោធិមុត្តមំ។

៣. “ធម្មចក្កេ បវត្តេន្តេ, កកុសន្ធេ លោកនាយកេ;
ចត្តាលីសកោដិសហស្សានំ, ធម្មាភិសមយោ អហុ។

៤. “អន្តលិក្ខម្ហិ អាកាសេ, យមកំ កត្វា វិកុព្ពនំ;
តឹសកោដិសហស្សានំ, ពោធេសិ ទេវមានុសេ។

៥. “នរទេវស្ស យក្ខស្ស, ចតុសច្ចប្បកាសនេ;
ធម្មាភិសមយោ តស្ស, គណនាតោ អសង្ខិយោ”តិ។

តត្ថ **ឧគ្ឃាដេត្វា**តិ សមូហនិត្វា។ **សព្ពភវ**ន្តិ សព្ពំ នវវិធំ ភវំ, ភវុប្បត្តិនិមិត្តំ កម្មន្តិ អត្ថោ។ **ចរិយាយ បារមី គតោ**តិ សព្ពបារមីនំ បូរណវសេន បារំ គតោ។ **សីហោវ បញ្ជរំ ភេត្វា**តិ សីហោ វិយ បញ្ជរំ មុនិកុញ្ជរោ ភវបញ្ជរំ វិនាសេត្វាតិ អត្ថោ។ កកុសន្ធស្ស វិទ្ធស្តភវពន្ធនស្ស ឯកោវ សាវកសន្និបាតោ អហោសិ។ កណ្ណកុជ្ជនគរេ ឥសិបតនេ មិគទាយេ អត្តនា សហ បព្ពជិតេហិ ចត្តាលីសាយ អរហន្តសហស្សេហិ បរិវុតោ មាឃបុណ្ណមាយំ ភគវា បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ។ តេន វុត្តំ –

៦. “កកុសន្ធស្ស ភគវតោ, ឯកោ អាសិ សមាគមោ;
ខីណាសវានំ វិមលានំ, សន្តចិត្តាន តាទិនំ។

៧. “ចត្តាលីសសហស្សានំ, តទា អាសិ សមាគមោ;
ទន្តភូមិមនុប្បត្តានំ, អាសវារិគណក្ខយា”តិ។

តទា អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ ខេមោ នាម រាជា ហុត្វា ពុទ្ធប្បមុខស្ស សង្ឃស្ស បត្តចីវរំ មហាទានំ ទត្វា អញ្ជនាទីនិ សព្ពភេសជ្ជានិ ច អទាសិ។ អញ្ញញ្ច សមណបរិក្ខារំ ទត្វា តស្ស ធម្មទេសនំ សុត្វា បសន្នហទយោ ហុត្វា ភគវតោ សន្តិកេ បព្ពជិ។ សោ បន សត្ថា – “អនាគតេ ឥមស្មឹយេវ កប្បេ ពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ ព្យាកាសិ។ តេន វុត្តំ –

៨. “អហំ តេន សមយេន, ខេមោ នាមាសិ ខត្តិយោ;
តថាគតេ ជិនបុត្តេ, ទានំ ទត្វា អនប្បកំ។

៩. “បត្តញ្ច ចីវរំ ទត្វា, អញ្ជនំ មធុលដ្ឋិកំ;
ឥមេតំ បត្ថិតំ សព្ពំ, បដិយាទេមិ វរំ វរំ។

១០. “សោបិ មំ ពុទ្ធោ ព្យាកាសិ, កកុសន្ធោ វិនាយកោ;
ឥមម្ហិ ភទ្ទកេ កប្បេ, អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ។

១១. “អហុ កបិលវ្ហយា រម្មា...បេ.... ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ។

១៣. “នគរំ ខេមវតី នាម, ខេមោ នាមាសហំ តទា;
សព្ពញ្ញុតំ គវេសន្តោ, បព្ពជី តស្ស សន្តិកេ”តិ។

តត្ថ **អញ្ជនំ** បាកដមេវ។ **មធុលដ្ឋិក**ន្តិ យដ្ឋិមធុកំ។ **ឥមេត**ន្តិ ឥមំ ឯតំ។ **បត្ថិត**ន្តិ ឥច្ឆិតំ។ **បដិយាទេមី**តិ ទជ្ជាមិ, អទាសិន្តិ អត្ថោ។ **វរំ វរ**ន្តិ សេដ្ឋំ សេដ្ឋន្តិ អត្ថោ។ “យទេតំ បត្ថិត”ន្តិបិ បាឋោ, តស្ស យំ ឥច្ឆតិ, ឯតំ សព្ពំ អទាសិន្តិ អត្ថោ។ អយំ សុន្ទរតរោ។

តស្ស បន អទន្ធស្ស កកុសន្ធស្ស ភគវតោ ខេមំ នាម នគរំ អហោសិ។ អគ្គិទត្តោ នាម ព្រាហ្មណោ បិតា, វិសាខា នាម ព្រាហ្មណី មាតា, វិធុរោ ច សញ្ជីវោ ច ទ្វេ អគ្គសាវកា, ពុទ្ធិជោ នាមុបដ្ឋាកោ, សាមា ច ចម្បា ច ទ្វេ អគ្គសាវិកា, មហាសិរីសរុក្ខោ ពោធិ, សរីរំ ចត្តាលីសហត្ថុព្ពេធំ អហោសិ, សមន្តា ទសយោជនានិ សរីរប្បភា និច្ឆរតិ , ចត្តាលីសវស្សសហស្សានិ អាយុ, ភរិយា បនស្ស រោចិនី នាម ព្រាហ្មណី, ឧត្តរោ នាម បុត្តោ, អាជញ្ញរថេន និក្ខមិ។ តេន វុត្តំ –

១៤. "ព្រាហ្មណោ អគ្គិទត្តោ ច, អាសិ ពុទ្ធស្ស សោ បិតា;
វិសាខា នាម ជនិកា, កកុសន្ធស្ស សត្ថុនោ។

១៥. "វសតេ តត្ថ ខេមេ បុរេ, សម្ពុទ្ធស្ស មហាកុលំ;
នរានំ បវរំ សេដ្ឋំ, ជាតិមន្តំ មហាយសំ។

២០. "វិធុរោ ច សញ្ជីវោ ច, អហេសុំ អគ្គសាវកា;
ពុទ្ធិជោ នាមុបដ្ឋាកោ, កកុសន្ធស្ស សត្ថុនោ។

២១. "សាមា ច ចម្បានាមា ច, អហេសុំ អគ្គសាវិកា;
ពោធិ តស្ស ភគវតោ, សិរីសោតិ បវុច្ចតិ។

២៣. "ចត្តាលីសរតនានិ, អច្ចុគ្គតោ មហាមុនិ;
កនកប្បភា និច្ឆរតិ, សមន្តា ទសយោជនំ។

២៤. "ចត្តាលីសវស្សសហស្សានិ, អាយុ តស្ស មហេសិនោ;
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ, តារេសិ ជនតំ ពហុំ។

២៥. "ធម្មាបណំ បសារេត្វា, នរនារីនំ សទេវកេ;
នទិត្វា សីហនាទំវ, និព្ពុតោ សោ សសាវកោ។

២៦. "អដ្ឋង្គវចនសម្បន្នោ, អច្ឆិទ្ទានិ និរន្តរំ;
សព្ពំ តមន្តរហិតំ, ននុ រិត្តា សព្ពសង្ខារា"តិ។

តត្ថ **វសតេ តត្ថ ខេមេ បុរេ**តិ អយំ គាថា កកុសន្ធស្ស ជាតនគរសន្ទស្សនត្ថំ វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។ **មហាកុល**ន្តិ ឧទិតោទិតំ ភគវតោ បិតុកុលំ។ **នរានំ បវរំ សេដ្ឋ**ន្តិ ជាតិវសេន សព្ពមនុស្សានំ បវរំ សេដ្ឋន្តិ អត្ថោ។ **ជាតិមន្ត**ន្តិ អភិជាតិវន្តំ, ឧត្តមាភិជាតំ។ **មហាយស**ន្តិ មហាបរិវារំ, កឹ តំ ពុទ្ធស្ស មហាកុលំ? តត្ថ មហាកុលំ ខេមេ បុរេ វសតេតិ បទេន សម្ពន្ធោ ទដ្ឋព្ពោ។

សមន្តា ទសយោជនន្តិ សមន្តតោ ទស យោជនានិ ផរិត្វា និច្ចកាលំ សរីរតោ និក្ខមិត្វា សុវណ្ណវណ្ណា បភា និច្ឆរតីតិ អត្ថោ។ **ធម្មាបណ**ន្តិ ធម្មសង្ខាតំ អាបណំ។ **បសារេត្វា**តិ ភណ្ឌវិក្កិណនត្ថំ នានាភណ្ឌសមិទ្ធមាបណំ វិយ ធម្មាបណំ បសារេត្វាតិ អត្ថោ។ **នរនារីន**ន្តិ វេនេយ្យនរនារីនំ ឈានសមាបត្តិមគ្គផលរតន វិសេសាធិគមត្ថាយ។ **សីហនាទំ វា**តិ សីហនាទំ វិយ, អភយនាទំ នទិត្វា។ **អដ្ឋង្គវចនសម្បន្នោ**តិ អដ្ឋង្គសមន្នាគតសរោ សត្ថា។ **អច្ឆិទ្ទានី**តិ ឆិទ្ទាទិភាវរហិតានិ សីលានិ អច្ឆិទ្ទានិ អសពលានិ អកម្មាសានិ។ អថ វា អច្ឆិទ្ទានិ អវិវរានិ សាវកយុគឡាទីនិ។ **និរន្តរ**ន្តិ សតតំ សព្ពកាលំ។ **សព្ពំ តមន្តរហិត**ន្តិ សត្ថា ច សាវកយុគឡាទីនិ ច តំ សព្ពំ មុនិភាវមុបគន្ធា អទស្សនភាវមុបគតន្តិ អត្ថោ។

"អបេតពន្ធោ កកុសន្ធពុទ្ធោ, អទន្ធបញ្ញោ គតសព្ពរន្ធោ;
តិលោកសន្ធោ កិរ សច្ចសន្ធោ, ខេមេ បនេ វាសមកប្បយិត្ថ"។

សេសគាថាសុ សព្ពត្ថ បាកដមេវាតិ។

កកុសន្ធពុទ្ធវំសវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ ពាវីសតិមោ ពុទ្ធវំសោ។

២៥. កោណាគមនពុទ្ធវំសវណ្ណនា

កកុសន្ធស្ស បន ភគវតោ អបរភាគេ តស្ស សាសនេ ច អន្តរហិតេ សត្តេសុ តឹសវស្សសហស្សាយុកេសុ ជាតេសុ បរហិតកោណាគមនោ **កោណាគមនោ** នាម សត្ថា លោកេ ឧទបាទិ។ អថ វា កនកាគមនតោ កោណាគមនោ នាម សត្ថា លោកេ ឧទបាទិ។ តត្ថ ក-ការស្ស កោអាទេសំ កត្វា ន-ការស្ស ណាទេសំ កត្វា ឯកស្ស ក-ការស្ស លោបំ កត្វា និរុត្តិនយេន កនកស្ស កនកាទិអាភរណស្ស អាគមនំ បវស្សនំ យស្ស ភគវតោ ឧប្បន្នកាលេ សោ កោណាគមនោ នាម។ ឯត្ថ បន អាយុ អនុបុព្ពេន បរិហីនសទិសំ កតំ, ន ឯវំ បរិហីនំ, បុន វឌ្ឍិត្វា បរិហីនន្តិ វេទិតព្ពំ។ កថំ? ឥមស្មិំយេវ កប្បេ កកុសន្ធោ ភគវា ចត្តាលីសវស្សសហស្សាយុកកាលេ និព្ពត្តោ, តំ បន អាយុ បរិហាយមានំ ទសវស្សកាលំ បត្វា បុន អសង្ខ្យេយ្យំ បត្វា តតោ បរិហាយមានំ តឹសវស្សសហស្សាយុកកាលេ ឋិតំ, តទា កោណាគមនោ ភគវា លោកេ ឧប្បន្នោតិ វេទិតព្ពោ។

សោបិ បារមិយោ បូរេត្វា តុសិតបុរេ និព្ពត្តិត្វា តតោ ចវិត្វា សោភវតីនគរេ យញ្ញទត្តស្ស ព្រាហ្មណស្ស ភរិយាយ រូបាទីហិ គុណេហិ អនុត្តរាយ ឧត្តរាយ នាម ព្រាហ្មណិយា កុច្ឆិស្មិំ បដិសន្ធិំ គហេត្វា ទសន្នំ មាសានំ អច្ចយេន សុភវតីឧយ្យានេ មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខមិ។ ជាយមានេ បន តស្មិំ សកលជម្ពុទីបេ ទេវោ កនកវស្សំ វស្សិ។ តេនស្ស កនកាគមនការណត្តា “កនកាគមនោ”តិ នាមមកំសុ។ តំ បនស្ស នាមំ អនុក្កមេន បរិណមមានំ កោណាគមនោ”តិ ជាតំ។ សោ បន តីណិ វស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិ។ តុសិត-សន្តុសិត-សន្តុដ្ឋនាមកា បនស្ស តយោ បាសាទា អហេសុំ។ រុចិគត្តាព្រាហ្មណីបមុខានិ សោឡស ឥត្ថិសហស្សានិ អហេសុំ។

សោ ចត្តារិ និមិត្តានិ ទិស្វា រុចិគត្តាយ ព្រាហ្មណិយា សត្ថវាហេ នាម បុត្តេ ឧប្បន្នេ ហត្ថិក្ខន្ធវរគតោ ហត្ថិយានេន មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមិត្វា បព្ពជិ។ តំ តឹសបុរិសសហស្សានិ អនុបព្ពជឹសុ។ សោ តេហិ បរិវុតោ ឆ មាសេ បធានចរិយំ ចរិត្វា វិសាខបុណ្ណមាយំ អគ្គិសោនព្រាហ្មណស្ស ធីតាយ អគ្គិសោនព្រាហ្មណកុមារិយា ទិន្នំ មធុបាយាសំ បរិភុញ្ជិត្វា ខទិរវនេ ទិវាវិហារំ កត្វា សាយន្ហសមយេ ជដាតិន្ទុកេន នាម យវបាលេន ទិន្នា អដ្ឋ តិណមុដ្ឋិយោ គហេត្វា ឧទុម្ពរពោធិំ បុណ្ឌរីកេ វុត្តប្បមាណំ ផលវិភូតិសម្បន្នំ ទក្ខិណតោ ឧបគន្ត្វា វីសតិហត្ថវិត្ថតំ តិណសន្ថរំ សន្ថរិត្វា បល្លង្កំ អាភុជិត្វា មារពលំ វិទ្ធំសេត្វា ទសពលញាណានិ បដិលភិត្វា – “អនេកជាតិ សំសារំ...បេ.... តណ្ហានំ ខយមជ្ឈគា”តិ ឧទានំ ឧទានេត្វា សត្តសត្តាហំ វីតិនាមេត្វា អត្តនា សហ បព្ពជិតានំ តឹសភិក្ខុសហស្សានំ ឧបនិស្សយសម្បត្តិំ ទិស្វា គគនបថេន គន្ត្វា សុទស្សននគរសមីបេ ឥសិបតនេ មិគទាយេ ឱតរិត្វា តេសំ មជ្ឈគតោ ធម្មចក្កំ បវត្តេសិ, តទា តឹសកោដិសហស្សានំ បឋមាភិសមយោ អហោសិ។

បុន សុន្ទរនគរទ្វារេ មហាសាលរុក្ខមូលេ យមកបាដិហារិយំ កត្វា វីសតិកោដិសហស្សានំ ធម្មាមតំ បាយេសិ, សោ ទុតិយោ អភិសមយោ អហោសិ។ អត្តនោ មាតរំ ឧត្តរំ បមុខំ កត្វា ទសសុ ចក្កវាឡសហស្សេសុ ទេវតានំ សមាគតានំ អភិធម្មបិដកំ ទេសេន្តេ ភគវតិ ទសន្នំ កោដិសហស្សានំ តតិយោ អភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

១. “កកុសន្ធស្ស អបរេន, សម្ពុទ្ធោ ទ្វិបទុត្តមោ;
កោណាគមនោ នាម ជិនោ, លោកជេដ្ឋោ នរាសភោ។

២. “ទស ធម្មេ បូរយិត្វាន, កន្តារំ សមតិក្កមិ;
បវាហិយ មលំ សព្ពំ, បត្តោ សម្ពោធិមុត្តមំ។

៣. “ធម្មចក្កំ បវត្តេន្តេ, កោណាគមននាយកេ;
តឹសកោដិសហស្សានំ, បឋមាភិសមយោ អហុ។

៤. “បាដិហីរំ ករោន្តេ ច, បរវាទប្បមទ្ទនេ;
វីសតិកោដិសហស្សានំ, ទុតិយាភិសមយោ អហុ។

៥. “តតោ វិកុព្ពនំ កត្វា, ជិនោ ទេវបុរំ គតោ;
វសតេ តត្ថ សម្ពុទ្ធោ, សិលាយ បណ្ឌុកម្ពលេ។

៦. “បករណេ សត្ត ទេសេន្តោ, វស្សំ វសតិ សោ មុនិ;
ទសកោដិសហស្សានំ, តតិយាភិសមយោ អហូ”តិ។

តត្ថ **ទស ធម្មេ បូរយិត្វានា**តិ ទស បារមិធម្មេ បូរយិត្វា។ **កន្តារំ សមតិក្កមី**តិ ជាតិកន្តារំ សមតិក្កមិ។ **បវាហិយា**តិ បវាហេត្វា។ **មលំ សព្ព**ន្តិ រាគាទិមលត្តយំ។ **បាដិហីរំ ករោន្តេ ច, បរវាទប្បមទ្ទនេ**តិ បរវាទិវាទប្បមទ្ទនេ, ភគវតិ បាដិហារិយំ ករោន្តេតិ អត្ថោ។ **វិកុព្ពន**ន្តិ វិកុព្ពនិទ្ធិំ, សុន្ទរនគរទ្វារេ យមកបាដិហារិយំ កត្វា ទេវបុរំ គតោ តត្ថ បណ្ឌុកម្ពលសិលាយំ វសិ។ កថំ វសីតិ? **បកវណេ សត្ត ទេសេន្តោ**តិ តត្ថ ទេវានំ សត្តប្បករណសង្ខាតំ អភិធម្មបិដកំ ទេសេន្តោ វសិ។ ឯវំ តត្ថ អភិធម្មំ ទេសេន្តេ ភគវតិ ទសកោដិសហស្សានំ ទេវានំ អភិសមយោ អហោសីតិ អត្ថោ។

បរិសុទ្ធបារមិបូរណាគមនស្ស កោណាគមនស្សាបិ ឯកោ សាវកសន្និបាតោ អហោសិ។ សុរិន្ទវតីនគរេ សុរិន្ទវតុយ្យានេ វិហរន្តោ ភិយ្យសស្ស រាជបុត្តស្ស ច ឧត្តរស្ស ច រាជបុត្តស្ស ទ្វិន្នម្បិ តឹសសហស្សបរិវារានំ ធម្មំ ទេសេត្វា សព្ពេវ តេ ឯហិភិក្ខុបព្ពជ្ជាយ បព្ពាជេត្វា តេសំ មជ្ឈគតោ មាឃបុណ្ណមាយំ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ។ តេន វុត្តំ –

៧. “តស្សាបិ ទេវទេវស្ស, ឯកោ អាសិ សមាគមោ;
ខីណាសវានំ វិមលានំ, សន្តចិត្តាន តាទិនំ។

៨. “តឹសភិក្ខុសហស្សានំ, តទា អាសិ សមាគមោ;
ឱឃានមតិក្កន្តានំ, ភិជ្ជិតានញ្ច មច្ចុយា”តិ។

តត្ថ **ឱឃាន**ន្តិ កាមោឃាទីនំ, ចតុន្នមោឃានមេតំ អធិវចនំ។ យស្ស បន តេ សំវិជ្ជន្តិ, តំ វដ្ដស្មឹ ឱហនន្តិ ឱសីទាបេន្តីតិ ឱឃា, តេសំ ឱឃានំ, ឧបយោគត្ថេ សាមិវចនំ ទដ្ឋព្ពំ។ ចតុព្ពិធេ ឱឃេ អតិក្កន្តានន្តិ អត្ថោ។ **ភិជ្ជិតាន**ន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **មច្ចុយា**តិ មច្ចុនោ។

តទា អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ មិថិលនគរេ បព្ពតោ នាម រាជា អហោសិ, តទា “សរណគតសព្ពបាណាគមនំ កោណាគមនំ មិថិលនគរមនុប្បត្ត”ន្តិ សុត្វា សបរិវារោ រាជា បច្ចុគ្គន្ត្វា វន្ទិត្វា ទសពលំ និមន្តេត្វា មហាទានំ ទត្វា តត្ថ ភគវន្តំ វស្សាវាសត្ថាយ យាចិត្វា តេមាសំ សសាវកសង្ឃំ សក្ការំ ឧបដ្ឋហិត្វា បត្តុណ្ណចីនបដ្ដកម្ពលកោសេយ្យទុកូលកប្បាសិកាទីនិ មហគ្ឃានិ ចេវ សុខុមវត្ថានិ ច សុវណ្ណបាទុកា ចេវ អញ្ញញ្ច ពហុបរិក្ខារមទាសិ។ សោបិ នំ ភគវា ព្យាកាសិ – “ឥមស្មឹយេវ ភទ្ទកប្បេ អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ ។ អថ សោ មហាបុរិសោ តស្ស ភគវតោ ព្យាករណំ សុត្វា មហារជ្ជំ បរិច្ចជិត្វា តស្សេវ ភគវតោ សន្តិកេ បព្ពជិ។ តេន វុត្តំ –

៩. “អហំ តេន សមយេន, បព្ពតោ នាម ខត្តិយោ;
មិត្តាមច្ចេហិ សម្បន្នោ, អនន្តពលវាហនោ។

១០. “សម្ពុទ្ធទស្សនំ គន្ត្វា, សុត្វា ធម្មមនុត្តរំ;
និមន្តេត្វា សជិនសង្ឃំ, ទានំ ទត្វា យទិច្ឆកំ។

១១. “បត្តុណ្ណំ ចីនបដ្ដញ្ច, កោសេយ្យំ កម្ពលម្បិ ច;
សុវណ្ណបាទុកញ្ចេវ, អទាសឹ សត្ថុសាវកេ។

១២. “សោបិ មំ ពុទ្ធោ ព្យាកាសិ, សង្ឃមជ្ឈេ និសីទិយ;
ឥមម្ហិ ភទ្ទកេ កប្បេ, អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ។

១៣. “អហុ កបិលវ្ហយា រម្មា...បេ.... ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ។

១៤. “តស្សាបិ វចនំ សុត្វា, ភិយ្យោ ចិត្តំ បសាទយឹ;
ឧត្តរឹ វតមធិដ្ឋាសឹ ទសបារមិបូរិយា។

១៥. “សព្ពញ្ញុតំ គវេសន្តោ, ទានំ ទត្វា នរុត្តមេ;
ឱហាយាហំ មហារជ្ជំ, បព្ពជឹ ជិនសន្តិកេ”តិ។

តត្ថ **អនន្តពលវាហនោ**តិ ពហុកំ អនន្តំ មយ្ហំ ពលំ អស្សហត្ថិអាទិកំ វាហនញ្ចាតិ អត្ថោ។ **សម្ពុទ្ធទស្សន**ន្តិ សម្ពុទ្ធទស្សនត្ថាយ។ **យទិច្ឆក**ន្តិ យាវទិច្ឆកំ ពុទ្ធប្បមុខំ សង្ឃំ ចតុព្ពិធេន អាហារេន “អលមល”ន្តិ បវារាបេត្វា, ហត្ថេន បិទហាបេត្វាតិ អត្ថោ។ **សត្ថុសាវកេ**តិ សត្ថុនោ ចេវ សាវកានញ្ច អទាសឹ។ **នរុត្តមេ**តិ នរុត្តមស្ស។ **ឱហាយា**តិ បហាយ បរិច្ចជិត្វា។

តស្ស បន កោណាគមនស្ស ភគវតោ សោភវតី នាម នគរំ អហោសិ, យញ្ញទត្តោ នាម ព្រាហ្មណោ បិតា, ឧត្តរា នាម ព្រាហ្មណី មាតា, ភិយ្យសោ ច ឧត្តរោ ចាតិ ទ្វេ អគ្គសាវកា, សោត្ថិជោ នាមុបដ្ឋាកោ, សមុទ្ទា ច ឧត្តរា ច ទ្វេ អគ្គសាវិកា, ឧទុម្ពររុក្ខោ ពោធិ, សរីរំ តឹសហត្ថុព្ពេធំ អហោសិ, តឹសវស្សសហស្សានិ អាយុ, ភរិយា បនស្ស រុចិគត្តា នាម ព្រាហ្មណី, សត្ថវាហោ នាម បុត្តោ, ហត្ថិយានេន និក្ខមិ។ តេន វុត្តំ –

១៦. “នគរំ សោភវតី នាម, សោភោ នាមាសិ ខត្តិយោ;
វសតេ តត្ថ នគរេ, សម្ពុទ្ធស្ស មហាកុលំ។

១៧. “ព្រាហ្មណោ យញ្ញទត្តោ ច, អាសិ ពុទ្ធស្ស សោ បិតា;
ឧត្តរា នាម ជនិកា, កោណាគមនស្ស សត្ថុនោ;

២២. “ភិយ្យសោ ឧត្តរោ នាម, អហេសុំ អគ្គសាវកា;
សោត្ថិជោ នាមុបដ្ឋាកោ, កោណាគមនស្ស សត្ថុនោ។

២៣. “សមុទ្ទា ឧត្តរា ចេវ, អហេសុំ អគ្គសាវិកា;
ពោធិ តស្ស ភគវតោ, ឧទុម្ពរោតិ បវុច្ចតិ។

២៥. “ឧច្ចត្តនេន សោ ពុទ្ធោ, តឹសហត្ថសមុគ្គតោ;
ឧក្កាមុខេ យថា កម្ពុ, ឯវំ រំសីហិ មណ្ឌិតោ។

២៦. “តឹសវស្សសហស្សានិ, អាយុ ពុទ្ធស្ស តាវទេ;
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ, តារេសិ ជនតំ ពហុំ។

២៧. “ធម្មចេតឹ សមុស្សេត្វា, ធម្មទុស្សវិភូសិតំ;
ធម្មបុប្ផគុឡំ កត្វា, និព្ពុតោ សោ សសាវកោ។

២៨. “មហាវិលាសោ តស្ស ជនោ, សិរិធម្មប្បកាសនោ;
សព្ពំ តមន្តរហិតំ, ននុ រិត្តា សព្ពសង្ខារា”តិ។

តត្ថ **ឧក្កាមុខេ**តិ កម្មារុទ្ធនេ។ យថា **កម្ពូ**តិ សុវណ្ណនិក្ខំ វិយ។ **ឯវំ រំសីហិ មណ្ឌិតោ**តិ ឯវំ រស្មីហិ បដិមណ្ឌិតោ សមលង្កតោ។ **ធម្មចេតឹ សមុស្សេត្វា**តិ សត្តត្តឹសពោធិបក្ខិយធម្មមយំ ចេតិយំ បតិដ្ឋាបេត្វា។ **ធម្មទុស្សវិភូសិត**ន្តិ ចតុសច្ចធម្មបដាកវិភូសិតំ។ **ធម្មបុប្ផគុឡំ កត្វា**តិ ធម្មមយបុប្ផមាលាគុឡំ កត្វា។ មហាជនស្ស វិបស្សនាចេតិយង្គណេ ឋិតស្ស នមស្សនត្ថាយ ធម្មចេតិយំ បតិដ្ឋាបេត្វា សសាវកសង្ឃោ សត្ថា បរិនិព្ពាយីតិ អត្ថោ។ **មហាវិលាសោ**តិ មហាឥទ្ធិវិលាសប្បត្តោ។ **តស្សា**តិ តស្ស ភគវតោ។ **ជនោ**តិ សាវកជនោ។ **សិរិធម្មប្បកាសនោ**តិ លោកុត្តរធម្មប្បកាសនោ សោ ភគវា ច សព្ពំ តមន្តរហិតន្តិ អត្ថោ។

“សុខេន កោណាគមនោ គតាសវោ, វិកាមបាណាគមនោ មហេសី;
វនេ វិវេកេ សិរិនាមធេយ្យោ, វិសុទ្ធវំសាគមនោ វសិត្ថ”។

សេសគាថាសុ សព្ពត្ថ បាកដមេវាតិ។

កោណាគមនពុទ្ធវំសវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ តេវីសតិមោ ពុទ្ធវំសោ។

២៦. កស្សបពុទ្ធវំសវណ្ណនា

កោណាគមនស្ស បន ភគវតោ អបរភាគេ តស្ស សាសនេ ច អន្តរហិតេ តីសវស្សសហស្សាយុកា សត្តា អនុបុព្ពេន បរិហាយិត្វា ទសវស្សាយុកា ហុត្វា បុន វឌ្ឍិត្វា អបរិមិតាយុកា ហុត្វា បុន អនុបុព្ពេន បរិហាយិត្វា វីសតិវស្សសហស្សាយុកេសុ សត្តេសុ ជាតេសុ អនេកមនុស្សបោ **កស្សបោ** នាម សត្ថា លោកេ ឧទបាទិ (សុ. និ. អដ្ឋ. អាមកគន្ធសុត្តវណ្ណនា)។ សោ បារមិយោ បូរេត្វា តុសិតបុរេ និព្ពត្តិត្វា តតោ ចវិត្វា ពារាណសីនគរេ ព្រហ្មទត្តស្ស នាម ព្រាហ្មណស្ស វិបុលគុណវតិយា ធនវតិយា នាម ព្រាហ្មណិយា កុច្ឆិស្មឹ បដិសន្ធឹ គហេត្វា ទសន្នំ មាសានំ អច្ចយេន ឥសិបតនេ មិគទាយេ មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខមិ។ គោត្តវសេន បនស្ស “កស្សបកុមារោ”តិ នាមមកំសុ។ សោ ទ្វេ វស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិ។ ហំសវា យសវា សិរិនន្ទោតិ តស្ស តយោ បាសាទា អហេសុំ។ សុនន្ទា នាម ព្រាហ្មណិប្បមុខានិ អដ្ឋចត្តាលីស ឥត្ថិសហស្សានិ បច្ចុបដ្ឋិតានិ អហេសុំ។

សោ ចត្តារិ និមិត្តានិ ទិស្វា សុនន្ទាយ ព្រាហ្មណិយា វិជិតសេនេ នាម បុត្តេ ឧប្បន្នេ ឧប្បន្នសំវេគោ “មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមិស្សាមី”តិ ចិន្តេសិ។ អថស្ស បរិវិតក្កសមនន្តរមេវ បាសាទោ កុលាលចក្កមិវ ភមិត្វា គគនតលមព្ភុគ្គន្ត្វា បរមរុចិរករនិករោ សរទសមយរជនិករោ វិយ តារាគណបរិវុតោ អនេកនរសតបរិវុតោ គគនតលមលង្ករោន្តោ វិយ បុញ្ញានុភាវំ បកាសេន្តោ វិយ ជននយនហទយានិ អាកឌ្ឍេន្តោ វិយ រុក្ខគ្គានិ បរំ សោភយមានោ វិយ ច គន្ត្វា និគ្រោធពោធឹ មជ្ឈេកត្វា ភូមិយំ បតិដ្ឋហិ។ អថ ពោធិសត្តោ មហាសត្តោ បថវិយំ បតិដ្ឋហិត្វា ទេវទត្តំ អរហត្តទ្ធជមាទាយ បព្ពជិ។ តស្ស នាដកិត្ថិយោ បាសាទា ឱតរិត្វា អឌ្ឍគាវុតំ មគ្គំ គន្ត្វា សបរិវារា សេនាសន្និវេសំ កត្វា និសីទឹសុ។ តតោ ឥត្ថិបរិចារិកេ បបេត្វា សហាគតា សព្ពេ បព្ពជឹសុ។

មហាបុរិសោ កិរ សត្តាហំ តេហិ បរិវុតោ បធានចរិយំ ចរិត្វា វិសាខបុណ្ណមាយ សុនន្ទាយ នាម ព្រាហ្មណិយា ទិន្នំ មធុបាយាសំ បរិភុញ្ជិត្វា ខទិរវនេ ទិវាវិហារំ កត្វា សាយន្ហសមយេ សោមេន នាម យវបាលកេន ឧបនីតា អដ្ឋ តិណមុដ្ឋិយោ គហេត្វា និគ្រោធពោធឹ ឧបគន្ត្វា បញ្ចទសហត្ថាយាមវិត្ថតំ តិណសន្ថរំ សន្ថរិត្វា តត្ថ និសីទិត្វា អភិសម្ពោធឹ បាបុណិត្វា – “អនេកជាតិសំសារំ…បេ… តណ្ហានំ ខយមជ្ឈគា”តិ ឧទានំ ឧទានេត្វា សត្តសត្តាហំ វីតិនាមេត្វា អត្តនា សហ បព្ពជិតានំ ភិក្ខូនំ កោដិយា ឧបនិស្សយសម្បត្តឹ ទិស្វា គគនតលេន គន្ត្វា ពារាណសិយំ ឥសិបតនេ មិគទាយេ ឱតរិត្វា តេហិ បរិវុតោ តត្ថ ធម្មចក្កំ បវត្តេសិ ។ តទា វីសតិយា កោដិសហស្សានំ បឋមោ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

១. “កោណាគមនស្ស អបរេន, សម្ពុទ្ធោ ទ្វិបទុត្តមោ;
កស្សបោ នាម គោត្តេន, ធម្មរាជា បភង្ករោ។

២. “សញ្ឆឌ្ឌិតំ កុលមូលំ, ពហ្វន្នបានភោជនំ;
ទត្វាន យាចកេ ទានំ, បូរយិត្វាន មានសំ;
ឧសភោវ អាឡកំ ភេត្វា, បត្តោ សម្ពោធិមុត្តមំ។

៣. “ធម្មចក្កំ បវត្តេន្តេ, កស្សបេ លោកនាយកេ;
វីសកោដិសហស្សានំ, បឋមាភិសមយោ អហូ”តិ។

តត្ថ **សញ្ឆឌ្ឌិត**ន្តិ ឆឌ្ឌិតំ ឧជ្ឈិតំ បរិច្ចត្តំ។ **កុលមូល**ន្តិ កុលយវំ, អបរិមិតភោគក្ខន្ធំ អនេកកោដិសហស្សធនសញ្ចយំ ទសសតនយនភវនសទិសភោគំ អតិទុច្ចជំ តិណមិវ ឆឌ្ឌិតន្តិ អត្ថោ។ **យាចកេ**តិ យាចកានំ ទត្វា។ **អាឡក**ន្តិ គោដ្ឋំ, យថា ឧសភោ គោដ្ឋំ ភិន្ទិត្វា យថាសុខំ ឥច្ឆិតដ្ឋានំ បាបុណាតិ, ឯវំ មហាបុរិសោបិ គេហពន្ធនំ ភិន្ទិត្វា អភិសម្ពោធឹ បាបុណីតិ អត្ថោ។

បុន ចតុមាសំ ជនបទចារិកំ ចរមានេ សត្ថរិ ទសកោដិសហស្សានំ ទុតិយោ អភិសមយោ អហោសិ។ យទា បន សុន្ទរនគរទ្វារេ អសនរុក្ខមូលេ យមកបាដិហារិយំ ករោន្តោ ធម្មំ ទេសេសិ, តទា បញ្ចន្នំ កោដិសហស្សានំ តតិយោ អភិសមយោ អហោសិ។ បុន យមកបាដិហារិយំ កត្វា សុរបិបុទុរភិភវនេ តាវតឹសភវនេ សុធម្មា នាម ទេវសភា អត្ថិ, តត្ថ និសីទិត្វា អត្តនោ មាតរំ ធនវតីទេវឹ បមុខំ កត្វា ទសសហស្សិលោកធាតុយា ទេវតានំ អនុគ្គហករណត្ថំ សត្តប្បករណំ អភិធម្មបិដកំ ទេសេន្តោ តីណិ ទេវតាកោដិសហស្សានិ ធម្មាមតំ បាយេសិ។ តេន វុត្តំ –

៤. “ចតុមាសំ យទា ពុទ្ធោ, លោកេ ចរតិ ចារិកំ;
ទសកោដិសហស្សានំ, ទុតិយាភិសមយោ អហុ។

៥. “យមកំ វិកុព្ពនំ កត្វា, ញាណធាតុំ បកិត្តយិ;
បញ្ចកោដិសហស្សានំ, តតិយាភិសមយោ អហុ។

៦. “សុធម្មា ទេវបុរេ រម្មេ, តត្ថ ធម្មំ បកិត្តយិ;
តីណិកោដិសហស្សានំ, ទេវានំ ពោធយី ជិនោ។

៧. “នរទេវស្ស យក្ខស្ស, អបរេ ធម្មទេសនេ;
ឯតេសានំ អភិសមយា, គណនាតោ អសង្ខិយា”តិ។

តត្ថ **ចតុមាស**ន្តិ ចាតុមាសេ។ អយមេវ វា បាឋោ។ **ចរតី**តិ អចរិ។ **យមកំ វិកុព្ពនំ កត្វា**តិ យមកបាដិហារិយំ កត្វា។ **ញាណធាតុ**ន្តិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណសភាវំ។ “សព្ពញ្ញុតញ្ញាណធាតុ”ន្តិបិ វទន្តិ។ **បកិត្តយី**តិ មហាជនស្ស បកាសេសិ។ **សុធម្មា**តិ តាវតឹសភវនេ សុធម្មា នាម សភា អត្ថិ, តត្ថ និសីទិត្វាតិ អត្ថោ។ **ធម្ម**ន្តិ អភិធម្មំ។

តទា កិរ អានុភាវវិជិតនរទេវោ នរទេវោ នាម មហេសក្ខោ ហេដ្ឋា វុត្តនរទេវយក្ខោ វិយ មហិទ្ធិកោ យក្ខោ អហោសិ។ សោ ជម្ពុទីបេ ឯកស្មិំ នគរេ រញ្ញោ យាទិសំ រូបំ, តាទិសំ រូបសណ្ឋានំ សរកុត្តិំ និម្មិនិត្វា តំ រាជានំ មារេត្វា ខាទិត្វា សហអន្តេបុរំ រជ្ជំ បដិបជ្ជិត្វា អបរិមិតមំសភោជនោ អហោសិ។ សោ កិរ ឥត្ថិធុត្តោ ច អហោសិ។ យទា បន តំ កុសលា ឆេកា ឥត្ថិយោ – “នាយំ អម្ហាកំ រាជា, អមនុស្សោ ឯសោ”តិ ជានន្តិ, តទា សោ លជ្ជិតោ ហុត្វា តា សព្ពា ខាទិត្វា អញ្ញំ នគរំ បដិបជ្ជតិ។ ឯវមេវ សោ នរទេវយក្ខោ មនុស្សេ ភក្ខយន្តោ យទា សុន្ទរនគរាភិមុខោ អគមាសិ, តទា តំ ទិស្វា នគរវាសិនោ មនុស្សា មរណភយតជ្ជិតសន្តាសា សកនគរតោ និក្ខមិត្វា តតោ តតោ បលាយឹសុ។ អថ តេ មនុស្សេ បលាយមានេ ទិស្វា កស្សបទសពលោ តស្ស នរទេវស្ស យក្ខស្ស បុរតោ អដ្ឋាសិ។ នរទេវោ ឯវំ ទេវទេវំ ឋិតំ ទិស្វា វិស្សរំ ឃោរំ នាទំ នទិត្វា ភគវតោ ភយំ ឧប្បាទេតុំ អសក្កោន្តោ តំ សរណំ គន្ត្វា បញ្ហំ បុច្ឆិ។ បញ្ហំ វិស្សជ្ជេត្វា តំ ទមេត្វា ធម្មេ ទេសិយមានេ សម្បត្តានំ នរមរានំ គណនបថាតីតានំ អភិសមយោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ – “**នរទេវស្ស យក្ខស្សា**”តិអាទិ ។ តត្ថ **អបរេ ធម្មទេសនេ**តិ អបរស្មិំ ធម្មទេសនេ។ **ឯតេសាន**ន្តិ ឯតេសំ។ អយមេវ វា បាឋោ។

តស្ស បន កស្សបភគវតោ ឯកោវ សាវកសន្និបាតោ អហោសិ។ ពារាណសីនគរេ បុរោហិតបុត្តោ តិស្សោ នាម អហោសិ។ សោ កស្សបស្ស ពោធិសត្តស្ស សរីរេ លក្ខណសម្បត្តិំ ទិស្វា បិតុនោ ភាសតោ សុត្វា – “និស្សំសយំ ឯសោ មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមិត្វា ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ, ឯតស្សាហំ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា សំសារទុក្ខតោ មុច្ចិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា សុទ្ធមុនិគណវន្តំ ហិមវន្តំ គន្ត្វា តាបសបព្ពជ្ជំ បព្ពជិ។ តស្ស បរិវារភូតានិ វីសតិតាបសសហស្សានិ អហេសុំ។ សោ អបរភាគេ “កស្សបកុមារោ និក្ខមិត្វា អភិសម្ពោធិំ អនុប្បត្តោ”តិ សុត្វា សបរិវារោ អាគន្ត្វា កស្សបស្ស ភគវតោ សន្តិកេ សបរិវារោ ឯហិភិក្ខុបព្ពជ្ជាយ បព្ពជិត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។ តស្មិំ សមាគមេ កស្សបោ ភគវា មាឃបុណ្ណមាយំ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ។ តេន វុត្តំ –

៨. “តស្សាបិ ទេវទេវស្ស, ឯកោ អាសិ សមាគមោ;
ខីណាសវានំ វិមលានំ, សន្តចិត្តាន តាទិនំ។

៩. “វីសភិក្ខុសហស្សានំ, តទា អាសិ សមាគមោ;
អតិក្កន្តភវន្តានំ, ហិរិសីលេន តាទិន”ន្តិ។

តត្ថ **អតិក្កន្តភវន្តាន**ន្តិ អតិក្កន្តបុថុជ្ជនសោតាបន្នាទីនំ, សព្ពេសំ ខីណាសវានមេវាតិ អត្ថោ។ **ហិរិសីលេន តាទិន**ន្តិ ហិរិយា ច សីលេន ច សទិសានំ។

តទា អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ ជោតិបាលោ នាម មាណវោ តិណ្ណំ វេទានំ បារគូ ភូមិយញ្ចេវ អន្តលិក្ខេ ច បាកដោ ឃដិការស្ស កុម្ភការស្ស សហាយោ អហោសិ។ សោ តេន សទ្ធិំ សត្ថារំ ឧបសង្កមិត្វា តស្ស ធម្មកថំ សុត្វា តស្ស សន្តិកេ បព្ពជិ។ សោ អារទ្ធវីរិយោ តីណិ បិដកានិ ឧគ្គហេត្វា វត្តបដិបត្តិយា ពុទ្ធសាសនំ សោភេសិ។ សោបិ តំ សត្ថា ព្យាកាសិ។ តេន វុត្តំ –

១០. “អហំ តទា មាណវកោ, ជោតិបាលោតិ វិស្សុតោ;
អជ្ឈាយកោ មន្តធរោ, តិណ្ណំ វេទាន បារគូ។

១១. “លក្ខណេ ឥតិហាសេ ច, សធម្មេ បារមឹ គតោ;
ភូមន្តលិក្ខកុសលោ, កតវិជ្ជោ អនវយោ។

១២. “កស្សបស្ស ភគវតោ, យជិការោ នាមុបដ្ឋកោ;
សគារវោ សប្បតិស្សោ, និព្ពុតោ តតិយេ ផលេ។

១៣. “អាទាយ មំ យជិការោ, ឧបគញ្ឆិ កស្សបំ ជិនំ;
តស្ស ធម្មំ សុណិត្វាន, បព្ពជឹ តស្ស សន្តិកេ។

១៤. “អារទ្ធវីរិយោ ហុត្វា, វត្តាវត្តេសុ កោវិទោ;
ន ក្វចិ បរិហាយាមិ, បូរេសឹ ជិនសាសនំ។

១៥. “យាវតា ពុទ្ធភណិតំ, នវង្គំ ជិនសាសនំ;
សព្ពំ បរិយាបុណិត្វាន, សោភយឹ ជិនសាសនំ។

១៦. “មម អច្ឆរិយំ ទិស្វា, សោបិ ពុទ្ធោ វិយាករិ;
ឥមម្ហិ ភទ្ទកេ កប្បេ, អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ។

១៧. “អហ កបិលវ្ហយា រម្មា...បេ.... ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ។

៣០. “តស្សាបិ វចនំ សុត្វា, ភិយ្យោ ចិត្តំ បសាទយឹ;
ឧត្តរឹ វតមធិដ្ឋាសឹ, ទសបារមិបូរិយា។

៣១. “ឯវមហំ សំសរិត្វា, បរិវជ្ជេន្តោ អនាចរំ;
ទុក្ករញ្ច កតំ មយ្ហំ, ពោធិយាយេវ ការណា”តិ។

តត្ថ **ភូមន្តលិក្ខកុសលោ**តិ ភូមិសិក្ខាសុ ច អន្តលិក្ខេសុ ច ជោតិចក្កាចារេ ជោតិវិជ្ជាយ ច កុសលោតិ អត្ថោ។ **ឧបដ្ឋកោ**តិ ឧបដ្ឋាយកោ។ **សប្បតិស្សោ**តិ សប្បតិស្សយោ។ **និព្ពុតោ**តិ វិនីតោ, វិស្សុតោ វា។ **តតិយេ ផលេ**តិ និមិត្តសត្តមី, តតិយផលាធិគមហេតុ និព្ពុតោតិ អត្ថោ។ **អាទាយា**តិ មំ គហេត្វា។ **វត្តាវត្តេសូ**តិ ខុទ្ទកវត្តមហាវត្តេសុ។ **កោវិទោ**តិ តេសំ បូរណេ កុសលោ។ **ន ក្វចិ បរិហាយាមី**តិ ក្វចិបិ សីលេសុ វា សមាធិសមាបត្តិអាទីសុ វា កត្ថចិ កុតោបិ ន បរិហាយាមិ, សព្ពត្ថ មេ បរិហានិ នាម ន វិជ្ជតីតិ ទីបេតិ។ “ន កោចិ បរិហាយាមី”តិបិ បាឋោ, សោយេវត្ថោ។

យាវតាតិ បរិច្ឆេទវចនមេតំ, យាវតកន្តិ អត្ថោ។ **ពុទ្ធភណិត**ន្តិ ពុទ្ធវចនំ។ **សោភយិ**ន្តិ សោភេសឹ បកាសេសឹ។ **មម អច្ឆរិយ**ន្តិ មម សម្មាបដិបត្តឹ អញ្ញេហិ អសាធារណំ អច្ឆរិយំ អព្ភុតំ កស្សបោ ភគវា ទិស្វាតិ អត្ថោ។ **សំសរិត្វា**តិ សំសារេ សំសរិត្វា។ **អនាចរ**ន្តិ អនាចារំ អកត្តព្ពំ, អករណីយន្តិ អត្ថោ។

តស្ស បន កស្សបស្ស ភគវតោ ជាតនគរំ ពារាណសី នាម អហោសិ, ព្រហ្មទត្តោ នាម ព្រាហ្មណោ បិតា, បរមគុណវតី ធនវតី នាម ព្រាហ្មណី មាតា, តិស្សោ ច ភារទ្វាជោ ច ទ្វេ អគ្គសាវកា, សព្ពមិត្តោ នាមុបដ្ឋាកោ, អនុឡា ច ឧរុវេឡា ច ទ្វេ អគ្គសាវិកា, និគ្រោធរុក្ខោ ពោធិ, សរីរំ វីសតិហត្ថុព្ពេធំ អហោសិ, វីសតិវស្សសហស្សានិ អាយុ, សុនន្ទា នាមស្ស អគ្គមហេសី, វិជិតសេនោ នាម បុត្តោ, បាសាទយានេន និក្ខមិ។ តេន វុត្តំ –

៣២. “នគរំ ពារាណសី នាម, កិកី នាមាសិ ខត្តិយោ;
វសតេ តត្ថ នគរេ, សម្ពុទ្ធស្ស មហាកុលំ។

៣៣. “ព្រាហ្មណោ ព្រហ្មទត្តោវ, អាសិ ពុទ្ធស្ស សោ បិតា;
ធនវតី នាម ជនិកា, កស្សបស្ស មហេសិនោ។

៣៨. “តិស្សោ ច ភារទ្វាជោ ច, អហេសុំ អគ្គសាវកា;
សព្ពមិត្តោ នាមុបដ្ឋាកោ, កស្សបស្ស មហេសិនោ។

៣៩. “អនុឡា ឧរុវេឡា ច, អហេសុំ អគ្គសាវិកា;
ពោធិ តស្ស ភគវតោ, និគ្រោធោតិ បវុច្ចតិ។

៤១. “ឧច្ចត្តនេន សោ ពុទ្ធោ, វីសតិរតនុគ្គតោ;
វិជ្ជុលដ្ឋីវ អាកាសេ, ចន្ទោវ គហបូរិតោ។

៤២. “វីសតិវស្សសហស្សានិ , អាយុ តស្ស មហេសិនោ;
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ, តារេសិ ជនតំ ពហុំ។

៤៣. “ធម្មតឡាកំ មាបយិត្វា, សីលំ ទត្វា វិលេបនំ;
ធម្មទុស្សំ និវាសេត្វា, ធម្មមាលំ វិភជ្ជិយ។

៤៤. “ធម្មវិមលមាទាសំ , ឋបយិត្វា មហាជនេ;
កេចិ និព្ពានំ បត្ថេន្តា, បស្សន្តុ មេ អលង្ករំ។

៤៥. “សីលកញ្ចុកំ ទត្វាន, ឈានកវចវម្មិតំ;
ធម្មចម្មំ បារុបិត្វា, ទត្វា សន្នាហមុត្តមំ។

៤៦. “សតិផលកំ ទត្វាន, តិខិណំ ញាណកុន្តិមំ;
ធម្មខគ្គវរំ ទត្វា, សីលសំសគ្គមទ្ទនំ។

៤៧. “តេវិជ្ជាភូសនំ ទត្វាន, អាវេឡំ ចតុរោ ផលេ;
ឆឡភិញ្ញាភរណំ ទត្វា, ធម្មបុប្ផបិឡន្ធនំ។

៤៨. “សទ្ធម្មបណ្ឌរច្ឆត្តំ , ទត្វា បាបនិវារណំ;
មាបយិត្វាភយំ បុប្ផំ, និព្ពុតោ សោ សសាវកោ។

៤៩. “ឯសោ ហិ សម្មាសម្ពុទ្ធោ, អប្បមេយ្យោ ទុរាសទោ;
ឯសោ ហិ ធម្មរតនោ, ស្វាក្ខាតោ ឯហិបស្សិកោ។

៥០. “ឯសោ ហិ សង្ឃរតនោ, សុប្បដិបន្នោ អនុត្តរោ;
សព្ពំ តមន្តរហិតំ, ននុ រិត្តា សព្ពសង្ខារា”តិ។

តត្ថ **វិជ្ជុលង្គីវា**តិ ឃនភាវេន សណ្ឋិតា វិជ្ជុលតា វិយ។ **ចន្ទោវ គហបូរិតោ**តិ បរិវេសគហបរិក្ខិតោ បុណ្ណចន្ទោ វិយ។ **ធម្មតឡាកំ មាបយិត្វា**តិ បរិយត្តិធម្មតឡាកំ មាបយិត្វា។ **សីលំ ទត្វា វិលេបន**ន្តិ ចតុបារិសុទ្ធិសីលសង្ខាតំ ចិត្តសន្តតិវិភូសនត្ថំ វិលេបនំ ទត្វា ។ **ធម្មទុស្សំ និវាសេត្វា**តិ ហិរោត្តប្បធម្មសង្ខាតំ សាដកយុគំ និវាសេត្វា។ **ធម្មមាលំ វិភជ្ជិយា**តិ សត្តត្តឹសពោធិបក្ខិយធម្មកុសុមមាលំ វិភជិត្វា។ វិទហិត្វាតិ អត្ថោ។

ធម្មវិមលមាទាសន្តិ វិមលំ សោតាបត្តិមគ្គសង្ខាតំ អាទាសំ សាវជ្ជានវជ្ជកុសលាកុសលធម្មសល្លក្ខណត្ថំ មហាជនស្ស ធម្មតឡាកតីរេ ធម្មាទាសំ ឋបេត្វាតិ អត្ថោ។ **មហាជនេ**តិ មហាជនស្ស។ **កេចី**តិ យេ កេចិ។ **និព្ពានំ បត្ថេន្តា**តិ សព្ពាកុសលមលវិលយករំ អមតមសង្ខតមនីតិកំ បរមសន្តំ អច្ចុតិរសំ និព្ពានំ បត្ថេន្តា វិចរន្តិ។ តេ ឥមំ អលង្ការំ វុត្តប្បការំ មយា ទស្សិតំ បស្សន្តូតិ អត្ថោ។ “និព្ពានមភិបត្ថេន្តា, បស្សន្តុ មំ អលង្ករ”ន្តិបិ បាឋោ, សោយេវត្ថោ។ អលង្ករន្តិ រស្សំ កត្វា វុត្តំ។

សីលកញ្ចុកំ ទត្វានាតិ បញ្ចសីលទសសីលចតុបារិសុទ្ធិសីលមយំ កញ្ចុកំ ទត្វា។ **ឈានកវចវម្មិត**ន្តិ ចតុក្កបញ្ចកជ្ឈានកវចពន្ធំ ពន្ធិត្វា។ **ធម្មចម្មំ បារុបិត្វា**តិ សតិសម្បជញ្ញសង្ខាតធម្មចម្មំ បារុបិត្វា។ **ទត្វា សន្នាហមុត្តម**ន្តិ ឧត្តមំ ចតុរង្គសមន្នាគតំ វីរិយសន្នាហំ ទត្វាតិ អត្ថោ។ **សតិផលកំ ទត្វានា**តិ រាគាទិទោសាវិបាបនិវារណត្ថំ ចតុសតិបដ្ឋានផលកនិវារណំ ទត្វា។ **តិខិណំ ញាណកុន្តិម**ន្តិ បដិវេធសមត្ថំ តិខិណវិបស្សនាញាណកុន្តវន្តំ, វិបស្សនាញាណនិសិតកុន្តវរន្តិ អត្ថោ, កិលេសពលនិធនករសមត្ថំ វា យោគាវចរយោធវរំ ឋបេត្វាតិ អត្ថោ។ **ធម្មខគ្គវរំ ទត្វា**តិ តស្ស យោគាវចរស្ស វីរិយុបលតលនិសិតធារំ មគ្គបញ្ញាវរខគ្គំ ទត្វា។ **សីលសំសគ្គមទ្ទន**ន្តិ អរិយំ លោកុត្តរសីលំ កិលេសសំសគ្គមទ្ទនត្ថាយ, កិលេសនិឃាតនត្ថាយាតិ អត្ថោ។

តេវិជ្ជាភូសនំ ទត្វាតិ តេវិជ្ជាមយំ វិភូសនំ ទត្វា។ **អាវេឡំ ចតុរោ ផលេ**តិ ចត្តារិ ផលានិ វដំសកំ កត្វា។ **ឆឡភិញ្ញាភរណ**ន្តិ អាភរណត្ថាយ អលង្ការករណត្ថាយ ឆ អភិញ្ញាយោ ទត្វា។ **ធម្មបុប្ផបិឡន្ធន**ន្តិ នវលោកុត្តរធម្មសង្ខាតំ កុសុមមាលំ កត្វា។ **សទ្ធម្មបណ្ឌរច្ឆត្តំ, ទត្វា បាបនិវារណ**ន្តិ អច្ចន្តវិសុទ្ធំ វិមុត្តិសេតច្ឆត្តំ សព្ពាកុសលាតបនិវារណំ ទត្វា។ **មាបយិត្វាភយំ បុប្ផ**ន្តិ អភយបុរគាមិនំ អដ្ឋង្គិកមគ្គំ បុប្ផំ កត្វាតិ អត្ថោ។

កស្សបោ កិរ ភគវា កាសិរដ្ឋេ សេតព្យនគរេ សេតព្យុយ្យានេ បរិនិព្ពាយិ។ ធាតុយោ កិរស្ស ន វិកិរឹសុ។ សកលជម្ពុទីបវាសិនោ មនុស្សា សន្និបតិត្វា ឯកេកំ សុវណ្ណិដ្ឋកំ កោដិអគ្ឃនកំ រតនវិចិត្តំ ពហិចិននត្ថំ

ឯកេកំ អឌ្ឍកោដិអគ្ឃនកំ អព្ភន្តរបូរណត្ថំ មនោសិលាយ មត្តិកាកិច្ចំ តេលេន ឧទកកិច្ចំ ករោន្តោ យោជនុព្ពេធំ ថូបមកំសុ។

> “កស្សបោបិ ភគវា កតកិច្ចោ, សព្ពសត្តហិតមេវ ករោន្តោ;
> កាសិរាជនគរេ មិគទាយេ, លោកនន្ទនករោ និវសី”តិ។

សេសគាថាសុ សព្ពត្ថ បាកដមេវាតិ។

ឥតិ មធុរត្ថវិលាសិនិយា ពុទ្ធវំស-អដ្ឋកថាយ

កស្សបពុទ្ធវំសវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឯត្តាវតា ចតុវីសតិយា ពុទ្ធានំ ពុទ្ធវំសវណ្ណនា

សព្ពាការេន និដ្ឋិតា។

២៧. គោតមពុទ្ធវំសវណ្ណនា

ទូរេនិទានកថា

“ឥទានិ យស្មា អម្ហាកំ, ពុទ្ធវំសស្ស វណ្ណនា;
អនុក្កមេន សម្បត្តា, តស្មាយំ តស្ស វណ្ណនា”។

តត្ថ អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ ទីបង្ករាទីនំ ចតុវីសតិយា ពុទ្ធានំ សន្តិកេ អធិការំ ករោន្តោ កប្បសតសហស្សាធិកានិ ចត្តារិ អសង្ខេយ្យានិ អាគតោ។ កស្សបស្ស បន ភគវតោ ឱរភាគេ ឋបេត្វា ឥមំ សម្មាសម្ពុទ្ធំ អញ្ញោ ពុទ្ធោ នាម នត្ថិ។ ឥតិ **ទីបង្ករាទីនំ ចតុវីសតិយា ពុទ្ធានំ** សន្តិកេ លទ្ធព្យាករណោ បន ពោធិសត្តោ យេនេន –

“មនុស្សត្តំ លិង្គសម្បត្តិ, ហេតុ សត្ថារទស្សនំ;
បព្ពជ្ជា គុណសម្បត្តិ, អធិការោ ច ឆន្ទតា;
អដ្ឋធម្មសមោធានា, អភិនីហារោ សមិជ្ឈតី”តិ។ (ពុ. វំ. ២.៥៩) –

ឥមេ អដ្ឋ ធម្មេ សមោធានេត្វា ទីបង្ករបាទមូលេ កតាភិនីហារេន “ហន្ទ, ពុទ្ធករេ ធម្មេ, វិចិនាមិ ឥតោ ចិតោ”តិ ឧស្សាហំ កត្វា “វិចិនន្តោ តទាទក្ខឹ, បឋមំ ទានបារមិ”ន្តិ ទានបារមិតាទយោ ពុទ្ធការកធម្មា ទិដ្ឋា, តេ បូរេន្តោ យាវ វេស្សន្តរត្តភាវា អាគមិ, អាគច្ឆន្តោ ច យេ តេ កតាភិនីហារានំ ពោធិសត្តានំ អានិសំសា សំវណ្ណិតា –

“ឯវំ សព្ពង្គសម្បន្នា, ពោធិយា និយតា នរា;
សំសរំ ទីឃមទ្ធានំ, កប្បកោដិសតេហិបិ។

“អវីចិម្ហិ នុប្បជ្ជន្តិ, តថា លោកន្តរេសុ ច;
និជ្ឈាមតណ្ហា ខុប្បិបាសា, ន ហោន្តិ កាឡកញ្ចិកា។

“ន ហោន្តិ ខុទ្ទកា បាណា, ឧប្បជ្ជន្តាបិ ទុគ្គតឹ;
ជាយមានា មនុស្សេសុ, ជច្ចន្ធា ន ភវន្តិ តេ។

“សោតវេកល្លតា នត្ថិ, ន ភវន្តិ មូគបក្ខិកា;
ឥត្ថិភាវំ ន គច្ឆន្តិ, ឧភតោព្យញ្ជនបណ្ឌកា។

“ន ភវន្តិ បរិយាបន្នា, ពោធិយា និយតា នរា;
មុត្តា អានន្តរិកេហិ, សព្ពត្ថ សុទ្ធគោចរា។

“មិច្ឆាទិដ្ឋឹ ន សេវន្តិ, កម្មកិរិយទស្សនា;
វសមានាបិ សគ្គេសុ, អសញ្ញំ នូបបជ្ជរេ។

“សុទ្ធាវាសេសុ ទេវេសុ, ហេតុ នាម ន វិជ្ជតិ;
នេក្ខម្មនិន្នា សប្បុរិសា, វិសំយុត្តា ភវាភវេ;
ចរន្តិ លោកត្ថចរិយាយោ, បូរេន្តិ សព្ពបារមី”តិ។ (ធ. ស. អដ្ឋ. និទានកថា; អប. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា; ជា. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា; ចរិយា. អដ្ឋ. បកិណ្ណកកថា);

តេ អានិសំសេ អធិគន្ត្វា អាគតោ។ ឯវំ អាគច្ឆន្តោ វេស្សន្តរត្តភាវេ ឋិតោ –

“អចេតនាយំ បថវី, អវិញ្ញាយ សុខំ ទុខំ;
សាបិ ទានពលា មយ្ហំ, សត្តក្ខត្តុំ បកម្បថា”តិ។ (ចរិយា. ១.១២៤) –

ឯវំ មហាបថវិកម្បនាទីនិ មហាបុញ្ញានិ កត្វា អាយុបរិយោសានេ តតោ ចវិត្វា តុសិតបុរេ និព្ពត្តិ។

អវិទូរេនិទានកថា

តុសិតបុរេ វសមានេយេវ បន ពោធិសត្តេ ពុទ្ធកោលាហលំ នាម ឧទបាទិ។ លោកស្មិញ្ហិ **តីណិ កោលាហលានិ** ឧប្បជ្ជន្តិ។ សេយ្យថិទំ – កប្បកោលាហលំ, ពុទ្ធកោលាហលំ, ចក្កវត្តិកោលាហលន្តិ។ តត្ថ “វស្សសតសហស្សស្ស អច្ចយេន កប្បុដ្ឋានំ ភវិស្សតី”តិ លោកព្យូហា នាម កាមាវចរទេវា មុត្តសិរា វិកិណ្ណកេសា រុទមុខា អស្សូនិ ហត្ថេហិ បុញ្ឆមានា រត្តវត្ថនិវត្ថា អតិវិយ វិរូបវេសធារិនោ ហុត្វា មនុស្សបថេ វិចរន្តា ឯវំ អារោចេន្តិ – “មារិសា, មារិសា, ឥតោ វស្សសតសហស្សស្ស អច្ចយេន កប្បុដ្ឋានំ ភវិស្សតិ, អយំ លោកោ វិនស្សិស្សតិ, មហាសមុទ្ទោបិ ឧស្សុស្សិស្សតិ, អយញ្ច មហាបថវី សិនេរុ ច បព្ពតរាជា ឧឌ្ឍយ្ហិស្សន្តិ វិនស្សិស្សន្តិ, យាវ ព្រហ្មលោកា លោកវិនាសោ ភវិស្សតិ, មេត្តំ, មារិសា, ភាវេថ, ករុណំ មុទិតំ ឧបេក្ខំ, មារិសា, ភាវេថ, មាតរំ បិតរំ ឧបដ្ឋហថ, កុលេ ជេដ្ឋាបចាយិនោ ហោថា”តិ។ ឥទំ **កប្បកោលាហលំ** នាម។

“វស្សសហស្សស្ស អច្ចយេន បន សព្ពញ្ញុពុទ្ធោ លោកេ ឧបជ្ជិស្សតី”តិ លោកបាលទេវតា – “ឥតោ, មារិសា, វស្សសហស្សស្ស អច្ចយេន ពុទ្ធោ លោកេ ឧប្បជ្ជិស្សតី”តិ ឧគ្ឃោសេន្តិយោ អាហិណ្ឌន្តិ។ ឥទំ **ពុទ្ធកោលាហលំ** នាម។

“វស្សសតស្ស អច្ចយេន ចក្កវត្តិរាជា ឧប្បជ្ជិស្សតី”តិ ទេវតា – “ឥតោ, មារិសា, វស្សសតស្ស អច្ចយេន ចក្កវត្តិរាជា ឧប្បជ្ជិស្សតី”តិ ឧគ្ឃោសេន្តិយោ អាហិណ្ឌន្តិ។ ឥទំ **ចក្កវត្តិកោលាហលំ** នាម (ខុ. បា. អដ្ឋ. ៥.មង្គលបញ្ហសមុដ្ឋានកថា; អប. អដ្ឋ. ១.អវិទូរេនិទានកថា; ជា. អដ្ឋ. ១.អវិទូរេនិទានកថា)។

តេសុ ពុទ្ធកោលាហលសទ្ទំ សុត្វា សកលទសសហស្សចក្កវាឡទេវតា ឯកតោ សន្និបតិត្វា – “អសុកោ នាម សត្តោ ពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ ញត្វា ឧបសង្កមិត្វា អាយាចន្តិ, អាយាចមានា ច តស្ស បុព្ពនិមិត្តេសុ ឧប្បន្នេសុ អាយាចន្តិ។ តទា បន សព្ពាបិ តា ឯកេកចក្កវាឡេ ចតុមហារាជ-សក្ក-សុយាម-សន្តុសិត-សុនិម្មិត-វសវត្តិ-មហាព្រហ្មេហិ សទ្ធឹ ឯកចក្កវាឡេ សន្និបតិត្វា តុសិតភវនេ ឧប្បន្នចុតិនិមិត្តស្ស ពោធិសត្តស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា – “មារិស, តុម្ហេហិ ទស បារមិយោ បូរិតា, បូរេន្តេហិ ច ន សក្កព្រហ្មសម្បត្តិអាទិកំ សម្បត្តឹ បត្ថេន្តេហិ បូរិតា, លោកនិត្ថរណត្ថាយ បន វោ សព្ពញ្ញុតំ បត្ថេន្តេហិ បរិបូរិតា ពុទ្ធត្ថាយ –

> “កាលោ ខោ តេ មហាវីរ, ឧប្បជ្ជ មាតុកុច្ឆិយំ;
> សទេវកំ តារយន្តោ, ពុជ្ឈស្សុ អមតំ បទ”ន្តិ។ (ពុ. វំ. ១.៦៧) –

យាចឹសុ។

អថ មហាសត្តោ ទេវតាហិ ឯវំ អាយាចិយមានោ ទេវតានំ បដិញ្ញំ អទត្វាវ កាល-ទីប-ទេស-កុល-ជនេត្តិអាយុបរិច្ឆេទវសេន **បញ្ច មហាវិលោកនានិ** វិលោកេសិ។ តត្ថ “កាលោ នុ ខោ, ន កាលោ”តិ បឋមំ កាលំ វិលោកេសិ។ តត្ថ វស្សសតសហស្សតោ ឧទ្ធំ វឌ្ឍិតអាយុកាលោ កាលោ នាម ន ហោតិ។ កស្មា? តទា ហិ សត្តានំ ជាតិជរាមរណានិ ន បញ្ញាយន្តិ, ពុទ្ធានញ្ច ធម្មទេសនា តិលក្ខណមុត្តា នាម នត្ថិ, តេសំ “អនិច្ចំ ទុក្ខមនត្តា”តិ កថេន្តានំ “កឹ នាមេតំ កថេន្តី”តិ នេវ សោតព្ពំ ន សទ្ធាតព្ពំ មញ្ញន្តិ, តតោ អភិសមយោ ន ហោតិ, តស្មឹ អសតិ អនិយ្យានិកំ សាសនំ ហោតិ។ តស្មា សោ អកាលោ។ វស្សសតតោ ឩនអាយុកាលោបិ កាលោ ន ហោតិ។ កស្មា? តទា សត្តា ឧស្សន្នកិលេសា ហោន្តិ, ឧស្សន្នកិលេសានញ្ច ទិន្នោវាទោ ឱវាទដ្ឋានេ ន តិដ្ឋតិ, ឧទកេ ទណ្ឌរាជិ វិយ ខិប្បំ វិគច្ឆតិ។ តស្មា សោបិ អកាលោ។ វស្សសតសហស្សតោ បន បដ្ឋាយ ហេដ្ឋា វស្សសតតោ បដ្ឋាយ ឧទ្ធំ អាយុកាលោ កាលោ នាម។ តទា បន វស្សសតកាលោ អហោសិ។ អថ មហាសត្តោ “និព្ពត្តិតព្ពកាលោ”តិ **កាលំ** បស្សិ។

តតោ ទីបំ ឱលោកេន្តោ សបរិវារេ ចត្តារោ មហាទីបេ ឱលោកេត្វា – “តីសុ ទីបេសុ ពុទ្ធា ន និព្ពត្តន្តិ, ជម្ពុទីបេយេវ និព្ពត្តន្តី”តិ **ទីបំ** បស្សិ។

តតោ “ជម្ពុទីបោ នាម មហា, ទសយោជនសហស្សបរិមាណោ។ កតរស្មឹ នុ ខោ បទេសេ ពុទ្ធា និព្ពត្តន្តី”តិ ឱកាសំ ឱលោកេន្តោ មជ្ឈិម**ទេសំ** បស្សិ។ “កបិលវត្ថុ នាម នគរំ, តត្ថ មយា និព្ពត្តិតព្ព”ន្តិ និដ្ឋមគមាសិ។

តតោ កុលំ វិលោកេន្តោ – “ពុទ្ធា នាម វេស្សកុលេ វា សុទ្ទកុលេ វា ន និព្ពត្តន្តិ។ លោកសម្មតេ បន ខត្តិយកុលេ វា ព្រាហ្មណកុលេ វា និព្ពត្តន្តិ, ឯតរហិ ខត្តិយកុលំ លោកសម្មតំ, តត្ថ និព្ពត្តិស្សាមិ សុទ្ធោទនោ

នាម រាជា បិតា មេ ភវិស្សតី’’តិ **កុលំ** បស្សិ។

តតោ មាតរំ វិលោកេន្តោ – ‘‘ពុទ្ធមាតា នាម លោលា សុរាធុត្តា ន ហោតិ, កប្បសតសហស្សំ បន បូរិត
បារមី ជាតិតោ បដ្ឋាយ អខណ្ឌបញ្ចសីលាយេវ ហោតិ។ អយញ្ច មហាមាយា នាម ទេវី ឯទិសី, អយំ មេ មាតា
ភវិស្សតិ, កិត្តកំ បនស្សា **អាយូ**តិ, ទសន្នំ មាសានំ ឧបរិ សត្ត ទិវសានី’’តិ បស្សិ។

ឥតិ ឥមំ បញ្ចវិធំ មហាវិលោកនំ វិលោកេត្វា – ‘‘កាលោ មេ, មារិសា, ពុទ្ធភាវាយា’’តិ ទេវានំ បដិញ្ញំ ទត្វា
– ‘‘គច្ឆថ តុម្ហេ’’តិ តា ទេវតា ឧយ្យោជេត្វា តុសិតទេវតាហិ បរិវុតោ តុសិតបុរេ នន្ទនវនំ បាវិសិ។ សព្ពទេវ
លោកេសុ ហិ នន្ទនវនំ អត្ថិយេវ។ តត្រ នំ ទេវតា – ‘‘ឥតោ ចុតោ សុគតឹ គច្ឆា’’តិ បុព្ពេ កតកុសលកម្មោកាសំ
សារយមានា វិចរន្តិ។ សោ ឯវំ តាហិ ទេវតាហិ កុសលំ សារយមានាហិ បរិវុតោ តត្រ វិចរន្តោវ ចវិត្វា មហា
មាយាយ ទេវិយា កុច្ឆិស្មឹ ឧត្តរាសាឡ្ហនក្ខត្តេន បដិសន្ធឹ គណ្ហិ។ មហាបុរិសស្ស បន មាតុ កុច្ឆិស្មឹ
បដិសន្ធិគ្គហណក្ខណេ ឯកប្បហារេនេវ សកលទសសហស្សិលោកធាតុ សង្កម្បិ។ ទ្វត្តឹស បុព្ពនិមិត្តានិ
បាតុរហេសុំ។

ឯវំ គហិតបដិសន្ធិកស្ស ពោធិសត្តស្ស ចេវ ពោធិសត្តមាតុយា ច ឧបទ្ទវនិវារណត្ថំ ខគ្គហត្ថា ចត្តារោ ទេវ
បុត្តា អារក្ខំ គណ្ហឹសុ។ ពោធិសត្តស្ស មាតុ បុរិសេសុ រាគចិត្តំ នុប្បជ្ជិ, លាភគ្គយសគ្គប្បត្តា ច សា អហោសិ
សុខិនី អកិលន្តកាយា។ ពោធិសត្តញ្ច អត្តនោ កុច្ឆិគតំ វិប្បសន្នេ មណិរតនេ អាវុតបណ្ឌុសុត្តំ វិយ បស្សតិ។ យ
ស្មា ពោធិសត្តេន វសិតកុច្ឆិ នាម ចេតិយគព្ភសទិសា ហោតិ, ន សក្កា អញ្ញេន សត្តេន អាវសិតុំ វា បរិភុញ្ជិតុំ
វា, តស្មា ពោធិសត្តមាតា សត្តាហជាតេ ពោធិសត្តេ កាលំ កត្វា តុសិតបុរេ និព្ពត្តិ។ យថា បន អញ្ញា ឥត្ថិយោ
ទស មាសេ អប្បត្វាបិ អតិក្កមិត្វាបិ និសិន្នាបិ និបន្នាបិ វិជាយន្តិ, ន ឯវំ ពោធិសត្តមាតា។ ពោធិសត្តមាតា
បន ពោធិសត្តំ ទស មាសេ កុច្ឆិនា បរិហរិត្វា ឋិតាវ វិជាយតិ។ អយំ **ពោធិសត្តមាតុ ធម្មតា**។

មហាមាយាបិ ទេវី ទស មាសេ កុច្ឆិនា ពោធិសត្តំ បរិហរិត្វា បរិបុណ្ណគព្ភា ញាតិឃរំ គន្តុកាមា
សុទ្ធោទនមហារាជស្ស អារោចេសិ – ‘‘ឥច្ឆាមហំ, មហារាជ, ទេវទហនគរំ គន្តុ’’ន្តិ។ រាជា ‘‘សាធូ’’តិ សម្បដិច្ឆិត្វា
កបិលវត្ថុតោ យាវ ទេវទហនគរា អន្តរាសំ សមំ ការេត្វា កទលិបុណ្ណឃដធជបដាកាទីហិ អលង្ការាបេត្វា
នវកនកសិវិកាយ និសីទាបេត្វា មហតិយា វិភូតិយា មហតា បរិវារេន បេសេសិ។ ទ្វិន្នំ បន នគរានំ អន្តរេ
ឧភយនគរវាសីនំ បរិភោគារហំ លុម្ពិនីវនំ នាម មង្គលសាលវនំ អត្ថិ, តំ តស្មឹ សមយេ មូលតោ យាវ អគ្គសាខា
សព្ពំ ឯកផាលិផុល្លំ អហោសិ។ សាខន្តរេហិ ចេវ បុប្ផន្តរេហិ ច បរមរតិករមធុរមនោរមវិរុតាហិ មទមុទិតាហិ
អនុភុត្តបញ្ចរាហិ បរភតមធុករវធូហិ ឧបគីយមានសុរនន្ទននន្ទនវនសទិសសោភំ វនំ ទិស្វា ទេវិយា
សាលវនកីឡមនុភវិតុំ ចិត្តមុប្បជ្ជិ (អប. អដ្ឋ. ១.អវិទូរេនិទានកថា; ជា. អដ្ឋ. ១.អវិទូរេនិទានកថា)។

‘‘វិភូសិតា ពាលជនាតិចាលិនី, វិភូសិតង្គី វនិតេវ មាលិនី;
សទា ជនានំ នយនាលិមាលិនី, វិលុម្បិនីវាតិវិរោចិ លុម្ពិនី’’។

អមច្ចា រញ្ញោ អារោចេត្វា ទេវឹ គហេត្វា តំ លុម្ពិនីវនំ បវិសឹសុ។ សា មង្គលសាលមូលំ គន្ត្វា តស្ស ឧជុសម
វដ្ដក្ខន្ធស្ស បុប្ផផលបល្លវសមលង្កតស្ស យំ សាខំ គណ្ហិតុកាមា អហោសិ, សា សាលសាខា អពលា ជនហទយ
លោលា សយមេវ វិលម្ពមានា ហុត្វា តស្សា ករតលស្មឹ សមុបគតា។ អថ សា តំ សាលសាខំ តម្ពតុង្គនខុជ្ជលេន
កមលទលវត្តិវដ្ដង្គុលិនា នវកនកកដវលយសោភិនា ទក្ខិណេន បរមរតិករេន ករេន អគ្គហេសិ។ សា តំ
សាលសាខំ គហេត្វា ឋិតា អសិតជលធរវិវរគតា ពាលចន្ទលេខា វិយ ច អចិរដ្ឋិតិកា អច្ចិបភា វិយ ច
នន្ទនវនជាតា ទេវី វិយ ច ទេវី វិរោចិត្ថ។ តាវទេវ ចស្សា កម្មជវាតា ចលឹសុ។ អថស្សា សាណិបាការំ បរិក្ខិបិត្វា
មហាជនោ បដិក្កមិ។ សា សាលសាខំ គហេត្វា តិដ្ឋមានាយ ឯវ តស្សា គព្ភវុដ្ឋានំ អហោសិ។

តង្ខណំយេវ ចត្តារោ វិសុទ្ធចិត្តា មហាព្រហ្មានោ សុវណ្ណជាលំ អាទាយ អាគន្ត្វា តេន សុវណ្ណជាលេន ពោធិ
សត្តំ សម្បដិច្ឆិត្វា មាតុ បុរតោ ឋបេត្វា – ‘‘អត្តមនា, ទេវិ, ហោហិ, មហេសក្ខោ តេ បុត្តោ ឧប្បន្នោ’’តិ
អាហំសុ។ យថា បន អញ្ញេ សត្តា មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខមន្តា បដិក្កូលេន អសុចិនា មក្ខិតា និក្ខមន្តិ, ន ឯវំ ពោធិ
សត្តោ។ ពោធិសត្តោ បន ទ្វេ ហត្ថេ ទ្វេ បាទេ បសារេត្វា ឋិតកោវ មាតុកុច្ឆិសម្ភវេន កេនចិ អសុចិនា
អមក្ខិតោវ សុទ្ធោ វិសទោ កាសិកវត្ថេ និក្ខិត្តមណិរតនំ វិយ វិរោចមានោ មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខមិ។ ឯវំ សន្តេបិ
ពោធិសត្តស្ស ច ពោធិសត្តមាតុយា ច សក្ការត្ថំ អាកាសតោ ទ្វេ ឧទកធារា និក្ខមិត្វា ពោធិសត្តស្ស ច
មាតុយា ច សរីរេ ឧតុំ គាហាបេសុំ។

អថ នំ សុវណ្ណជាលេន បដិគ្គហេត្វា ឋិតានំ ព្រហ្មានំ ហត្ថតោ ចត្តារោ មហារាជានោ មង្គលសម្មតាយ សុខសម្ផស្សាយ អជិនប្បវេណិយា គណ្ហឹសុ, តេសំ ហត្ថតោ មនុស្សា ទុកូលចុម្ពដកេន គណ្ហឹសុ, មនុស្សានំ ហត្ថតោ មុច្ចិត្វា បថវិយំ បតិដ្ឋាយ បុរត្ថិមំ ទិសំ ឱលោកេសិ, អនេកានិ ចក្កវាឡសហស្សានិ ឯកង្គណានិ អហេសុំ។ តត្ថ ទេវមនុស្សា គន្ធបុប្ផមាលាទីហិ បូជយមានា – "មហាបុរិស, តុម្ហេហិ សទិសោ ឯត្ថ នត្ថិ, កុតោ ឧត្តរិតរោ"តិ អាហំសុ។ ឯវំ ទស ទិសា អនុវិលោកេត្វា អត្តនា សទិសំ អទិស្វា ឧត្តរទិសាភិមុខោ សត្តបទវីតិហារេន អគមាសិ។ គច្ឆន្តោ ច បថវិយា ឯវំ គតោ, នាកាសេន។ អចេលកោវ គតោ, ន សចេលកោ។ ទហរោវ គតោ, ន សោឡសវស្សុទ្ទេសិកោ។ មហាជនស្ស បន អាកាសេន គច្ឆន្តោ វិយ អលង្កតបដិយត្តោ វិយ ច សោឡសវស្សុទ្ទេសិកោ វិយ ច អហោសិ។ តតោ សត្តមេ បទេ ឋត្វា "អគ្គោហមស្មិ លោកស្សា"តិអាទិកំ (ទី. និ. ២.៣១; ម. និ. ៣.២០៧) អាសភឹ វាចំ និច្ឆារេន្តោ សីហនាទំ នទិ។

ពោធិសត្តោ ហិ តីសុ អត្តភាវេសុ មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខន្តមត្តោវ វាចំ និច្ឆារេសិ មហោសធត្តភាវេ, វេស្សន្តរត្តភាវេ, ឥមស្មិំ អត្តភាវេតិ។ មហោសធត្តភាវេ កិរស្ស មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខន្តមត្តស្សេវ សក្កោ ទេវរាជា អាគន្ត្វា ចន្ទនសារំ ហត្ថេ ឋបេត្វា គតោ, តំ មុដ្ឋិយំ កត្វាវ និក្ខន្តោ។ អថ នំ មាតា – "តាត, ត្វំ កឹ គហេត្វា អាគតោសី"តិ បុច្ឆិ។ "ឱសធំ, អម្មា"តិ។ ឥតិ ឱសធំ គហេត្វា អាគតត្តា "ឱសធកុមារោ"ត្វេវស្ស នាមមកំសុ។

វេស្សន្តរត្តភាវេ បន មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខន្តមត្តោវ ទក្ខិណហត្ថំ បសារេត្វា – "អត្ថិ នុ ខោ, អម្ម, កិញ្ចិ គេហស្មិំ ធនំ, ទានំ ទស្សាមី"តិ វទន្តោ និក្ខមិ។ អថស្ស មាតា – "សធនេ កុលេ និព្ពត្តោសិ, តាតា"តិ បុត្តស្ស ហត្ថំ អត្តនោ ហត្ថតលេ កត្វា សហស្សត្ថវិកំ ឋបេសិ។

ឥមស្មិំ បន អត្តភាវេ ឥមំ សីហនាទំ នទីតិ ឯវំ ពោធិសត្តោ តីសុ អត្តភាវេសុ មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខន្តមត្តោវ វាចំ និច្ឆារេសិ។ ជាតក្ខណេបិស្ស ទ្វត្តឹស បុព្ពនិមិត្តានិ បាតុរហេសុំ។ យស្មិំ បន សមយេ អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ លុម្ពិនីវនេ ជាតោ តស្មិំយេវ សមយេ **រាហុលមាតា** ទេវី **អានន្ទោ ឆន្នោ កាឡុទាយី** អមច្ចោ **កណ្ឋកោ** អស្សរាជា **មហាពោធិរុក្ខោ** ចតស្សោ **និធិកុម្ភិយោ** ច ជាតា, តត្ថ ឯកោ គាវុតប្បមាណោ ឯកោ អឌ្ឍយោជនប្បមាណោ ឯកោ តិគាវុតប្បមាណោ ឯកោ យោជនប្បមាណោ អហោសិ។ ឥមេ **សត្ត សហជាតា** នាម ហោន្តិ។

ឧភយនគរវាសិនោ មហាបុរិសំ គហេត្វា កបិលវត្ថុបុរមេវ អគមំសុ។ តំទិវសមេវ – "កបិលវត្ថុនគរេ សុទ្ធោទនមហារាជស្ស បុត្តោ ពោធិមូលេ និសីទិត្វា ពុទ្ធោ ភវិស្សតី"តិ តាវតឹសភវនេ ហដ្ឋតុដ្ឋា ទេវសង្ឃា ចេលុក្ខេបាទីនិ បវត្តេន្តា កីឡឹសុ។ តស្មិំ សមយេ សុទ្ធោទនមហារាជស្ស កុលូបកោ អដ្ឋសមាបត្តិលាភី **កាឡទេវលោ** នាម តាបសោ ភត្តកិច្ចំ កត្វា ទិវាវិហារត្ថាយ តាវតឹសភវនំ គន្ត្វា តត្ថ ទិវាវិហារំ និសិន្នោ តា ទេវតា តុដ្ឋមានសា កីឡន្តិយោ ទិស្វា "កឹការណា តុដ្ឋមានសា បមុទិតហទយា កីឡថ, មយ្ហំ តំ ការណំ កថេថា"តិ បុច្ឆិ។ តតោ ទេវតា អាហំសុ – "មារិស, សុទ្ធោទនរញ្ញោ បុត្តោ ជាតោ, សោ ពោធិមណ្ឌេ និសីទិត្វា ពុទ្ធោ ហុត្វា ធម្មចក្កំ បវត្តេស្សតិ, តស្ស 'អនន្តរូបំ ពុទ្ធលីឡំ បស្សិតុំ លភិស្សាមា'តិ ឥមិនា ការណេន តុដ្ឋម្ហា"តិ។

អថ តាបសោ តាសំ ទេវតានំ វចនំ សុត្វា បរមទស្សនីយរតនាវលោកតោ ទេវលោកតោ ឱរុយ្ហ នរបតិនិវេសនំ បវិសិត្វា បញ្ញត្តេ អាសនេ និសីទិ។ តតោ កតបដិសន្ថារំ រាជានំ – "បុត្តោ កិរ តេ, មហារាជ, ជាតោ, តំ បស្សិស្សាមា"តិ អាហ។ រាជា អលង្កតបដិយត្តំ តនយំ អាហរាបេត្វា ទេវលតាបសំ វន្ទាបេតុំ អភិហរិ។ មហាបុរិសស្ស បាទា បរិវត្តិត្វា វិជ្ជុលតា វិយ អសិតជលធរកូដេសុ តាបសស្ស ជដាសុ បតិដ្ឋហឹសុ។ ពោធិសត្តេន ហិ តេនត្តភាវេន វន្ទិតព្ពោ នាម អញ្ញោ នត្ថិ។ តតោ តាបសោ ឧដ្ឋាយាសនា ពោធិសត្តស្ស អញ្ជលឹ បគ្គហេសិ។ រាជា តំ អច្ឆរិយំ ទិស្វា អត្តនោ បុត្តំ វន្ទិ។ តាបសោ ពោធិសត្តស្ស លក្ខណសម្បត្តិំ ទិស្វា – "ភវិស្សតិ នុ ខោ ពុទ្ធោ, ឧទាហុ ន ភវិស្សតី"តិ អាវជ្ជេត្វា ឧបធារេន្តោ – "និស្សំសយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតី"តិ អនាគតំសញាណេន ញត្វា – "អច្ឆរិយបុរិសោ អយ"ន្តិ សិតំ អកាសិ។

តតោ "អហំ ឥមំ ពុទ្ធភូតំ ទដ្ឋុំ លភិស្សាមិ នុ ខោ, នោ"តិ ឧបធារេន្តោ – "ន លភិស្សាមិ, អន្តរាយេវ កាលំ កត្វា ពុទ្ធសតេនបិ ពុទ្ធសហស្សេនបិ គន្ត្វា ពោធេតុំ អសក្កុណេយ្យេ អរូបភវេ និព្ពត្តិស្សាមី"តិ ទិស្វា – "ឯវរូបំ នាម អច្ឆរិយបុរិសំ ពុទ្ធភូតំ ទដ្ឋុំ ន លភិស្សាមិ, មហតី វត មេ ជានិ ភវិស្សតី"តិ បរោទិ។ មនុស្សា បន ទិស្វា – "អម្ហាកំ អយ្យោ ឥទានេវ ហសិត្វា បុន រោទិតុមារភិ, កឹ នុ ខោ, ភន្តេ, អម្ហាកំ អយ្យបុត្តស្ស កោចិ អន្តរាយោ ភវិស្សតី"តិ បុច្ឆឹសុ។ តាបសោ អាហ – "នត្ថេតស្ស អន្តរាយោ, និស្សំសយេន ពុទ្ធោ ភវិស្សតី"តិ។ "អថ កស្មា តុម្ហេ បរោទិត្ថា"តិ? "ឯវរូបំ អច្ឆរិយបុរិសំ ពុទ្ធភូតំ ទដ្ឋុំ ន លភិស្សាមិ, មហតី វត មេ ជានិ ភវិស្សតីតិ អត្តានំ អនុសោចន្តោ រោទាមី"តិ អាហ។

តតោ ពោធិសត្តំ បញ្ចមេ ទិវសេ សីសំ ន្ហាបេត្វា – “នាមំ គណ្ហិស្សាមា”តិ រាជភវនំ ចតុជ្ជាតិកគន្ធេន ឧបលិម្បិត្វា លាជបញ្ចមានិ កុសុមានិ វិកិរិត្វា អសម្ភិន្នបាយាសំ បចាបេត្វា តិណ្ណំ វេទានំ បារង្គតេ អដ្ឋសតេ ព្រាហ្មណេ និមន្តេត្វា រាជភវនេ និសីទាបេត្វា មធុបាយាសំ ភោជេត្វា សក្ការំ កត្វា – “កឹ នុ ខោ ភវិស្សតី”តិ លក្ខណានិ បរិគ្គាហាបេសុំ។ តេសុ រាមាទយោ អដ្ឋ ព្រាហ្មណបណ្ឌិតា លក្ខណបរិគ្គាហកា អហេសុំ។ តេសុ សត្ត ជនា ទ្វេ អង្គុលិយោ ឧក្ខិបិត្វា ទ្វេធា ព្យាករឹសុ – “ឥមេហិ លក្ខណេហិ សមន្នាគតោ អគារំ អជ្ឈាវសន្តោ រាជា ហោតិ ចក្កវត្តី, បព្ពជមានោ ពុទ្ធោ”តិ។ តេសំ បន សព្ពទហរោ គោត្តេន កោណ្ឌញ្ញោ នាម ព្រាហ្មណោ ពោធិសត្តស្ស លក្ខណវរសម្បត្តឹ ទិស្វា – “ឯតស្ស អគារមជ្ឈេ ឋានការណំ នត្ថិ, ឯកន្តេនេវ វិវដច្ឆទោ ពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ ឯកមេវ អង្គុលឹ ឧក្ខិបិត្វា ឯកំសព្យាករណំ ព្យាកាសិ។ អថស្ស នាមំ គណ្ហន្តា សព្ពលោកត្ថសិទ្ធិករត្តា **សិទ្ធត្ថោ**តិ នាមមកំសុ។

អថ តេ ព្រាហ្មណា អត្តនោ ឃរានិ គន្ត្វា បុត្តេ អាមន្តេត្វា ឯវមាហំសុ – “អម្ហេ មហល្លកា, សុទ្ធោទនមហារាជស្ស បុត្តំ សព្ពញ្ញុតំ បត្តំ សម្ភាវេយ្យាម វា នោ វា, តុម្ហេ បន តស្មឹ បព្ពជិត្វា សព្ពញ្ញុតំ បត្តេ តស្ស សាសនេ បព្ពជថា”តិ។ តតោ សត្តបិ ជនា យាវតាយុកំ ឋត្វា យថាកម្មំ គតា។ កោណ្ឌញ្ញមាណវោ អរោគោ អហោសិ។ តទា បន រាជា តេសំ វចនំ សុត្វា – “កឹ ទិស្វា មម បុត្តោ បព្ពជិស្សតី”តិ តេ បុច្ឆិ។ “ចត្តារិ បុព្ពនិមិត្តានិ, ទេវា”តិ។ “កតរញ្ច កតរញ្ចា”តិ? “ជិណ្ណំ ព្យាធិតំ មតំ បព្ពជិត”ន្តិ។ រាជា “ឥតោ បដ្ឋាយ ឯវរូបានំ មម បុត្តស្ស សន្តិកំ អាគមិតុំ មា អទត្ថា”តិ វត្វា កុមារស្ស ចក្ខុបថេ ជិណ្ណបុរិសាទីនំ អាគមននិវារណត្ថំ ចតូសុ ទិសាសុ គាវុតគាវុតដ្ឋានេ អារក្ខំ ឋបេសិ។ តំទិវសំ មង្គលដ្ឋានេ សន្និបតិតេសុ អសីតិយា ញាតិកុលសហស្សេសុ ឯកមេកោ ឯកមេកំ បុត្តំ បដិជានិ – “អយំ ពុទ្ធោ វា ហោតុ រាជា វា, មយំ ឯកមេកំ បុត្តំ ទស្សាម, សចេ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ, ខត្តិយសមណេហេវ បរិវុតោ វិចរិស្សតិ។ សចេ រាជា ចក្កវត្តី ភវិស្សតិ, ខត្តិយកុមារេហេវ បរិវុតោ វិចរិស្សតី”តិ។ អថ រាជា មហាបុរិសស្ស បរមរូបសម្បន្នា វិគតសព្ពទោសា ចតុសដ្ឋិ ធាតិយោ អទាសិ។ ពោធិសត្តោ អនន្តេន បរិវារេន មហតា សិរិសមុទយេន វឌ្ឍិ។

អថេកទិវសំ រញ្ញោ **វប្បមង្គលំ** នាម អហោសិ។ តំទិវសំ រាជា មហតិយា វិភូតិយា មហតា បរិវារេន នគរតោ និក្ខមន្តោ បុត្តម្បិ គហេត្វាវ អគមាសិ។ កសិកម្មដ្ឋានេ ឯកោ ជម្ពុរុក្ខោ បរមរមណីយោ ឃនសន្ទច្ឆាយោ អហោសិ។ តស្ស ហេដ្ឋា កុមារស្ស សយនំ បញ្ញាបេត្វា ឧបរិ វរកនកតារាខចិតំ រត្តចេលវិតានំ ពន្ធិត្វា សាណិបាការេន បរិក្ខិបាបេត្វា អារក្ខំ ឋបេត្វា រាជា សព្ពាលង្ការំ អលង្ករិត្វា អមច្ចគណបរិវុតោ នង្គលករណដ្ឋានមគមាសិ។ តត្ថ រាជា បរមមង្គលំ សុវណ្ណនង្គលំ គណ្ហាតិ, អមច្ចាទយោ រជតនង្គលាទីនិ គណ្ហន្តិ។ តំទិវសំ នង្គលសហស្សំ យោជីយតិ។ ពោធិសត្តំ បរិវារេត្វា និសិន្នា ធាតិយោ – “រញ្ញោ សម្បត្តឹ បស្សិស្សាមា”តិ អន្តោសាណិតោ ពហិ និក្ខន្តា។

អថ ពោធិសត្តោ ឥតោ ចិតោ ច ឱលោកេន្តោ កិញ្ចិ អទិស្វា សហសា ឧដ្ឋាយ បល្លង្កំ អាភុជិត្វា អានាបានេ បរិគ្គហេត្វា បឋមជ្ឈានំ និព្ពត្តេសិ។ ធាតិយោ ខជ្ជភោជ្ជន្តរេ វិចរន្តិយោ ថោកំ ចិរាយឹសុ។ សេសរុក្ខានំ ឆាយា និវត្តា, តស្ស បន ជម្ពុរុក្ខស្ស ឆាយា បរិមណ្ឌលា ហុត្វា តត្ថេវ អដ្ឋាសិ។ ធាតិយោ បនស្ស “អយ្យបុត្តោ ឯកកោវា”តិ វេគេន សាណិបាការំ ឧក្ខិបិត្វា បរិយេសន្តិយោ សិរិសយនេ បល្លង្កេន និសិន្នំ តញ្ច បាដិហារិយំ ទិស្វា គន្ត្វា តំ បវត្តឹ រញ្ញោ អារោចេសុំ។ រាជា វេគេន អាគន្ត្វា តំ បាដិហារិយំ ទិស្វា – “អយំ វោ, តាត, ទុតិយវន្ទនា”តិ បុត្តំ វន្ទិ។

អថ មហាបុរិសោ អនុក្កមេន សោឡសវស្សុទ្ទេសិកោ អហោសិ។ រាជា ពោធិសត្តស្ស តិណ្ណំ ឧតូនំ អនុច្ឆវិកេ រម្ម-សុរម្ម-សុភនាមកេ តយោ បាសាទេ ការេសិ។ ឯកំ នវភូមិកំ ឯកំ សត្តភូមិកំ ឯកំ បញ្ចភូមិកំ។ តយោបិ បាសាទា ឧព្ពេធេន សមប្បមាណា អហេសុំ។ ភូមិកាសុ បន នានត្តំ អហោសិ។

អថ រាជា ចិន្តេសិ – “បុត្តោ មេ វយប្បត្តោ ឆត្តមស្ស ឧស្សាបេត្វា រជ្ជសិរឹ បស្សិស្សាមី”តិ។ សោ សាកិយានំ បណ្ណានិ បហិណិ “បុត្តោ មេ វយប្បត្តោ, រជ្ជេ នំ បតិដ្ឋាបេស្សាមិ, សព្ពេ អត្តនោ គេហេសុ វយប្បត្តា ទារិកា ឥមំ គេហំ បេសេន្តូ”តិ។ តេ រញ្ញោ សាសនំ សុត្វា – “កុមារោ កេវលំ រូបសម្បន្នោ, ន កិញ្ចិ សិប្បំ ជានាតិ, ទារភរណំ កាតុំ ន សក្ខិស្សតិ, ន មយំ ធីតរោ ទស្សាមា”តិ អាហំសុ។ រាជា តំ បវត្តឹ សុត្វា បុត្តស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា តមត្ថំ អារោចេសិ។ ពោធិសត្តោ – “កឹ សិប្បំ ទស្សេតុំ វដ្តតី”តិ អាហ។ “សហស្សត្ថាមំ ធនុំ អារោបេតុំ វដ្តតិ, តាតា”តិ។ “តេន ហិ អាហរាបេថា”តិ អាហ។ រាជា អាហរាបេត្វា អទាសិ។ តំ ធនុំ បុរិសសហស្សំ អារោបេតិ, បុរិសសហស្សំ ឱរោបេតិ។ មហាបុរិសោ តំ សរាសនំ អាហរាបេត្វា បល្លង្កេន និសិន្នោវ ជិយំ បាទង្គុដ្ឋកេ វេឋេត្វា កឌ្ឍន្តោ បាទង្គុដ្ឋកេនេវ ធនុំ អារោបេត្វា វាមេន ហត្ថេន ទណ្ឌេ គហេត្វា ទក្ខិណេន ហត្ថេន កឌ្ឍិត្វា ជិយំ រោបេសិ។ សកលនគរំ ឧប្បត្តនាការប្បត្តំ អហោសិ ។ “កឹ ឯសោ សទ្ទោ”តិ ច វុត្តេ “ទេវោ គជ្ជតី”តិ អាហំសុ។ អថញ្ញេ

“តុម្ហេ ន ជានាថ, ន ទេវោ គច្ឆតិ, អង្គីរសស្ស កុមារស្ស សហស្សត្ថាមំ ធនុំ អារោបេត្វា ជិយំ បោឋេន្តស្ស ជិយប្បហារសទ្ទោ ឯសោ”តិ អាហំសុ។ សាកិយា តំ សុត្វា តាវតកេនេវ អារទ្ធចិត្តា តុដ្ឋមានសា អហេសុំ។

អថ មហាបុរិសោ – “កឹ កាតុំ វដ្ដតី”តិ អាហ។ អដ្ឋង្គុលពហលំ អយោបដ្ដំ កណ្ឌេន វិជ្ឈិតុំ វដ្ដតីតិ ។ តំ វិជ្ឈិត្វា – “អញ្ញំ កឹ កាតុំ វដ្ដតី”តិ អាហ។ ចតុរង្គុលពហលំ អសនផលកំ វិជ្ឈិតុំ វដ្ដតីតិ។ តម្បិ វិជ្ឈិត្វា – “អញ្ញំ កឹ កាតុំ វដ្ដតី”តិ អាហ។ វិទត្ថិពហលំ ឧទុម្ពរផលកំ វិជ្ឈិតុំ វដ្ដតីតិ។ តម្បិ វិជ្ឈិត្វា អញ្ញំ កឹ កាតុំ វដ្ដតីតិ។ តតោ “វាលុកសកដានី”តិ អាហំសុ។ មហាសត្តោ វាលុកសកដម្បិ បលាលសកដម្បិ វិនិវិជ្ឈិត្វា ឧទកេ ឯកូសភប្បមាណំ កណ្ឌំ បេសេសិ ថលេ អដ្ឋឧសភប្បមាណំ។ អថ នំ “វាតិង្គណសញ្ញាយ វាលំ វិជ្ឈិតុំ វដ្ដតី”តិ អាហំសុ។ “តេន ហិ យោជនមត្តំ វាតិង្គណំ ពន្ធាបេថា”តិ វត្វា យោជនមត្តកេ វាតិង្គណសញ្ញាយ វាលំ ពន្ធាបេត្វា រត្តន្ធការេ មេឃបដលេហិ ឆន្នាសុ ទិសាសុ កណ្ឌំ ខិបិ។ តំ គន្ត្វា យោជនមត្តកេ វាលំ ផាលេត្វា បថវឹ បាវិសិ។ ន កេវលំ ឯត្តកមេវ, តំទិវសំ មហាបុរិសោ លោកេ វត្តមានំ សិប្បំ សព្ពមេវ ទស្សេសិ។

អថ សាកិយា អត្តនោ ធីតរោ អលង្ករិត្វា បេសយឹសុ។ ចត្តាលីសសហស្សា នាដកិត្ថិយោ អហេសុំ។ រាហុលមាតា បន ទេវី អគ្គមហេសី អហោសិ។ មហាបុរិសោ ទេវកុមារោ វិយ សុរយុវតីហិ បរិវុតោ នរយុវតីហិ បរិវុតោ និប្បុរិសេហិ តុរិយេហិ បរិចារិយមានោ មហាសម្បត្តឹ អនុភវមានោ ឧតុវារេន ឧតុវារេន តេសុ តីសុ បាសាទេសុ វិហរតិ។ អថេកទិវសំ ពោធិសត្តោ ឧយ្យានភូមឹ គន្តុកាមោ សារថឹ អាមន្តេត្វា – “រថំ យោជេហិ ឧយ្យានភូមឹ បស្សិស្សាមី”តិ អាហ។ សោ “សាធូ”តិ បដិស្សុណិត្វា មហារហំ វររុចិរចិរកុព្ពររថំ ចិរតរនេមិនាភី វរកនករជតមណិរតនខចិតព្ភសាមុខំ នវកនករជតតារកខចិតនេមិបស្សំ សមោសរិតវិវិធសុរភិកុសុមទាម សស្សិរិកំ វររថសទិសទស្សនីយំ វររថំ សមលង្ករិត្វា សសិកុមុទសទិសវណ្ណេ អនិលគរុឡជវេ អាជានីយេ ចត្តារោ មង្គលសិន្ធវេ យោជេត្វា ពោធិសត្តស្ស បដិវេទេសិ។ ពោធិសត្តោ ទេវវិមានសទិសំ តំ រថវរមារុយ្ហ ឧយ្យានាភិមុខោ បាយាសិ។

អថ ទេវតា “សិទ្ធត្ថកុមារស្ស អភិសម្ពុជ្ឈនកាលោ អាសន្នោ, បុព្ពនិមិត្តមស្ស ទស្សេស្សាមា”តិ ឯកំ ទេវបុត្តំ ជរាជជ្ជរសរីរំ ខណ្ឌទន្តំ បលិតកេសំ វង្កគត្តំ ទណ្ឌហត្ថំ បវេធមានំ កត្វា ទស្សេសុំ។ តំ ពោធិសត្តោ ចេវ សារថិ ច បស្សន្តិ។ តតោ ពោធិសត្តោ – “សារថិ កោ នាមេស បុរិសោ កេសាបិស្ស ន យថា អញ្ញេស”ន្តិ **មហាបទានសុត្តេ** (ទី. និ. ២.៤៣ អាទយោ) អាគតនយេនេវ បុច្ឆិត្វា តស្ស វចនំ សុត្វា – “ធិរត្ថុ វត, ភោ, ជាតិ, យត្រ ហិ នាម ជាតស្ស ជរា បញ្ញាយិស្សតី”តិ (ទី. និ. ២.៤៥, ៤៧) សំវិគ្គហទយោ តតោវ បដិនិវត្តិត្វា បាសាទមេវ អភិរុហិ។

រាជា “កឹការណា មម បុត្តោ បដិនិវត្តី”តិ បុច្ឆិ។ “ជិណ្ណបុរិសំ ទិស្វា, ទេវា”តិ។ តតោ កម្បមានមានសោ រាជា អឌ្ឍយោជនេ អារក្ខំ ឋបេសិ។ បុនេកទិវសំ ពោធិសត្តោ ឧយ្យានំ គច្ឆន្តោ តាហិ ឯវ ទេវតាហិ និម្មិតំ ព្យាធិតញ្ច បុរិសំ ទិស្វា បុរិមនយេនេវ បុច្ឆិត្វា សំវិគ្គហទយោ និវត្តិត្វា បាសាទមេវ អភិរុហិ។ រាជា បុច្ឆិត្វា នាដកានិ វិស្សជ្ជេសិ។ “បព្ពជ្ជាយ មានសំ អស្ស ភិន្ទំ ករិស្ស”ន្តិ អារក្ខំ វឌ្ឍេត្វា សមន្តតោ តិគាវុតប្បមាណេ បទេសេ អារក្ខំ ឋបេសិ។

បុនបិ ពោធិសត្តោ ឯកទិវសំ ឧយ្យានំ គច្ឆន្តោ តថេវ ទេវតាហិ និម្មិតំ កាលង្កតំ ទិស្វា បុរិមនយេនេវ បុច្ឆិត្វា សំវិគ្គហទយោ និវត្តិត្វា បាសាទមភិរុហិ។ រាជា និវត្តនការណំ បុច្ឆិត្វា បុន អារក្ខំ វឌ្ឍេត្វា យោជនប្បមាណេ បទេសេ អារក្ខំ ឋបេសិ។

បុនបិ ពោធិសត្តោ ឯកទិវសំ ឧយ្យានំ គច្ឆន្តោ តថេវ ទេវតាហិ និម្មិតំ សុនិវត្ថំ សុបារុតំ បព្ពជិតំ ទិស្វា – “កោ នាមេសោ, សម្ម, សារថី”តិ សារថឹ បុច្ឆិ។ សារថិ កិញ្ចាបិ ពុទ្ធុប្បាទស្ស អភាវា បព្ពជិតំ វា បព្ពជិតគុណេ វា ន ជានាតិ, ទេវតានុភាវេន បន “បព្ពជិតោ នាមាយំ ទេវា”តិ វត្វា បព្ពជ្ជាយ គុណំ តស្ស វណ្ណេសិ។

តតោ ពោធិសត្តោ បព្ពជ្ជាយ រុចឹ ឧប្បាទេត្វា តំទិវសំ ឧយ្យានំ អគមាសិ។ ទីឃាយុកា ពោធិសត្តា វស្សសតេ វស្សសតេ អតិក្កន្តេ ជិណ្ណាទីសុ ឯកេកំ អទ្ទសំសុ។ អម្ហាកំ បន ពោធិសត្តោ អប្បាយុកកាលេ ឧប្បន្នត្តា ចតុន្នំ ចតុន្នំ មាសានំ អច្ចយេន ឧយ្យានំ គច្ឆន្តោ អនុក្កមេន ឯកេកំ អទ្ទស។ ទីឃភាណកា បនាហុ – “ចត្តារិ និមិត្តានិ ឯកទិវសេនេវ ទិស្វា អគមាសី”តិ។ តត្ថ ទិវសភាគំ កីឡិត្វា ឧយ្យានវរសមនុភវិត្វា មង្គលបោក្ខរណិយំ ន្ហត្វា អត្ថង្គតេ សូរិយេ មង្គលសិលាតលេ និសីទិ អត្តានំ អលង្ការាបេតុកាមោ។ អថស្ស ចិត្តាចារមញ្ញាយ សក្កេន ទេវានមិន្ទេន អាណត្តោ វិស្សុកម្មោ នាម ទេវបុត្តោ អាគន្ត្វា តស្សេវ កប្បកសទិសោ ហុត្វា ទិព្ពេហិ អលង្ការេហិ អលង្ករិ។ អថស្ស សព្ពាលង្ការសមលង្កតស្ស សព្ពតាលាវចរេសុ សកានិ សកានិ បដិភានានិ ទស្ស

យន្តេសុ ព្រាហ្មណេសុ ច “ជយ នន្ទា”តិអាទិវចនេហិ សុតមង្គលិកាទីសុ នានប្បការេហិ មង្គលវចនត្ថុតិឃោសេហិ សម្ភាវេន្តេសុ សព្ពាលង្ការសមលង្កតំ រថវរំ អភិរុហិ។ តស្មិំ សមយេ – “រាហុលមាតា បុត្តំ វិជាតា”តិ សុត្វា សុទ្ធោទនមហារាជា – “បុត្តស្ស មេ តុដ្ឋិំ និវេទេថា”តិ សាសនំ បហិណិ។ ពោធិសត្តោ តំ សុត្វា – “រាហុ ជាតោ, ពន្ធនំ ជាត”ន្តិ អាហ។ រាជា – “កិំ មេ បុត្តោ អវចា”តិ បុច្ឆិត្វា តំ វចនំ សុត្វា “ឥតោ បដ្ឋាយ មេ នត្តា ‘រាហុលកុមារោ’ត្វេវ នាមំ ហោតូ”តិ អាហ។

ពោធិសត្តោបិ តំ រថវរមារុយ្ហ មហតា បរិវារេន អតិមនោរមេន សិរិសោភគ្គេន នគរំ បាវិសិ។ តស្មិំ សមយេ រូបសិរិយា គុណសម្បត្តិយា ច អកិសា កិសាគោតមី នាម ខត្តិយកញ្ញា ឧបរិបាសាទវរតលគតា នគរំ បវិសន្តស្ស ពោធិសត្តស្ស រូបសិរិំ ទិស្វា សញ្ជាតបីតិសោមនស្សា ហុត្វា –

> “និព្ពុតា នូន សា មាតា, និព្ពុតោ នូន សោ បិតា;
> និព្ពុតា នូន សា នារី, យស្សាយំ ឦទិសោ បតី”តិ។ (ធ. ស. អដ្ឋ. និទានកថា; ធ. ប. អដ្ឋ. ១.សារិបុត្តត្ថេរវត្ថុ; អប. អដ្ឋ. ១.អវិទូរេនិទានកថា; ជា. អដ្ឋ. ១.អវិទូរេនិទានកថា) –

ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

ពោធិសត្តោ តំ សុត្វា ចិន្តេសិ – “អយំ មេ សុស្សវនំ វចនំ សាវេសិ, អហញ្ហិ និព្ពានំ គវេសន្តោ វិចរាមិ, អជ្ជេវ មយា ឃរាវាសំ ឆឌ្ឌេត្វា និក្ខម្ម បព្ពជិត្វា និព្ពានំ គវេសិតុំ វដ្ដតី”តិ។ “អយំ ឥមិស្សា អាចរិយភាគោ ហោតូ”តិ មុត្តាហារំ កណ្ឋតោ ឱមុញ្ចិត្វា កិសាគោតមិយា សតសហស្សគ្ឃនិកំ បរមរតិករំ មុត្តាហារំ បេសេសិ។ សា “សិទ្ធត្ថកុមារោ មយិ បដិពទ្ធហទយោ ហុត្វា បណ្ណាការំ បេសេសី”តិ សោមនស្សជាតា អហោសិ។

ពោធិសត្តោបិ មហតា សិរិសមុទយេន បរមរមណីយំ បាសាទំ អភិរុហិត្វា សិរិសយនេ និបជ្ជិ។ តាវទេវ នំ បរិបុណ្ណរជនិករសទិសរុចិរវរវទនា ពិម្ពផលសទិសទសនវសនា សិតវិមលសមសំហិតាវិឡារទសនា អសិតនយនកេសបាសា សុជាតញ្ជនាតិនីលកុដិលភមុកា សុជាតហំសសមសំហិតបយោធរា រតិករនវកនករជតវិរចិតវរមណិមេខលា បរិគតវិបុលឃនជឃនតដា ករិករសន្និភោរុយុគលា នច្ចគីតវាទិតេសុ កុសលា សុរយុវតិសទិសរូបសោភា វរយុវតិយោ មធុរវាទិ តុរិយានិ គហេត្វា មហាបុរិសំ សម្បរិវារេត្វា រមាបយន្តិយោ នច្ចគីតវាទិតានិ បយោជយឹសុ។ ពោធិសត្តោ បន កិលេសេសុ វិរត្តចិត្តតាយ នច្ចគីតាទីសុ អនភិរតោ មុហុត្តំ និទ្ទំ ឱក្កមិ។

តា តំ ទិស្វា “យស្សត្ថាយ នច្ចាទីនិ មយំ បយោជេម, សោ និទ្ទំ ឧបគតោ, ឥទានិ កិមត្ថំ កិលមាមា”តិ គហិតានិ តុរិយានិ អជ្ឈោត្ថរិត្វា និបជ្ជឹសុ, គន្ធតេលប្បទីបា ច ឈាយន្តិ។ ពោធិសត្តោ បពុជ្ឈិត្វា សយនបិដ្ឋេ បល្លង្កេន និសិន្នោ អទ្ទស តា ឥត្ថិយោ តុរិយភណ្ឌានិ អវត្ថរិត្វា និទ្ទាយន្តិយោ បគ្ឃរិតលាលាកិលិន្នកបោលគត្តា, ឯកច្ចា ទន្តេ ខាទន្តិយោ, ឯកច្ចា កាកច្ឆន្តិយោ, ឯកច្ចា វិប្បលបន្តិយោ, ឯកច្ចា វិវដមុខា, ឯកច្ចា អបគតវសនវសនា , បាកដពីភច្ឆសម្ពាធដ្ឋានា, ឯកច្ចា វិមុត្តាកុលសិរោរុហា សុសានរូបរូបំ ធារយមានា សយឹសុ។ មហាសត្តោ តាសំ តំ វិប្បការំ ទិស្វា ភិយ្យោសោមត្តាយ កាមេសុ វិរត្តចិត្តោ អហោសិ។ តស្ស បន អលង្កតបដិយត្តំ ទសសតនយនភវនសទិសំ រុចិរសោភម្បិ បាសាទវរតលំ អបវិទ្ធមតសរីរកុណបភរិតំ អាមកសុសានមិវ បរមបដិក្កូលំ ឧបដ្ឋាសិ។ តយោបិ ភវា អាទិត្តភវនសទិសា ហុត្វា ឧបដ្ឋហឹសុ។ “ឧបទ្ទុតំ វត, ភោ, ឧបស្សដ្ឋំ វត ភោ”តិ ច វាចំ បវត្តេសិ។ អតិវិយ បព្ពជ្ជាយ ចិត្តំ នមិ។

សោ “អជ្ជេវ មយា មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមិតុំ វដ្ដតី”តិ សិរិសយនតោ ឧដ្ឋាយ ទ្វារសមីបំ គន្ត្វា – “កោ ឯត្ថា”តិ អាហ។ ឧម្មារេ សីសំ កត្វា និបន្នោ ឆន្នោ អាហ – “អហំ, អយ្យបុត្ត, ឆន្នោ”តិ។ អថ មហាបុរិសោ – “អហំ អជ្ជ មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមិតុកាមោ, ន កញ្ចិ បដិវេទិត្វា សីឃមេកំ អតិជយំ សិន្ធវំ កប្បេហី”តិ។ សោ “សាធុ, ទេវា”តិ អស្សភណ្ឌកំ គហេត្វា អស្សសាលំ គន្ត្វា គន្ធតេលប្បទីបេសុ ជលន្តេសុ សុមនបដ្ដវិតានស្ស ហេដ្ឋា បរមរមណីយេ ភូមិភាគេ ឋិតំ អរិមន្ទកំ កណ្ឋកំ តុរង្គវរំ ទិស្វា – “អជ្ជ មយា អយ្យបុត្តស្ស និក្ខមនត្ថាយ ឥមមេវ មង្គលហយំ កប្បេតុំ វដ្ដតី”តិ កណ្ឋកំ កប្បេសិ។ សោ កប្បិយមានោវ អញ្ញាសិ – “អយំ កប្បនា អតិគាឡ្ហា, អញ្ញេសុ ទិវសេសុ ឧយ្យានកីឡំ គមនកាលេ កប្បនា វិយ ន ហោតិ។ និស្សំសយំ អជ្ជេវ អយ្យបុត្តោ មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមិស្សតី”តិ។ តតោ តុដ្ឋមានសោ មហាហសិតំ ហសិ។ សោ នាទោ តំ សកលកបិលវត្ថុបុរំ ឧន្នាទំ ករេយ្យ, ទេវតា បន សន្និរុម្ភិត្វា ន កស្សចិ សោតុំ អទំសុ។

ពោធិសត្តោ “បុត្តំ តាវ បស្សិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា ឋិតដ្ឋានតោ ឧដ្ឋាយ រាហុលមាតុយា វសនដ្ឋានំ គន្ត្វា គព្ភទ្វារំ វិវរិ។ តស្មិំ ខណេ អន្តោគព្ភេ គន្ធតេលប្បទីបោ ឈាយតិ។ រាហុលមាតា សុមនមល្លិកាទីនំ អម្ពណមត្តេន អភិប្បកិណ្ណេ វរសយនេ បុត្តស្ស មត្ថកេ ហត្ថំ ឋបេត្វា និទ្ទាយតិ។ ពោធិសត្តោ ឧម្មារេ បាទំ ឋបេត្វា ឋិតកោវ ឱលោកេត្វា – “សចាហំ ទេវិយា ហត្ថំ អបនេត្វា មម បុត្តំ គណ្ហិស្សាមិ, ទេវី បពុជ្ឈិស្សតិ, ឯវំ មេ អភិនិក្ខមនស្ស អន្តរាយោ ភវិស្សតិ។ ពុទ្ធោ ហុត្វាវ អាគន្ត្វា បុត្តំ បស្សិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា បាសាទតលតោ ឱតរិត្វា អស្សស្ស សមីបំ គន្ត្វា ឯវមាហ – “តាត កណ្ឌក, ត្វំ អជ្ជ ឯករត្តិំ មំ តារយ, អហំ តំ និស្សាយ ពុទ្ធោ ហុត្វា សទេវកំ លោកំ តារេស្សាមី”តិ។ តតោ ឧល្លង្ឃិត្វា កណ្ឌកស្ស បិដ្ឋិំ អភិរុហិ។ កណ្ឌកោ គីវតោ បដ្ឋាយ អាយាមតោ អដ្ឋារសហត្ថោ ហោតិ តទនុរូបេន ឧព្ពេធេន សមន្នាគតោ រូបគ្គជវពលសម្បន្នោ សព្ពសេតោ ធោតសង្ខសទិសទស្សនីយវណ្ណោ។ តតោ ពោធិសត្តោ វរតុរង្គបិដ្ឋិគតោ ឆន្នំ អស្សស្ស វាលធិំ គាហាបេត្វា អឌ្ឍរត្តសមយេ នគរស្ស មហាទ្វារំ សម្បត្តោ។

តទា បន រាជា បុព្ពេវ ពោធិសត្តស្ស គមនបដិសេធនត្ថាយ ទ្វីសុ ទ្វារកវាដេសុ ឯកេកំ បុរិសសហស្សេន វិវរិតព្ពំ ការេត្វា តត្ថ ពហុបុរិសេ អារក្ខំ ឋបេសិ។ ពោធិសត្តោ កិរ បុរិសគណនាយ កោដិសតសហស្សស្ស ពលំ ធារេសិ, ហត្ថិគណនាយ កោដិសហស្សស្ស។ តស្មា សោ ចិន្តេសិ – “យទិ ទ្វារំ ន វិវរីយតិ, អជ្ជ កណ្ឌកស្ស បិដ្ឋេ និសិន្នោ ឆន្នំ វាលធិំ គាហាបេត្វា តេន សទ្ធិំយេវ កណ្ឌកំ ឩរូហិ និប្បីឡេត្វា អដ្ឋារសហត្ថំ បាការំ ឧប្បតិត្វា អតិក្កមេយ្យ”ន្តិ។ ឆន្នោ ចិន្តេសិ – “សចេ ទ្វារំ ន ឧគ្ឃាដយតិ, អហំ អយ្យបុត្តំ ខន្ធេ កត្វា កណ្ឌកំ ទក្ខិណហត្ថេន បរិក្ខិបន្តោ ឧបកច្ឆកេ កត្វា ឧប្បតិត្វា បាការំ អតិក្កមិស្សាមី”តិ។ កណ្ឌកោ ចិន្តេសិ – “អហំ ទ្វារេ អវិវរិយមានេ យថានិសិន្នមេវ អយ្យបុត្តំ គហិតវាលធិនា ឆន្នេន សទ្ធិំ ឧប្បតិត្វា បាការស្ស បុរតោ បតិដ្ឋហិស្សាមី”តិ។ ឯវមេវ តយោ បុរិសា ចិន្តយិំសុ។ ទ្វារេ អធិវត្ថា ទេវតា មហាទ្វារំ វិវរិំសុ។

តស្មិំ ខណេ មារោ បាបិមា “មហាសត្តំ និវត្តេស្សាមី”តិ អាគន្ត្វា គគនតលេ ឋត្វា អាហ –

“មា និក្ខម មហាវីរ, ឥតោ តេ សត្តមេ ទិនេ;
ទិព្ពំ តុ ចក្ករតនំ, អទ្ធា បាតុ ភវិស្សតិ។ –

ទ្វិសហស្សបរិត្តទីបបរិវារានំ ចតុន្នំ មហាទីបានំ រជ្ជំ ការេស្សសិ, និវត្ត, មារិសា”តិ។ មហាបុរិសោ អាហ “កោសិ ត្វ”ន្តិ។ អហំ វសវត្តីតិ។

“ជានាមហំ មហារាជ, មយ្ហំ ចក្កស្ស សម្ភវំ;
អនត្ថិកោហំ រជ្ជេន, គច្ឆ ត្វំ មារ មា ឥធ។

“សកលំ ទសសហស្សម្បិ, លោកធាតុមហំ បន;
ឧន្នាទេត្វា ភវិស្សាមិ, ពុទ្ធោ លោកេ វិនាយកោ”តិ។ –

អាហ។ សោ តត្ថេវន្តរធាយិ។

មហាសត្តោ ឯកូនតិំសវស្សកាលេ ហត្ថគតំ ចក្កវត្តិរជ្ជំ ខេឡបិណ្ឌំ វិយ អនបេក្ខោ ឆឌ្ឌេត្វា ចក្កវត្តិសិរិនិវាសភូតា រាជភវនា និក្ខមិត្វា អាសាឡ្ហិបុណ្ណមាយ ឧត្តរាសាឡ្ហនក្ខត្តេ វត្តមានេ នគរតោ និក្ខមិត្វា នគរំ អបលោកេតុកាមោ អហោសិ។ វិតក្កសមនន្តរមេវ ចស្ស កុលាលចក្កំ វិយ សោ ភូមិប្បទេសោ បរិវត្តិ។ យថាឋិតោវ មហាសត្តោ កបិលវត្ថុបុរំ ទិស្វា តស្មិំ ភូមិប្បទេសេ កណ្ឌកនិវត្តនំ នាម ចេតិយដ្ឋានំ ទស្សេត្វា គន្តព្ពមគ្គាភិមុខំយេវ កណ្ឌកំ កត្វា បាយាសិ មហតា សក្ការេន ឧឡារេន សិរិសមុទយេន។ តទា មហាសត្តេ គច្ឆន្តេ តស្ស បុរតោ ទេវតា សដ្ឋិ ឧក្កាសតសហស្សានិ ធារយិំសុ, តថា បច្ឆតោ សដ្ឋិ ទក្ខិណតោ សដ្ឋិ ឧក្កាសតសហស្សានិ, តថា វាមបស្សតោ។ អបរា ទេវតា សុរភិកុសុមមាលាទាមចន្ទនចុណ្ណចាមរធជបដាកាហិ សក្ការេន្តិយោ បរិវារេត្វា អគមំសុ។ ទិព្ពានិ សង្គីតានិ អនេកានិ ច តុរិយានិ វជ្ជិំសុ។

ឥមិនា សិរិសមុទយេន គច្ឆន្តោ ពោធិសត្តោ ឯករត្តេនេវ តីណិ រជ្ជានិ អតិក្កម្ម តឹសយោជនិកំ មគ្គំ គន្ត្វា អនោមានទីតីរំ សម្បាបុណិ។ អថ ពោធិសត្តោ នទីតីរេ ឋត្វា ឆន្នំ បុច្ឆិ – “កា នាមាយំ នទី”តិ? “អនោមា នាម, ទេវា”តិ។ “អម្ហាកម្បិ បព្ពជ្ជា អនោមា ភវិស្សតី”តិ បណ្ហិយា អស្សំ ឃដ្ដេន្តោ អស្សស្ស សញ្ញំ អទាសិ។ អស្សោ ឧល្លង្ឃិត្វា អដ្ឋឧសភវិត្ថារាយ នទិយា បារិមតីរេ អដ្ឋាសិ។ ពោធិសត្តោ អស្សបិដ្ឋិតោ ឱរុយ្ហ មុត្តរាសិសទិសេ វាលុកាបុលិនេ ឋត្វា ឆន្នំ អាមន្តេសិ – “សម្ម ឆន្ន, ត្វំ មយ្ហំ អាភរណានិ ចេវ កណ្ឌកញ្ច អាទាយ គច្ឆ,

អហំ បព្ពជិស្សាមី’’តិ។ ឆន្នោ, ‘‘អហម្បិ, ទេវ, បព្ពជិស្សាមី’’តិ។ ពោធិសត្តោ អាហ – ‘‘ន លព្ភា តយា បព្ពជិតុំ, គច្ឆេវ ត្វ’’ន្តិ តិក្ខត្តុំ និវារេត្វា អាភរណានិ ចេវ កណ្ឌកញ្ច បដិច្ឆាបេត្វា ចិន្តេសិ – ‘‘ឥមេ មយ្ហំ កេសា សមណសារុប្បា ន ហោន្តិ, តេ ខគ្គេន ឆិន្ទិស្សាមី’’តិ ទក្ខិណេន ហត្ថេន បរមនិសិតមសិវរំ គហេត្វា វាមហត្ថេន មោឡិយា សទ្ធិំ ចូឡំ គហេត្វា ឆិន្ទិ, កេសា ទ្វង្គុលមត្តា ហុត្វា ទក្ខិណតោ អាវដ្ដមានា សីសេ អល្លីយិំសុ។ តេសំ បន កេសានំ យាវជីវំ តទេវ បមាណំ អហោសិ, មស្សុ ច តទនុរូបំ, បុន កេសមស្សុឱហារណកិច្ចម្បិស្ស នាហោសិ។ ពោធិសត្តោ សហ មោឡិយា ចូឡំ គហេត្វា – ‘‘សចាហំ ពុទ្ធោ ភវិស្សាមិ, អាកាសេ តិដ្ឋតុ, នោ ចេ, ភូមិយំ បតតូ’’តិ អាកាសេ ខិបិ។ តំ ចូឡាមណិពន្ធនំ យោជនប្បមាណំ ឋានំ គន្ត្វា អាកាសេ អដ្ឋាសិ។

អថ សក្កោ ទេវរាជា ទិព្ពេន ចក្ខុនា ឱលោកេន្តោ យោជនិកេន រតនចង្កោដកេន តំ បដិគ្គហេត្វា តាវតិំសភវនេ តិយោជនំ សត្តរតនមយំ **ចូឡាមណិចេតិយំ** នាម បតិដ្ឋាបេសិ។ យថាហ –

> ‘‘ឆេត្វាន មោឡិំ វរគន្ធវាសិតំ, វេហាយសំ ឧក្ខិបិ អគ្គបុគ្គលោ;
> សហស្សនេត្តោ សិរសា បដិគ្គហិ, សុវណ្ណចង្កោដវរេន វាសវោ’’តិ។ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.២២២; សំ. និ. អដ្ឋ. ២.២.១២; អប. អដ្ឋ. ១.អវិទូរេនិទានកថា; ជា. អដ្ឋ. ១.អវិទូរេនិទានកថា);

បុន ពោធិសត្តោ ចិន្តេសិ – ‘‘ឥមានិ កាសិកវត្ថានិ មយ្ហំ ន សមណសារុប្បានី’’តិ។ អថស្ស កស្សបពុទ្ធកាលេ បុរាណសហាយកោ ឃដិការមហាព្រហ្មា ឯកំ ពុទ្ធន្តរំ វិនាសភាវាប្បត្តេន មិត្តភាវេន ចិន្តេសិ – ‘‘អជ្ជ មេ សហាយកោ មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខន្តោ, សមណបរិក្ខារមស្ស គហេត្វា គច្ឆិស្សាមី’’តិ។

> ‘‘តិចីវរញ្ច បត្តោ ច, វាសិ សូចិ ច ពន្ធនំ;
> បរិស្សាវនេន អដ្ឋេតេ, យុត្តយោគស្ស ភិក្ខុនោ’’តិ។ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.២១៥; ម. និ. អដ្ឋ. ១.២៩៤; ២.៣៤៩; អ. និ. អដ្ឋ. ២.៤.១៩៨; បារា. អដ្ឋ. ១.៤៥ បទភាជនីយវណ្ណនា; អប. អដ្ឋ. ១.អវិទូរេនិទានកថា; ជា. អដ្ឋ. ១.អវិទូរេនិទានកថា; មហានិ. អដ្ឋ. ២០៦) –

ឥមេ អដ្ឋ សមណបរិក្ខារេ អាហរិត្វា អទាសិ។ មហាបុរិសោ អរហទ្ធជំ និវាសេត្វា ឧត្តមំ បព្ពជ្ជាវេសំ គហេត្វា សាដកយុគលំ អាកាសេ ខិបិ។ តំ មហាព្រហ្មា បដិគ្គហេត្វា ព្រហ្មលោកេ ទ្វាទសយោជនិកំ សព្ពរតនមយំ ចេតិយំ កត្វា តំ អន្តោ បក្ខិបិត្វា ឋបេសិ។ អថ នំ មហាសត្តោ – ‘‘ឆន្ន, មម វចនេន មាតាបិតូនំ អារោគ្យំ វទេហី’’តិ វត្វា ឧយ្យោជេសិ។ តតោ ឆន្នោ មហាបុរិសំ វន្ទិត្វា បទក្ខិណំ កត្វា បក្កាមិ។ កណ្ឌកោ បន ឆន្នេន សទ្ធិំ មន្តយមានស្ស ពោធិសត្តស្ស វចនំ សុណន្តោ ឋត្វា – ‘‘នត្ថិ ទានិ មយ្ហំ បុន សាមិនោ ទស្សន’’ន្តិ ចក្ខុបថមស្ស វិជហន្តោ វិយោគទុក្ខមធិវាសេតុំ អសក្កោន្តោ ហទយេន ផលិតេន កាលំ កត្វា សុរបុរភវនេ តាវតិំសភវនេ កណ្ឌកោ នាម ទេវបុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ។ តស្ស ឧប្បត្តិ វិមលត្ថវិលាសិនិយា វិមានវត្ថុអដ្ឋកថាយ គហេតព្ពា។ ឆន្នស្ស បឋមំ ឯកោវ សោកោ អហោសិ។ សោ កណ្ឌកស្ស កាលកិរិយាយ ទុតិយេន សោកេន បីឡិយមានោ រោទន្តោ បរិទេវន្តោ ទុក្ខេន អគមាសិ។

ពោធិសត្តោបិ បព្ពជិត្វា តស្មិំយេវ បទេសេ អនុបិយំ នាម អម្ពវនំ អត្ថិ, តត្ថេវ សត្តាហំ បព្ពជ្ជាសុខេន វីតិនាមេត្វា តតោ បច្ឆា សញ្ញាប្បភានុរញ្ជិតសលិលធរសំវុតោ សរទសមយេ បរិបុណ្ណរជនិករោ វិយ កាសាវវរសំវុតោ ឯកកោបិ អនេកជនបរិវុតោ វិយ វិរោចមានោ តំ វនវាសិមិគបក្ខីនំ នយនាមតបានមិវ ករោន្តោ ឯកចរោ សីហោ វិយ នរសីហោ មត្តមាតង្គវិលាសគាមី សមស្សាសេន្តោ វិយ វសុន្ធរំ បាទតលេហិ ឯកទិវសេនេវ តិំសយោជនិកំ មគ្គំ គន្ត្វា ឧត្តុង្គតរង្គភង្គំ អសង្គំ គង្គំ នទី ឧត្តរិត្វា រតនជុតិវិសរវិរាជិតវររុចិរ រាជគហំ រាជគហំ នាម នគរំ បាវិសិ។ បវិសិត្វា ច បន សបទានំ បិណ្ឌាយ ចរិ។ សកលំ បន តំ នគរំ ពោធិសត្តស្ស រូបទស្សនេន ធនបាលកេ បវិដ្ឋេ តំ នគរំ វិយ អសុរិន្ទេ បវិដ្ឋេ ទេវនគរំ វិយ សង្ខោភមគមាសិ។ បិណ្ឌាយ ចរន្តេ មហាបុរិសេ នគរវាសិនោ មនុស្សា មហាសត្តស្ស រូបទស្សនេន សញ្ជាតបីតិសោមនស្សា ជាតវិម្ហិតា ពោធិសត្តស្ស រូបទស្សនាវជ្ជិតហទយា អហេសុំ។

តេសំ មនុស្សានំ អញ្ញតរោ អញ្ញតរមេវមាហ – ‘‘កិន្នុ យំ, ភោ, រាហុភយេន និគូឡ្ហកិរណជាលោ បុណ្ណចន្ទោ មនុស្សលោកមាគតោ’’តិ។ តមញ្ញោ សិតំ កត្វា ឯវមាហ – ‘‘កិំ កថេសិ, សម្ម, កទា នាម តយា បុណ្ណចន្ទោ មនុស្សលោកមាគតោ ទិដ្ឋបុព្ពោ, ននុ ឯស កុសុមកេតុកាមទេវោ វេសន្តរមានាយ អម្ហាកំ មហារាជស្ស នាគរានញ្ច បរមលីឡាវិភូតិំ ទិស្វា កីឡិតុមាគតោ’’តិ។ តមញ្ញោ សិតំ កត្វា ឯវមាហ – ‘‘កិំ, ភោ, ត្វំ ឧម្មត្តោសិ, ននុ កាមោ ឥស្សរកោធហុតាសនបរិទឌ្ឍសរីរោ សុរបតិទសសតនយនោ ឯសោ អមរបុរសញ្ញាយ ឥធាគតោ’’តិ! តមញ្ញោ ឦសកំ ហសិត្វា – ‘‘កិំ វទេសិ, ភោ, តេ បុព្ពាបរវិរោធំ, កុតោ បនស្ស

ទសសតនយនានិ, កុតោ វជិរំ, កុតោ ឯរាវណោ។ អទ្ធា ព្រហ្មា ឯស ព្រាហ្មណជនំ បមត្តំ ញត្វា វេទវេទង្គាទីសុ
និយោជនត្ថាយ អាគតោ”តិ។ តេ សព្ពេបិ អបសាទេត្វា អញ្ញោ បណ្ឌិតជាតិកោ ឯវមាហ – “នេវាយំ បុណ្ណ
ចន្ទោ , ន ច កាមទេវោ, នាបិ ទសសតនយនោ, ន ចាបិ ព្រហ្មា, សព្ពលោកនាយកោ សត្ថា ឯស អច្ឆរិយ
មនុស្សោ”តិ។

ឯវំ សល្លបន្តេសុ ឯវ នាគរេសុ រាជបុរិសា គន្ត្វា តំ បវត្តឹ រញ្ញោ ពិម្ពិសារស្ស អារោចេសុំ – “ទេវ, ទេវោ វា
គន្ធព្ពោ វា ឧទាហុ នាគរាជា វា យក្ខោ វា កោ នុ វា អម្ហាកំ នគរេ បិណ្ឌាយ ចរតី”តិ។ រាជា តំ សុត្វា ឧបរិ
បាសាទតលេ ឋត្វា មហាបុរិសំ ទិស្វា អច្ឆរិយព្ភុតចិត្តជាតោ រាជបុរិសេ អាណាបេសិ – “គច្ឆថ, ភណេ, តំ
វីមំសថ, សចេ អមនុស្សោ ភវិស្សតិ, នគរា និក្ខមិត្វា អន្តរធាយិស្សតិ, សចេ ទេវតា ភវិស្សតិ, អាកាសេន គ
មិស្សតិ, សចេ នាគរាជា ភវិស្សតិ, បថវិយំ និមុជ្ជិត្វា គមិស្សតិ, សចេ មនុស្សោ ភវិស្សតិ, យថាលទ្ធំ ភិក្ខំ
បរិភុញ្ជិស្សតី”តិ។

មហាបុរិសោបិ សន្តិន្ទ្រិយោ សន្តមានសោ រូបសោភាយ មហាជនស្ស នយនានិ អាកឌ្ឍន្តោ វិយ យុគមត្តំ
បេក្ខមានោ មិស្សកភត្តំ យាបនមត្តំ សំហរិត្វា បវិដ្ឋទ្វារេនេវ នគរា និក្ខមិត្វា បណ្ឌវបព្ពតច្ឆាយាយ បុរត្ថាភិ
មុខោ និសីទិត្វា អាហារំ បច្ចវេក្ខិត្វា និព្ពិការោ បរិភុញ្ជិ។ តតោ រាជបុរិសា គន្ត្វា តំ បវត្តឹ រញ្ញោ អារោចេសុំ។
តតោ ទូតវចនំ សុត្វា មគធាធិបតិ រាជា ពាលជនេហិ ទុរនុសារោ មេរុមន្ទារសារោ សត្តសារោ ពិម្ពិសារោ ពោធិ
សត្តស្ស គុណស្សវនេនេវ សញ្ជាតទស្សនកុតូហលោ វេគេន នគរតោ និក្ខមិត្វា បណ្ឌវបព្ពតាភិមុខោ គន្ត្វា
យានា ឱរុយ្ហ ពោធិសត្តស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា តេន កតានុញ្ញោ ពន្ធុជនសិនេហសីតលេ សិលាតលេ និសីទិត្វា ពោធិ
សត្តស្ស ឥរិយាបថេ បសីទិត្វា កតបដិសន្ថារោ នាមគោត្តាទីនិ បុច្ឆិត្វា ពោធិសត្តស្ស សព្ពំ ឥស្សរិយំ
និយ្យាតេសិ។ ពោធិសត្តោ – “មយ្ហំ, មហារាជ, វត្ថុកាមេហិ វា កិលេសកាមេហិ វា អត្ថោ នត្ថិ។ អហញ្ហិ
បរមាភិសម្ពោធឹ បត្ថយន្តោ និក្ខន្តោ”តិ អាហ។ រាជា អនេកប្បការេន យាចន្តោបិ តស្ស ចិត្តំ អលភិត្វា –
“អទ្ធា ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ, ពុទ្ធភូតេន បន តយា បឋមំ មម វិជិតំ អាគន្តព្ព”ន្តិ វត្វា នគរំ បវិដ្ឋោ។

“អថ រាជគហំ វររាជគហំ, នររាជវរេ នគរំ តុ គតេ;
គិរិរាជវរោ មុនិរាជវរោ, មិគរាជគតោ សុគតោបិ គតោ”។

អថ ពោធិសត្តោ អនុបុព្ពេន ចារិកំ ចរមានោ អាឡារញ្ច កាលាមំ ឧទកញ្ច រាមបុត្តំ ឧបសង្កមិត្វា អដ្ឋ
សមាបត្តិយោ និព្ពត្តេត្វា – “នាយំ មគ្គោ ពោធិយា”តិ តំ សមាបត្តិភាវនំ អនលង្ករិត្វា មហាបធានំ
បទហិតុកាមោ ឧរុវេលំ គន្ត្វា – “រមណីយោ វតាយំ ភូមិភាគោ”តិ តត្ថេវ វាសំ ឧបគន្ត្វា មហាបធានំ បទហិ។
លក្ខណបរិគ្គាហកព្រាហ្មណានំ ចត្តារោ បុត្តា កោណ្ឌញ្ញោ ព្រាហ្មណោ ចាតិ ឥមេ បញ្ច ជនា បឋមំយេវ បព្ពជិតា
គាមនិគមរាជធានីសុ ភិក្ខាចរិយំ ចរន្តា តត្ថ ពោធិសត្តំ សម្បាបុណឹសុ។ អថ នំ ឆព្ពស្សានិ មហាបធានំ
បទហន្តំ – “ឥទានិ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ, ឥទានិ ពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ បរិវេណសម្មជ្ជនាទិកាយ វត្តបដិបត្តិយា ឧបដ្ឋហ
មានា សន្តិកាវចរាវស្ស អហេសុំ។ ពោធិសត្តោបិ – “កោដិប្បត្តំ ទុក្ករំ ករិស្សាមី”តិ ឯកតិលតណ្ឌុលាទីហិ វីតិ
នាមេសិ។ សព្ពសោបិ អាហារុបច្ឆេទំ អកាសិ។ ទេវតាបិ លោមកូបេហិ ទិព្ពោជំ ឧបហារយមានា បក្ខិបឹសុ។

អថស្ស តាយ និរាហារតាយ បរមកិសភាវប្បត្តកាយស្ស សុវណ្ណវណ្ណោ កាយោ កាឡវណ្ណោ អហោសិ,
ទ្វត្តឹសមហាបុរិសលក្ខណានិ បដិច្ឆន្នានិ អហេសុំ។ អថ ពោធិសត្តោ ទុក្ករការិកាយ អន្តំ គន្ត្វា – “នាយំ មគ្គោ
ពោធិយា”តិ ឱឡារិកំ អាហារំ អាហារេតុំ គាមនិគមេសុ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា អាហារំ អាហរិ។ អថស្ស
ទ្វត្តឹសមហាបុរិសលក្ខណានិ បាកតិកានិ អហេសុំ, កាយោ សុវណ្ណវណ្ណោ អហោសិ។ អថ បញ្ចវគ្គិយា ភិក្ខូ តំ ទិស្វា
– “អយំ ឆព្ពស្សានិ ទុក្ករការិកំ ករោន្តោបិ សព្ពញ្ញុតំ បដិវិជ្ឈិតុំ នាសក្ខិ, ឥទានិ គាមនិគមរាជធានីសុ បិណ្ឌាយ
ចរិត្វា ឱឡារិកំ អាហារំ អាហរិយមានោ កឹ សក្ខិស្សតិ, ពាហុល្លិកោ ឯស បធានវិព្ភន្តោ, កឹ នោ ឥមិនា”តិ
មហាបុរិសំ បហាយ ពារាណសិយំ ឥសិបតនំ អគមំសុ។

អថ មហាបុរិសោ វិសាខបុណ្ណមាយ ឧរុវេលាយំ សេនានិគមេ សេនាកុដុម្ពិកស្ស គេហេ និព្ពត្តា សុជាតា
នាម ទារិកា អហោសិ ។ តាយ សម្បសាទនជាតាយ ទិន្នំ បក្ខិត្តទិព្ពោជំ មធុបាយាសំ បរិភុញ្ជិត្វា សុវណ្ណបាតឹ
គហេត្វា នេរញ្ជរាយ បដិសោតំ ខិបិត្វា កាឡនាគរាជំ សុបន្តំ ពោធេសិ។ អថ ពោធិសត្តោ នេរញ្ជរាតីរេ សុរភិ
កុសុមសមលង្កតេ នីលោភាសេ មនោរមេ សាលវនេ ទិវាវិហារំ កត្វា សាយន្ហសមយេ ទេវតាហិ អលង្កតេន
មគ្គេន ពោធិរុក្ខាភិមុខោ បាយាសិ។ ទេវនាគយក្ខសិទ្ធាទយោ ទិព្ពេហិ មាលាគន្ធវិលេបនេហិ បូជយឹសុ។ តស្មឹ
សមយេ **សោត្ថិយោ** នាម តិណហារកោ តិណំ អាទាយ បដិបថេ អាគច្ឆន្តោ មហាបុរិសស្ស អាការំ ញត្វា អដ្ឋ
តិណមុដ្ឋិយោ អទាសិ។ ពោធិសត្តោ តិណំ គហេត្វា អសិតញ្ជនគិរិសង្កាសំ អាចរន្តមិវ ទិនករជាលំ

សកហទយមិវ ករុណាសីតលំ សីតច្ឆាយំ វិវិធវិហគគណសម្បាតវិរហិតំ មន្ទមារុតេរិតាយ ឃនសាខាយ សមលង្កតំ នច្ចន្តមិវ បីតិយា រញ្ញមានមិវ ច តរុគណានំ វិរោចមានវិជយតរុមស្សត្ថពោធិរុក្ខមូលមុបគន្ត្វា អស្សត្ថទុមរាជំ តិក្ខត្តុំ បទក្ខិណំ កត្វា បុព្ពុត្តរទិសាភាគេ ឋិតោ តានិ តិណានិ អគ្គេ គហេត្វា ចាលេសិ។ តាវទេវ ចុទ្ទសហត្ថោ បល្លង្កោ អហោសិ។ តានិ ច តិណានិ ចិត្តការេន លេខាគហិតានិ វិយ អហេសុំ។ ពោធិសត្តោ តត្ថ ចុទ្ទសហត្ថេ តិណសន្ថរេ តិសន្ធិបល្លង្កំ អាភុជិត្វា ចតុរង្គសមន្នាគតវីរិយំ អធិដ្ឋហិត្វា សុវណ្ណបីឋេ ឋបិតរជតក្ខន្ធំ វិយ ច បញ្ញាសហត្ថំ ពោធិក្ខន្ធំ បិដ្ឋិតោ កត្វា ឧបរិ មណិឆត្តេន វិយ ពោធិសាខាហិ ធារិយមានោ និសីទិ។ សុវណ្ណវណ្ណេ បនស្ស ចីវរេ ពោធិអង្កុរា បតមានា សុវណ្ណបដ្ដេ បវាឡា វិយ និក្ខិត្តា វិរោចយឹសុ។

ពោធិសត្តេ បន តត្ថ និសិន្នេយេវ វសវត្តិមារោ ទេវបុត្តោ – “សិទ្ធត្ថកុមារោ មម វិសយមតិក្កមិតុកាមោ, ន ទានាហមតិក្កមិតុមស្ស ទស្សាមី”តិ មារពលស្ស តមត្ថំ អារោចេត្វា មារពលមាទាយ និក្ខមិ។ សា កិរ មារសេនា មារស្ស បុរតោ ទ្វាទសយោជនា អហោសិ, តថា ទក្ខិណតោ ច វាមបស្សតោ ច, បច្ឆតោ បន ចក្កវាឡបរិយន្តំ កត្វា ឋិតា, ឧទ្ធំ នវយោជនុព្ពេធា អហោសិ។ យស្សា បន ឧន្នទន្តិយា សទ្ទោ នវយោជនសហស្សតោ បដ្ឋាយ បឋវិឧន្ទ្រិយនសទ្ទោ វិយ សុយ្យតិ។ តស្មិំ សមយេ សក្កោ ទេវរាជា វិជយុត្តរំ នាម សង្ខំ ធមមានោ អដ្ឋាសិ។ សោ កិរ សង្ខោ វីសហត្ថសតិកោ អហោសិ។ បញ្ចសិខោ គន្ធព្ពទេវបុត្តោ តិគាវុតាយតំ ពេឡុវបណ្ឌុវីណំ អាទាយ វាទយមានោ មង្គលយុត្តានិ គីតានិ គាយមានោ អដ្ឋាសិ។ សុយាមោ ទេវរាជា តិគាវុតាយតំ សរទសមយរជនិករសស្សិរិកំ ទិព្ពចាមរំ គហេត្វា មន្ទំ មន្ទំ ពីជយមានោ អដ្ឋាសិ។ ព្រហ្មា ច សហម្បតិ តិយោជនវិត្ថតំ ទុតិយមិវ បុណ្ណចន្ទំ សេតច្ឆត្តំ ភគវតោ ឧទ្ធំ ធារេត្វា អដ្ឋាសិ។ មហាកាឡោបិ នាគរាជា អសីតិយា នាគនាដកសហស្សេហិ បរិវុតោ ថុតិសង្គីតានិ បវត្តេន្តោ មហាសត្តំ នមស្សមានោ អដ្ឋាសិ។ ទសសុ ចក្កវាឡសហស្សេសុ ទេវតាយោ នានាវិធេហិ សុរភិកុសុមទាមធូបចុណ្ណាទីហិ បូជយមានា សាធុការំ បវត្តយមានា អដ្ឋំសុ។

អថ មារោ ទេវបុត្តោ ទិយឌ្ឍយោជនសតិកំ ហិមគិរិសិខរសទិសំ បរមរុចិរទស្សនំ គិរិមេខលំ នាម រតនខចិតវរវារណំ អរិវារណវារណំ អភិរុហិត្វា ពាហុសហស្សំ មាបេត្វា អគ្គហិតគ្គហណេន នានាវុធានិ អគ្គហាបេសិ។ មារបរិសាបិ អសិផរសុសរសត្តិសពលា សមុស្សិតធនុមុសល-ផាល-សង្កុ-កុន្ត-តោមរ-ឧបល-លគុឡ-វលយ-កណយ-កប្បណ-ចក្កកដកធារារុរុ- សីហ-ខគ្គ-សរភ-វរាហ-ព្យគ្ឃ-វានរោរគ-មជ្ជារោលូករទនា មហឹស-បសទ-តុរង្គ-ទិរទាទិវទនា ច នានាភីមវិរូបពីភច្ឆកាយា មនុស្សយក្ខបិសាចសទិសកាយា ច មហាសត្តំ ពោធិសត្តំ ពោធិមូលេ និសិន្នំ អជ្ឈោត្ថរមានា គន្ត្វា បរិវារយិត្វា មារស្ស សន្ទេសំ សមុទិក្ខមានា អដ្ឋាសិ។

តតោ មារពលេ ពោធិមណ្ឌមុបសង្កមន្តេយេវ តេសំ សក្កាទីនំ ឯកោបិ ឋាតុំ នាសក្ខិ។ សម្មុខសម្មុខដ្ឋានេនេវ បលាយឹសុ។ សក្កោ បន ទេវរាជា តំ វិជយុត្តរសង្ខំ បិដ្ឋិយំ កត្វា បលាយិត្វា ចក្កវាឡមុខវដ្ដិយំ អដ្ឋាសិ។ មហាព្រហ្មា សេតច្ឆត្តំ ចក្កវាឡកោដិយំ ឋបេត្វា ព្រហ្មលោកមេវ អគមាសិ។ កាឡោ នាគរាជា សព្ពនាដកានិ ឆឌ្ឌេត្វា បឋវិយំ និមុជ្ជិត្វា បញ្ចយោជនសតិកំ មញ្ជេរិកនាគភវនំ គន្ត្វា ហត្ថេន មុខំ បិទហិត្វា និបជ្ជិ។ ឯកទេវតាបិ តត្ថ ឋាតុំ សមត្ថា នាម នាហោសិ។ មហាបុរិសោ បន សុញ្ញវិមានេ មហាព្រហ្មា វិយ ឯកកោវ និសីទិ។ “តទានិ មារោ អាគមិស្សតី”តិ បឋមមេវ អនេករូបានិ អនិដ្ឋានិ ទុន្និមិត្តានិ បាតុរហេសុំ។

“បឋមត្តពន្ធុស្ស ច យុទ្ធកាលេ, តិលោកពន្ធុស្ស ច វត្តមានេ;
ឧក្កា សមន្តា និបតឹសុ ឃោរា, ធូមន្ធការា ច ទិសា អហេសុំ។

“អចេតនាយម្បិ សចេតនា យថា, គតា វិយោគំ បតិនេវ កាមិនី;
លតេវ វាតាភិហតា សសាគរា, បកម្បិ នានាសធរា ធរា មហី។

“អហេសុមុទ្ធូតជលា សមុទ្ទា, វហឹសុ នជ្ជោ បដិលោមមេវ;
កូដានិ នានាតរុសង្ឃដានិ, ភេត្វា គិរីនំ បឋវឹ ភជឹសុ។

“បវាយិ វាតោ ផរុសោ សមន្តា, និឃដ្ដសទ្ទោ តុមុលោ អហោសិ;
ភជិត្ថ ឃោរំ រវិរន្ធការំ, កពន្ធរូបំ គគនេ ចរិត្ថ។

“ឯវំបការំ អសិវំ អនិដ្ឋំ, អាកាសគំ ភូមិគតញ្ច ឃោរំ;
អនេករូបំ កិរ ទុន្និមិត្តំ, អហោសិ មារាគមនេ សមន្តា។

“តំ ទេវទេវំ អភិហន្តុកាមំ, កាមំ តុ ទិស្វា បន ទេវសង្ឃា;
ហាហាតិ សទ្ទំ អនុកម្បមានា, អកំសុ សទ្ធឹ អមរង្គនាហិ។

“បច្ឆាបិ បស្សិំសុ សុទន្តរូបំ, ទិសាវិទិសាសុ បលាយមានំ;
សអន្តកំ តំ សពលំ អនេកំ, ហត្ថេ ច ថរូ ច បាតា តយិំសុ។

“វិហង្គមានំ គរុឡោវ មជ្ឈេ, មជ្ឈេ មិគានំ បរមោវ សីហោ;
មហាយសោ មារពលស្ស មជ្ឈេ, វិសារទោ វីតភយោ និសីទិ”។

អថ មារោ – “សិទ្ធត្ថំ ភីសាបេត្វា បលាបេស្សាមី”តិ វាតវស្សំ បហរណវស្សំ បាសាណវស្សំ បុន អង្គារកុក្កុឡវាលុកកលលន្ធការវុដ្ឋីហិ នវហិ មារឥទ្ធីហិ ពោធិសត្តំ បលាបេតុំ អសក្កោន្តោ កុទ្ធមានសោ – “កឹ, ភណេ, តិដ្ឋថ, ឥមំ សិទ្ធត្ថមសិទ្ធត្ថំ ករោថ, គណ្ហថ ហនថ ឆិន្ទថ ពន្ធថ ន មុញ្ចថ បលាបេថា”តិ មារបរិសំ អាណាបេត្វា សយញ្ច គិរិមេខលស្ស ខន្ធេ និសីទិត្វា ឯកេន ករេន សរំ ភមយន្តោ ពោធិសត្តំ ឧបសង្កមិត្វា – “ភោ សិទ្ធត្ថ, ឧដ្ឋហ បល្លង្កា”តិ អាហ។ មារបរិសាបិ មហាសត្តស្ស អតិឃោរំ បីឡមកាសិ។ អថ មហាបុរិសោ – “កទា តេ បូរិតា, មារ, បល្លង្កត្ថាយ បារមី”តិអាទីនិ វចនានិ វត្វា ទក្ខិណហត្ថំ បថវិំ និន្នាមេសិ។ តង្ខណញ្ញេវ ចតុវីសសហស្សាធិកានិ ទសសតសហស្សយោជនពហលានិ បថវិសន្ធារកានិ វាតុទកានិ បឋមំ កម្បេត្វា តទនន្តរំ ចតុនហុតាធិកទ្វិយោជនសតសហស្សពហលា អយំ មហាបថវី ឆធា បកម្បិត្ថ។ ឧបរិ អាកាសេ អនេកសហស្សានិ វិជ្ជុលតា ច អសនី ច ផលិំសុ។ អថ គិរិមេខលទិរទោ ជណ្ណុកេន បតិ។ មារោ គិរិមេខលក្ខន្ធេ និសិន្នោ ភូមិយំ បតិ។ មារបរិសាបិ ទិសាវិទិសាសុ ភុសមុដ្ឋិ វិយ វិកិរិំសុ។

អថ មហាបុរិសោបិ តំ សមារំ មារពលំ ខន្តិមេត្តាវីរិយបញ្ញាទីនំ អត្តនោ បារមីនមានុភាវេន វិទ្ធំសេត្វា បឋមយាមេ បុព្ពេនិវាសំ អនុស្សរិត្វា មជ្ឈិមយាមេ ទិព្ពចក្ខុំ វិសោធេត្វា បច្ចូសសមយេ សព្ពពុទ្ធានំ អាចិណ្ណេ បច្ចយាការេ ញាណំ ឱតារេត្វា អានាបានចតុត្ថជ្ឈានំ និព្ពត្តេត្វា តមេវ បាទកំ កត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា មគ្គបដិបាដិយា អធិគតេន ចតុត្ថមគ្គេន សព្ពកិលេសេ ខេបេត្វា សព្ពពុទ្ធគុណេ បដិវិជ្ឈិត្វា សព្ពពុទ្ធាចិណ្ណំ –

“អនេកជាតិសំសារំ, សន្ធាវិស្សំ អនិព្ពិសំ;
គហការំ គវេសន្តោ, ទុក្ខា ជាតិ បុនប្បុនំ។

“គហការក ទិដ្ឋោសិ, បុន គេហំ ន កាហសិ;
សព្ពា តេ ផាសុកា ភគ្គា, គហកូដំ វិសង្ខតំ;
វិសង្ខារគតំ ចិត្តំ, តណ្ហានំ ខយមជ្ឈគា”តិ។ (ធ. ប. ១៥៣-១៥៤) –

ឧទានំ ឧទានេសិ។

សន្តិកេនិទានកថា

ឧទានំ ឧទានេត្វា និសិន្នស្ស ភគវតោ ឯតទហោសិ – “អហំ កប្បសតសហស្សាធិកានិ ចត្តារិ អសង្ខ្យេយ្យានិ ឥមស្ស បល្លង្កស្ស ការណា សន្ធាវិំ, អយំ មេ បល្លង្កោ វិជយបល្លង្កោ មង្គលបល្លង្កោ, ឯត្ថ មេ និសិន្នស្ស យាវ សង្កប្បោ ន បរិបុណ្ណោ, ន តាវ ឥតោ វុដ្ឋហិស្សាមី”តិ អនេកកោដិសតសហស្សសង្ខា សមាបត្តិយោ សមាបជ្ជន្តោ សត្តាហំ តត្ថេវ និសីទិ។ យំ សន្ធាយ វុត្តំ – “អថ ខោ ភគវា សត្តាហំ ឯកបល្លង្កេន និសីទិ វិមុត្តិសុខបដិសំវេទី”តិ (មហាវ. ១)។

អថេកច្ចានំ ទេវតានំ – “អជ្ជាបិ នូន សិទ្ធត្ថស្ស កត្តព្ពកិច្ចំ អត្ថិ។ បល្លង្កស្មិញ្ហិ អាលយំ ន វិជហតី”តិ បរិវិតក្កោ ឧទបាទិ។ អថ សត្ថា ទេវតានំ វិតក្កំ ញត្វា តាសំ វិតក្កូបសមនត្ថំ វេហាសំ អព្ភុគ្គន្ត្វា យមកបាដិហារិយំ ទស្សេសិ។ ឯវំ ឥមិនា បាដិហារិយេន ទេវតានំ វិតក្កំ វូបសមេត្វា បល្លង្កតោ ឦសកំ បាចីននិស្សិតេ ឧត្តរទិសាភាគេ ឋត្វា – “ឥមស្មិំ វត មេ បល្លង្កេ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បដិវិទ្ធ”ន្តិ ចត្តារិ អសង្ខ្យេយ្យានិ កប្បសតសហស្សញ្ច បូរិតានំ បារមីនំ ផលាធិគមនដ្ឋានំ បល្លង្កញ្ច ពោធិរុក្ខញ្ច អនិមិសេហិ អក្ខីហិ ឱលោកយមានោ សត្តាហំ វីតិនាមេសិ, តំ ឋានំ **អនិមិសចេតិយំ** នាម ជាតំ។

អថ បល្លង្កស្ស ច ឋិតដ្ឋានស្ស ច អន្តរា ចង្កមំ មាបេត្វា បុរត្ថិមបច្ឆិមតោ អាយតេ រតនចង្កមេ ចង្កមន្តោ សត្តាហំ វីតិនាមេសិ, តំ ឋានំ **រតនចង្កមចេតិយំ** នាម ជាតំ។

ចតុត្ថេ បន សត្តាហេ ពោធិតោ បច្ឆិមុត្តរទិសាភាគេ ទេវតា រតនឃរំ មាបយិំសុ។ តត្ថ បល្លង្កេន និសីទិត្វា អភិធម្មបិដកំ វិចិនន្តោ សត្តាហំ វីតិនាមេសិ, តំ បន ឋានំ **រតនឃរចេតិយំ** នាម ជាតំ។

ឯវំ ភគវា ពោធិសមីបេយេវ ចត្តារិ សត្តាហានិ វីតិនាមេត្វា បញ្ចមេ សត្តាហេ ពោធិរុក្ខមូលា យេន **អជបាលនិគ្រោធោ** តេនុបសង្កមិ។ តត្រាបិ ធម្មំ វិចិនន្តោ វិមុត្តិសុខញ្ច បដិសំវេទេន្តោ និសីទិ។

សត្ថា តត្ថ សត្តាហំ វីតិនាមេត្វា **មុចលិន្ទ**មូលំ អគមាសិ។ តត្ថ សត្តាហវទ្ទលិកាយ ឧប្បន្នាយ សីតាទិបដិពាហនត្ថំ មុចលិន្ទេន នាគរាជេន សត្តក្ខត្តុំ ភោគេហិ បរិក្ខិត្តោ អសម្ពាធាយ គន្ធកុដិយា វិហរន្តោ វិយ វិមុត្តិសុខំ បដិសំវេទិយមានោ តត្ថ សត្តាហំ វីតិនាមេត្វា រាជាយតនមូលំ ឧបសង្កមិ។ តត្ថបិ វិមុត្តិសុខំ បដិសំវេទិយមានោវ សត្តាហំ និសីទិ។ ឯត្តាវតា សត្ត សត្តាហានិ បរិបុណ្ណានិ។ ឯត្ថន្តរេ ភគវតោ នេវ មុខធោវនំ ន សរីរបដិជគ្គនំ នាហារកិច្ចំ អហោសិ, ផលសុខេនេវ វីតិវត្តេសិ។ អថ សត្តសត្តាហមត្ថកេ ឯកូនបញ្ញាសតិមេ ទិវសេ សក្កេន ទេវានមិន្ទេន ឧបនីតេន នាគលតាទន្តកដ្ឋេន ច អនោតត្តទហោទកេន ច មុខំ ធោវិត្វា តត្ថេវ **រាជាយតន**មូលេ និសីទិ។

តស្មិំ សមយេ **តបុស្សភល្លិកា** នាម ទ្វេ វាណិជា ញាតិសាលោហិតាយ ទេវតាយ សត្ថុ អាហារទានេ ឧស្សាហិតា មន្ថញ្ច មធុបិណ្ឌិកញ្ច អាទាយ – ‘‘បដិគ្គណ្ហាតុ ភគវា ឥមំ អាហារំ អនុកម្បំ ឧបាទាយា’’តិ សត្ថារំ ឧបសង្កមិត្វា អដ្ឋំសុ។ ភគវា បាយាសបដិគ្គហណទិវសេយេវ ទេវទត្តិយស្ស បត្តស្ស អន្តរហិតត្តា – ‘‘ន ខោ តថាគតា ហត្ថេសុ អាហារំ បដិគ្គណ្ហន្តិ, កិម្ហិ នុ ខោ អហំ ឥមំ បដិគ្គណ្ហេយ្យ’’ន្តិ ចិន្តេសិ។ អថស្ស ភគវតោ អជ្ឈាសយំ វិទិត្វា ចតូហិ ទិសាហិ ចត្តារោ មហារាជានោ ឥន្ទនីលមណិមយេ ចត្តារោ បត្តេ ឧបនាមេសុំ។ ភគវា តេ បដិក្ខិបិ។ បុន មុគ្គវណ្ណេ សិលាមយេ ចត្តារោ បត្តេ ឧបនាមេសុំ។ ភគវា តេសំ ចតុន្នម្បិ ទេវបុត្តានំ អនុកម្បំ ឧបាទាយ បដិគ្គហេត្វា ឯកីភាវំ ឧបនេត្វា តស្មិំ បច្ចគ្ឃេ សេលមយេ បត្តេ អាហារំ បដិគ្គហេត្វា បរិភុញ្ជិត្វា អនុមោទនមកាសិ។ តេ ទ្វេ ភាតរោ វាណិជា ពុទ្ធញ្ច ធម្មញ្ច សរណំ គន្ត្វា ទ្វេវាចិកា ឧបាសកា អហេសុំ។

អថ សត្ថា បុន អជបាលនិគ្រោធមេវ គន្ត្វា និគ្រោធមូលេ និសីទិ។ អថស្ស តត្ថ និសិន្នមត្តស្សេវ អធិគតស្ស ធម្មស្ស គម្ភីរតំ បច្ចវេក្ខន្តស្ស សព្ពពុទ្ធានំ អាចិណ្ណោ – ‘‘អធិគតោ ខោ ម្យាយំ ធម្មោ’’តិអាទិនា (ទី. និ. ២.៦៤; ម. និ. ១.២៨១; ២.៣៣៧; សំ. និ. ១.១៧២; មហាវ. ៧) បរេសំ ធម្មំ អទេសេតុកាមតាការប្បត្តោ បរិវិតក្កោ ឧទបាទិ។ អថ **ព្រហ្មា សហម្បតិ** ‘‘នស្សតិ វត ភោ លោកោ, វិនស្សតិ វត ភោ លោកោ’’តិ (ទី. និ. ២.៦៦; ម. និ. ១.២៨២; ២.៣៣៨; សំ. និ. ១.១៧២; មហាវ. ៨) ទសសុ ចក្កវាឡសហស្សេសុ សក្កសុយាមសន្តុសិតនិម្មានរតិបរនិម្មិតវសវត្តិមហាព្រហ្មានោ ច គហេត្វា សត្ថុ សន្តិកំ អាគន្ត្វា – ‘‘ទេសេតុ, ភន្តេ, ភគវា ធម្ម’’ន្តិអាទិនា (ទី. និ. ២.៦៦; ម. និ. ១.២៨២; ២.៣៣៨; សំ. និ. ១.១៧២; មហាវ. ៨) នយេន ធម្មទេសនំ អាយាចិ។

អថ សត្ថា តស្ស បដិញ្ញំ ទត្វា – ‘‘កស្ស នុ ខោ អហំ បឋមំ ធម្មំ ទេសេយ្យ’’ន្តិ ចិន្តេន្តោ អាឡារុទកានំ កាលង្កតភាវំ ញត្វា – ‘‘ពហូបការា ខោ មេ បញ្ចវគ្គិយា ភិក្ខូ’’តិ បញ្ចវគ្គិយេ អារព្ភ មនសិការំ កត្វា – ‘‘កហំ នុ ខោ តេ ឯតរហិ វិហរន្តី’’តិ អាវជ្ជេន្តោ – ‘‘ពារាណសិយំ ឥសិបតនេ មិគទាយេ’’តិ ញត្វា – ‘‘តត្ថ គន្ត្វា ធម្មចក្កំ បវត្តេស្សាមី’’តិ កតិបាហំ ពោធិមណ្ឌសាមន្តេយេវ បិណ្ឌាយ ចរន្តោ វិហរិត្វា អាសាឡ្ហិបុណ្ណមិយំ ពារាណសឹ គមិស្សាមី’’តិ បត្តចីវរមាទាយ អដ្ឋារសយោជនមគ្គំ បដិបជ្ជិ។ អន្តរាមគ្គេ ហដ្ឋតុបកំ **ឧបកំ** នាម អាជីវកំ ទិស្វា តស្ស អត្តនោ ពុទ្ធភាវំ អាចិក្ខិត្វា តំទិវសំយេវ សាយន្ហសមយេ ឥសិបតនំ អគមាសិ។

បញ្ចវគ្គិយា បន តថាគតំ ទូរតោវ អាគច្ឆន្តំ ទិស្វា – ‘‘អយំ, អាវុសោ, សមណោ គោតមោ បច្ចយពាហុល្លាយ អាវត្តោ បរិបុណ្ណកាយោ បីណិន្ទ្រិយោ សុវណ្ណវណ្ណោ ហុត្វា អាគច្ឆតិ, ឥមស្ស អភិវាទនាទីនិ ន ករិស្សាម, អាសនមត្តំ បន បញ្ញាបេយ្យាមា’’តិ កតិកំ អកំសុ។ ភគវា តេសំ ចិត្តាចារំ ញត្វា សព្ពសត្តេសុ អនោធិស្សករវសេន ផរណសមត្ថំ មេត្តចិត្តំ សំខិបិត្វា ឱធិស្សករវសេន មេត្តចិត្តេន ផរិ។ តេ ភគវតោ មេត្តចិត្តេន ផុដ្ឋា តថាគតេ ឧបសង្កមន្តេ សកាយ កតិកាយ សណ្ឋាតុំ អសក្កោន្តា អភិវាទនាទីនិ សព្ពកិច្ចានិ អកំសុ។ វិត្ថារកថា **វិនយមហាវគ្គា**ទីសុ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។

អថ ភគវា អត្តនោ ពុទ្ធភាវំ តេ ញាបេត្វា បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនេ និសីទិត្វា ឧត្តរាសាឡ្ហនក្ខត្តយោគេ វត្តមានេ អដ្ឋារសហិ ព្រហ្មកោដីហិ បរិវុតោ បញ្ចវគ្គិយេ ថេរេ អាមន្តេត្វា **ធម្មចក្កប្បវត្តនសុត្តន្តំ** ទេសេសិ។ តេសុ អញ្ញាសិកោណ្ឌញ្ញោ ទេសនានុសារេន ញាណំ បេសេន្តោ សុត្តបរិយោសានេ អដ្ឋារសហិ ព្រហ្មកោដីហិ សទ្ធិំ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាសិ។ តេន វុត្តំ –

១. “អហមេតរហិ សម្ពុទ្ធោ, គោតមោ សក្យវឌ្ឍនោ;
បធានំ បទហិត្វាន, បត្តោ សម្ពោធិមុត្តមំ។

២. “ព្រហ្មុនា យាចិតោ សន្តោ, ធម្មចក្កំ បវត្តយិំ;
អដ្ឋារសន្នំ កោដីនំ, បឋមាភិសមយោ អហូ”តិ។

តត្ថ **អហ**ន្តិ អត្តានំ និទ្ទិសតិ។ **ឯតរហី**តិ អស្មិំ កាលេ។ **សក្យវឌ្ឍនោ**តិ សាកិយកុលវឌ្ឍនោ។ “សក្យបុង្គវោ”តិបិ បាឋោ។ **បធាន**ន្តិ វីរិយំ វុច្ចតិ។ **បទហិត្វានា**តិ ឃដេត្វា វាយមិត្វា, ទុក្ករការិកំ កត្វាតិ អត្ថោ។ **អដ្ឋារសន្នំ កោដីន**ន្តិ ពារាណសិយំ ឥសិបតនេ មិគទាយេ ធម្មចក្កប្បវត្តនសុត្តន្តកថាយ អញ្ញាសិកោណ្ឌញ្ញត្ថេរប្បមុខានំ អដ្ឋារសន្នំ ព្រហ្មកោដីនំ បឋមាភិសមយោ អហោសីតិ អត្ថោ។

ឥទានិ ភគវា អតីតំ កថេត្វា អនាគតំ អភិសមយំ កថេន្តោ –

៣. “តតោ បរញ្ច ទេសេន្តេ, នរទេវសមាគមេ;
គណនាយ ន វត្តព្ពោ, ទុតិយាភិសមយោ អហូ”តិ។ – អាទិមាហ;

តត្ថ **នរទេវសមាគមេ**តិ តតោ អបរេន សមយេន មហាមង្គលសមាគមេ ទសសុ ចក្កវាឡសហស្សេសុ ទេវមនុស្សានំ មជ្ឈេ **មង្គលសុត្ត**បរិយោសានេ (ខុ. បា. ៥.១ អាទយោ; សុ. និ. ២៦១ អាទយោ) គណនបថំ វីតិវត្តានំ នរទេវានំ។ **ទុតិយាភិសមយោ អហូ**តិ ហេស្សតីតិ អត្ថោ។ អនាគតវចនេ វត្តព្ពេ សោតបតិតត្តា “អហូ”តិ អតីតវចនំ វុត្តំ, កាលវិបរិយាយវសេន វា។ ឯស នយោ ឥតោ បរេសុ ឦទិសេសុ វចនេសុ ច។ បុន **រាហុលោវាទសុត្តន្ត**ទេសនាយ (ម. និ. ៣.៤១៦ អាទយោ) គណនបថវីតិវត្តេ សត្តេ អភិសមយាមតបានំ បាយេសិ។ អយំ តតិយាភិសមយោ។ តេន វុត្តំ –

៤. “ឥធេវាហំ ឯតរហិ, ឱវទិំ មម អត្រជំ;
គណនាយ ន វត្តព្ពោ, តតិយាភិសមយោ អហូ”តិ។

ភគវតោ កិរ ឯកោវ សាវកសន្និបាតោ អហោសិ។ ឧរុវេលកស្សបាទីនំ ជដិលានំ សហស្សំ, ទ្វិន្នំ អគ្គសាវកានំ អឌ្ឍតេឡសសតានីតិ ឥមេសំ អឌ្ឍតេឡសសតានំ សន្និបាតោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ –

៥. “ឯកោសិ សន្និបាតោ មេ, សាវកានំ មហេសិនំ;
អឌ្ឍតេឡសសតានំ, ភិក្ខូនាសិ សមាគមោ”តិ។

តត្ថ **ឯកោសី**តិ ឯកោវ អាសិ។ **អឌ្ឍតេឡសសតាន**ន្តិ មម សាវកានំ បញ្ញាសាធិកានំ ទ្វាទសសតានំ។ **ភិក្ខូនាសី**តិ ភិក្ខូនំ អាសិ ។ តេសំ បន មជ្ឈគតោ ភគវា ចតុរង្គសន្និបាតេ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិ។

អថ ភគវា អត្តនោ បវត្តិំ ទស្សេន្តោ –

៦. “វិរោចមានោ វិមលោ, ភិក្ខុសង្ឃស្ស មជ្ឈគោ;
ទទាមិ បត្ថិតំ សព្ពំ, មណីវ សព្ពកាមទោ”តិ។ – អាទិមាហ;

តត្ថ **វិរោចមានោ**តិ អនន្តពុទ្ធសិរិយា វិរោចមានោ។ **វិមលោ**តិ វិគតរាគាទិកិលេសមលោ។ **មណីវ សព្ពកាមទោ**តិ ចិន្តាមណិ វិយ សព្ពកាមទទោ អហម្បិ ឥច្ឆិតំ បត្ថិតំ សព្ពំ លោកិយលោកុត្តរសុខវិសេសំ ទេមីតិ អត្ថោ។

ឥទានិ បត្ថិតបត្ថនំ ទស្សេន្តោ –

៧. “ផលមាកង្ខមានានំ, ភវច្ឆន្ទជហេសិនំ;
ចតុសច្ចំ បកាសេមិ, អនុកម្បាយ បាណិន”ន្តិ។ – អាទិមាហ;

តត្ថ **ផល**ន្តិ សោតាបត្តិផលាទិកំ ចតុព្ពិធំ ផលំ។ **ភវច្ឆន្ទជហេសិន**ន្តិ ភវតណ្ហាបហាយិនំ, ភវតណ្ហំ បជហិតុកាមានំ។ **អនុកម្បាយា**តិ អនុទ្ទយាយ។

៨. ឥទានិ ចតុសច្ចប្បកាសនេ, អភិសមយំ ទស្សេន្តោ **"ទសវីសសហស្សាន"**ន្តិ អាទិមាហ។

តត្ថ **ទសវីសសហស្សាន**ន្តិ ទសសហស្សានញ្ច វីសតិសហស្សានញ្ច។ **ឯកទ្វិន្ន**ន្តិអាទិនា នយេនាតិ អត្ថោ។ នវមេទសមគាថា ឧត្តានត្ថាវ។

១១-១២. ឯកាទសមទ្វាទសមគាថាសុ **ឥទានេតរហី**តិ ឧភោបិ ឯកត្ថា, វេនេយ្យវសេន បុរិសបុគ្គលា វិយ វុត្តា។ អថ វា **ឥទានី**តិ មយិ ឧប្បន្នេ។ **ឯតរហី**តិ មយិ ធម្មំ ទេសេន្តេ។ **អបត្តមានសា**តិ អប្បត្តអរហត្តផលា។ **អរិយញ្ជស**ន្តិ អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ។ **ថោមយន្តា**តិ បសំសន្តា។ **ពុជ្ឈិស្សន្តី**តិ អនាគតេ ចតុសច្ចធម្មំ បដិវិជ្ឈិស្សន្តីតិ អត្ថោ។ **សំសារសរិត**ន្តិ សំសារសាគរំ។

ឥទានិ អត្តនោ ជាតនគរាទីនិ ទស្សេន្តោ –

១៣. "នគរំ កបិលវត្ថុ មេ, រាជា សុទ្ធោទនោ បិតា;
មយ្ហំ ជនេត្តិកា មាតា, មាយាទេវីតិ វុច្ចតិ។

១៤. "ឯកូនតឹសវស្សានិ, អគារំ អជ្ឈហំ វសី;
រម្មោ សុរម្មោ សុភកោ, តយោ បាសាទមុត្តមា។

១៥. "ចត្តាលីសសហស្សានិ, នារិយោ សមលង្កតា;
ភទ្ទកញ្ចនា នាម នារី, រាហុលោ នាម អត្រជោ។

១៦. "និមិត្តេ ចតុរោ ទិស្វា, អស្សយានេន និក្ខមឹ;
ឆព្ពស្សំ បធានចារំ, អចរឹ ទុក្ករំ អហំ។

១៧. "ពារាណសិយំ ឥសិបតនេ, ចក្កំ បវត្តិតំ មយា;
អហំ គោតមសម្ពុទ្ធោ, សរណំ សព្ពបាណិនំ។

១៨. "កោលិតោ ឧបតិស្សោ ច, ទ្វេ ភិក្ខូ អគ្គសាវកា;
អានន្ទោ នាមុបដ្ឋាកោ, សន្តិកាវចរោ មម;
ខេមា ឧប្បលវណ្ណា ច, ភិក្ខុនី អគ្គសាវិកា។

១៩. "ចិត្តោ ហត្ថាឡវកោ ច, អគ្គុបដ្ឋាកុបាសកា;
នន្ទមាតា ច ឧត្តរា, អគ្គុបដ្ឋាកុបាសិកា។

២០. "អហំ អស្សត្ថមូលម្ហិ, បត្តោ សម្ពោធិមុត្តមំ;
ព្យាមប្បភា សទា មយ្ហំ, សោឡសហត្ថមុគ្គតា។

២១. "អប្បំ វស្សសតំ អាយុ, ឥទានេតរហិ វិជ្ជតិ;
តាវតា តិដ្ឋមានោហំ, តារេមិ ជនតំ ពហុំ។

២២. "ឋបយិត្វាន ធម្មុក្កំ, បច្ឆិមំ ជនពោធនំ;
អហម្បិ ន ចិរស្សេវ, សទ្ធឹ សាវកសង្ឃតោ;
ឥធេវ បរិនិព្ពិស្សំ, អគ្គីវាហារសង្ខយា"តិ។ – អាទិមាហ;

មម បន រម្មសុរម្មសុភនាមកា តយោ បាសាទា នវភូមិកសត្តភូមិកបញ្ចភូមិកា, ចត្តាលីសសហស្សា នាដកិត្ថិយោ, យសោធរា នាម មម អគ្គមហេសី , សោហំ ចត្តារោ និមិត្តេ ទិស្វា អស្សយានេន មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមឹ។ តតោ ឆព្ពស្សានិ បធានំ បទហិត្វា វិសាខបុណ្ណមាយ ឧរុវេលាយំ សេនានិគមេ សេនាកុដុម្ពិកស្ស ធីតាយ សម្បសាទជាតាយ សុជាតាយ នាម ទិន្នំ មធុបាយាសំ បរិភុញ្ជិត្វា សាលវនេ ទិវាវិហារំ កត្វា សាយន្ហសមយេ សោត្ថិយេន នាម តិណហារកេន ទិន្នា អដ្ឋ តិណមុដ្ឋិយោ គហេត្វា អស្សត្ថពោធិរុក្ខមូលំ ឧបគន្ត្វា តត្ថ មារពលំ វិទ្ធំសេត្វា សម្ពោធឹ បត្តោស្មីតិ សព្ពំ ព្យាកាសិ។

តត្ថ **សទ្ធឹ សាវកសង្ឃតោ**តិ សទ្ធឹ សាវកសង្ឃេន។ **បរិនិព្ពិស្សន្តិ** បរិនិព្ពាយិស្សាមិ។ **អគ្គីវាហារសង្ខយា**តិ អគ្គិ វិយ ឥន្ធនក្ខយេន យថា អគ្គិ និរុបាទានោ និព្ពាយតិ, ឯវំ អហម្បិ និរុបាទានោ បរិនិព្ពាយិស្សាមីតិ អត្ថោ។

២៣-៥. **ឋានានិ ច អតុលតេជានី**តិ អគ្គសាវកយុគាទីនិ តានិ អសទិសតេជានិ។ **ឥមានិ ច ទសពលានី**តិ ឯតានិ ច សារីរទសពលានិ **គុណធារណោ ទេហោ**តិ ឆអសាធារណញាណាទិគុណធរោ អយំ ទេហោ ច។ **តមន្តរហិស្សន្តី**តិ សព្ពានិ ឯតានិ វុត្តប្បការានិ អន្តរធាយិស្សន្តិ វិនស្សិស្សន្តិ។ **ននុ រិត្តា សព្ពសង្ខារា**តិ ឯត្ថ **ននូ**តិ អយំ អនុមតិអត្ថេ និបាតោ។ **រិត្តា**តិ និច្ចសារធុវសាររហិតត្តា តុច្ឆា, សព្ពមេវ បន សង្ខតំ ខយធម្មំ វយធម្មំ វិរាគធម្មំ និរោធធម្មំ ហុត្វា អភាវតោ អនិច្ចំ, ឧប្បាទាទិបដិបីឡិតត្តា ទុក្ខំ, អវសវត្តនតោ អនត្តា។ តស្មា សង្ខារេសុ លក្ខណត្តយំ អារោបេត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អមតមសង្ខតំ អច្ចុតំ និព្ពានំ អធិគច្ឆថ។ អយំ វោ អម្ហាកំ អនុសាសនី ឥទំ អម្ហាកំ សាសនំ អប្បមាទេន សម្បាទេថាតិ។ ទេសនាបរិយោសានេ កិរ ទេវតានំ កោដិសតសហស្សស្ស អនុបាទាយ អាសវេហិ ចិត្តានិ វិមុច្ចឹសុ។ សេសមគ្គផលេសុ បតិដ្ឋិតា បន គណនបថំ វីតិវត្តា អហេសុំ។

ឯវំ ភគវា កប្បនាមជាតិអាទិវវត្ថិតំ សកលម្បិ ពុទ្ធវំសំ អាកាសេ រតនចង្កមេ ចង្កមន្តោវ កថេត្វា ញាតិជនំ វន្ទាបេត្វា អាកាសតោ ឱតរិត្វា បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនេ និសីទិ។ ឯវំ និសិន្នេ បន ភគវតិ លោកនាថេ សិខាប្បត្តោ ញាតិសមាគមោ អហោសិ។ សព្ពេ ឯកគ្គចិត្តា និសីទឹសុ ។ តតោ មហាមេឃោ បោក្ខរវស្សំ វស្សិ។ តង្ខណេ ឧទកំ ហេដ្ឋា វិរវន្តំ គច្ឆតិ។ តេមេតុកាមោវ តេមេតិ, អតេមិតុកាមស្ស សរីរេ ឯកពិន្ទុមត្តម្បិ ន បតតិ។ តំ ទិស្វា សព្ពេ អច្ឆរិយព្ភុតចិត្តជាតា ហុត្វា – “អហោ អច្ឆរិយំ, អហោ អព្ភុត”ន្តិ កថំ សមុដ្ឋាបេសុំ។ តំ សុត្វា សត្ថា – “ន ឥទានេវ មយ្ហំ ញាតិសមាគមេ បោក្ខរវស្សំ វស្សិ, អតីតេបិ វស្សី”តិ ឥមិស្សា អដ្ឋុប្បត្តិយា **វេស្សន្តរជាតកំ** (ជា. ២.២២.១៦៥៥ អាទយោ) កថេសិ។ សា ធម្មទេសនា សាត្ថិកា ជាតា។ តតោ ភគវា ឧដ្ឋាយាសនា វិហារំ បាវិសិ។

ឥតិ មធុរត្ថវិលាសិនិយា ពុទ្ធវំសដ្ឋកថាយ

គោតមពុទ្ធវំសវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ បញ្ចវីសតិមោ ពុទ្ធវំសោ។

២៨. ពុទ្ធបកិណ្ណកកថា

១-១៨. “អបរិមេយ្យិតោ កប្បេ, ចតុរោ អាសុំ វិនាយកា”តិអាទិកា អដ្ឋារសគាថា សង្គីតិការកេហិ ឋបិតា និគមនគាថាតិ វេទិតព្ពា។ សេសគាថាសុ សព្ពត្ថ បាកដមេវាតិ។

វេមត្តកថា

ឥមស្មឹ បន សកលេបិ ពុទ្ធវំសេ និទ្ទិដ្ឋានំ បញ្ចវីសតិយា ពុទ្ធានំ **អដ្ឋ វេមត្តានិ** វេទិតព្ពានិ។ កតមានិ អដ្ឋ? អាយុវេមត្តំ, បមាណវេមត្តំ, កុលវេមត្តំ, បធានវេមត្តំ, រស្មិវេមត្តំ, យានវេមត្តំ, ពោធិវេមត្តំ, បល្លង្កវេមត្តន្តិ។

តត្ថ **អាយុវេមត្តំ** នាម កេចិ ទីឃាយុកា ហោន្តិ កេចិ អប្បាយុកា។ តថា ហិ ទីបង្ករោ កោណ្ឌញ្ញោ អនោមទស្សី បទុមោ បទុមុត្តរោ អត្ថទស្សី ធម្មទស្សី សិទ្ធត្ថោ តិស្សោតិ ឥមេ នវ ពុទ្ធា វស្សសតសហស្សាយុកា អហេសុំ។ មង្គលោ សុមនោ សោភិតោ នារទោ សុមេធោ សុជាតោ បិយទស្សី ផុស្សោតិ ឥមេ អដ្ឋ ពុទ្ធា នវុតិវស្សសហស្សាយុកា អហេសុំ។ រេវតោ វេស្សភូ ចាតិ ឥមេ ទ្វេ ពុទ្ធា សដ្ឋិវស្សសហស្សាយុកា អហេសុំ។ វិបស្សី ភគវា អសីតិវស្សសហស្សាយុកា អហោសិ។ សិខី កកុសន្ធោ កោណាគមនោ កស្សបោតិ ឥមេ ចត្តារោ ពុទ្ធា យថាក្កមេន សត្តតិចត្តាលីសតីសវីសវស្សសហស្សាយុកា អហេសុំ។ អម្ហាកំ បន ភគវតោ វស្សសតំ អាយុប្បមាណំ អហោសិ។ ឧបចិតបុញ្ញសម្ភារានំ ទីឃាយុកសំវត្តនិយកម្មសមុបេតានម្បិ ពុទ្ធានំ យុគវសេន អាយុប្បមាណំ អប្បមាណំ អហោសិ។ អយំ បញ្ចវីសតិយា ពុទ្ធានំ អាយុវេមត្តំ នាម។

បមាណវេមត្តំ នាម កេចិ ទីឃា ហោន្តិ កេចិ រស្សា។ តថា ហិ ទីបង្ករ-រេវត-បិយទស្សី-អត្ថទស្សី-ធម្មទស្សី-វិបស្សីពុទ្ធានំ អសីតិហត្ថុព្ពេធំ សរីរប្បមាណំ អហោសិ។ កោណ្ឌញ្ញ-មង្គល-នារទ-សុមេធានំ អដ្ឋាសីតិហត្ថុព្ពេធោ កាយោ អហោសិ។ សុមនស្ស នវុតិហត្ថុព្ពេធំ សរីរំ អហោសិ។ សោភិត-អនោមទស្សី-បទុម-បទុមុត្តរ-ផុស្សពុទ្ធានំ អដ្ឋបណ្ណាសហត្ថុព្ពេធំ សរីរំ អហោសិ។ សុជាតោ បណ្ណាសហត្ថុព្ពេធសរីរោ អហោសិ។ សិទ្ធត្ថ-តិស្ស-វេស្សភុនោ សដ្ឋិហត្ថុព្ពេធា អហេសុំ។ សិខី សត្តតិហត្ថុព្ពេធោ អហោសិ។ កកុសន្ធ-កោណាគមន-កស្សបា យថាក្កមេន ចត្តាលីសតីសវីសតិហត្ថុព្ពេធា អហេសុំ។ អម្ហាកំ ភគវា អដ្ឋារសហត្ថុព្ពេធោ អហោសិ។ អយំ បញ្ចវីសតិយា ពុទ្ធានំ បមាណវេមត្តំ នាម។

កុលវេមត្តំ នាម កេចិ ខត្តិយកុលេ និព្ពត្តឹសុ កេចិ ព្រាហ្មណកុលេ។ តថា ហិ កកុសន្ធកោណាគមនកស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធា ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តឹសុ។ ទីបង្ករាទិគោតមពុទ្ធបរិយន្តា ទ្វាវីសតិ ពុទ្ធា ខត្តិយកុលេយេវ និព្ពត្តឹសុ។ អយំ បញ្ចវីសតិយា ពុទ្ធានំ កុលវេមត្តំ នាម។

បធានវេមត្តំ នាម ទីបង្ករ-កោណ្ឌញ្ញ-សុមន-អនោមទស្សី-សុជាតសិទ្ធត្ថ-កកុសន្ធានំ ទសមាសិកា បធានចរិយា។ មង្គល-សុមេធតិស្ស សិខីនំ អដ្ឋមាសិកា។ រេវតស្ស សត្តមាសិកា។ សោភិតស្ស ចត្តារោ មាសា។ បទុមអត្ថទស្សី វិបស្សីនំ អឌ្ឍមាសិកា។ នារទ-បទុមុត្តរ-ធម្មទស្សី-កស្សបានំ សត្តាហានិ ។ បិយទស្សី-ផុស្ស-វេស្សភូកោណាគមនានំ ឆមាសិកា។ អម្ហាកំ ពុទ្ធស្ស ឆព្ពស្សានិ បធានចរិយា អហោសិ។ អយំ បធានវេមត្តំ នាម។

រស្មិវេមត្តំ នាម មង្គលស្ស កិរ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សរីររស្មិ ទសសហស្សិលោកធាតុំ ផរិត្វា អដ្ឋាសិ។ បទុមុត្តរពុទ្ធស្ស ទ្វាទសយោជនិកា អហោសិ។ វិបស្សិស្ស ភគវតោ សត្តយោជនិកា អហោសិ។ សិខិស្ស តិយោជនប្បមាណា។ កកុសន្ធស្ស ទសយោជនិកា។ អម្ហាកំ ភគវតោ សមន្តតោ ព្យាមប្បមាណា។ សេសានំ អនិយតា អហោសិ។ អយំ រស្មិវេមត្តំ នាម អជ្ឈាសយបដិពទ្ធំ, យោ យត្តកំ ឥច្ឆតិ, តស្ស សរីរប្បភា តត្តកំ ផរតិ, បដិវិទ្ធគុណេ បន កស្សចិ វេមត្តំ នាម នត្ថិ។ អយំ រស្មិវេមត្តំ នាម។

យានវេមត្តំ នាម កេចិ ហត្ថិយានេន កេចិ អស្សយានេន កេចិ រថបទ-បាសាទ-សិវិកាទីសុ អញ្ញតរេន និក្ខមន្តិ។ តថា ហិ ទីបង្ករ-សុមន-សុមេធ-ផុស្ស-សិខី-កោណាគមនា ហត្ថិយានេន និក្ខមឹសុ។ កោណ្ឌញ្ញ-រេវត-បទុម-បិយទស្សី-វិបស្សី-កកុសន្ធា រថយានេន។ មង្គល-សុជាត-អត្ថទស្សី-តិស្ស-គោតមា អស្សយានេន។ អនោមទស្សីសិទ្ធត្ថវេស្សភុនោ សិវិកាយានេន។ នារទោ បទសា និក្ខមិ។ សោភិត-បទុមុត្តរ-ធម្មទស្សី-កស្សបា បាសាទេន និក្ខមឹសុ។ អយំ យានវេមត្តំ នាម។

ពោធិវេមត្តំ នាម ទីបង្ករស្ស ភគវតោ កបិតនរុក្ខោ ពោធិ; កោណ្ឌញ្ញស្ស ភគវតោ សាលកល្យាណិរុក្ខោ , មង្គល-សុមន-រេវត-សោភិតានំ នាគរុក្ខោ, អនោមទស្សិស្ស អជ្ជុនរុក្ខោ, បទុមនារទានំ មហាសោណរុក្ខោ,

បទុមុត្តរស្ស សលលរុក្ខោ, សុមេធស្ស នីបោ, សុជាតស្ស វេឡុ, បិយទស្សិនោ កកុធោ, អត្ថទស្សិស្ស ចម្បករុក្ខោ, ធម្មទស្សិស្ស រត្តកុរវករុក្ខោ, សិទ្ធត្ថស្ស កណិការរុក្ខោ, តិស្សស្ស អសនរុក្ខោ, ផុស្សស្ស អាមលករុក្ខោ, វិបស្សិស្ស បាដលិរុក្ខោ, សិខិស្ស បុណ្ឌរីករុក្ខោ, វេស្សភុស្ស សាលរុក្ខោ, កកុសន្ធស្ស សិរីសរុក្ខោ, កោណាគមនស្ស ឧទុម្ពររុក្ខោ, កស្សបស្ស និគ្រោធោ, គោតមស្ស អស្សត្ថោតិ អយំ ពោធិវេមត្តំ នាម។

បល្លង្កវេមត្តំ នាម ទីបង្ករ-រេវត-បិយទស្សី-អត្ថទស្សី-ធម្មទស្សី-វិបស្សីនំ តេបណ្ណាសហត្ថបល្លង្កា អហេសុំ; កោណ្ឌញ្ញ-មង្គល-នារទ-សុមេធានំ សត្តបណ្ណាសហត្ថា; សុមនស្ស សដ្ឋិហត្ថោ បល្លង្កោ អហោសិ; សោភិត-អនោមទស្សី-បទុម-បទុមុត្តរ-ផុស្សានំ អដ្ឋត្តឹសហត្ថា, សុជាតស្ស ទ្វត្តឹសហត្ថោ, សិទ្ធត្ថ-តិស្ស-វេស្សភូនំ ចត្តាលីសហត្ថា, សិខិស្ស ទ្វត្តឹសហត្ថោ , កកុសន្ធស្ស ឆព្វីសតិហត្ថោ, កោណាគមនស្ស វីសតិហត្ថោ, កស្សបស្ស បន្នរសហត្ថោ, គោតមស្ស ចុទ្ទសហត្ថោ បល្លង្កោ អហោសិ។ អយំ បល្លង្កវេមត្តំ នាម។ ឥមានិ **អដ្ឋ វេមត្តានិ** នាម។

អវិជហិតដ្ឋានកថា

សព្ពពុទ្ធានំ បន **ចត្តារិ អវិជហិតដ្ឋានានិ** នាម ហោន្តិ។ សព្ពពុទ្ធានញ្ហិ ពោធិបល្លង្កោ អវិជហិតោ ឯកស្មិំយេវ ឋានេ ហោតិ។ ធម្មចក្កប្បវត្តនំ ឥសិបតនេ មិគទាយេ អវិជហិតមេវ ហោតិ។ ទេវោរោហណកាលេ សង្កស្សនគរទ្វារេ បឋមក្កបាទដ្ឋានំ អវិជហិតមេវ ហោតិ។ ជេតវនេ គន្ធកុដិយា ចត្តារិ មញ្ចបាទដ្ឋានានិ អវិជហិតានេវ ហោន្តិ។ វិហារោ បន ខុទ្ទកោបិ មហន្តោបិ ហោតិ។ វិហារោ ន វិជហតិយេវ, នគរំ បន វិជហតិ។

សហជាតបរិច្ឆេទ-នក្ខត្តបរិច្ឆេទកថា

អបរំ បន អម្ហាកំយេវ ភគវតោ សហជាតបរិច្ឆេទញ្ច នក្ខត្តបរិច្ឆេទញ្ច ទីបេសុំ។ អម្ហាកំ សព្ពញ្ញុពោធិសត្តេន កិរ សទ្ធិំ រាហុលមាតា អានន្ទត្ថេរោ ឆន្នោ កណ្ឌកោ អស្សរាជា និធិកុម្ភោ មហាពោធិ កាឡុទាយីតិ ឥមានិ សត្ត សហជាតានិ។ អយំ **សហជាតបរិច្ឆេទោ**។ មហាបុរិសោ បន ឧត្តរាសាឡ្ហនក្ខត្តេនេវ មាតុកុច្ឆិំ ឱក្កមិ, មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមិ, ធម្មចក្កំ បវត្តេសិ, យមកបាដិហារិយំ អកាសិ។ វិសាខនក្ខត្តេន ជាតោ ច អភិសម្ពុទ្ធោ ច បរិនិព្ពុតោ ច។ មាឃនក្ខត្តេន តស្ស សាវកសន្និបាតោ ច អាយុសង្ខារវោសជ្ជនញ្ច អហោសិ។ អស្សយុជនក្ខត្តេន ទេវោរោហណំ។ អយំ **នក្ខត្តបរិច្ឆេទោ**តិ។

សធម្មតាកថា

ឥទានិ បន សព្ពេសំ ពុទ្ធានំ សាធារណធម្មតំ បកាសយិស្សាម។ **សព្ពពុទ្ធានំ សមត្តឹសវិធា ធម្មតា**។ សេយ្យថិទំ – បច្ឆិមភវិកពោធិសត្តស្ស សម្បជានស្ស មាតុកុច្ឆិឱក្កមនំ, មាតុកុច្ឆិយំ បល្លង្កេន និសីទិត្វា ពហិមុខោលោកនំ, ឋិតាយ ពោធិសត្តមាតុយា វិជាយនំ, អរញ្ញេយេវ មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខមនំ, កញ្ចនបដ្តេសុ បតិដ្ឋិតបាទានំ ឧត្តរាភិមុខានំ សត្តបទវីតិហារានំ គន្ត្វា ចតុទ្ទិសំ ឱលោកេត្វា សីហនាទនទនំ, ចត្តារិ និមិត្តានិ ទិស្វា ជាតមត្តបុត្តានំ មហាសត្តានំ មហាភិនិក្ខមនំ, អរហទ្ធជមាទាយ បព្ពជិត្វា សព្ពហេដ្ឋិមេន បរិច្ឆេទេន សត្តាហំ បធានចរិយា, សម្ពោធិ បាបុណនទិវសេ បាយាសភោជនំ, តិណសន្ថរេ និសីទិត្វា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណាធិគមោ, អានាបានស្សតិកម្មដ្ឋានបរិកម្មំ, មារពលវិទ្ធំសនំ, ពោធិបល្លង្កេយេវ តិស្សោ វិជ្ជា អាទី កត្វា អសាធារណញាណាទិគុណបដិលាភោ, សត្តសត្តាហំ ពោធិសមីបេយេវ វីតិនាមនំ, មហាព្រហ្មនោ ធម្មទេសនត្ថាយ អាយាចនំ, ឥសិបតនេ មិគទាយេ ធម្មចក្កប្បវត្តនំ, មាឃបុណ្ណមាយ ចតុរង្គិកសន្និបាតេ បាតិមោក្ខុទ្ទេសោ, ជេតវនដ្ឋានេ និពទ្ធវាសោ, សាវត្ថិនគរទ្វារេ យមកបាដិហារិយករណំ, តាវតឹសភវនេ អភិធម្មទេសនា, សង្កស្សនគរទ្វារេ ទេវលោកតោ ឱតរណំ សតតំ ផលសមាបត្តិសមាបជ្ជនំ, ទ្វីសុ វារេសុ វេនេយ្យជនាវលោកនំ, ឧប្បន្នេ វត្ថុម្ហិ សិក្ខាបទបញ្ញាបនំ ឧប្បន្នាយ អដ្ឋុប្បត្តិយា ជាតកកថនំ, ញាតិសមាគមេ ពុទ្ធវំសកថនំ, អាគន្តុកេហិ ភិក្ខូហិ បដិសន្ថារករណំ, និមន្តិតានំ វុដ្ឋវស្សានំ អនាបុច្ឆា អគមនំ, ទិវសេ ទិវសេ បុរេភត្តបច្ឆាភត្តបឋមមជ្ឈិមបច្ឆិមយាមកិច្ចករណំ, បរិនិព្ពានទិវសេ មំសរសភោជនំ, ចតុវីសតិកោដិសតសហស្សសមាបត្តិយោ សមាបជ្ជិត្វា បរិនិព្ពានន្តិ ឥមា សមត្តឹស សព្ពពុទ្ធានំ ធម្មតាតិ។

អនន្តរាយិកធម្មកថា

សព្ពពុទ្ធានំ **ចត្តារោ អនន្តរាយិកា ធម្មា**។ កតមេ ចត្តារោ? ពុទ្ធានំ ឧទ្ទិស្ស អភិហដានំ ចតុន្នំ បច្ចយានំ ន សក្កា កេនចិ អន្តរាយោ កាតុំ។ ពុទ្ធានំ អាយុនោ ន សក្កា កេនចិ អន្តរាយោ កាតុំ។ វុត្តញ្ហេតំ – “អដ្ឋាន

មេតំ អនវកាសោ, យំ បរូបក្កមេន តថាគតំ ជីវិតា វោរោបេយ្យា’’តិ (ចូឡវ. ៣៤២)។ ពុទ្ធានំ ទ្វត្តិំសមហាបុរិសលក្ខណានំ អសីតិយា អនុព្យញ្ជនានញ្ច ន សក្កា កេនចិ អន្តរាយោ កាតុំ។ ពុទ្ធរំសីនំ ន សក្កា កេនចិ អន្តរាយោ កាតុន្តិ។ ឥមេ ចត្តារោ អនន្តរាយិកា ធម្មា នាមាតិ។

និគមនកថា

ឯត្តាវតា គតា សិទ្ធឹ, ពុទ្ធវំសស្ស វណ្ណនា;
សុវណ្ណបទវិញ្ញាតវិចិត្តនយសោភិតា។

បោរាណដ្ឋកថាមគ្គំ, បាឡិអត្ថប្បកាសកំ;
អាទាយេវ កតា **ពុទ្ធ-វំសស្សដ្ឋកថា** មយា។

បបញ្ចត្ថំ វិវជ្ជេត្វា, មធុរត្ថស្ស សព្ពសោ;
សម្បកាសនតោ តស្សា, **មធុរត្ថប្បកាសិនី**។

ការីរជលសម្បាត-បរិបូតមហីតលេ;
ការីរបដ្ដនេ រម្មេ, នានានារិនរាកុលេ។

ការិតេ កណ្ហទាសេន, សណ្ហវាចេន សាធុនា;
វិហារេ វិវិធាការ-ចារុបាការគោបុរេ។

ឆាយាសលិលសម្បន្នេ, ទស្សនីយេ មនោរមេ;
ហតទុជ្ជនសម្ពាធេ, បវិវេកសុខេ សិវេ។

តត្ថ បាចីនបាសាទ-តលេ បរមសីតលេ;
វសតា ពុទ្ធវំសស្ស, មយា សំវណ្ណនា កតា។

យថា ពុទ្ធវំសស្ស សំវណ្ណនាយំ, គតា សាធុ សិទ្ធឹ វិនា អន្តរាយំ;
តថា ធម្មយុត្តា ជនានំ វិតក្កា, វិនាវន្តរាយេន សិទ្ធឹ វជន្តុ។

ឥមំ ពុទ្ធវំសស្ស សំវណ្ណនំ មេ, ករោន្តេន យំ បត្ថិតំ បុញ្ញជាតំ;
សទា តស្ស ទេវានុភាវេន លោកោ, ធុវំ សន្តមច្ចន្តមត្ថំ បយាតំ។

វិនស្សន្តុ រោគា មនុស្សេសុ សព្ពេ, បវស្សន្តុ ទេវាបិ វស្សន្តកាលេ;
សុខំ ហោតុ និច្ចំ វរំ នារកាបិ, បិសាចាបយាតា បិបាសា ភវន្តុ។

សុរា អច្ឆរានំ គណាទីហិ សទ្ធឹ, ចិរំ ទេវលោកេ សុខំ ចានុភោន្តុ;
ចិរំ ឋាតុ ធម្មោ មុនិន្ទស្ស លោកេ, សុខំ លោកបាលា មហឹ បាលយន្តុ។

គរូហិ គីតនាមេន, ពុទ្ធទត្តោតិ វិស្សុតោ;
ថេរោ កត្វា អដ្ឋកថំ, មធុរត្ថវិលាសិនឹ។

បោត្ថកំ ឋបយិត្វេមំ, បរម្បរេ ហិតាវហំ;
អចិរដ្ឋិតភាវេន, អហោ មច្ចុវសំ គតោ។

ឥតិ ភាណវារវសេន ឆព្ពីសតិភាណវារា, គន្ថវសេន បញ្ចសតាធិកឆសហស្សគន្ថា, អក្ខរវសេន តិសហស្សាធិកានិ ទ្វេសតសហស្សក្ខរានិ។

អន្តរាយំ វិនា ឯសា, យថា និដ្ឋំ ឧបាគតា;
តថា សិជ្ឈន្តុ សង្កប្បា, សត្តានំ ធម្មនិស្សិតាតិ។

ឥតិ មធុរត្ថវិលាសិនី នាម

ពុទ្ធវំស-អដ្ឋកថា និដ្ឋិតា។